

שבוע פרשת כי תצא

ח' – י"ד אלול ה'תשע"ב (26 August – 1 September 12)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶה, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקַּבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵחַתְחֵלֶק לִימֵי הַחוֹדֶשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם: יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּתֶּנָּךְ: יֵשֵׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תַּפִּילִין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלָּו וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָכַר עָשָׂה לְנַפְלָאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמִת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמִת
וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צוּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהֲלִתוֹ עֲמִידַת לָעֵד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִרְא אֶת־יְהוָה פִּמְצוֹתָיו חֲפִץ מֵאֵד: ב גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ יִהְיֶה זִרְעוֹ דּוֹר
יִשְׁרָיִם יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׁרָיִם חֲנוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹה יִכְלֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכַר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בְּטַח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לֶאֱכֹזִיִּים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד קִרְנֹו תִרּוֹם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שִׁנּוּ יַחֲלַק וְנֶמֶס תִּאֲוֹת רָשָׁעִים תִּאֲבֹד:

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

אתפלא ודואג אני מה שזה זמן רב לא שמעתי ממנו מאומה הן בהנוגע בריאות זוגתו תחי' והן
בנוגע להסתדרותו והסתדרות בנו וכב"ב שי', ובטח הכל שלום כמנהג חסידים הקדמונים שבעת שהי' הכל
שלום אינם כותבים ומודיעים, אבל אולי כדאי הי' לבטל מנהג זה ולהודיע גם בעת שהכל שלום, והשי"ת
יזכנו לבשר אך טוב וחסד תכחי'.

מוסג"פ קונטרס הרשימות למגלת איכה וקטע השיחה של ההתעודות דש"מ אלול, ובבקשה
לפרסמו באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

החותם בברכה להסתדרות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד לבריאות הנכונה ולכל טוב, ובפ"ש
למתפללי ביהכ"נ שלו בברכת כוח"ט.

מפתח כללי

מסכת ברכות עם ביאורים	(כ)	סדר הנחת תפילין	ב
מדף כה עד דף לא	קכב	מזמורי תהלים קי"א קי"ב	ג
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה כי תצא למלחמה וגו'	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	(כא)	שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשמ"ה	ה
אדמו"ר הזקן	קנו	משיחות שבת פרשת תצא	ד
שולחן ערוך הלכות שבת	(כב)	שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשמ"ה	טו
אדמו"ר הזקן	קנו	לקוטי שיחות – פרשת תצא	ה
לקוטי תורה	(כג)	בלה"ק) כרך יט	לא
אדמו"ר הזקן	קנח	ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי	ו
שערי אורה	(כד)	יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לה
אדמו"ר האמצעי	קסב	זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה	ז
מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	(כה)	ז"ל שניאורסאהן חוברת יג, תרגום מאידיש	לו
אדמו"ר ה"צמח צדק"	קסב	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצא	ח
תורת שמואל תרל"ב	(כו)	שיעור יומי חומש לשבוע פרשת תצא	ט
אדמו"ר מוהר"ש	קסג	שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצא	י
שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	(כז)	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יא
אדמו"ר מוהרש"ב	קסד	לשבוע פרשת תצא	סו
ספר המאמרים קונטרסים	(כח)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצא	יב
אדמו"ר מוהרי"צ	קסה	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	יג
לקוטי דיבורים	(כט)	שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:	
אדמו"ר מוהרי"צ	קסה	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תצא	יד
דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן	(ל)	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצא	טו
אדמו"ר מוהרי"צ	קסה	– ספר המצוות לשבוע פרשת תצא	טז
אגרות קודש	(לא)	נביאים וכתובים	יז
אדמו"ר מוהרי"צ	קסו	מלכים א פרק ג-ד, תהלים פרק ס	קיא
ביאורים לפרקי אבות פרק א	(לב)	משניות כתובות	יח
חומש לקריאה בציבור	(לג)	ביאור קהתי	קיג
לוח זמנים לשבוע פרשת תצא	(לד)	עין יעקב מסכת יומא	קיט
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	(לה)		

בשבי אשה יפת תואר, והשובה אותה רוצה לקחתה לאשה, הדבר כן
 בבהליך מיוחד שחלק ממנו הוא ככתוב בתורה וגלחָה אֶת רֹאשָׁהּ
 וְעִשְׂתָּהּ אֶת צַפְרֶיהָ גֹ' ופירש רש"י: "וגדלם, כדי שתתנוול"
 ובכֹּתָהּ אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּה ירח ימים ג'5.
 ונקדת הבאור בְּזָה, דַּעֲנִן
 כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה ג'
 הוא (גם) הוֹרָאָה בעבודת
 ה' הרוחנית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל, ויבְכַל הַזְּמַנִּים.
 שְׁהִי כָּל הַתּוֹרָה
 (שְׁעֲנִינָהּ) הוא הוֹרָאָה
 ודרך חיים, תּוֹרָה מְלִשׁוֹן
 (הוֹרָאָה)6 היא מוֹרָשָׁה
 קְהֵלֶת יַעֲקֹב7, כלומר
 שְׁתַּתְּנָה בִּירוּשָׁה לְכָל
 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
 הנמנה על בני יעקב (קהלת
 יעקב"), ולכן ההוראות של
 התורה שייכות לכל אחד ואחד
 מישראל, גם מי שאינו יוצא
 למלחמה ולוקח שבי במובן
 הפשוט והמעשי של הדברים
 ומפִּזִּין שְׁתַּתְּנָה היא
 תּוֹרַת חַיִּים (הוֹרָאָה
 בַּחַיִּים), ולא דבר מופשט
 הָרִי מוֹכֵן שְׁפָל הַעֲנִינִים
 וכל הפרטים בְּזָה, כּוֹלָל גַּם
 הַעֲנִין דְּכִי תֵצֵא לְמַלְחָמָה
 ג', עם כל הפרטים שבו הֵם
 הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אֶחָד
 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בלי יוצא מן
 הכלל.
 ובאור הַעֲנִין דְּכִי תֵצֵא
 לְמַלְחָמָה בְּנוֹגֵעַ לְכָל
 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
 הִנֵּה תִכֵּן מְלַחְמָה זוֹ
 בַּעֲבוּדַת הָאָדָם העובד את
 ה' במובן הרוחני הוא מֶה
 שְׁהָאָדָם צָרִיךְ לְכַבֵּשׁ אֶת
 הַעֲנִי הָעוֹלָם ורקחת אותם בשבי
 חקדושה ולעשֹׂתָם כָּלִים לֹאֲלָמוֹת שיהיו כָּלִים ומוכשרים לכן
 תִּכֵּן מְלַחְמָה זוֹ בַּעֲבוּדַת
 לְכַבֵּשׁ אֶת עֲנִי הָעוֹלָם
 הַעֲנִי הָעוֹלָם ורקחת אותם בשבי
 חקדושה ולעשֹׂתָם כָּלִים לֹאֲלָמוֹת שיהיו כָּלִים ומוכשרים לכן

הנחה בלתי מוגה

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבִי¹. וַיְדוּעִים דְּיוּקֵי רַבּוּתֵינוּ נִשְׁיֵאִינוּ בְּזָה², מֵהוּ דְיוּק הַלָּשׁוֹן עַל אוֹיְבֶיךָ דְּיִיקָא. דְּלִכְאוּרָה הִזְה מִתְּאִים יוֹתֵר הַלָּשׁוֹן עִם אוֹיְבֶיךָ אוֹ בְּאוֹיְבֶיךָ, וּמֵהוּ עַל אוֹיְבֶיךָ. גַּם מְדִיקִים³ בְּמָה שְׂכַפֵּל הַכְּתוּב לומר וְשָׁבִיתָ שְׂבִי, וּמִשְׁמַעוֹת הָעֲנִין הוּא, שְׁמָה שְׁלוֹקֶח מִן הָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הִזְה עֲנִין שֶׁל שְׂבִי לִפְנֵי־זֶה, הֵינּוּ שְׁהִיָּה שְׂבוֹי בְּיַד הָאוֹיֵב⁴. וְצָרִיךְ לְהִבִּין, דְּלִכְאוּרָה לֹא כֵן הִיא דְּרִיךְ הַמִּלְחָמוֹת, שְׂבִדְרִיךְ כָּל מֵה שְׁלוֹקֶחִים מִהָאוֹיֵב (וְשָׁבִיתָ) הוּא דָּבָר שְׁהִיָּה שְׂיָךְ לָאוֹיֵב (וְלֹא דְּיוֹקָא דְּבָר הַשְׂבוֹי בְּיַד הָאוֹיֵב⁵), וְלֵמָּה דִּיק לומר וְשָׁבִיתָ שְׂבִי. גַּם צָרִיךְ לְהִבִּין תֵּכֵן הָעֲנִין שְׂבִהַמִּשָּׁךְ הַכְּתוּבִים, וְגַלְחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צַפְרָנֶיהָ וְגו' וּבִכְתָּהּ אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים גו'⁶. וְנִקְדַּת הַבְּאוּר בְּזָה, דְּעֲנִין כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה גו' הוּא (גַּם) הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְכָל הַזְּמָנִים. שְׁהִירִי כָּל הַתּוֹרָה (שְׁעֲנִינָהּ הוּא הוֹרָאָה, תּוֹרָה מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה⁶) הִיא מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יִצְעָק⁷, שְׁנִתְּנָה בִּירוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִכֵּינִן שְׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת חַיִּים (הוֹרָאָה בְּחַיִּים), הִירִי מוֹכֵן שְׂכָל הָעֲנִינִים בְּזָה, כּוֹלֵל גַּם הָעֲנִין דְּכִי תֵצֵא לְמִלְחָמָה גו', הֵם הוֹרָאָה בְּחַיִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

**וּבְאֹר הָעֵינָן דְּכִי תֵצֵא לְמַלְחָמָה בְּנוֹגֵעַ לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הִנֵּה תִכֵּן מִלְחָמָה זֹאת בְּעִבּוּדֹת
הָאָדָם הוּא מֵהָאָדָם צָרִיד לִכְבֹּשׁ אֶת עֵינֵי הָעוֹלָם**

(1) פרשתנו כא, י. (2) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע. ועוד. (3) ראה פרש"י חוקת כא, א ד"ה וישב. רא"ם ושפ"ח שם. לקו"ש ח"א ע' 211. (4) ראה רא"ם שם. (5) שם, יא ואילך. (6) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב. (7) ברכה לג, ד.

כי תצא למלחמה על אויבך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שהאלוקות תאיר בהם ותתגלה בהם. וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בדברי הכתוב כי
2 תֵּצֵא לְמִלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ גו', דְּכֹאֲשֶׁר הָאָדָם הוֹלֵךְ לְכַבֵּשׁ
3 אֶת הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לְאַלְקוּת, צָרִיךְ הָאָדָם לְדַעַת שֶׁהוּא
4 כֹּכֵר בַּהֲתַחֲלֵת הַיְצִיָּאָה לְמִלְחָמָה בְּמַצֵּב שֶׁל עַל אוֹיְבֶיךָ, לְמַעַלָּה
5 מְאוֹיְבֶיךָ⁸ וְכֹכֵר עִם הַיְצִיָּאָה
6 לְמִלְחָמָה יֵשׁ לוֹ עֲלִינּוֹת עַל
7 הָאוֹיֵב. דְּהֵיּוֹת שֶׁהֲלִיכְתּוּ
8 עִצֵּם הַיְצִיָּאָה שְׁלֹ לְמִלְחָמָה
9 זֶה הִיא עַל-פִּי צוּי
10 הַתּוֹרָה (כִּי תֵצֵא גו'),
11 הֵינּוּ בְכַח הַתּוֹרָה,
12 לְפִיכֶךָ אֵין אֵלָּה הִיהוּדִי
13 וְהָאוֹיֵב (הַרוּחָנִי) שְׁנֵי צִדִּים
14 שְׁוִים הַלּוֹחֲמִים זֶה עִם
15 זֶה, אֵלָּא הוּא הִיהוּדִי
16 נִמְצָא מְלַכְתְּחָלָה לְמַעַלָּה
17 מִן הָאוֹיֵב, וְעִם עֲלִינּוֹת עֲלִי, וְעִם
18 וְאֵף שֶׁפִּרְשׁ רַש"י⁹
19 שֶׁבְּמִלְחָמָת רְשׁוֹת הַכְּתוּב
20 מְדַבֵּר, הַהֲלָכָה מִבְּדִילָה בֵּין
21 'מִלְחָמָת מִצּוּחַ' (כְּמוֹ כִּיבוֹשׁ)
22 הָאֵרֶץ מִיַּד שְׂבַעַת הָאוֹמּוֹת בַּעַת
23 כְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאֵרֶץ אוֹ
24 הַצֵּלָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאוֹיֵבִים
25 הַקָּמִים עֲלֵיהֶם) לְמִלְחָמָת רְשׁוֹת
26 (כְּמוֹ הַמִּלְחָמּוֹת שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ
27 לַהֲרַחֲבֵת גְּבוּלוֹת הָאֵרֶץ) דִּישׁ
28 לֹמֵר פִּרְשׁוֹ שֶׁל הַמּוֹשֶׁג
29 'מִלְחָמָת רְשׁוֹת' בְּעִבּוּדָת
30 הָאָדָם, בְּמוֹכֵן הַרוּחָנִי, דְּקָאִי
31 שֶׁהַכּוֹנֵה עַל כְּבוֹשׁ עֲנִינִי
32 רְשׁוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הַדְּבָרִים
33 שֶׁלפִּי הַתּוֹרָה הָאָדָם רִשְׁאִי
34 לִיהֲנוֹת מֵהֶם לַעֲשׂוֹתָם כְּלִים
35 לְאַלְקוּת עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה
36 בְּאֵפֶן דְּכָל מַעֲשִׂיךָ (עֲנִינִי
37 רְשׁוֹת) יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִים¹⁰ לְמַשֵּׁל, כֹּאשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתָה הוּא
38 עוֹשֶׂה זֹאת כְּדִי שִׁיחִיָּה לוֹ כּוֹחַ לַעֲבֹד אֶת ה', כֹּאשֶׁר הוּא עוֹסֵק בְּמַסַּחֵר הוּא
39 עוֹשֶׂה זֹאת בְּכוֹנֵה שֶׁתִּהְיֶה לוֹ פְּרוֹסָה שֶׁתִּאֲפֹשֶׁר לוֹ לַעֲסֹק בְּלִימּוּד תּוֹרָה וְלִקְיִים
40 מִצּוֹת וּבְכָל דְּרָכֶיךָ (עֲנִינִי רְשׁוֹת) דִּעָהוּ¹¹, גַּם כִּשְׁהוּא עוֹסֵק בְּעִינֵי
41 רְשׁוֹת הַדְּבָר נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ יִדְעָה וּמַחֲשָׁבָה תְּמִידִית עַל רִצּוֹן ה'. וְהַמַּסַּחֵר, לְמַשֵּׁל,

42 מִתְנַהֵל עַל פִּי הַתּוֹרָה, וּלְפִי זֶה הַכְּתוּב לֹא מְדַבֵּר עַל 'כִּיבוֹשׁ' 'אוֹיֵב' בְּמוֹכֵן שֶׁל
43 סְטֵרֵא-אַחֲרָא וְהִפָּךְ הַקְדוּשָׁה אֵלָּא 'כִּיבוֹשׁ' שֶׁל דְּבָרֵי הַרְשׁוֹת, דְּבָרִים מוֹתָרִים,
44 מְכַל-מְקוֹם גַּם בְּאֵפֶן מְלַחְמָה זֶה, שְׁבוּ הָאָדָם כֹּא בְּמַגֵּעַ עִם דְּבָרִים
45 גַּשְׁמִיִּים וְעַל יְדֵי הַשִּׁמּוּשׁ בְּהֶם בְּדֶרֶךְ הַנּוֹכָחָה הוּא 'כִּיבוֹשׁ' אוֹתָם וּמַעַלָּה אוֹתָם
46 לְקְדוּשָׁה, גַּם בִּיְצִיָּאָה לְמִלְחָמָה
47 זֶה הָאָדָם הוּא עַל אוֹיְבֶיךָ,
48 לְמַעַלָּה מִן הָאוֹיֵב
49 שֶׁנִּלְחָם עִמּוֹ וִישׁ לוֹ כֹּכֵר
50 בִּיְצִיָּאָה לְמִלְחָמָה יִתְרוֹן
51 וְעֲלִינּוֹת עַל ה'אוֹיֵב' הֵם דְּבָרֵי
52 הַרְשׁוֹת. דְּמִפְּנֵין שְׁגָם
53 עֲבֹדָתוֹ בְּעֲנִינֵי הַרְשׁוֹת
54 הִיא עַל-פִּי תּוֹרָה, וּכְדִיּוֹק
55 הַלְשׁוֹן בְּפִירוּשׁ רַש"י הָאָמּוֹר
56 שֶׁמִּלְחָמָה זֶה הִיא מִלְחָמָת הַרְשׁוֹת
57 הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁגָם
58 מִלְחָמָת הַרְשׁוֹת, הַעֲבֹדָה
59 דְּבָרִי הַפְּרֹדֶת הַטּוֹב מֵהָרַע
60 וְהַעֲלָתָה הַטּוֹב לְקְדוּשָׁה שֶׁל
61 עֲנִינֵי רְשׁוֹת, גַּם בָּהּ
62 מְדַבֵּר הַכְּתוּב, לִכְן, גַּם
63 מִלְחָמָה זֶה הִיא כֶּךָ שֶׁכֹּכֵר
64 מִתְחִילֵת הַיְצִיָּאָה נִמְצָא הִיהוּדִי
65 עַל אוֹיְבֶיךָ, לְמַעַלָּה מִן
66 הָאוֹיֵב. וְעַל-יְדֵי
67 שֶׁהִיְצִיָּאָה לְמִלְחָמָה הִיא
68 בְּאֵפֶן זֶה (שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ
69 שֶׁהוּא עַל אוֹיְבֶיךָ), הָרִי
70 גַּם הַנִּצָּחֹן שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה
71 הוּא בְּאֵפֶן מִיְחָד, מַעַל
72 וּמַעֲבָר לְמִצּוּפָה וְלִמְשׁוּעָה
73 נִצָּחֹן בְּאֵפֶן שֶׁל הַצֵּלָחָה
74 יוֹתֵר מֵהַצִּפּוּי לְפִי יַחֲסִי הַכּוֹחוֹת
75 בֵּין שְׁנֵי הַצִּדִּים.
76 וּמִמְשִׁיךְ הַכְּתוּב בַּהֲמַשֵּׁךְ
77 לֵאמֹר "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל
78 אוֹיְבֶיךָ" וְנִתְּנָה ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶיךָ. דִּהְנֶה יְדוּעָה¹² וּמִבּוֹאֵר בַּתּוֹרָה
79 הַחֲסִידוֹת שֶׁנִּצָּחֹן מִלְחָמָה בֵּין שְׁנֵי אוֹיֵבִים אֲפֹשֶׁר יִתְכַּן שִׁיחִיָּה
80 בְּכִמָּה אוֹפְנִים. דִּישׁ נִצָּחֹן הַכָּא עַל-יְדֵי עֲבֹדָה בִּיגִיעָה
81 גְּדוּלָּה וְעִצּוּמָה, הֵינּוּ שֶׁעַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה בִּיגִיעָה עִצּוּמָה
82 בְּמִאֲמָץ גְּדוֹל וְעִצּוֹם וּבְאֵפֶן שֶׁל עֲבֹדָת פִּגְרָה¹³, שֶׁהִיא מֵאֲמָץ גְּדוֹל

(8) ראה לקו"ת תצא לו, רע"א. ובכ"מ. (9) בריש הפרשה. (10) אבות פ"ב מ"ב. (11) משלי ג, ו. (12) ראה בכ"ז ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי (שע"ת ח"א מט, א ואילך). תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קמא ואילך). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 66 ואילך). ועוד. (13) לשון הכתוב – שמות א, יד. וראה פרש"י שם.

ביאור בדרך אפשר

1 במיוחד על-ידי-זה בא הנצחון. ויש נצחון הבא בלי יגיעה,
2 ללא מאמץ אלא באפן דכל מלאכתך עשויה¹⁴ לשון חכמינו זכרונם
3 לברכה האמור לגבי שבת, שבה אסור לעשות מלאכה אלא "כל מלאכתך
4 עשויה" מערב שבת. והינו, דהגם שיהיה נמצא במצב דמלחמה,

5 ככתוב "כי תצא למלחמה"

6 מפל-מקום הנצחון הוא
7 באפן של שלום, כי האויב
8 משלים עם המנוצח ובטול
9 המנגד בתכלית השלמות
10 וכל מציאותו כמנגד מתבטלת
11 לחלוטין עד כדי מהפך ממצב
12 מלחמה למצב של שלום.
13 וכן דע¹⁵ בתורת החסידות
14 בענין פדה בשלום נפשי
15 מקרב לי גו'¹⁶, פסוק
16 שנאמר על ידי דוד המלך לאחר
17 המאבק שהיה לו עם אנשי
18 אבשלום בנו שמרדו בו, אך
19 בסופו של דבר השלימו אתו
20 דאף שיהיה קודם לכן מצב
21 של קרב ומלחמה (מקרב
22 לי), מפל-מקום הפדה
23 והנצחון מקרב זה היא
24 בשלום, ללא צורך במאבק
25 עם הצד שכנגד שמתהפך מכל
26 וכל היינו גם שלום
27 מלשון שלמות¹⁷ כי ניצחון
28 בדרך זו הוא ניצחון מלא
29 ומושלם. דזהו ענין הנצחון
30 בלי יגיעה אלא באפן
31 דכל מלאכתך עשויה
32 אשר לא זו בלבד שהוא מושג
33 ללא מאמץ מלחמתי גם התוצאה
34 שלו היא ניצחון מושלם. וזהו

35 שכתוב בהמשך ל"כי תצא למלחמה על אויבך" ונתנו ה' אלוקיך
36 בידיך, דעל-ידי שיהי' ציאה למלחמה היא כדבעי, כפי שצריך
37 שיוצא מלכתחילה מתוך תחושה והכרה של על אויבך ויודע שבעצם
38 יש לו עליונות על האויב, הנה אז הנצחון בא מלמעלה (בלי
39 יגיעה ומאמץ מצידי של האדם), והנצחון הוא בא מלמעלה באפן
40 של נתינה ומתנה (כמובן מלשון הפסוק ונתנו), דכל הנותן בעין
41 יפה נותן¹⁸, מושג הלכתי שמשמעו כי הנותן מתנה לחברו ויש ספק עד

ביאור בדרך אפשר

42 כמה הנתינה מושלמת, יש להניח כי הנותן מעוניין להרחיב ולחזק את הנתינה
43 כי הנתינה נובעת מחיבת המקבל (בניגוד למכירה שבה אין למוכר ענין לתת
44 לקונה מעבר למתחייב) היינו נצחון בעין יפה ובתכלית השלמות
45 עד כדי מהפך של האויב לאוהב וגם בנמשל הכוונה ל"כיבוש" מלא ומושלם
46 של היפך הקדושה עד להפיכת

47 הגשמיות והחומריות לקדושה.
48 אמנם, אף ששלמות
49 נצחון המלחמה הוא
50 על-ידי המשכה ונתינה
51 מלמעלה, מבלי שיירדש
52 מאמץ מצד האדם, מפל-
53 מקום, הרי הפונה היא
54 שיהיה ברור עניני
55 העולם והעלאתם לקדושה
56 באפן פזה שיהיה נצחון
57 דישראל שבני ישראל יהיו
58 אחריים לניצחון כמו
59 במלחמה בפשוטה, כש
60 שהמנוצח הוא כובש את
61 עניני המנוצח ורכושו ולוקח
62 אותם בשבי עד שהם
63 בבעלותו וקנויים לו.
64 וכדי שעניני העולם יהיו
65 לגמרי בבעלותו של
66 ישראל כמובן של שליטה
67 רוחנית המנוצח ומבשרם
68 וכובשם, אין מספיקה
69 נתינת פח מלמעלה על
70 זה, ולא די בניצחון שמושג
71 ללא מאמץ מצד האדם אלא
72 צריך שהאדם יעבד גם
73 מלמטה בכחו, דאז דווקא
74 כאשר יש גם פעולה מצד האדם
75 הם נכבשים תחת

76 בעלותו בתכלית¹⁹ כפי שהרבי מבאר במקום אחר שדוד המלך כבש את
77 גורן ארונה היבסי ובכל זאת כשבר דוד לבנות במקום מזבח, לא הסתפק בכך
78 שהכיבוש מקנה לו בעלות אלא שילם לארונה כסף מלא ומכאן שיש חשיבות
79 לפעולה של האדם שנועדה לשלול לחלוטין כל סוג של בעלות של הצד
80 שכנגד. וכמו בקניני מלחמה שעל-פי הלכה, חזקה או כבוש
81 וכיוצא בזה²⁰ שפעלים על ידי פעולת הלוחמים שעושים את הכיבוש
82 ומחזיקים ברכוש האויב המנוצח. וזהו מה שכתוב ונתנו ה' אלוקיך

(14) ראה מכילתא יתרו כ, ט. ובכ"מ. (15) ראה מאמרים שבהערה 12. (16) תהלים נה, יט. (17) ראה לקו"ת ראה ל, ג. וש"י. ובכ"מ.
(18) ב"ב נג, א. (19) ראה גם לקו"ש ח"י ס"ע 62 ואילך. (20) ראה רמב"ם ספ"ו מהל' בית הבחירה. הל' תרומות פ"א ה"ה. וראה לקו"ש חט"ו ע' 101 ואילך.

כי תצא למלחמה על אויבך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בְּיָדֶיךָ וְשִׁבִּיתָ שָׁבִי, דְּנוֹסָף עַל נֶצַחֲוֹן הַמִּלְחָמָה הַבָּא עַל-יָדֶי
2 הַנְּתִינָה מִלְמַעְלָה, צָרִיכָה לֵהְיוֹת גַּם עֲבוּדָה מִלְמָטָה, מִצַּד
3 הָאָדָם, כְּדוּק לִשְׁוֹן הַכְּתוּב וְשִׁבִּיתָ אֹתָהּ הַלּוּחִם שָׁבִי.

4 וּמִדִּיק בַּפֶּתוּב וְשִׁבִּיתָ שָׁבִי (שָׁבִי דִּיקָא) וְעַל כֵּךְ נִשְׁאַלָה הַשְּׂאֵלָה

5 בַּתְּחִלָּת הַמֵּאמֶר: מְדוּעַ הַדְּבָרִים

6 הַנִּלְקָחִים מִיַּד הָאוֹיֵב נִקְרָאִים

7 "שָׁבִי" וְהָרִי לֹא מְדוּבָר בַּהֲכָרָה

8 בַּדְּבָרִים שֶׁהָאוֹיֵב לָקַח בְּשָׁבִי.

9 וְכַעַת הוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר אֵת

10 הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנוּמִית שֶׁל הַמוֹשָׁג

11 "שָׁבִי". דִּהְיָה עֲנִיָן זֶה שֶׁל

12 "וְשִׁבִּיתָ שָׁבִי" בְּרוּחָנִיּוֹת

13 (כָּבוֹשׁ וְכָרוּר עֲנִיָן

14 הָעוֹלָם עַל-יָדֶי עֲבוּדָת

15 הָאָדָם שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לִשְׂם

16 שְׂמִים וּפּוֹעֵל בָּהֶם לֵהְיוֹת

17 כְּלִים לְאֵלֻקוֹת) אֲפָשָׁר

18 לְכַבְּאֵר בְּבִי אֹפְנִים. א',

19 שְׁמִקוּמָם הַטְּבַעִי וְהַמּוֹבֵן

20 מֵאִלּוּ שֶׁל הַדְּבָרִים

21 הַגִּשְׁמִיִּים הוּא לְמָטָה,

22 אֲלֹא שֶׁהָאָדָם עַל-יָדֶי

23 עֲבוּדָתוֹ מְכַר וּמַעְלָה

24 וּמִזְכָּף אוֹתָם, הֵינֵנו

25 שְׁמוּצִיאִם מִמִּקְוָם הַטְּבַעִי

26 וּמַעְלָה אוֹתָם לְמַעְלָה

27 מִמִּקְוָם, שִׁיְהִי כְּלִים

28 לְאֵלֻקוֹת. ב', שְׁמִקוּם

29 מוּצָאִם וְשִׁרְשָׁם הָאֲמִתִּי

30 שֶׁל הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים

31 הוּא לְמַעְלָה, וְכַעַת הִי

32 צָרִיכִים לְהִישָׁאֵר לְמַעְלָה אֲלֹא

33 שְׂאֵחֶר-כָּף נִשְׁבּוּ נִלְקָחוּ

34 ב'שָׁבִי בִידִי הַגִּשְׁמִיּוֹת

35 וְהַחֲמוּמִיּוֹת וְיִרְדּוּ לְמָטָה,

36 וְהָאָדָם עַל-יָדֶי עֲבוּדָתוֹ

37 לְכָרוּם וְכו' וְהַעֲלוֹתָם

38 לְקִדּוּשָׁה פּוּדָה אוֹתָם

39 מִשְׁכָּבִים בִּידִי הַצַּד שֶׁכָּנָג

40 הַקְּדוּשָׁה וּמִחְזִירָם לְמִקְוָם הָרָאוּן וְהַטְּבַעִי בִיד הַקְּדוּשָׁה.

41 וְהָיָה אִף שֶׁגַּם לְפִי הָאֲפֵן הָא' (שְׁמִקוּמָם הָרָאוּן וְהַטְּבַעִי שֶׁל

42 הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים הוּא לְמָטָה, וְהָאָדָם מַעְלָה אוֹתָם

43 מִמִּקְוָם וּמַחֲוֵל בָּהֶם שְׂנִיּוֹ) הָרִי עֲבוּדָה זֹו הִיא עֲבוּדָה נַעֲלִית,

44 שֶׁל הַעֲלָאת הַגִּשְׁמִיּוֹת לְרוּחָנִיּוֹת מְכַל-מְקוֹם הָאֲפֵן הָב' (שְׁעֲבוּדָת

45 הָאָדָם מִחְזִירָה אֵת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים לְמִקְוָם הָרָאוּן
46 (וְהָאֲמִתִּי) מוֹסִיף חֵיוֹת וְזִרְזוּ יוֹתֵר בְּעֲבוּדָת הָאָדָם, כִּי יֵשׁ בָּזָה
47 גַּם עֲנִין פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים שֶׁהִיא כְּדַבְרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנוּם לְכַרְכָּה מִצָּנָה

48 רַבָּה²¹ בַּעֲלַת חֲשִׁיבוֹת מִיּוֹחֶדֶת שֶׁלֹּא קִיָּמָה בִּשְׂאֵר הַמִּצְוֹת כִּי הִסְבֵּל שֶׁל

49 הַשְּׁבוּי הוּא גְדוֹל מְאֹד, וְלֹהֶשְׁבֹתוֹ

50 לְמִקְוָמוֹ הָרָאוּי לוֹ וּלְסִבִּיבָתוֹ

51 הָרָאוּשִׁיּוֹת וְהַטְּבַעִית יֵשׁ חֲשִׁיבוֹת

52 עֲצוּמָה. וְכֵן גַּם בְּנִמְשָׁל

53 בְּרוּחָנִיּוֹת, יֵשׁ חֲשִׁיבוֹת מִיּוֹחֶדֶת

54 וּמַעֲלָה מִיּוֹחֶדֶת לְהַשְׁבֵּת הַדְּבָרִים

55 הַגִּשְׁמִיִּים לְמִקְוָם בְּשׁוֹרֶשׁ

56 הָרָאוּשִׁי לְמַעֲלָה בְּרוּחָנִיּוֹת,

57 וְכֹאשֶׁר הָאָדָם מוֹדַע לְכֵךְ

58 שֶׁכַּפְּעוּלוֹתָ עִם הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים

59 הוּא כַּעַת עוֹשֶׂה "פְּדִיּוֹן

60 שְׁבוּיִים" הָרִי זֶה מוֹסִיף חֵיוֹת

61 וְזִרְזוּ בְּעַבְדוּתוֹ. וְכַמְבָּאֵר

62 בַּתְּנִיָא²² שְׂאִין לָף שְׁמַחָה

63 גְּדוּלָה יוֹתֵר כְּצֵאת

64 מִהַגְּלוּת וְהַשְׁכָּיָה, כְּמִשָּׁל

65 בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהִיָה בַּשְׁכָּיָה

66 וְטוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים

67 כּו' וְיִצָּא לְחַפְּשִׁי אֶל

68 בֵּית-אֲבִיו הַמֶּלֶךְ, הָרִי

69 אִין לָף שְׁמַחָה גְּדוּלָה

70 מְזוֹד וּמֵאחֶר שֶׁנִּפְשׁ הָאָדָם

71 נִמְצָאת בְּגוֹלוֹת בְּגוֹפּוֹ, הָרִי בְּכֹל

72 פְּעוּלָה שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת

73 שְׁמוּצִיאָה אֵת הַנֶּפֶשׁ מִהַגְּלוּת הוּזוֹ

74 עַל הָאָדָם לְשִׁמּוֹחַ בְּשִׁמְחָה רַבָּה,

75 וּבְכֹל אֹפֶן מִהַמִּשָּׁל שֶׁהוּבָא

76 בְּתִנְיָא מִבֵּן מֶלֶךְ הַנִּמְצָא בְּשָׁבִי

77 וְעוֹבֵד עֲבוּדָת פֶּרֶךְ וְכו' נִתֵּן

78 לְהַכִּין אֵת גְּדוּל הַמַּעֲלָה

79 וְהַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל 'פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִם'.

80 וְזֶהוּ מַה שְּׁכָתוּב בַּפְּסוּק זֶה

81 וְשִׁבִּיתָ שָׁבִי²³,

82 שְׁמִשְׁמַעוֹ שְׁהִדְכָר

83 הַנִּשְׁכָּה כַּעַת בִּידִי הַיְּהוּדִי

84 וְיִצָּא מִיַּד הָאוֹיֵב הִיָה שְׁבוּי לְכַתְּחִלָה בִּידִי הָאוֹיֵב (כְּנָל), דְּכַדִּי

85 לְהוֹסִיף חֵיוֹת וְזִרְזוּ בְּעֲבוּדָת הָאָדָם, מְבָאֵר הַפֶּתוּב שְׁעֲבוּדָה

86 זֹו עֲנִיָנָה הוּא הוּצָאת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים מִן הַשְּׁבִי כְּעוֹלָם הוּזוֹ

87 הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמוּמִי וְהַחֲזִירָתָם לְמִקְוָם הָאֲמִתִּי, לְמַעֲלָה בְּרוּחָנִיּוֹת הֵינֵנו

88 ה'מִצָּנָה רַבָּה' דְּפִדִּיּוֹן שְׁבוּיִים.

ביאור בדרך אפשר

1 וכעת הולך ומבאר את המשמעות הרוחנית של ההליך האמור בתורה לגבי
2 אשת יפת תואר שנלקחה בשבי במלחמה של בני ישראל עם אויביהם,
3 כדלהלן.
4 וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה. והנה מבאר בזה
5 ב'לקוטי תורה'²⁴, לרבנו
6 הזקן, דשערות הראש הן
7 מותרי המוחין שנפלו
8 במלי דעלמא, מבואר
9 בקבלה וחסידות שלמוחין
10 העליונים באלוקות יש 'מותרות'
11 (שיריים) שהן הבחינות
12 התחתונות והחיצוניות של
13 המוחין, וכמו בשכל האדם
14 שהחלק הנחות והחיצוני שלו בא
15 לביטוי בדברים פשוטים ולא
16 עמוקים (אלא שאם מדובר
17 בתלמיד חכם הרי גם ל'מותרי
18 מוחין' שלו, היינו שיחת חולין
19 של תלמידי חכמים" יש ערך,
20 ואם מדובר בעם הארץ ה'מותרי
21 מוחין' שלו הם דברי הבאי)
22 ושיירי המוחין הללו מלוכשים
23 בבחינת 'שערות' למעלה, וגם
24 באדם השערות נובעות ומקבלות
25 חיות מה'מותרי מוחין' (ולא
26 מהמוח עצמו ויש בהן חיות
27 מעטה כל כך שהאדם לא חש
28 כאב כשגזורים את שערותיו)
29 וצפרנים הן מותרי
30 המדות שנפלו כו', כמו
31 במוח כך גם בלב, לרגשות יש
32 'מותרות' ושיירים שמהם נובעת החיות שבציפורניים והמשמעות של גילוח
33 השערות והסרת הציפורניים בעבודת האדם היא - וצריך האדם להסיר
34 את המותרות כו'.

35 והענין הוא, דעבודת האדם נחלקת לב' בחינות, באופן כללי
36 עבודת המוח באמצעות השכל ועבודת הלב באמצעות הרגש. והגם
37 שתלת שליטין אינון מוחא ליבא וכבדא²⁵, שלושה שליטים
38 (כוחות חושבים ומשפיעים) הם (באדם) מוח, לב, וכבד ואם כן עבודת האדם
39 נחלקת לשלושה עניינים ולא רק שניים הרי זה מפני שכל עבודה (הן
40 עבודת המוח והן עבודת הלב) צריכה להיות קשורה לבוא
41 לידי ביטוי בסופו של דבר למעשה בפעל, דהמעשה הוא

ביאור בדרך אפשר

42 העקר²⁶, וענין המעשה שיה' לדם שבפכד ולכן כאשר מפרטים
43 יותר גם הכבד נמנה בין הכוחות החושבים והמשפיעים, אבל לאמתו של דבר
44 הוא בסך הכל ביטוי של כוחות המוח והלב [והעבודה היא באפן
45 דמלך ('ראשי תבות' מח לב פכד²⁷), היינו שיש פידו ביד
46 האדם השליטה והממשלה
47 והוא המלך על ג' ענינים
48 אלו. דמפנין שעבודתו
49 של האדם והשימוש שהוא עושה
50 במוח ובלב היא על-פי
51 תורה, הרי על-ידי עסק
52 התורה באפן שתורה
53 דייליה היא²⁸, שהתורה היא
54 שלו כדברי חכמינו זכרונם
55 לברכה ש"מלך שמחל על כבודו,
56 כבודו מחול" כי התורה שלמד
57 נחשבת שלו, כיוון שהתאחד
58 והתעצם עם התורה, ובכוח
59 העיסוק בתורה ברמה כזו
60 נעשה האדם הלומד תורה
61 שליט ובעל הבית' על
62 המציאות כלה]. ומפנין
63 שתחלת ועקר העבודה
64 הוא במח ובלב (ועל-
65 ידיה נמשך אחר-כך
66 במעשה שהוא ענינו של
67 הכבד), לכן אמר הכתוב
68 בשייכות ל"כי תצא למלחמה"
69 וגלחה את ראשה
70 ועשתה את צפרניה, כי
71 בכדי שיהיה נצחון
72 המלחמה בשלמות צריך
73 להיות וגלחה את ראשה, הסרת מותרי המוחין שבהיותם רק
74 סיום ושיירים חובה להסירם שאם לא כן החיות שבהם יכולה להגיע לסטרא
75 אחרא. ועשתה את צפרניה, הסרת מותרי המדות וכו' מאותה
76 סיבה שיש להסיר את המותרי מוחין. וזהו גם ענין ועשתה לשון
77 תקון²⁹, כפירוש רש"י על הכתוב "אשר ברא אלקים לעשות" – "לתקן"
78 היינו תקון הצפרנים וכו'³⁰, באופן שלא תהיה מהם 'ניקיה'
79 לחיצונים.
80 והכתוב ממשיך ומפרט את סדר העבודה הנדרש מהאדם בענין זה של "כי
81 תצא למלחמה":
82 ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, ואחרי כן תבוא אליה

(24) לו, ג. לז, ב ואילך. סה"מ תקס"ה ע' תתכח ואילך. ס"ע תתלו ואילך. ועוד. (25) זח"ב קנג, א. (26) אבות פ"א מ"ז. (27) ראה ניצו"א וניצו"ז לזח"ב שם. וש"נ. (28) ראה קידושין לב, רע"ב. (29) ראה יבמות מח, א. רמב"ן עה"פ. לקו"ת שלח לח, ב. סידור קמה, א. סה"מ צ להצ"צ ט, א. סה"מ תקס"ה ע' תתכט. ס"ע תתלט. (30) ראה סה"מ תקס"ה שם.

כי תצא למלחמה על אויבך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וּבְעֵלְתָהּ וְהִיתָה לָּךְ לְאִשָּׁה. הִנֵּה יָדוּעַ הַפְּרוּשׁ בְּזֶה בְּכֹתְבִי
2 הָאֲרִיזִ"ל³¹ דִּירַח יָמִים הָאֲמֹר כֹּאן קָאִי מִכּוּן עַל חֹדֶשׁ אֱלֹוֹל.
3 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה כָּל הַנֶּ"ל כֹּל פְּרָטִי הָעֲבוּדָה הָאֲמֹרִים לַעֲלִי,
4 בַּעֲבוּדַת הַמֹּחַ וְעֲבוּדַת הַלֵּב, קָאִי מִכּוּן עַל עֲבוּדַת הָאָדָם בְּמִשְׁוֹ
5 הַשָּׁנָה כְּלָה, שְׁעֵל-זֶה
6 מִסְפִּיק הָעֲנִין דְּכִי תֵצֵא 1
7 לְמִלְחָמָה גו' וְעִשְׂתָּה אֶת 2
8 צִפְרָנִיָּה גו' לִפִּי מִשְׁמַעוֹתוֹ 3
9 הָרוּחָנִית כַּמְבוּאָר לַעֲלִי בַּהֲרַחְבָּה. 4
10 אֲמַנָּם בַּחֹדֶשׁ אֱלֹוֹל 5
11 שֶׁהוּא חֹדֶשׁ הַחֲשׁוֹבוֹן³² 6
12 חֹמֶן שָׁבוּ עַל הָאָדָם לַעֲרוֹךְ 7
13 חֲשׁוֹבֵי-נֶפֶשׁ עַל עֲבוּדַת 8
14 הַשָּׁנָה שְׁעֵבְרָה וְחֹדֶשׁ 9
15 הַהֶכְנָה הָרוּחָנִית עַל הַשָּׁנָה 10
16 הַבָּאָה, הִנֵּה אֲזַ צִרִיכָה 11
17 לְהִיטֹת תּוֹסֶפֶת בַּעֲבוּדָה, 12
18 וְלֹא דִי בַּעֲבוּדַת הַמֹּחַ, עֲבוּדַת 13
19 הַלֵּב וְתִיקוּן הַשְּׁעֵרוֹת 20
21 וְהַצִּיפּוֹרְנִים, כֹּאמֹר לַעֲלִי, 14
22 וְהוּא תּוֹסֶפֶת הַמִּיּוּחָדָת שֶׁל 15
23 וּבְכֹתָהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת 16
24 אִמָּהּ גו' לְהַתְמַרְמֵר עַל 17
25 הַמַּעֲשִׂים הַבִּלְתִּי רְצוּיִים וְעַל 18
26 הַהֲתַרְחֻקוֹת מִהַקְדוּשׁ-בְּרִיךְ-הוּא, 19
27 הָאֵל, וְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל, הָאֵל. 20
28 וְעַל-יְדֵי-זֶה עֲבוּדַת 21
29 הַתְּשׁוּבָה בַּחֹדֶשׁ אֱלֹוֹל בָּאִים 30
31 אַחֲרֵיכֶם לַעֲנִין וְאַחֲרֵי כֵן 32
33 תָּבוֹא אֵלֶיךָ וּבְעֵלְתָהּ גו', 31
32 הִינֵנו שְׁנַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי-זֶה 33
34 יְחִיד חִיבוֹר וְאִיחֹוד קוּדְשָׁא- 34
35 בְּרִיךְ-הוּא וְשְׁכִינְתָּהּ, 25
36 שֶׁהוּא יְחִיד כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל 35

הִנֵּה יָדוּעַ הַפְּרוּשׁ בְּזֶה בְּכֹתְבִי הָאֲרִיזִ"ל³¹ דִּירַח יָמִים
קָאִי עַל חֹדֶשׁ אֱלֹוֹל. וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה כָּל הַנֶּ"ל קָאִי
עַל עֲבוּדַת הָאָדָם בְּמִשְׁוֹ הַשָּׁנָה כְּלָה, שְׁעֵל-זֶה מִסְפִּיק
הָעֲנִין דְּכִי תֵצֵא לְמִלְחָמָה גו' וְעִשְׂתָּה אֶת צִפְרָנִיָּה גו'.
אֲמַנָּם בַּחֹדֶשׁ אֱלֹוֹל שֶׁהוּא חֹדֶשׁ הַחֲשׁוֹבוֹן³² עַל עֲבוּדַת
הַשָּׁנָה שְׁעֵבְרָה וְחֹדֶשׁ הַהֶכְנָה עַל הַשָּׁנָה הַבָּאָה, הִנֵּה אֲזַ
צִרִיכָה לְהִיטֹת תּוֹסֶפֶת בַּעֲבוּדָה, וְהוּא עֲנִין וּבְכֹתָהּ אֶת
אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ גו'. וְעַל-יְדֵי-זֶה בָּאִים אַחֲרֵיכֶם לַעֲנִין
וְאַחֲרֵי כֵן תָּבוֹא אֵלֶיךָ וּבְעֵלְתָהּ גו', הִינֵנו שְׁנַעֲשֶׂה
עַל-יְדֵי-זֶה יְחִיד קוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא וְשְׁכִינְתָּהּ, יְחִיד
כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלָמוֹת,
דִּישְׁרָאֵל אֲוִרִיטָא וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא כּוּלָּא מִדָּ³³. וְעַד
לְתַכְלִית הַשְּׁלָמוֹת שְׁבֻזָּה שְׁתִּהִיָּה לְעֵתִיד-לְבָא, כְּאֶשֶׁר
מְהִרָה³⁴ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוּל
שִׁשׁוֹן וְקוּל שְׁמִחָה קוּל חֶתֶן וְקוּל כְּלָה.

וְהִנֵּה כְּתִיב³⁵ גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלָבָם, הִינֵנו שְׁכָלְלוֹת
הָעֲנִינִים שְׁבַעֲוֹלָם יִשְׁנָם גַּם בְּלָבוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד
וְאֶחָד. וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּעִנֵּין זֶה, דְּכָשֶׁם שְׁיִשְׁנוּ עֲנִין כִּי
תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ בְּעִנֵּין כְּבוֹשׁ וּבְרֹר הָעוֹלָם
כָּלוּ לַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לְאַלְקוֹת, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה יִשְׁנוּ עֲנִין זֶה
בָּאָדָם עֲצָמוֹ. וְהָעֲנִין הוּא (כְּמִבְּאָר ב' לְקוּטִי תוֹרָה³⁶),
דְּהִנֵּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ ב' נִפְשׁוֹת, הַנֶּפֶשׁ
הָאֵלֶקֶת וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית. וְעִנֵּין כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה הוּא
מִה שְׁצִרִיף הָאָדָם לְהַגְבִּיר אֶת הַנֶּפֶשׁ דְּקִדְשָׁה וּלְכַבֵּר
גּוֹפּוֹ וְנִפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית. וְאַף דְּאִיתָא בְּזִהְרִי³⁷ (שְׁאוּמְרִים גַּם
ב' לְקוּטִי תוֹרָה³⁶ לְרַבְּנוּ

ישראל תהיה התאחדות מוחלטת בְּתַכְלִית הַשְּׁלָמוֹת, דִּישְׁרָאֵל בני
ישראל וכנסת ישראל אֲוִרִיטָא התורה וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא והקדוש
ברוך הוא כּוּלָּא מִדָּ³³ הכל אחד כי יש ביניהם אחדות מלאה ומוחלטת.
וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלָמוֹת שְׁבֻזָּה בחיבור ובהתאחדות של הקדוש ברוך
הוא עם כנסת ישראל שְׁתִּהִיָּה
לְעֵתִיד-לְבָא, כְּאֶשֶׁר
מְהִרָה³⁴ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוּל שִׁשׁוֹן
וְקוּל שְׁמִחָה קוּל חֶתֶן וְקוּל כְּלָה כַּמְבוּאָר בְּקַבְלָה
וְחִסְדוֹת שֶׁאֵז הַקֶּשֶׁר וְהַשְׁיִיכוֹת
שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם הַקֶּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא יִהְיֶה בְּדוּגְמַת נִשְׁוֹאִין (בעוד
שְׁבוּמֵן הַגְּלוּת הוּא רַק בְּבַחֲנִית
אִירוֹסִין).
וְהִנֵּה כְּתִיב³⁵ גַּם אֶת
הָעוֹלָם נָתַן בְּלָבָם, הִינֵנו
שְׁכָלְלוֹת הָעֲנִינִים
שְׁבַעֲוֹלָם יִשְׁנָם גַּם בְּלָבוֹ
שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל. וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם
בְּעִנֵּין זֶה, דְּכָשֶׁם שְׁיִשְׁנוּ
עֲנִין כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה
עַל אוֹיְבֶיךָ בְּעִנֵּין כְּבוֹשׁ
וּבְרֹר הָעוֹלָם כָּלוּ
לַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לְאַלְקוֹת,
כֹּאמֹר לַעֲלִי שֶׁהַמַּעֲשִׂי
הָרוּחָנִית שֶׁל הַפְּסוּק הִיא בִּירוֹר
הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים וְהַעֲלָאִים
לְקִדְוָשָׁה עַל-דֶּרֶךְ-זֶה יִשְׁנוּ
עֲנִין זֶה בָּאָדָם עֲצָמוֹ כִּי
שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאָר.
וְהָעֲנִין הוּא (כְּמִבְּאָר
ב' לְקוּטִי תוֹרָה³⁶ לְרַבְּנוּ
הַזִּקֵּן, בְּפִרְשֵׁת הַשְּׁבוּעָה, כִּי תֵצֵא), דְּהִנֵּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ
ב' נִפְשׁוֹת, הַנֶּפֶשׁ הָאֵלֶקֶת וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְשְׁתֵּי הַנִּפְשׁוֹת
נִלְחָמוֹת זוֹ עִם זוֹ עַל הַשְּׁלִיטָה בְּמוֹת, כֹּלֵב וּבִאֲבֵרֵי הַגּוֹף (כַּמְבוּאָר בַּהֲרַחְבָּה
בַּסֵּפֶר הַתִּנְיָא). וְעִנֵּין כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה כֹּלֵב אֶחָד וְאֶחָד בְּפִרְשֵׁת הוּא
מִה שְׁצִרִיף הָאָדָם לְהַגְבִּיר אֶת הַנֶּפֶשׁ דְּקִדְשָׁה הַנֶּפֶשׁ הָאֵלֶקֶת,
וּלְכַבֵּר גּוֹפּוֹ וְנִפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית וְלַהֲעֲלֹת אוֹתָם לְקִדְוָשָׁה. וְאַף דְּאִיתָא
מוֹבָא בְּזִהְרִי³⁷ (שְׁאוּמְרִים גַּם ב' מְעַנְיָה לְשׁוֹן' אוֹסֵף שֶׁל תְּפִילוֹת

(31) ל"ת להאריז"ל עה"פ (קו, ב). וראה גם אוה"ת נ"ך ח"א ס"ע תסז. ח"ב ע' א"נ. (32) ראה סה"מ אידיש ע' 75. שם ע' 129.

(33) ראה זח"ג עג, א. (34) נוסח ברכות נישואין. (35) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ב. ובכ"מ. (36) ר"פ תצא. (37) ח"ג ע, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וקטעים מהוהר הנאמרים בעת השתטחות על קברי צדיקים) דגופא
2 דילהון קדישא (גם) הגופים שלהם, של בני ישראל, קדושים. וגם
3 הנפש הבהמית היא נפש הבהמית דישאל (א אידישע נפש
4 הבהמית נפש הבהמית יהודית השונה במהותה מהנפש שמחיה את גופו
5 של גוי) [נוסף לזה שגפש
6 דילהון קדישא³⁷, שהנפש
7 שלהם, של בני ישראל, קדושה
8 דקאי שהכוונה על בחינת
9 נפש (הבחינה הכי
10 תחתונה מבין הדורות
11 השונות) שגפשמא האלוהית
12 של היהודי (שהרי בחינת
13 גשמא שגפשמא היא
14 קדש קדשים³⁸ שלמעלה
15 מ'קדש' (סתם)), ואם כן למה
16 בכלל יש צורך להעלות את הגוף
17 ואת הנפש הבהמית לקדושה
18 והרי הם כבר מוגדרים
19 כקדושים? מכל-מקום
20 למעשה הגוף והנפש
21 הבהמית מעלימים
22 ומסתירים וכו', על אור
23 הנשמה האלוהית, והעבודה היא
24 לברר ולהעלות אותם לקדושה
25 ולא זו בלבד שלא יעלימו
26 ויסתירו אלא יתהפכו לקדושה
27 ועוד זאת, שהנפש
28 הבהמית שנמצאת באדם
29 מלידתו (לעומת הנפש האלוהית
30 שעיקר הכניסה שלה באדם היא
31 במלאות לו שלוש עשרה שנה
32 וכניסתו למצוות) אקדמיה
33 טענייתה³⁹ הקדימה את
34 טענותיה, וכיוון שהטענות של הנפש הבהמית הוחררו באדם קודם לכן יש
35 צורך בעבודה מיוחדת כדי להעלות אותה לקדושה [ד"ש לומר, שזהו
36 באור לשון רבנו הזקן בספר התניא⁴⁰ ונפש השנית בישאל היא
37 חלק אלקה ממעל ממש, היינו שהנפש האלקית היא
38 השנית, והראשונה היא הנפש הבהמית דאקדמיה
39 טענייתה⁴¹ כי מאחר שטענתה קודמת, לכן היא הראשונה ואילו הנפש
40 האלוהית היא השנייה], ולכן צריכים להיות מלחמה וקרב של
41 הנפש האלקית עם הנפש הבהמית שעם היותה נפש של יהודי עדיין
42 היא צריכה בירור והעלאה. ושעצ מלחמה זו השעה המסוגלת להגביר

43 את הנפש האלוהית על הנפש הבהמית ולהביא לניצחונה של הנפש האלוהית
44 עד כדי כך שגם הנפש הבהמית תתעלה לקדושה היא שעת התפלה,
45 כמאמר⁴² הוהר שעת צלותא שעת התפלה שעת קרבא שעת קרב
46 והכוונה למלחמה שבין שתי הנפשות, וכתוב⁴³ בברכי יעקב אבינו שהוא
47 נותן ליוסף את העיר אשר
48 לקחתי מיד האמורי
49 בחרבי ובקשתי, ותרגם
50 אונקלוס בפלותי
51 ובבעותי, תפילתי ובקשתי,
52 הרי לנו מקור נוסף שהתפילה
53 נקראת בשם מלחמה שעל-ידי
54 עבודת התפלה, שבה האדם
55 מתבונן בגדולת ה' ומעורר
56 בעצמו רגשות של אהבת ה'
57 ויראת ה' האדם מברר את
58 הנפש הבהמית ומעלה
59 אותה לקדושה.
60 ומטעם זה מאחר שהתוכן
61 הפנימי של עבודת התפילה הוא
62 ניצחון הנפש האלוהית במאבק
63 עם הנפש הבהמית, ובירור
64 והעלאת הנפש הבהמית לקדושה
65 עבודת התפלה צריכה
66 להיות בכל יום ויום,
67 ולמרות שאתמול האדם פעל
68 ועשה בכיוון זה ככל יכולתו,
69 היום עליו לעסוק בכך מחדש כי
70 מפיון שבכל יום נעשה
71 האדם בריה חדשה⁴⁴,
72 ולכן בכל בוקר מודים לה'
73 מחדש על הנשמה ועל החיים
74 (כי השינה בלילה היא הסלקות
75 של החיות במידה מסוימת) ובכל
76 יום ויום הנשמה יורדת ומתלבשת בגוף מחדש וגם הנפש הבהמית
77 שלו היא נפש חדשה, וצריך להיות בירורה מחדש ולכן יש
78 להתפלל בכל יום ויום מחדש. וזהו ענין כי תצא למלחמה על
79 אויביך גו' בעבודת האדם שעיקרו בירור והעלאת הנפש הבהמית
80 על-ידי עבודת התפילה.
81 אמנם נתבאר לעיל שענין מלחמה זו הוא מלחמת רשות,
82 דבמלחמת רשות הפתוב מדבר, שיש לה גדרים שונים מאשר
83 'מלחמת מצוה', כפי שהוסבר לעיל, ומזה מוכן, דגם ביחס למלחמה כפי
84 שהיא בעבודת האדם קאי הכוונה בפרטיות על בחינת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מִלְחָמָת רְשׁוֹת שָׁבוּ. וַיֵּשׁ לֹאמֹר שְׁזָהוּ עֲנִין קָדָשׁ עֲצָמָךְ בְּמִתָּר
2 לָךְ⁴⁵, הֵינִי שֶׁמֶקְדָּשׁ עֲצָמוֹ גַּם בְּעֲנִינִי רְשׁוֹת (בְּמִתָּר לָךְ)
3 והאדם מתרחק ומתנזר גם מדברים שמותרים על פי התורה כדי להתקדש
4 בקדושה נוספת, מעבר לחובתו, ועבודה זו נקראת בשם 'מלחמת רשות' ביחס

5 לעבודה של קיום המצוות שבהם

6 האדם חייב, ומוגדרת 'מלחמת

7 מצווה'.

8 וביאור העלוי המעלה

9 והיתרון שבעבודה זו

10 (דְּקָדָשׁ עֲצָמָךְ בְּמִתָּר לָךְ)

11 לגבי העבודה של קיום המצוות

12 יוכן על-פי המבאר

13 בכמה מקומות⁴⁶

14 (ובארוכה באחד מהמשכי כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁴⁷)

15 מהמשכי קבוצת מאמרים

16 העוסק בנושא אחד המשתרע

17 בהמשכים נקראת 'המשך' כ"ק

18 אדמו"ר מהר"ש⁴⁷)

19 במעלת מצות דרבנן

20 (ענין קדש עצמך במתן

21 לך⁴⁸ שאינו חובה מן התורה)

22 על מצות דאורייתא מצוות

23 התורה. דהנה במצות

24 דאורייתא תרי"ג מצוות

25 התורה יש מצות עשה

26 ומצות לא-תעשה.

27 ומבאר בזה בכמה

28 מקומות⁴⁹ בתורת החסידות

29 (ובארוכה ב'לקוטי

30 תורה' פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי⁵⁰),

31 דִּישׁ מַעֲלָה בְּמִצְוֹת לֹא-

32 תַּעֲשֶׂה עַל מִצְוֹת-עֲשֶׂה.

33 כִּי הָאֹרֶן הָאֱלֹקִי הַנִּמְשָׁךְ

34 מלמעלה למטה ומאיר בעולם

35 עַל-יְדֵי מִצְוֹת-עֲשֶׂה הוּא

36 אֹרֶן הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּכָלִי (מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת כְּלוּמָר, הַפְּעוּלָה שֶׁל קִיּוֹם

37 הַמִּצְווֹת בְּאִמְצָעִים גִּשְׁמִיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה יוֹצֵאת 'כָּלִי' רָאוּי וּמוֹכֵשׁ לְקִלְיַת

38 הָאֹרֶן הָאֱלֹקִי הָעֲלִיּוֹן), דְּמָזָה שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא כָּלִי לְאֹרֶן זֶה

39 הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ, מַעֲצָם הַעוֹבְדָה שֶׁקִּיּוֹם הַמִּצְווֹת יוֹצֵר 'כָּלִי' רָאוּי וּמִתְאִים

40 לַהֲתַלְבְּשׁוֹת שֶׁל הָאֹרֶן הָאֱלֹקִי הָעֲלִיּוֹן מוֹכַח שֶׁהָאֹרֶן הוּא מְגַבֵּל מְדוּד

41 וּמִצְמוֹצָם וְיָכוֹל לְהִיּוֹת נִתְפָּס בְּגִדְרֵי הַכָּלִים שֶׁהֵי אֹרֶן לֹא מוֹגֵבֵל

42

43

44

45

46

47

48

49

50

42 הוּא נִעְלָה מֵהַתְלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים וְהוּא לֹא מוֹגֵבֵל וּמוֹגֵדֵר בְּגוֹבֵל וּמִידָה כְּזוֹ אוֹ
43 אַחֲרָת. מִה־שְּׁאִין-כֵּן הָאֹרֶן הָאֱלֹקִי הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה עַל-יְדֵי
44 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה הוּא אֹרֶן בְּלִתִּי מְגַבֵּל שְׁאִינוֹ נִמְשָׁךְ בְּכָלִי,
45 וְלִכֵּן הַמִּשְׁכָּתוֹ מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה וְהַתְגַּלְתּוֹ בְּעוֹלָם אֵינָה עַל-יְדֵי

46 מַעֲשֵׂה (כָּלִי) שֶׁמַּעֲצָם מֵהוּתוֹ

47 הוּא מְדוּד וּמוֹגֵבֵל אֶלָּא עַל-

48 יְדֵי שְׁלִילָה וְהַעֲדָר

49 הַעֲשִׂיָּה, שֶׁהָאָדָם דוֹחָה

50 אֶת הָאֲסוּר וְאִינוֹ עוֹשֶׂה

51 אוֹתוֹ.

52 אָמְנָם בְּמִצְוֹת דְּרַבְּנָן יֵשׁ

53 מִמַּעֲלָת ב' הַעֲנִינִים

54 דְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה

55 וּמִצְוֹת-עֲשֶׂה. דְּמִצְדֵּי אֶחָד

56 הַתֵּכֵן דְּמִצְוֹת דְּרַבְּנָן הוּא

57 דְּחִית וְהִרְחַקַת הָרַע, שֶׁהֵי

58 חֲכָמִים עָשׂוּ סִיגִים וְהִרְחַקוֹת

59 לְדַבְּרֵי הַתּוֹרָה וְכִיּוֹן שֶׁהָאֹרֶן

60 נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי דְחִיָּה וְהִרְחַקָה

61 וְלֹא עַל יְדֵי פַעּוּלָה מוֹגֵדֵר

62 הֵינִי שֶׁהָאֹרֶן הַנִּמְשָׁךְ

63 עַל-יְדֵים הוּא אֹרֶן בְּלִתִּי

64 מְגַבֵּל (כְּמוֹ הָאֹרֶן הַנִּמְשָׁךְ

65 עַל-יְדֵי מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה

66 שְׁעִינִים דְּחִיָּה וְהִרְחַקָה),

67 וְלֹאִידֵךְ גִּיסָא קִיּוּמָן הוּא

68 עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה בְּפַעֵל, כְּמוֹ

69 לְמַשֵּׁל הַדְּלָקָת נֵר חֲנוּכָה וְכַאֲשֶׁר

70 יֵשׁ חִיבוּר שֶׁל שְׁנֵי הִיתְרונות יחד,

71 גַּם הַמִּשְׁכָּת אֹרֶן בְּלִתִּי מוֹגֵבֵל

72 כְּמוֹ הָאֹרֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי מִצְוֹת

73 לֹא-תַעֲשֶׂה, וְגַם שֶׁהַמִּשְׁכָּה הִיא

74 עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה וּפַעּוּלָה, נִפְעַל

75 חִידוּשׁ גְּדוֹל שֶׁלֹּא קִיּוֹם בְּקִיּוֹם

76 מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בֵּין עֲשֶׂה וּבֵין לֹא

77 תַּעֲשֶׂה, הֵינִי שֶׁאֹרֶן זֶה הַבְּלִתִּי מוֹגֵבֵל נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִי

78 (בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת דְּרַבְּנָן) דְּבַר שֶׁלֹּא קִיּוֹם בְּקִיּוֹם מִצְוֹת הַתּוֹרָה כִּי

79 בְּמִצְוֹת-עֲשֶׂה הָאֹרֶן מוֹגֵבֵל וְאִילוּ בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה הָאֹרֶן בְּלִתִּי מוֹגֵבֵל אֵךְ

80 אֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים (וְלֹא חוֹדֵד בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הָעוֹלָם).

81 וְזֶהוּ מִה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵¹ חֲמוּרִים דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר

82 מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, וְגַם אָמְרוּ⁵² חֲבִיבִין דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי

83

84

85

86

87

88

89

90

(45) ראה רמב"ן ר"פ קדושים. (46) ראה תו"א נב, ד. לקו"ת פקודי ו, ד. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תסג ואילך. ד"ה מאי מברך תר"פ.

ת"ש. לקו"ש ח"ה ע' 225 ואילך. (47) מצה זו תר"מ פ"מ ואילך. (48) יבמות כ, א. (49) ראה מקומות שבהערה 46. (50) שם. (51) סנה' פח, ב במשנה. (52) ירוש' ברכות פ"א ה"ד. סנה' פ"א ה"ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תורה, היינו שמעלת דברי סופרים אינה רק בחומרתם,
2 כהיותם חמורים יותר מה שהם דוחים ומרחיקים את הרע
3 בחומרתם, ענין של מצות לא-תעשה הממשיך אור בלתי
4 מגבל, דבר הנובע מהגדולה והתוקף שלהם אלא עוד זאת שהם
5 חביבים, ויש בהם צד חיובי
6 משום שאור בלתי מגבל
7 זה, נמשך על-ידם
8 בכלים. ועל-דרך-זה
9 מוכן בענין קדש עצמך
10 במתן לך שאמנם אינו חובה
11 מן התורה אבל כאשר האדם
12 עושה זאת הוא פועל גם פעולה
13 של התקדשות שדוחה ומרחיקה
14 את הרע וגם פעולה חיובית
15 שגורמת את המשכת האור
16 הבלתי מוגבל בתוך כלים
17 מוגדרים.
18 והנה ז' מצות דרבנן
19 תחלתן היתה בזמן
20 מאחר יותר מהזמן של
21 מצות דאורייתא, תרי"ג
22 מצוות התורה, היינו בזמן
23 של ירידה דישראל
24 ממצרים ומצבם⁵³ כפי
25 שהיה קודם לכן, קרוב יותר לזמן
26 מתן תורה שאז חכמים עדיין לא
27 תקנו את שבע המצוות הללו כי
28 טרם היה צורך בכך. ואפילו
29 ערובין ונטילת ידים שהן
30 מצוות דרבנן שנתקנו על-
31 ידי שלמה⁵⁴ דכתיב
32 ביה⁵⁵ שכתוב בו וישב
33 שלמה על פסא הוי',
34 ומכאן שהיתה זו תקופה שבה
35 עם ישראל היה בדרגה גבוהה
36 ונעלית מפל-מקום, היתה
37 זה זמן של ירידה לגבי
38 זמנו של דוד אביו של שלמה דכתיב ביה⁵⁶ שכתוב בו הפל בכתב
39 מיד ה' עלי השפיל והמעלה הזו שמוכיחה על תוספת מיוחדת של גילוי
40 אלוקות לא הייתה בימי שלמה המלך. ולכאורה אינו מוכן טעם
41 הדבר מדוע באמת חכמים תיקנו את שבע מצוות דרבנן דווקא כאשר בני
42 ישראל היו במצב ירוד (יחסית)?

סופרים יותר מדברי תורה, היינו שמעלת דברי סופרים
אינה רק בחומרתם, מה שהם דוחים ומרחיקים את
הרע, ענין של מצות לא-תעשה הממשיך אור בלתי
מגבל, אלא עוד זאת שהם חביבים, משום שאור בלתי
מגבל זה, נמשך על-ידם בכלים. ועל-דרך-זה מוכן
בענין קדש עצמך במתן לך.

והנה ז' מצות דרבנן תחלתן היתה בזמן מאחר יותר
מהזמן של מצות דאורייתא, היינו בזמן של
ירידה דישראל ממצרים ומצבם⁵³. ואפילו ערובין
ונטילת ידים שנתקנו על-ידי שלמה⁵⁴ דכתיב ביה⁵⁵
וישב שלמה על פסא הוי', מפל-מקום, היתה זה זמן של
ירידה לגבי זמנו של דוד דכתיב ביה⁵⁶ הפל בכתב מיד
ה' עלי השפיל. ולכאורה אינו מוכן טעם הדבר. אך
על-פי הנ"ל יוכן, דמכיוון שמצות דרבנן יש בהם עלוי
גדול יותר ממצות דאורייתא, הנה עלוי זה אפשר לבא
אליו דווקא על-ידי ירידה גדולה יותר, דירידה זו היא
צרך עליה, שדווקא על-ידיה אפשר לבא לאור נעלה
ובלתי מגבל זה. ולכן בזמנים אלו דווקא נתקנו הז'
מצות דרבנן. ויש לומר, שעל-דרך-זה הוא גם בכל
הגזרות ובכל התקנות ובכל המנהגות שנגזרו ונתקנו
והנהגו על-ידי גדולי ישראל שפכל דור ודור, שפכל זה
נכלל בכלל העבודה דקדש עצמך במתן לך, שעל-ידיה
נמשך אור בלתי מגבל, ואור זה מתלבש בכלים.

והנה על-ידי שלמות העבודה בכל הנ"ל, באפן דכי
תצא למלחמה על אויבך וגו', באים אל פרשת
כי תבוא אל הארץ, היינו אל הגאולה האמתית
והשלמה על-ידי משיח צדקנו, ושם נקים מצות

אויבך וגו', וככל הפרטים המנויים בהמשך הפסוק, בהתאם למשמעות
הרוחנית שלהם הן לגבי השפעת האדם בעולם והן לגבי המלחמה הפנימית
שבתוך האדם עצמו באים אל פרשת כי תבוא אל הארץ, הכניסה
לארץ ישראל היינו אל הגאולה האמתית והשלמה על-ידי
משיח צדקנו, ושם נקים מצות בפורים, שבה מדובר בתחילת

43 אך על-פי הנ"ל יוכן, דמכיוון שמצות דרבנן יש בהם עלוי
44 ויתרון גדול יותר ממצות דאורייתא, הנה עלוי זה אפשר לבא
45 אליו דווקא על-ידי ירידה גדולה יותר, דירידה זו היא צרך
46 עליה, שדווקא על-ידיה אפשר לבא לאור נעלה ובלתי מגבל
47 זה בהתאם לכלל שדווקא מתוך
48 ירידה גדולה יכולה להיות עלייה
49 גדולה (דבר הבא לידי ביטוי, בין
50 השאר, בכך שבעלי תשובה שהיו
51 רחוקים ונתקדשו, יכולים להגיע
52 לדרגות יותר גבוהות בעבודת ה'
53 מאשר צדיקים שמעולם לא
54 התרחקו). ולכן בזמנים אלו
55 דווקא נתקנו הז' מצות
56 דרבנן כי רק מתוך ירידה
57 יכולה להיות עליה גדולה כל כך.
58 ויש לומר, שעל-דרך-זה
59 הוא גם בכל הגזרות
60 ובכל התקנות ובכל
61 המנהגות שנגזרו ונתקנו
62 והנהגו על-ידי גדולי
63 ישראל שפכל דור ודור,
64 גם בדורות המאוחרים, שכל
65 זה נכלל בכלל העבודה
66 דקדש עצמך במתן לך,
67 שיש בה יתרון לעומת תרי"ג
68 מצוות התורה, שעל-ידיה
69 דווקא נמשך אור בלתי
70 מגבל, כמו האור שנמשך על
71 ידי מצוות לא תעשה ואור זה
72 מתלבש בכלים כמו האור
73 שנמשך על ידי מצוות עשה.
74 והנה על-ידי שלמות
75 העבודה בכל הנ"ל,
76 באמצעות יישום העבודה
77 הרוחנית האמורה לעיל על כל
78 פרטיה, בצורה מושלמת, באפן
79 דכי תצא למלחמה על
80 אויבך וגו', וככל הפרטים המנויים בהמשך הפסוק, בהתאם למשמעות
81 הרוחנית שלהם הן לגבי השפעת האדם בעולם והן לגבי המלחמה הפנימית
82 שבתוך האדם עצמו באים אל פרשת כי תבוא אל הארץ, הכניסה
83 לארץ ישראל היינו אל הגאולה האמתית והשלמה על-ידי
84 משיח צדקנו, ושם נקים מצות בפורים, שבה מדובר בתחילת

כי תצא למלחמה על אויבך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פרשת כי תבוא ובאפן דקיום המצות דלעתיד-לבא, כמבואר
 2 בתורת החסידות שרק בימות המשיח קיום המצוות יהיה בצורה מלאה
 3 ומושלמת כמו שכתוב⁵⁷ ושם בבית המקדש נעשה לפניך כמצות
 4 רצונך⁵⁸. אמנם מצות בכורים היא רק תחלת העבודה, כפי
 5 שנרמז בעובדה שמביאים
 6 ביכורים מראשית כל פרי
 7 האדמה גו'⁵⁹, ואחר-כך
 8 נמשך זה עבודת ה'
 9 המושלמת כפי שתהיה בימות
 10 המשיח באפן של
 11 התרחבות והתפשטות,⁵
 12 הרבה מעבר להתחלה וכמו
 13 שכתוב⁶⁰ לגבי התרחבות
 14 גבולות ארץ ישראל בימות
 15 המשיח כי ירחיב ה'
 16 אלקיך את גבולך גו',¹⁰
 17 שאז תהיה בנוסף לארץ
 18 שבעת האומות שבני ישראל

19 כבשו עם הכניסה לארץ בפעם הראשונה בימי יהושע בן-נון גם ארץ קניי
 20 קנייזי וקדמוני⁶¹. וכל זה התגלות העניינים הרוחניים בשלמותם בימות
 21 המשיח יהיה באפן גלוי, ונראה לעין כל, כמו שכתוב⁶² ביעודי
 22 הגאולה ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו, היינו לא רק
 23 שהענינים (עיני בשר)
 24 יראו, את גילוי האלוקות
 25 שיהיה לעתיד לבוא על-דרך
 26 ענין ותחזינה עינינו כו',
 27 אלא עוד זאת שהבשר
 28 עצמו יראה, כי האור
 29 האלוקי יחדור גם בתוך הבשר
 30 הגשמי שלא יהיה העלם והסתר
 31 על אלוקות אלא יתברר ויזדכך
 32 ויתעלה כך שהוא עצמו יראה
 33 ויחוש את האור האלוקי
 34 בגאולה האמתית
 35 והשלמה על-ידי משיח
 36 צדקנו.

בכורים, ובאפן דקיום המצות דלעתיד-לבא, כמו
 שכתוב⁵⁷ ושם נעשה לפניך כמצות רצונך⁵⁸. אמנם
 מצות בכורים היא רק תחלת העבודה, מראשית כל פרי
 האדמה גו'⁵⁹, ואחר-כך נמשך זה באפן של התרחבות
 והתפשטות, וכמו שכתוב⁶⁰ כי ירחיב ה' אלקיך את
 גבולך גו', שאז תהיה גם ארץ קניי קנייזי וקדמוני⁶¹.
 וכל זה יהיה באפן גלוי, כמו שכתוב⁶² ונגלה כבוד ה'
 וראו כל בשר יחדיו, היינו לא רק שהענינים (עיני בשר)
 יראו, על-דרך ענין ותחזינה עינינו כו', אלא עוד זאת
 שהבשר עצמו יראה, בגאולה האמתית והשלמה על-ידי
 משיח צדקנו.

(57) תפלת מוסף. (58) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ. וראה גם המשך מצה זו הנ"ל פס"ג. (59) תבוא כו, ב. (60) ראה יב, כ. (61) ראה
 פרש"י שופטים יט, ח. (62) ישע"י מ, ה.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה יצחק שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מאדר"ח אלול, עם הפ"נ שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח
 אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ונעם לי לקרות בו שמקוה לעשות התועדות ביום שנתלו בו שני המאורות הגדולים הוא ח"י אלול.

ויהי רצון שכאו"א ימלא תפקידו במילוי רצונם הק' להפיץ המעינות חוצה, ותתחיל ההתחלה
 תיכף, שהרי מגלגלין זכות ליומין זכאין הם ימי חדש אלול, וכמבואר המשל מרבנו הזקן יעו"ש (לקו"ת
 ראה לב, ב).

בברכה לבשו"ט ולכחו"ט,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת שבת פרשת תצא, י"ד אלול ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

- א. שבת זו היא בסמיכות לכמה "חסידישע ימים טובים" – הן בימים שלאחרי השבת והן בימים שלפני השבת:
- בימים שלאחרי השבת – ח"י אלול, יום הולדת את שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן (כפי שגילה ופירסם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹). ובימים שלפני השבת – י"ג אלול, יום נישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו², ולפני-זה – י"א אלול, יום נישואי אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן³, אשר, נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, הוא בנו יחידו וממלא-מקומו, והרי יום נישואין הוא שמחה, "יום הילולא", שכן, "הילולא" פירושה "שמחת החתונה".
- וכל עניני 'ימים טובים' אלו (ח"י אלול, י"ג אלול וי"א אלול) קשורים עם שבת זו – שכן, ביום השבת ישנם ב' ענינים:
- (א) "מיניה מתברכין כולהו יומין"⁴, כלומר, מיום השבת נמשכת ברכה לימים שלאחרי השבת, ובנידון-דידן – ח"י אלול.
- (ב) "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"⁵, היינו, שהאכילה (תענוג) דיום השבת נפעלת על-ידי הטרחה וההכנה בימים שלפני השבת, "ערב שבת", שבזה נכללים כל ימי השבוע, החל מיום ראשון – כפי שמצינו⁶ בהנהגת שמאי הזקן ש"כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת כו'", היינו, שכל ימי השבוע הם בבחינת "ערב שבת", ועל-אחת-כמה-וכמה ערב שבת כפשוטו, יום ששי.
- ובנידון-דידן: י"ג אלול – חל בערב שבת, ובה נכלל גם י"א אלול (ביום רביעי⁷) – שהרי כל ימי השבוע הם בבחינת "ערב" (והכנה) לשבת, ונוסף לזה: יום הששי כשלעצמו (גם לולי הענין ד"ערב שבת"⁸) כולל את כל ימי השבוע, כפי שמצינו בבריאת יום הששי שנאמר בוי' "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", דקאי על כללות הבריאה דששת ימי בראשית, כולל – יום הששי עצמו, כפי שהוא אחד מששת ימי בראשית. ונמצא, שיום השבת פועל את הקשר והחיבור שבין ימים טובים הנ"ל – שכן, המשכת הברכה משבת זו לח"י אלול היא בכח עבודת ההכנה בימים שלפני השבת, י"א אלול וי"ג אלול.
- ב. והנה, ידוע שכל הענינים שהיו בפעם הראשונה – חוזרים ונשנים מדי שנה בשנה, ובלשון הכתוב¹⁰: "והימים האלה נזכרים ונעשים".
- ואם הדברים אמורים בכל הענינים, הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע ל"חסידישע ימים טובים" (ובנידון-דידן: ח"י אלול, י"ג אלול וי"א אלול), שכן, ענין החסידות (ובמילא – גם ענינים של חסידים) הוא לפני משורת הדין¹¹, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לנשיא ורועי החסידות והחסידים – הבעל-שם-טוב, אדמו"ר הזקן, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – אשר ימים הנ"ל הם 'ימים טובים' שלהם, הרי בודאי שכל ענינים אלו חוזרים ונשנים ("נזכרים ונעשים") מדי שנה בשנה.
- ועל-פי הוראת חכמינו ז"ל¹² אשר "המעשה הוא העיקר" – מובן, שכאשר באים 'ימים טובים' אלו בכל שנה ושנה, יש לקחת וללמוד הוראה מענינם של 'ימים טובים' אלו בנוגע למעשה בפועל, החל מקבלת החלטות טובות – שזהו ענין דמעשה שבמחשבה ומעשה שבדיבור, והחלטות אלו מביאים לידי מעשה בפועל כפשוטו, "המעשה הוא העיקר".

(8) ראה שיחת ש"פ ואתחנן ס"ט ואילך.

(9) בראשית א, לא.

(10) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר

בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(11) רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ה.

(12) אבות פ"א מ"ז.

(1) סה"ש תש"ג ע' 141. 146. 188.

(2) "היום יום" בתחלתו (ע' 9).

(3) "היום יום" שם (ע' 8). "חנוך לנער" ע' 10.

(4) זח"ב סג, ב. שם פח, א.

(5) ע"ז ג, סע"א. וראה לקו"ת שה"ש כד, רע"ב. ובכ"מ.

(6) ביצה טז, א. שו"ע אדה"ז הל' שבת בתחלתן (סרמ"ב ס"י).

(7) ראה פסחים קו, סע"א. רמב"ם הל' גירושין פ"ט סהכ"ג.

- 1 כלומר: יש ללמוד הוראה מענינים של הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן – ח"י אלול. מענינו של כ"ק אדמו"ר
- 2 (מהורש"ב) נשמתו-עדן – י"א אלול. ומענינו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – י"ג אלול. וכאמור, הוראה
- 3 בנוגע למעשה בפועל.
- 4 [ולהעיר: בין נשיאים אלו ישנם אמנם עוד נשיאים, בין הבעל-שם-טוב לאדמו"ר הזקן – המגיד, ובין
- 5 אדמו"ר הזקן לאדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן ונשיא דורנו – אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר ה'צמח צדק' ואדמו"ר
- 6 מהר"ש, אבל אף-על-פי-כן, ישנם זמנים שבהם נוגע ענינים של כל הנשיאים, וישנם זמנים שבהם נוגע ענינים
- 7 המיוחד של נשיא אחד או כמה נשיאים. ובנוגע לשבת זו, הסמוכה ושייכת לח"י אלול, י"ג אלול וי"א אלול
- 8 – נוגע במיוחד ענינים של הבעל-שם-טוב, אדמו"ר הזקן, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, וכ"ק מו"ח
- 9 אדמו"ר נשיא דורנו].
- 10 ומובן, שלימוד ההוראה מענינים של נשיאים אלו צריך להיות באופן המובן ושייך לכל אחד ואחד מישראל
- 11 – כמודגש בשמו של הבעל-שם-טוב, "ישראל", שם השייך לכל אחד ואחד מישראל, כלשון חכמינו ז"ל¹³:
- 12 "אף-על-פי שחטא ישראל הוא", כדלקמן.
- 13 ג. ובהקדמה – שלימוד הוראות אלו יכול להיות בשני סדרים ואופנים, אשר "אלו ואלו דברי אלקים חיים"¹⁴:
- 14 א) על-פי סדר הדורות – יש להתחיל עם ההוראה שלמדים מענינו של הבעל-שם-טוב, אחר-כך מוסיפים
- 15 את ההוראה שלמדים מענינו של אדמו"ר הזקן, אחר-כך מוסיפים את ההוראה שלמדים מענינו של כ"ק אדמו"ר
- 16 (מהורש"ב) נשמתו-עדן, ואחר-כך מוסיפים את ההוראה שלמדים מענינו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- 17 ב) מצד הקירבה אלינו – יש להתחיל עם ההוראה שלמדים מענינו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אחר-כך
- 18 מוסיפים את ההוראה שלמדים מענינו של אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, אחר-כך מוסיפים את
- 19 ההוראה שלמדים מענינו של אדמו"ר הזקן, ואחר-כך מוסיפים את ההוראה שלמדים מענינו של הבעל-שם-טוב.
- 20 [ועל-דרך המבואר במפרשי התפילה¹⁵ בנוסח "אלקינו (ואחר-כך) ואלקי אבותינו", אף-על-פי שמצד סדר
- 21 הדורות, יש להקדים "אלקי אבותינו" לפני "אלקינו" – שיש להתחיל בדבר הקרוב וסמוך אלינו].
- 22 וכאמור, שני סדרים ואופנים אלו אמיתיים הם, "אלו ואלו דברי אלקים חיים", אמנם, בפועל ממש אי-אפשר
- 23 לדבר בשני סדרים ואופנים בעת ובעונה אחת¹⁶, ובהכרח לבחור באחד מב' סדרים ואופנים הנ"ל.
- 24 ובכן: על-פי הכלל ד"המעשה הוא העיקר" – הרי לכל לראש נוגע הענין דח"י אלול, שהרי בענין זה צריכה
- 25 להיות העבודה בימים הבאים לקראתנו (לאחרי שבת זו), ורק אחר-כך יש מקום וצורך לחקור ולדרוש ולהתבונן
- 26 אודות הסיבה וה'נתינת-כח' לעבודה דח"י אלול – המשכת הברכה מיום השבת על-ידי הקדמת עבודת ההכנה
- 27 בימים שלפני השבת, י"א אלול וי"ג אלול.
- 28 ומכיון שלכל לראש נוגע הענין דח"י אלול – יש להתחיל מענינו של הבעל-שם-טוב, ולהמשיך על-פי סדר
- 29 הדורות, מלמעלה למטה; אמנם, מכיון שישנו גם הסדר באופן דמלמטה למעלה (ביחס לסדר הדורות), היינו,
- 30 שההתחלה היא עם ענינו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – יש להקדים ככל האפשר את הדיבור אודות
- 31 ענינו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, מיד לאחרי הביאור אודות ענינו של הבעל-שם-טוב – על-ידי-זה
- 32 שמוצאים את הקשר והשייכות שבין הבעל-שם-טוב עם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, "נעוץ תחלתן בסופן
- 33 וסופן בתחלתן"¹⁷, כדלקמן.
- 34 ד. ההוראה מענינו של הבעל-שם-טוב:
- 35 ענינו של הבעל-שם-טוב מודגש בשמו – "ישראל", שם שבו נקרא כל אחד ואחד מישראל, מהגדול
- 36 שבגדולים עד לקטן שבקטנים, אפילו יהודי שנמצא במעמד ומצב בלתי-רצוי, וכאמור, בלשון חכמינו ז"ל:
- 37 "אף-על-פי שחטא", "חטא" כפשוטו [לא רק "חטא" מלשון חסרון, על-דרך מה שכתוב¹⁸ "אני ובני שלמה

(16) ראה פרש"י יתרו כ, א.

(17) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(18) מ"א א, כא.

(13) סנהדרין מד, רע"א.

(14) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

(15) פי' עיון תפלה בסידור אוצר התפלות. ועוד.

חטאים", שפירושו "חסרים"¹⁹, אלא גם חטא כפשוטו, כפשטות סוגיית הגמרא] – מכל-מקום, "ישראל הוא";
ולאידך, גם מי שלא חטא, אפילו לא באופן ד"חטא" מלשון חסרון, עד לגדול שבגדולים, "בני עליה" – הרי
"ישראל הוא".

וכידוע²⁰ שכללות תפקידו ושליחותו של הבעל-שם-טוב בעלמא דין – לעורר את בני ישראל ממצב של
התעלפות, כמשל אדם המתעלף, שכדי לעוררו מעלפונו יש לצעוק את שמו באזנו, וטעם הדבר – מפני שגם
בעת ההתעלפות, כאשר הכחות הגלויים הם במצב של העלם וסילוק כו', יש בו עצם הנפש, ועל-ידי הקריאה
בשמו, מעוררים את עצם הנפש, ודוגמתו בנמשל – שעל-ידי קריאת שם "ישראל", שמו של הבעל-שם-טוב, אזי
מעוררים את עצם הנפש דכל אחד ואחד מישראל – "ישראל הוא".

וענין זה פעל הבעל-שם-טוב בנוגע לכל הסוגים דבני ישראל:

אפילו אותם יהודים שהיו בבחינת "בני עליה" – הרי בנוגע לענינים מסויימים היו במצב של התעלפות נוסף
לכך שככל שיהיו במעמד ומצב הכי נעלה, הרי זה עדיין שלא בערך למעמד ומצב האמיתי של בני ישראל –
בזמן הבית, ועל-אחת-כמה-וכמה – שלא בערך לגבי המעמד ומצב דגאולה העתידה, וההתעוררות מהתעלפות
זו היתה על-ידי גילוי תורת החסידות; ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לאנשים פשוטים – שבנוגע אליהם היה צורך
להתעוררות ממצב של התעלפות בנוגע למצבם הרוחני בפשטות.

וכל זה בא לידי ביטוי בהנהגתו בפועל: מצד אחד – גילה הבעל-שם-טוב את תורת החסידות, ואמר
דברי-תורה לתלמידיו כו'.

ולאידך, התעסק רבות עם אנשים פשוטים – כידוע²¹ סיפורי כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות הנהגתו של
הבעל-שם-טוב, שהיה מטלטל עצמו בדרכים ומחזר בכל עיירות ומושבנות בני ישראל, ומשוחח עם אנשים
פשוטים ועמי-הארץ, כולל נשים וקטנים, אודות ענינים פשוטים, פרנסה ובריאות הגוף כו', כדי לעוררם
ולהביאם לאמירת "ברוך השם", או בשפה המדוברת (אידיש) – "געלויבט דער אויבערשטער".

והגע עצמך:

נשיא ישראל, הנקרא "בעל שם טוב", היינו, שהוא בעל הבית ("בעל") על ענין ה"שם", כולל "שם טוב" (ככל
הפירושים והביאורים שבדבר)²² – עוזב את עירו ומקומו, בית-הכנסת ובית-המדרש או הישיבה שלו, עיר-הבירה
והיכל המלכות, ומטלטל עצמו בדרכים, עם כל הקשיים הכרוכים עם "טלטולא דגברא"²³ [אשר, לאחר כל
העילויים וההפלאות, הרי הענין ד"טלטולא דגברא" מהוה קושי גם אצלן, לבוא ל"שדה", ולשוחח עם "אנשי
השדה", אנשים פשוטים העוסקים בעניני שדה²⁴ – כדי לעוררם ולהביאם לאמירת "ברוך השם", "געלויבט דער
אויבערשטער"!

ועד כדי כך גדלה ההתקשרות שלו לפעול אצל יהודים פשוטים, שאפילו אמירת דברי-תורה היתה בלשון
אידיש, כמו שכתב אדמו"ר הזקן ביאגרת הקודש²⁵ ש"הבעל-שם-טוב ז"ל היה אומר דברי-תורה בלשון אשכנז
ולא בלשון הקודש" – לשון המדוברת ומובנת גם לאנשים פשוטים, כולל עמי-הארץ ונשים.

דהנה, ענין זה – ש"הבעל-שם-טוב ז"ל היה אומר דברי-תורה בלשון אשכנז ולא בלשון הקודש" – דורש
ביאור והסבר:

דברי-תורה של הבעל-שם-טוב נאמרו – בדרך כלל – בפני תלמידיו. היו אמנם "מסיבות" שבהם השתתפו
גם אנשים פשוטים²⁶, אבל אף-על-פי-כן, בנוגע לאמירת דברי-תורה – הרי עיקר ורוב תורותיו של
הבעל-שם-טוב, באיכות, וקרוב לומר גם בכמות, נאמרו בפני תלמידיו.

והנה, בנוגע לתלמידיו של הבעל-שם-טוב – בוודאי לא היה כל צורך לתרגם את הדברים לשפה המדוברת
(אידיש), ואם כן, למה אמר הבעל-שם-טוב דברי-תורה לתלמידיו בלשון אידיש, ולא בלשון הקודש?!

(22) ראה לקו"ש ח"ח ע' 27 הע' 42.
(23) כתובות כח, א. סנהדרין כו, סע"א.

(24) ראה שיחת ש"פ ראה סכ"ח.

(25) סכ"ח.

(26) ראה קובץ מכתבים לתהלים ס"ע 194 ואילך.

(19) פרש"י ומצודות עה"פ. וראה לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א.

(20) נמצא בכת"י דא"ח ישן (לא נודע למי). וראה לקו"ש ח"ב ע' 516. ח"ו ע' 285.

(21) סה"מ אידיש ע' 138 ואילך. ועוד.

1 אמנם, לשון אידיש אינה סתם שפת המדינה (של אומות העולם), כי אם שפתם של בני ישראל²⁷, אבל
2 אף-על-פי-כן, אין זה "לשון הקודש" – כמובן מהמבואר ב'תורה אור'²⁸ אודות החילוק שבין לשון הקודש לשאר
3 הלשונות, שלשון הקודש הוא בדוגמת "אבנים" שהם בריאה בידי שמים, "לשון הקודש שנמשך מבחינת קודש
4 העליון", ושאר ע' לשון מלשונות האומות הם בדוגמת "לבנים" הנעשים בידי אדם, ועל-זה נאמר²⁹ "ותהי להם
5 הלבנה לאבן" – "שישראל מפוזרים בע' אומות, ומדברים גם כן כלשון עם ועם שהם דרים בתוכם . .
6 (ועל-ידי-זה) מעלים כל צירופי אותיות כו'", ונמצא, שהעילוי ד"לשון הקודש" אינו בכל שאר הלשונות, כולל
7 הלשונות הכי מובחרים מלשונות אומות העולם, כמו לשון ארמי³⁰, ואפילו לשון אידיש.

8 ואף-על-פי-כן, גם דבריתורה לתלמידיו היה הבעל-שם-טוב אומר בלשון אידיש דוקא, לשון המדוברת ומובנת
9 גם לאנשים פשוטים, עמי-הארץ ונשים – בהתאם לכללות תפקידו ושליחותו בעלמא דין, להתאחד עם כל אחד
10 ואחד מישראל ולפעול על כל אחד ואחד מישראל, מהגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים.

11 ה. ענינו של הבעל-שם-טוב מודגש גם אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – "נעוץ תחלתן בסופן וסופן
12 בתחלתן":

13 במכתבו הידוע לחג הגאולה שלו³¹ - כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה .
14 . כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה".

15 כלומר: בגאולה שלו – גאולה של נשיא ישראל – כולל כ"ק מו"ח אדמו"ר את כל בני ישראל לכל סוגיהם,
16 מהגדול שבגדולים עד לקטן שבקטנים, "גם את אשר בשם ישראל יכונה", כלומר, אפילו יהודי שהשם "ישראל"
17 אינו שמו האמיתי, כי אם כינוי בלבד [שכן, ענינו של השם הוא – כתורת הבעל-שם-טוב³² - ש"שמו אשר
18 יקראו לו בלשון הקודש" מהוה ומחיה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה, ואילו אצל יהודי זה, לא רואים בגלוי
19 שהחיות שלו היא "ישראל". ואם כן, השם "ישראל" אינו אלא באופן של כינוי, "בשם ישראל יכונה"³³ – גם
20 עם יהודי כזה התקשר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לכלול אותו בגאולה שלו, מכיון שסוף-כל-סוף "בשם
21 ישראל יכונה", ובלשון האמור: "אף-על-פי שחטא ישראל הוא".

22 וענין זה בא לידי ביטוי באופן עבודתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:

23 עיקר החידוש דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הוא – "יפוצו מעיינותיך חוצה" בתכלית ההרחבה
24 וההפשטות, כלומר, הפצת תורת החסידות, "מעיינותיך", המעיינות דהבעל-שם-טוב, גם אצל אלו הנמצאים
25 במקום ודרגת ה"חוצה", כולל – תרגום עניני החסידות בלשון כל עם ועם, עבור אלו שאינם שייכים עדיין
26 ל"לשון הקודש" (הן בפשטות, והן במובן הרוחני).

27 ונמצא, שענינים של הבעל-שם-טוב וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – אחד הוא, כאמור, "נעוץ תחלתן
28 בסופן וסופן בתחלתן", אבל ביחד עם זה, ישנו חילוק ביניהם בנוגע לאופן העבודה והפעולה אצל בני ישראל,
29 בהתאם למעמד ומצב הדור:

30 בזמנו של הבעל-שם-טוב – היתה צריכה להיות העבודה והפעולה בענין דאמירת "ברוך השם", "געלויפט
31 דער אויבערשטער", וכיוצא בזה (כמובן מסיפור הנ"ל).

32 אמנם בזמנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – לאחר הענין השני דח"י אלול, יום הולדתו של אדמו"ר
33 הזקן, שעל-ידו נתגלתה תורת החסידות חב"ד, באופן של "יתפרנסון"³⁴, הבנה והשגה, ובפרט לאחר הגאולה
34 ד"יט כסלו, שאז התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעיינותיך חוצה"³⁵, ועל-אחת-כמה וכמה לאחר פעולתם של כל
35 רבותינו נשיאנו כל אחד ואחד בדורו, באופן ד"ילכו מחיל אל חיל (עד ל)יראה אל אלקים בציון"³⁶ – אזי
36 העבודה והפעולה היא בענין דהפצת המעיינות חוצה, היינו, להביא למקום ה"חוצה" את ה"מעיינות" עצמם.

(32) שעהיו"א פ"א.

(33) ראה גם לקו"ש ח"ח ס"ע 329 ואילך.

(34) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הע' 35. וש"נ.

(35) ראה סה"ש תר"ש ס"ע 112 ואילך.

(36) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק בסופן. שו"ע אדה"ז או"ח

ר"ס קנה.

(27) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 447.

(28) משפטים עז, ד.

(29) נח יא, ג.

(30) לקו"ש שם הע' 10.

(31) נדפס בסה"מ תרפ"ח ע' קמו ואילך. תש"ח ע' 263 ואילך.

אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' פ ואילך.

בסגנון אחר קצת: בזמנו של הבעל-שם-טוב היתה עיקר העבודה בהפצת וקריאת השם (שמו של הבעל-שם-טוב – "ישראל", לעורר את עצם הנפש כו'), ובזה היה כלול (בהעלם) הענין ד"מעיינותיך" (תורת החסידות, המעיינות של הבעל-שם-טוב); אמנם, בזמנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – העבודה היא בהפצת המעיינות דתורת החסידות ("מעיינותיך"), לא רק כפי שהם כלולים בהעלם בענין השם, כי אם לגלות את המעיינות עצמם שהיו באופן של הפצה גם במקום ה"חוצה".

ו. ההוראה מכל האמור לעיל – בנוגע למעשה בפועל: העבודה של דורנו זה – בכחו ובהשפעתו של נשיא דורנו, אשר "הוא בחיים", ועל-ידי-זה גם "זרעו בחיים"³⁷, שהולכים ב"דרכיו אשר הורנו"³⁸ באופן דהלוק ומוסיף ואור – היא: הפצת המעיינות חוצה. ובכן, בנוגע לעבודה זו יש ללמוד הוראה מענינו ועבודתו של הבעל-שם-טוב – באיזה אופן צריך להיות היחס לכל אחד ואחד מישראל:

יכול משהו לחשוב ולטעון: בשלמא יהודי שבערכו – שייך שיתעסק עמו בנוגע להפצת המעיינות; אבל ליהודי הנמצא במקום ודרגת ה"חוצה" – אין לו, לכאורה, שום קשר ושייכות אליו.

ועל זה באה ההוראה מהנהגתו של הבעל-שם-טוב – שהדגיש את מעלתו של כל אחד ואחד מישראל, יהיה מי שיהיה, שהרי גם כאשר מעמדו ומצבו בגלוי אינו בשלימות כו', מכל-מקום, "ישראל הוא", ולכן, התייחס אליו בתכלית הקירוב והאהבה. ולא עוד, אלא שעזב את מקומו ועירו, את בית הכנסת ובית המדרש שלו, כדי לפגוש את אותם יהודים פשוטים שעוסקים בעניני "שדה" (כנ"ל בארוכה).

ובאופן כזה צריכה להיות העבודה דהפצת המעיינות חוצה – שיש להכיר במעלתו של כל אחד ואחד מישראל, יהיה מי שיהיה, גם אם בגלוי נמצא הוא במקום ודרגה ד"חוצה". ולכן, אין לחסוך כל מאמץ כדי לקרבו ליהדות, תורה ומצוותיה, עד למעיינות דתורת החסידות.

ז. והמעשה הוא העיקר – להוסיף בכל הפעולות דהפצת המעיינות חוצה ביתר שאת וביתר עוז. ועל-ידי-זה זוכים לקיום הבטחתו של מלך המשיח לבעל-שם-טוב – כפי שכותב הבעל-שם-טוב באגרת הקודש הידועה³⁹: "נכנסתי להיכל משיח . . . ושאלתי את פי משיח אימת אתי מר, והשיב, בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם, ויפוצו מעיינותיך חוצה",

ולהוסיף, שהבטחה זו ניתנה בהיכלו של משיח (כפי שמדגיש באגרת הקודש הנ"ל "נכנסתי להיכל משיח"), כלומר, ב"היכל" ששם משיח צדקנו הוא בעל הבית!...

כן תהיה לנו – אתי מר, דא מלכא משיחא, בפועל ממש, ואז יקויים היעוד⁴⁰ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו", מתוך אהבת ישראל ואחדות ישראל, במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.

* * *

ח. על-פי האמור לעיל (סעיף ג) שיש להתחיל בענין הנוגע למעשה בפועל, ואחר-כך יש להוסיף ולחקור אודות הסיבה וה'נתינת כח' לעבודה – הרי לאחר שדובר כבר אודות הענין דח"י אלול שמתברך משבת זו (ענין הנוגע למעשה בפועל לאחר השבת), יש להוסיף ולחקור אודות ה'נתינת כח' לעבודה זו, היינו, עניני העבודה די"ג אלול וי"א אלול שלפני השבת, אשר בכוחם ועל-ידם נעשה הענין ד"יאכל בשבת", כולל – המשכת הברכה לח"י אלול. והענין בזה:

ההוראה מענינם של הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן (ח"י אלול) היא, כאמור, שיש להעריך את גודל מעלתו של כל אחד ואחד מישראל, שהרי באיזה מעמד ומצב שיהיה – "ישראל הוא", ולכן, יש לעשות את כל התלוי בו כדי לקרבו ליהדות, תורה ומצוותיה, עד למעיינות דתורת החסידות, "יפוצו מעיינותיך חוצה", המעיינות דהבעל-שם-טוב, כפי שנתבאר על-ידי אדמו"ר הזקן בתורת חסידות חב"ד.

(39) נדפסה בסו"ס בן פורת יוסף, ובריש ספר כש"ט.
(40) ישע"י מ, ה.

(37) תענית ה, ב. וראה שיחת ט"ו תמוז סו"ס כג.
(38) אגה"ק סכ"ז.

1 אמנם, עדיין נשאלת השאלה:

2 כאשר נמצאים בזמן הגלות, חושך כפול ומכופל כו', ובמצב כזה צריכים לעסוק בעבודה דהפצת המעיינות
3 חוצה – מניין יש ליהודי את הכח לעבודה זו, ומניין לו הבטחון והודאות שאכן יצליח בעבודה זו?!

4 והמענה לזה – בשמותיהם של בעלי ההילולא (חתונה) די"א אלול (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן)
5 וי"ג אלול (כ"ק מו"ח אדמו"ר), כפי שיתבאר לקמן שבתוכן שמותיהם מבוארת ה'נתינת כח', הבטחון והודאות
6 להצליח בעבודה דהפצת המעיינות חוצה למרות החושך כפול ומכופל דסוף זמן הגלות, וזהו גם מה שימים
7 אלו (י"א אלול וי"ג אלול) הם ימי ההכנה לשבת שממנו נמשכת ברכה ונתינת כח לעבודה דח"י אלול, כדלקמן
8 בארוכה.

9 ט. ביאור תוכן שמו של בעל החתונה די"א אלול - כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן:
10 ובהקדמה: כאשר צריכים לעסוק בעבודה דהפצת המעיינות חוצה בחשכת הגלות – נשאלת השאלה: מכיון
11 שמציאות ה"חוצה" וה"חושך" הוא ענין שנעשה על-ידי הקב"ה, אם כן, כיצד יש בכחו של יהודי לשנות מצב
12 זה, להפיץ את ה"מעיינות" במקום ה"חוצה"?!

13 והמענה לזה – שכל הכוונה מלכתחילה בבריאת מציאותו של המנגד ("חוצה" ו"חושך") אינה אלא כדי
14 להפכו לקדושה. וענין זה מודגש בשמו (הראשון) של בעל החתונה די"א אלול – "שלום":
15 "שלום" – שייך רק כאשר ישנם ב' דברים אשר כל אחד מהם מנגד לזולתו, שבמצב כזה יש צורך לעשות
16 שלום ביניהם, מה-שאינ-כן כאשר ישנה רק מציאות אחת בלבד, ללא כל ניגוד, שאז לא שייך ענין השלום.
17 ובנוגע לעניננו:

18 כאשר היה אור-אין-סוף ממלא את כל מקום החלל – הרי מכיון שלא שייך שום מציאות כלל, לא שייך כל
19 המושג של "שלום".

20 ואפילו לאחר הצמצום, כשסילק את אורו הגדול – לא היה עדיין שום מציאות, שהרי כדי שיתהווה איזה
21 דבר (והרי אין דבר עושה את עצמו), צריך להיות ענין של גילוי והמשכה דכח הפועל, ומכיון שענין הצמצום
22 הוא סילוק (והעדר) האור – הרי מ"העדר" לא יכול להיות התהוות איזה דבר⁴¹.

23 ועל-אחת-כמה-וכמה – התהוות מציאות של מנגד, שמצד הצמצום עצמו לא שייך מציאות של "דין" (כלים)
24 שהוא היפך האור, ומה שנתגלה על-ידי הצמצום – אינו אלא שורש הדין⁴², אבל מציאות של דין ממש (היפך
25 האור) – לא היה שייך כלל.

26 [ובפרט שכל ענין הצמצום אינו אלא בשביל שיהיה גילוי האור בבחינת תגבורת יותר מהאור שהאיר במקום
27 החלל לפני הצמצום, כמאמר "גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור", דקאי על התעלמות האור מפני חושך
28 הצמצום, ואחר-כך גולל חושך הצמצום מפני אור, אור הקו, שהוא בבחינת תגבורת יותר כו', כמבואר בדרושי
29 חסידות⁴³].

30 ורק לאחר שנמשך אור הקו – הרי מכיון שהקו הוא אור וגילוי, לכן, שייך שיהיה ממנו התהוות דבר⁴¹,
31 ועד למציאות של מנגד – דמכיון שהמשכת הקו הוא באופן דקו קצר, ש"קצר" פירושו שהוא דבר מוגבל
32 שמסתים, ומה שלאחריו הוא ענין אחר, לכן, שייך שיתהווה ממנו מציאות דהיפך האור. ובפרט שכל שהקו
33 נמשך למטה הולך ומתקצר (שניתוסף יותר בענין ד"קצר", הגבלה ונתינת מקום לענין אחר), ולכן, בסיום המשכתו
34 מתהווה ממנו מציאות הפכית ממש.

35 אמנם, הכוונה בהתהוות מציאותו של המנגד היא – ענין השלום, "לעשות שלום בעולם", היינו, שמבטלים
36 את הניגוד, כך שגם מציאותו של המנגד נעשית מציאות של קדושה.

37 אמנם, עדיין אינו מובן:

38 כדי שיהיה ענין ה"שלום" – אין צורך במצב של "חוצה" ו"חושך" דוקא, שהרי ענין ה"שלום" שייך גם

(43) המשך תער"ב פרע"ג.

(41) ראה המשך תער"ב פ"ח. המשך ר"ה תש"י פכ"ט. ובכ"מ.

(42) המשך תער"ב שם. ובכ"מ.

1 בעולמות העליונים (החל מעולם הבריאה, להיותו "נברא", ולא אלקות), וכפי שמצינו בנוגע לעולם המלאכים
2 – כדברי חכמינו ז"ל⁴⁴ על הפסוק⁴⁵ "עושה שלום במרומיו" – "מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש, ואין
3 מכבין זה את זה", כלומר, מכיון שבעולם המלאכים ישנה כבר ההתחלקות דאש ומים, אזי שייך כבר ויש צורך
4 בענין השלום, ואם כן, מהו הצורך ב"מנגד" שהוא במצב ד"חוצה" ו"חושך"?!

5 והביאור בזה – שעיקר העילוי ד"שלום" הוא כאשר מהפכים "מנגד" שהוא בתכלית הירידה שאין למטה
6 ממנה:

7 ענין ה"שלום" בעולם המלאכים – אינו עדיין תכלית הכוונה, שכן, בחינה זו ד"שלום" היא "במרומיו",
8 כלומר, בעולמות העליונים. ואילו תכלית הכוונה היא – "לעשות שלום בעולם", בעולם דלמטה דוקא, שהרי
9 "תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה [אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם "ירידה
10 מאור פניו יתברך", כלומר, אפילו עולם האצילות, הרי לאחר כל העילויים שבו, שנקרא "אצילות" מלשון
11 "אצלו וסמוך", עולם האחדות וכו' – הרי זה באופן ד"ירידה מאור פניו יתברך", "אלא התכלית] הוא עולם הזה
12 התחתון, שכן עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא לנהורא
13 כו"⁴⁶.

14 [וכפי שמבין בפשטות אפילו בן חמש למקרא – שהרי לומד בתחילת פירוש רש"י על התורה שכוונת
15 הבריאה ("בראשית ברא אלקים גו'") היא "בשביל התורה כו' ובשביל ישראל", ויודע שהמקום שבו נמצאים
16 בני ישראל ולומדים תורה, הוא – לא בעולמות העליונים, כי אם בעולם הזה הגשמי].

17 וענין זה ניתוסף בשמו השני של בעל החתונה ד"א אלול – "דוב בער":

18 בנוגע ל"דוב" – מצינו בגמרא⁴⁷ שהוא "מסורבל בבשר", וענין זה מורה על תוקף החומריות כו', שהרי
19 "בשר" בכלל מורה על ענין החומריות, ולכן אמרו חכמינו ז"ל⁴⁸ "עם הארץ אסור לאכול בשר", מכיון שאין
20 בו כח לברר את הברורים הקשים ד"בשר"⁴⁹, ועל-אחת-כמה-וכמה – "מסורבל בבשר", תוקף החומריות.

21 ונוסף לזה ישנו גם השם "בער" – תרגום השם "דוב" בלע"ז, שענין זה מורה על ירידה גדולה יותר, היינו,
22 לא רק הענין ד"דוב" ("מסורבל בבשר") כפי שהוא בלשון הקודש, אלא גם בדרגא שלמטה מזה – בלשון
23 השייך ללשונות האומות, "בער".

24 וזהו תוכן השם "שלום דוב בער" – שתכלית הכוונה בירידה ד"דוב", "מסורבל בבשר", ולא רק "דוב", אלא
25 גם "בער", ירידה גדולה יותר כו', אינה אלא כדי לפעול את ענין ה"שלום", היינו, שגם במקום ומצב שישנו
26 מנגד שהוא בתכלית הירידה – יהיה ענין ה"שלום", "אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא", ועד כדי כך,
27 שנעשים שם אחד, שכן, מציאותו האמיתית של "דוב בער" היא – כוונת בריאתו – "שלום".

28 י. ביאור תוכן שמו של בעל החתונה ד"ג אלול – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
29 ובהקדמה: לאחר המבואר לעיל בענין "שלום דוב בער", שתכליתו של הירידה ("דוב בער") היא כדי
30 לפעול את ענין ה"שלום" – נשאלת שאלה לאידך גיסא: מהו איפוא החידוש בענין ה"שלום" – כאשר התחלת
31 התהוותו של המנגד מלכתחילה לא היתה אלא כדי שיבטלוהו ויפעלו את ענין ה"שלום", ומה גם שבוודאי ניתנו
32 לו כל הכחות הדרושים לכך?!

33 והמענה לזה – בשמו (הראשון) של בעל החתונה ד"ג אלול – "יוסף":

34 "יוסף" הוא על שם "יוסף ה' לי בן אחר"⁵⁰, היינו, שעושים מ"אחר" (ענין של מנגד) – "בן"⁵¹, ועל-ידי-זה
35 נפעל ענין של הוספה (לא רק אצל ה"אחר", מכיון שנעשה "בן", אלא) גם אצל זה שפועל ענין זה, שהרי השם
36 "יוסף" (ענין של הוספה) אינו שמו של ה"אחר" שנעשה "בן", כי אם שמו של זה שעושה מ"אחר" "בן". שכן,
37 על-ידי-זה שעושה מ"אחר" "בן", נפעל אצלו ענין של הוספה, ולכן נקרא בשם "יוסף".

(49) ראה לקו"ת פרשתנו לו, ג. לז, ב. ובארוכה – בהעלותך לא,
ג ואילך. שם לג, רע"ב.
(50) ויצא ל, כד.
(51) אוה"ת עה"פ (רכ, א-ב). ועוד.

(44) במדב"ר פ"ב, ח (וש"נ). אגה"ק סי"ב.
(45) איוב כה, ב.
(46) תניא רפ"ו.
(47) מגילה יא, רע"א. וש"נ.
(48) פסחים מט, ב.

1 והענין בזה:

2 כתיב⁵² "אלה תולדות יעקב יוסף", היינו, שכל ענינו של יוסף אינו אלא מה שהוא "תולדות יעקב", ובזה
3 נכלל גם הענין ד"יפה כח הבן מכח האב"⁵³ – כפירוש החסידות⁵⁴ שגם מה שכתב הבן יפה יותר מכחו של האב
4 (כפירוש הפשוט), הרי זה גופא "מכח האב", היינו, מצד כחו של האב, אלא שאצל האב היה ענין זה בהעלם,
5 ובענין ההעלם גופא – העלם לפניו מהעלם כו', ואילו גילוי הדבר נעשה על-ידי הבן.

6 אמנם, ישנו גם ענין של חידוש והוספה לגבי הענין ד"תולדות יעקב יוסף" – "יוסף ה' לי בן אחר", שעושים
7 מ"אחר" "בן", שעל-ידי-זה נעשה ענין של חידוש והוספה.

8 אמנם, גם לאחר ההסברה אודות ענין החידוש וההוספה כו' – אינו מסתפק עדיין בכך. שכן, מכיון ש"אני
9 לא נבראתי אלא לשמש את קוני"⁵⁵, הרי מובן שלא נוגע לו ההוספה שנפעלת אצלו (על-ידי העבודה ד"יוסף
10 גו' בן אחר"), כי אם מה שנפעל למעלה, אצל קונו!

11 ועל זה באה ההוראה משמו השני של בעל החתונה ד"ג אלול – "יצחק": השם "יצחק" – מורה על ענין
12 השחוק והתענוג.

13 והענין בזה⁵⁶ – שעל-ידי כללות העבודה ב"עולם הזה הגשמי והחומרי . . . התחתון במדרגה שאין תחתון
14 למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך, וחושך כפול ומכופל כו"⁵⁶, היינו, שבמקום תחתון כזה פועלים ישראל
15 את הענין ד"אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא" – אזי נפעל הענין ד"ישמח ה' במעשיו"⁵⁷, גילוי הצחוק
16 והתענוג אצל הקב"ה.

17 יא. והנה, על-פי המבואר לעיל בתוכן שמותיהם של בעלי החתונה ד"א אלול ("שלום דוב בער") וי"ג
18 אלול ("יוסף יצחק") – יש לבאר מה שימים אלו ("א אלול וי"ג אלול) מהווים הכנה ונתינת-כח לשבת שממנו
19 נמשכת ברכה לעבודה דח"י אלול:

20 כאשר צריכים לצאת לעסוק בעבודה דהפצת המעיינות חוצה (העבודה דח"י אלול) למרות החושך כפול
21 ומכופל דסוף זמן הגלות – יש לזכור, אשר, חושך כפול ומכופל זה ("דוב בער"), לא נברא מלכתחילה אלא
22 כדי להפכו לקדושה ("שלום"), ועל-ידי עבודה זו פועלים ענין של חידוש והוספה ("יוסף"), דבר הגורם שמחה
23 ותענוג אצל הקב"ה ("יצחק").

24 וידיעה זו מהוה נתינת-כח לכללות העבודה דהפצת המעיינות חוצה, היינו, למרות שישנו מציאות של "חוצה"
25 שהוא בתכלית הירידה שאין למטה ממנו, מכל-מקום, אינו מתפעל מזה, והולך מתוך רגש של וודאות ובטחון
26 שגם במקום זה יצליח להפיץ את המעיינות – שכן, בידעו שכל התהוות מציאות של מנגד, עד לחושך כפול
27 ומכופל כו', אינה אלא כדי להפכו לקדושה, אשר על-ידי-זה פועלים חידוש והוספה, הגורמת שמחה ותענוג
28 למעלה, הרי בודאי ובודאי שיצליח במילוי הכוונה העליונה – "דבר אלקינו יקום לעולם"⁵⁸, ובמילא, אין הדבר
29 תלוי אלא ברצונו!

30 ליתר ביאור:

31 יכול משהו לטעון שאין צורך בביאורים והסברים שבוודאי יצליח במילוי תפקידו ושליחותו, ויפעל גדולות
32 ונצורות כו' – דלכאורה, למאי 'נפקא מינה' אם יצליח אם לאו: מכיון שהקב"ה ציוה עליו לעבוד עבודה
33 מסוימת – עליו לעשות את שלו ולמלא את הציווי; ואילו בנוגע לתוצאות העבודה – לא איכפת לו כלל, שהרי
34 אין זה ענין שלו, כי אם ענינו של הקב"ה?!

35 אמנם לאמיתו של דבר – רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה (לא רק באופן שעושה מה שמוטל עליו, אבל
36 הוא מצדו לא איכפת לו מאומה כו', כי אם) באופן שיהיה נוגע ואיכפת לו גם התוצאות, כלומר, הצלחת העבודה

רמז רעו.

(56) ראה תו"א תולדות יז, ד ואילך.

(57) תהלים קד, כד.

(58) ישע' מ, ח.

(52) ר"פ וישב (לו, ב).

(53) שבועות מה, סע"א. וש"נ.

(54) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222. וש"נ.

(55) קידושין בסופה – ע"פ כת"י וטיקן (ירושלים תשל"ד) מס'

111. וכ"ה במלאכת שלמה למשנה קידושין שם. וראה יל"ש ירמ'

1 ופעולתה כו'. שכן, רואים במוחש שכאשר העבודה היא באופן כזה, אזי נעשית העבודה עצמה באופן אחר
2 לגמרי, שלא בערך כלל.

3 ולכן מצינו בכמה וכמה ענינים ש"הבטיחה תורה כו" 59 שעל-ידי ענין פלוני יהיה כך וכך, ולכל לראש –
4 ההבטחה הכללית ד"יגעתי ומצאתי" 60,

5 [ועד כדי כך, ש"יגעתי ולא מצאתי אל תאמין" 60, היינו, שאין לזה מקום אפילו מצד ענין האמונה שאינה
6 על-פי טעם ודעת, כך שלכאורה יכול "להתעקש" שמאמין בדבר, אף שאין לזה מקום בשכל, ואף-על-פי-כן,
7 "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין", שאין לזה מקום גם מצד ענין האמונה, אלא בודאי ובודאי ש"יגעתי ומצאתי"],
8 ולכאורה, למאי 'נפקא מינה' שיהודי ידע שבודאי יצליח ביגיעתו – אין לו אלא לקיים את ציווי הקב"ה,
9 ותו לא מידי? !

10 אלא ודאי בהכרח לומר שרצונו של הקב"ה הוא שיהודי יהיה סמוך ובטוח שיצליח בעבודתו. שכן, בידעו
11 זאת, נעשית העבודה באופן אחר לגמרי!

12 יב. ויש להוסיף, שתוכן שמותיהם של בעלי החתונה די"א אלול וי"ג אלול – תוכן המהווה נתינת-כח לעבודה
13 דח"י אלול (כנ"ל) – מרומז גם בח"י אלול עצמו:
14 ח"י אלול הוא (גם) יום הולדתו של אדמו"ר הזקן. והנה, שמו הראשון של אדמו"ר הזקן הוא – "שניאור",
15 היינו, "שני אור" 61.

16 ויש לומר, שבזה נרמז ב' האופנים שבענין האור – "אור ישר" ו"אור חוזר", כמבואר בארוכה ב"שערי
17 אורה" לאדמו"ר האמצעי 62, ונקודת הענין – ש"אור ישר" קאי על כללות סדר ההשתלשלות, החל מענין הצמצום
18 והמשכת הקו, עיגולים ויושר כו' (על-דרך ובדוגמת השם "שלום דוב בער", שבו מרומז כללות ענין
19 ההשתלשלות עד למטה מטה, כולל גם כוונת ההשתלשלות); ולאחרי-זה מתחיל הענין ד"אור חוזר", שזוהי
20 ההוספה שנפעלת על-ידי כללות עבודת המטה (על-דרך ובדוגמת השם "יוסף יצחק").

21 ושמו השני של אדמו"ר הזקן – "זלמן", אותיות "לזמן" 63, היינו, שהענין ד"שניאור" (שני אור) נמשך גם
22 בבחינת הזמן, ובמילא – גם בבחינת המקום, שהרי זמן ומקום קשורים זה בזה 64, ויתירה מזה: תוכן הנ"ל
23 (ההמשכה ד"שניאור" – "לזמן") מופיע בשם "זלמן" – שם לע"ז דוקא, היינו, שהענין ד"שניאור" נמשך (לא
24 רק בגדרי העולם סתם, תיבת "לזמן" בלשון הקודש, אלא) גם בבחינה הקשורה עם שם לע"ז, מטה מטה ביותר.
25 וכמו כן מרומז הדבר בשמו של הבעל-שם-טוב – שממשיכים כל ענינים אלו אצל כל אחד ואחד מישראל,
26 כולל "אף-על-פי שחטא ישראל הוא".

27 אמנם, בשמותיהם של הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן בא ענין הנ"ל (הנתינת כח' לעבודה) באופן של העלם
28 ורמז בלבד; מה-שאינ-כן בשמותיהם של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן וכ"ק מו"ח אדמו"ר (י"א אלול
29 וי"ג אלול) – בא הדבר בגלוי ובהדגשה, ולכן, יש צורך בהכנה ונתינת-כח די"א אלול וי"ג אלול לקראת העבודה
30 דח"י אלול, כנ"ל בארוכה.

31 יג. ענין הנ"ל – ההכנה והנתינת כח' די"א וי"ג אלול לקראת העבודה דח"י אלול – קשור גם עם קביעותם
32 בימי השבוע, שי"א וי"ג אלול הם בימים שלפני השבת, כאמור לעיל (סעיף א) שיום הששי כולל את כל ימי
33 (השבוע), ימים המהווים הכנה ונתינת-כח ליום השבת שממנו מתברך ח"י אלול.
34 וביאור הענין:

35 ענינו של יום הששי הוא – שלימות כל מעשה הבריאה מצדו של הקב"ה, כמו שכתוב 9 "וירא אלקים את כל
36 אשר עשה והנה טוב מאד".

פנ"ה ואילך.

(63) לקו"ש שם ע' 41. וש"נ.

(64) ראה שעהיה"א פ"ז. לקו"ת ברכה צח, א.

(59) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. ועוד.

(60) מגילה ו, רע"ב.

(61) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37. וש"נ.

(62) ראה בהקדמה (ע' ג). וראה גם שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו

1 ובענין זה – ב' קצוות:

2 מצד אחד – מודגש העילוי והשלימות של כל נברא ונברא, "כל אשר עשה", באופן ד"טוב מאד". ועד כדי
3 כך, שגם הענינים דהיפך הטוב היו אז באופן ד"טוב מאד", "אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא" –
4 כדאיתא במדרש⁶⁵: "בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב והנה טוב מאד, והנה טוב מות", היינו, ש"רבי מאיר"
5 – "מאיר עיני חכמים"⁶⁶ (אף שבתחילה "לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו"⁶⁷) – מאיר ומגלה שגם הענין
6 ד"מות", תכליתו וכוונתו – להפכו ל"טוב מאד", עד כדי כך, שכאשר מביטים בספר-תורה, רואים שכתוב
7 (מלכתחילה) "טוב מאד".

8 [ולהוסיף, שענין זה בא באופן גלוי אפילו לבני-נח – שהרי: (א) פסוק זה נאמר לפני מתן-תורה, (ב) ועיקר:
9 כללות הפרשה אודות בריאת העולם קשורה עם הציווי ד(שליטת עבודה-זרה, ו)אמונה בה' – שעל-זה נצטוו
10 גם בני-נח.

11 ויתירה מזה: בנוגע לבני-נח מודגשת המעלה והחשיבות דציווי זה יותר מאשר אצל בני ישראל – כי: בנוגע
12 לבני ישראל – מכיון שנצטוו "לא תהא יושב ושוקל במצוותיה של תורה כו' קלה שבקלות חמורה שבחמורות
13 כו"⁶⁷, הרי אין לשקול ולומר שמצוה מסויימת יש בה מעלה וחשיבות יתירה, מה-שאינ-כן בנוגע לבני-נח –
14 מכיון שלא נצטוו בכך, הרי הציווי דאמונה בה', שהוא יסוד כל הענינים, יש בו מעלה וחשיבות יתירה, כפשוטו.

15 ולהעיר, שענין הנ"ל אינו בסתירה לכך שאצל בני ישראל ישנם חילוקי דרגות בענין העונשים בהתאם לקלות
16 העברות וחומרן ("קלות" ו"חמורות")⁶⁸, ורק בענינים מסויימים ישנו עונש הכי חמור – עונש מיתה,
17 מה-שאינ-כן אצל בני-נח – הרי על כל ציווי וציווי ישנו עונש מיתה⁶⁹ [ולדוגמא – אבר מן החי: יהודי שאכל
18 אבר מן החי – עונשו מלקות⁷⁰, ואילו בן-נח שאכל אבר מן החי – עונשו מיתה]. שכן, כל זה הוא בנוגע לענין
19 העונשים, מה-שאינ-כן בנוגע לאופן קיום המצוות – אין לשקול בין "קלות שבקלות" ל"חמורות שבחמורות".

20 ונחזור לעניננו – לאחר מאמר המוסגר הנ"ל – שביום הששי מודגשת שלימות כל עניני הבריאה, "וירא
21 אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד".

22 ולאידך, מודגש ביום הששי שכל עניני הבריאה הם באופן של חסרון, כמו שכתוב⁷¹ "אשר ברא אלקים
23 לעשות", "כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה - תיקון"⁷², כלומר, שאין לך שום דבר בעולם שנברא
24 ללא חסרון!

25 ולא עוד, אלא שיש ענינים שאף אחד אינו יכול להשלימם, כי אם הקב"ה לבדו – כדברי חכמינו ז"ל⁷³:
26 "רוח פנת הצפון ברא ולא גמרו" ("רוח צפונית אינה מסובבת"⁷⁴), אמר (הקב"ה) שכל מי שיאמר שהוא אלוהה,
27 יבוא ויגמור את הפנה הזאת שהנחתי כו".

28 ובכן, הכוונה בבריאת כל עניני העולם באופן של חסרון, היא – "אשר ברא אלקים לעשות, לתקן", היינו,
29 שחסרון זה יושלם על-ידי עבודת האדם באופן ד"קב שלו"⁷⁵. שכן, אף שענין זה אינו אלא בכחו של הקב"ה,
30 ובלשון הכתוב⁷⁶: "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", מכל-מקום, מדגישים גם שהדבר
31 נעשה על-ידו, "כח" ו"חיל" שלו, ("נותן") לך כח לעשות חיל".

32 [וענין זה (הצורך בעבודת האדם) מודגש גם בנוגע לעבודת ההכנה דיום הששי לקראת שבת – שכן, אף
33 שענין השבת נמשך מלמעלה, "מקדשא וקיימא"⁷⁷, מכל-מקום, יש צורך גם בעבודת האדם באופן ד"קב שלו",
34 ולכן, "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".]

35 ונמצא, שיום הששי מדגיש את הנקודה האמורה לעיל – שכאשר ישנו ענין של חסרון, עד לחסרון הכי
36 גדול, חסרון בבריאה שהקב"ה מעיד שהיא באופן ד"טוב מאד" ... צריכים לדעת שחסרון זה נברא מלכתחילה

(72) ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.

(73) פרדר"א פ"ג.

(74) ב"ב כה, רע"ב.

(75) ראה ב"מ לח, א.

(76) עקב ח, יח.

(77) ביצה יז, א. וראה תו"א יתרו סט, סע"ג ואילך.

(65) ב"ר פ"ט, ה.

(66) עירובין יג, ב.

(67) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. וש"נ.

(68) ראה תניא פכ"ד בהגה"ה.

(69) ראה סנהדרין נח, ב. רמב"ם הל' מלכים ספ"ט.

(70) רמב"ם הל' מא"ס פ"ה ה"ג.

(71) בראשית ב, ג.

- על-ידי הקב"ה, ותכלית ומטרת חסרון זה – כדי שיהודי יתקן וישראלים זאת על-ידי עבודתו, "אשר ברא אלקים לעשות – לתקן". שכן, על-ידי-זה פועלים שמחה ותענוג למעלה⁷⁸.
- ועל-פי-זה יומתק הקשר שבין ה'נתינת כח' לעבודה דח"י אלול שנלקחת מימי החתונה ד"א אלול ו"ג אלול עד יום הששי (הכולל גם את יום הרביעי י"א אלול) – מכיון שבשניהם (הן בשמותיהם של בעלי החתונה, והן ביום הששי) מודגשת אותה הנקודה – שכל ענין של ירידה וחסרון, נברא מלכתחילה על-ידי הקב"ה כדי לבוא לדרגא נעלית יותר, כנ"ל בארוכה.
- יד. ויש להוסיף ולקשר את תוכן העבודה דהפצת המעיינות חוצה (ח"י אלול) עם תוכן ענין ה"נישואין" – תוכנם של הימים י"א אלול ו"ג אלול, אשר מהם לוקחים את ה'נתינת כח' לעבודה דח"י אלול:
- ענין הנישואין הוא – גילוי כח האין-סוף בעולם⁷⁹, כלומר, למרות שנמצאים ב"עולם" מלשון העולם והסתר⁸⁰, מכל-מקום, גם בעולם כזה מתגלה כח האין-סוף, ועד שהדבר בא לידי ביטוי בפועל ובגלוי – בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.
- וענינו בעבודה הרוחנית – הפצת המעיינות חוצה, היינו, שגם במקום ה"חוצה" נמשך הגילוי דתורה ומצוות, עד להמשכת ה"מעיינות" עצמם, וזהו תוכן הענין דגילוי כח האין-סוף בעולם – שכן, כל ענין של תורה ומצוותיה פועל "יחוד . . נצחי לעולם ועד"⁸¹.
- ואף שיחוד זה הוא למעלה ("יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד"). מה-שאינ-כן "למטה הוא תחת הזמן כו" – הרי ישנו פסק-דין הרמב"ם⁸²: "עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכך זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה", והרי "תשועה והצלה" אמיתית היא – הגאולה האמיתית והשלמה, שאז יהיה גילוי אלקות באופן נצחי גם בעולם הזה הגשמי ממש.
- טו. על-פי-זה יש לבאר גם מה שסיום וחותם הברכות דנישואין הוא בענין הגאולה – "מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה" – יעוד שנאמר בנבואת הגאולה⁸³. ובהקדים:
- בשלמא כל שאר הברכות דנישואין – הרי תוכנם קשור עם ענין הנישואין כפשוטו.
- ואפילו הברכה ד"מקדש עמו ישראל על-ידי חופה וקידושין", דקאי על הנישואין דכנסת-ישראל עם הקב"ה⁸⁴ – קשורה אף היא עם ענין הנישואין דחתן וכלה כפשוטו, דמכיון שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"⁸⁵, לכן, ענין הנישואין למטה פועל גם את הנישואין דכנסת-ישראל עם הקב"ה.
- אמנם, בנוגע לברכה האחרונה, "מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים כו", דקאי על הגאולה העתידה – אינו מובן: מהו הקשר דברכה זו עם ענין הנישואין, עד כדי כך, שבכל שבעת ימי המשתה חותמים ומסיימים את כל הברכות בברכה זו!?
- והביאור בזה – על-פי האמור – מכיון שענין הנישואין הוא גילוי כח האין-סוף בעולם, ומכיון שתכלית השלימות דגילוי אלקות בעולם יהיה בגאולה העתידה, לכן, מסיימים וחותמים את הברכות דנישואין בברכה "מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה", ברכה שהיא גם לשון של תפילה ובקשה, וגם לשון של הבטחה, שאכן "מהרה . . ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה", בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו.
- טז. וכן תהיה לנו – על-ידי ההוספה בהפצת המעיינות חוצה (תוכן ענין הנישואין ברוחניות) ביתר שאת וביתר עוז, שעל-ידי-זה זוכים לקיום ההבטחה קא אתי מר דא מלכא משיחא (כנ"ל סעיף ז).
- וכאמור, שאז יקויים היעוד "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר, היינו, שיהיה גילוי אלקות

(81) תניא פכ"ה.

(82) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(83) ירמ' לג, י"א.

(84) ראה תו"א מנ"א צח. סע"ד.

(85) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(78) ראה גם תו"א תולדות שם.

(79) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך ובארוכה – סה"מ תרנ"ו ע' קעו ואילך. עטר"ת ע' תיד. ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו פ"ד. ובכ"מ.

(80) לקו"ת שלח לו, ד. ואתחנן ב, ג. ש"ש סד, ב. ביאורה"ז להצ"צ

ח"א ע' שנה.

- 1 בעולם עד כדי כך ש"ראו כל בשר", "בשר" דייקא, כלומר, לא זו בלבד שהראיה תהיה ב"עיני בשר" (על-דרך
2 "ותחזינה עינינו"), אלא עוד זאת, שגם ה"בשר" עצמו יראה אלקות⁸⁶.
- 3 ולדוגמא – בענין הקשור לשבת: אמרו חכמינו ז"ל⁸⁷ "בעולם הזה אדם הולך ללקוט תאנים בשבת אין
4 התאנה אומרת כלום, אבל לעתיד לבוא . . היא (התאנה) צווחת ואומרת שבת היום", כלומר, שגם אצל התאנה
5 ישנה ראיית אלקות (שלכן "צווחת ואומרת שבת היום"). שכן, אף שאין לה עינים לראות, הרי לעתיד לבוא
6 "ראו כל בשר", היינו, שגם הבשר עצמו (לא רק "עיני בשר") יראה אלקות.
- 7 [ולא עוד, אלא שהתאנה (מין הצומח) פועלת אפילו על האדם (מין המדבר), ובאדם גופא – יהודי שחייב
8 בשמירת שבת (מה-שאינ-כן בן-נח, שהרי "גוי ששבת כו"⁸⁸), אלא שנמצא במעמד ומצב בלתי-רצוי,
9 "אף-על-פי שחטא כו", ותאנה זו שרואה אלקות – פועלת עליו!].
- 10 ולהעיר, שגם ענין השבת קשור עם ענין הגאולה – כי: ב'לקוטי תורה' בתחלתו מובא מאמר רבותינו ז"ל⁸⁹
11 "כל עיסקא דשבתא כפול". והרי ידוע המאמר המפורסם של אדמו"ר מהר"ש⁹⁰ שבו מבאר את הקשר דענין
12 ה"כפל" (אותיות כפולות דמנצפ"ך⁹¹) עם ענין הגאולה, וכל זה – נוסף על מאמר רבותינו ז"ל⁹² "שקולה שבת
13 כנגד כל המצוות" (כמובא ב'לקוטי תורה' שם), ובמילא, אם "מצוה אחת" פועלת "תשועה והצלה" – מצוה
14 ש"שקולה כנגד כל המצוות" על אחת כמה וכמה!
- 15 וכאמור, כן תהיה לנו – גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו בפועל ממש,
16 ואז זוכים למה שכתוב בפרשה שהולכים לקרוא בתפלת מנחה: "כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן
17 לך נחלה וירשתה וישבת בה ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו'" (תאנה שבכרה⁹³) – קיום מצות ביכורים
18 בבית המקדש השלישי, במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.
- * * *
- 19 יז. מאמר (כעין שיחה) 'דיבור המתחיל' כי תצא גו'.
- * * *
- 20 כד. בהמשך להמדובר לעיל ששבת זו היא השבת שלפני ח"י אלול (ולאחרי י"א וי"ג אלול) – הרי בזה
21 גופא יכולה להיות הקביעות בימי החודש בכמה אופנים, ובמילא, ישנו ענין נוסף הקשור עם הקביעות ביום
22 י"ד אלול:
- 23 בנוגע ל"י"ד אלול – הרי על-פי לשון חכמינו ז"ל⁹⁴ "מילתא אלבישיהו יקרא" ("מעיל דמיו יקרים למי
24 שרגיל ללבשו, כלומר, לפי שאתה תלמידו של רב ורגיל בשמועותיו אתה מחזר אחריהם"⁹⁵), מצינו ענין מיוחד
25 ב'שולחן ערוך' של רבינו הזקן, בתחילת הלכות פסח: "חכמים הראשונים תקנו . . שיתחילו הדרשנים לדרוש
26 ברבים הלכות הרגל שלושים יום לפני הרגל . . מ"ד באלוז ידרשו הלכות החג".
- 27 וטעם הדבר שמתחילין לדרוש מ"ד אלול, ולא מט"ו אלול – לפי שחודש אלול הוא לעולם חסר (ועד שגם
28 בזמן שהיו מקדשים החודש על-פי הראיה, היה על-פי רוב חסר, אלא-אם-כן במקרים יוצאים מהכלל⁹⁶), כך
29 שמיום ט"ו אלול עד יום ט"ו תשרי ישנם כ"ט יום בלבד. ולכן, צריכים להתחיל לדרוש מ"ד אלול – שלושים
30 יום לפני הרגל.
- 31 [ולהעיר מה'שקלא וטריא'⁹⁷ אם יום החג עצמו נכלל בשלושים יום, או שצריך להיות שלושים יום שלמים
32 לפני כניסת החג. ובכן, לדעת אדמו"ר הזקן ב'שולחן ערוך' שלו שמתחילים לדרוש בהלכות החג מ"ד באלול
33 – נמצא, שכל השלושים יום הם לפני החג, והחג הוא ביום ה"א].

(92) ירושלמי ברכות פ"א ריש ה"ה. נדרים ספ"ג.

(93) פרש"י עה"פ.

(94) שבת י, ב.

(95) פרש"י שם.

(96) ראה ר"ה יט, ב.

(97) שו"ת אבני נזר או"ח ששכ"ב. ועוד.

(86) ראה שער האמונה פכ"ה.

(87) מדרש תהלים סוף מזמור עג. יל"ש ירמ' רמז שטו בסופו.

(88) סנהדרין נח, סע"ב. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.

(89) מדרש תהלים ריש מזמור צב. יל"ש בשלח רמז רסא. תהלים

רמז תתמג.

(90) ד"ה ויאמר גו' לך לך תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' טו ואילך).

(91) יל"ש לך לך רמז סד בתחלתו.

כה. ובהתאם לכך – יש לעורר על ענין הקשור עם חג הסוכות. ובהקדמה:¹
 בנוגע לחג הפסח – מנהג פשוט בכל קהילות ישראל לתת "מעוֹת חטים" עבור צרכי הפסח⁹⁸. ומזה מובן
 גם בנוגע לצרכי חג הסוכות. ואדרבה, צרכי חג הסוכות מרובים יותר מצרכי חג הפסח. שכן, נוסף על סעודת
 החג, בגדים ותכשיטים לנשים, וקליות ואגוזים לקטנים (כבכל יום טוב⁹⁹) – ישנן הוצאות נוספות עבור סוכה
 וד' מינים.²
 וכמדובר כמה פעמים (וגם נדפס¹⁰⁰) שראוי ונכון ביותר לנהוג כן גם בנוגע לצרכי חג הסוכות – לתת צרכי
 החג לכל מי שזקוק לכך כדי שיוכל לחגוג את חג הסוכות מתוך שמחה וטוב לבב (וכמו כן מצינו ב'פרי חדש'¹⁰¹):
 "ונוהג אני לשלוח מנות לעניים ערב ראש-השנה".³
 ולכן, בעמדנו ב"ד אלול, שלושים יום לפני החג – הרי זה הזמן המתאים לעודד את ה"עסקנים" שבכל
 מקום ומקום, להשתדל ולעשות כל התלוי בהם כדי שכל היהודים הנמצאים במקומם ובסביבתם יוכלו לחגוג
 את חג הסוכות באופן המתאים, על-ידי-זה שיספקו את צרכי החג – הן עבור סוכה וד' מינים, הן עבור סעודות
 החג, הן עבור לבושים נאים וכיוצא בזה – לכל אלו הזקוקים לכך.⁴
 וגם אלו שאינם "עסקנים" – הרי מכיון שישנו ציווי¹⁰² "הוכח תוכיח את עמיתך", ציווי שמקיימים אותו
 – בדרך כלל – מתוך "געשמצאק"... אזי יעוררו את ה"עסקנים" לדאוג מבעוד מועד בכל הקשור לאספקת צרכי
 החג לכל הזקוקים לדבר, שגם הם יוכלו לחגוג את חג הסוכות מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך הרחבה.⁵
 כו. ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד¹⁰³ "אפס כי לא יהי' בך אביון", ובנוגע למצות הצדקה –
 יקיימו זאת על-ידי הענין ד"גמילות חסדים". שכן, גמילות חסדים היא "בין לעניים ובין לעשירים"¹⁰⁴, הן עשיר
 שזקוק לגמילות-חסדים באותה שעה¹⁰⁵, ואפילו עשיר שאינו זקוק לגמילות-חסדים, מכל-מקום, מלווים לו כדי
 להרגיל את עצמו במדות טובות [כמסופר גם ברשימות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹⁰⁶ אודות ההנהגה
 דנתינת גמילות-חסדים כדי להרגיל את עצמו בבירור וזיכון והעלאת המדות], וביחד עם זה, יש בה את כל
 העילויים שבמצות הצדקה, ואדרבה: "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה"¹³⁰,
 ומכיון שגם בגמילות-חסדים ישנן כל המעלות שבמצות הצדקה, ואדרבה כו' – הרי על-ידי-זה זוכים לקיום
 ההבטחה "גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה"¹⁰⁷, בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, שאז באים
 כל בני ישראל, "בנערנו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁰⁸, ו"כספם וזהבם אתם"¹⁰⁹ – לארצנו הקדושה,
 ומוצאים אותה במעמד ומצב אשר "לא תחסר כל בה"¹¹⁰, לא רק באופן ד"לא תחסר", "די מחסורו אשר יחסר
 לו"¹¹¹, אלא גם באופן של עשירות, כולל – קיום היעוד¹¹² "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך".⁶
 ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לבני ישראל – אשר עוד בהיותם בימי הגלות האחרונים נותן להם הקב"ה את
 כל המצטרך להם, "לא תחסר", ומכיון ש"כל ישראל בני מלכים הם"¹¹³, בניו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הרי
 בודאי שכל בן ישראל ובת ישראל צריכים לקבל את כל צרכיהם באופן הראוי לבנו ובתו של מלך, מכיון שענין
 זה הוא "מחסורו אשר יחסר לו"¹¹⁴, ובלשון המשנה¹¹⁵: "אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו – לא
 יצאת ידי חובתך עמהן"!!⁷
 ועד כדי כך, שאפילו כאשר הגאולה באה תיכף ומיד ברגע שלאחר-יזה, ואז בודאי יהיו כל הענינים באופן
 של הרחבה כו' – הרי הרחבה זו דיה להפקיע את עצמה, בנוגע לזמן הגאולה, ואין זה שייך לרגע שלפני
 הגאולה, אשר, גם כאשר מדובר אודות רגע אחד בלבד, הרי זה "אבידה שאינה חוזרת"!⁸

(98) רמ"א אור"ח ר"ס תכט. שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

(99) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. שו"ע אדה"ז הל' יו"ט בסופן (סתק"ט ס"ז).

(100) לקו"ש חי"ד ס"ע 369 ואילך.

(101) אור"ח סו"ס תקפא.

(102) קדושים יט, יז. וראה רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ו. שו"ע

אדה"ז אור"ח סקנ"ו ס"ו.

(103) ראה טו, ד.

(104) סוכה מט, ב.

(105) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ ריש הל' הלואה.

(106) ראה לקו"ד ח"ד תרפב, א ואילך.

(107) ב"ב י, א. וראה תניא פל"ז.

(108) בא, י, ט.

(109) ישעי' ס, ט.

(110) עקב ח, ט.

(111) ראה טו, ח.

(112) שם יב, כ.

(113) שבת סז, א. ויש"נ.

(114) ראה כתובות סז, ב. רמב"ם יב, מא. מכילתא שם, מב.

(115) כ"מ דפ"ז.

1 והעיקר – שבקרוב ממש, ברגע כמימרא, "לא עיכבן אפילו כהרף עין"¹¹⁶, זוכים לגאולה האמיתית והשלימה,
2 ואז יהיו כל הענינים בתכלית השלימות, כולל – קיום המצוות "כמצות רצונך"¹¹⁷, מכיון שיהיה מצב של
3 שלימות בכל הבריאה כולה, בכל פרטי הענינים דדומם צומח חי ומדבר, שלימות המקום והזמן,
4 ועל-אחת-כמה-וכמה – שלימות הנפש, וכל ענינים אלו – במהרה בימינו ממש, מתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

6 לב. ...ויש לקשר ענין הנ"ל – "כי תבוא בכרם רעך" – עם הזמן שבו קורין ולומדים ענין זה:
7 פרשת תצא – שבה נאמר הפסוק "כי תבוא בכרם רעך" – קורין לעולם בחודש אלול, חודש ההכנה לראש
8 השנה.

9 והנה, עיקר העבודה דראש-השנה היא – תקיעת שופר, "מצות היום בשופר"¹¹⁸, וידוע ש"שופר" הוא מלשון
10 "שפר מעשיכם"¹¹⁹, היינו, ענין התענוג, עד לפנימיות התענוג (כמבואר בדרושי ראש-השנה¹²⁰). ולכן, בחודש
11 אלול, חודש ההכנה לראש-השנה, ישנה הדגשה מיוחדת על העבודה באופן של תענוג – "כי תבוא בכרם רעך".
12 ויש להוסיף, שענין זה מודגש ביותר בקביעות דשבת זו (פרשת תצא) ב"ד אלול – כאמור לעיל (סעיף כז)
13 שבי"ד אלול ישנו כבר הענין ד"קיימא סיהרא באשלמותא", היינו, שעבודתם של ישראל (שדומין ללבנה) היא
14 באופן של שלימות, לא רק בענינים המוכרחים, אלא גם בענינים של תענוג, "כי תבוא בכרם רעך".

15 אמנם, אף-על-פי שענין זה נאמר בפרשת תצא, מובן וגם פשוט שאין זה ענין השייך לזמן שבו קורין פרשת
16 תצא בלבד, אלא הוראה זו היא בתקפה במשך כל השנה כולה – שכן, כל ענין וענין שבתורה (שלומדים בזמן
17 מסויים) שייך לכל התורה כולה (שלומדים בשאר הזמנים), שהרי התורה כולה היא "תורה אחת".

18 ועד כדי כך, שאפילו אות אחת בלבד נוגעת לכל התורה כולה. שכן, כשרות כל ה'ספר-תורה' תלויה
19 בכשרותה של אות זו, כפי שמצינו בזהר¹²¹ (שאומרים ב"מענה לשון" בעת ההשתטחות על קברי צדיקים) עד
20 כמה נוגע השלימות דאות אחת בתורה, שכאשר "אשתכח וא"ו יתיר בההוא קרא דושסעת שסע שתי פרסות",
21 נעשה ה'ספר-תורה' פסול (והובא גם בפוסקים¹²²), ועד שענין זה פעל אפילו אצל "דמיני חברון", שנמנעו לבקש
22 רחמים כו'.

23 לג. ומכיון דאתינן להכי – יש לבאר דבר תמוה, לכאורה, בסיפור הזהר הנ"ל:
24 "זמנא חדא הוה יתיב עלמא בצערא, ואתו חייא הכא (למקום קבורת הצדיקים) לאתערא לן בספר תורה,
25 ואנא וחבראי אקדימנא לגבי דמיכי חברון . . . אשתכח קמייהו דההוא ספר-תורה דאיתו לקמן אינון חייא, הוה
26 פסול . . . על דאשתכח וא"ו יתיר בההוא קרא דושסעת שסע שתי פרסות . . . ודחו לי ולחבראי בההיא שעתא .
27 . ומן ההוא יומא . . . לית מאן דאתער למיקם קמייהו דדמיכי חברון, דמסתפינא מן ההוא יומא דדחו לי
28 ולחבראי".

29 והנה, סיפור זה – דורש ביאור והסבר:

30 הן אמת שה'ספר-תורה' שהביאו כדי לעורר רחמים היה פסול, אבל אף-על-פי-כן, אין זו סיבה ש"דמיכי
31 חברון" יהיו "ברוגז"... ולא יעוררו רחמים על אלו הזקוקים לכך! ואדרבה: מכיון שהביאו עמהם ספר-תורה
32 פסול – הרי הרחמנות עליהם גדולה יותר! ואם כן, מדוע לא עוררו "דמיכי חברון" רחמים עליהם, ולא עוד,
33 אלא שדחו אותם, ועד לדחיה גדולה כזו – שמאותו מאורע פחדו לבוא אליהם לבקשם לעורר רחמים?
34 ויש לומר הביאור בזה:

35 כדי ש"דמיכי חברון" יעוררו רחמים – עליהם להיות במצב של שלימות. שכן, במצב כזה יכולים לבוא קדם
36 מלכא כדי לעורר רחמים.

(119) ויק"ר פכ"ט, ו.

(120) סידור שער ר"ה רלה, סע"א. שער התקיעות רמד, ג ואילך.

(121) ח"ג עא, א. וראה גם תקו"ז תכ"ה.

(122) שו"ת נוב"י מהד"ת או"ח סק"ט. אבני נזר יו"ד ח"ב סשע"א.

(116) מכילתא ופרש"י בא יב, מא. מכילתא שם, מב.

(117) נוסח תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(118) ר"ה כו, ב – במשנה. שם כח, א. רמב"ם הל' שופר פ"א

ה"ב.

והנה, כאשר אלו שהיו זקוקים לבקשת רחמים הביאו עמהם ספר-תורה – הרי זה מורה על קשר הדברים, היינו, ששלימותם של האבות תלויה בשלימות הספר-תורה, ולכן, כאשר היה פסול ב'ספר-תורה', פעל הדבר חסרון אצל האבות, ומטעם זה לא היו יכולים לבוא קדם מלכא כדי לעורר רחמים.

כלומר: אין זה ענין של "ברוגז" או "קפידא" חס-ושלום, כי אם שלא היה הדבר באפשרותם, בגלל שהחסרון ב'ספר-תורה' שהביאו עמהם, גרם לחסרון אצלם, כנ"ל.

לד. ונחזור לענינו – מכיון שהתורה כולה היא "תורה אחת", הרי מובן, שכל ענין וענין שבתורה שייך לכל התורה כולה. ובנידון-דין, הפסוק "כי תבוא בכרם רעך", שבו מודגש הצורך בעבודה באופן של תענוג (וביחד עם זה – חשיבותה של העבודה המוכרחת, "כי תבוא בקמת רעך") – שייך גם לכל השנה כולה, כאשר לומדים שאר עניני התורה.

ובהתאם לב' עניני עבודה אלו – "כי תבוא בכרם רעך" ו"כי תבוא בקמת רעך" – נותן הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל את כל המצטרך לו, הן בענינים המוכרחים ("שדה"), והן בעניני תענוג ("כרם").

ויש להוסיף, אשר כל ה"שיקולים" וה"חשבונות" אם ראויים לבוא קדם מלכא ולבקש כו' – אינם אלא בנוגע לעניני תענוג ("כרם"); אבל בנוגע לדברים המוכרחים – "מצות¹²³ עשה . . . שיהא אדם . . . שואל צרכיו שהוא צריך להם"!!

כאשר יהודי מרגיש שחסר לו דבר מסויים – הרי גם אם עושה "חשבון" שאינו ראוי כו', יש עליו חיוב מן התורה לבקש מהקב"ה שימלא את חסרונו!

אתה חושב שאינך ראוי לכך – אל תעלים עובדה זו, ובלאו-הכי לא יועיל אם תרצה להעלים... אלא תאמר שלמרות שאינך ראוי, מכל-מקום, מבקש אתה מהקב"ה שימלא את חסרונו, מכיון שהקב"ה ציוה בתורתו "שיהא אדם . . . שואל צרכיו שהוא צריך להם"!

ובכן: החסרון הכי עיקרי של בני ישראל הוא – שנמצאים עדיין בגלות, חושך כפול ומכופל, ומשיח צדקנו עדיין לא בא...!

ומכיון שישנו ציווי בתורה "שיהא אדם . . . שואל צרכיו שהוא צריך להם" – שואלים יהודים ומבקשים מהקב"ה שמשח צדקנו יבוא תיכף ומיד, "משחצו נא"!!

אילו היו צדיקים – "ועמך כולם צדיקים" – עושים "דעם אמתין שטורעם"..." וואָלט מען שוין לאַנג פטור געוואָרן פון דעם גלות"... אלא שישנו ציווי ואזהרת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹²⁴, שאמר, "לא מרצוננו גלינו כו' ולא בכחותינו אנו נשוב כו'", ועל-דרך שאין לדחוק את הקץ¹²⁵;

אבל לאידך – לא מדובר כאן אודות דחיקת הקץ, שהרי כבר "כלו כל הקיצין"¹²⁶, לא אתמול או שלשום, כי אם בזמן הגמרא...

ומכיון שכן, צועקים יהודים "עד מתי"?... "און אז מ'שרייט – דער שרייט מען זיך", ומתוך שמחה וטוב לבב, ופועלים את הגאולה האמיתית והשלימה באופן ד"לא עיכבן כהרף עין", תיכף ומיד ממש.

* * *

מא... וכן תהיה לנו – בפועל ממש, למטה עשרה טפחים, ובפשטות – שתיכף ומיד באים כל בני ישראל לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹²⁷, ובפרט בעמדנו בחודש אלול, "אחרית השנה".

ובארץ ישראל גופא – לירושלים עיר הקודש, "קריית מלך רב"¹²⁸. ובירושלים גופא – שגם בה ישנם חילוקי דרגות בענין הקדושה – לבית המקדש. ובזה גופא – לא רק העילוי דבית שני, ולא רק העילוי דבית ראשון, אלא העילוי דבית המקדש השלישי.

(126) סנהדרין צז, סע"ב.

(127) עקב יא, יב.

(128) תהלים מח, ג.

(123) רמב"ם ריש ה' תפלה.

(124) לקו"ד ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב. תרפ"ז

ע' קצו.

(125) ראה כתובות קיא, רע"א ובפרש"י.

1 ולהוסיף: מכיון ש"עשר קדושות הן"¹²⁹, זו למעלה מזו, הרי מובן, שכאשר נפעל עילוי בדרגא אחת, אזי
2 נפעל עילוי גם בכל שאר הדרגות. ונמצא, שהעילוי דבית המקדש השלישי פועל עילוי בקדושת ירושלים (וארץ
3 ישראל) כולה. ומזה מובן גם בנוגע לכהן גדול – אשר, על-פי דברי הרמב"ם (בשיעור היומי)¹³⁰ ש"תפארתו
4 וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום, ויהיה ביתו בירושלים ואינו זו משם", מובן, שההוספה דמקדש השלישי
5 (ובדרך ממילא – ההוספה בירושלים כולה) פועלת עילוי בכבודו ותפארתו של הכהן הגדול.
6 והעיקר – "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו . . . כמצות רצונך",
7 במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.
8 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".
9 אחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(129) כלים פ"א מ"ו. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הי"ג.

(130) פ"ה ה"ז.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

1 הגמרא מביאה הלכה נוספת מענין הכוונה בתפילה: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא**
2 **בְּרַ אַבָּא, לְעוֹלָם יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּבֵית יִשְׁשׁ בּו חֲלוּנוֹת, שְׁהֵם גּוֹרְמִים**
3 **לו שִׁכּוּיִן אֶת לְבָבו, כִּי הוּא מִסְתַּכֵּל כְּלָפִי הַשָּׁמַיִם וְלִיבּו נִכְנַע, שֶׁנֶּאֱמַר**
4 **(דניאל ו' יא), 'וְדִנְיָאֵל כִּדִּי יָדַע דִּי רִשִּׁים כְּתָבָא עַל לְבִיתָהּ וְכוּן פְּתִיחָן**
5 **לָהּ וּגו' בְּעִלְיָתָהּ נִגְדַּ יְרוּשָׁלַם חֲמִנִין תִּלְתָּהּ בְּיוֹמָא הוּא בְּרַךְ עַל**
6 **בְּרֻכְהִי וּמִצְלָא וּמוֹדָא קָדָם אֱלֹהֵהּ וּגו'. פִּירוּשׁ, דִּנְיָאֵל כְּשִׁידַע**
7 **שֶׁרָשָׁם וּמִצְלָא, עָלָה לְבִיתָהּ, וְחֲלוּנוֹת פְּתוּחִים לוֹ בְּעִלְיָתָהּ בֵּיתוֹ כִּנְגַד**
8 **יְרוּשָׁלַם, וְשֶׁלֶש פְּעָמִים בְּיוֹם הוּא כּוֹרַע עַל בְּרַכּוֹ וּמִתְפַּלֵּל וּמוֹדָה**
9 **לִפְנֵי אֱלֹקָיו, כְּמוֹ שְׁהִידָה עוֹשֶׂה קוֹדֶם לָכֵן. הָרִי שְׁמִצִּין הַכְּתוּב שְׁהִידָה**
10 **מִתְפַּלֵּל בְּבֵית שְׁהִידָה בּו חֲלוּנוֹת.**
11 הגמרא מביאה ברייתא הלומדת כמה מהלכות תפילה מן הכתובים.
12 מבררת הברייתא: **יָכוֹל יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּלֵיל הַיּוֹם בְּלוֹ – שְׁמָא יִכּוֹל אֵתָהּ**
13 **לומר שלא נאמר מספר מסוים כמה תפילות להתפלל ביום, אלא**
14 **יתפלל אדם הרבה תפילות ביום. משיבה הברייתא: אין לומר כן,**
15 **שְׁהִידָה בְּכָר מְפֻרָּשׁ עַל יְדֵי דִּנְיָאֵל (דניאל ו' יא), 'וְדִנְיָאֵל כִּדִּי יָדַע דִּי**
16 **רִשִּׁים כְּתָבָא עַל לְבִיתָהּ וְכוּן פְּתִיחָן לָהּ בְּעִלְיָתָהּ נִגְדַּ יְרוּשָׁלַם וְכוּן**
17 **תִּלְתָּהּ וּגו' בְּיוֹמָא הוּא בְּרַךְ עַל בְּרֻכְהִי וּמִצְלָא וּמוֹדָא קָדָם אֱלֹהֵהּ**
18 **וּגו'. הָרִי שִׁישׁ לְהִתְפַּלֵּל רַק שֶׁלֶש תְּפִלּוֹת בְּיוֹם, שְׁחֲרִית מִנְחָה**
19 **וְעֶרְבִית.**
20 מוסיפה הברייתא ושואלת: **יָכוֹל, שֶׁרַק מְשַׁעָה שֶׁבָּא דִּנְיָאֵל לְגוֹלָהּ,**
21 **הַיּוֹחֵל – הַתַּחֲלִיל הַדָּבָר שְׁהִידָה מִתְפַּלֵּל כֵּן, אֲבָל קוֹדֶם הַגְלוּת לֹא הִיָּה**
22 **רְגִיל דִּנְיָאֵל לְהִתְפַּלֵּל שֶׁלֶש פְּעָמִים בְּיוֹם. משיבה הברייתא: אין לומר**
23 **כֵּן, שֶׁבְּכָר נֶאֱמַר בְּתִפְלַת דִּנְיָאֵל (שם) 'כָּל קָבֵל דִּי הוּא עֲבָד מִן קֳדָמָה**
24 **דְּנָא', כְּלוּמָר, כְּמוֹ שְׁהִידָה דִּנְיָאֵל רְגִיל לַעֲשׂוֹת קוֹדֶם לָכֵן. הָרִי**
25 **שְׁמוּעוֹלָם הִיָּה רְגִיל לְהִתְפַּלֵּל שֶׁלֶש תְּפִלּוֹת בְּיוֹם.**
26 מוסיפה הברייתא ושואלת: **יָכוֹל, יִתְפַּלֵּל אָדָם לְכָל רוּחַ [ו-צד]**
27 **שְׁחִירָה. משיבה הברייתא: תִּלְמוּד לומר – לְכָךְ מִלְּמַדְנוּ הַכְּתוּב (שם),**
28 **[לְכָבֵל] 'נִגְדַּ יְרוּשָׁלַם', הָרִי שְׁצִרְךָ לְהִתְפַּלֵּל לְצַד יְרוּשָׁלַם.**
29 מוסיפה הברייתא ושואלת: **יָכוֹל, יִהְיֶה בּוֹלְלֵן בְּבֵית אֶחָת – שִׁיתְפַּלֵּל**
30 **אֶת כָּל שֶׁלֶש הַתְּפִלּוֹת בְּשַׁעָה אֶחָת. משיבה הברייתא: בְּכָר מְפֻרָּשׁ**
31 **עַל יְדֵי דָוִד שאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, דְּכַתִּיב (תהלים נה יח) 'עֲרַב וּבִקֵּר וְצִהְרִים**
32 **וּגו' אֲשִׁיחָה וְאַהֲמָה וְיִשְׁמַע קוֹלִי. הָרִי שִׁישׁ לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל אֶחָד**
33 **מִשְׁלוּשַׁת הַזְּמַנִּים, בַּעֲרַב, בְּבוֹקֵר וּבִצְהַרִּים.**
34 מוסיפה הברייתא ושואלת: **יָכוֹל, יִשְׁמִיעַ הַמִּתְפַּלֵּל אֶת קוֹלוֹ**
35 **בְּתַפְלָתוֹ. משיבה הברייתא: בְּכָר מְפֻרָּשׁ עַל יְדֵי חֲנָה שאֵין לַעֲשׂוֹת**
36 **כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּתִפְלַת חֲנָה (שמואל א' יא, יג), 'חֲנָהּ הִיא מְדַבֵּרַת עַל לִבָּהּ**
37 **רַק שְׁפָתֶיהָ נִעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע' וּגו'. הָרִי שאֵין לְהִשְׁמִיעַ קוֹל**
38 **בְּתִפְלָה.**
39 מוסיפה הברייתא ושואלת: **יָכוֹל, יִשְׁאַל [ו-יבקש] אָדָם אֶת צָרְכּוֹ**
40 **וְאַחֲרֵי כֵךְ יִתְפַּלֵּל, כְּלוּמָר, שְׁבַתְחִילָה יֵאָמַר אֶת הַבְּרָכוֹת הָאֲמִצְעוֹת**

1 של תפילה שמונה עשרה שהן בקשת צרכים, ואחר כך יאמר את
2 שלש הברכות הראשונות שהן של שבת. משיבה הברייתא: **בְּכָר**
3 **מְפֻרָּשׁ עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה שאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּתִפְלַת שְׁלֹמֹה בִּזְמַן**
4 **חֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א' ח כח), 'וּפָנִיתִי אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֵל תְּחִנָּתוֹ**
5 **ה' אֱלֹהֵי לְשִׁמְעַ אֵל הָרָנָה וְאֵל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ**
6 **הַיּוֹם, וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ, מַה שֶׁנֶּאֱמַר 'רָנָה', זֶה תְּפִלָּה שֶׁל שְׁבָח, וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר**
7 **'תְּפִלָּה', זֶה בְּקִשָּׁה וְשִׁאלַת הַצִּרְכִּים. הָרִי שֶׁהִשְׁבַּח קוֹדֶם לְבִקְשַׁת**
8 **הַצִּרְכִּים, וְלִכֵּן יֵשׁ לְהַקְדִּים אֶת שֶׁלֶש בְּרָכוֹת הַשְּׁבָח, וְרַק לְאַחֲרֵיהֶן**
9 **בָּאוֹת הַבְּרָכוֹת הָאֲמִצְעוֹת שהן בקשת הצרכים.**
10 הברייתא ממשיכה בדִּין זה, שֶׁהַבְּקָשָׁה הִיא רַק לְאַחַר הַשְּׁבָח: **אֵין**
11 **אָדָם אוֹמֵר דְּכָר (בְּקִשָּׁה) – מִבְּקֵשׁ אֶת צִרְכּוֹ, לְאַחַר בְּרַכַּת אֲמֵת**
12 **וְיִצִּיב, קוֹדֶם שֶׁלֶש בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, כִּיֵּן שאֵין**
13 **לְבַקֵּשׁ צִרְכִּים לְפָנֵי בְּרָכוֹת הַשְּׁבָח. אֲבָל אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, קוֹדֶם שְׁפִטְסַע**
14 **לְאַחֲרֵיהֶן, אִם בָּא לְהֵאָרִיךְ בְּבִקְשׁוֹת אֲפִילוֹ בְּכִסְדֵּי וִידוּי שֶׁל יוֹם**
15 **הַבְּפֻרִים, אוֹמֵר.**
16 מוסיפה הגמרא: **אֵיתָמַר נָמִי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא, אָמַר**
17 **רַב חִיָּיא בְּרַ אֲשִׁי אָמַר רַב, אַף עַל פִּי שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים (ע"ז טו) שְׁשׂוֹאֵל**
18 **אָדָם אֶת צָרְכּוֹ בְּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם, אִם בָּא לומר**
19 **תְּחִנּוּנִים אַחֲרֵי תְּפִלָּתוֹ וְלִהְיוֹת אֲפִילוֹ בְּכִסְדֵּי וִידוּי שֶׁל יוֹם**
20 **הַבְּפֻרִים, אוֹמֵר.**
21 הגמרא מביאה כמה הלכות שנלמדים מתפילתה של חנה: **אָמַר רַב**
22 **הַמְּנוּנָא, כְּמָה הִלְכְּתָא נְבִירוֹתָא אֵיבָא לְשִׁמְעַ מְהִי קְרָאִי דְּחֲנָה**
23 **– כְּמָה הִלְכוֹת גְּדוּלוֹת יֵשׁ לְלַמּוֹד מֵאֵלוֹ הַמְּקִרָאוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בְּתִפְלַת**
24 **חֲנָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּתִפְלַת חֲנָה (שמואל א' יא, יג) 'וְחֲנָהּ הִיא מְדַבֵּרַת עַל**
25 **לִבָּהּ, פִּירוּשׁ, מִתְפַּלֵּלָת וּמִכּוּוֹנַת בְּלִיבָה, וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד לְכָל**
26 **מִתְפַּלֵּל, שְׁצִרְךָ שִׁכְבוֹן אֶת לְבָבוֹ.**
27 לִימוּד נוסף: בַּהֲמִשְׁךְ הַפֶּסֶק נֶאֱמַר 'רַק שְׁפָתֶיהָ נִעוֹת', וּמִכָּאֵן יֵשׁ
28 לְלַמּוֹד לְכָל מִתְפַּלֵּל שְׁצִרְךָ שִׁיחָתוֹךָ אֶת דְּבָרֶיךָ בְּשִׁפְטֵיךָ, וְלֹא רַק
29 לְכִיוֹן בְּלִיבּוֹ.
30 לִימוּד נוסף: נֶאֱמַר בַּהֲמִשְׁךְ הַפֶּסֶק, 'וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע'. וּמִכָּאֵן יֵשׁ
31 לְלַמּוֹד שֶׁכָּל מִתְפַּלֵּל אָסוּר לְהִנְבִּיֵּה אֶת קוֹלוֹ בְּתַפְלָתוֹ, אֲלֹא יִתְפַּלֵּל
32 בְּלַחֲשׁ.
33 לִימוּד נוסף: נֶאֱמַר בְּסוּיִם הַפֶּסֶק, 'וְיִחְשְׁבֶהָ עָלֶי לְשִׁפְזָה', וּמִחֲמַת כֵּן
34 הוֹכִיחַ אוֹתָהּ עַלִּי הַכֵּהן כְּמִבְּאוּר בְּפֶסֶק שְׁלֵאֲחֲרֵי (שם א טז), וּמִכָּאֵן יֵשׁ
35 לְלַמּוֹד שֶׁשְׁכּוֹר אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל.
36 הגמרא מוסיפה להביא הלכות הנלמדות מתפילת חנה: נֶאֱמַר בְּפֶסֶק
37 הָבָא (שם א טז), 'וְיִאֲמַר אֱלֹהֵי עָלִי עַד מְתִי תִשְׁתַּכְּרִין וּגו' הִסִּירִי אֶת
38 יַיִן מִעֲלֶיךָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד לְאָדָם שְׁרֹאָה
39 בְּחִבְרוֹ

לקוטי שיחות פרשת תצא כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

23 "ראוי זה ליפול", אלא לשון הווה ושם-תואר – "נופל"
24 ממש?¹¹

ב.

הנבראים הם בעלי חסרון וכך גם השכל

25 בפרקי דרבי אליעזר נאמר¹², שהקדוש-ברוך-הוא ברא
26 את העולם באופן שרוח צפונית איננה מושלמת
27 (כמאמר¹³: עולם לאכסדרא הוא דומה, ורוח צפונית אינה
28 מסובכת), כדי שאם יבוא אדם ויטען "הוא אלקה", יענו
29 לו "יבוא ויגמור את הפינה הזאת שהנחת..."
30 כלומר, כדי למנוע מן הנבראים את הטעות של
31 אי-תלותם בכורא עולם ומנהיגו, בראם הקב"ה באופן שיש
32 בהם חסרון כל-שהוא, שהם אינם יכולים להשלימו, וכך
33 הם חשים את תלותם בכח עליון.

34 כך גם לגבי מציאות של "שכל": כדי שאדם לא יחשוב
35 שבשכלו הוא מסוגל להבין הכל, בראו הקדוש-ברוך-הוא
36 באופן שהוא מוכרח להזדקק לדברים שמעל לשכל,
37 לדוגמא: כדי להבין דבר חכמה, יש לקבל תחלה את
38 מושכלות היסוד וכללי החכמה שבאמצעותם מגיעים
39 למסקנה השכלית, אך כללים אלו אינם נובעים מן
40 השכל¹⁴, כלומר בשכל עצמו מורגש חסרון, ויש צורך
41 להזדקק לכוחות שמעל השכל.

42 כך הוא גם, להבדיל, בתורה: הנגלה שבתורה ירד
43 ו"התלבש" עד להבנתו על-ידי שכל אנושי, ואף על-ידי
44 אינו-יהודי¹⁵. אבל כדי שיוזכרו את התורה, גם הנגלה שבה,

א.

השאלות על מצות מעקה

- 1 על מצות מעקה נאמר בתורה¹: (א) "כי תבנה בית חדש
- 2 ועשית מעקה לגגך". וצריך להבין: מדוע כתוב "בית
- 3 חדש"² הרי ההלכה היא³ שחייבים במעקה לא רק כאשר
- 4 בונים בית חדש, אלא גם כאשר קונים בית ישן (ללא
- 5 מעקה) וכדומה?
- 6 ב"ספרי"⁴ נאמר: "משעת חדשתו⁵ עשה לו מעקה"
- 7 החובה לעשיית מעקה אינה חלה רק עם הכניסה לבית,
- 8 כמצות מזוזה, אלא מיד עם בנייתו⁶ – משעת חדשתו.
- 9 אך עדיין אין לשון הפסוק ברורה⁷: אם, כדברי
- 10 ה"ספרי", חלה חובת מעקה מיד עם הבעלות על הבית,
- 11 ולא עם הכניסה אליו, מדוע רומזת לכך התורה באמצעות
- 12 הביטוי "תבנה בית חדש", שממנו משתמע שהחובה חלה
- 13 רק על "בית חדש"⁸, ולא באמצעות ביטוי המדגיש שחובת
- 14 מעקה חלה על כל בית מיד עם הכנסו לרשות היהודי?
- 15 (ב) בהמשך הפסוק¹ כתוב הטעם⁹ לעשיית מעקה – "כי
- 16 יפול הנופל ממנו". בלתי מובן: הפסוק רוצה למנוע כאן
- 17 נפילה, ומדוע הוא מתבטא בלשון "(יפול) הנופל"?
- 18 על כך עונה הגמרא¹⁰: ראוי זה ליפול מששת ימי
- 19 בראשית... אלא שמגלגלין זכות על-ידי זכאי וחובה
- 20 על-ידי חייב. רש"י מביא תשובה זו בפירושו לתורה, אך
- 21 לכאורה, אין תירוץ זה מתאים לדרך הלימוד על-פי פשוטו
- 22 של מקרא, שהרי המשמעות של המילה "נופל" איננה

(1) פרשתנו כב, ח.

(2) זה שהפסוק מתחיל "כי תבנה בית" (אף שגם בקנאו כו' חייב במעקה) – י"ל בפשטות כי דיבר הכתוב בהווה (כלל פשוט (גם) בפשוטו של מקרא (ראה רש"י משפטים כא, כח. כב, יז. שם, כא. שם, ל. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 137 ואילך).

והקושי שבפנים היא – למה נאמר (בית) חדש"ש שתיבה זו היא יתור לשון וגם נתן מקום לטעות שבא ללמד שחייב מעקה הוא דוקא בבית חדש.

(3) ספרי עה"פ.

(4) עה"פ.

(5) ביל"ש כאן: חדוש.

(6) ספרי דבי רב לספרי. וראה צפע"נ לרמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב והל' תרומות ד, ב (נעתק בצפע"נ עה"ת כאן). ובתולדות אדם לספרי מפרש: כשהוא חדש לו ויכנס לדור בו. ואכ"מ.

(7) נוסף לזה שדרשת הספרי היא דעת יחיד (רבי) ורבנן פליגי עלי' [ולכן לא הובא ברמב"ם* כו'] – ספרי דבי רב שם (וראה גם מגדל עוז לרמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ג).

בספרי דבי רב שם, דלרבנן איצטריך "בית חדש" לומר שכל שהוא חדש

(* אבל להעיר מצפנ"נ שבהערה הקודמת.

לדידי' אע"ג דלא בנאו. ואף שבספרי נלמד זה מתיבת "בית" – "בית מ"מ" – "לאו דוקא אלא כלומר בית חדש מ"מ" (ספרי דבי רב שם לפניו. תולדות אדם שם). אבל לכאורה דוחק לפרש כן בלשון הספרי.

(8) ויל"ע בצפע"נ הנ"ל דמפרש "בשעת חדשו דהיינו בשעת בנינו".
(9) כפשוטו של כתוב. אבל ראה לקמן בפנים סעיף ו' (ובהערה 49) ע"ד ההלכה.

(10) שבת לב, א. פרש"י עה"פ בפרשתנו.

(11) בראב"ע (ועד"ז בעוד מפרשים) כאן "נקרא על שם סופר. ומלות רבות לאין מספר נקראו על שם סופר". אבל הא גופא צריך ביאור – למה יקראו על שם סופר (וכנראה גם להראב"ע אין פירושו וודאי אצלו וכהמשך ביאורו:

ולא נדע אם כן דרך הלשון, או הוא דברי נבואה)?

(12) פ"א. וראה ג"כ רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) וחוקני ר"פ בראשית.

(13) ר"א – ב"ב כה, סע"א ואילך.

(14) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 253. ולהעיר ממנו ח"א פנ"א. ועוד.

(15) אלא שבוה י"ל שזהו בכדי שתה"י הבחירה חפשית. ואכ"מ.

חדשה זו דרושה האזהרה של "מעקה" – "כי יפול הנופל"²⁴
ממנו".²⁵

עבודה זאת כרוכה אצל האדם בכיוון של ירידה²⁶
ונפילה²⁷ לעומת מצבו הקודם, כי התעסקות בגשמיות
העולם היא כירידה הכללית של נשמתו לעולם-הזה,²⁸
ולפיכך עלול להיות שגשמיות העולם תדרדר אותו
מדרגתו. לכן אם הוא לא יהיה זהיר ביותר בעת בנייתו
"בית חדש", הוא לא יוכל לרומם את הגשמיות ולהפכה
לרוחניות, ואף להיפך, הגשמיות תגביר את ירידתו ונפילתו
– "יפול הנופל".²⁹

ד.

"בית חדש" - הפיכת הגשמיות לרוחניות

"בית" הכוונה היא, לפעמים, גם לגוף האדם²⁸,
ובעבודת ה' הוא כולל את העבודה הכללית של
ה"בירורים" – בירור וזיכוך הגוף וחלקו של האדם בעולם.
עבודה זו נקראת "בית חדש", כי א' לפני ירידת הנשמה
למטה אין לה קשר לכך, ב' בעבודה זו מתבטא ה"חידוש"
האמיתי.³⁰

ועל-דרך המבואר²⁹ על התהוות העולם הזה הגשמי,
שאמנם יש מספר דרגות ב"סדר ההשתלשלות" המתהוות
בדרך של התחדשות מן השורש והמקור
[כללות האור שלאחר הצמצום הוא ענין של
התחדשות³⁰, א"ק נקרא "אדם דבריא" – יש מאין³¹,
"כלים" דאצילות הם ענין של יש מאין³², ועל-אחת-כמה –
וכמה עולם הבריא³³]

1 שהוא שכל אלקי, נכתבו ענינים מסויימים בנגלה שבתורה
2 באופן שאי אפשר להבינם לאשורם¹⁶, אלא אם לומדים
3 אותם על-פי פנימיות התורה, שהיא שכל אלקי בגלוי.
4 על-ידי כך חשים שהתורה רק "התלבשה" בשכל אנושי,
5 אך במהותה היא שכל אלקי, שמעל לנבראים¹⁷.

6 ויש לומר, שאחד מן הענינים הללו הוא הפסוק על
7 מצות מעקה¹⁸: לפי הפירוש בפנימיות התורה לענין
8 המעקה, יובן ש"בית חדש" הוא ענין עקרי בתוכנו הפנימי
9 של מעקה – חובת המעקה הקשורה ל"בית חדש".

10 וכך יובן גם הביטוי "יפול הנופל", שעוד לפני נפילתו
11 (מ"גגך") הוא כבר נקרא "נופל".

ג.

מצות מעקה - זהירות בתחילת חיי נישואין

12 חז"ל אומרים¹⁹ "ביתו זו אשתו", וכדברי רבי יוסי²⁰
13 "מימי לא קריתי לאשתי אשתי אלא לאשתי ביתי", וזהו
14 הפירוש הפנימי ל"כי תבנה בית חדש" תקופת תחילת חיי
15 נישואין²¹, כאשר מוטלים על אדם "רחיים בצוארו"²² –
16 עיסוק בפרנסה גשמית²³, אדם חורש אדם זורע²⁴.

17 והתורה אומרת "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה..."
18 – זהו "בית חדש" – סוג עבודה חדש, שאין רגילים בו,
19 לפיכך יש צורך בעשיית "מעקה": אין להסתפק בזהירות
20 שהיתה לפני-כן, בסוגי העבודה הקודמים, אלא יש הכרח
21 לקבל הגבלות וסייגים חדשים²⁵ – הגבלות חדשות
22 במחשבה, בדיבור ובמעשה.

23 ובהמשך הפסוק מצוינת הסיבה לכך שדוקא בעבודה

16 להעיר מהכלל (רשב"ם ב"ב נב, ריש ע"ב. ועוד) דבמקום שמוסיק
הש"ס "קשיא" אין זה מבטל הדין. עד"ז (לדעת כמה) בשתק רב (ביצה ו, א.
וראה הנסמן בסה"מ תש"ח ע' 102), וכיו"ב.

17 ראה אגה"ק סי' כו.

18 ובכ"ז הביאם רש"י בפי' עה"ת, כמו שמביא כמה פירושים שאינם
(גלאטיק) פשוטים כ"כ, מביא ב' (ויותר) פירושים מפני הקושי שבכאור"א
מהם: ועוד.

19 משנה ריש יומא. וראה בגמרא שם יג, א. לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע'
184 ואילך.

20 שבת קיח, ב. נת' בלקו"ש שם (סעיף ג"ד).

21 להעיר, שפ"ז (כב, יג. רמב"ם ריש הל' אישות. ובסה"מ צ' מ"ע
ריג) מביא הכתוב כד, א. וראה חינוך מצוה תקנב) נאמרה מצות קידושין.
ולקמן בפרשה (כד, ה) "כי יקח איש אשה חדשה גר נקי יהי לביתו שנה אחת
גר".

ולהעיר, שנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר היו ביום י"ג אלול, ו' עש"ק פ'
תצא (כמו קביעות שנה זו (י' תשל"ח)) תרנ"ז – פרשת "כי יקח איש אשה
חדשה גר".

22 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג סעיף א' ואילך, וש"נ.

23 ולהעיר מע"ח (שמ"ב פ"ד. שער המצות וס' הליקוטים כאן) דמעקה
ענינה המסך בין אצילות ובי"ע.

24 ברכות לה, ב. וממשיך: תורה מה תהא עלי'.
25 ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 89 ואילך. ולהעיר מלקו"ת
נציבים נב, סע"א.

26 ד"חתן חוות דרגא" (תו"א קו, א. לקו"ת שה"ש בתחילתו. ובכ"מ).
וראה יבמות (סג, א): נחית דרגא נסיב איתתא.

27 ויומאת יותר על פי הפירוש הפנימי ד"יפול הנופל" קאי על הניצוצות
קדושה (ראה לקמן סעיף ד' – ד"תבנה בית חדש" קאי על כללות עבודת
הבירורים) שנפלו למטה ע"י שבה"כ דתתו (ראה ע"ח כו' שם), ואם כשבאים
(בהשגח"פ) ליד האדם ולא יזכרם ויעלה אותם לשרשם – הרי יפלו עוד למטה
יותר.

28 ד"ה ויבא עמלק תפר"ח ספ"א.

29 שרש מצות התפלה פכ"ה ואילך (וראה תו"א צ, ב). ובכ"מ. וראה
לקמן הערה 34.

30 ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ג' ע' אוא"ס (א) סעיף י', וש"נ.

31 מאור"א א, לב. וראה ספר הערכים-חב"ד בערכו סעיף ג' (וראה שם
ס"ו בתחילתו), וש"נ.

32 ראה השיטות בזה בספר הערכים-חב"ד כרך ד' ע' אורות דספירות –
פשיטותם ו"ציורים" סעיף ג', וש"נ.

33 ד"אין אצלנו בלה"ק בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא" (רמב"ן ר"פ
בראשית).

אור אלקי שיכול לרדת אל תוך העולם, ויש אור הנעלה
מן העולמות, ואור נעלה אף יותר – שאיננו כלל בגדר של
עולמות⁴³.
ובאמצעות עבודה זו של ישראל נגרם "חידוש" שגם
האור שאיננו כלל בגדרם של העולמות, ואף האור שנעלה
מן האור שהיה ממלא את מקום החלל לפני הצמצום⁴⁴,
יורד ומגיע למטה.

ו.

"מעקה" - הכרחי לבניית "בית חדש"

ה"כלי" ל"חידוש" הוא – התבטלות. כידוע⁴⁵ בענין
העליות, שכאשר "עליה" נעלית באין-ערוך לעומת הדרגה
הקודמת, מוכרחה להיות לפני-כן התבטלות, המכינה את
הכלי לעליה. (בדומה ל"עמוד" ו"נהר דינור", שצריך
לעבור כשעולים מגן-עדן התחתון לגן-עדן העליון⁴⁶).
זוהי המהות הפנימית של "מעקה": בסייגים שקובע
היהודי בעבודתו – ה"מעקה" – מתבטאת התבטלות⁴⁷
וקבלת-עול, ההופכות אותו לכלי ראוי ל"בית חדש"⁴⁸.
בכך ניתן להסביר בפנימיות הענינים את הסיבה לכך,
שסוף הפסוק "ולא תשים דמים בביתך..." איננו טעם
למצות מעקה, אלא הוא, לפי ההלכה, ציווי בפני עצמו⁴⁹
[כנאמר בספרי: ועשית מעקה לגגך – מצות עשה, ולא
תשים דמים בביתך – מצות לא תעשה] –
כי המעקה איננו רק סייג כדי למנוע את נפילת האדם
("יפול הנופל"), אלא הוא ענין הכרחי בבניית "בית חדש"
– בגרימת חידוש והתעלות בלתי מוגבלת באדם (ולמעלה,
כביכול).

אך בכל זאת, החידוש האמיתי³⁴ הוא דוקא בהתהוות
העולם הזה הגשמי, כמאמר הידוע³⁵ שהתהוות הגשמיות
מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדולה מזה.
כך גם לגבי עבודה עם דברים גשמיים: כיוון
שלגשמיות אין כלל ערך לעומת רוחניות, יוצא, שהעבודה
של בירור גשמיות העולם והפיכתה לרוחניות, היא
התחדשות³⁶.
לפיכך רמוז אופן זה של עבודה ב"תבנה בית חדש",
זוהי עבודה ה"מחדשת" ב"בית" – בגוף, ובכך בונים
"בית" ודירה לה' יתברך.

ה.

נגרם חידוש - גם באדם וגם למעלה

כשם שהעבודה היא באופן של התחדשות, כך גם
האדם העובד:
ההתעלות הנגרמת לאדם באמצעות אופני עבודה
אחרים היא יחסית, אך באמצעות עבודה זו של בירור
גשמיות העולם מתעלה האדם באופן של "חידוש" – ללא
ערך ויחס לדרגתו הקודמת³⁷.
יתר על כן: עבודה זו מחדשת גם למעלה, כביכול,
כמאמר חז"ל³⁸ "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים",
ובדומה למאמר חז"ל³⁹ "מוסיפין כח בגבורה של מעלה"
– באמצעות העבודה לעשיית "דירה לו יתברך
בתחתונים"⁴⁰, נעשית ה"דירה נאה" ש"מרחיב (ין) דעתו
של אדם"⁴¹ – של אדם העליון, כביכול⁴².
מצד "סדר השתלשלות" קיימת כביכול איזושהי
"הגבלה" למעלה לגבי הורדת האור האלקי לעולם – יש

(34) להעיר ד"אין ערוך" הוא דוקא "כעוה"ז" (נת' בהמשך תע"ב (ח"ב)
ע' אקנא. אקנא. ח"ג ע' א' תמב ואילך. ועוד), סד"ה אין ערוך לך תרצ"ד
(תשי"א. ועוד).
(35) ראה עיקרים מאמר א' פרק כג.
(36) ראה בארוכה ככ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 21 ואילך (ובהערה 79,
73 שם). ח"י ע' 74 ואילך. וש"נ.
(37) ראה ספר הערכים ח"ב כ"ד כ"ך א' ע' אהבת ה' – ההוספה שבה ע"י
נה"ב סעיף ד', וש"נ. ועוד.
(38) ברכות לג, ב. וש"נ.
(39) איכ"ר פ"א, לג. וראה ספרי ברכה לג, ה.
(40) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו.
(41) ברכות נז, ב.
ולהעיר ממז"ל (יבמות סג, רע"א) "כל אדם שאין לו קרקע (לכנות
עליו שידור בו" – תוד"ה שאין שם) אינו אדם". ויש לקשר זה עם הידוע
(ראה המשך תרס"ו ס"ע ז' ואילך. ע' תמו. ועוד) שהכוונה דירה בתחתונים
היא בעצמותו ית' למעלה מכל גילויים.
(42) להעיר מלקמן ע' 415.
(43) ראה לקו"ת ראה ביאור לד"ה אחרי פ"ב. ר"ה ד"ה והי' ביום ההוא

פ"ב והי' ברכה ד"ה מזמור שיר (הב') פ"א. ובכ"מ.
(44) ראה המשך תרס"ו ע' ד. תקט ואילך. ועוד.
(45) ראה תו"א ז, ג. המשך תרס"ו ע' יב ואילך. יח ואילך. ובכ"מ.
(46) ראה תו"א שם. צו, א. המשך הנ"ל ע' טו. ובכ"מ.
(47) ראה או"ת להח"מ עה"פ: מחיצה לגגך רצה לומר לגדלות שלך.. שלא
יגבה לבך. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ד ע' 141 ואילך.
(48) להעיר מהמבואר בהמשך תרס"ו (ד"ה אחרי ה"א תלכו ואילך) בענין
עבד פשוט, שעבודתו היא (לא מצד גילוי אור, כ"א) מתוך קב"ע ויר"ש
וביטול בתכלית, ומשו"ז היא באופן של התחדשות, ועי"ז נעשה הדירה לו ית'
בתחתונים שהיא המשכת אור חדש, עי"ש בארוכה.
ועפ"ז (דמעקה שייכת לעשיית הדירה לו ית') יש לבאר ע"פ פנימיות
הענינים זה שחיוב (מ"ע ד) מעקה הוא רק ב"בית דירח" (ספרי כאן. רמב"ם
הל' רוצח רפ"א. שר"ע חו"מ ר"ס תכו. שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' שמירת
גוף ונפש כ"ו סעיף א').
(49) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 89. ח"ט ע' 144 הערה 28) – שעפ"ז
מתורץ פסק הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ח. שם הי"ב) דמברכין על עשיית
מעקה, אף שלפנ"ז (שם ה"ד) פסק ד"ברכים שהם משום סכנה אין מברכין
עליהם", עי"ש.

ז.

בניית "בית" לה' מן הגשמיות באמצעות "מעקה"

1 ההוראה למעשה מן האמור לעיל היא:

2 יש לדעת שאסור להתנתק מן העולם, צריך לבנות

3 "בית" – לעשות דירה לה' יתברך בתחתונים. ואדרבה,

4 באמצעות ה"ירידה" באופן העבודה נגרמת ה"עליה"

5 האמיתית, ונגרם חידוש למטה, וחידוש למעלה, כדלעיל.

6 מצד שני יש לדעת, שכדי להפוך גשמיות לכלי

7 לרוחניות יש צורך ב"מעקה". כלומר, מוכרחים להישאר

8 מובדלים מגשמיות העולם. צריך אמנם להתעסק בעניני

9 העולם, אך אל להם לתפוס מקום אצל האדם, כי עליו

10 לדעת ולחוש שהתעסקותו בעניני העולם היא רק כדי

11 להגשים את הכוונה העליונה של עשיית דירה לה' יתברך

12 בתחתונים⁵⁰.

ח.

הוראה מיוחדת לקראת נישואין

13 מכן נובעת הוראה מיוחדת למתכוננים ל"תבנה בית

14 חדש" במשמעות של חיי נישואין:

15 בכך רואים את חשיבות הענין של חיי נישואין.

16 נישואין של כל יהודי אינם ענין חשוב רק אצלו, בחייו

17 הפרטים, אלא ענין כללי גם למעלה, כביכול. אז מתחילה

18 עבודתו העיקרית בעשיית דירה לה' יתברך בתחתונים, וכך

19 הוא גורם ל"מרחיבין דעתו של אדם" – של מעלה, כביכול

20 – הורדת אור חדש לעולם, כדלעיל⁵¹.

21 אך מצד שני יש לדעת, שכדי לבנות "בית חדש" יש

22 הכרח בעשיית "מעקה" – קביעת סייגים.

23 לכאורה, כיוון שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו⁵², הרי24 אין הכרח לדאוג לסייגים וכו', כי הענינים הלא-טובים
25 הקודמים נמחקו.

26 אומרים לו להיפך: לא די שעליו להיזהר להבא, כי מפני

27 אי-רגילותו בעבודה בעולם-הזה הוא עלול ח"ו לבוא לידי

28 "יפול הנופל", אלא יותר מכך: צריך להיות "מעקה" גם

29 בגלל הענינים הלא-טובים בעבר, העלולים להפריע ל"בית

30 חדש". עליו להתעלות בלי-ערך, ולכן אין מספקת

31 התשובה הקודמת, אלא יש צורך בתשובה נעלית יותר⁵³,

32 בהתאם ל"בית חדש".

ט.

תכלית הנישואין - נישואין ברוחניות

33 כך גם לגבי מהות המעקה, כאמור לעיל – היבדלות

34 מן העולם הזה: האם ניתן לדרוש ממנו שישאר מובדל

35 מגשמיות העולם?

36 ניתן לטעון: כיון שעתה מתחילה התקופה של "רחיים

37 בצוארו" על-פי התורה⁵⁴ – כיצד אפשר לדרוש ממנו

38 שישאר מובדל מגשמיות העולם?

39 יש לדעת אפוא, שאדרבה: התכלית של נישואי איש

40 ואשה למטה היא שיהיה "זכו שכינה שרויה ביניהם"⁵⁵ –

41 להביא ל"בית חדש", לנישואי איש ואשה ברוחניות בין

42 ישראל לה'⁵⁶.43 ובכך יש שני ענינים⁵⁷: א) הקידושין בין ישראל לה'

44 – כלומר, התאחדות ישראל עם אלקות. ב) באמצעות זאת

45 "אסר לה אכולי עלמא כהקדש"⁵⁸ – הוא נעשה קדוש

46 ומובדל מעניני העולם. שהרי, כאמור לעיל, התעסקותו

47 בעניני העולם היא רק כדי "לסגל לבעלה"⁵⁹, להגשים את

48 הכוונה העליונה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

(משיחת ש"פ תצא, י"ג אלול* תשי"ד)

54) ראה הנסמן לעיל הערה 22.

55) סוטה ז', א.

56) דכל שה"ש מיוסד ע"ז, כידוע בדרוז"ל.

57) ראה צפע"ג כללים ע' קדושין, וש"נ. וראה לקמן ס"ע 234 ואילך.

58) קידושין ב, ריש ע"ב.

59) ראה דב"ר פ"א, ו. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 52 ואילך. ס'

השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 661 ואילך (והערה 115 שם).

50) להעיר מלקו"ש ח"י ע' 103 ואילך.

51) ולהעיר, תכלית של נישואין הוא פו"ר, שענינם – המשכת א"ס

למטה (ראה לקו"ש שה"ש מ, א. ובארוכה – שמח תשמח תרנ"ז ע' 5 ואילך).

52) ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג. מדרש שמואל פ"ז. פרש"י וישלח לו, ג.

וראה רמ"א אה"ע סי' סא ונ"כ שם (ולקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 170) – שזה

לענין התשובה.

53) כמבואר בתניא פכ"ט (לו, ב).

(*) יום נישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תרנ"ז). ראה לעיל הערה 21.

ליקוטים מתורת לוי יצחק

לה

נוסח התפלה - יום הכיפורים

במוצאי יום הכפורים בת קול יוצאת ואומרת: לך אכול בשמחה לחמך.¹

ביום הכפורים אין מסחר כלל, רק תורה, כי בו ניתנו הלוחות השניות², ונעשה הקמח ממילא במוצאי היום, שאז בת קול אומרת לך אכול בשמחה לחמך.

וכמו שאמרו רז"ל³ אם אין תורה אין קמח, שאין צורך לעסוק במסחר, והקמח נעשה מאליו וממילא על ידי התורה שלומד.

והוא על דרך דעת רשב"י⁴, אפשר אדם חורש . . תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים.

(הערות לזהר ב עמ' רצב)

לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים . . יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות כו⁵.

עיקר העליה ביום הכפורים היא למלכות⁶. לכן נעשו שידוכים ביום זה, והאשה חזרה אחר האיש, שהן היו הדורשות, לא כמו הסדר הרגיל, שדרכו של איש לחזור אחר אשה⁷.

והיו אומרות — לא כמו עתה, שהכלה אינה משמיעה קול⁸.

(ליקוטים ואגרות עמ' שפג)

עיקר העליה ביום הכפורים היא למלכות⁹. עליה זו היא המקור לפריה ורביה שאחר כך, ולכן ביום זה היו בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים.

לכן עושים כפרות בערב יום הכפורים בתרנגול, לרמז גם שיפרו וירבו כתרנגולים.

וברכת ההורים בערב יום הכפורים היא ישימך אלקים כאפרים גו¹⁰, שהוא על שם כי הפרני אלקים¹¹, פריה ורביה.

וביום הכפורים הוא הבאר דרחובות שחפר יצחק, שלא רבו עליו¹², כי אין לשטן שליטה ביום זה¹³, והוא הבאר השלישי, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו¹⁴ — וכתוב בו ופרינו בארץ.

(ליקוטים ואגרות עמ' תיב)

אמרו עליו על רבי חנינא, שהיה בן שמונים שנה והיה עומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל מנעלו. אמר רבי חנינא, חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי, הם עמדו לי בעת זקנותי¹⁵.

חולץ מנעלו ונועל מנעלו — רומז ליום הכפורים, שאז חולצין את הנעל בערב היום ונועלים את הנעל במוצאי היום.

שסכתני אמי — יום הכפורים הוא יום של תשובה עילאה, תשוב ה' עילאה, בינה, בחינת אם.

וביום הכיפורים אומרים בעד הנפש חני נא¹⁶ — שהוא ממש השם חנינא.

(תורת לוי יצחק עמ' רמח)

(9) פרי עץ חיים שם.

(10) יחי מח, כ.

(11) מקץ מא, נב.

(12) תולדות כו, כב.

(13) יומא כ, א.

(14) הושע ו, ב. לקוטי תורה דרושים לראש השנה סג, ב.

(15) חולין כד, ב.

(16) יצר של תפלת שחרית.

(1) תוד"ה והאמר, יומא פז, ב ממדרש.

(2) תענית ל, ב.

(3) אבות פ"ג מ"ז.

(4) ברכות לה, ב.

(5) תענית כו, ב במשנה.

(6) פרי עץ חיים שער יום הכפורים פ"ג.

(7) קידושין ב, ב.

(8) ראה תורה אור סוף פרשת ויגש.

לחם מן השמים

בינתיים הגיע יום שישי בשבוע, דהיינו — ערב שבת, ולחם אין ברשותנו כלל, אף לא חתיכה אחת. היינו ארבע נפשות. לאורחינו אזלו ה"לעפאשקעס"¹¹⁵ שהביאו עמם. דגים — נקנו בשוק, והאשה בישלה אותם. בעלה הביא שני דליי מים — דבר שאף הוא לא היה מן הקלים, שכן החבל שהשתמשו בו לדליית המים נקרע, ושכנינו הגויים סירבו להשאיל לנו חבל אחר.

כל ההכנות לשבת הושלמו — אפילו החדר נוקה וסודר לכבוד שבת, והרצפה נשטפה. אבל לחם — אין! וגם "מראה-מקום", קצה של רעיון לאן ללכת כדי להשיג לחם — לא היה לנו.

כך ישבנו כולנו, ומשום-מה גם לא היינו מוטרדים במיוחד. נראה שהתנהגותם של אנשים נעשית מוזהר משהו במצב שכזה. בעלי ישב סמוך לחלון, ולומר שהיה במצב-רוח מרומם — אי-אפשר. והרי מחר שבת, ואין בידינו לעשות דבר! ועוד מעט מגיע כבר זמן הדלקת נרות.

לפתע מבחינים אנו בנערה צועדת לכיוון הבית, לבושה בבגדי גויים, פניה מוסתרות בצעיף גדול כדי שלא יראה. הנערה הקישה בדלת, ניגשה ישירות לבעלי ואמרה: "האם הנכם הרב שניאורסון?" היא הוציאה מתחת הצעיף כיכר לחם גדולה, עטופה עדיין במגבת, ואמרה: "דודתי שלחה לכם כיכר לחם זו. שמענו שרעייתכם אינה בקו הבריאות".

דודה של נערה זו היה מנהל המאפייה הממשלתית, ולכן היה באפשרותה מפעם לפעם להפחית כמה גרמים ממנתו של כל אחד. אבל מי שתופסים אותו בכך — מקבל על כך את העונש החמור ביותר.

איזה טעם היה לאותו לחם! היה זה לחם שחור כמובן, אבל כוונתי כאן אינה לאיכותו של הלחם, אלא לכך שלחם זה הסיר מעלינו את מחשבת הרעב, ולא עוד אלא בשבת¹¹⁶.

בעלי פרס מיד מהלחם שתי פרוטות וכיסה אותן במפית, לשם "לחם משנה" לשבת¹¹⁷.

את הנערה היה עלינו ללוות החוצה בהיחבא, כדי שבעלת-הבית לא תראה אותה. היא התחילה כבר לרטון: "אנשים רבים מדי באים אל הכומר", ולא היה לנו כל צורך שהיא תתלונן על כך, שכן תלונה כזו עלולה היתה להוסיף על חמש שנות הבדידות חמש שנים נוספות.

בלילה שלאחר יום חמישי — לפני אותו יום שישי — אמר בעלי, כפי שתיארתי כבר, פרקי תהילים. לא היתה זו אמירת תהילים רגילה; לא היתה זו בכייה פשוטה גרידא; לא היתה זו — אם ניתן לומר כך — נפילת רוח; היתה זו מין "השתפכות הנפש", מתוך גדולה ועוצמה של אמונה ודבקות בקב"ה.

בשבת יכולתי כבר לשבת על מיטתי, וגם מה לאכול היה לנו. שניהם, בעלי והיהודי האורח, התפללו כשהם מעוטפים בטליתותיהם, וגם אנו הנשים בילינו יחדיו.

ישנו פתגם עממי: "מתי שמח העני? כשהוא מאבד ואחר-כך מוצא". כך הרגשתי גם אני כשהתחלתי להחלים לאחר מחלתי.

(115) ראה לעיל ע' 000.

(116) ראה לעיל ע' 000.

(117) ראה ערוך השולחן או"ח סימן עדר ס"ה. שו"ת משיב דבר סכ"א.

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ", "גוי מקרב גוי", ועד שה' נדמה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף³, ועל אחת כמה וכמה שכן ה' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו משה רבינו אמר⁴).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משועבדים במ"ט שערי טומאה⁵, ועד שאיתא⁶ שבאם היו נשאים עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזהומא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"⁷, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁸, ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו"⁹, "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה" בחומריותו לגופי אומות העולם¹⁰), "כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה...

וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה?

ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"¹¹ – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'?

ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב¹², שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה".

ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל –

"המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה¹³ [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות¹⁴]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קדש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")¹⁵, כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחזוה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹⁶ ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע ורצה" לא "שמע והסכים" או "וויתר" וכו' ב: מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "רצה".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ¹⁷, שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"¹⁸, ורצונו של הקב"ה שיהיו הענינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר חז"ל¹⁹ שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין יכולים לעמוד שם"²⁰.

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"²¹, ישראל וקוב"ה כולא חד²².

כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²³.

תורת מנחם התנועדות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

(1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"ר פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

(2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

(3) זוהר חלק ב', קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד כח.

(4) שמות רבה פמ"ג, ח.

(5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

(6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

(7) הגדה של פסח פסקא ויוציאנו.

(8) הגדה של פסח פסקא מצה זו.

(9) תניא פרק מז.

(10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושונים זה לזה.

(11) תניא פרק מט.

(12) פירוש רש"י בא יב, א.

(13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

(14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

(15) תהלים קמו, יט. שמות רבה פ"ל, ט.

(16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

(17) לך טו, יד.

(18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד

395. וש"נ.

(19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

(20) ברכות לד, ב.

(21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

(22) בראשית ב, כד.

(23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

(24) מיכה ז, טו.

♦ יום ראשון ח' אלול ♦

כא (י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וּשְׁבִיתָ שְׁבִי:
 יֵאָרִי תִפּוֹק לֵאמֹר קָרָא עַל בְּעָלֵי דְבָבְךָ
 וַיִּמְסְרֵנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וּתְשִׁבִי שְׁבִיהוֹן:

ה"י כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוּת הַפְּתוּחָה מִדְּבַר, שֶׁבַּמִּלְחָמָה אַרְץ יִשְׂרָאֵל אֵין לֹמֶר: "וּשְׁבִיתָ שְׁבִי", שֶׁהָרִי כְּבֹר נֶאֱמַר: "לֹא תַחִיָּה כָּל נִשְׁמָה". וּשְׁבִיתָ שְׁבִי • לְרִבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִזֵּי אֲמוֹת.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת ל עמ' 159)

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ . . וּשְׁבִיתָ שְׁבִי (כא, י) מִלְחָמָה זֹאת הֵינּוּ מִלְחָמָה הַיָּצֵר, הָאוֹיֵב שֶׁל הָאָדָם, וּבְכָללוֹת יוֹתֵר – הַמִּלְחָמָה נֶגֶד כָּל אוֹיְבֵי ה'. יֵשׁ לְדַעַת, תִּכְפֹּף בַּעַת הַיָּצִיָּאָה לַמִּלְחָמָה זֹאת, שֶׁבַּעֲצָם עוֹמְדִים עַל אוֹיְבֶיךָ, לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ, כִּי רַק לִישְׂרָאֵל, הַדְּבוּקִים בָּהּ, יֵשׁ מִצִּיאוֹת אֲמוּתִית, מִה שֶׁאֵין בֶּן אוֹיְבֶיךָ, הַמְּנַגְדִּים לְקִדְשָׁהּ. וּשְׁבִיתָ שְׁבִי – לֹקָחִים מִן הָאוֹיֵב דֶּבַר שֶׁהִיא בִּשְׁבִיָּה אֲצִלּוֹ, שֶׁכֵּן לְקַלְפָּה אֵין תִּקְוָה וּמִצִּיאוֹת מִצַּד עֲצָמָהּ, רַק מִה שֶׁנִּפְלָה אֲצִלָּה בִּשְׁבִיָּה מִגְּבוּל הַקִּדְשָׁה.

וְרֵאִיתָ בַּשְּׁבִיָּה אִשָּׁת יִפְתָּתָאֹר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה:
 יֵאָרִי וּתְחִיזִי בַּשְּׁבִיָּה אִתָּתָא שְׁפִירַת חַיּוֹ וּתְתַרְעִי
 בָּהּ וּתְסַבֶּה לָּךְ לְאִנָּתוֹ:

ה"י אִשָּׁת • אָפְלוּ אִשָּׁת אִישׁ. וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה • לֹא דְבָרָה תוֹרָה אֲלֵא כְּנֶגֶד יֵצֵר הָרָע, שֶׁאֵם אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתִּירָה, יִשְׁאַנָּה בְּאִסּוּר. אֲבָל אִם נִשְׁאַה, סוֹפּוֹ לְהִיּוֹת שׁוֹנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ וְגו'", וְסוֹפּוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, לָכֵן נִסְכְּמוּ פְּרָשִׁיּוֹת הַלּוֹ. רַמְבַּ"ן

וְהִבֵּאתָה אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשִׂתָה אֶת־צַפְרָנֶיהָ:
 יֵב וְתַעֲלֶנָּה לְגוֹ בֵּיתְךָ וְתַגְלַח יֵת רִישָׁהּ וּתְרַבִּי
 יֵת טוֹפְרָנָהּ:

ה"י וְעָשִׂתָה אֶת־צַפְרָנֶיהָ • תַּגְדֵּלֶם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַגֵּל. רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוֹרוֹת בְּלוֹס, אֲבֵרֵמוּבִיץ

וְהִנְרָאָה בְּעֵינֵי, כִּי הוּא לְשׁוֹן מִקְצֵר, הַרְגִּילוּ לְקַצֵּר בְּדָבָר הַמוּכָן, וְנִשְׁמָה לֹא עָשָׂה אֶת רְגִלּוֹ וְאֶת שְׁמֹו הַמַּעֲשֵׂה הַנֶּעֱשֶׂה בָּהֶם, יִרְמֹז לְגִלּוֹת שֶׁצֶר הַרְגִּלִּים וְהַשְׁפָּס, אוֹ לְרַחֲיִצַת הַרְגִּלִּים עֲצָמָן. וְכֵן דַּעַת יוֹנֵתָן בֶּן עֲזִיָּאל שֶׁאִמֵּר לֹא שִׁטָּף יֵת רְגִלְיָהּ וְלֹא סִפֵּר שְׁמָמִיָּה. וְכֵן וְעָשִׂתָה אֶת צַפְרָנֶיהָ, מַעֲשֵׂה הַצַּפְרָנִים. וְהַמְפָּרְשִׁים (עֵינִי רַש"י בְּרַאשִׁית א ז) אָמְרוּ כִּי טַעַם עָשִׂה תְּקוּן, וְכֵן וְיִמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ (שם יח ז):

וְהַטַּעַם בְּפִרְשָׁהּ הַזֹּאת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִתְגִּירַת בְּעַל כְּרִחָה, וְאֵין שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ אִם תִּחְפֹּץ לַעֲזוֹב דָּתָהּ וּלְהַתְיַחֵד בְּאִשְׁרֵי נַעֲשֵׂה בְּגָרִים, אֲבָל יֵאמֹר לָהּ הַבְּעַל שֶׁתִּשְׁמֹר תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל בְּעַל כְּרִחָה וְתַעֲזוֹב יִרְאָתָה. וְזֶה טַעַם וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ, כִּי תַעֲזוֹב אֶת עַמָּהּ וְאֶת אֱלֹהֶיהָ, וְהוּא מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, אֵין אֲבִיהָ אֲלֵא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּעֵנִן שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה ב כז) אוֹמְרִים לַעֲזֹב אֲבִי אִתָּהּ וְלֵאבֶן אִתָּהּ וְלִדְתָּנּוּ. וְהַכֵּל, כִּי הִיא מִתְאַבְּלָת עַל עֲזָבָהּ אֶת דָּתָהּ וְתִהְיֶה לַעַם אֲחֵר: וְיִתְכַּן שְׁבִית דִּין מִטְבִּילִין אוֹתָהּ בְּעַל כְּרִחָה,

אֲלֵימָהּ, וְלֹא עָשָׂה רְגִלּוֹ וְלֹא עָשָׂה שְׁמֹו (ש"ב יט כה), וְהִיא רָאָה גְּדוּלָּה. לָכֵן אָנִי אוֹמֵר כִּי כָּל אֵלֶּה מִשְׁפָּטֵי אֲבָלוֹת, וְהַכֵּל נִמְשָׁף אֶל וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ (פִּסְקוֹ יג), וְעוֹנָה שֶׁתַּגְלַח רֹאשָׁהּ כְּדָרְךָ הָאֲבָלוֹת, כְּעֵנִן וְיָגוּ אֶת רֹאשׁוֹ (אִיּוֹב א כ) דְּאִיּוֹב, וְכֵן גְּזִי נִדְרָךְ (יִרְמְיָה ז כט), וְכֵן קָצִיצַת הַצַּפְרָנִים אֲבָלוֹת כְּגִלּוֹת הָרֹאשׁ:

וְאִמֵּר וְהִסִּירָהּ אֶת שְׁמֹלַת שְׁבִיָּהּ מֵעֲלֶיהָ, כְּלוֹמֵר תִּלְבַּשׁ בְּגָדִי אֲבָל, וְיִשְׁבֶּה בְּבֵיתְךָ כְּאֵלְמָנָה וְלֹא תֵצֵא חוּץ כָּלָל, וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ, וְנַעֲשֶׂה כָּל זֶה יִרַח יָמִים, כִּי כֵן דָּרָךְ הָאֲבָלִים:

וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סִפְרֵי תִצַּא יא) שְׁאוּמְרִים שֶׁהַכֵּל לְכַעַר אֶת יָפִיָּהּ, עֲנָה שְׁתִּסִּיר הַבְּגָדִים הַנָּאִים מֵעֲלֶיהָ, שֶׁהֵגִים אֲרוּרִים הֵם בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה כְּדֵי לְזַנוֹת אַחֲרֵיהֶן. וְתַגְלַח אֶת רֹאשָׁהּ שֶׁהוּא נוֹוֶל גְּדוּל, וְתִקֵּן הַצַּפְרָנִים כִּי מִנְהַג הַנָּשִׁים לְגַדֵּל אוֹתָם וְלַצְבָּעִם בְּמִינֵי הַפּוֹף וְהַצְבָּעוֹנִים. וְיִקְרָא הַכְּתוּב הַקָּצִיצָה עֲשִׂיָּה, בְּעִבּוּר כִּי שִׁעַר הַרְגִּלִּים וְהַשְׁפָּס גַּם הַצַּפְרָנִים לְגְדֵלֶם יִקְצְצוּ אוֹתָם:

(יא) אִשָּׁת יִפְתָּתָאֹר. דְּבַר הַפְּתוּחָה בְּהוֹנָה. וּבְסִפְרֵי (תִצַּא ה) מִנֵּן אָפְלוּ כְּעוֹנָה, תִּלְמוּד לֹמֵר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינָה יִפְתָּתָאֹר. וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר יִפְתָּתָאֹר בְּעֵינָיו. וְהֵנָּה הוּא דְּבָק עִם "וְרֵאִיתָ":

וְהַזְכִּיר הַכְּתוּב וְחִשְׁקָתָ בָּהּ, שֶׁלֹּא תִירָנָה לוֹ רַק מִפְּנֵי הַחֶשֶׁק בְּהִיּוֹת יָצֵרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, אֲבָל אִם מוֹצֵא בְּעֵצְמוֹ שֶׁאֵין לוֹ חֶשֶׁק בְּבַעֲלִיתָהּ אֲלֵא שֶׁהוּא רוֹצֵה לְקַחַת לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִשָּׂא לָזוֹ. וְכֵן אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (שם) וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה, שֶׁלֹּא תֵאמַר הָרִי זֶה לֹאֲבָא הָרִי זֶה לְאִחִי:

וּבְגִמְרָא (קְדוּשִׁין כב). שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לְבָנוֹ וְאַחַת לוֹ, אַחַת לְאִבּוֹ וְאַחַת לוֹ. וְהָאִסּוּר בְּאוֹתָהּ שֶׁל בְּנוֹ אָפְלוּ לְבָדָה:

(יב) וְעָשִׂתָה אֶת צַפְרָנֶיהָ. תַּגְדֵּלֶם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַגֵּל, לְשׁוֹן רַש"י כְּדָרְכֵי רַבִּי עֲקִיבָא (יבְמוֹת מ.ח.). וְכֵן פֶּרֶשׁ אֲנֹקְלוֹס. וְהֵנָּה לְדַעַתָּם יִהְיֶה "וְעָשִׂתָה" כְּמוֹ וְעָשִׂתָּ אֶת הַתְּבוּאָה (וִיקָרָא כה כא), כִּי הַצְמִיחָה תִּקְרָא עֲשִׂיָּה. אֲבָל בְּסִפְרֵי (תִצַּא ז) אָמַר רָאִיָּה לְדָבָרִי רַבִּי

יג וְהִסִּירָה אֶת־שְׁמִלַת שְׂבִיָּה מֵעֲלֶיהָ וַיֵּשְׁבָה בְּבֵיתָךְ
וּבִכְתָּהּ אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא
אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ וְהִיתָה לָּךְ לְאִשָּׁה:

(יג) וְהִסִּירָה אֶת־שְׁמִלַת שְׂבִיָּה מֵעֲלֶיהָ וַיֵּשְׁבָה בְּבֵיתָךְ
וּבִכְתָּהּ אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא
אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ וְהִיתָה לָּךְ לְאִשָּׁה:

כז"י וְהִסִּירָה אֶת־שְׁמִלַת שְׂבִיָּה • לִפִּי שְׁהִם נָאִים, שְׁהֵעוּבְדֵי כוֹכָבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה, בְּשָׂבִיל
לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם. וַיֵּשְׁבָה בְּבֵיתָךְ • בֵּית שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקַל בּוֹ, יוֹצֵא וְנִתְקַל בּוֹ, רֹאֵה בְּבִכְתָּהּ,
רֹאֵה בְּנוֹוִלָּהּ, כְּדִי שֶׁתִּתְגַּנֵּה עָלָיו. וּבִכְתָּהּ אֶת־אֲבִיהָ • כָּל כֶּךָ לָמָּה? כְּדִי שֶׁתֵּהָא בֶּת יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְחַה וְזוֹ עֲצָבָה, בֶּת
יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת. רמב"ן

יד וְהִיא אִם־לֹא חָפְצָתָּ בָּהּ וְשָׁלַחְתָּהּ לִנְפֻשָּׁהּ וּמָכַר
לֹא־תִמְכְּרָנָה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אִשֶּׁר
עֲנִיתָה: ם

(יד) וְהִיא אִם־לֹא חָפְצָתָּ בָּהּ וְשָׁלַחְתָּהּ לִנְפֻשָּׁהּ וּמָכַר
לֹא־תִמְכְּרָנָה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אִשֶּׁר
עֲנִיתָה: ם

כז"י וְהִיא אִם־לֹא חָפְצָתָּ בָּהּ • הַכְּתוּב מְבַשֵּׂרָךְ שְׁסוּפֶךָ לִשְׁנֵאוֹתָהּ. לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ • לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בְּלִשׁוֹן
פְּרָסִי קוֹרִין לְעִבְדוֹת וְשִׁמּוּשׁ: עֵימָרְאָה. מִסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשֵׁן לְמַדְתִּי בֵּן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

לָךְ לְאִשָּׁה, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר שְׂאֵרָה כְּסוּתָה
וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע. אִם כֵּן הִיא אִשְׁתּוֹ לְגַמְרִי
כִּי הַתּוֹרָה הִקְנִיחָה אוֹתָהּ לוֹ:
וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט יִרְאֶה שְׂאֵסוֹר לְכַעַל אוֹתָהּ
עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְזֶה טַעַם
וְאַחֵר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
וְחִשְׁבָתָּ בָּהּ וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה, שֶׁיִּקְחָנָה לְהִיּוֹת
לוֹ לְאִשָּׁה אַחֵר מִפְּעֻשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יִצְוָה,
וְכֵן נֶאֱמַר אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה (בְּרֵאשִׁית יב יט):
אָבֵל בְּגִמְרָא בְּמִסְכָּת קְדוּשִׁין (כא): אָמְרוּ
שֶׁהוּא מִתָּר לְבֹא עָלֶיהָ בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה,
וְזֶהוּ וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה, וְדָרְשׁוּ (שם כב).
וְהַבֵּאתָ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ מִלְּמַד שְׁלֵא לְחַצְצָה
בְּמִלְחָמָה, יִתְּבֵרוּ אוֹתָהּ לְמַעַלָּה, וְלִקְחָתָּ לָךְ
לְאִשָּׁה כְּשֶׁתִּבְיָאָנָה אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ. וְהֵנָּה הוּא
שׁוֹבָה אוֹתָהּ בְּמִלְחָמָה, וּמִבִּיאָה אֶל בֵּיתוֹ וְאֵל
עִירוֹ וּבֹעֵל אוֹתָהּ לְשִׁבְרָא אֶת לְבוֹ הַדּוֹנָה, וְאַחֲרֵי
הַבִּיאָה הִרְאֵשׁוֹנָה תֹּאסֵר עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָּהּ
אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְזֶה דֶּרֶךְ הַגִּמְרָא בְּמִקּוֹמוֹת
רַבִּים:

אָבֵל רֵאִיתִי בִירוּשָׁלַיִם בְּמִסְכַּת סְנֵה־דָרִין (ע"י
יְרוּשָׁלַיִם מִכּוֹת ב ו), רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁלַח
לְרַבְנֵי דְתַמְנָן, תַּרְנִין מִלִּין אַחֲנוּ אֲמִרִין בְּשֵׁם
רַב זְלִית אֵינוֹן כֵּן, אַתָּם אוֹמְרִים בְּשֵׁם רַב
יִפְתָּ תֹאֵר לֹא הִתְרָה אֶלָּא בְּעִלָּה רֵאשׁוֹנָה
בְּלִבָּךְ, וְאַנִּי אוֹמֵר לֹא בְּעִלָּה רֵאשׁוֹנָה וְלֹא
שְׁנִיָּה, אֶלָּא לְאַחֵר כָּל הַמַּעֲשִׂים הֵלֵל, וְאַחֲרֵי
כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ, אַחֵר כָּל הַמַּעֲשִׂים
הָאֵלֶּה. וְזֶהוּ מִשְׁמַעוֹתָ שֶׁל מִקְרָא:

(יד) וְשָׁלַחְתָּהּ לִנְפֻשָּׁהּ. אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (תצא
יד) וְלֹא לְבֵית אֲבִיהָ. וְלֹא יִדְעִיתִי אִם
לֹמַר שֶׁהִיא יְהוּדִית וְאִין מִנִּיחִין אוֹתָהּ לְעֹבֵר
תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל וְלָשׁוּב אֶל עַמָּה וְאֶל אֱלֹהֶיהָ,

אַחֵר, וְכֵן וַיֵּשְׁבָה בְּבֵיתָךְ, שֶׁתֵּשֵׁב כָּל הַזְמַן
בְּבֵית שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ (שם ט), אוֹלֵי תַחֲפִץ
וְתִתְרַצֶּה בּוֹ:
וְעַל הַכֹּלל כִּי זֶה כָּלוּ בְּעִבּוֹר הַהִכְרָם, אָבֵל
אִם רָצְתָה לְהַתְּגַדֵּר בַּחֲפִץ נִפְשָׁה בְּבֵית
דִּין כְּמִשְׁפָּט, הִרִי הִיא מִתְּרַת מִיָּד גַּם לוֹ גַּם
לְאֲבִיו וְלְאֲחִיו. וְכֵן אָמְרוּ בְּפֶרֶק הַחֹלֶץ (יבמוֹת
מז:), וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים,
בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים שְׁלֹא קִבְּלָה עָלֶיהָ, אָבֵל
קִבְּלָה עָלֶיהָ מִטְּבִילָה וּמִתְּרַת מִיָּד. וְאַפְשָׁר כִּי
בְּכָל הַשְּׁבִיּוֹת בְּמִלְחָמָה נִעֲשֶׂה כַּתּוּרָה הַזֹּאת,
כִּי מִפְּנֵי הִירָאָה תִּמְכְּרָנָה לְהַתְּגַדֵּר:

וְאַמֵּר (פסוק יד) וְשָׁלַחְתָּהּ לִנְפֻשָּׁהּ שֶׁתַּעֲשֶׂה
כְּרִצּוֹנָה, וְלֹא כְּנִיחָנָה לְשִׁמּוֹר דֵּת מֹשֶׁה
וְיִהוּדִית. כִּי הַמִּתְּגַדֵּר בְּרִצּוֹן נְכָרִים אוֹתָהּ
לְשִׁמּוֹר הַתּוֹרָה, וְאִם תִּתְּלַל הַשְּׂכֵת תִּסְקַל, וְאִם
תֹּאכַל הַחֲזִיר תִּלְקַח כְּדִין יִשְׂרָאֵל הַמִּשְׁתַּמֵּר.
וְגַם זֹאת אִם הוֹדִית בִּפְיָה הַגְּרוֹת בְּלֹא הַכְּרָם
לֹא נִשְׁלַח אוֹתָהּ לִנְפֻשָּׁהּ, שֶׁאִפְלוּ נִחְשָׁב שֶׁהִיתָה
גְּרוּתָה מִפְּנֵי הִירָאָה דִּינָה כִּי־יִשְׂרָאֵלִית גְּמוּרָה,
שֶׁכָּכָה הָעֲלִינוּ (יבמוֹת כד:), הִלְכָה כֵּלָם גָּרִים
הֵם:

(יג) וְאַחֵר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ. אָמְרוּ
בְּסִפְרֵי (תצא יג), אִין לָךְ בָּהּ אֶלָּא מִצְוַת
בְּעִלָּה. נִתְּבִנוּ לֹמְרֵי, שֶׁאִין קְדוּשִׁי כֶּסֶף וְשִׁטָּר
תּוֹפְסִין בָּהּ, וְגַם הַבְּעִלָּה לֹא לְשֵׁם קְדוּשִׁין,
שֶׁדִּינָה צָדִין כְּעוֹבְדֵת כוֹכָבִים שֶׁאִין קְדוּשִׁין
תּוֹפְסִין בָּהּ, אֶלָּא שְׂמִינִי לוֹ הַכְּתוּב בְּעִלְתָּהּ.
וּמִפְּנֵי שֶׁאִמְרָ וְהִיתָה לָךְ לְאִשָּׁה, יוֹרָה שֶׁהִיא
אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה, וְאִם וְנָתַה תַּחֲתִי תִדּוֹן כְּאִשְׁתּוֹ
אִישׁ. וְכֵן אָמְרוּ בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת קְדוּשִׁין (כב),
וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה, לְקוּחִין יֵשׁ לָךְ בָּהּ, כְּלֹמֵר
אַחֵר הַמַּעֲשִׂים הֵלֵל. וּבְסִפְרֵי (שם), וְהִיתָה

כְּמוֹ שְׁעוּשִׁים בְּעִבְדִּים, וּמִפְּנֵי שֶׁאִינָה מִתְּהַדֶּה
כְּמִשְׁפָּט, הַרְחִיק אוֹתָהּ הַכְּתוּב כָּל הַזְמַן הַזֶּה:
וְטַעַם הָאֲבִלוֹת וְהַכִּי, עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ, כְּדִי
שֶׁתִּתְנַוֵּל אוֹלֵי יַעֲבֹר יִשְׁקוּ מִמֶּנָּה. וְרַבִּי
אֲבָרְהָם אָמַר כִּי נִתְּנָה לוֹ הַתּוֹרָה זְמַן כְּמִשְׁפָּט
הַבּוֹכִים עַל מָת, לְכַבּוֹד אֲבִיהָ וְאִמָּהּ שֶׁמִּתּוֹ
בְּמִלְחָמָה:

וְהִרְבֵּה אָמַר בְּמִנְיַת הַנְּבִיכִים (ג מא), לְחַמְלָה
עָלֶיהָ שֶׁתִּמְצָא מִנּוּחַ לִנְפֻשָּׁהּ, כִּי יֵשׁ
לְעַצְבִּים מִנּוּחַ וְהַשְׁקָט בְּבִכְיָתָם וְאֲבָלָם, וּבְזִמְנָן
הַהוּא לֹא יִכְרִיחָנָה לְהִנִּיחַ דָּתָה וְלֹא יִבְעֻלָּהּ:
וְעַל דַּעֲמֵי אֵין הַפְּנִיא לְחַמְלָה עָלֶיהָ, וְכִי שֶׁיַּעֲקֹר
שֵׁם עֲבוֹדָה וְזֶה מִפְּיָה וּמִלְכָּה, וּלְכַבּוֹת
עוֹד גִּחְלַת הַנְּדוּד וְהַפְּרִיד מֵאֲבִיהָ וּמֵאִמָּהּ
וּמֵעַמָּה. שֶׁאִין הִגּוֹן לְשִׁכַּב עִם אִשָּׁה אֲנוּסָה
וּמִתְאַבְּלָת, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"ל (נדרים
כ:), בְּמִזְמוּרִים בְּנֵי גְרוּשַׁת הַלֵּב, וְכָל שֶׁכֵּן זֹאת
הַצֹּעֲקָה בְּלִבָּה לְאֵלֶיהָ לְהַצִּילָה וְלִהְיוֹתָהּ
אֶל עַמָּה וְאֶל אֱלֹהֶיהָ. וְהֵנָּה כְּאִשֶּׁר יוֹדִיעוּהָ
שֶׁנִּכְרִיחָנָה לְעֹבֵר אֶת עַמָּה וּמוֹלֶדֶתָה וְתִתְּהִירָהּ,
נֹאמַר לָהּ תִּתְּנַחֲמִי עַל אֲבִיךָ וְעַל אִמְךָ וְעַל
אֶרֶץ מוֹלֶדְתְּךָ כִּי לֹא תוֹסִיפִי לְרִאֲוָתָם עוֹד עַד
עוֹלָם, אָבֵל תְּהִי אִשָּׁה לְאֲדוֹנֶיךָ כְּדֵת מֹשֶׁה
וְיִהוּדִית. וְהֵנָּה אֵין נִתֵּן לָהּ זְמַן שֶׁתִּכְבֶּה וְתִתְּאָבֵל
כְּמִשְׁפָּט הַמִּתְאַבְּלִים, לְהַשְׁקִיט מִמֶּנָּה צַעֲרָה
וְתִשְׁקוּתָהּ, כִּי בְּכָל עֲצָב יִהְיֶה מוֹתֵר וְנַחֲסִים
אַחֲרֵי כֵּן:

וְהֵנָּה בְּזִמְנָן הַזֶּה לְקַחָה עֲצָה בְּנִפְשָׁה עַל
הַגְּרוּת, וְנִעֲקֹר קֶצֶת מִלְכָּה עֲבוֹדָה וְזֶה
שֶׁלָּהּ וְעַמָּה וּמוֹלֶדֶתָה כִּי נִחְמָה עָלֶיהֶם, וְדִבְרָה
כְּאִישׁ הַזֶּה שֶׁיִּדְעָה כִּי תִהְיֶה אֵלֶיהָ וְהוֹרִגְלָה
עִמָּה. וְלִכְךָ אָמַר הַכְּתוּב וְהַבֵּאתָ אֶל תּוֹךְ
בֵּיתְךָ, וְדָרְשׁוּ (ספרי ז) בֵּיתְךָ וְלֹא אֶל בֵּית

(טו) בִּית־הַיֵּינֹק לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּלוּ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה וְהִיא תִּבֶּן הַבֶּכֶר לְשִׁנְיָאָה:

(טז) וְהִיא בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת־בָּנֶיהָ אֶת אֲשֶׁר־יְהִיה לָהּ וְיִכַּל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׁנוּאָה הַבֶּכֶר: רמב"ן

(יז) כִּי אֶת־הַבֶּכֶר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנֵים בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ בִּיהוּא רֹאשִׁית אֲנֹלוֹ מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה: ם

טו ארי תהוין לגבר תרתין נשין חדא רחממא וחדא שניאמא וילידן לה בנין רחממא ושניאמא ויהי ברא בוכרא לשניאמא:

טז ויהי ביומא דיתחסן לבנויה ית די יהי לה לית לה רשו לבכרא ית בר רחממא על אפי בר שניאמא בוכרא:

יז ארי ית בוכרא בר שניאמא יפרש למתן לה תרתין חלקין בכל די ישכתח לה ארי הוא ריש תקפה לה חזיא בכרותא:

כז"י • פי שנים • (כ"ב קכג) כנגד שני אחים. בכל אשר־ימצא לו • מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתת האב כבמחזק.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במקומות רבים בספר ההוא נקראו יושבי הארץ "עמורי ארעא", כלומר הנעבדים לארץ והמשפמטשין בה. או שצוה מלך אשור על אנשי המלחמה, והם הנקראים "עבדי הארץ" כי הם הנעבדים למלך במלחמותיו הם אנשי מלחמתו ופרשיו, כלשון עבדו את כדלעומר (בראשית יד ד), ועבדו בו גוים רבים (ירמיה כז ז):

תחת אשר ענייתה. אמרו בספרי (תצא טז) אפלו לאחר מעשה יחיד. והוא מה שהזכרנו (בפסוק יג) שהם סבורים שמתר לבא עליה ביאה ראשונה מיד שהביאה אל תוך ביתו, ומאמתה שעה הוא מזהר עליה בעמור ובמכירה:

(טז-יז) לא יוכל לבכר את בן האהובה. אזהרה שלא יעשה זה, וכן כלם, לא תוכל לאכל בשעריך (לעיל יב יז), לא תוכל לתת עליך איש נכרי (לעיל יז טו), ואמר אונקלוס בכלם לית לך רשו. והשעם לא תתן יכלת לנפשך לעשות ככה, והוא מפליג באזהרה:

וכן כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים, מצות עשה שניחלנו פי שנים. והנה המשה את הבכור לאחיו בנחלתו, עובר בלא מעשה ונעשה, ואף על פי שאין דבריו קמים בדיו, וכל שכן אם לא רצה להודיע שהוא הבכור וטען שהוא פשוט והנחילו כאחד מבניו מדעתו שהוא הבכור שעובר בהן:

ואלו מצוות מחדשות. וממה שאמר הכתוב "על פני בן השנואה הבכר", יראה לי שאין המצוה הזאת והדין הזה נוהג אלא בחיי הבכר. אבל אם מת הבכר בחיי אביו,

על כל העמים להיות לו לעם סגלה, וכלם נגזרו מן בראש אמיר (ישעיה יז ו), יאמר לא תתורמם ותתגדלו בה להיות אתה אדוניך למכרה ולהשתמש בה כשפחה, וכן נקראו בערבי האדון, אמיר. ושימוש הע"י והא"ל"ף כאחד מרגל כלשון, פדעהו מרדת שחת (איוב לג כד), פדאהו, כמו שפרשתי (במדבר יב ד) במלת פתע, וכן מעשה צעצועים (דחי"ב ג י), כמו בא"ל"ף, מן הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב כד), הבנים והבנות, כי תרגום כרובים כרביא. וכלשון חקמים, עומדות אומדות, בקיאים בקיעין, עדין אדין, עורכי הדגנים ארכי, עריס אריס. ושנינו (שבת עו): חלב כדי גמיעה, ושאלו בגמרא (שם עז). גמיעה או גמיעה, ותרגומו, הגמיעה נא מעט מים (בראשית כד יז), ואף על פי כן אמרים ממנו מגמיע, לא יגמיע ופולט אבל מגמיע וכולע (שם קיא). ובמשנה במסכת פלים בתוספתא שנינו מרדא במקום מרדע, ואין מקפידין כלל בחלופ שתי אותיות הללו, וכן במקומות רבים:

ורש"י כתב לא תתעמר בה, לא תשתמש בה, כלשון פרסי קורין לעבודה ושימוש עמירה, מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי זאת. וזה אמת, שכן ראיתי בירושלמי תמן צווחין לפעלא טבא עמינא, בפרק אמר רבי עקיבא (שבת פ"ט ה"א) ובפרק כל הצלמים (ע"ז פ"ג ה"ו). ומרגל הוא אף כלשון ארמי, כמו שכתוב במגלת שושן, ושרד מלכא דאתור על פלהון עמירה דגנה ועל כל דעמרין על יד ימא ועל עמור דכרמלא ודגלעד, ואתפרכי פתקמא דבוכדנצר פלהון עמוריא דארעא ולא תדחלון מניה, וכן

או לומר שלא ישלחנה לבית אביה על ידי שליחים, כי יסיע ידי עובדי עברה, אבל הוא יוציאנה מביטו לגור באשר תמצא, כי אולי תשאר בארץ ותלך אחרי הבחורים ותנשא לאחד מהם. והנה כיון שהכתוב אומר שישלחנה לנפשה ומזהיר שלא ימכרנה בכסף ולא יתעמר בה כשפחה, נלמד שאינה צריכה ממנו גט, אבל הכתוב עשה אותה אשת איש בהיותה עמו, וכאשר ישנא אותה ישלחנה כאנוסה:

ויתכן כי טעם הכתוב לומר שאם יבעלנה ויחפץ בה תהיה לו לאשה, אבל אם יבעלנה ולא תהיה ערכה עליו ולא יחפץ בה, כענין אמנון עם תמר (ש"ב יג טו) ישלחנה לנפשה, והכל תלוי בבעילה הזאת. כי אם אחרי בעילה תעמד עמו ימים ויבא עליה, אם יחזר וישנא אותה כאיש אשר ישנא את אשתו, כבר נעשית אשתו, והנה היא יהודית ומתגרשת בגט:

לא תתעמר בה. כמו והתעמר בו ומכרו (להלן כד ז). ונשא אונקלוס לשון סחורה. ורבותינו בספרי (תצא טז) ובגמרא (סנהדרין פה): יעשו אותם לשון שמוש, והנה הוא לשון אזהרה שלא ישתמש בה כשפחה כלל, ואם נשתמש בה לוקה:

והנראה בעיני לפי פשוטו, כי לא תתעמר הוא כמו לא תתאמר, מלשון יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד ד), וכן את ה' האמרת היום (להלן כו יז), וכן ובכבודם תתקמרו (ישעיה סא ו), בחלופ האל"ף ביו"ד. וכלם רוממות וגדלה, האמרת היום, רוממת וגדלת אותו להיות לך לאלהים, האמריך היום (להלן כו יח), רומם וגדל אותך

(יח) **כִּי־יְהִי־הָאִישׁ בֶּן־סוֹרֵר וּמוֹדֵה אִינְנוּ שְׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:**

יח ארי יהי לגבר בר סטי ומרי ליתוהי מקבל למימר אבוהי ולמימר אמה ומלפן יתה ולא קבל מנהון:

כ"י סורר • סר מן הדרך. ומוֹדֵה • מסרב בדברי אביו, לשון ממרים. וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ • (סנהדרין עא) מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. בן סורר ומוֹדֵה אינו חייב עד שיגנב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין, שנאמר: "זולל וסובא", ונאמר (משלי כג): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין עב). ובן סורר ומוֹדֵה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו: סוף שמכלה ממון אביו ומבקש למודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטים את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב. ומבין

(יט) **וְתַפְּשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְּמוֹ:**

יט ויחידון בה אבוהי ואמה ויפקון יתה לקדם סבי קרתה ולתרע בית דין אתרה:

(כ) **וְאִמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹדֵה אִינְנוּ שְׁמַע בְּקוֹלֵנוּ זולל וסבא:**

כ וימרו לסבי קרתה בננא דין סטי ומרי ליתוהי מקבל למימרנא זולל בסר וסבי חמר:

(כא) **וְרִגְמָהּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וּמָת וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבָּהּ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ: ׀**

כא וירגמה כל גברי קרתה באבניא וימות ותפלי עבד דביש מבינה וכל ישראל ישמעון וידחלון:

כ"י וכל־ישראל ישמעו ויראו • מכאן שצריך הכרזה בבית דין: פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומוֹדֵה.

• יום שני ט' אלול •

(כב) **וְכִי־יְהִי־הָאִישׁ חָטָא מִשְׁפָּט־מוֹת וְהוֹמַת וְתָלִית אוֹתוֹ עַל־עֵץ:**

כב וארי יהי בגבר חובת דין דקטול ויתקטל ותחלוב יתה על צליבא:

כ"י וְכִי־יְהִי־הָאִישׁ חָטָא מִשְׁפָּט־מוֹת • סמיכות הפרשיות, מגיד שאם חסים עליו אביו או אמו, סוף שיצא לתרבות רעה, ויעבר עברות ויתחייב מיתה בבית דין. וְתָלִית אוֹתוֹ עַל־עֵץ • (סנהדרין כז) רבותינו אמרו: כל הנסקלין נתלן, שנאמר: "כי קללת אלהים תלו", והמברך ה' בסקילה. ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מצוה מחדשת. או מבארת מן פכד את אביו ואת אמו (שמות כ יב) ואיש אמו ואביו תיראו (ויקרא יט ג):

(כב) **וְתָלִית אוֹתוֹ.** אמרו רבותינו (סנהדרין מה:) כל הנסקלין נתלן. וזה שנאמר **פי קללת אלהים תלוי**, ולולו של מלה, שהאדם עשוי בדמות דיוקנו של מלה, וישראל בגיו הם, משל לשני אחים דומים זה לזה וכו', לשון רש"י:

וכל הנסקלים נתלן דברי יחיד הם, והלכה בדברי חכמים (שם) שאינו נחלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה. וזה טעם פי קללת אלהים תלוי, שאמרו מפני מה זה תלוי, מפני שבברך את השם, או שעבד עבודה זרה פלונית, בכך וכך עבודה זרה וכך אות ומופת ראיה בה, והספור בה ובעבודתה יקרא קללה. או שהוא לשון זלול כאשר הזכיר הרב, מן והוא קללני קללה נמרצת (מ"א ב

לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסובא לא ידע דרך ה':

ועל הכלל, אין בו עתה חטא מות ועל שם סופו הוא נדון כמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין עא). וזה טעם וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ, כי לא הומת בגדל חטאו, אלא לומר בו את הרבים ושלל יהיה תקלה לאחרים: וכן דרך הפתוח שיהיה בן כאשר ימיתו לגדר כרי שתהיה במיתתם תקנה לאחרים, כי הזכיר בן בזמן מקרא (לעיל יז יג) לפי שאין הווראתו חטא שיהיה ראוי למות בו, רק הוא להסיר המחלוקת מן התורה כאשר פרשתי שם (בפסוק יא):

וכן בעדים וזממין (לעיל יט כ), שנהגין ולא הרגו, וכן הזכיר במסית (לעיל יג יב), לפי שהוא נהג בדבורו הרע בלבד אף על פי שלא עבד הנסת עבודה זרה ולא שמע אליו, אכל מיתתו לומר הנשפאים. וגם זו

אף על פי שהוא יורש חלק בכורתו בקבר ומורישו מן הדין לבניו, אם רצה נקמן ואמר ירשו בני כך וכך בנקסי ובניו של בני הבכר יטלו כך וכך בנקסי, דבריו קצמין, דרך שהם קצמין במקום שאין שם בכור. וכן איננו עובר בלאו הזה אם לא הכיר הבכר לאחר מותו. כי לא מצאתי "על פני" רק בחייו, על פני אהרן אביהם (במדבר ג ד), על פני תרח (בראשית יא כח), וכן כלם:

(יח) **בן סורר ומוֹדֵה.** על דעת רבותינו (סנהדרין סח:) אינו קטן, שהקטן פטור מכל ענשים שבחורה ומכל המצוות, אכל הוא המביא שתי שערות. והנה יש עליו שני ענשין, האחד שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני שהוא זולל וסובא, עובר על מה שנצטוונו (ויקרא יט ב) קדושים תהיו. ונאמר עוד (לעיל יג ה) ואתה תעבדו ובו תדבקון, כאשר פרשתי (לעיל ו יג) שנצטוונו

כג לא תבית נבלתה על צליבא ארי מקבר
תקברנה ביומא ההוא ארי על דחב קדם יי
אצטלב ולא תסאב ית ארעך די יי אלהך
זהב לך אחסנא :

(בג) לֹא־תִלֵּין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ בִּי־קִבּוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם
הַהוּא בִּי־קַלְלַת אֱלֹהִים תִּלְוִי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְּךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ׀

כס"י בִּי־קַלְלַת אֱלֹהִים תִּלְוִי • וְלִזְלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שְׁאֵדָם עֲשׂוּי בְּדַמוֹת דְּיוֹקְנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בְּנָיו, מִשָּׁל לְשָׁנִי
אֲחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה, אָחֵד נַעֲשֶׂה שֶׁר וְאָחֵד נִתְפָּס לִלְסֻטִּיּוֹת וְנִתְלָה, כָּל הַרְוָא אוֹתוֹ אוֹמֵר: 'הַשֶּׁר
תִּלְוִי'. כָּל קָלְלָה שֶׁבִּמְקָרָא, לְשׁוֹן הֶקֶל וְלִזְלוֹ, כְּמוֹ: (ב"מ ב) "וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה נִמְרָצֵת".

א לא תחזי ית תורא דאחורף או ית אמרה
דטען ותתפכש מנהון אתבא תתיבנון
לאחורף :

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שׂוֹ נִדְחִים
וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הֲשִׁב תְּשִׁיבָם לְאָחִיךָ:

כס"י וְהִתְעַלְמָתָּ • כּוֹבֵשׁ עֵין כָּאלוֹ אֵינוֹ רֹאֶהוּ. לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלְמָתָּ • לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ
פְּשׁוּטוֹ. (ב"מ ה) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שְׂאֵתָה מִתְעַלֵּם וְכוּ'. רמב"ן

כ ואם לא קרב אחורף לותך ולא ידעת לה
ותכנשנה לגו ביתך ויהי עמך עד דיתבע
אחורף יתה ותתיבנה לה :

(ב) וְאִם־לֹא קָרֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ וְאִם־פָּתוּ
אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ וְהִשְׁבֵּתוּ
לוֹ:

כס"י עַד דְּרַשׁ אָחִיךָ • (ב"מ כז) וְכִי תַעֲלֶה בְּלִבְּךָ שִׁיתְּנָהוּ לוֹ קֶדֶם שִׁידְרָשְׁהוּ? אֵלָּא דְרָשְׁהוּ שְׁלֵא יְהֵא רַמְאִי. וְהִשְׁבֵּתוּ
לוֹ • שֶׁתֵּהָא בּוֹ הַשְׁכָּה, שְׁלֵא יֵאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדִי דְמִי וְתִתְבַּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דְּכֵר שְׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, יַעֲשֶׂה
וְיֵאכַל, וְשְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, יִמְכֹּר.

רמב"ן על התורה – מחדורת בלום, אברמוביץ

רבותינו במקדף ועובד עבודה זרה, אכל הנה
בהם משום טמאת הארץ, או שחשש לקללת
אלהים מן המשל של שני האחים, כאשר
פרשתי:

(א) לא תראה את שור אחיך או את
שני נדחים. זו מצוה מבארת, שאמר
בתורה (שמות כג ד) כי תפגע שור אוֹיֵבךָ
או חמורו תועה השב תשיבנו לו, והוסיף
בכאן לאמר "נדחים", כי "תועה" שתעשה
מדרכו ויכול להטותו הדרך בלא עמל גדול,
ועתה הנפיר "נדחים" שברחו ממנו והרחיקו.
והנפיר "שה" שהוא כאבר, ולכך באר בכאן
ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו
אל תוף ביתך. ואמר וכן תעשה לחמורו,
שהוא בהמה טמאה:

וכן תעשה לשמלתו, אף על פי שאין השמלה
חביבה על בעליה כבעלי החיים ואין
ההפסד בה מצוי כבהם שאפשר שימותו, וכן
תעשה לכל אבדת אחיך, מכל כלי ביתו אף
על פי שאינן חביבין כשמלתו אשר יכסה בה:
ועל מדרש רבותינו (ספרי מה, ב"מ ל) הוסיף
עוד בכאן דברים רבים, כגון והתעלממת,
פעמים שאתה מתעלם, השב, אפלו מאה
פעמים (ב"מ לא), תשיבם, אפלו לגנתו
ולחורבתו (שם), והחזרה בסימנים, ודברים
אחרים נדרשים בפרשה:

גרים כדברי רבותינו (יבמות עט):
ורבי אברהם אמר על דרך הפשט כי אלהים
פועל, והקללה תבוא אל מקום קרוב
מהתלוי, ויש לו סוד מודבק בנפש, על כן
לא תטמא את אדמתך:

והנה המלין תלוי על העץ עובר בלא תעשה
ועשה, ורבותינו (סנהדרין מו.) דרשו
בן בכל המלין את מתו שלא לכבודו, מה
עץ שהוא נוול אף כל שהוא נוול:
והנה לדעתם, כי קללת אלהים תלוי, לומר
אף על פי שנה ראוי לנולול לגדל
חטאו, לא תעשה כן, כי קללת אלהים תלוי.
ועל המשל של שני אחין, יהיה כל המלין
בשעם הזה. וכן הקללה שהנפיר רבי אברהם
ממנה, יהיה בכל בית אשר יהיה שם מת,
ועל כן יטמא כל הבא אל האהל וכל אשר
באהל (במדבר יט יד):

ולא תטמא את אדמתך. על דעת רבותינו
איננו טעם בלבד, בעבור שלא תטמא
את אדמתך, שאם בן יהיה מתר בחוצה לארץ,
אכל הוא לאו שני. והנה המלין התלוי או
אפלו המת בארץ עובר בשני לאוין ועשה,
ובחוצה לארץ בעשה ולא תעשה אחד, שהוא
למד מן התלוי, כאשר פרשתי:
ומן הלאו הזה קבר יהושע מלכי כנען ביומן,
אף על פי שאין בתלייתו הקללה שהנפיר

ח), כי מקללים להם בניו (ש"א ג יג), בוזים.
והמשל בשני האחים התאומים יש לו סוד,
איננו כאשר חשב הרב בישאל שנקראו בנים
למקום:

ועל דרך הפשט יאמר כי יהיה באיש חטא
גדול שראוי להמיתו עליו ולהלותו על
עץ לגדל חטאו, אף על פי כן לא תלין נבלתו
על העץ, כי האורור מכל האדם והמקולל
בהם הוא התלוי, אין בכל המיתות מיתה
מנוגלת ובזויה כמוה. ואין ראוי שנטמא הארץ
ותהיה קללת האלהים בארץ הקדושה, כי שם
צנה את הכרבה חיים עד העולם. ולכן צנה
יהושע ויורידום מעל העצים (יהושע י כז):
ועל דעתי הענין בבני שאול המוקעים (ש"ב
כא), מפני שלא היו תלויים בבית דין
של ישראל ולא מיד ישראל כלל, אכל דוד
נתנם לגבעונים לעשות בהם כרצונם והם
אשר הוקיעום, ולא רצו לקברם לפרסם נקמתם
מהם והנשארים ישמעו ויראו. וכאשר נתן
עליהם מים מן השמים אז ידע דוד שנמחל
עונם, ונעתר אלהים לארץ כי פקד ה' את
הארץ במטר ויכלה הרעב, ואז צנה וקברו
אותם עם אבותם לכבוד המלכות, לא לחיבו
כלל, שלא נצטוונו אלא שלא נטמא אנהנו
את הארץ במי שנתלה אותו. והנה ה' לא
רצה עונם בתלייתם מיד, להודיע כי ה' אוהב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 284)

ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו (כב, ב) מי שרואה שנאבד ליהודי אבדה רוחנית, שאינו מתנהג כדבעי, הנה אפילו אם יהודי זה רחוק ממנו ואינו מכירו - אסור להתעלם מאבדה זו, אלא יש לעזור לו עד שיבוא וידרש את אבדתו, כלומר, שיתקן את הנהגתו. ועל דרך תורת הבעל שם טוב, שיש למסור את הנפש על אהבת ישראל, אפילו ליהודי שלא ראו מעולם. רמב"ן

ג וכן תעבד לחמורה וכן תעבד לכסותה וכן תעבד לכל אבדת אחיך די תיבד מנה ותשפחנה לית לך רשו לתפסאה:

(ג) וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם: ם

כס"א לא תוכל להתעלם • לכבש עינך כאלו אינך רואה אותו.

ד לא תחזי ית חמרא דאחורף או תורה רמן באריחא ותתקבש מנהון אקמא תקים עמה:

(ד) לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם תקים עמו: ם

כס"ב הקים תקים • זו טעינה, להטעין משאו שנפל מעליו. עמו • עם בעליו, אבל אם הלך וישב לו ואמר: 'הואיל ועליך מצוה, אם רצית לטעון טען', פטור. רמב"ן

ה לא יהי תקין זין דגבר על אתמא ולא תמן גבר בתקוני אתמא ארי מרחק קדם יי אלהך כל עבד אלין:

(ה) לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילכש גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה אלהיך כל עשה אלה: פ

כס"ג לא יהיה כלי גבר על אשה • (ספרי, נודר פ"א) שתהא דומה לאיש, כדי שתלך בין האנשים, שאין זו אלא לשם נאוף. ולא ילכש גבר שמלת אשה • לילך לישב בין הנשים. דבר אחר: שלא ישיר שער הערוה ושער של בית השחי. כי תועבת • לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה.

ו אי זערע קנא דצפרא קדמך באריחא בכל אילן או על ארעא אפרחין או בעין ואמא רבצא על אפרחין או על בעין לא תסב אמא על בניה:

(ו) כי יקרא קן צפור • לפניך בדרך בכל עין • או עליהארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או עליהביצים לא תקח האם עליהבנים:

כס"ד כי יקרא • פרט למזמן. לא תקח האם • (חולין קמ) בעודה על בניה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אין עקר האסור באותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח). כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם, או שלא יתיר הכתוב לעשות השחטה לעקר המין אף על פי שהתיר השחיטה במין ההוא, והנה החורג האם והבנים ביום אחד או לוקח אותם בהיות להם דרור לעוף, כאלו יכרית המין ההוא:

וכתב הרב במורה הנבוכים (ג מח) כי טעם שלוח השן וטעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, כדי להזהיר שלא ישחט הבן בעיני האם, כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאגת האדם לדאגת הבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור אבל הוא מפעלת כח המפשקה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם. ואם כן,

אין עקר האסור באותו ואת בנו רק בכנו ואותו, אבל הכל הרחקה. ויותר נכון, בעבור שלא נתאכזר: ואמר הרב ואל תשיב עלי מאמר הנכמים (ברכות לג:) האומר על קן צפור יגיעו רחמיך, כי זו אחת משתי סברות, סברת מי שיצאה כי אין טעם למצוות אלא חפץ הבורא, ואנחנו מחזיקים בסברא השגה שיהיה בכל המצוות טעם. והקשה עליו עוד מה שמצא בביראשית רבא (מד א) וכי מה איכפת לו להקדוש ברוך הוא בין שוחט מן הצואר לשוחט מן הערף, הא לא נתנו המצוות אלא לצורך בהם את הבריות, שצאמר (משלי ל ה) כל אמת אלוה צרופה:

וזה הענין שגזר הרב במצוות שיש להם טעם. מבאר הוא מאד כי בכל אחד אחד טעם ותועלת ותקון לאדם, מלבד שכן מאת

(ב) ואם לא קרוב אחיך אליך. שאינו קרוב אצלי, כי אינך מתחייב ללכת אל ארץ אחרת עם האבדה להשיבה אליו, או שלא ידעת אותו כלל. ובספרי (תצא מז) אין לי אלא קרוב, רחוק מנין, תלמוד לומר ולא ידעתו. ואם כן יאמר ואם לא קרוב אחיך אליך בעיניך שתשאל עליו ותדענו, יהיה עמך עד דרש אחיך אותו:

(ד) והוסיף במצות הטעינה להזהיר עליה במצות לא תעשה, כי בתורה אמר (שמות כג ה) עוב תעוב עמו, מצות עשה. ועוד הוסיף "נופלים בדרך", כי שם אמר "רובץ תחת משאו", ולא הזכיר שם רק החמור שדרכו לטען משאו גדול ורובץ תחתיו. ואמר בקאן "אחיק" ושם "אויבך" ו"שונאך", לאמר תעשה עמו כן וזכר האחרון ותשפח השנאה:

(ו) כי יקרא קן צפור לפניך. גם זו מצוה

(ו) שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֱמָם וְאֶת־הַבְּנִים תִּקְחֶנָּה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֶרֶץ יָמִים: ם

כ"א לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וְגו' • (שם קמב) אִם מִצְוָה קִלָּה שָׁאִין בֶּה חֶסְרוֹן כִּסִּי, אִמְרָה תּוֹרָה: "לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֶרֶץ יָמִים", קֵל וְחֶמֶר לַמַּתֵּן שֶׁכֶּרֶן שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

לַעֲמֹד לִפְנֵיךָ כִּי מִי יֵאמֶר לָךְ מִה תַּעֲשֶׂה וְאִם יִצְדָּק מִה יִתֵּן לָךְ. וְכֵן אָמַר בַּתּוֹרָה (לעיל י יג) לְטוֹב לָךְ, כְּאֲשֶׁר פָּרַשְׁתִּי (שם פסוק יב), וְכֵן וְיִצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לִּירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים (לעיל ו כד). וְהַפְּנוּהָ בְּכֹל לְטוֹב לָנוּ, וְלֹא לֹא יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה, אֲבָל כָּל מִה שְׁנִצְטוּיֵנוּ שִׁיחֵיו בְּרוּחֵיו צְרוּפוֹת וּמִזְקָקוֹת בְּלֹא סִיגִי מַחֲשָׁבוֹת רַעוֹת וּמַדּוֹת מַגְנוֹת:

וְכֵן מִה שָׁאִמְרוּ (בְּרֻכּוֹת לג:) לִפִּי שְׁעוֹשֶׂה מִדּוּתוֹי שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאֵינָן אֵלָּא גִזְרוֹת, לֹמַר שֶׁלֹּא חָס הָאֵל עַל קֵן צָפוּר וְלֹא הִגִּיעוּ רַחֲמָיו עַל אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ, שָׁאִין רַחֲמָיו מִגִּיעֵין בְּכַעֲלִי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית לִמְנוּעַ אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹת בָּהֶם צָרְכָנוּ, שָׁאִם כֵּן הִיָּה אוֹסֵר הַשְׁחִיטָה, אֲבָל טַעַם הַמִּנְיָעָה לִלְמַד אוֹתָנוּ מִדַּת הַרַחֲמָנוּת וְשֶׁלֹּא נִתְאָכָז. כִּי הַאֲקָרִיבִית תַּחֲפֹשֶׁת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כִּידוּעַ בְּשִׁבְחִים שׁוֹחֲטֵי הַשְּׁוֹרִים הַגְּדוֹלִים וְהַחֲמוּרִים, שֶׁהֵם אֲנָשֵׁי דָמִים זֹבְחֵי אֲדָם אֲכָרִים מֵאֵד, וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ (קְדוּשִׁין פב.) טוֹב שֶׁבְּשִׁבְחִים שֶׁתַּפּוּ שֶׁל עֲמֶלְק:

וְהִנֵּה הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּבִהְמָה וּבַעוֹף אֵינָן רַחֲמָנוּת עֲלֵיהֶם, אֵלָּא גִזְרוֹת בְּנוֹ לְהַדְרִיכָנוּ וּלְלַמֵּד אוֹתָנוּ הַמַּדּוֹת הַטּוֹבוֹת. וְכֵן יִקְרָאוּ הֵם, כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַתּוֹרָה עֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, גִּזְרוֹת, כְּמוֹ שָׁאִמְרוּ (מְכִילָתָא בַּחֲדָשׁ ו) בְּמִשַּׁל הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּכְסַס לְמִדְּנָה אָמְרוּ לוֹ עֲבִידָיו גִּזְרֵי עֲלֵיהֶם גִּזְרוֹת, אָמַר לָהֶם כְּשִׁיִּקְבְּלוּ מַלְכוּתִי אֲגִזֹּר עֲלֵיהֶם גִּזְרוֹת, כִּף אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קִבְּלָתָם מַלְכוּתִי, אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (שְׁמוֹת כ ב), קִבְּלוּ גִזְרוֹתֵי לֹא יִהְיֶה לָךְ וְכו' (שם פסוק ג):

אֲבָל בְּמִדְּנָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוֹמָיָה בֶּן הַקָּנָה בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן מִדְּרָשׁ שִׁישׁ בְּמִצְוָה סוֹד, אָמַר רַבִּי רַחֲמָי מֵאִי דְבָתִּיב שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֱמָם וְלֹא אָמַר אֶת הָאֱמָם, אֵלָּא שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאֱמָם בְּכַבּוֹד אוֹתָהּ בִּינָה שְׁנִקְרָאתָ אִם הָעוֹלָם, דְּבָתִּיב (מְשַׁלִּי ב ג) כִּי אִם לִבִּינָה תִקְרָא. מֵאִי וְאֵת הַבָּנִים תִּקְחֶנָּה לָךְ, אָמַר רַבִּי רַחֲמָי אוֹתָם בָּנִים שְׁגָדְלָה, וּמֵאִי נִיְהוּ שְׁבָעַת יָמֵי הַסֶּפֶד וְיָדִין שְׁבָעַת יָמֵי הַשְּׁבִיעַ וְכו'. וְהִנֵּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת רִמְזָת לַעֲנֵן גְּדוֹל, וְלִכְף שֶׁכָּרָה מִרְבָּה לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֶרֶץ יָמִים:

הַתּוֹעֲלָת אֵלָיו יִתְעַלֶּה שִׁיִּצְטָרֵף לְאוֹרָה בְּמִחְשָׁב מִן הַמְּנוּחָה, וְשִׁיִּצְטָרֵף לְמַאֲכַל הַקְּרָבָנוּת וְיִרִיחַ הַקְּטָנָה בְּנִרְאָה מִפְּשׁוּטִיָּהֶם. וְאֶפְלוּ הַזִּכָּר לְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁעֲשֶׂה שְׁעָנָה לַעֲשׂוֹת לְזָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם וּמַעֲשֶׂה בְּרַאשִׁית, אֵינן הַתּוֹעֲלָת לוֹ, רַק שְׁנַדַּע אֲנַחְנוּ הָאֱמָת, וְנִזְכֶּה בּוֹ עַד שְׁנִהְיָה רַחוּמִים לְהִיּוֹת מִגֵּן עֲלֵינוּ, כִּי דְבוּרָנוּ וְזִכְרָנוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו מֵאֶפֶס וְתוֹהוּ נִחְשָׁבוּ לוֹ:

וְהִבִּיא רַאֲיָה מִן הַשּׁוֹחֵט מִן הַצָּרוּר וְהַעֲרָף לֹמַר שֶׁכֶּלֶם לָנוּ וְלֹא לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לִפִּי שֶׁלֹּא יִתְכַּן לֹמַר בְּשִׁחִיטָה שִׁיְהָא בֶּה תּוֹעֲלָת וְכַבּוֹד לְבוֹרָא יִתְבָּרַךְ בְּצִנּוּר יוֹתֵר מִהַעֲרָף אוֹ הַנְּחוּר, אֵלָּא לָנוּ הֵם לְהַדְרִיכָנוּ בְּנִתִּיבוֹת הַרַחֲמִים גַּם בַּעַת הַשְׁחִיטָה:

וְהִבִּיאָו רַאֲיָה אַחֲרָה, אוֹ מִה אֵיכַת לֹא בֵּין אוֹכַל סְהוּרוֹת וְהֵם הַמֵּאֲכִלִּים הַמְּתָרִים, לְאוֹכַל טְמֵאוֹת וְהֵם הַמֵּאֲכִלִּים הָאֲסוּרִים, שָׁאִמְרָה בָּהֶם הַתּוֹרָה (וִיקְרָא יא כח) טְמֵאִים הֵמָּה לָכֵס, וְרָמַז שֶׁהוּא לְהִיּוֹתָנוּ נִקְמֵי הַנֶּפֶשׁ חֲכָמִים מִשְׁפִּילֵי הָאֱמָת. וְאָמַרְם אִם חֲכָמָה חֲכָמָה לָךְ, הַזִּכְרִיו כִּי הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּגוֹן שְׁחִיטַת הַצָּרוּר לְלַמְדָנוּ הַמַּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וְהַמִּצְוֹת הַגְּדוּרוֹת הַגְּדוּרוֹת בְּמִינֵין לִנְשָׁק אֶת נִפְשׁוֹתֵינוּ, כְּמוֹ שָׁאִמְרָה תּוֹרָה (שם כ כה) וְלֹא תִשְׁקָצוּ אֶת נִפְשֵׁיכֶם בְּבִהְמָה וּבַעוֹף וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה אֲשֶׁר הִבְדִּילָתִי לָכֵס לְטֵמָא, אִם כֵּן כֵּלֵם תִּתְעַלְתָּנוּ בְּלִכְד. וְזֶה כְּמוֹ שָׁאִמְרָה אֱלִיהוּא (אִיּוֹב לה ו) אִם חֲטָאתָ מִה תַּפְעַל בּוֹ וְרַבּוֹ פִּשְׁעֶיךָ מִה תַּעֲשֶׂה לוֹ, וְאָמַר (שם פסוק ז) אוֹ מִה מִיָּדֶךָ יִקַּח. וְזֶה דָּבָר מִסֶּכֶם בְּכָל דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ:

וְשִׁאֲלוּ בִירוּשָׁלַיִם בְּנִדְרִים (פ"ט ה"א) אִם פּוֹתַחִין לְאָדָם בְּכַבּוֹד הַמְּקוֹם בְּדִבְרֵים שְׁבִינּוּ לְבִין הַמְּקוֹם, וְהִשְׁרִיבוּ עַל הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת, אִי זֶהוּ כְבוֹד הַמְּקוֹם כְּגוֹן סֶכֶה שְׁאִינִי עוֹשֶׂה לְוֹלֵב שְׁאִינִי נוֹטֵל תַּפְלִין שְׁאִינִי מִנִּית, וְהִינּוּ כְבוֹד הַמְּקוֹם, מִשְׁמַע דְּלִנְשִׁיָּהּ הוּא דְמַהֲנִי, כְּהָדָא אִם צְדָקָה מִה תִּתֵּן לוֹ אוֹ מִה מִיָּדֶךָ יִקַּח, אִם חֲטָאתָ מִה תַּפְעַל בּוֹ וְרַבּוֹ פִּשְׁעֶיךָ מִה תַּעֲשֶׂה לוֹ:

הִנֵּה בָּאָרוּ שִׁאֲפִלוּ הַלּוֹלֵב וְהַסֶּכֶה וְהַתַּפְלִין שְׁעָנָה בְּהֵן שִׁיְהוּ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְלִזְכְּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בִיד הַזִּקְקָה הוֹצֵאָה ה' מִמִּצְרַיִם, אֵינָן לְכַבּוֹד ה' יִתְבָּרַךְ, אֲבָל לְרַחֵם עַל נִפְשׁוֹתֵינוּ. וְכִכָּר סִדְרוֹ לָנוּ בְּתַפְלַת יוֹם הַכַּפּוּרִים, אֵתָהּ הִבְדִּילָתָ אֲנוֹשׁ מֵרֹאשׁ וּמִכִּידִיהוּ

הַמִּצְוָה בְּהֵן יִתְבָּרַךְ. וְכִכָּר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סְנַהֲדְרִין כא:) מִפְּנֵי מִה לֹא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה וְכו', וְדָרְשׁוּ (פְּסָחִים ק"ט.) וְלִמְכַסֶּה עֵתִיק, זֶה הַמְּגַלָּה דְּכָרִים שְׁכַסֶּה עֵתִיק יוֹמִין וּמֵאִי נִיְהוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה. וְכִכָּר דָּרְשׁוּ בְּכָרָה אֲדָמָה (בְּמַדְב"ר יט ג ד), שָׁאִמְרָה שֶׁלֹּמָה עַל הַכֵּל עֲמִדָתִי, וּפָרַשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדָמָה חֲקָרָתִי וְשִׁאֲלָתִי וּפִשְׁפֻּשְׁתִּי, אִמְרָתִי אֲחַכְמָה וְהִיא רַחֲוָקָה מִמֶּנִּי (קֹהֵלֶת ז כג), וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשֶּׁה לָךְ אִנִּי מְגַלָּה טַעַם פָּרָה אֲדָמָה אֲבָל לְאַחֲרִים חֲקָה, דְּכָתִיב (זְכַרְיָה יד ו) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפְאוֹן, יִקְפְּאוֹן כְּתִיב, דְּכָרִים הַמְּכַסִּים מִכֶּם בַּעוֹלָם הַזֶּה עֲתִידִין לְהִיּוֹת צְפוּיִים לַעוֹלָם הַבָּא, כְּהָרִין סִמְנָא דְצָפִי, דְּכָתִיב (יִשְׁעִיָה מֵב טז) וְהוֹלִכְתִּי עֲוָרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ, וְכָתִיב (שם) אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים, שֶׁכָּכָר עֲשִׂיתִים לְרַבִּי עֲקִיבָא: הִנֵּה בָּאָרוּ שָׁאִין מִנִּיעוֹת טַעֲמֵי תּוֹרָה מִמֶּנּוּ אֵלָּא עֲוָרוֹן בְּשִׁכְלָנוּ, וְשֶׁכָּכָר נִתְגַּלָּה טַעַם הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם לְחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָאֵלֶּה רַבּוֹת בְּדִבְרֵיהֶם, וּבַתּוֹרָה וּבְמִקְרָא דְּכָרִים רַבִּים מוֹדִיעִין בָּן, וְהִרְבֵּה הַזְכִּיר מִהֵן:

אֲבָל אֵלּוּ הַהִגְדוֹת אֲשֶׁר נִתְקַשְׁוּ עַל הַרֵב, כְּפִי דַעֲתִי עֲנֵן אַחֵר לָהֶם, שֶׁרַצּוֹ לֹמַר שָׁאִין הַתּוֹעֲלָת בְּמִצְוֹת לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעִצְמוֹ יִתְעַלֶּה, אֲבָל הַתּוֹעֲלָת בְּאָדָם עִצְמוֹ לִמְנוּעַ מִמֶּנּוּ נִזָּק אוֹ אֲמוּנָה רַעָה אוֹ מִדָּה מַגְנָה, אוֹ לְזָכַר הַנֶּסִּים וְנִפְלְאוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ וְלִדַּעַת אֶת הַשֵּׁם. וְזֶהוּ "לְצַרְף בְּהֵן", שִׁיְהִי כְּכֹסֶף צָרוּף, כִּי הַצּוּרִף הַכֹּסֶף אֵינן מַעֲשֶׂהוּ בְּלֹא טַעַם, אֲבָל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ כָּל סִיג, וְכֵן הַמִּצְוֹת לְהוֹצִיא מִלְּבָנוּ כָּל אֲמוּנָה רַעָה וְלְהוֹדִיעֵנוּ הָאֱמָת וּלְזַכְרוֹ תַּמִּיד:

וּלְשׁוֹן זֶה הָאֲגָדָה עֲצֻמָּה הַזִּקְרָה בִּילְמַדְנוּ (תַּנְחוּמָא שְׁמִינִי ח) בְּפִרְשַׁת זֹאת הַסִּיָּה, וְכִי מִה אֵיכַת לֹא לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּין שׁוֹחֵט בְּהִמָּה וְאוֹכַל אוֹ נוֹחַר וְאוֹכַל, כָּלוּם אֵתָהּ מוֹעִילוֹ אוֹ כָלוּם אֵתָהּ מוֹזִיקוֹ, אוֹ מִה אֵיכַת לֹא בֵּין אוֹכַל סְהוּרוֹת אוֹ אוֹכַל טְמֵאוֹת, אִם חֲכָמָה חֲכָמָה לָךְ (מְשַׁלִּי ט יב), הָאֵל לֹא נִתְנוּ הַמִּצְוֹת אֵלָּא לְצַרְף אֶת הַבְּרוּיֹת, שְׁנִאֲמַר (תַּהֲלִים יב ז) אִמְרוֹת ה' אִמְרוֹת סְהוּרוֹת, וְנִאֲמַר כָּל אִמְרַת אֱלֹהִים צְרוּפָה, לָמָּה, שִׁיְהָא מִגִּין עֲלֶיךָ:

הִנֵּה מִפְּרָשׁ כְּכָאן שֶׁלֹּא בָּאוּ לֹמַר אֵלָּא שָׁאִין

♦ יום שלישי י' אלול ♦

(ח) **כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶד וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבִיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:**
ח אַרִי תִכְנֶה בֵּיתָא חֲדָתָא וְתַעֲבֵד תִּיקָא
לֶאֱגָרָךְ וְלֹא תִשּׁוּי חֻבַּת דִּין דְקָטוּל בְּבִיתְךָ
אַרִי יִפֹּל דְנֶפֶל מִנָּה:

ח"י"י כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ • אם קִמַּמְתָּ מִצּוֹת שְׁלוֹחַ הַקֶּן, סוּפֶה לִבְנוֹת בֵּית חֹדֶשׁ וּתְקִים מִצּוֹת מַעֲקָה, שְׁמִצּוֹה גּוֹרֶרֶת מִצּוֹה, וְתִגְיַע לְכַרֵּם וּשְׂדֵה וְלִבְגָדִים נָאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פְרָשִׁיּוֹת הַלּוֹי. • מַעֲקָה • גֶּדֶר סָבִיב לַגֹּג, וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֵּם: 'תִּיקָא', כְּגוֹן תִּיק שְׁמִשְׁמֵר מֶה שֶׁבָּתוּכוֹ. • כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל • רְאוּי זֶה לִיפֹל, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא תִתְגַּלְגֵּל מִיתָתוֹ עַל יָדְךָ, שְׁמַגְלִילִין זְכוּת עַל יְדֵי זַפְאִי, וְחוֹב עַל יְדֵי חֵיב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 210. כא עמ' 37)

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרִי חֵיב מַעֲקָה הוּא גַם בְּמִי שֶׁקֵּנָה בֵּית יִשְׁן בְּלִי מַעֲקָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה בֵּיתוֹ – זֶה אֲשֶׁתּוֹ, וּבְנֵית בֵּית חֹדֶשׁ מִשְׁמְעוּתָהּ, אֲפּוֹא, הִתְחַלַּת חַיֵּי נִשְׁוֹאִין, כְּאֲשֶׁר אָדָם לֹקַח רְחִים עַל צִנּוּרוֹ וּמִתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בְּמִצִּיּוֹת פְּרוֹסָה. בְּמַצֵּב זֶה יֵשׁ צִרְף בְּמַעֲקָה, הֵינּוּ בְּהַגְבֻּלוֹת וּבִסְיָגִים חֹדְשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדַבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֵׂה. לָכֵן נִקֵּט הַפְּתוּב בֵּית חֹדֶשׁ, שֶׁפֶן מַעֲקָה בַּעֲבוּדָה רוֹחֲנִית שִׁיף בַּעֲקָר בַּעֲת בְּנֵית בֵּית חֹדֶשׁ. וְהִרִי לָנוּ דְגָמָא לְמָה שֶׁמִּצִּינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁ"אִין הָעֵנָן בְּנִגְלָה אוֹמֵר אֶלָּא דְרִשְׁנִי בְּפִנְיִמִיּוֹת הַתּוֹרָה" (נִגְלָה דְתוֹרָה גּוֹפֵא מְכָרִים שִׁישׁ פְּרוּשׁ פְּנִימִי).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 141 ואילך)

עֲשִׂיתָ מַעֲקָה – לְמִדַּת הַגָּאוּה

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶד

בֵּית לְרִבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)

וַיֵּשׁ לְבָאָר עֵנָן הַמַּעֲקָה בְּהֵיכָל, בַּעֲבוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

"גֹּגֶד" (מְקוֹם גְּבוּהָ) מוֹרָה עַל גָּאוּה וְהַגְבָּהָה (שֶׁל"ה הַקּוֹדֶשׁ סוּף פִּרְשָׁתּוֹ) וְעַל זֶה אוֹמֵר הַפְּתוּב "וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶד" – צִרְיָה לְהַגְבִּיל אֶת הַגָּאוּה, "כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ" – כִּי מִדַּת הַגָּאוּה הִיא שֶׁרֶשׁ כָּל הַנְּפִילוֹת הַרוֹחֲנִיּוֹת, כִּידוּעַ שְׁמִקּוֹר הַמִּדּוֹת הַרְעוּת, הוּא הַיִּשּׁוּת וְהַגָּאוּה שֶׁבָּאָדָם.

אֲמָנָם יְכוּל אָדָם לְחַשֵּׁב, שֶׁרַק בְּמִילֵי דְעֵלְמָא וּבְדַבְרֵי הַרְשׁוּת, הוּא שֶׁצִּרְיָה אָדָם לַעֲשׂוֹת "מַעֲקָה" וְלִשְׁמֹר עַל מִדַּת הַגָּאוּה, אֲבָל בַּעֲבוּדַת הַשִּׁם יִתְבָּרֵךְ הֲרִי מְקָרָא מְלָא דְבֵר הַפְּתוּב (דְּבָרֵי הַיּוֹמִים ב' יז, ו) "וַיִּגְבֶּה לְבֹ בְּדִרְכֵי ה'", וְאִמְרוּ חֲקִמְיִנוּ ז"ל (סוֹטָה ה, א): "תִּלְמִיד־חֶכֶם צָרִיךְ שִׁיָּהָא בּוֹ שְׁמִינִית שְׁבַשְׁמִינִית", וְנִמְצָא שֶׁלְעֵנִי קִדְּשָׁה – מִדַּת הַהַגְבָּהָה וְהַגָּאוּה, דְּבָר טוֹב הִיא. וְעַל־זֶה אִמְרוּ חֲקִמְיִנוּ ז"ל "בֵּית לְרִבּוֹת הֵיכָל" שֶׁאֲפִילוֹ גַם הֵיכָל וְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, בְּעֵי מַעֲקָה וּשְׁמִירָה. כִּי אֲפִילוֹ כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּדִרְגוֹת הַכִּי עֲלִיוֹנוֹת וּבִתְכִלִּית הַקִּדְּשָׁה, צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּבִטּוֹל לְגַבִּי קִדְּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב א' דראש־חודש טבת תשס"ו. לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 444)

בִּרְכַּת מַעֲקָה

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶד וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבִיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)

...בְּמָה שֶׁהֵעִיר בִּי'ד' הַלְכוֹת בְּרִכּוֹת פֶּרֶק יֵא הַלְכָה ח: "עֲשֵׂה מַעֲקָה מְבָרֵךְ כו", שְׁסוּתָר דַּעַת עֲצָמוֹ שֶׁם הַלְכָה ד: "דְּבָרִים שֶׁהֵם מְשׁוּם סִפְּהָ אִין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם" – וְהִרִי חֵיב מַעֲקָה הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶד וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים גו'. וְלִדְעִיתִי פְּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהִרְמָב"ם לֹא תִשִּׂים דָּמִים גו' אִינוֹ נְתִינָת טַעַם עַל חֵיב עֲשִׂיתָ מַעֲקָה, אֶלָּא צּוּי בְּפִנְי עֲצָמוֹ. כִּי הֲרִי טַעְמֵי הַמִּצְוֹת לֹא מִנְאָם בְּחִשְׁבוֹן תִּרְי"ג, וְכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשֶׁרֶשׁ הַחֲמִשִּׁי בְּסִפֵּר הַמִּצְוֹת, אֲבָל וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים, הַכְּנִסוּ בְּמִנְיֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

וְהַכְרִיחוֹ לְהִרְמָב"ם לֹמַר כֵּן"ל – הַסִּפְרִי (דְּבָרִים כב, ח): "וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה כו' מִצְוֹת־עֲשֵׂה. לֹא תִשִּׂים כו' מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְ(לְפִי הָאִמּוֹר, נִפְקָא־מִינָהּ שֶׁ)אִם בְּמִקּוֹם עֲשִׂיתָ מַעֲקָה, עֲשֵׂה כְּבֶשׁ לַגֹּג וְכִיּוֹצָא בָּזָה – קִיָּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטּוֹל מִצְוֹת־עֲשֵׂה. וְלִהְיֵר מִיּוֹמָא ע"ב, א. נוֹשְׂאֵי־פִלִּים עַל סִפֵּר הַמִּצְוֹת שֶׁם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 137 ואילך)

גֶּדֶר חֵיב הַמַּעֲקָה בְּהֵיכָל

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעֲשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶד

בֵּית לְרִבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)

וְלִכְאוּרָה צִרְיָה־עֵינָן בָּזָה, דְּהִרִי קֵתַב הִרְמָב"ם (הַלְכוֹת רֹצַח וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ רִישׁ פֶּרֶק יא. וְכֵן הוּא בְּשׁוּלְחַן־עֵרוֹךְ חוּשֵׁן־מִשְׁפָּט רִישׁ סִימָן תכז) דְּחִיּוּב מַעֲקָה הוּא רַק בִּ"בֵּית דִּירָה", וּבְבִתִּים שֶׁאִינָן לְדִירָה "אִינוֹ זָקוּק לוֹ", וְלִכְאוּרָה הֵיכָל אִינוֹ "בֵּית דִּירָה", וְאִמּוֹא נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקָה?

וַיֵּשׁ לִזְמֹר בָּזָה, דְּהִנֵּה מִצִּינוּ דְּעֵקֶר עֲנֵן הַדִּירָה הוּא הָאֵכִילָה בְּמִקּוֹם הַהוּא. וְכִמּוֹ בְּמִצְוֹת סָפָה דְּגִדְרָה "תִּשְׁבּוּ קַעֲיִן תְּדוּרוֹ" (סוכה כה, ב) דְּעֵקֶר מִצְוֹת הִישִׁיבָה בְּסָפָה הִיא הָאֵכִילָה בְּסָפָה (עֵינִן שׁוֹלְחֵן-עֵרוֹךְ אֲדָמוֹר הֶזֶק אֲוִרְחֵי-חַיִּים סִימָן תִּרְלֹט סֵעִף יב. וְרֵאָה טוֹר שֶׁם. נוֹשְׂאֵי-כִלִּי ה'שׁוֹלְחֵן עֵרוֹךְ' בְּסוּף הַסִּימָן).

וְהִנֵּה אֵיתָא בְּזִבְחִים (סג, א) "מִנֵּן שְׂאֵם הַקִּיפּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים-וּמִזְלֹת אֶת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשֵׁם וְאוֹכְלִין שֶׁם קִדְשֵׁי קִדְשִׁים, תִּלְמוּד לִזְמֹר בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים תִּאֲכָלְנוּ" (וכן פֶּסֶק הַרְמַב"ם בַּהֲלָכוֹת מַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת פֶּרֶק י הֲלָכָה ג). וְנִמְצָא דִּישׁ זְמָנִים שֶׁמִּצְוֹת אֲכִילַת קִדְשִׁים הִיא דִּוְקָא בְּהִיכָל.

וְעַל-פִּיזָה גַם הֵיכֵל בְּגֵדֵר "בֵּית דִּירָה" הוּא, וּמִחֵיב בְּמַעֲקָה. רַמְבַּ"ן

(ט) לֹא-תִזְרַע בְּרִמָּה בְּלֵאִים פֶּן-תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֹּאת אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֵת הַכֹּהֵן: ם

כ"י • בְּלֵאִים • (קִידוּשִׁין ל"ט. חוֹלִין פ"ב) חֲטָה וּשְׁעוֹרָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד. פֶּן-תִּקְדַּשׁ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'תִּסְתַּאֲב', כָּל דְּכָר הַנִּתְעַבֵּב עַל הָאֵדָם, בֵּין לְשִׁבְחָה כְּגוֹן הַקִּדְשׁ, בֵּין לְגַנְאֵי כְּגוֹן אֲסוּר, נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קִדְשׁ, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה ס"ה) "אַל תִּגְעַב בִּי כִי קִדְשִׁיתִּיד". הַמְּלֵאָה • זֶה מַלּוּי וְתוֹסֶפֶת שֶׁהַזֵּרַע מוֹסִיף.

(י) לֹא-תִחְרַשׁ בְּשׂוֹר-וּבַחֲמֹר יַחְדּוֹ: ם

כ"י • לֹא-תִחְרַשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר • (ב"ק נ"ד) הוּא הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבְּעוֹלָם, וְהוּא הַדִּין לְהַנְהִיגֵם יַחַד קְשׁוּרִים זֻגִּים בְּהוֹלֶכֶת שׁוּם מִשָּׂא. רַמְבַּ"ן

(יא) לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדּוֹ: ם

י' לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנָא צֶמֶר וְכֵתָן מַחֲבֵר בְּתָא:

כ"י • שְׁעִטָּנֹ • לְשׁוֹן עֲרוֹב, וְרַבּוּתִינוּ פֶּרְשׁוֹ: שׁוּעַ, טוֹוִי וְנוֹז.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (עַל-פִּי לְקוּטֵר-שִׁיחוֹת חֹלֶק כ"ט עֲמוּד 122 וְאִילָךְ)

ג' גִּדְרִים בְּכֵלָאִים

לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ . . גִּדְלִים תַּעֲשֶׂה-לָּךְ (כב, י"א-יב)

גִּדְלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ, אִף מִן הַכֵּלָאִים (יְבֻמוֹת ד, ריש עמוד א).

בְּתַעֲרֻבוֹת אֲסוּרוֹת יִשְׁנֵם ג' אֻפְנִים: א. כֵּלָאִי בְּגָדִים – תְּפִירַת שְׁנֵי מִינִים בְּבִגְד אֶחָד. ב. כֵּלָאִי בְּהֵמָה וְכֵלָאִי קִרְקַע – הַלְדָּת וּצְמִיחַת דְּבַר קֹדֶשׁ מֵתַעֲרֵבֶת שְׁנֵי מִינִים. ג. בְּשׁוֹל בְּשׂוֹר בְּחֵלֶב – שְׁטַעֲמָם נִתְעַרְבָּ.

וְהִנֵּה מִצִּינוּ חֲלוּק בִּינֵיהֶם אִם תַּעֲרַבְתָּן מִתֵּרֵת לַעֲנוּגֵי מִצְוָה, דְּכֵלָאִי בְּגָדִים מִתֵּרֵם בְּצִיצִית (פֶּנ"ל מִיבֻמוֹת) וּבְבִגְדֵי כֹהֵנָה (רַמְבַּ"ם הֲלָכוֹת כֵּלָאִים סוֹף פֶּרֶק י. הֲלָכוֹת כֵּלִי הַמִּקְדָּשׁ פֶּרֶק ח הֲלָכָה י"א-יב), כֵּלָאִי בְּהֵמָה וְקִרְקַע לֹא מִצִּינוּ שִׁיִּתְרוּ לְקֹדֶשׁ אוֹ לְגִבּוּהַ. וּבְבִשָּׁר בְּחֵלֶב, קִסְלָקָא-דְּעֵתָא בְּמִכְלֵתָא (סוֹף פֶּרֶשׁתָּה מִשְׁפָּטִים) שִׁיִּהֵה מִתֵּר בְּמִקְדָּשִׁין, וְדָרְשׁוּ מִהַכְּתוּבִים דְּאֲסוּר גַּם בְּמִקְדָּשִׁים. וַיֵּשׁ לַעֲנוּ בְּטַעַם הַחֲלוּק.

וַיֵּשׁ לִזְמֹר עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַרְמַבַּ"ן (קִדְשִׁים יט, יט) בְּטַעַם אֲסוּר כֵּלָאִי בְּהֵמָה וְקִרְקַע, שֶׁכְּשֶׁמַּעֲרַב שְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי זֵרַעִים, הֵרִי הוּא "מִשְׁנֵה וּמִכְחִישׁ כּו' וּמַעֲרַבֵּב סִדְרֵי בְּרָאשִׁית", כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ קִבֵּעַ שִׁיּוּצֵיאוֹ הַבְּהֵמוֹת וְהַצְמָחִים, לְמִינֵיהֶם דִּוְקָא, וְכְשֶׁמַּעֲרַבֵּם יַחַד הֵרִי הֵם מוֹצִיאִים מִיֵּן אַחֵר.

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוּרוֹת בְּלוֹס, אֲבֵרֶמּוּבִיץ

(י"א) וְאָמַר לֹא תִחְרַשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִינֵי הַכֵּלָאִים. וְהִיא מִצְוָה מְבֹאֶרֶת מִן בְּהִמָּה לֹא תִרְבִּיעַ כֵּלָאִים (וִיקְרָא יט יט), שְׁדִרְךָ כָּל עוֹבֵד אֲדָמָתוֹ לְהַבִּיא צֶמֶד בְּרִפְתָּ אַחַת וְיִרְכִּיב אוֹתָן. וּבִאֵר בְּשַׁעֲטָנוֹ, שֶׁאֵינָנו רַק בְּצֶמֶר וּפְשָׁתִים. וְהַזְכִּיר לֹא תִלְבַּשׁ, לְלַמֵּד שֶׁאֵין הַעֲלִיָּה אֲסוּרָה אֲלָא בְּעֲנֵן לְבִישָׁה:

אֲהֵל מוֹעֵד לֹא תִצָּאוּ מִן תְּמוֹתוֹ (שם י ז), וְכֵן וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ מִן תְּמָתוֹן (בְּרָאשִׁית ג). וְיִתְכַן שְׁפָרוּשׁוֹ כְּמוֹ מִן יִנְכְּרוּ צִרִימוֹ מִן יִאֲמְרוּ יִדְנוּ רָמָה (לֵהֲלֹן לֹב כז), כְּעֲנֵנִן שְׂמָא, לִזְמֹר לֹא תִזְרַע אוֹתוֹ כֵּלָאִים מִן יִצְמַח וְיִאֲסֵר עֲלֶיךָ הַכֵּל, כִּי אֵינָן נִאֲסָרִין אֲלָא כְּמוֹ שֶׁשְּׁנִינוּ (כֵּלָאִים פ"ז ה"ז) תְּבוּאָה מִתְקַדְּשֶׁת מִשְׁתַּשְׁרִישׁ, וְעִנְבִּים מִשְׁעִשׂוֹ כְּפֹל הַלֶּכֶן:

(ח"ט) וְעִשִׂיתָ מַעֲקָה. מִצְוֹת הַמַּעֲקָה מִחֲדָשָׁת, אוֹ מִבְּאֶרֶת מֵלֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ (וִיקְרָא יט טז). אֲבָל מִצְוֹת הַכֵּלָאִים מְבֹאֶרֶת, שֶׁכָּבֵר אָמַר (שם פֶּסוּק יט) שְׁדִרְךָ לֹא תִזְרַע כֵּלָאִים, וְהִנֵּה בְּמִשְׁמַע הוּא כָּל מִקּוֹם הַנִּזְרָע. וְהוֹסִיף בְּכָאן כִּי אִם יִזְרַע הַכֵּרֶם כֵּלָאִים יִקְדַּשׁ הַזֵּרַע אֲשֶׁר יִזְרַע וּתְבוּאֹת הַכֵּרֶם, לִזְמֹר שֶׁיִּאֲסֵר בְּהִנָּאָה כְּהַקְדָּשׁ: וְטַעַם "פֶּן" כְּמוֹ כִּי תִקְדַּשׁ, וְכֵן וּמִפְתַּח

ועל־פי־זה יש לבאר את החלוק בין ג' האופנים הנ"ל:

בכלאי בהמה וקרקע, מכיון שנוצר מהם מין חדש, הרי הם אסורים גם בעניגי קדשה. ומאידך, פלאי בגדים מתרים גבי עניגי קדשה, שהרי לא נוצר מצורף שני המינים מין חדש, ואדרבה גם לאחר צירוף בגד, נתן להסיר את התפרים ולהפריד את המינים.

אף בבשר בחלב, קסלקא־דעתא דדומה לכלאי בגדים, שהרי בבשר בחלב רק נתערבו טעמי בשר וחלב, אבל לא נולד ונצמח מזה מין חדש. אף המסקנא היא דדמי לכלאי בהמה, כי מכיון שנתערבו טעמי הבשר והחלב עד שאי־אפשר להפרידן, נמצא שמצירופן נוצר דבר חדש, ולכן אסורין גם במקדשיו.

(יב) גדלים תעשה־לך על־ארבע בנפות בסותך אשר יב־פרסדין תעבד לך על ארבע בנפי כסותך די תכסי בה: תכסה־בה: ס

כז"י ◀ גדלים תעשה־לך • (יבמות ד. ספרי) אף מן הפלאים, לך סמך הפתוב.

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁנָאָה: יג ארי יסב גבר אתמא ויעול לותה ויסננה:

כז"י ◀ וְבָא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁנָאָה • סופו. רמב"ן

(יד) וַיִּשֶׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצְאָתִי לָהּ בְּתוּלִים: יד וישם לה עלילת דברים והוצא עליה שם רע ואמר את־האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא־מצאתי לה בתולים:

כז"י ◀ וַיִּשֶׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים • עברה גוררת עברה: עבר על (ויקרא יט) "לא תשנא", סופו לבא לידי לשון הרע. את־האשה הזאת • (ספרי) מכאן שאין אומר דבר, אלא בפני בעל דין.

(טו) וְלָקַח אָבִי הַנַּעֲרָה וְאָמְהָ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה: טו ויטב אבויא (נ"א אבויא) דעולמתא ואמה ויפקון ית בתולי עולמתא לקדם סבי קרתא לתרע בית דין אתרא:

כז"י ◀ אָבִי הַנַּעֲרָה וְאָמְהָ • (שם) מי שגדלו גדולים הרעים, יתבזו עליה:

(טז) וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנָאָה: טז וימר אבויא דעולמתא לסביא ית בתי יהבית לגברא הדין לאנתו וסננה:

כז"י ◀ וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כאן ואם אמת היה שונתה בארוסה ושונתה ברצונה וסקלוה, ואמר ברמז כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה, והנבלה היא בעשותה בן לרצונה, ולזנות הוא כאשר תשטה תחת אישה, כי הנערה אשר לא אנשה לא חקרא זונה בשקבה עם אחד העם, אבל היא מיעדת לו (שמות כב טו):

ומפני כי בחזקת בתולה נתקדשה אליו הוא טוען עליה שונתה תחתיו. ולפיכך אמר הכתוב ואם אמת היה הדבר בדברי הבעל וסקלוה, והאמת לא יודע רק על פי שנים עדים:

ולפי שהכתוב יפרש בנזוני הבתולות, כי כאשר תהיה מארסה תסקל, וכאשר לא ארסה היא פטורה, לא הצריך לפרש

(יג) כי יקח איש אשה ובא אליה וישנאה. טעמו, כאשר יקח האיש אשה בלוחי התורה שהם הקדושין בכסף, והיא המארסה אשר יזכיר (פסוק כג), ואחרי ימים בא אליה וישנאה, שלא היתה ערכה אליו בביאתה, והשקים בבקר ובא לבית דין וטען שלא מצאה בתולה. והנה זה מתבאר להוציאה בלא מזהר הבתולות שהיא הכתובה שכתב לה,

יז והא הוא שוי תסקופי מלין למימר לא
אשכחית לברתך בתולינ ואלין בתולי ברת
ויפרסון שושיפא קדם סבי קרתא :

(יז) והנה הוא שם עלילת דברים לאמר לאמצאתי
לבתך בתולים ואלה בתולי בתי ופרשו השמלה לפני
זקני העיר:

כס"י ופרשו השמלה • (ס) הרי זה משל: מתורין הדברים בשמלה. רמב"ן

יח וילקחו זקני העיר והוא את־האיש ויסרו אותו:
וילקחו יתה:

(יח) וילקחו זקני העיר והוא את־האיש ויסרו אותו:

כס"י ויסרו אותו • מלקות (כתובות מו) •

יט ויגבון מנה מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא
לצוהא דעולמא ארי אפק שום ביש על
בתולתא דישראל ולה תהי לאנתו לית לה
רשו למפטרנה כל יומיה:

(יט) וענישו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא
שם רע על בתולת ישראל ולוֹת־תִּהְיֶה לאשה לא־יוכל
לשלחה בלִימיו: • רמב"ן

כ ואם קשטא תהי פתגמא הדין לא
אשתכחו בתולינ לעולמא:

(כ) ואם־אָמַת הִיָּה הדבר הִיָּה לא־נמצאו בתולים
לנערה:

כס"י ואם־אָמַת הִיָּה הדבר • (ס) בעדים והתראה, שזנתה לאחר ארוסין.

כא ויפקון ית עולמא לתרע בית אבוהא
וירגמנה אנשי קרתה באבניא ותמות ארי
עבדת קלנא בישראל לזנאה בית אבוהא
ותפלי עבד דביש מבינה:

(כא) והוציאו את־הנערה אל־פתח בית־אביה וסקלוהָ
אנשי עירה באבנים ומתה כִּי־עָשְׂתָה נבלה בישראל
לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך: •

כס"י אל־פתח בית־אביה • (כתובות מו) ראו גדולים שגדלתם. אנשי עירה • (ספרי) במעמד כל אנשי עירה. לזנות
בית אביה • כמו: בבית אביה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אלא מפני ענין השמלה שהוא ממש, כאשר
פרשתי:

(יט) וטעם וענישו אתו מאה כסף. אחרי
המלקות הנדרש מ'ויסרו אותו'
(כתובות מו). כי המנהג לכתב לבתולה מהר
חמשים כסף, והנה זה הוציא עליה שם רע
בעבור ששנאה ורצה להוציאה בלא כלום,
ולכן ענישו הכתוב במאה כסף, כי התורה
תעניש בכפל, כענין שנים ושלם (שמות כב
ג). אף על פי שהכתבה מדבריהם, למי
שיתנה עמה, או ישאנה סתם, אכל המנהג
הזה לכתב מהר לבתולות, כמו שזכרנו (שם
שם טז) כמהר הבתולות והרב יעשו כן.
ואם לא היתה כתבה לאשה הזאת, למה
ישים עליה צלילות דברים מפני שבא עליה
ושנאה, יכתב לה גט ויפטר ממנה, דקתיב
(מלאכי ב טז) כי שגא שלח:

ופשוטו של מקרא כדברי האומר עד שבעל.
וכך אמרו בגמרא (שם מו.) רבי אלעזר בן
יעקב אומר שמלה ממש, והלכה כדבריו. וכן
טעם הפרשה, כי אמר הכתוב תחלה ולקח
אבי הנערה ואמה והוציאו את בתולי הנערה
ידבר בשניהם, ואחר כך שב לאב לבדו ואמר
אבי הנערה וגו', וחזר ואמר ופרשו השמלה
בשניהם. והטעם, כי התביעה הזאת לאב לבדו
הוא שהקנס שלו, אבל שמה האם במעשה
מפני שענין השמלה הנשים יתעסקו בה, והן
היוצאות והבקאות בדמים, ולאם ראוי
שתתפש ותביא אותה לבית דין, אבל טענת
"את בתי נתתי לאיש הזה" לאב בלבד היא,
והאם לאו בעלת דברים דידיה היא. או אחר
שיסדר האב טענותיו בבית דין, יתפש בשמלה
אשר הביאה אשתו תחת פנפות כסותה,
ויפרשו אותה שניהם בבית דין. והנה לא
הזכרה האם בפרשה ולא באה לבית דין כלל

(יז) ופרשו השמלה. הרי זה משל, מתורין
הדברים בשמלה, לשון רש"י. והוא
מדרשו של רבי ישמעאל בספרי (תצא רלו)
ובמקילתא (משפטים יג):

ואין צורך, כי זאת לפנינו בישראל, מכניסין
התמן והפלה לחפה ובודקין אותן,
והעדים משמרים להם מבחוצין, והם שהתקמים
קורין להם שושבינין, וכאשר יפרדו נכנסין
העדים שם ולוקחין השמלה אשר שוב אותה
עליה ויראו הדמים, וזה ידוע בתלמוד
(כתובות מו, ירושלמי שם פ"א ה"א) ובספרי
אגדה, וקורין השמלה ההיא סודר. ולכך יאמר
הכתוב שיפרשו אביה ואמה השמלה אשר
לקחו מיד העדים ויאמרו אלה בתולי בתי.
ובדאי שצריך לחזר הדברים בענינים הרבה
שהכתוב יקצר בהם:

אבל לא אמר הרי זה משל אלא המחזיב
מוציא שם רע אף על פי שלא בעל.

כב אֲרִי יִשְׁתַּכַּח גִּבֹר דְּשָׁכַב עִם אֶתְמָא אֶתְמָא
גִּבֹר וְיִתְקַטְלוּ אֶף תְּרוּיָהוֹן גִּבֹרָא דְשָׁכַב עִם
אֶתְמָא וְאֶתְמָא וְתַפְלִי עֶבֶד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

(כב) כִּי־יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְּעֵלְתָּ־פֶעַל וּמָתוּ
גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבְעֵרָתָ
הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ׀

כז"י וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂה חֲדוּדִים, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִהְיִית מֵהֶם. גַּם, לְרִבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (ספרים אחרים: מֵאֲחֻרֵיהֶם). (שם) דְּבָר אַחֵר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרִבּוֹת אֵת הַדָּל, שֶׁאֵם הֵיטָה מַעֲבָרָת אֵין מִמֵּתִינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. רמב"ן

כג אֲרִי תְּהִי עוֹלָמְתָא בְּתִלְתָּא דְמֶאֲרָסָא
לְגִבֹר וְיִשְׁכַּחנָה גִּבֹר בְּקֶרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה:

(כג) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה מֵאֲרָשָׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָהּ אִישׁ
בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה:

כז"י וּמִצָּאָהּ אִישׁ בָּעִיר • (ערכין ז) לְפִיכָף שָׁכַב עִמָּה, פֶּרֶצָה קוֹרָאָה לְגַנֵּב, הָא אֱלוּ יִשְׁכַּח בְּבִיתָהּ, לֹא אֶרֶע לָהּ. רמב"ן

כד וְתַפְקוֹן יֵת תְּרוּיָהוֹן לְתַרְעָא קֶרְתָּא הֵיחָא
וְתַרְגֻּמוֹן יִתְהוֹן בְּאֶבְנָא וּמִוּתוֹן יֵת
עוֹלָמְתָא עַל עֶסֶק דִּי לֹא צֻוְּחַת בְּקֶרְתָּא וְיֵת
גִּבֹרָא עַל עֶסֶק דְּעַנִּי יֵת אֶתְת חֲבֵרָה וְתַפְלִי
עֶבֶד דְּבִישׁ מִבִּינָה:

(כד) וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהוּא
וּמִקְלָתָם אַתֶּם בְּאֶבְנִים וּמָתוּ אֶת־הַנַּעֲרָה עַל־דָּבָר אֲשֶׁר
לֹא־צִעֲקָה בָּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־
אִשֶּׁת רֵעֶהּ וּבְעֵרָתָ הָרַע מִקֶּרְבֶּךָ: ׀

כה וְאִם בְּחֻלָּא יִשְׁכַּח גִּבֹר יֵת עוֹלָמְתָא
דְּמֶאֲרָסָא וְיִתְקַף בֵּיה גִּבֹרָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה
וְיִתְקַטֵּל גִּבֹרָא דְשָׁכַב עִמָּה בְּלַחֲדוּחֵיהּ:

(כה) וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמְאֲרָשָׁה
וְהִחֲזִיקָהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב
עִמָּהּ לְבָדוֹ:

כו וְעוֹלָמְתָא לֹא תַעֲבֹד מִדַּעַם לִית
לְעוֹלָמְתָא חוֹבַת דִּין דְּקָטוּל אֲרִי כְּמָא
דִּיקוּם גִּבֹרָא עַל חֲבֵרָה וְיִקְטֻלָּהּ נַפְשָׁא בְּן
פִּתְגָמָא תְּדִין:

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֲטָא מוֹת כִּי
בְּאִשֶּׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וְרָצָחוּ נַפְשָׁא בְּן הַדָּבָר הַזֶּה:

כז"י כִּי בְּאִשֶּׁר יָקוּם וְגו' • לְפִי פְשׁוּטוֹ זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחֻזְקָה עֲמֵד עָלֶיהָ, בְּאֶדָם הַעוֹמֵד עַל חֲבֵרָה
לְהַרְגוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרִבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ בּוֹ: הָרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד וְכו'.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

שְׁלֹא צִעֲקָה פְּטוּרָה, בִּיּוֹן שֶׁאֵין שֵׁם מוֹשִׁיעִים
לָהּ. וְהַכֵּל, אִם יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעִים בִּין בָּעִיר
בִּין בַּשָּׂדֶה חֲכָמָה, אֵין לָהּ מוֹשִׁיעִים בִּין בָּעִיר
בִּין בַּשָּׂדֶה פְּטוּרָה, שְׁלֹא דָבָר הַכְּתוּב אָלָא
בִּהְיוֹת:

וְאָמַר עַל דָּבָר אֲשֶׁר עָנָה אֶת אִשֶּׁת רֵעֶהּ,
וְלֹא יִקְרָא עֲוִי רַק הַשּׁוֹכֵב בְּאוֹנוֹס,
וְזוֹ כָּבֵד חֵיב אוֹתָהּ כְּמוֹנָה לְרָצוֹן. אָבֵל עֲנִין
הַכְּתוּב, כִּי בְּאִשֶּׁר נִרְאָה שֶׁהָאִישׁ אוֹחֵז בָּהּ
וְשׁוֹכֵב עִמָּה, נִדוֹן הָאִשָּׁה כְּמִתְרַצָּה, בְּעִבּוּר
שֶׁהֵיטָה יְכוּלָה לְהוֹשִׁיעַ מִמֶּנּוּ, וְנִחָשֵׁב הָאִישׁ
כְּמוֹנָה אוֹתָהּ, כִּי לֹא פָתָה וְלֹא דָבָר עַל
לָבָה לְהַשְׁמַע אֵלָיו:

וְלֹא יִדְעֵתִי בְּדִין הַצֵּעָקָה, אִם רָאִינוּ נַעֲרָה
שֶׁהִחֲזִיקָה בָּהּ הָאִישׁ וְהִיא נִלְחָמָת בּוֹ בְּכָל
כֹּחָ וּבּוֹכָה וְאוֹחֶזת בְּבִגְדֶיהָ אוֹ בְּשִׁעְרוֹתֶיהָ
לְהַמְלִט מִמֶּנּוּ וְלֹא יִדְעָה לְצַעֵק, לָמָּה חֲסָקָל,
אָלָא גַם הַצֵּעָקָה בִּהְיוֹת, לְדוֹן בָּהּ מִן הַסֵּתֶם
בָּעִיר מִפְּתָה וּבִשְׂדֶה אֲנוּסָה:

וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי טַעַם הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִם הָאִשָּׁה
וְהָאִשָּׁה, תּוֹסֶפֶת בְּאוֹר, כְּמוֹ יִבְיָאָה אֵת
תְּרוּמַת ה' (שְׁמוֹת ל"ה), אוֹתוֹ אֵת נְכוּיָדְנָצָר
(יִרְמִיָּה כ"ז). וּבְסִפְרֵי (שם) הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב
עִם הָאִשָּׁה, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא קֹטֵנָה, וְהָאִשָּׁה,
אֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְעֲלָה לְקַטָּן. אִם בֶּן טַעֲמוֹ גַּם
שְׁנֵיהֶם, גַּם כָּל אֶחָד מֵהֶם, הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה
הַמְּגִיעַ מֵהֶם לְחִיּוּב:

(כג) עֲנִין נַעֲרָה הַמְאֲרָסָה, כִּי בְּאִשֶּׁר יִרְאוּ
עֲדִים מִרְחוֹק אִישׁ תּוֹפֵס בְּנַעֲרָה וְשָׁכַב
עִמָּה בָּעִיר, וְהִרְמִיזוּ הַעֲדִים קוֹלָם וְהִתְרוּ בָּהֶם,
עַל דַּעַת רְבוּתֵינוּ (מִכּוֹת ז'): יִתְחַיְבוּ שְׁנֵיהֶם
סָקִילָה. שֶׁגַם הָאִשָּׁה בְּחֻזְקָת מִנָּה לְדַעַת, בִּיּוֹן
שְׁלֹא צִעֲקָה כָּלָל, כִּי דֶרֶךְ כָּל אֲנוּסָה לְצַעֵק
בָּעִיר לְהוֹשִׁיעָה וּלְהַצִּילָה. וְאִם יִרְאוּ אוֹתָהּ
בַּשָּׂדֶה שֶׁהִחֲזִיק בָּהּ וְיִשְׁכַּכְנָהּ, הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתָ
אֲנוּסָה וּפְטוּרָה:

וְטַעַם "צִעֲקָה", יִתְּנִי שֶׁצִּעֲקָה. אוֹ טַעֲמוֹ, אִם
צִעֲקָה אֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, כִּי אֲפִלּוּ שֶׁמַּעוֹ

(כב) וּמָתוּ גַם שְׁנֵיהֶם. לְהוֹצִיא לְעוֹשֶׂה
מַעֲשֵׂה חֲדוּדִים שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִהְיִית
מֵהֶם. גַּם, לְרִבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, לְשׁוֹן רַבְּנוּ
שְׁלֵמָה. וְלֹא הִבְיָנוּתִי מִזֶּה, וְכִי בְּתוּלָה הִיא
זוֹ, שֶׁנִּמְצֵט אוֹ נִצְטָרֵף לְרִבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם,
מִזֶּה לִי רֵאשׁוֹן מִזֶּה לִי שֵׁנִי וְשְׁלִישִׁי. וְעוֹד הֵיטָה
לוֹ לומר הַבָּאִים אַחֲרָיו. וּבְנִסְחָאוֹת שֶׁלֵּנוּ
בְּסִפְרֵי (תַּצָּא קב) שְׁנֵיהֶם, וְלֹא הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה
חֲדוּדִין, כֶּשֶׁהוּא אוֹמֵר גַּם שְׁנֵיהֶם, לְרִבּוֹת
הַבָּאִים מֵאֲחֻרֵיהֶם. וְהִיא בִּיאָה שְׁלֵמָה בְּדֶרֶכָּהּ,
וְרָבָה אוֹתָהּ הַכְּתוּב בְּכָאן, וְכָל הַעֲרִיּוֹת לְמִדּוֹת
זוֹ מִזֶּה:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשֹׁט גַּם שְׁנֵיהֶם, הָאִישׁ הַפּוֹשֵׁעַ
בְּחֲטָא יוֹתֵר, שֶׁהוּא תּוֹכֵעַ וְתִמְתַּקֵּה
וְהַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה, וְגַם הָאִשָּׁה. וְהַזְכִּיר זֶה הַכְּתוּב
וּפָרַשׁ גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב וְגַם הָאִשָּׁה,
וְכֵן דֶּרֶךְ הַכְּתוּבִים לְתַלּוּת הַחֲטָא בְּאִישׁ בְּאִשֶּׁר
פָּרַשְׁתִּי (וּיקרא כ ז) בְּעֲרֹת אֲחֵיו גִּלְהָ עֲרִירִים
יִהְיוּ (שם שם כ"א):

(כו) כִּי בַשָּׂדֶה מִצֵּאתָ צִעָקָה הַנַּעֲרָה הַמֵּאֲרָשָׁה וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ם

(כח) כִּי־יִמָּצָא אִישׁ נַעֲרָה בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אִרְשָׁה וּתְפֹשֶׂה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצָאוּ:

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹתֶיהָ לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יֻכַּל שְׁלַחָה כָּל־יָמֶיהָ: ם

כג (א) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו וְלֹא יַגְלֶה כְּנָף אָבִיו: ם
 כס"י • לא־יקח • (קידושין סז) אין לו ביה לקוחין, ואין קדושין תופסין ביה. ולא יגלה כנף אביו • (יבמות לג) שומרת יבם של אביו, הראויה לאביו, והרי כבר הוזהר עליה משום: "ויקרא יח" "ערו את אחי אביך"? אלא לעבר על זה בשני לאוין, ולסמוך לה: "לא יבא ממזר", ללמד שאין ממזר אלא מחיבי פרישות, וקל וחמר מחיבי מיתות בית דין, שאין בעריות מיתת בית דין שאין ביה פרת.

(ב) לֹא־יָבֵא פְצוּע־דָּבָא וּכְרוֹת שִׁפְכָּה בְּקֶהֱל יְהוָה: ם
 כס"י • פצווע־דבא • (יבמות עז) שנפצעו או שנדבאו ביצים שלו. וכרות שפכה • שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קלוח זרע, אלא שופך ושותת ואינו מוליד.

(ג) לֹא־יָבֵא מְמֹזַר בְּקֶהֱל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֵא לוֹ בְּקֶהֱל יְהוָה: ם

כס"י • לא־יבא ממזר בקהל ה' • לא ישא ישראלית. רמב"ן

(ד) לֹא־יָבֵא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֵא לָהֶם בְּקֶהֱל יְהוָה עַד־עוֹלָם:

כס"י • לא־יבא עמוני • לא ישא ישראלית.

(ה) עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלְּחִם וּבִמִּים בַּדֶּרֶךְ בִּצְאָתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת־בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם גִּהֲרִים לְקַלְלָךְ:

כס"י • על־דבר • (ספרי) על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. בדרך • פשהיתם בטרורן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תחן לי ושתיתי כאשר עשו לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים הישבים בער. ורבים אמרו שהם לא קדמו אותם אבל ישראל קנו מהם. וזה הבל, כי למחנה שימכרו להם כאשר ירצו לקנות. ועוד כי ישראל לא באו בגבול מואב, והמואבים הוציאו להם לחם ומים

המעשה הרע שעשה, וגם אמו תשליכנו בלילה כענין האסופי הנזכר בתלמוד (קדושין טז.), והנה הוא ממזר בעיר מולדתו. וכן כל העריות, כדברי רבותינו בקדושין וירושלמי (פ"ג הי"ד) אמר רבי אבהו מהו ממזר, מום זר: (ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. מצינו (לעיל ב כח כט) אכל

(ג) ממזר. שם לאיש מזר מאחיו ויודעיו שלא יודע מאין בא, כלשון וישב ממזר באשדוד והכרתי גאון פלשתים (זכריה ט ו), יאמר שלא ישב באשדוד זולתי איש נכרי וזר שיעבר בו, כי יכרית גאון פלשתים ממנו: והנה הנולד לאיש מאשת אביו, הוא ירחיק אותו ולא יודה בו, לכשתו ולקלמחו מן

וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהַפֵּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקֶּלֶל לְבִרְכָּה כִּי אָהַבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
וְלֹא תִתְּנֶנּוּ שְׂלֹמָם לְעוֹלָם: ־

וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהַפֵּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקֶּלֶל לְבִרְכָּה כִּי אָהַבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
וְלֹא תִתְּנֶנּוּ שְׂלֹמָם לְעוֹלָם: ־

וְלֹא תִתְּנֶנּוּ שְׂלֹמָם לְעוֹלָם: ־

וְלֹא־תִתְּנֶנּוּ שְׂלֹמָם לְעוֹלָם: ־

כ"ג – לֹא־תִתְּנֶנּוּ שְׂלֹמָם לְעוֹלָם: ־ (שם) מְכַלל שְׂנֵאָמֶר: "עֲמִיד יֵשֵׁב בְּקֶרֶבְךָ", כִּל אֵף זֶה כֵּן? תִּלְמִיד לֹמֵר: "לֹא תִתְּנֶנּוּ שְׂלֹמָם". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מגית עשרים עיר. וכן עשה דוד לכל ערי
בני עמון (ש"ב יב לא), בעבור שהם פרצו
הגדר תחלה ונלחמו בו. ואז לא נצטרך לקרא
בשולומם, ונקה בנלחמים בנו כל עיר מתים
הנשים והטף אם נרצה:

ואמרו במדרש רבה (במדב"ר כו), והייתם
כל עיר מבצר וכל עיר מבחור וכל
עין טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו (מ"ב
ג יט), אמרו לו, הכתוב אומר (לעיל כ יט)
לא תשחית את עצה, ואתה אומר כן, אמר
להם על כל האמות צנה, וזו קלה ובוזיה
היא, שנאמר (מ"ב ג יח) ונקל זאת בעיני ה'
ונתן את מואב בידכם, שנאמר לא תדרש
שולומם וטובתם, אלו אילנות טובים. וכל זה
להיזקם ולצערם, אבל הארץ תשאר למשפחה
היא שהיא נחלה שהנחילם השם. וזה הענין
מזכר באגדות בבבא שית רבה (עד יג) ובמדרש
תילים (ס, א):

ועל דרך הפשט טעם לא תדרש שולומם
וטובתם, כאמר אף על פי שהם בני
משפחתכם ואברהם אביכם אהב את אביהם
כאח לו וינק שדי אמו, לא תהיו אתם לו
כאחים דורשי שלום וטובה, כי הם הפרו
ברית אחיה ותהיה מופרת לעולם:

והנה השם שמר לבני לוט וכות אביהם
שלחה את נביאו בדרך אשר שלחו ה',
ולכך הנחילם מנחלת אברהם, והעניש את
בניו בסטאם שלא ידבקו בישאל. וכן
המצרים הרחיקם שלשה דורות, מפני רשעם
אשר עשו עמנו רעות רבות וצרות, אבל לא
יתעב אותם לעולם, בעבור שהיינו גרים
בארצם ונמלטנו עמם בימי הרעב בפבור
שעשו לאבינו והמליכו עליהם ממנו קצין
ומושל. וכן עשה עם אדום, שמר להם זכות
אבות שהיו מנזר קדש, והרחיקם שלשה דורות
בעבור שצאו לקראתנו בחרב ולא זכרו ברית
אחים:

והקבלה מן רבותינו (יבמות עח.) כי אין
דור שלישי מימי משה, אבל כאשר
יתגיר אחד מהם יבא הדור השלישי שלו
בקהל ה':

לא קדמו אותם כלל, כי היה הכתוב אומר
"כאשר עשו לי בני עשו המואבים והעמונים",
אבל לא הזכיר עמון, שלא קדמו אותם:
והנה עמון הרשיע בזה יותר מכלם, כי בני
עשו והמואבים כאשר ידעו שהזכירו
ישאל שלא יתגרו בהם, הוציאו להם ומים
חיוץ לגבולם, ועמון לא אבה לעשות כן, וזה
טעם "אשר לא קדמו", שלא יצאו לקראתם
בלחם ובמים כאשר עשו האחרים. ולכך הקדים
הכתוב "עמוני" והקדים להזכיר פשעו על דבר
אשר לא קדמו אותם, ואחרי כן הזכיר "מואבי"
וחטאתו:

ורבותינו דרשו (יבמות עו:) עמוני ולא עמונית
מואבי ולא מואבית, מפני שהאיש
דרכו לקדם ואין האשה דרכה לקדם שתוציא
מזון חוץ לגבול הארץ, וכן הזכירו בירושלמי
(שם פ"ח ה"ג) ובמגלת רות רבתי (ד ח),
מפני שדרך האיש לשכר ואין דרך האשה
לשכר:

(ז) לא תדרש שלומם. מכלל שנאמר (להלן
פסוק יז) עמך ישב בקרבך, יכול אף זה
כן, תלמוד לומר לא תדרש שלומם, לשון
רש"י. והמדרש הזה בספרי (תצא רנא)
מטובתם, מכלל שנאמר שם בטוב לו לא
תוננו, הוציא את אלו מאותה טובה. אבל
לא תדרש שלומם נדרש בספרי, לפי שנאמר
(לעיל כ י) כי תקרב אל עיר וגראת אליה
לשלום, יכול אף עמון ומואב כן, תלמוד
לומר לא תדרש שלומם, וכן בתנחומא:

והנראה אלי כי מלחמת עמון ומואב אסרה
הכתוב עלינו לדורות. והכתוב
שאמר (לעיל ב ט יט) "אל תתגר בם" אינה
מצוה לשעה בלבד אבל היא מצוה לא תעשה
לדורות, והו' שאמר (שם) כי לבני לוט נתתיה
ירשה, והנה ארצם להם לעולם כי היא נחלה
שהנחילם השם. אם כן הכתוב שאמר "לא
תדרש" יצוה אם נלחם עליהם בעיר שכתבו
הם מן העמים שלא נקרא להם לשלום. וכן
אם יבואו הם להלחם בארצנו, מטר לנו לדרך
אחריהם ולקבש מהם המדינות, להפכות יושבי
הערים שעשו עמנו הרעה, כמו שעשה יפתח
(שופטים יא לג) ויכנס מערוער ועד בואך

בקסר, והכתוב יספר שעשו המואבים כאשר
עשו בני עשו, ולמה ירחיק המואבי לעולם
בעבור זה ולא יתעב האדומי:
ורבי אברהם אמר (לעיל ב כט) כי טעם
כאשר עשו לי בני עשו והמואבים, על
אעברה בארצך בדרך (שם פסוק כז), אבל
לא מכרו להם להם ומים. כי הם עברו בהר
שעיר ובצר, רק מלך אדום לא הניחם לעבר
דרך מדינתו אשר הוא יושב בה, והוא מה
שאמר (במדבר כ יח) לא תעבר בי:

גם זה הכל, כי הם אמרו אל מלך אדום
אעברה בארצך, וימאן אדום נתן את
ישאל עבר בגבולו (שם פסוק כא), הנה לא
נכנסו כלל בגבול אדום. וכן כתוב (שם כא
ד) ויסעו מהר ההר הדרך ים סוף לסבב את
ארץ אדום, כי הצרכו לשוב לאחור דרך ים
סוף מהר ההר שהוא על גבול ארץ אדום,
ולא באו בארץ אדום עצמה כלל. ויפתח
אמר בבאור (שופטים יא טז) כי בעלותם
ממצרים וילך ישאל במדבר עד ים סוף
ויבא קדשה, וישלח מלאכים אל מלך
אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע
מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא
אבה וישב ישאל בקדש, וילך במדבר ויטב
את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויחננו בעבר
ארנון ולא באו בגבול מואב, הנה זה מפרש
שלא באו כלל בארץ אדום ולא בארץ מואב.
ואלו באו שם היו מוכרין להם לחם ומים,
כי אין המנהג לנותן רשות לעם הנצב לעבר
בארצו שלא ימכר להם לחם ומים:

והנראה אלי כי הכתוב הרחיק שני האחים
האלה שהיו גמולי חסד מאברהם,
שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי
(בראשית יד טז), ובכותו שלחם השם מתוך
החפזה (שם יט כט). והיו חביבין לעשות
טובה עם ישראל, והם עשו עמם רעה.
האחד שבר עליו בלעם בן בעור והם
המואבים, והאחד לא קדם אותו בלחם ובמים
כאשר קרבו למולו, כמו שכתוב (לעיל יח
יט) אתה עובר היום את גבול מואב את ער,
וקרבת מול בני עמון. והנה הכתוב הזהירם
(שם פסוק יט) אל תצרו ואל תתגר בם, והם

♦ יום רביעי י"א אלול ♦

(ח) לֹא־תִתַּעַב אֲדָמִי כִּי אֲחִידָהּ הוּא לֹא־תִתַּעַב מִצְרִי
כִּי־יִגְדַּל הָיִיתָ בָּאָרֶץ:

ה"י • לֹא־תִתַּעַב אֲדָמִי • לְגַמְרִי, וְאֵף עַל פִּי שְׂרָאוֹי לָךְ לִתְעַבּוֹ, שֶׁנִּצָּא בַּחֲרֵב לְקִרְאָתָךְ. לֹא־תִתַּעַב מִצְרִי • מִכָּל וְכָל, אֵף עַל פִּי שֶׁזָּרְקוּ וְזוֹרִיכֶם לִיאֹר. מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אֲכִסְנִיָּא בְּשַׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ.

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יִבָּא לָהֶם בְּקֶהֱלָהּ
יְהוָה: ׀

ה"י • בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגו' • וְשָׂאֵר הָאָמוֹת מִתְּרִין מִיד, הָא לְמִדָּת שֶׁהִמְחִטִּיא לְאָדָם, קָשָׁה לוֹ מִן הַהוֹרָגוֹ, שֶׁהַהוֹרָגוֹ, הוֹרָגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהִמְחִטִּיא, מוֹצִיאֵהוּ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אָדָם שֶׁקָּדַם בַּחֲרֵב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרִים שֶׁטַּבְּעוּם. וְאֵלּוּ שֶׁהִמְחִטִּיאוּם, נִתְעַבּוּ.

(י) כִּי־תֵצֵא מִחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע:
ה"י • כִּי־תֵצֵא וְגו' וְנִשְׁמַרְתָּ • שֶׁהִשְׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה. רַמְבַּ"ן

(יא) כִּי־יִהְיֶה בָּךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֶה־לִּילָה
וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:

ה"י • מִקְרֶה־לִּילָה • דְּבַר הַכְּתוּב בַּהֲנִיָּה. וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה • זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה. לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה • זֶה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר לִיכָנֵס לַמַּחֲנֶה לְוִיָּה, וְכָל שָׂכֵן לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה (פסחים סח). רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהַדּוֹת בְּלוּם, אֲבֵרָמוֹבִיץ

וְכֵן הַטַּעַם בְּכִסּוֹי הַצּוֹאָה, (פסוק יד) כִּי הַמַּחֲנֶה כָּלוּ כְּמִקְדָּשׁ ה'. וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד לְמָקוֹם הַתְּפִלָּה, שֶׁנֶּחְרִיק מִן הַצּוֹאָה אַרְבַּע אֲמוֹת וְלָכֵל מִרְאָה הָעֵינִים:

אָבֵל רְבוּתִינוּ יִדְרֹשׁ (פסחים סח). וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה, בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה וּבְמַחֲנֶה שְׂכִינָה, כִּי־יִהְיֶה הָאָרוֹן עִמָּהֶם שָׁם, וְגַם כִּסּוֹי הַצּוֹאָה לְדַעְתָּם (בְּרִכּוֹת כב:; שם כה) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִזְכְּרוּ הַשֵּׁם לְהִתְפַּלֵּל אוֹ לְקַרֹּא קְרִיאַת שְׁמֵעַ, אִם כֵּן גַּם זֶה אֲזָהָרָה כָּפֹל אוֹתָהּ בְּמַחֲנֶה שְׁלֹא יִהְיֶה הַכֹּל מִפְּקַדְּ מַחֲנֵנוּת הַגּוֹיִם. וְגַם אֵלּוּ מִצְוֹת מִבְּאֵרוֹת:

וְטַעַם כִּסּוֹי הַצּוֹאָה, שֶׁאֵין הַצּוֹאָה כְּטִמְאָה שֶׁתִּטְמָא אֶת מְקוֹמָהּ וְשִׁתְּהִיָּה בּוֹשְׁעַת וְעוֹלָה, אָבֵל אָסוּר לְרְאוּתָהּ בְּעַת הַתְּפִלָּה וּבְהִיּוֹת הַלֵּב דָּבֵק בְּשֵׁם הַנִּכְבָּד, מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְאָסִים יוֹלִידוּ גִּנְאִי בְּנַפְשׁ וַיִּשְׁבְּשׁוּ בִּגְנוּת הַלֵּב הַטָּהוֹר, וְכֹאשֶׁר נִצְלָמָה מֵעֵין רוֹאֶה אֵין רַע:

הַשְּׂכִינָה, כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "דְּבַר" אֵף עַל לְשׁוֹן הָרַע:

וְגַם זֶה מִן הַטַּעַם שֶׁפָּרְשְׁנוּ, כִּי מִלְּבַד הָאֲזָהָרוֹת שֶׁבָּאוּ בְּאֵלֶּה הָעֲבָרוֹת הַחֲמִשָּׁה יוֹסִיף לֹא בְּמַחֲנֶה שֶׁנִּשְׁמַר בּוֹ מִכָּל אֵלּוּ הָעֲבָרוֹת, שֶׁלֹּא תִסְתַּלַּק הַשְּׂכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם, כִּי־אֵשׁ אִמֵּר פִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ. (פסוק טו) וְהָיָה הָעוֹשֶׂה הָעֲבָרוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּמַחֲנֶה, כְּאוֹתָם שֶׁכְּתוּב בָּהֶם (ירמיה ז ל) שְׁמוֹ שֶׁקְּרָעָהֶם בְּבֵית אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו לְטִמְאָה. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יִגְבְּרוּ עָלֵינוּ הָאוֹיְבִים אִם נַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂים הַגּוֹרָמִים לָהֶם שֶׁיִּגְדְּלוּ מִפְּנֵינוּ, וְנִהְיֶה וְנִתֵּן אוֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ. (שם) וְהוֹסִיפוּ בּוֹ לְשׁוֹן הָרַע, כִּדִּי שְׁלֹא יִרְבוּ בִּינֵיהֶם מִחֻלָּתָהּ, וַיִּכּוּ בִּינֵיהֶם מִפָּה רַבָּה כְּאִד יוֹתֵר מִן הָאוֹיְבִים: (יא) וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, הַזִּהְיִר בְּבַעַל הַמַּקְרָה לְצֵאת מִכָּל הַמַּחֲנֶה מִפְּנֵי הַטַּעַם הַנִּזְכָּר שֶׁהִשְׁטָן מִתְּהַלֵּךְ עִמָּנוּ לְהוֹשִׁיעֵנוּ וְהַמַּחֲנֶה קָדוֹשׁ, וְשִׁתְּהִיָּה לְבָנוּ מִתְּכַוֵּן לְהַקְדֹּשׁ כְּרוֹךְ הוּא וְנוֹחִיל לִישְׁעָתוֹ וְלֹא נִסְמָךְ בְּזֵרַע בִּשְׂרֵר.

(י) וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע. שֶׁהִשְׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה, לְשׁוֹן רַשִׁי". וְהִנְכוֹן בְּעֵינֵי בְּעֵינֵי הַמַּחֲנֶה הַזֶּה, כִּי הַכְּתוּב יִזְהִיר בְּעַת אֲשֶׁר תִּחְטָא מִצְוֵי בּוֹ. וְהִזְדַּעַב מִכְּנֻגֵּי הַמַּחֲנֵנוּת הַיּוֹצֵאוֹת לְמַחֲמָה, כִּי יִאֲכָלוּ כָּל תּוֹעֲבָה, יִגְדְּלוּ וְיִחַמְסוּ וְלֹא יִתְבוֹשְׁשׁוּ אֶפְלוּ בְּנִיאֹוֹף וְכָל נִגְלָה, הַיִּשָּׁר בְּכֵי אָדָם בְּטַבְּעוֹ, יִתְלַבֵּשׁ אֲכֻרִיּוֹת וְחִמָּה כְּצֵאת מַחֲנֶה עַל אוֹיֵב. וְעַל כֵּן הַזִּהְיִר בּוֹ הַכְּתוּב, וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט הִיא אֲזָהָרָה מִכָּל הַנֶּאֱסָר: וּבְכִסְפִּי (תצא קט) וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּטִמְאוֹת וּבִטְהוֹרוֹת וּבְמַעֲשָׂוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, תִּלְמִיד לומֵר עֲרוּהָ, אֵין לִי אֵלָּא עֲרוּהָ, מִנֵּי לְרִבּוֹת עֲבוֹדַת גְּלוּלִים וְגִלוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְכוֹת דָּמִים וְקִלְלַת הַשֵּׁם, תִּלְמִיד לומֵר וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע, אוֹ יָכוֹל בְּטִמְאוֹת וּבִטְהוֹרוֹת וּבְמַעֲשָׂוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, תִּלְמִיד לומֵר עֲרוּהָ. מַה עֲרוּהָ מִיְּחֻדָּתָהּ, מַעֲשֶׂה שְׁגָלוֹ עָלָיו כְּנֻעָנִים וּמִסְלַק אֶת הַשְּׂכִינָה, אֵף כָּל מַעֲשֶׂה שְׁגָלוֹ עָלָיו כְּנֻעָנִים וּמִסְלַק אֶת

שיעור יומי ליום רביעי י"א אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת כי-תצא נג
(יב) וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב יִרְחָץ בַּמַּיִם וּכְבָּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא יְבִי־וְהָיָה לְמַפְנֵי רִמְשָׁא וְסָחִי בַמַּיָּא וּכְמַעַל שִׁמְשָׁא יַעוּל לְגוּ מִשְׁרִיתָא:
אַל־תוֹךְ הַמַּחֲנֶה:

כז"י ◀ וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב • סמוך להערב שמשו יטבל, שאינו טהור בלא הערב שמש.

(יג) וַיֵּד תְּהִיָּה לָךְ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ:
כז"י ◀ וַיֵּד תְּהִיָּה לָךְ • פתרגומו, כמו: (במדבר ב) "איש על ידו". מחוץ למחנה • חוץ לענן.
יג ואמר מתקן יהי לך מברא למשריתא ותפוק תמן לברא:

(יד) וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל־אֲזָנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וּחִפְרָתָהּ כָּה וּשְׁבִתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צִאֲתָךְ:
כז"י ◀ עַל־אֲזָנֶךָ • לבד משאר כלי תשמישך. אֲזָנֶךָ • כמו כלי זינך.

(טו) כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וּלְתַתּ אִיבֶיךָ לַפְּנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: ׀
כז"י ◀ וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ • הקדוש ברוך הוא, ערות דבר.
טו ארי יי אלהך שכנתה מהלכא בגו משריתך לשוכבותך ולממסר בעלי דכבך קדמך ותהי משריתך קדישא ולא יתחזי בך עברת פתגם ויתוב מימרה מלאוטבא לך:

(טז) לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדֹנָיו:
כז"י ◀ לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד • פתרגומו. דבר אחר: אפלו עבד פנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל. רמב"ן

(יז) עַמּוֹךְ יֵשֵׁב בְּקֶרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ׀
יז עמוך יתב בינך באתרא די יתרעי פחדא מן קרניך כדייטב לה לא תוננה:

(יח) לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יח לא תהי אתמא מבנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גברא מבני ישראל אתמא אמא:

כז"י ◀ לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה • מקדשת, מקדשת ומזמנת לזנות. וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ • (סנהדרין נד) מזמן למשכב זכור, ואונקלוס תרגם: 'לא תהי אתמא מבנת ישראל לגבר עבדא', שאף זו מקדשת לבעילת זנות היא, מאחר שאין קדושין תופסין לו בה, שהרי הקשו לחמור, שְׁנָאֲמַר: (בראשית כב) "שבו לכם פה עם החמור", עם הדומה לחמור, 'ולא יסב גברא מבני ישראל אתמא אמתא', שאף הוא נעשה קדש על ידה, שכל בעילותיו בעילות זנות, שאין קדושין תופסין לו בה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) וטעם לא תסגיר עבד אל אדניו. דבק למעלה, שאם יברח העבד מאדוניו אשר יצאת עליו מחנה וינצל אל מחנה, לא תסגירנו לו בממון אשר יתן לך. ולפי שאמר במקום אשר יבחר, נראה שהוא מצוה שהיה בן חורין ולא נעבד בו אנחנו: והטעם במצוה הזו, כי עמנו נעבד את השם, ואינו הגון שנחזירנו אל אדוניו לעבד עבודה זרה. ועוד שיתכן שילמד דרך מבוא העיר, כי בענין כזה ילקדו מדינות רבות על ידי העבדים והשבוים הבורחים משם: ורבותינו אמרו (גיטין מה.) אפלו בעבד פנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לארץ, שגם זה יעבד לפני יושבי ארץ

השם, וינצל מעבד היושבים על אדמה טמאה ושאיין כל המצוות נוהגות שם: (יח) לא תהיה קדשה מבנות ישראל. מקדשת ומזמנת לזנות, ולא יהיה קדש מבני ישראל, מזמן למשכב, לשון רש"י. והנה אם הלאו הזה אזהרה באשה הנשכבת ויזהיר בהיותה מקדשת ומזמנת לזנות, אם בן אין

(יט) **לֹא-תָבִיא אֶתְנֶן זֹנָה וּמַחִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ**
לְכַלְגֶּר כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם-שְׁנֵיהֶם: ׀

כ"י • אֶתְנֶן זֹנָה • נָתַן לָהּ טָלָה בְּאַתְנָנָה, פָּסוּל לְהִקְרָבָה. וּמַחִיר כָּלֵב • הִחְלִיף שָׁה בְּכָלֵב. גַּם-שְׁנֵיהֶם • (ב"ק סה)
 לְרִבּוֹת שְׁנוּיָהֶם, כְּגוֹן חֲטִים וְעִשָּׂאֵן סֵלֶת. רמב"ן

(כ) **לֹא-תִשִּׁיךְ לְאַחֶיךָ גִּשְׁף בֶּסֶף גִּשְׁף אֶכֶל גִּשְׁף כָּל-דָּבָר**
אֲשֶׁר יִשָּׂךְ:

כ"י • לֹא-תִשִּׁיךְ • אֲזַהֲרָה לָלוֹה, שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוָה, וְאַחֵר כִּף אֲזַהֲרָה לַמַּלְוָה: (ויקרא כה) "אֵת בֶּסֶפֶךָ לֹא תִתֵּן לוֹ
 בְּגִשְׁף" (ב"מ ע).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ הַשְּׁלֶחַן וְהַלֶּחֶם, כַּעֲנֵן שְׁאֵמֶר
 (ש"א כ כו) בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי לֹא טָהוֹר.
 וְכֵן (ירמיה ו ד) קָדְשׁוֹ עָלֶיהָ מִלְחָמָה, שִׁיטְהוּ
 אוֹתָם כְּמִטְהַר קְרָאיו שֶׁלֹּא יִדְּלוּ הַחֲבָרִים
 מִקֶּהם:

(יט) **לֹא תָבִיא אֶתְנֶן זֹנָה.** הַזֹּנָה יַעֲשֶׂה
 בְּאַתְנָן שְׁלֶהֻם מִצְוֹת, חוֹשְׁבוֹת לְכַפֵּר
 עַל חַטָּאתָם, כְּמוֹ שִׁיזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר ג
 א) בְּמִשְׁלַל שְׁלֶהֻם גִּיּוֹפָא בְּתַפּוּחֵיָא וּמִפְלָגָא
 לְבִאֲשִׁישָׁא, וְלִכְפֹּר אֶסְרָה תוֹרָה אֶתְנֶן לְכָל גִּדְרָה.
 כִּי עֲתָה יוֹסִיפוּ לְחַטֵּא בְּהֵן:

וְכֵן עֲנִין מַחִיר כָּלֵב, בְּעִבּוּר כִּי הַצִּיד בְּכָלִים
 וְשׁוֹמְרֵי חַמּוּמוֹת יִגְדְּלוּ כָלִים עֲזִי נָפֶשׁ
 מִזִּיקִים אֶת הַרְבִּים, וְיִדְּירוּ בְּמַחֲרִיקָם לְהִיט
 כִּפּוּר לְנִפְשָׁם. וְכֵן הַמְנַהֵג עַד הַיּוֹם בְּפִרְשֵׁים
 אֲנָשֵׁי הַצִּיד, שִׁיעֲמִידוּ צוּרֹת כָּלִבְהֵם בְּשִׁעוּהָ
 לִפְנֵי עֲבוּדָה זָרָה, שִׁיעֲלִיחוּ בָּהֶם. וְהַמְפְּרָשִׁים
 אֲמָרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶרֶךְ בִּיּוֹן:

וְאַמֵּר גַּם שְׁנֵיהֶם. לְרִבּוֹת שְׁנוּיָהֶם, כְּגוֹן
 חֲטִין וְעִשָּׂאֵן סֵלֶת, לִשְׁוֹן רִשְׁי. אֲכֹל
 בְּגִמְרָא (ב"ק סה:) אֲמָרוּ, שְׁבִית שְׂמָאי אוֹסְרִין
 וּבֵית הֵלֶל מַתִּירִין, אֵלָּא הֵם וְלֹא יוֹדְוִתֵיהֶם
 הֵם וְלֹא שְׁנוּיָהֶם. וְטַעַם "גַּם שְׁנֵיהֶם", בְּעִבּוּר
 שֶׁהָאֵד בְּאַמֶּת תוֹעֵבָה גְּדוֹלָה וְהוּא הָאֶתְנֶן
 כִּי בּוֹ נַעֲשֶׂתָה תוֹעֵבַת הַזֹּמָה, אֲמָר שְׁנֵיהֶם
 יִתְעַב ה', וְכַמּוֹהוּ מִצְדִּיק רָשָׁע וּמְרַשִּׁיעַ צַדִּיק
 תוֹעֵבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם (משלי יז טו), יִתְלֶה
 הַקֶּטֶן בְּגְדוֹל, וְכֵן וּמָתוּ גַם שְׁנֵיהֶם (לעיל כב
 כב) כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי (שם):

אוֹ טַעַמּוֹ, שֶׁהִזְהִיר כָּבֵר עַל פְּסוּלֵי הַקֶּרֶן
 בְּמוֹמִין, וְאַמֵּר בָּהֶם (לעיל יז א) לֹא
 תִּזְבַּח לֵה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וְשֶׁהָ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ
 מוֹם כָּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֵבַת ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא,
 הוֹסִיף בְּכָאֵן לומר כִּי גַם הָאֶתְנֶן וְהַמַּחִיר
 שְׁגוּפָם תָּמִיד גַּם הֵם תוֹעֵבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּמוֹתָם,
 וְהוּא הַנִּכּוֹן:

וְכֵן אֲזַן שְׁמַעַת וְעֵינֶן רָאָה ה' עֲשֶׂה גַם שְׁנֵיהֶם
 (משלי כ יב), יִרְמֹז לְאֶדָם בְּכָלָו, יֹאמֵר
 שֶׁ"יִּצְרֹר אֶת הָאֶדָם וְעֲשֶׂה גַם אֵלּוּ בּוֹ. וְכֵן

בְּמִסְכַּת סְנֵהדְרִין (נד:), גַּם זֶה לֹא יִתְבָּן
 שִׁיאֲמָרוּ אִי אִתָּהּ מִזְהָר עָלֶיךָ בְּאַמּוֹת, שֶׁהִנְשָׁכְבִּי
 מִן הַגִּי' בְּסִקְלָהּ הוּא:

אֲכֹל נִרְאָה שְׂדַעַת בַּעַל הַכְּרִיתָא הוּא כַּעֲנֵן
 שֶׁהִזְכִּירוּ, זִהוּרִי לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא תַעֲמֹד
 הָאִשָּׁה עַל אִם הַדֶּרֶךְ לְנוֹת, כִּי שָׁם תִּנְאָפְנָה
 מֵאִסּוּרֵי הַבִּיאוֹת קְרוֹבִים וְרַחֲוִקִים, וְלִכְּן מְכַסּוֹת
 פְּנֵיהֶן לְנוֹת גַּם מֵאֲחִיקָם וְקְרוֹבֵיהֶם, וְהוּא מֵה
 שְׁאֵמֶר (בראשית לח טו) וְיִחְשְׁבָהּ לְזֹנָה כִּי
 כִּסְתָהּ פָּנֶיהָ. וְכֵן זִהוּרִי לְבֵית דִּין עַל הַמְּזֻמָּן
 לְהִיט נִשְׁכָּב מִן הַזְכָּרִים, כַּעֲנֵן שְׁכָתוֹב (מ"א
 יד כד) וְגַם קִדְשָׁהּ בְּאֶרֶץ עֲשׂו כָּלֵל הַתוֹעֵבַת
 הַגּוֹיִם. וּמִלְכָּד הָאֲזַהֲרָה בְּעוֹשֵׁי הַעֲבָרָה זִהוּרִי
 כָּאֵן בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא יִנְיָחוּ לְהִיט קִדְשָׁהּ בְּעִינֵים
 עַל הַדֶּרֶךְ, כִּידוּעַ מִקֶּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁעוֹמְדִים
 עַל הַדֶּרֶךְ מְכֻסִּי הַפְּנִים כְּנִשִּׁים לַעֲשׂוֹת הַתוֹעֵבָה
 הַזֹּאת. וְדָרְשׁוּ בְּכִרְתָּא הוּא, שְׂאֵין אֲנִי מִזְהָרִים
 בְּאַחֲרִים וּזְלָתְנִי אִם יַעֲשֶׂה עִם רַעֲיָהּ כֵּן, שֶׁלֹּא
 הִזְהָרְנוּ אֲנַחְנוּ בְּגוֹיִם אֵלָּא כַּעֲנֵן עֲבוּדָה זָרָה
 בְּלָבָד:

וְלִשְׁוֹן קִדְשָׁהּ עַל דַּעַת הַמְּפִרְשִׁים לִשְׁוֹן
 הַזֹּמָה, כִּי מִצָּא, אֲנִי צוּרִית לְמִקְדָּשִׁי
 (ישעיה יג א), וְכֵן הַקִּדְשִׁי קְרָאיו (צַפְנִיָּה א
 ז), קִדְשׁוֹ עָלֶיהָ מִלְחָמָה (ירמיה ו ד):

וְלִפִּי דַעַתִּי כָּלֵם מִלְשׁוֹן קִדְשָׁהּ, כִּי הַפּוֹרֶשׁ
 מִן הַזֹּנָה נִקְרָא קִדְשָׁהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
 (ויקרא כא ז) אִשָּׁה זֹנָה וְחִלָּלָהּ לֹא יִקְחוּ
 וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ כִּי קִדְשָׁהּ הוּא
 לְאֱלֹהֵי, וְהִנֵּה הַנִּשְׁמָרֶת מִן הַעֲרֵוָה וְהַזֹּמָה,
 קִדְשָׁהּ. וְהַנִּפְרָדֶת מִן הַקִּדְשָׁה וְנִטְמָאת בְּזִמָּה,
 נִקְרָאָה קִדְשָׁהּ, קְרוֹב לָמָּה שְׁנוּהָ הִלְשׁוֹן לומר,
 וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִשְׁרַשׁ (איוב לא יב), וְדָרְשׁוּ
 אֶת הַמְּזֻבָּח (במדבר יג), כִּי הַזֹּנָה הַמְּפִרְסָמֶת
 טְמֵאת הַשָּׁם רַבַּת מִהַזֹּמָה, נִפְרָדֶת מִכָּל
 קִדְשָׁהּ, וְאֵין שָׁם זֶה בָּהּ, רַק בְּהִיטָתָהּ מִזִּמָּנָה
 לַתוֹעֵבָה הַזֹּאת שְׂאֵין לָהּ שְׁעַת הַכִּשּׁוּר וְקִדְשָׁהּ
 כָּלֵל:

וְלִשְׁוֹן "הַקִּדְשִׁי קְרָאיו", מִלִּיצָה, כִּי הַעוֹשֶׂה
 מִשְׁתָּה מִקְדָּשׁ קְרוֹאִיו וּמִטְהַר אוֹתָם

הַפְּנוּיָה הַנּוֹכַעֶלֶת בְּמִקְרָה וּבִהֲצָנַע מַחֲכִיבִי
 הַלְאִיוִן. וְכֵן הַקִּדְשִׁי, לָמָּה יִזְכִּיר בְּהִיטוֹ קִדְשָׁהּ
 וּמְזֻמָּן, וְאִפְלוּ הַנּוֹכַעֶלֶת בְּחִדְרֵי חֲדָרִים יֵשׁ בּוֹ
 כִּרְת וּמִיטַת בֵּית דִּין. וְעוֹד שֶׁהִיָּה רָאוּי שִׁיאֲמָר
 לֹא תִהְיֶה בְּכֶם קִדְשָׁהּ וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם קִדְשָׁהּ,
 כִּי "מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" ו"מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כָּאֵלּוּ
 בַּעַם אַחֵר יִדְבָּר:

וְהַנִּרְאָה בְּעִינֵי בָלָא הַזֶּה, כִּי הוּא אֲזַהֲרָה
 לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יִנְיָחוּ אַחַת מִבְּנוֹת
 יִשְׂרָאֵל לְהִיט יוֹשְׁבֶת בְּפִרְשֵׁת דְּרָכִים בְּעִינֵים
 עַל הַדֶּרֶךְ לְזִמָּה אוֹ שִׁתְּתֵקֵן לָהּ קֶבֶה שֶׁל זֹנָה
 כְּמִנְהַג אֲרָצוֹת זָרִים, וְיִשְׁבּוֹת עַל הַפֶּתַח בְּתַפִּים
 וּבְכַנְנוֹרוֹת, כַּעֲנֵן שְׁכָתוֹב (ישעיה כג טז) קָחִי
 כְּנוֹר סִבִּי עִיר זֹנָה נִשְׁכָּחָה הִיטִיבִי נֶגֶן הַרְבִּי
 שִׁיר לְמַעַן תִּזְכְּרִי. וְכֵן זִהוּרִי לְבֵית דִּין עַל
 הַקִּדְשָׁה:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט אִפְלוּ שִׁישְׁכָּב עִם הַנָּשִׁים
 בְּקֶבֶה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לוֹ מְזֻמָּנָה לְזִמָּה, אוֹ
 שִׁישְׁכָּב בְּעִינֵים עַל הַדֶּרֶךְ הַזִּהָרִים לְבֵית דִּין:
 וְיִרְאָה לִי שֶׁכֵּן דַּעַת אוֹנֵקְלוֹס, אֲכֹל צִרְף לָהּ
 הַעֲבָד וְהַשְׁפָּחָה הַבָּאִים בִּישְׁרָאֵל דֶּרֶךְ
 נִשְׁוֹאִין, מִפְּנֵי שֶׁהִכֵּל יוֹדְעִין בְּעִבּוּר הַזֶּה שְׁנֵיהֶם
 בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְהִיא עֲמּוֹ
 כְּאִשָּׁה עִם בַּעֲלָהּ אִם כֵּן הִיא קִדְשָׁהּ לְעִינֵי
 הַשָּׁמַיִם:

וְרִאִיתִי בְּסִפְרֵי (תצא ככו) לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁהּ
 מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵין אִתָּהּ מִזְהָר עָלֶיהָ
 בְּאַמּוֹת, וְלֹא יִהְיֶה קִדְשָׁהּ, אֵין אִתָּהּ מִזְהָר עָלֶיהָ
 בְּאַמּוֹת, שֶׁהִיָּה בְּדִין, וְיֵמָּה אִם קִדְשָׁהּ קָלָה
 אִתָּהּ מִזְהָר עָלֶיהָ בִּישְׁרָאֵל, קִדְשָׁהּ חֲמוּר אֵינוֹ
 דִּין שֶׁתִּהְיֶה מִזְהָר עָלֶיהָ בִּישְׁרָאֵל, אוֹ חֲלוּף,
 אִם קִדְשָׁהּ חֲמוּר אֵין אִתָּהּ מִזְהָר עָלֶיהָ בְּאַמּוֹת,
 קִדְשָׁהּ קָלָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִהְיֶה מִזְהָר עָלֶיהָ
 בְּאַמּוֹת וכו':

וְנִרְאָה מִזֶּה שְׂאֵין מִדְּרָשׁם כְּדָבָרֵי אוֹנֵקְלוֹס,
 שֶׁהִרְיָ לְדָבָרֵינוּ אֵין חֲמֵר בְּקִדְשָׁהּ יוֹתֵר
 מִן הַקִּדְשָׁהּ. וְעוֹד, מֵהוּ זֶה שְׂאוֹמְרִים אֵין אִתָּהּ
 מִזְהָר עָלֶיהָ בְּאַמּוֹת. וְכֵן אִם הִיָּה מִדְּרָשׁם
 בְּקִדְשָׁהּ לְזָכֵר הַנִּשְׁכָּב בְּמִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

לא תשיף (כג, כ) **המלֹוה בְּרִבִּית אֵינוֹ קֵם לַתַּחֲתִית הַמֵּתִים** (שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות ריבית ס"ב) **הַמִּלְוֶה בְּרִבִּית מְרִוּיִם מִכֶּסֶף שֶׁבִּעֲבֹר הָיָה שָׁלוֹ, וְהוּא נִתֵּן אֶפְשָׁרוֹת לַלוּוֶה לְסַחֵר בּוֹ. וּבִמְדָּה זֹאת מוֹדְדִים לוֹ מִלְמַעְלָה: נֹתְנִים לוֹ כֹחַ לַעֲבֹד עֲבוּדָתוֹ, "לְסַחֵר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כְּבִיכּוֹל, בְּעֲבוּדָה עֲצֻמָּה. וְהִנֵּה, בְּקִיּוֹם מִצְוַה יֵשׁ מִשּׁוּם "תַּחֲתִית הַמֵּתִים", שֶׁכֵּן דִּבֶּר גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹנֶה וְנִפְסָד (מִיָּתֶה), נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקִדְשָׁהּ, שֶׁהִיא חַיִּית וְנִצְחִיּוּת. וְעֲבוּדָה זֹאת מְבִיאָה לַתַּחֲתִית הַמֵּתִים כִּפְשׁוּטָה. אֵף נִצְחִיּוּת זֹאת אֵינָה בָּאָה מִעֲבוּדַת הָאָדָם, הַמְּגֻבֶּלֶת, אֲלָא מִהַתְחַבְּרוֹת בְּאֻלָּקִים חַיִּים (מִצְוַה מְלִשׁוֹן צְוֹתָא). וְאֵלּוֹ הַמִּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁלֹא מִשְׁתַּתְּפִים מִלְמַעְלָה בְּעֲבוּדָתוֹ, כְּאִמּוֹר, אֵינוֹ קֵם בַּתַּחֲתִית הַמֵּתִים. רַמְבַּ"ן**

כא לבר עממין תרבי וְלֶאֱחִיפָה לֹא תִרְבִּי בְּדִיל
דִּיבְרִכְנָנָה יִי אֱלֹהֶה בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יָדָה עַל
אַרְעָא דִּי אֵת עֲלָל לְתַמְנָה לְמִידְתָּה:

(כא) לִנְכַרִי תִשְׁיֵף וְלֶאֱחִיפָה לֹא תִשְׁיֵף לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מְשַׁלַּח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ: ׀

רש"י ~ **לִנְכַרִי תִשְׁיֵף** • וְלֹא לֶאֱחִיפָה, (שם) לֹא הָבֵא מִכָּל עֲשֵׂה – עֲשֵׂה, לַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנִי לְאוֹיֵן וְעֲשֵׂה.

כב ארי תדר נדר קדם יי אלהה לא תאחר
לשלמותה ארי מתבע יתבענה יי אלהה
מןה ויהי כה חובא:

(כב) כִּי־תִדְרֶה נִדְרָ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ
כִּי־דָרַשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִעֲמֻךְ וְהָיָה בְּךָ חֲטָא:

רש"י ~ **לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ** • (ספרי) שְׁלֹשָׁה רִגְלִים, וּלְמִדּוּהוּ רַבּוּתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא.

כג וארי תתמנע למנדר לא יהי כה חובא:

(כג) וְכִי תִחְדַּל לְנִדֹר לֹא־יִהְיֶה בְּךָ חֲטָא: רַמְבַּ"ן

כד אפקות סנותה תשר ותעבד כמא די
נדרתא קדם יי אלהה נדבתא די מללתא
בפומך:

(כד) מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדַּרְתָּ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ נִדְבָהּ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ׀

רש"י ~ **מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר** • (ר"ה י) לִיתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ ~

(תהלים קטז יח) נְדָרִי לַה' אֲשֶׁלֶם נִגְדָה נָא
לְכָל עַמּוֹ. לְפִיכָה יֹאמֵר הַכְּתוּב הַשְּׁמֵר בְּנִדְרֶיךָ,
כִּי אֵף עַל פִּי שָׁהִם וְזָרוּ בְּקִרְבָּנֹת הַשֵּׁם אֲשֶׁר
הֵם לָךְ לְרִצּוֹן, אִם תִּדְרֶה תִּבְּאֵל לִידֵי חֲטָא אִם
לֹא תִשְׁלֹם אוֹ שְׁתֵּאָחֵר לְשִׁלְמוֹ, וְאִם לֹא תִדְרֶה
לֹא תִמְצָא חֲטָא בְּעֵינֶיךָ כִּלְלִי, כִּי אֲפִלּוּ לֹא
תִקְרִיב קִרְבָּן כָּל יְמֶיךָ לֹא יִהְיֶה בְּךָ חֲטָא, אִם
כֵּן תִּשְׁמֹר מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ בְּאֲשֶׁר תוֹצִיא הַדָּבָר
מִפִּיךָ, וְעֲשִׂיתָ אֲחֵרֵי כֵן בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, לְהַשְׁלִים
כָּל אֲשֶׁר נִדְבָה רִוּחְךָ לְהוֹצִיא מִפִּיךָ:

וְעַל הַדָּרֶךְ הַזֶּה אִמְרָ שְׁלֹמֹה (קהלת ה ג ד)
בְּאֲשֶׁר תִּדְרֶה נִדְרֶה לֹא־לֵהִים אֶל תֵּאָחֵר
לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חֲפִץ בְּכִסְלִים טוֹב אֲשֶׁר לֹא
תִדְרֶה מִשְׁתַּדֵּר וְלֹא תִשְׁלֹם. יֹאמֵר שְׂאִין חֲפִץ
בְּכִסְלִים הַחוֹשְׁבִים לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, בְּאֲשֶׁר יִדְרוּ
נְדָרִים רַבִּים לְהִיּוֹת לָהֶם וְזָרוּ לְמִצְוַה שֶׁחֻשְׁבוּ
לַעֲשׂוֹת, וְלֹא יִחְשְׁבוּ בְּלִבָּם וְלֹא דַעַת וְלֹא
תְבוּנָה לֵאמֹר אוֹלֵי לֹא תִמְצָא יָדִי לְהַשְׁלִים
כָּל אֵלֶּה, אֲבָל יִחְשְׁבֵה כִּי הִרְצוֹן אֲשֶׁר הָיָה לוֹ
בַּעַת נִדְרוֹ יִחְשְׁבֵה לוֹ לְטוֹבָה. וּלְפִיכָה יִזְהִיר
עוֹד (שם שם ה) אֶל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לְחֲטָא
אֶת בְּשָׁרְךָ וְאֶל תֵּאָמֵר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שִׁנְנָה

וּבְחֻסְדִּים, לֹא בְּגִזְלִים וּבְגִנְבָה וּבִאֲוֲנָה:
וְהַזְכִּיר נִשְׁפָּה כֶּסֶף נִשְׁפָּה אֲכָל. לְבָאֵר שֶׁהִלְוֶה
סָאָה חֲשִׁין בְּסָאָה וְחֲצִי יִהְיֶה נִשְׁפָּה
גַּמּוֹר, אֲפִלּוּ לֹא יִהְיֶה שְׁנֵה סָאָה וְחֲצִי בַּעַת
הַפְּרָעוֹן כְּדָמִי סָאָה שֶׁהִלְוֶה. וּבָאֵר עוֹד כָּל
דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁפָּה, אֲפִלּוּ בְּאֲבָנֵי הַבִּנְיָן וּשְׂאֵר
הַנְּגֻלִים, אוֹלֵי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שְׂאִין הַנִּשְׁפָּה
רַק בְּכֶסֶף, שֶׁכָּל הַדָּבָרִים נִקְנִין בּוֹ וּבִאֲכָל
שֶׁהוּא חַיִּי הָאָדָם, אֲבָל בְּשְׂאֵר הַדָּבָרִים גִּלְף
אֲחֵר שׁוֹם הַכֶּסֶף לַעַת הַהִלְוָה וְהַפְּרָעוֹן:
וְרַבּוּתֵינוּ (ספרי קכט) עֲשֵׂה "לִנְכַרִי תִשְׁיֵף"
לֹא הָבֵא מִכָּל עֲשֵׂה בְּאֲחִיפָה, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא מִיָּתֶר שֶׁבְּכָר אִמְרָ לֹא תִשְׁיֵף לֶאֱחִיפָה:
(כג-כד) וְכִי תִחְדַּל לְנִדֹר לֹא יִהְיֶה בְּךָ
חֲטָא. בְּעֲבוּר שֶׁהִמְקָרִיבִים עוֹלָה
וְזִבְחִים לֹא־לֵהִים יֵשׁ לָהֶם שֶׁכֵּר טוֹב, כְּעֵינֶיךָ
שֶׁכְּתוּב (תהלים סו טו) עֲלֹת מִחִים אֲעֲלֶה
לָךְ עִם קִטְרֹת אֵילִים אֲעֲשֶׂה בְּךָ עִם עֲתוּדִים
סִלָּה, אֲבֹא בִיתְךָ בְּעוֹלוֹת (שם פסוק יג) וְאֵף
בְּקִרְבָּנֹת הַבָּאִים בְּנִדְבָה כְּתוּב (ויקרא א ד)
וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, וְאִמּוֹר רִית נִיחֹם לָהּ,
וְאִם כֵּן הָרִי הַנִּדְרִים וְזָרוּ בְּמִצְוָה, וְכְתוּב

אֲכָן וְאֲכָן אִיפָה וְאִיפָה תוֹעֵבֶת ה' גַּם שְׁנִיָּהֶם
(שם פסוק י), יִרְמֹז לְגִזְלִים וְחֹמֶס וְכָל עוֹשֶׂק,
שֶׁהֵם תוֹעֵבוֹת גְּדוּלוֹת מְאֹד וְלֹא יִזְכִּירָם:
(כז-כא) לֹא תִשְׁיֵף לֶאֱחִיפָה. גַּם זֹאת מִצְוָה
מְבִאֶרֶת (ויקרא כה לו לו), יוֹסִיף
בְּכָאֵן אֲזַהֲרָה גַּם לַלוּוֶה, מִה שְׂאִין כֵּן בְּכָל
דִּינֵי מִמּוֹנוֹת שֶׁאֵם רָצָה הוּא לְזוֹק בְּנִכְסֵי
רִשְׁאִי, אֲבָל מִפְּנֵי רִגְלִיּוֹת הַחֲטָא הַזֶּה יִזְהִיר
בּוֹ גַּם הַלּוֹה:

וּבָאֵר בְּכָאֵן שֶׁיִּהְיֶה רִבִּית הַנְּכַרִי מִתֵּר, וְלֹא
הַזְכִּיר כֵּן בְּגִזְלִים וּבְגִנְבָה, כִּמּוֹ שְׂאִיִּמּוֹ
(ב"ק קיג:) גִּזְלֵי גוֹי אִסּוּר. אֲבָל הַרְבִּית שֶׁהוּא
נַעֲשֶׂה לְדַעַת שְׁנִיָּהֶם וּבְרִצּוֹנָם, לֹא נֶאֱסָר אֲלָא
מִצַּד הָאֲחִיפָה וְהַחֲסָד, כִּמּוֹ שֶׁצִּוָּה (ויקרא יט
יח) וְאֶהְבֶּת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, וְכִמּוֹ שְׂאִיִּמּוֹ (לעִיל
טו ט) הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ
בְּלִיעֵל וְגו', וְעַל כֵּן אִמְרָ לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה'
אֱלֹהֶיךָ, כִּי חֲסֵד וְרַחֲמִים יַעֲשֶׂה עִם אֲחֵיו
בְּאֲשֶׁר יִלְוּנוּ בְּלֹא רִבִּית וְתַחֲשֹׁב לוֹ לְצִדְקָה:
וְכֵן הַשְּׁמִיטָה חֲסֵד בְּאֲחִים, לָכֵף אִמְרָ (שם
פסוק ג) אֶת הַנְּכַרִי תַגִּשׁ, וְקִבֵּעַ לוֹ בְּרִכָּה,
כִּי הַכְּתוּב לֹא יִזְכִּיר הַדָּבָר רַק בְּצִדְקָה

♦ יום חמישי י"ב אלול ♦

(כה) כִּי תֵבֵא בְּכֶרֶם רִעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשֶׁךָ שְׂבָעָךָ
וְאֶל־כִּלְיֶיךָ לֹא תִתֵּן: ׀

כה ארי תתגר בכרמא דחברך ותיכול ענבין
כנפשך שבעך ולמאנך לא תתן:

כז"י א כי תבא בכרם רעך • (ב"מ פז) בפועל הכתוב מדבר. כנפשך • כמה שתראה. שבעך • ולא אכילה גסה.
וְאֶל־כִּלְיֶיךָ לֹא תִתֵּן • מכאן שלא דברה תורה אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית, אבל
אם בא לעדר ולקשקש, אינו אוכל.

(כו) כִּי תֵבֵא בְּקִמַּת רִעֶךָ וְקִטְפַת מְלִילַת בִּידֶךָ וְחֲרַמְשָׁ
לֹא תִתֵּן עַל קִמַּת רִעֶךָ: ׀

כו ארי תתגר בקמתא דחברך ותקטוף
דמלן בידך ומגלא לא תרים על קמתא
דחברך:

כז"י א כי תבא בקמת רעך • (ב"מ פ"ז) אף זו בפועל הכתוב מדבר.

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֻלָּה וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא
חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מֵצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִית
וְנָתַן בִּידָהּ וְשִׁלְחָה מִבֵּיתוֹ:

א ארי יסב גבר אתמא ויבעלנה ויהי אם לא
תשפח רחמין בעינאיה ארי אשפח בה
עברת פתגם ויכתוב לה גט פטורין ויהב
בידה וישלחנה מביתה:

כז"י א כי־מצא בה ערות דבר • מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ספרים אחרים: מצוה שלא תמצא חן בעיניו) ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 218)

כי יקח איש אשה (כד, א) קדושי איש ואשה רומזים להקב"ה וינסת ישראל, כמאמר רז"ל ביום חתונתו זה מתן תורה, הינו
דבקותם של ישראל באביהם שבשמים על ידי עסק התורה והמצוה. כשם שהאשה קנויה לבעלה והיא נאסרת על אחרים, כך
גם יהודי דבוק בהקב"ה והוא קדוש ומבדל מתאוות העולם. וכשם שבקדושי איש ואשה לא נתן להפריד בין שני הדברים
האמורים, כך גם לגבי הקב"ה וינסת ישראל, וכדאיתא בחובת הלכות: מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם
התישב אהבת העולם בנו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פי לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך)

פרישות בתנאי לדבקות בהקב"ה

כי־יקח איש אשה (כד, א)

איתא ב'פְּתֵר שֶׁם טוֹב' להבעל־שם־טוב (בתחלתו סימן י"ד): "הקב"ה נקרא איש . . . וישראל נקראין אשה, וזהו שכתוב האשה
נקנית לבעלה, שיהיו נקראין אשתו כביכול".

והנה ידוע מה שכתוב בספרי ה'אחרונים' (צפנת פענח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) ד"קדושין עושה שתי
פעולות. א' מה שקנויה לו, וב' מה שנאסרה על אחרים".

ויש לומר דכן הוא גם בקדושי הקב"ה וינסת ישראל, שיש גם בקדושין אלו שתי פעולות. א. הדבקות ד'ישראל וקודשא־ברוך־הוא.
ב. הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הנה המעלימים ומסתיירים על יחוד זה.

וכשם שבקדושי איש ואשה, אי־אפשר שתהיה קנויה לבעלה בלי שתאסר על אחרים, כמו כן בקדושי הקב"ה וינסת ישראל,
אי־אפשר שתהיה כדבועי הדבקות בהקב"ה בלי הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הנה, וכמו שכתוב ב'חובת הלבבות' (פתח
השער לשער אהבת ה') "מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו".

(ב) וַיֵּצֵא מִבֵּיתוֹ וְהִלָּכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אֲחֵר:

ב ותפוק מביתה ותהי ותהי לגבר אחר:

כז"י א לְאִישׁ־אֲחֵר • (גיטין ז) אין זה בן זוגו של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה הכניסה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

היא, כלומר שלא תרבה בנדרים, וכאשר לא
היא, כלומר שלא תרבה בנדרים, וכאשר לא
תקריבם תאמר לפני המלאך האכזרי אשר ישלח
בך כי שגגה היא, שהייתי סבור להקריבם, וכלב
שלם נדרת אותם, ועתה לא מצאך ידך לעשות
כן, כי האלהים יקצף על קול נדריך, וחבל
המלאך הנזכר, את מעשה ידיך:

ג. וַיִּסְנְנָה גִבְרָא בְּתִרְאָה וַיִּכְתּוּב לָהּ גִּט פְּטוּרִין וַיִּתֵּן בִּידָהּ וַיִּפְטְרֶנָּה מִבֵּיתָהּ אוֹ אָרִי מָוֶת גִּבְרָא בְּתִרְאָה דְּנִסְבָּה לָהּ לֹאנְתָּה:

(ג) וּשְׁנֵאנָהּ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָּ וְנָתַן בִּידָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר־לָקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

כז"י ◀ וּשְׁנֵאנָהּ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן • הַכְּתוּב מִבְּשָׂרוֹ שֶׁסּוּפוֹ לְשִׁנְאוֹתָהּ, וְאִם לֹא, קוֹבְרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ כִּי יָמוּת".

ד. לִית לָהּ רִשׁוֹ לְבַעֲלָהּ קִדְמָאָה דִּי פִטְרָה לְמַתָּב לְמַסְבָּה לְמַהוּי לָהּ לֹאנְתָּה פִתְרָה דִּי אִסְתָּאֲבַת אָרִי מִרְחָקָא הִיא קָדָם יִי וְלֹא תַחֲזִיב יָת אַרְעָא דִּי יִי אֱלֹהֶהּ יִהְיֶה לָּהּ אַחְסָנָא:

(ד) לֹא־יֻכַּל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְחָהּ לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ בִּיְתוּעָהּ הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: ם

כח"י ◀ אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ • (יבמות יא) לְרִבּוֹת סוּטָה שֶׁנִּסְתְּרָה. רמב"ן

◀ יום שישי י"ג אלול ▶

ה. אָרִי יִסָּב גִּבְרָא אֶתְמָא תִּדְתָּא לֹא יִפּוֹק בְּחִילָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלוּהִי לְכָל מַדְעָם פְּגִי יְהִי לְבֵיתָהּ שְׂמָא תִּדָּא וַיַּחֲדִי יָת אֶתְמָה דִּי נָסָב:

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצֹאָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דְּבַר נָקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׁמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח:

כט"י ◀ אִשָּׁה חֲדָשָׁה • שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ, וְאֶפְלוֹ אֶלְמָנָה, פֶּרֶט לְמַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו • דְּבַר הַצָּבָא. לְכָל־דְּבַר • (ספרי. סוטה מז) שֶׁהוּא צָרֵף הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מִים וּמִזֹּן, וְלֹא לְתַנּוֹן דְּרָכִים. אֲבָל לְחֻזְרוֹת מִעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל פִּי כַהֵן, כְּגוֹן: בְּנֵה בֵּית וְלֹא חֲנֹכוֹ, אֲרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ, מִסְפִּיקִין מִים וּמִזֹּן וּמִתְקַנֵּין אֶת הַדְּרָכִים. יְהִיָּה לְבֵיתוֹ • (שם) וְאִף בְּשִׁבְלֵי בֵּיתוֹ, אִם בְּנֵה בֵּית וְחֲנֹכוֹ וְאִם נָטַע כָּרֶם וְחָלְלוֹ, אֵינוֹ זֶה מִבֵּיתוֹ בְּשִׁבְלֵי צִרְכֵי הַמִּלְחָמָה. לְבֵיתוֹ זֶה בֵּיתוֹ. יְהִיָּה • לְרִבּוֹת אֶת כְּרָמוֹ. וְשִׁמַּח • יִשְׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיַּחֲדִי יָת אֶתְמָה', וְהַמְתַּרְגֵּם: 'וַיַּחֲדִי עִם אֶתְמָה', טוֹעָה הוּא, שָׂאִין זֶה תַּרְגוּם שֶׁל 'וְשִׁמַּח', אֲלֵא שֶׁל 'וְשִׁמַּח'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 167)

לְכָל דְּבַר נָקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ (כד, ה) שֶׁהוּשָׂא אִשָּׁה מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו (בעל הטורים) תְּכַלִּית הַנְּשׂוּאִין הִיא קִיּוֹם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ, הוֹלֵדֶת בָּנִים. וְהִנֵּה, קְרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָה הוּא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה רוּחִינִית, כְּמֵאמַר רז"ל כָּל הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תוֹרָה . . כְּאֵלוֹ יִלְדוּ. נִמְצְיָנוּ לְמִדִּים אֲפֹא, עוֹדֵד וְחֹזֵק מִיחָד לְמִי שְׂבוּחַת לְהַתְעַסֵּק בְּהַפְצַת הַתּוֹרָה וּבְחֹזֶק הַיְּהוּדוּת: מִבְּטָח לוֹ שֶׁמוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו! רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְכָל דְּבַר, שֶׁהוּא צָרֵף הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מִים וּמִזֹּן וְלֹא לְתַנּוֹן דְּרָכִים, אֲבָל חֻזְרוֹת מִעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל פִּי כַהֵן, כְּגוֹן בְּנֵה בֵּית חֲדָשׁ וְלֹא חֲנֹכוֹ, אֲרַס" אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ, מִסְפִּיקִין מִים וּמִזֹּן וּמִתְקַנֵּין אֶת הַדְּרָכִים, לְשׁוֹן רִש"י מְדַבְּרֵי רְבוּתֵינוּ (ספרי קלז, סוטה מד). וְאִם כֵּן, יְהִיָּה "עָלָיו" עַל הַצָּבָא הַנּוֹכַח. יֹאמַר שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הָאִישׁ הַזֶּה עַל הַצָּבָא לְכָל דְּבַר, לֹא לְהִיּוֹת פֶּקִיד עַל אֲנָשֵׁי הַצָּבָא אוֹ מְצַבֵּא אֶת עַם הָאָרֶץ לְכָל הַצִּירִף לָהֶם כְּגוֹן סְפֹק מִים, לֹא יִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בַּקְּשָׁמְחָתוֹ, וְהוּא פְּרוּשׁ נִכּוֹן:

גִּרְשָׁתוֹ מִשְׁנֵשֵׁאֲתָא, וַיַּחֲדִיר בְּמַחְזִיר אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּטְמָאָה בְּנוֹת: וְעַל דְּרָף הַפֶּשֶׁט אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ לְבַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן, יִרְמֹז כִּי פֶאֶשֶׁר יִדְעָה אִישׁ אַחֵר תַּחֲשֹׁב לוֹ טְמֵאָה. וְאֵלּוּ מִצְוֹת מִחֲדָשׁוֹת כְּגֹט וּבְחֻזְרוֹתָהּ. וְטַעַם הָלֹא הִזָּה, כִּי שֶׁלֹּא יִחְלִיפוּ נְשׂוּתֵיהֶן זֶה לָזֶה, יִכְתֹּב לָהּ גִּט בְּעֶרֶב וּבִבְקָר הִיא שָׂכָה אֵלָיו, וְזֶה טַעַם וְלֹא תַחֲטִיֵּא אֶת הָאָרֶץ, כִּי זֶה סִבָּה לְחֻטָּאִים גְּדוּלִים. וּבִסְפָּרִי (תצא קלו) וְלֹא תַחֲטִיֵּא אֶת הָאָרֶץ, לְהַחֲדִיר בֵּית דִּין עַל כָּף: (ה) וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבַר. דְּבַר הַצָּבָא.

(ד) אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ. לְרִבּוֹת סוּטָה הַנִּסְתְּרָה, לְשׁוֹן רִש"י. וּפְרוּשׁוֹ אִשָּׁה שְׂנוּתָהּ תַּחַת בַּעֲלָהּ. אֲבָל הַסּוּטָה הַנִּסְתְּרָה בְּלִבָּהּ לֹא נֹדַע שֶׁהִיא טְמֵאָה וְאֵינוֹ עוֹבֵר עָלֶיהָ בְּלֹא הִזָּה. וְכֵן מִפְּרָשׁ בְּפֶקֶד רִאשׁוֹן שֶׁל יְבָמוֹת (יא:), מֵאִי וְנִסְתְּרָה, נִבְעֲלָה, וְאִמָּאִי קָרִי לִיה נִסְתְּרָה לְשָׁנָא מַעֲלִיא נָקֹט, וְשֶׁאֵלּוּ נִבְעֲלָה בְּהִדָּא פְּתִיב בַּה טְמֵאָה (במדבר ה יג) וְנִסְתְּרָה וְהִיא נְטִמָּאָה, לְמִיָּקָם עָלֶיהָ בְּלֹא: וְאִם כֵּן, יֹאמַר הַכְּתוּב לֹא יֻכַּל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְחָהּ לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ, וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי לֹאִוִּין, יְזִירֵהּ בְּמַחְזִיר

(ו) **לֹא־יַחְבֵּל רִחִים וְרֹכֵב בִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֵבֶל: ׀**
 כש"י רחמים • היא התחתונה. ורכב • היא העליונה. לא־יחבל • אם בא למשקנו על חובו בבית דין, לא ימשקנו בדברים שעושים בהן אכל נפש (ב"מ ק"ג).

(ז) **כִּי־יִמְצָא אִישׁ גִּנֵּב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרָבוּ וּמָכְרוּ וּמָתְ הַגֵּנֵב הַהוּא וּבְעֵרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ׀**
 זארי ישתפח גבר גנב נפשא מאחיו מבני ישראל ויתגר בה ויזננה ויתקטל גנבא ההוא ויתפלי עבד דביש מבינך:

כש"י כִּי־יִמְצָא • (ספרי) בעדים והתראה, וכן כל 'ימצא' שבתורה. והתעמרבו • אינו חייב עד שישתמש בו.

(ח) **הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ־הַצֹּרֶעַת לִשְׁמֹר מֵאֵד וּלְעֲשׂוֹת כָּכָל אֲשֶׁר־יֹרֶוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּאִשֶּׁר צִוִּיתָם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:**
 ח אסתמר במכתש סגירו למטר לחדא ולמעבד ככל די ילפון יתכון כהניא לואי כמא די פקדתון תשרון למעבד:

כש"י **הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ־הַצֹּרֶעַת** • שלא תתלש סימני טמאה ולא תקוץ את הבהרת. ככל אשר־יורו אתכם • אם להסגיר, אם להחליט, אם לטהר. רמב"ן

(ט) **זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ׀**
 ט הוי דכיר ית די עבד יי אלהיך למרים בארשא במפקכון ממצרים:

כש"י **זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים** • (ספרי) אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע. זכור העשוי למרים, שדברה באחיה ולקתה בנגעים. רמב"ן

(י) **כִּי־תִשָּׂה בְרַעַךְ מִשְׁנַאת מְאוּמָה לֹא־תִבֹּא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עַבְטוֹ:**
 יארי תרשי בחברך רשו מדעם לא תעול לביתה למסב משכונה:

כש"י **כִּי־תִשָּׂה בְרַעַךְ** • תחוב בחברך. משנאת מאומה • (שם) חוב של כלום.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

למרים, יכול בלבדך, כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות (פסוק ח) הרי שמירת הלב אמונה, הא מה אני מקים זכור שתהא שונה בפיד. וכן הוא אומר זכור את אשר עשה לך צמלק, יכול בלבדך, כשהוא אומר לא תשפח הרי שכתת הלב אמונה, הא מה אני מקים זכור שתהא שונה בפיד: ופרושה כי אצלם השמר בנגע הצרעת מנגע הצרעת, לשמר מאד, שלא תבואך, ולעשות בה ככל אשר יורו אתכם הכהנים, וזכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים, שתהא מזכיר זה בפה תמידי:

ומכאן נראה שרבותינו יעשו אותה מצוה, לא ספור ועצה בלבד להנצל מן הנגעים. ואיך יתכן שלשון הרע שהוא שקול כשפירכות דמים לא תהיה בו בתורה לא תעשה גמור או לאו הבא מכלל עשה, אבל

במצות עשה שזכור הענש הגדול שעשה ה' לצדקת הנביאה, שלא דברה אלא באחיה גמול חסדה אשר אהבתו כנפשה, ולא דברה בפניו שיבוש, ולא בפני רבים רק בינה לבין אחיה הקדוש בצנעה, וכל מעשיה הטובים לא הועילוה, גם אתה אם תשב באחיד תדבר בך אמן תתן דפי לא תנצל:

ולשון ספרא (בחוקתי פרשה א ג), כשהוא אומר ולא תעשו את כל המצוות האלה (ויקרא כו יד) הרי מה שכתוב בתורה אמור, אם בן למה נאמר ואם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה. וכן הוא אומר זכור את יום השבת לקדשו, יכול בלבדך, כשהוא אומר שמור הרי שמירת הלב אמונה, הא מה אני מקים זכור, שתהא שונה בפיד. וכן הוא אומר זכור אל תשפח וגו':

וכן הוא אומר זכור את אשר עשה ה' אלהיך

(ח) **הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ הַצֹּרֶעַת**. גם זו מצוה מבאת, יוסיף לאו בקוצץ בהרתו או גם בנמנע מהראות נגעו לכהן. ובדין הנגעים עצמם לא הזכיר כאן, אלא הזהיר בקאן רק ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתם, לפי שהכהנים זריזים הם ודי להם במה שצוה אותם, כמו שפרשתי כבר (בתחלת הספר):

(ט) **זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים**. אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת לא תספר לשון הרע, לשון רש"י:

ולפי דעתי שהיא מצוה עשה ממש, כמו זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ ח), זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים (שם יג ג), זכור את אשר עשה לך צמלק (להלן כה יז), כלם מצוה, אם בן גם זה כמותם. והיא אזהרה מלדבר לשון הרע, יצוה

שיעור יומי לשבת-קודש י"ד אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כד – פרשת כי-תצא נט

(יא) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתָּה נֹשֶׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלָיִךְ
אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה:

(יב) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעַבְטוֹ:

יב ואם גבר מספן הוא לא תשכב במשכונה:

כז"י א לא תשכב בעבטו • (ב"מ קיד) לא תשכב ועבטו אצלך. רמב"ן

(יג) הַשֵּׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב
בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּךְ וּלְךָ תִּהְיֶה צִדְקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

כז"י א כבוא השמש • (סו) אם כסות לילה הוא, ואם כסות יום החזירהו בבקר, וכבר כתוב ב"ואלה המשפטים":
"עד בא השמש תשיכנו לו", כל היום תשיכנו לו, וכבוא השמש תקחנו. וברכך • ואם אינו מברכך, מפל מקום:
"ולך תהיה צדקה".

• שבת-קודש י"ד אלול •

(יד) לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר
בְּאַרְצֶךָ בְּשַׁעְרֶיךָ:

כז"י א לא-תעשק שכיר • והלא כבר כתוב? אלא לעבר על האביון בב' לאוין: "לא תעשק שכיר שכיר", שהוא
עני ואביון, ועל העשיר כבר הזהר: (ויקרא יט) "לא תעשק את רעך". אביון • (ויקרא רבה) התאב לכל דבר. מגרך •
זה גר צדק. בשעריך • זה גר תושב האוכל גלות. אשר בארצך • לרבות שכר בהמה וכלים. רמב"ן

(טו) בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי
הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ
אֱלֹהִים וְהָיָה כִּךָ חֲטָא: ס

כז"י א ואליו הוא נשא את-נפשו • אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות: עלה בפכש ונתלה באילן. והיה
כך חטא • (ספרי) מכל מקום, אלא שממהרין ליפרע על ידי הקורא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 138)

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו) ידועה השאלה: כיצד משלם הקב"ה שכר מצות לעתיד לבוא, כמאמר רז"ל למחר לקבל שכרם, והרי
הקב"ה מקים את כל התורה. ויש לומר, דהנה מבאר בתנאי שכל יהודי יש לו חלק בעולם שעליו לזכך ולקדש, ובגמר עבודת
כל ישראל, כל אחד בחלק שלו, התקיים תכלית הבריאה – העולם כלו יהיה דירה להקב"ה. נמצא, שהשכר על קיום המצות
הוא תשלום כללי, המגיע לעם ישראל עבור עבודתם במשך כל הדורות, ועבודה זו היא שכירות אחת, המשלמת בימות המשיח,
ואין כאן חשש של בל תלין.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בהנה, כמו לא תחסם שור בדישו (להלן כה
ד), לא תחרש בשור ובחמור יחדו (לעיל כב
י):

ובספרי (תצא קמה) אמרו, אם בן למה נאמר
עני ואביון, ממהר אני לפרע על ידי
עני ואביון יותר מכל אדם. ודרשו מגרך זה
גר צדק, לעבר עליו בשני לאוין:

ומחזיר אחד בין שהוא עני או עשיר בנקסים
רבים:

(יד) לא תעשק שכיר עני ואביון. ידבר
הכתוב בהנה, שהעניים והאביונים
והגרים משפירים עצמם. וכן אם כסף תלוה
את עמי את העני עמך (שמות כב כד), וכן
לגר ליתום ולאלמנה יהיה (להלן פסוק יט),
שהם העניים ברב. וכן בהרבה מקומות ידבר

בכתוב הזה אזהרה גדולה בו, להמנע ממנו
בין בגלוי בין בסתר בין במתכונן להזיק
ולהקבוצת בין שאין מתכונן להזיק כלל. וזו
מצוה מקלל תרי"ג מצוות, ושקחה בעל תלכות
גדולות וכל המונים המצוות אחריו:

(יב) ואם איש עני הוא. יקרא עני באשר
אין לו עבט אחר פיוצא בו, הא אלו
היו לו שני פלים מאותו המין, נוטל אחד

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 138)

אחור שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – לימות המשיח

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו)

הִנֵּה מְצִינוּ (ראה אבות פרק ב, יד-טז, תורת כהנים ורש"י בחוקותי כו, ט) שֶׁהָשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְמַלְאֲכַת הַפּוֹעֵל, וְאֵת שְׂכָר הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוֹם עַל הָעֲבוֹדָה.

וְכֵתֵב הַרְמֵב"ן (שער הגמול בסופו) וְכֵן הִכְרִיעוּ בַּקְּבִלָּה וּבַחֲסִידוּת, שֶׁזֶּמַן מוֹתֵן הַשְּׂכָר הוּא לְעֵת־דִּלְבָּא כַּאֲשֶׁר "הַקֶּב"ה מְחַיֶּה בְּתַחֲיַת הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁקִּרְיָנוּ גֵן עֵדֶן".

וְיֵשׁ לְתַמָּה, הֵיאֵךְ מֵאַחֵר הַקֶּב"ה שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְהֵרִי הַקֶּב"ה מְקִיָּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, דִּ"מָּה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמֹר" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

וְיִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּאֲרוֹכָה בְּסֵפֶר תִּנְיָא קַדִּישָׁא (פרק ל"ו) דְּתַקְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקֶּב"ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

כְּלוֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה מִצַּד־עַצְמוֹ "אֵין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה הֵימָנוּ בְּעֵינֵי הַסֵּתֶר אִוְרוֹ יִתְבָּרַךְ", וְעַל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּסַל לְבַרֵּר חֶלֶק מִיַּחַד בְּעוֹלָם, עַל־יְדֵי לְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, שֶׁבְּזֶה מְזַכֵּךְ הוּא אֶת גּוֹפוֹ הַגִּשְׁמִי וְאֵת חֶלְקוֹ בְּעוֹלָם.

וְתַקְלִית הָעֲלִיָּה תִהְיֶה לְעֵתִיד כַּאֲשֶׁר יִשְׁלַם זְכוּת כָּל־לֵוִית הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה רָאוּי לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, וְ"יִפְּעֶה עֲלֵיהֶם בְּהֵדֵר אֲזָנוֹ עֲזוֹ, וְיִמְלֹא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאֲרָץ".

וְנִמְצָא שֶׁעֲבוֹדָתָם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁפַּח הַדּוֹרוֹת הִיא בְּגֵדֶר שְׂכִירוֹת אַחַת, וּמֵאַחֵר שֶׁהָיָה הוּא דִּ"שְׂכִירוֹת אֵינָה מִשְׁתַּלְמֹת אֶלָּא לְבִסּוּף" (בבא מציעא קי, ב) וְלָכֵן שְׂכָרָה מִשְׁתַּלֵּם רַק לְבִסּוּף מִיֵּד בְּגֵמֶר הָעֲבוֹדָה, בְּזָכוּת הָעוֹלָם כְּלוֹ שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ, לְעֵת תַּחֲיַת הַמֵּתִים. רמב"ן

(מז) **לֹא־יּוֹמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יּוֹמְתוּ עַל־**
אָבוֹת אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יּוֹמְתוֹ: ם

רש"י • **לֹא־יּוֹמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים** • בְּעֵדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בְּעוֹן בָּנִים, כִּכֵּר נֹאמַר: "אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יּוֹמְתוֹ", אָבִל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, מֵת בְּעוֹן אָבִיו, וְהַקְטַנִּים מֵתִים בְּעוֹן אָבוֹתָם בְּיַד שְׁמַיִם.

(ח) **לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תִחַבֵּל בֶּגֶד אֶלְמָנָה:** יוֹ לֹא תִצְלִי דִין גֵּיּוֹרָא וְיִתְמָא וְלֹא תִסַּב מִשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אֶרְמְלָא:

רש"י • **לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט גֵּר יָתוֹם** • וְעַל הָעֲשִׂיר כִּכֵּר הַזֶּה: (דברים טז) "לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט", וְשִׁנָּה בְּעֵינֵי לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוּיִן, לְפִי שֶׁנֶּקֶל לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט עָנִי יוֹתֵר מִשֵּׁל עֲשִׂיר, לְכַף הַזִּהְיִר וְשִׁנָּה עָלָיו. וְלֹא תִחַבֵּל • שְׁלֹא בִשְׁעַת הַלְוָאָה.

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיַּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ**
מִשֵּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מֵצִוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ם

רש"י • **וְזָכַרְתָּ** • עַל מִנַּת כֵּן פְּדִיתִיךָ: לְשִׁמּוֹר חֻקוֹתַי, אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסֶדֶן כִּים בְּדָבָר. רמב"ן

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ ~

"עד בקר" בשכיר יום, ושב לבאר בכאן דין שכיר לילה, והנה לכל אחד זמן לפרעון שנים עשר שעות. והוא האמת בקבלה, והנאות בטעם נכון:

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ**. עַל מִנַּת כֵּן פְּדִיתִיךָ לְשִׁמּוֹר חֻקוֹתַי אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסֶדֶן כִּים, לְשׁוֹן רִש"י. וְהַנֶּחֱזֵן שֶׁהוּא חוֹזֵר עַל אֲזִהְרַת הַגֵּר, וְכִכֵּר פִּרְשִׁי טַעְמוֹ (שמות כב כ):

נושא נפשו שיקנה בו מזון להחיות נפשו: ילמד אותנו בכאן, כי מה שאמר בתורה לא תלין פעלת שכיר אתה עד בקר, הפונה בו שתפרענו ביומו, שאם לא תפרענו בצאתו ממלאכתו מיד הנה ילך לביתו וישאר שכרו אתה עד בקר וימות הוא ברעב בלילה. וכן כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לערו במה ישכב (שמות כב כו), יזכיר טעם המצוה ברבי הלוי:

ורבותינו פשו (ב"מ קי:) כי הקטוב בתורה

(טו) וטעם ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש. על דרך הפשט באור ממה שנאמר בתורה (ויקרא יט יג) לא תלין פעלת שכיר אתה עד בקר, כי דרך הכתובים לדבר בהנהגה לשכר הפועל ביום אחד, ולעקב הוא יוצא טרם בא השמש. ויצוה הכתוב לפרעו ביומו בהשלים מלאכתו מיד, ושלל תבוא עליו השמש, כדי שיקנה בשכרו לו ולאשתו ולבניו מה שיאכלו בלילה, כי עני הוא כרבי הנשקרים, ואל השכר הנה הוא

יט ארי תחצוד חצדך בחקלך ותנשי עמרא
בחקלא לא תתוב למסבה לגיורא ליתמא
ולארמלא יהי בדיל דיברכנך וי אלהך בכל
עובדי ידך:

(יט) כִּי תִקְצֹר קִצְיֶיךָ בַשָּׂדֶה וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא
תָשׁוּב לִקְחָתוֹ לִגְר לִיתוֹם וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ׀

כז"י • וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר • ולא גדיש, מכאן אמרו: עמר שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה. בשדה • לרבות שכחת
קמה, ששכח מקצתה מלקצר. לא תשוב לקחתו • (פאה פ"ו מ"ד) מכאן אמרו: שלאחריו, שכחה. שלפניו, אינו
שכחה, שאינו ב"ב תשוב". למען יברכך • (ספרי) ואף על פי שבאת לידו שלא במתכונן, קל וחמר לעושה
במתכונן. אמר מעתה: נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה.

(כ) כִּי תַחֲבֹט זִיתְךָ לֹא תִפְאֹר אַחֲרֶיךָ לִגְר לִיתוֹם
וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה:

כז"י • לא תפאר • (חולין קלא) לא תטל תפארתו ממנו, מכאן שמניחין פאה לאילן. אחריך • (שם) זו שכחה.

(כא) כִּי תִבְצֹר בְּרִמְךָ לֹא תַעֲוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לִגְר לִיתוֹם
וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה:

כז"י • לא תעולל • אם מצאת בו עוללת, לא תקחנה. (פאה ו) ואיזו היא עוללות? כל שאין לה לא פתך ולא נטף.
יש לה אחד מהם, הרי היא לבעל הבית. וראיתי בתלמוד ירושלמי: איזו היא פתך? פסיגין זה על גב זה. נטף,
אלו התלויות בשדה ויורדות.

(כב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־פֶּן אֹנְכִי
מִצִּוֹת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ׀

כה (א) כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אָנָשִׁים וְנָגְשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט
וְשִׁפְטוֹם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצָּדִיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:

כז"י • כִּי־יִהְיֶה רִיב • (ספרי) סופם להיות נגשים אל המשפט. אמר מעתה: אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם
ללוט לפרש מן הצדיק? הרי אומר זו מריבה. והרשיעו את־הרשע • יכל כל המתחייבין בדין לוקין? תלמוד
לומר. ומבין

(ב) וְהָיָה אִם־בֵּן הַבֹּת הָרָשָׁע וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהַכְּהוֹ
לִפְנָיו בְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

כז"י • וְהָיָה אִם בֵּן הַבֹּת הָרָשָׁע • פעמים לוקה, ופעמים אינו לוקה, ומי הוא הלוקה? למד מן הענין. "לא
תחסם שור בדישו", לאו שלא נתק לעשה (מכות יג). והפילו השפט • מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא
יושב, אלא מטה. לפניו בדי רשעתו • ולאחריו בדי שמים, מכאן אמרו: מלקין אותו שתי ידות מלאחריו
ושליש מלפניו (מכות כב). במספר • (שם) ואינו נקוד במספר, למד שהוא דבוק, לומר במספר ארבעים ולא ארבעים
שלמים, אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים והם ארבעים חסר אחת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

יאמר הכתוב כי כאשר יהיה ריב בין שני
אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום על פי
שני עדים כאשר נצטוו, ואחרי כן יצדיקו
את הצדיק וירשיעו את הרשע שלא כמשפט

וכן הורע שדה או פרמו כלאים, והבא על
אחת מהנשים האסורות בלאו, וכל שאר
הלאוין. ועוד מה שעם והצדיקו את הצדיק.
לפיכך דרשוהו בעדים זוממין (שם ב:).

(א) כי יהיה ריב בין אנשים. על דרך
קבלת רבותינו (מכות יג): שהמלקות
הוא בחיבי הלאוין, מה ענין לו בריב אשר
בין שני האנשים, האוכל נבלה בביתו לוקה,

(ג) אַרְבָּעִים יָכֵנוּ לֹא יִסִּיף פְּנִי־יִסִּיף לְהַכְתּוֹ עַל־אַלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִידָה לְעִינֶיךָ:

כ"י – לא יסיף • מפאן אזהרה למכה את חברו. ונקלה אחיד • כל היום קוראו רשע, ומשלקה, קראו אחיד.

ד לא תחוד פום תורא בדינשה:

(ד) לֹא־תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס

כ"י – לא־תחסם שור בדישו • (ב"ק נד) דבר הכתוב בהנה, והוא הדין לכל בהמה, חיה ועוף, העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל, אם בן למה נאמר 'שור'? להוציא את האדם. בדישו • (שם פט) יכל יחסמנו מבחור? תלמוד לומר: "לא תחסם שור", מפל מקום. ולמה נאמר דיש? לומר לך מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו (למשך ולחלה) וגדולו מן הארץ, אף כל פיוצא בו. יצא החולב והמגבן והמחבץ, שאין גדולו מן הארץ. יצא הלש והמקטף, שנגמרה מלאכתו לחלה. יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות, שנגמרה מלאכתו למעשר.

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אִין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אִשְׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר וּבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהּ לֹא־לְאִשָּׁה וּיִבְמָה:

כ"י – כי־ישבו אחים יחדו • (יבמות יז) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו. יחדו • המיחדים בנחלה, פרט לאחיו מן האם. ובן אין־לו • (שם כב) עין עליו: בן או בת, או בן הבן, או בת הבן או בן הבת או בת הבת.

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוֹם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

כ"י – והיה הבכור • גדול האחים הוא מיבם אותה. אשר תלד • פרט לאילונית, שאינה יולדת. יקום על־שם אחיו • זה שיבם את אשתו, יטל נחלת המת בנכסי אביו. ולא־ימחה שמו • (שם כד) פרט לאשת סריס, ששמו מחוי. רמב"ן

(ז) וְאִם־לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יִבְמָתוֹ וְעַלְתָּהּ וּבְמָתוֹ הַשְּׁעָרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יָבָמִי:

כ"י – השערה • כתרגומו: 'לתרע בית דינא'.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הראשון בשם המת ראובן או שמעון כמותו, שהרי בבעז נאמר בן (רות ד י) ולא זכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו, ולא קראו אותו מחלון. אבל הכתוב הזה על דרך האמת הכתובה, והנה הוא כפשוטו:

וסמכו בו רבותינו (ספרי קנו, יבמות כד). מדרש, שהיה גדול האחים מיבם, ושהאילונית אנה מתבכמת, וכן אשת הסריס ששמו מחוי. וזה פלו אסמכתא, כי האילונית ואשת הסריס מגופיה דקרא נפקי:

הכתוב בהנה כי בעל הריב יגישנו לבית דין ועל ידו ילקה:

וטעם הארבעים כפי מדרשו (תנחומא ישן במדבר כח), לפי שעבר על התורה שנתנה בארבעים יום וגרם מיתה לעצמו שנוצר לארבעים יום ילקה ארבעים וצא ידו ענשין. ענין היבום (בפסוק ה) וסודו, והחליצה וטעמה, כבר הוזכרתי (בראשית לח ח):

(ו) וטעם והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת. איננו כפשוטו, שיקראו הבן

הראשון, והיה אם בן הכות הרשע, שלא נוכל לקים בו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, והיה זה כגון שהעידו עליו שהוא בן גרושה או עבד או ממזר, או שהעידו עליו שעבר על אחד מן הלאוין, ילקה ארבעים:

ויסתכן שהיה ריב בין אנשים וילקה בו, כגון שחבל בו בפחות משנה פרוטה, או שקלל חברו בשם, או שמשכן אותו בדברים שעושים בהם אוכל נפש, וכיוצא בהם, ודבר

(ח) וְקִרְאוּ לוֹ וְקִנְיֵעֵירוֹ וְדִבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפְצָתִי לְקַחְתָּהּ:

ח וְיִקְרְוּ לָהּ סָבִי קִרְתָּהּ וַיִּמְלִלּוּ עִמָּה וַיִּקְוּ וַיִּימָר לֹא רָעָנָא (רַעְנָא) לְמַסְבָּה:

כז"י • וְעָמַד • בַּעֲמִידָה. וְאָמַר • (סוטה לב) בַּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאֵף הִיא דְּבָרֶיהָ בַּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ט) וַנִּגְשֵׁה יְבֻמָּתוֹ אִלּוּ לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וַיִּרְקָה בִּפְנָיו וְעִנְתָּהּ וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

ט וְתִתְקַרֵּב יְבֻמָּתָהּ לְוֹתָהּ לְקֶדֶם סָבִיא וְתִשְׁרִי סִינָה מֵעַל רַגְלָהּ וְתִרְוֹק בְּאַנְפוּהִי וְתִתֵּב וְתִימָר כְּדִין יִתְעַבֵּד לְגַבֵּר דִּי לֹא יִכְנִי יָת בֵּיתָא דְאַחֵיהִי:

כז"י • וַיִּרְקָה בִּפְנָיו • (יבמות קז) עַל גְּבִי קִרְקַע. אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שְׁלֹא יִחְזֹר וַיִּיבֶם, דְּלֹא כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָנָה', אֶלֶּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וּפְיֹן שְׁלֹא בָנָה, שׁוֹב לֹא יִבְנֶה.

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חִלּוּץ הַנַּעֲלִ: ם

י וַיִּתְקַרֵּי שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׂרִי סִינָא:

כז"י • וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגו' • (שם) מִצָּנָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לֹמֵר: 'חִלּוּץ הַנַּעֲלִ'.

(יא) כִּי־יִנָּצוּ אַנְשֵׁים יַחֲדוֹ אִישׁ וְאָחִיו וְקִרְבָּהּ אִשְׁתּוֹ הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִכָּהוּ וְשִׁלַּחַה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בַּמִּבְשּׁוּי:

יא אֲרִי יִנָּצוּן גְּבָרִין בַּחֲדָא גְּבָר וְאַחֵיהִי וְתִתְקַרֵּב אֶתָּה חַד לְשׁוֹכָא יָת בַּעֲלָהּ מִיַּד מַחֵיהִי וְתוֹשֵׁט יָדָהּ וְתִתְקַף בְּבֵית בַּהֲתָתָהּ:

כז"י • כִּי־יִנָּצוּ אַנְשֵׁים • (ספרי) סוֹפֵן לְבֹא לְיַדִּי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מִכָּהוּ", אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יָדֵי מַצּוֹת.

(יב) וְקִצְתָּהּ אֶת־כַּפֶּהָ לֹא תָחוּם עֵינֶיהָ: ם

יב וְתִקְוִין יָת יָדָהּ לֹא תָחוּם עֵינֶיהָ:

כז"י • וְקִצְתָּהּ אֶת־כַּפֶּהָ • מָמוֹן, דְּמִי בְּשִׁתּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמִּבְשִׁישׁ וְהַמִּתְבַּשֵּׁשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלֶּא יָדָהּ מִמֶּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוּם", וְנֶאֱמַר לְהֵלֶן בְּעֵדִים זֹמָמִין "לֹא תָחוּם", מַה לְהֵלֶן מָמוֹן, אֵף כָּאן מָמוֹן.

(יג) לֹא־יִהְיֶה לָּהּ בְּכִיסָךְ וְאָבֶן וְאָבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה:

יג לֹא יִהְיֶה לָּהּ בְּכִיסָךְ מִתְקַל וּמִתְקַל רַבָּתָא וְעֶרְתָּא:

כז"י • אָבֶן וְאָבֶן • מִשְׁקָלוֹת. גְּדוֹלָה וְקִטְנָה • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמִּכְחַשְׁתָּ אֶת הַקִּטְנָה, שְׁלֹא יִהְיֶה נוֹטֵל בְּגְדוֹלָה וּמִחֲזִיר בְּקִטְנָה.

(יד) לֹא־יִהְיֶה לָּהּ בְּבִיתָךְ אִיפָּהּ וְאִיפָּהּ גְּדוֹלָה וְקִטְנָה:

יד לֹא יִהְיֶה לָּהּ בְּבִיתָךְ מִכִּילָא וּמִכִּילָא רַבָּתָא וְעֶרְתָּא:

כז"י • לֹא־יִהְיֶה לָּהּ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לָּהּ כְּלוּם.

(טו) אָבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה־לָּהּ אִיפָּהּ שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה־לָּהּ לְמַעַן יֶאֱרִיכוּ יָמֶיהָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יִהְיֶה אֱלֹהֶיהָ נָתַן לָּהּ:

טו מִתְקַלִּין שְׁלָמִין דְּקִשׁוּט יְהוֹן לָהּ מִכִּילָן שְׁלָמִין דְּקִשׁוּט יְהוֹן לָהּ בְּדִיל דִּיִּרְכּוּן יוֹמֶיהָ עַל אֲרַעָא דִּי אֱלֹהֶיהָ יִהְיֶה לָּהּ:

כז"י • אָבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה־לָּהּ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לָּהּ הַרְבֵּה.

(טז) כִּי תֹעֲבֹת יִהְיֶה אֱלֹהֶיהָ כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהֶּ כָּל עֲשֵׂה עוֹלִ: ם

טז אֲרִי מִרְחָק קָדָם יִי אֱלֹהֶיהָ כָּל עֲבֵד אֱלֹו כָּל עֲבֵד שְׁקָר:

(יז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ עֹמֶלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם
 יוֹהִי דְכִיר יְתִי עֲבַד לָךְ עֹמֶלְךָ בְּאֶרֶץ
 בְּמִצְרָיִם בְּמִצְרָיִם:

כ"י זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ • אם שָׁקַרְתָּ בְּמַדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, הָיָה דוֹאֵג מִגְרוֹי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמָר: (משלי יא) "מֵאֲזִנִּי מִרְמָה תוֹעֵבֶת ה'", וּכְתִיב בְּתִרְיָה: "בָּא זֶדוֹן וַיָּבֵא קָלוֹן".

(יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בְּךָ בְּלִי-הִנָּחֲשִׁים אַחֲרֶיךָ
 וְאַתָּה עֵינִי וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:
 יח די עֲרַעְרָה בְּאֶרֶץ וְקָטַל בְּךָ כָּל דָּהוּ
 מִתְאַחֲרִין בְּתֶרֶךְ וְאַתָּה מְשַׁלְּהִי וְלֹאִי וְלֹא
 דָּחַל מִן קִדְּם יי:

כ"י אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ • לְשׁוֹן מִקְרָה. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קָרִי וְטִמְאָה. שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּמִשְׁכָּב זָכוֹר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קָר וְחֵם, צָנָנְךָ וְהַפְשִׁירְךָ מִרְתִּיחָתְךָ, שֶׁהָיָה כָּל הָאוֹמּוֹת יִרְאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וְכָא זֶה וְהַתְחִיל וְהִרְאָה מְקוֹם לְאַחֲרִים. מִשָּׁל לְאַמְבִּטִי רוֹתַחַת, שְׁאִין כָּל בְּרִיָּה יִכְלֶה לִיָּרֵד בְּתוֹכָהּ, כָּא בֶּן בְּלִיעֵל אֶחָד, קָפֵץ וַיָּרֵד לְתוֹכָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנֹכְהָ, הִקְרָה אוֹתָהּ בְּפָנֶי אַחֲרִים. וַיִּזְנֵב בְּךָ • מִכַּת זָנָב: חוֹתָךְ מִיִּלּוֹת וְזוֹרֵק כָּלפִּי מַעֲלָה. בְּלִי-הִנָּחֲשִׁים אַחֲרֶיךָ • חֲסִרֵי כַח מִחֲמַת חֲטָאִם, שֶׁהָיָה הַעֲנֵן פּוֹלָטָן. וְאַתָּה עֵינִי וַיִּגַע • עֵינִי בְּצִמָּא, דְּכִתִּיב: (שמות יז) "וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לִמֵּים", וּכְתִיב אַחֲרָיו: "וַיָּבֵא עֹמֶלְךָ". וַיִּגַע • בְּדֶרֶךְ. וְלֹא יָרָא • עֹמֶלְךָ. אֱלֹהִים • מְלַחֵרַע לָךְ.

(יט) וְהָיָה בְּהִנֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל-אֵיבֶיךָ
 מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה-אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה
 לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת-זָכוֹר (זָכוֹר) עֹמֶלְךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
 לֹא תִשָּׁכַח:

כ"י תִּמְחָה אֶת-זָכוֹר עֹמֶלְךָ • מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מְעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק, מִשׁוֹר וְעַד שָׂה, שְׁלֹא יִהְיֶה שֵׁם עֹמֶלְךָ נִזְכָּר אֶפְלוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ מִשָּׁל עֹמֶלְךָ הִיָּתָה:

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

הפטרה לפרשת כי תצא לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה לקמן עמ' קעב

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִרְיָם נִצְטוּיָנוּ לְהוֹדִיעוֹ לְבָנֵינוּ וּלְסַפֵּר בּוֹ לְדוֹרוֹת, וְאָף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָאוּי גַם לְהַסְתִּירוֹ שְׁלֹא לְדַבֵּר בְּגִיטָתוֹ שֶׁל צַדִּיקִים, אֲכָל צִוְּהַ הַכְּתוּב לְהוֹדִיעוֹ וּלְגַלּוֹתוֹ כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה אֲזִקְרָת לְשׁוֹן הָרַע שׁוֹמֵה בְּפִיָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָטָא גָּדוֹל, וְגוֹרֵם רַעוּת רַבּוֹת וּבָנֵי אָדָם נִכְשָׁלִים בּוֹ תְּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"ב קסה.) וְהַכֵּל בְּאֵבֶק לְשׁוֹן הָרַע:

לֵאמֹר שֶׁנֶּקְרָא פְּרִשְׁת עֹמֶלְךָ בְּצִבּוֹר, וְנִמְצִינוּ לְמִדִּין מִן הַתּוֹרָה בְּשִׁנְיָה זָכוֹר (מְגִילָה כט.), וַיְהִי סִמְךָ לְמִקְרָא מְגִלָּה מִן הַתּוֹרָה: וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי שֶׁהוּא לּוֹמֵר שְׁלֹא תִשָּׁכַח מֵה שֶׁעָשָׂה לָנוּ עֹמֶלְךָ עַד שֶׁנִּמְחָה אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְנִסְפָּר זֶה לְבָנֵינוּ וּלְדוֹרוֹתֵינוּ לּוֹמֵר לָהֶם כִּךְ עָשָׂה לָנוּ הָרַשָּׁע, וּלְכַף נִצְטוּיָנוּ לְמַחֲוֹת אֶת שְׁמוֹ. וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה

(יז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֹמֶלְךָ. כָּכָר הַזְכָּרְתִּי (לְעִיל כד ט) הַמְדִּירָשׁ שֶׁדִּרְשׁוּ בּוֹ בְּסִפְרָא (בַּחֲקוּתִי פִּרְשָׁה א ג), יָכוֹל בְּלִבְךָ, כִּשְׁהוּא אוֹמֵר לֹא תִשָּׁכַח הָרִי שִׁכַּחַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא מֵה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹנָה בְּפִיךָ. וְכֵן בְּסִפְרֵי (תצא קסו), זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֹמֶלְךָ, בְּפָה. לֹא תִשָּׁכַח, בְּלִבְךָ: וְלֹא יִדְעָתִי מֵה הִיא הַזְכָּרָה הַזֹּאת בְּפָה, אִם

שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי תצא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - י"א אלול מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג	יום ראשון - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד
יום חמישי - י"ב אלול מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו	יום שני - ט' אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז
יום שישי - י"ג אלול מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט	יום שלישי - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל
שבת קודש - י"ד אלול פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עז ופרקים מ-מב	

יום ראשון ח' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיז, יב והי' מעשה... עד עמ' 234, הקדושות יתברך.

אגרת הקדש

יב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודה הצדקה

השקט ובטח עד עולם. להבין ההפרש

שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היוורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן, אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס כ"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו בבחי' חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים ומתמזקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב' גוונים לובן ואודם המרמזים לחו"ג ולכן סתם שם

יב. "והיה" – השכר ל"מעשה הצדקה שלום, ו–השכר ל"עבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם". – זה פסוק בישע"י, ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ו"עבודה" הם ענין אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום יונתן מפרש שהם שני ענינים, שני אופנים שונים בענין הצדקה,

6 ואשר עבור מעשה הצדקה
7 מגיע השכר של שלום, 1
8 ועבור העבודה של צדקה
9 מגיע השכר של השקט
10 ובטח עד עולם. להבין 4
11 ההפרש שבין "מעשה" 5
12 ל"עבודה" – איזה אופן של 6
13 צדקה נקרא "מעשה" ואיזה 7
14 נקרא "עבודה"? ו – ההפרש 8
15 שבין "שלום" ל"השקט" 9
16 ובטח" כו'. – שהשכר 10
17 עבור אופן הצדקה הנקרא 11
18 מעשה הוא שלום, והשכר 12
19 עבור אופן הצדקה הנקרא 13
20 עבודה הוא השקט ובטח, 14
21 נבין זאת על פי מה שאמרנו 15
22 רבותינו זכרונם לברכה² 16
23 על פסוק: "עשה שלום 17
24 ב"מרומו" – אומרים על כך 18
25 רבותינו ז"ל: כי מיכאל שר 19
26 של מים וגבריאל שר של 20
27 אש, – טבע המים והאש 21
28 שהמים מכבים את האש, ו 22
29 – אילו מיכאל וגבריאל אין 23
30 מכבין זה את זה. כלומר,

31 – לא שהחומר של מיכאל הוא מיסוד המים הרוחני והחומר של 32
גבריאל הוא מיסוד האש הרוחני, אלא הכוונה היא: שמיכאל – 33
הוא, שר של חסד, הנקרא – חסד נקרא בשם "מים", היוורדים 34
– כטבע המים, ממקום גבוה למקום נמוך, והוא – הירידה 35
ממקום גבוה למקום נמוך ברוחניות, היא בחינת ההשפעה 36
והתפשטות – המשכת, החיות מעולמות עליונים לתחתונים, 37
ובחינת אש שטבעה לעלות למעלה, היא – ברוחניות, בחינת 38
הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה, שלא 39
להשפיע, רק בצמצום עצום ורב, – שההשפעה תהיה רק באופן 40
של צמצום עצום של המעטת הדיות באיכות, ושל צמצום רב של 41
הקטנת החיות בכמות, והן – חסד וגבורה, מדות נגדיות והפכיות 42
זו לזו, – חסד הוא ענין של השפעה בלתי מוגבלת ואילו גבורה היא 43
ענין של הגבלה וצמצום, והיינו – מתי חסד וגבורה נוגדים והפכים 44
אחד מהשני, כשהן בבחינת מדות לבדן, – מדה היא הרי ענין של

שיעור והגבלה, וכל מדה מוגבלת באופנה היא, אם באופן של חסד 45
או באופן של גבורה, אך הקדוש ברוך הוא עושה שלום ביניהם, 46
– שלא תהיה התנגדות בין מדה אחת לשניה, דהיינו על ידי גילוי 47
שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור אין 48
סוף ברוך הוא, אשר 49
בשמו – שהוא "אור אין 50
סוף", בלי סוף ובלי גבול, כן 51
הוא, שאינו בבחינת מדה 52
חס ושלום, אלא – הוא, 53
למעלה מעלה עד אין קץ, 54
אפילו – למעלה, בבחינת 55
חכמה בינה דעת – שהיא 56
מקור המדות, – ומכל שכן 57
שהוא למעלה לגמרי 58
מבחינת המדות, ואזי – 59
כשמאירה בהן הארה מאור 60
אין סוף, המדות נגדיות של 61
מיכאל וגבריאל – של חסד 62
וגבורה, נכללות במקורן 63
ושרשן, והיו לאחדים 64
ממש, ובטלים באורו 65
יתברך המאיר להם 66
בבחינת גילוי. – שכן, מצד 67
גדול התבטלותם לאור אין 68
סוף, נאבד הניגוד שביניהם, 69
כפי המשל בשני שרים 70
המנגידים אחד לשני, הרי 71
בשעה שהם עומדים בפני 72
המלך, נאבדת התנגדותם 73
והם מדברים ביניהם 74

כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות הגדולה של שניהם בפני 75
המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה ביותר, שכן, מפני שביטולם 76
הוא הרי ל"אור אין סוף", ענין שהוא "אין סוף" ו"בלי גבול" – נאבדת 77
לגמרי ההגבלה של המדות. ואזי מתמזגים ומתמזקים הגבורות 78
בחסדים, – הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתקנות, על ידי 79
בחינת ממצעת – המתווכת את היקן המכריע – בין חסד וגבורה, 80
ומטה כלפי חסד, היא מדת הרחמים, – בשעה שמדת החסד 81
אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת למנוע את 82
ההשפעה ממי שאינו ראוי לקבלת השפע – באה מדת הרחמים 83
ומכריעה ביניהן ומטה את הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא 84
ראוי לקבלת שפע, ראוי, אבל, שירחמו עליו, ומצד הרחמנות 85
להשפיע לו, הנקראת – מדת הרחמים, נקראת בשם "תפארת" 86
בדברי חכמי האמת, – חכמי הקבלה, לפי שהיא כלולה מב' 87
גוונים: לבן ואדום, המרמזים לחסד וגבורה. – לבן מרמז לחסד, 88

- 1 ואדום – לגבורה. ולכן זה נקרא בשם "תפארת" – יופי – שכן דבר
2 המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד
3 וגם גבורה – לכן נקראת מדה זו בשם "תפארת". וְלִבְּנֵי סֵתָם
4 שֵׁם הָיוּ הָרִיבֹנִים הָאֵלֶּה
5 שֶׁבָּכַל הַתּוֹרָה מוֹרָה עַל
6 מִדַּת הַתַּפְאֶרֶת, כְּמוֹ
7 שֶׁבָּתוּב בְּהַר הַקְּדוּשָׁה,¹ –
8 השמות הקדושים מורים
9 הרי על המדות העליונות,⁴ יתברך.
10 כמו שם א"ל על בחינת החסד, שם אלקים – על מדת הגבורה
11 וכדומה. ואילו שם הוי' – כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי
- 12 – מורה על מדת ה"תפארת". שם הוי' הוא הרי "שם העצם"
13 ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזוהי מדת ה"תפארת", לְפִי
14 שְׁכָאן – במדת ה"תפארת", הוא
15 בְּרִיךְ-הוא, הָאֵרָה רַבָּה,
16 בִּיתָר שֶׁאֵת מִשְׁאָר
17 מִדּוֹתָיו תִּקְדּוּשׁוֹת
18 יִתְבָּרֵךְ. – זהו הענין של
19 "עושה שלום במרומיו",
20 שהוא יתברך בהתגלותו
21 מ"אור אין סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד
22 וגבורה.

יום שני ט' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 234, והנה אתערותא דלעילא... עד עמ' קיח, במצרף וכו'.

- 23 וְהִנֵּה, אֲתֵּעְרוּתָא דְלֵעִילָא, – ההתעוררות מלמעלה, לְעוֹרֵר גִּלּוֹי
24 הָאֵרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה תִּנְכֹּר לְעִיל, מְאֻרֵּאִין-סוֹף
25 בְּרִיךְ-הוא, – כדי, לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם – בין המדות שלמעלה, תִּנְכֹּר
26 לְעִיל, הִיא בְּאֲתֵּעְרוּתָא דְלֵתָתָא, – על ידי ההתעוררות של
27 העבודה שלמטה, בְּמַעֲשֵׂה
28 הַצִּדְקָה וְהַשְׁפָּעַת חַיִּים –
29 עֲנִינִים הַנּוֹתְנִים חַיִּים, חֵן
30 וְחֶסֶד וְרַחֲמִים⁵ לְמֵאן
31 דְלִית לִיה מְנַרְמִיָּה בְּלוֹם,
32 – למי שאין לו מעצמו
33 כלום, וְלַהֲחַיּוֹת רוּחַ
34 שְׁפָלִים כו'. – על ידי
35 שמשפיעים צדקה המחזיקה
36 את העני בחיים, ועושים
37 זאת באופן שיש בו גם חן,
38 חסד ורחמים, שהצדקה
39 ניתנת ברגש ובאופן של
40 "המפייסר",⁶ שבעת ובעונה
41 אחת עם נתינת הצדקה
42 משווים לו הרגשה טובה, מרוממים ומעודדים את רוחו, שלא יהיה
43 נפול ברוחו – הרי על ידי התעוררות זו מלמטה ממשיכים התעוררות
44 מלמעלה מההארה הרבה וההשפעה העצומה מ"אור אין סוף" ברוך
45 הוא אל המדות העליונות, לעשות שלום ביניהן ושהגבורות יומתקו
46 לחסדים. להלן יסביר רבנו הזקן מה ש"מעשה הצדקה" פועלת בנפש
47 האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר
48 בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע – ישנם שני
49 אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת ומלחמת
50 כל מדה שבנפש האלקית לברר את המדה שכנגדה בנפש הבהמית,
51 כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש האלקית את מדת החסד
52 והתאווה של הנפש הבהמית; על ידי יראה של הנפש האלקית לברר
- 53 את מדת היראה הרעה של הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני,
54 בירור בדרך מלמעלה למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור
55 אלקי – מתבררות המדות של הנפש הבהמית. על דרך וכמו
56 שלעתידי לבוא יהיה בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על
57 ידי ההתגלות האלקית
58 שתהיה אז בעולם, התגלות
59 שתפעל שיהיה "זאת רוח
60 הטומאה אעביר מן הארץ",⁷
61 על דרך זה גם בעבודתו של
62 יהודי לברר את הטוב מהרע
63 של נפשו הבהמית, ישנו
64 הבירור בדרך מלמעלה
65 למטה (על ידי לימוד תורה
66 לשמה הממשיך אור אלקי)
67 העוזר שהטוב שלו יתגבר
68 ויתברר מהרע. כך גם על ידי
69 ענין הצדקה, "מעשה
70 הצדקה", ממשיך יהודי
71 התגלות אלקית המתגלית
72 לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מרע. ובלשון רבנו הזקן:
73 וּמִדַּת זֹאת, – ידוע, מֵה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרֵנוּם לְבָרְכָהּ⁸ עַל
74 הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמְהָ: "מִשִּׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעְלָה
75 וּבְפִמְלִיא שֶׁל מַטָּה", "פִּמְלִיא שֶׁל מַעְלָה" – הֵם הַשְּׂרִים וְהַמִּדּוֹת
76 הַנִּזְכָּרוֹת לְעִיל, שֶׁהֵן תְּהִיבֻלוֹת עֲלִיּוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁבְּהַר
77 הַקְּדוּשָׁה, – שם השלום בין המדות של חסד וגבורה כששתיהן הן
78 בטוב וקדושה, והשלום מתבטא בכך שתהיה התכללות של חסד
79 וגבורה, והגבורה תומתק בחסד, ו"פִּמְלִיא שֶׁל מַטָּה" – הֵן
80 תְּהִיבֻלוֹת תַּחְתּוֹנִים, וּבְפִרְט עוֹלָם הַיָּה שֶׁהַשְּׁפָל הַמְעַרְבַּ מִטּוֹב
81 וְרַע מְ – אוּ תָמָא אֲדָם תְּרָאשׁוֹן, – חטא שהביא לתערובת הטוב
82 והרע, שאין טוב בלי רע ואין רע בלי טוב, וְהָרַע שׁוֹלֵט עַל הַטּוֹב,

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא יא, א". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב. 7. זכרי' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו".

1 כְּמוֹ שִׁבְתוֹכִי: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם כו'", – ה"אדם בליעל"
2 של קליפה, מושל על האדם של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק
3 "לרע לו", "וְלֹאִים מְלֵאִים יֵאָמְרוּ"¹⁰, – לפעמים מתגבר צד הקדושה
4 ולפעמים מתגבר הצד שלעומת זה, וְכִנְרָאָה בְּחוּשׁ בְּאָדָם

5 הַתַּחְתּוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם
6 "עוֹלָם קָטָן"¹¹, שְׁלֹשָׁעִים

7 הַטּוֹב גּוֹבֵר וְלִפְעָמִים

8 לְהִפְךָ – שֶׁהָרַע מֵתַגְבֵּר חֵם

9 וְשָׁלוֹם. וְאֵין שָׁלוֹם בְּעוֹלָם

10 עַד "עַתָּה קָטָן", – כַּשִּׁיחָה

11 סוּף לָרַע, שִׁיתְבָּרֵר הַטּוֹב

12 מִהָרַע לְדָבָק – לַהֲתַדָּבֵק

13 בְּשִׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרֵוֹ, מְקוֹר

14 הַחַיִּים בְּרוּךְ-הוּא, וְאֵין

15 "תִּתְפָּרֵדוּ כָּל פְּעָלֵי אֱוֹן",

16 וְרוּחַ הַטָּמֵא יֵעָבֵר מִן

17 הָאָרֶץ¹², בְּשִׁיתְבָּרֵר מֵתוֹכָהּ

18 בְּחִינַת הַטּוֹב הַמְּתִיחָה. –

19 שֶׁאֵין, כַּשֶּׁהֵטוֹב יִתְבָּרֵר

20 מִהָרַע, לֹא יִהְיֶה בְּמִילָא קִיּוֹם

21 לָרַע, שֶׁהָרִי כָּל קִיּוּמוֹ וְחַיּוּתוֹ

22 שֶׁל הָרַע בֹּא רַק מִהָטוֹב.

23 וּבְרִירָה זֶה – שֶׁהֵטוֹב יִתְבָּרֵר

24 מִהָרַע, וְיִהְיֶה גַם בֵּין עַל יְדֵי

25 גִּלּוּי אֱלֻקוֹתָיו לְמִטָּה –

26 כְּלוּמֹר, כִּשְׁם שֶׁהִבְיָרִיד בְּכָל

27 נַעֲשֶׂה הָרִי עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיו

28 וַעֲבוּדֵתֵינוּ בְּמִשְׁךְ זִמָּן

29 גְּלוּתוֹ¹³, כִּךְ גַּם יִהְיֶה הִבְיָרִיד עַל יְדֵי הַהֲתַגְלוּת הָאֱלֻקִּית שֶׁתִּהְיֶה אִז

30 לְמִטָּה, בְּהִיאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, כְּמוֹ שִׁבְתוֹכִי¹³: "כִּי מְלֵאָה

31 הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה'", וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כו"¹⁴. וְזֶהוּ בְּכָלִּלּוֹת הָעוֹלָם

32 לְעִתִּיד, – שֶׁאֵין יִהְיֶה הַטּוֹב שִׁיתְבָּרֵר מִהָרַע – עַל יְדֵי הַהֲתַגְלוּת

33 הָאֱלֻקִּית שֶׁתִּתְגַּלֵּה אִז, אֶךְ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן – בְּכָל "עַתָּה מֵצֵא", –

34 בְּכָל שַׁעַת הַיִּמְצָאוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא¹⁵, וְזוֹ תִּפְּלָה, – שׁוּחַ עֵנִין

35 הַתְּפִלָּה¹⁶, אוֹ שְׁאֵר עֲתִים מְזֻמָּנִים לְהִתְבָּרֵר עִם קוֹנוֹ – שֶׁאֵין, שֶׁאֵין
36 בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה אוֹ בְּשֶׁאֵר זְמָנִים שִׁיחֻדֵי "עוֹבֵד" עִם עֲצֻמוֹ – כָּל אֶחָד
37 לְפִי מַעֲשָׂיו וְזֶכֶר לְמַעֲשֵׂי בְּרוּר זֶה, עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמְחָה, –
38 שֶׁעַל יְדֵי הַהֲתַגְלוּת הָאֱלֻקִּית שֶׁבִּנְפֻשׁוֹ שֶׁמִּתְגַּלֵּה מִלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ

39 – נַעֲשֶׂה הִבְיָרִיד, שֶׁהֵטוֹב

40 שֶׁלּוֹ מִתְעַלֶּה מִהָרַע, וְכֵן עַל

41 יְדֵי הַצִּדְקָה, – שֶׁהוּא נוֹתֵן,

42 גַּם כֵּן מִתְבָּרֵר הַטּוֹב מִהָרַע,

43 כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ¹⁷: – רְבוּתֵינוּ

44 ז': "רַבִּי אֶלְעָזָר יְהוֹיָה

45 פְּרוּטָה לְעֵנִי וְהָרִיד מִצְלִי, –

46 ר' אֶלְעָזָר נָתַן פְּרוּטָה לְעֵנִי

47 וְאַחֵר כִּךְ הִתְפַּלֵּל, וְדִבְרָתֵינוּ: –

48 שֶׁהִי כְּתוּבָה¹⁸: אֲנִי בְּצִדְקָה –

49 בְּצִדְקָה, אֲחֻזָּה בְּפִי¹⁹, – כִּדִּי

50 לְרִאוּת הַהֲתַגְלוּת שֶׁל

51 פְּנִימִיּוֹת הָאֱלֻקוֹת בַּתְּפִלָּה,

52 הָרִי זֶה עַל יְדֵי הַקְּדָמָה שֶׁל

53 "צִדְקָה", צִדְקָה, הִיא – "אֲחֻזָּה

54 בְּפִי" הִיא בְּחִינַת גִּלּוּי

55 הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה תְּדַעַת

56 וְהַתְּבֻנָּה, לְהַתְּבֻנָּה בְּגִדְלֵת

57 ה', וְלִהְיוֹת מִנָּה דְּחִילוֹ

58 וְדִחְיָמוֹ – יִרְאֶה וְאַהֲבָה,

59 שְׂכָלִים – שְׁבָאוֹת מִהַשְׁכָּל

60 וְהַהֲבֵנָה בְּגִדְלוֹת ה', בְּנוֹדָה,

61 – שׁוּדֵי הַהֲתַגְלוּת הָאֱלֻקִּית

62 שֶׁבַתְּפִלָּה, וְעַל יְדֵי זֶה נִבְרָר

63 הַטּוֹב – וְעוֹלָה לָהּ וְנִתְפָּרֵר הָרַע, כְּמוֹ שִׁבְתוֹכִי¹⁹: "מִצְרָף לְכֶסֶף

64 וְכוֹר לְחֶבֶר, וְאֵישׁ לְפִי מִתְּלָלוֹ", פְּרוּשׁ – מִהַ פִּירּוּשׁ שֶׁצִּירָפוֹ

65 (מִיִּרְקוֹ) שֶׁל אָדָם הוּא לְפִי מִהַ שֶׁהוּא מִתְּלָלוֹ? – לְפִי תְּלָלוֹ אֶת ה' –

66 בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה, בְּעֶמְקַת תְּדַעַת לְהוֹלִיד דְּחִילוֹ וְדִחְיָמוֹ²⁰ – יִרְאֶת ה'

67 וְאַהֲבַת ה', כִּכָּה נִבְרָר הַטּוֹב וְנִתְפָּרֵר הָרַע, – וְהוּא נִצְרָף וְנִמְרָק,

68 בְּבִירָה וּפְרִירָה חֲסִינִים מִכֶּסֶף וְזֶהוּ בְּמִצְרָף וְכוֹר.

אגרת הקדיש

כְּמוֹ שֶׁאֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם כו' וְלֹאִים מְלֵאִים
יֵאָמְרוּ וְכִנְרָאָה בְּחוּשׁ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם
עוֹלָם קָטָן שְׁלֹשָׁעִים הַטּוֹב גּוֹבֵר וְלִפְעָמִים לְהִפְךָ ח'ו
וְאֵין שָׁלוֹם בְּעוֹלָם עַד עַתָּה קָטָן שִׁיתְבָּרֵר הַטּוֹב מִהָרַע
לִידְבָק בְּשִׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרֵוֹ מְקוֹר הַחַיִּים ב"ה וְאֵין יִתְפָּרֵדוּ
כָּל פְּעָלֵי אֱוֹן וְרוּחַ הַטָּמֵא יֵעָבֵר מִן הָאָרֶץ כַּשִּׁיחָה
מִתּוֹכָהּ בְּחִי הַטּוֹב הַמְּתִיחָה וְכִיּוֹר זֶה יִהְיֶה ג"כ ע"י
גִּלּוּי אֱלֻקוֹתָיו לְמִטָּה בְּהִיאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה
כְּמוֹ שֶׁכִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'
כו' וְזֶהוּ בְּכָלִּלּוֹת הָעוֹלָם לְעִתִּיד אֶךְ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן
בְּכָל עַתָּה מִצְאוֹ זֶה תְּפִלָּה אוֹ שֶׁאֵין עֲתִים מְזֻמָּנִים
לְהִתְבָּרֵר עִם קוֹנוֹ כ"א לְפִי מַעֲשָׂיו וְזֶכֶר לְמַעֲשֵׂי בְּרוּר
זֶה ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמְחָה וְכֵן ע"י הַצִּדְקָה כְּמוֹ שֶׁ
ר"א יְהוֹיָה פְּרוּטָה לְעֵנִי וְהָרִיד מִצְלִי דְּכַתִּיב אֲנִי בְּצִדְקָה
פְּנִיךָ הִיא בְּחִי הַטּוֹב גִּלּוּי הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה תְּדַעַת
וְהַתְּבֻנָּה לְהַתְּבֻנָּה בְּגִדְלוֹת ה' וְלִהְיוֹת מִנָּה דְּחִילוֹ דְּר"ר
שְׂכָלִים כְּנוֹדָה וְע"י נִבְרָר הַטּוֹב לָהּ וְנִתְפָּרֵר הָרַע
כְּמוֹ שֶׁמִּצְרָף לְכֶסֶף וְכוֹר לְחֶבֶר וְאֵישׁ לְפִי מִתְּלָלוֹ. פ'ו
לְפִי הִלּוּלָהּ אֶת ה' בְּעוֹמֵק הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְּר"ר כְּכָה
נִבְרָר הַטּוֹב וְנִתְפָּרֵר הָרַע כְּכִיּוֹר וּפִירּוּד הַסִּיגִים מִכֶּסֶף
וְזֶהוּ בְּמִצְרָף וְכוֹר.

כְּמוֹ שֶׁאֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם כו' וְלֹאִים מְלֵאִים
יֵאָמְרוּ וְכִנְרָאָה בְּחוּשׁ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם
עוֹלָם קָטָן שְׁלֹשָׁעִים הַטּוֹב גּוֹבֵר וְלִפְעָמִים לְהִפְכָּה ח'ו
וְאֵין שָׁלוֹם בְּעוֹלָם עַד עַתָּה קָטָן שִׁיתְבָּרֵר הַטּוֹב מִהָרַע
לִידְבָק בְּשִׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרֵוֹ מְקוֹר הַחַיִּים ב"ה וְאֵין יִתְפָּרֵדוּ
כָּל פְּעָלֵי אֱוֹן וְרוּחַ הַטָּמֵא יֵעָבֵר מִן הָאָרֶץ כַּשִּׁיחָה
מִתּוֹכָהּ בְּחִי הַטּוֹב הַמְּתִיחָה וְכִיּוֹר זֶה יִהְיֶה ג"כ ע"י
גִּלּוּי אֱלֻקוֹתָיו לְמִטָּה בְּהִיאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה
כְּמוֹ שֶׁכִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'
כו' וְזֶהוּ בְּכָלִּלּוֹת הָעוֹלָם לְעִתִּיד אֶךְ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן
בְּכָל עַתָּה מִצְאוֹ זֶה תְּפִלָּה אוֹ שֶׁאֵין עֲתִים מְזֻמָּנִים
לְהִתְבָּרֵר עִם קוֹנוֹ כ"א לְפִי מַעֲשָׂיו וְזֶכֶר לְמַעֲשֵׂי בְּרוּר
זֶה ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמְחָה וְכֵן ע"י הַצִּדְקָה כְּמוֹ שֶׁ
ר"א יְהוֹיָה פְּרוּטָה לְעֵנִי וְהָרִיד מִצְלִי דְּכַתִּיב אֲנִי בְּצִדְקָה
פְּנִיךָ הִיא בְּחִי הַטּוֹב גִּלּוּי הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה תְּדַעַת
וְהַתְּבֻנָּה לְהַתְּבֻנָּה בְּגִדְלוֹת ה' וְלִהְיוֹת מִנָּה דְּחִילוֹ דְּר"ר
שְׂכָלִים כְּנוֹדָה וְע"י נִבְרָר הַטּוֹב לָהּ וְנִתְפָּרֵר הָרַע
כְּמוֹ שֶׁמִּצְרָף לְכֶסֶף וְכוֹר לְחֶבֶר וְאֵישׁ לְפִי מִתְּלָלוֹ. פ'ו
לְפִי הִלּוּלָהּ אֶת ה' בְּעוֹמֵק הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְּר"ר כְּכָה
נִבְרָר הַטּוֹב וְנִתְפָּרֵר הָרַע כְּכִיּוֹר וּפִירּוּד הַסִּיגִים מִכֶּסֶף
וְזֶהוּ בְּמִצְרָף וְכוֹר.

יום שלישי י' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיד, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

אגרת הקדיש

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת שִׁישְׂרָאֵל²²
כַּטְבָּעִים הֵם רַחֲמִימִים וְגוֹמ' ח' מִפְּנֵי הַיּוֹת נִפְשׁוּתֵיהֶם²³
נִמְשָׁכוֹת מִמּוֹדוּתֵיהֶן ית' אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בֵּהֶן עַל מַדַּת²⁴
הַדִּין וְהַגְּבוּרָה וְהַצְמִצּוּם וְכַמּוֹ שֶׁגִּבֹּר חֶסֶד עַל יִרְאִי²⁵

69 וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – יִדְעוּ

70 הָרִי, שִׁישְׂרָאֵל בְּטָבָעִים הֵם

71 רַחֲמִימִים וְגוֹמְלֵי חֲסִידֵיהֶם²¹,

72 מִפְּנֵי הַיּוֹת נִפְשׁוּתֵיהֶם

73 נִמְשָׁכוֹת מִמּוֹדוּתֵיהֶן יִתְבָּרֵר,

74 אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בֵּהֶן –

75 בְּמַדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, עַל מַדַּת

76 תְּדִין וְהַגְּבוּרָה וְהַצְמִצּוּם,

77 וְכַמּוֹ שִׁבְתוֹכִי²²: "נִבְרָר

78 חֶסֶד עַל יִרְאִי", – הַמֶּרְמֶז

79 עַל הַתְּגַבְּרוּת הַחֶסֶד עַל

80 מַדַּת הִירָאָה וְהַגְּבוּרָה שְׁבו

9. קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. 10. תולדות כה, כג. 11. תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב, קא, א). 12. כנ"ל ח"א רפ"ז. 13. ישע"י יא, ט. 14. שם מ, ה. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". 17. ב"ב י, א. 18. תהלים יז, טו. 19. משלי יז, ג. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות – תו"א ר"פ וישב ובכ"מ". 21. ראה תניא ח"א ספ"א. 22. תהלים קג, יא.

יחד עם התגברות מדת החסד, מאז ירידתה וכניסתה בגוף. וְגַם כָּכָל
יום וְיוֹם - הקב"ה בְּטוֹבוֹ מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, - כולל
התחדשות של המדות הקדושות שבהן החסד מתגבר - לכן גם
וְחֻדְשֵׁים לְבָקָרִים כו'²⁷. - זה פירוש "מעשה", שנעשה תמיד,

שהרי תמיד ישנה

ההתחדשות בנשמה ומדת

הרחמים שלה, הרי זה ענין

"מעשה הצדקה", הצדקה

נעשית מצד מדת הרחמנות

שבטבע בני ישראל. אֲךָ

לְשׁוֹן "עבודה" אינו נופל

אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם

עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד

מִכַּעַן נִפְשׁוֹ, - שעליו

להתייגע עם עצמו לעשות

נגד טבע נפשו, שכן הטבע

של נפשו אינו רוצה

להרשות זאת, רק שֶׁמִּכְבָּל

מִכַּעַן וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן

הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, כְּגוֹן

לִיגַע עֲצָמוֹ בְּתוֹרָה

ובתפלה "עד מִצְוֵי

הַנֶּפֶשׁ כו'". - דבר שאין

טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו כנגד טבע

נפשו. וְאֵף כָּאֵן בְּמִצְוֹת הַצְדָקָה, - העבודה היא לְתֵן - לתת

הַרְבֵּה יוֹתֵר מִ - אשר מִכַּעַן רְחֻמָּתוֹ וּרְצוֹנוֹ - לתת, וְכַמוֹ

שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְבָרְכָהּ²⁹ עַל פְּסוּקוֹ: "תֵּן תִּתֵּן" -

"אֶפְלוּ מֵאֵה פְעָמִים וְכו'".

יתברך, שְׁלֹכֵן נִקְרָאת הַנִּשְׁמָה "בֵּת בֵּתָן" - שהיא באה מבחינת
כהן, שהיא מדת החסד, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַר תְּקִדָּשׁ²³. - וכיוון
שהנשמה באה מהמדות הקדושות שבהן החסד מתגבר - לכן גם
בנשמה מדת החסד והרחמנות היא בהתגברות, שיהודים בטבעם

הם בעלי רחמנות וגומלי

חסדים. וְהֵנָּה, הַצְדָקָה

הַנִּמְשָׁכָה מִבְּחִינָה זו -

מטבע הרחמנות שבנשמה,

נִקְרָא בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה

הַצְדָקָה", בִּי שֵׁם "מַעֲשֵׂה"

נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁכָּבֵד

נַעֲשֶׂה, או שֶׁנַּעֲשֶׂה תָמִיד

מִמִּילָא וְהִיא דָּבָר הַחֵד

וְרִגִּיל תָּמִיד, וְאֵף כָּאֵן -

בענין הצדקה הבאה

מהרחמנות הטבעית

שבנשמה, הָרִי מֵדַת הַחֶסֶד

וְהַרְחֻמָּנוּת הַמִּבְּעָה

בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְ�רָאֵל

מִכָּבֶד - הרי זה דבר שכבר

נעשה, מַעַת בְּרִיאֻתָן

וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹתָן מִמְדוּתָיו

וְתִכְרָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²⁴:

"וַיִּפַּח בְּאַפִּי כו'", - בגופו של אדם הראשון נשמה של חיים, ואנו

אומרים²⁵ על הכנסת הנשמה ביהודי: "וְאִתָּה נִפְחָתָ בִּי", וְכַמוֹן

דְּנִפְחָה כו'²⁶, - מתוכו נפח, מתוכיותו ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה

שהנשמה באה מפנימיות האלקות, הרי, כיוון שהיא באה מפנימיות

מדותיו יתברך - יש בה, בנשמה, ענין הפנימיות של מדותיו יתברך,

יום רביעי י"א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 236, וו"ש והי' מעשה הצדקה... עד עמ' קיט, כל חמאתם:

שלמעלה, שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד ושר של
גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, וְגַם בְּכַפְמִלָּא שֶׁל מִטָּה. -

בעולמות שלמטה, רק

שֶׁכְּעוֹלָם הוּא הַשְּׁפָל - לא

וְתִגְלָה הַשְּׁלֹם וְהַכְּרוֹר -

של הטוב מהרע, וּפְרוּד

הָרַע מִהַטּוֹב עַד "עַת קָץ"

גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה

ונעשה שלום במדומיו וגם בפמליא של מטה רק

שבעה¹⁹ השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד

הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק

בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה

בְּעוֹלָם קָטָן הוּא הָאָדָם כָּל עֵת מִצּוּא זֶה תַּפְלָה, - הנקראת "שלום",

וְהוּא שֶׁכְּתוּב: "וְהִי מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה - שלום", שְׁגֵם הַצְדָקָה

הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוּדָה" - אֶף־עַל־פִּי־כֵן

בְּ"אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִיא דְלַתָּה

אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִיא, - על

ידי עבודת הצדקה שלמטה

נעשית התעוררות למעלה,

מִעוֹרָר - על ידי

ההתעוררות מלמטה, גְּלוּי

אֲוִרֵי־אִינוּם בְּרוּךְ־הוּא

בְּהָאָרָה רַבָּה וְהַשְּׁפָעָה

עֲצוּמָה, וְנַעֲשֶׂה שְׁלֹם

בְּמִדּוּמֵי - בשרים ובמדות

אגרת הקדש

וו"ש והיה מעשה

הצדקה שגם הצדקה הנק' בשם מעשה ולא בשם

עבודה אעפ"כ באתעדל"ת אתערותא דלעילא מעורר

גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה

ונעשה שלום במדומיו וגם בפמליא של מטה רק

שבעה¹⁹ השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד

הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק

בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה

בְּעוֹלָם קָטָן הוּא הָאָדָם כָּל עֵת מִצּוּא זֶה תַּפְלָה, - הנקראת "שלום",

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א". 24. בראשית ב, ז. 25. בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. 26. הובא לעיל

ח"א רפ"ב בשם הזהר. 27. איכה ג, כג. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה ק ס"א". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, י"ד.

פרש"י שם". 30. דברים שם.

1 שהרי גם בתפלה נעשה ענין השלום והבירור של הטוב מהרע, כמז
2 שכתוב: "בצדק - בצדקה, אחזה פניך", בנזכר לעיל. -
3 ההתגלות הפנימית של אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו
4 ענין השלום. אך אחר
5 התפלה יוכל להיות הרע
6 - שבנפש, חוזר ונעור בקל
7 ולהתערב בטוב, באשר
8 יתהלך ב - ענינים של
9 השקט עולם הנה. אך
10 הצדקה בבחינת "עבודה"
11 - שהוא מתייגע עם עצמו
12 לתת צדקה יותר מטבעו,
13 הנה מאשר - כיוון ש
14 יקרה וגדלה מעלתה
15 במאד מאד, - מאשר
16 הצדקה שמצד הטבע,
17 בחיותו מבטל מכעו
18 ורצונו הגופני מפני רצון
19 העליון ברוד-הוא,
20 ואחכפא סמרא אחרא, -
21 וד"צד האחר, קליפה,
22 מתכופפת לקדושה, ואז
23 אסתלק יקרא דקדשא-בריה-הוא כו', - ואז מתרומם כבודו של
24 הקדוש ברוך הוא בכל העולמות, ויתרונן האור מן החשך דנקא -

אגרת הקדש

כמ"ש בצדק אחזה פניך כנ"ל אך אחר התפלה יוכל
להיות הרע חוזר ונעור בקל ולהתערב בטוב כאשר
יתהלך בחשכת עוה"ז. אך הצדקה בבחי' עבודה
הנה מאשר יקרה וגדלה מעלתה במאד מאד בהיותו
מבטל טבעו ורצונו הגופני מפני רצון העליון ב"ה
ואחכפא ס"א ואזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' וכיתרון
האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע
יכול להיות עוד חוזר ונעור בקלות כ"כ מאליו רק
אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וה"ש השקט
ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמרי
דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה
לגמרי והיין למעלה וז' וצלול בתכלית. ועד"ז הוא
בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערוכת רע
שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה
למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל חטאתם:

25 כשמהפכים את החושך ועושים ממנו אור - יש לאור זה דוקא יתרון,
26 מעלה עליונה, כנודע, אי לזאת - לכן, אין הרע יכול להיות עוד
27 חוזר ונעור בקלות כל כך מאליו, רק אם האדם יעוררנו
28 וימשיכנו על עצמו חס
29 ושלום. - ואילו מעצמו לא
30 יתעורר הרע כל כך בקלות.
31 וזהו שכתוב "השקט ובטח" - שהשכר עבור
32 עד עולם, -
33 "עבודת הצדקה" הוא
34 "השקט ובטח עד עולם",
35 "השקט" - הוא מלשון
36 "שוקט על שמרינו"³¹, דהיינו
37 שהשמרים נפרדים לגמרי
38 מן היין ונופלין למטה
39 לגמרי, והיין למעלה וז'
40 וצלול בתכלית. ועל הרף
41 זה הוא פ' עבודת הצדקה,
42 - בצדקה שבבחינת עבודה,
43 ה"שמרים" הן בחינת
44 הערבת רע שבנפשו, נברר
45 ונפרד מעט מעט עד
46 שנופל למטה למקורו
47 ושרשו, - מקור ושורש הרע - שמתחת לכל העולמות, וכמו
48 שכתוב³²: "ותשליך במצולות ים כל חטאתם"³³:

יום חמישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, די כו':

49 יג. "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'"¹. - פסוק בתהלים,
50 המסתמים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא
51 שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא, שהשכר הוא "נגד
52 בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים אותו. יסביר רבנו הזקן,
53 שבעבודת בני ישראל
54 (המביאה את השכר), ישנם
55 אותם שני אופנים: עבודה
56 סמויה ועבודה גלויה.
57 ובלשון רבנו הזקן: הנה,
58 בקלל עובדי ה' - מקיימי
59 תורה ומצוות, יש ב'
60 בחינות ומדרגות חלוקות
61 מצד שרש נשמתם
62 למעלה, מבחינת ימין
63 ושמאל. - חסד וגבורה,
64 שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה באה
65 מבחינת ה"שמאל" שלמעלה, דהיינו, - ההשפעה שבכך בעבודתו

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'.
הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי'
ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי'
ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום
וההסתר בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים
תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה
זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65

31. ירמיה מח, יא. 32. מיכה ז, יט. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב).
ויובן משם לכאן". 1. תהלים לא, כ. 2. מיכה ו, ח. 3. ירמ' יג, יז. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר".

לכאורה זה להיפך, ענין של גבורה וחומרא, ולא ענין של חסד. וכפי
הנראה זה צריך לבוא לפני המלים "אך בחינת ימין", שאז
המשמעות של "זמנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה
נמשך "זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן,
שמבחינת ה"ימין" באה אי
ההתחבאות בהצנע, אלא
ללכת בהרחבה בעבודת ה',
וגם – לא רק אופן העבודה
הוא בהרחבה, אלא גם עצם
העבודה הוא כלי צמצום
וגבול כלל, ואין מעצור
לרוח נדבכתו, בין בצדקה
ובין בתלמוד תורה ושאר
מצות, – הכל הוא עושה
ברוח נדיבה שלא בהגבלה,
נותן צדקה בלי גבול ולומד
תורה בשופי – לא רק כפי
שהוא מחוייב על פי דין
לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה.
ולא די לו לצאת ידי חובתו בלבד, – בענינים של תורה ומצוות,
אלא עד כלי די בו: – אלה הם האופנים והמדרגות בעבודת ה'
הבאים מצד השוני של שורש נשמתם למעלה, מ"ימין" או
מ"שמאל".

כמו בצדקה להיות נידון – ולחשוב את חובתו, בהשג יד⁵, – לפי
יכולתו, ו"המכבדו" – בצדקה, אל יכבדו יותר מחמ"ש⁶, – הרי
שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, ובהאי גוונא – וכך גם,
בתלמוד תורה ושאר מצות – די לו שיוצא ידי חובתו מחיוב
מפורש שחייבתו התורה
בפירוש לקבוע עתים בו. –
הרי כמה שהתורה מחייבת
אותו לקבוע עתים לתורה –
באותה מדה הוא קובע. כל
ההגבלות האמורות
בעבודתו את ה' הן מפני
ששורש נשמתו הוא
מבחינת ה"שמאל"⁷
שלמעלה. אך בחינת ימין
– נשמה שבאה מבחינת
ה"ימין" שלמעלה, היא
מדת החסד וההתפשטות
בעבודת ה', בהתרחבות
כלי צמצום והסתר כלל, כמו שכתוב: "ואתהלך בהרחבה
בו", וממנה – מבחינת ה"ימין", נמשך גם כן מה שאמרנו
רבותינו וזכרונם לברכה: "ורק מדה בתלמידים בו". (צריך
עיון. ונראה שצריך להיות כך גם אך בחינת ימין בו) – צריך עיון
אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים" לבחינת ה"ימין". שהרי

יום שישי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

בקדושה, ובית הלל שהיו מבחינת ימין העליון, היו מלמדין
זכות להקל ולהתיר אסורי בית שמאי, שהיו מתירים מאסורים
– ל"סטרא אחרא", איסור
הוא הרי מלשון "אסור
וקשור", שהדבר קשור
ל"סטרא אחרא" ולחיצונים,
כפי שאומר בפרק ז' בחלק
ראשון של ספר התניא,¹¹
ויזכרו לעלות למעלה –
בקדושה, הרי, למרות שכך
היה הסדר בכלל שביט
שמאי החמירו ובית הלל
הקילו – אף על פי כן
בכמה דברים היו שורש נשמת
שמאי מקליו, – זאת מפני
התפלגות שרש נשמתם –
של בית שמאי, שהוא כלול גם מימין – וחסד, וכן שרש נשמת
בית הלל כלול גם משמאל, – וגבורה, פידוע דרך ומדות¹² –

והנה, כל איש ישראל צריך להיות כלול מב' בחינות אלו, –
של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין" וחסד, צריך
שתהיה בו גם בחינת
"שמאל" וגבורה, וכן להיפך,
ואין לה דבר שאין לו
מקום. – גם חסד וגם גבורה
יש להם מקום וזמן אצל
האדם, מתי יש להשתמש
בהם. ולכן מצוין – מוצאים
אנו, כמה דברים מקולי
בית שמאי ומחמירי בית
הלל, – שביט שמאי מקילים
בהם ובית הלל מחמירים
בהם, ללמדנו שאף בית
שמאי שישרש נשמתם
מבחינת שמאל העליון¹⁰,
ולכן היו דנין להחמיר תמיד בכל אסורי התורה, – להחמיר,
הוא ענין של גבורה ודין, שהדבר יהיה אסור ושלא יוכל להתעלות

אגרת הקדש

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין
לך דבר שאין לו מקום ולכן מצוין כמה
דברים מקולי ב"ש ומחמירי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש
שרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין
להחמיר תמיד בכל אסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי' ימין
העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר אסורי
ב"ש שיהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה
אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות
שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת
ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון²⁰

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש ה' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד-ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א". 11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א)

1 השיעורים והאופנים של קדש העליון, - של בחינת "קדש"
2 שלמעלה, דלית תמן - שאין שם, קצוץ ופרוד חם ושלום, וכל
3 המדות - הבאות מ"קדש העליון", כלולות זו מזו, - כגון: חסד
4 מגבורה וגבורה מחסד, ולכן הם מיוחדות זו בזו, פירוע ליריעי
5 חן; - ללומדי תורת הקבלה,
6 שלמרות שחסד וגבורה הן
7 הרי הפכיות, מדות מנוגדות
8 אחת לשניה, בכל זאת, מצד
9 זה שחסד יש בה גם מן
10 הגבורה, וגבורה יש בה גם
11 מן החסד - הן מתאחדות
12 ומיוחדות, ויבדלתי - וכמו
13 שכתב¹² פאברקס, שהוא
14 מרת החסד והאהבה:
15 "עתה ידעתי כי ירא
16 אלהים אתה", - אתה
17 עובד את השם יתברך במדת
18 היראה והגבורה, על ידי שלבש מדת הגבורה, - שלא היתה
19 ה"עצם" שלו, אלא כמו לבוש והוספה לעצמותו, "ועקד את יצחק
20 בנו", "ויקח את המאכלת בו"¹³. - לשחוט את בנו יחידו, שזה

אגרת הקדש

דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו
מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע ל"ח וכדכתיב
באברהם שהוא מרת החסד והאהבה עתה ידעתי כי
ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד
את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר
הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה ההפרש
וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק
הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי'
העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה

היראה והגבורה, על ידי שלבש מדת הגבורה, - שלא היתה
ה"עצם" שלו, אלא כמו לבוש והוספה לעצמותו, "ועקד את יצחק
בנו", "ויקח את המאכלת בו"¹³. - לשחוט את בנו יחידו, שזה

יום שבת קודש י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, והו' שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו':

41 וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום: - שהוא בחינת גבורה¹⁴:
42 "מה רב טובך וגו'". - ומסיים "אשר צפנת ליראך", כלומר,
43 שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל
44 מי ששרש נשמתו מבחינת שמאל, - בחינת הגבורה, הנקרא -
45 בחינת הגבורה, בשם
46 "יראך", - שעבודת מי
47 שורש נשמתו מבחינת
48 ה"שמאל" - היא בבחינת
49 יראה, גבורה וצמצום,
50 במדת בית שמאי, -
51 שכאמור שורשם הוא
52 מבחינת ה"שמאל" והגבורה,
53 אלא שהיא כלולה גם
54 מבחינת הטוב והחסד, הנה
55 אף שהוא טוב הננו
56 וצפון - שכן, מדת היראה
57 והגבורה היא אצלם הרי
58 בגילוי, אף-על-פי-כן הוא רב וגדול מאד כמו מדת הגדולה
59 והחסד ממש שמבחינת ימין, - כלומר, למרות שאצלם מדת
60 החסד היא זו הכלולה בבחינת הגבורה (שכן שורש נשמתם הוא הרי
61 מבחינת הגבורה, אין זה אלא מה שהוא כלול גם מחסד) - בכל זאת
62 גם בחינה זו של טוב וחסד היא בבחינת "רב" ו"גדול" כמו בחינת

אגרת הקדש

הרי ענין של תכלית הגבורה. הרי, שבאברהם, שהיה בעצם איש
החסד, היו אצלו זמנים שבהם נתגלתה בו מדת הגבורה, עד לידי
נכונות לשחוט את בנו יצחק. ומה שאמר הכתוב: "אברהם
אָהָבִי"¹⁴ ו - בפסוק אחר¹⁵ נאמר: "פחד יצחק", - שעבודת אברהם
היא במדת החסד והאהבה
ועבודת יצחק - במדת הפחד
והגבורה, כיצד, איפוא, זה
תואם למה שנאמר קודם,
שאברהם עובד את השם
יתברך גם במדת הגבורה,
ויצחק עובד את השם יתברך
גם במדת החסד והאהבה?
הנה התפרש וההבדל הזה
הוא בבחינת גילוי והעלם,
שבמדת יצחק הפחד -
והגבורה, הוא בבחינת גילוי
והאהבה - והחסד, מסתתר
בבחינת העלם והסתר, והתפך
במדת אברהם אבינו עליו
השלום. - שהפחד והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר,
והאהבה והחסד בבחינת גילוי.

החסד שב"ימין". ושתיהן - בחינת החסד שמבחינת ה"ימין", ובחינת
החסד הכלולה בבחינת ה"שמאל" והגבורה, שתיהן הן מבחינת
גילוי בלי גבול ומדת ושעור. - שזה הרי מדת החסד והגדולה -
ענין של גילוי בלי מדה ובלי גבול, שכן המדה והגבול בגילוי זה
באים ממדת הגבורה, ואילו
מצד מדת החסד, הגילוי
הוא בלי מדה ובלי גבול.
וזהו שאמר¹⁰
וזהו שכתוב: "מה רב
אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש
נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראך כמדת ב"ש".
הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול
מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין
ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש
מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר
צפנת ליראך ובין אשר פעלת לחוסים כך שהם בעלי
הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי' הטוב, "אשר פעלת לחוסים
בך", שהם בעלי הבטחון
שמבחינת ימין, - שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה, כלומר,
כמו מי שיש לו אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלז יעשה
לו רק טוב, כך גם ענין הבטחון בא מצד האהבה: הרי אלה שהם
מבחינת ה"ימין" ועבודתם היא בבחינת חסד ואהבה - הם בעלי
בטחון, וחסדם וטובם הוא גם כן בבחינת גילוי והתפשטות נגד

43 וְלַעֲמִתּוֹ מִדַּת הַדִּין חֵם וְשִׁלּוּם, לְמַעַט וּלְצִמְצֻם חֶסֶד וְטוֹבוֹ. אָבֵל
44 חֶסֶד עֲלִיּוֹן הַנִּקְרָא "רֵב חֶסֶד" - אֵין כִּנְגֻדוֹ מִדַּת הַדִּין לְמַעַט
45 וּלְצִמְצֻם רֵב חֶסֶדוֹ מִלְּהַתְפַּשֵּׁט כְּלִי גָבוֹל וְתַכְלִית, - הָרִי בְּמִילָא
46 כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֶסֶד זֶה, זֶה חֶסֶד וְטוֹב בְּתַכְלִית, בְּלִי גָבוֹל, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ
47 מִבְּחִינַת "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין"
48 - שְׁלֹמֶעֱלָה מ'עוֹלָם"

49 וְהַגְבֵּלָה, ו'טְמִירָא דְכָל
50 טְמִירָא, - בְּחִינָה שְׁהִיא
51 טְמִירָה וְנִעְלָמָה גַם לְגַבִּי
52 הָעוֹלָמוֹת שְׁהֵם טְמִירִין
53 וְנִעְלָמִים, הַנִּקְרָא "כְּתָר
54 עֲלִיּוֹן". - בְּחִינָה שֶׁל "כְּתָר"
55 ו'מִקִּיף, וְזֶהוּ שְׁכָנֻתוֹ: -
56 בְּפִסְקִים שְׁלֹאֲחֵר מִכּוֹן:¹⁸
57 "תִּפְתָּרוּם בְּסִתְרֵי פְנֵיהֶם וְגו'"
58 הַתְּצַנֵּם בְּסִתְרֵי וְגו': -
59 בְּבִחִינָה שֶׁל סוֹכָה וּמִקִּיף,
60 חֶסֶד שְׁלֹמֶעֱלָה
61 מִהַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת - חֶסֶד
62 שְׁמִבְחִינַת "כְּתָר" ו'מִקִּיף".
63 חוֹסֶפֶת כ"ק אֲדָמוֹד'
64 שְׁלִיט"א

65 הַמּוֹרֵם מֵאֲגֵרַת הַקּוֹדֶשׁ הַנִּל'
66 שְׁהִיָּתָה עַל יְדֵי צִיר כו'
67 לְגַבִּיִּת צִדְקָה דֹּאפִּילוֹ אֵלּוֹ

68 שְׁהֵם עוֹבְדֵי ה' בִּזְהָ שֶׁשֶּׁרֶשׁ מִהַשְׁמָאֵל, וְאִפִּילוֹ הֵם כְּב"ש - צד"ג
69 (שֶׁאֵין מוֹכֵרִים לְצִדְקָה (עֲדַמְשֻׁנָּה בִּאֲגוּה' ק"י) "כִּי לֹא תִמְנוּ" -
70 "רֵב וְגִדּוֹל מֵאֹד" הַחֶסֶד שְׁבָהֶם ו'לַעֲתִים הַצְרִיכִים" "בֹּא לִידֵי מַעֲשֵׂה
71 בְּפוֹעֵל מִמֶּשׁ". וְכַמְפּוֹרֵשׁ בְּסִיּוֹם הָאֲגוּה' ק"ש שְׁלֹא נִדְפַס "ע"י הַרְבֵּנִים שִׁי'
72 בְּנֵי הָגָאֹן הַמַּחֲבֵר ד"ל נ"ע" ו'ל¹⁹: וְאַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - שְׁבִאֲגֵרַת
73 קוֹדֶשׁ זֶה, נִפְשִׁי בְּשִׂאֲלָתִי לְעוֹדֵר רֵב טוֹב - מִדַּת הַחֶסֶד בְּאוֹפֵן בְּלָתִי
74 מוֹגְבֵּל, הַגִּנּוּזִי וְהַצִּפּוֹן בְּלֵב כָּל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמִינוּ, שִׁתְּגַלֶּה מִן
75 הָהֶעֱלָם אֵל הַגִּילּוּי, לְבֹא לִידֵי מַעֲשֵׂה - בְּפוֹעֵל,
76 לְמִלְאוֹת יָדָם לַח' - עַל יְדֵי נִתְיָנָה צִדְקָה, בִּיד מִלֵּאָה וְרַחֲבָה, עַל יְדֵי
77 צִיר - שְׁלִיחַ, נֶאֱמַר, מוֹסֵר כֶּתֶב זֶה כו' - שְׁהִיא ה"שְׁלֹחָה דְּרַחֲמָנָא"
78 שְׁשִׁלַּח רַבְנָה הֶזְקֵן, וְדִי לְמַכִּין, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּאֲגֵרַת, וְאֵין אֲנִי כוֹתֵבוֹ
79 מִחֲמַת שְׁלֹא נִצְרָךְ וְדִי לְמַכִּין.

80 חכ"ד אֹהֵב נִפְשָׁם דּוֹרֵשׁ שְׁלוֹמָם מִלֵּב וְנִפְשׁ חֲפִיצָה.
81 שְׁנִיאֹדֵר זֶלְמָן בֶּן לֹאֲדוֹנֵי אֲבִי מוֹרֵנוּ וְרַבְנָה חֶרֶב ר' בְּרוּךְ
82 הַרְבִּי שְׁלִיט"א מוֹסִיף: "ע"פ הַנִּל' יוֹמֵתֵק שִׁיבוֹת ח"א לְכַאֵן
83 וְלִכְאוֹרָה צ"ל הַהִתְחַלָּה "זֶהָ כָּל אִישׁ...". [אֵלֶּה הַקְּשֵׁר הוּא -
84 מִפְּנֵי שְׁמִדּוּבֵר כֵּאֵן אִוֹדוֹת צִדְקָה].

1 - בְּפִנֵּי בְנֵי אָדָם", וְלֹא בְּבִחִינַת צִמְצוּם וְהַסְתֵּר כָּלֵל. - בְּכַךְ מִתּוֹרֶךְ
2 מִה שְׁהַפְסוֹק מִתְחִיל ב'אֲשֶׁר צִנֵּת לִירֵאִיךְ", שְׁהַחֶסֶד צִפּוֹן וּמוֹסְתֵר,
3 וּמוֹסִיִּים ב'פְּעֻלַּת לְחוּסִים בְּךָ נִגַּד בְּנֵי אָדָם", שְׁהַחֶסֶד הוּא בְּגִילּוּי, בְּפִנֵּי
4 בְּנֵי אָדָם - שְׁכֵן, מִדּוּבֵר כֵּאֵן אִוֹדוֹת שְׁנֵי סוּגֵי חֶסֶד: הַחֶסֶד שְׁהוּא אֲצֵל
5 "יִרְאִיךְ", שְׁהוּא בְּהַסְתֵּר
6 וְהָעֵלֶם, וְהַחֶסֶד שְׁהוּא אֲצֵל

7 ה'חוּסִים בְּךָ", אֲצֵל בְּעִלִּי
8 הַבְּטָחוֹן שְׁהֵם מִבְּחִינַת
9 ה'יִמִּין" - וְהַחֶסֶד אֲצֵלֶם הוּא
10 גִּלּוּי. (וְכֵן שְׁכָנֻתוֹ - "אֲשֶׁר
11 צִנֵּת) "לִירֵאִיךְ" וְלֹא
12 "בִירֵאִיךְ", - שְׁהָרִי, אֵם
13 מִדּוּבֵר אִוֹדוֹת בְּחִינַת הַחֶסֶד
14 שִׁישְׁנָה אֲצֵל יִרְאֵי הַשֵּׁם, הִיא
15 צִרִיךְ לִזְמֵר "בִירֵאִיךְ", אֵךְ
16 כְּשִׁכְתוֹב "לִירֵאִיךְ" נִרְאֶה הָרִי
17 שְׁמִדּוּבֵר אִוֹדוֹת הַחֶסֶד
18 שְׁלֹמֶעֱלָה הַנִּתְּנֵן כְּשֶׁכֶּר
19 לִירֵאִיךְ? חִינּוּ מִשּׁוֹם שְׁכָל
20 מִה שְׁהוּא בְּבִחִינַת הָעֵלֶם
21 כָּל נִשְׁמָה, הִנֵּה בְּחִינָה זֶה
22 אֵינָה מְלַבֶּשֶׁת תוֹךְ הַגּוֹף
23 בְּמַחֵ וְלֵב, - שְׁכֵן הַמּוֹחַ
24 וְהַלֵּב אֵינֶם כִּלִּים לְקִלוֹט
25 בְּחִינָה זֶה, אֵלֶּה הוּא בְּבִחִינַת

26 מִקִּיף מְלִמְעָלָה, - מַעַל לְנִשְׁמָה, וּמִשָּׁם הִיא מְאִירָה לְמַחוֹ וְלֵב
27 לַעֲתִים הַצְרִיכִים לְהַתְּעוֹרְרוֹת בְּחִינָה זֶה, שְׁתִּתְּעוֹרֵר וְתִאֵיר לְמַחוֹ
28 וְלֵב, כִּדִּי לְבֹא לִידֵי מַעֲשֵׂה בְּפוֹעֵל מִמֶּשׁ. - לְמַשֵּׁל מִי שְׁעִבְדוֹתָהּ
29 בְּצִדְקָה הִיא תִּמְיֵד בְּשִׁיעוֹר וְגָבוֹל, תִּהְיֶה אֲצֵלֵי אִי פִּעַם הַתְּגִלּוֹת הַמּוֹדָה
30 מִהַחֶסֶד הַנִּסְתֵּר שְׁלוֹ שְׁהוּא בְּלָתִי מוֹגְבֵּל, לַתֵּת צִדְקָה בְּלִי מִדָּה וְבִלִּי
31 גָבוֹל, וְכו'. וְאִמֵּר עַל כֵּן, - וְלִכֵּן הוּא אֹמֵר, אֲשֶׁר "רֵב טוֹב לְבִית
32 יִשְׂרָאֵל", הַצִּפּוֹן - בְּאֵלֶּה שְׁהֵטוֹב וְהַחֶסֶד מוֹסְתֵרִים אֲצֵלֶם, וְהַגִּלּוּי, -
33 בְּאֵלֶּה שְׁהַחֶסֶד אֲצֵלֶם הוּא בְּבִחִינַת גִּילּוּי, הוּא בְּבִחִינַת כְּלִי גָבוֹל
34 וּמִדָּה לְפִי עֲרֵךְ נִפְשוֹתָם הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, - שְׁהָרִי אֵינּוּ בְּלִי-גָבוֹל
35 אֲמִיתִי, שְׁכֵן זֶה הָרִי חֶסֶד שֶׁל נִבְרָא שְׁבַכְלָל הוּא מוֹגְבֵּל, אֵךְ לְפִי עֲרֵךְ
36 נִפְשוֹתֵיהֶם זֶה הָרִי בְּלִי גָבוֹל, לְכֵן גַּם אֵתָּה ה' תִּתְּנֶנָּה עִמָּהֶם בְּמִדַּת
37 חֶסֶדְךָ הַגָּדוֹל - חֶסֶד שְׁבִבְחִינַת גִּדּוּלָה, חֶסֶד שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת,
38 כְּלִי גָבוֹל וְתַכְלִית, הַנִּקְרָא "רֵב חֶסֶד". - לֹא חֶסֶד סִתֵּם שֶׁל
39 הַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת שְׁבִבְחִינַת "זִיעוּר אֲנִפִּין", כִּי אִם חֶסֶד שְׁבִבְחִינַת "רֵב חֶסֶד"
40 - חֶסֶד שֶׁל "אִרִּיךְ אֲנִפִּין". דְּאִיתָ חֶסֶד וְאִיתָ חֶסֶד¹⁷: - יֵשׁ חֶסֶד וִישׁ
41 חֶסֶד, יֵשׁנָן שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת בְּחֶסֶד, אִיתָ - יֵשׁ, חֶסֶד עוֹלָם, - חֶסֶד שֶׁל
42 עוֹלָם, כְּלוֹמֵר חֶסֶד מוֹגְבֵּל, שְׁכֵן עוֹלָם הוּא הָרִי מוֹגְבֵּל, שְׁאִישׁ כִּנְגֻדוֹ

יום ראשון	יום רביעי	ח אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י. תהלים: מדרמת. כביכד. תניא: ובירור . . . קיח במצרף וכור. ה"צמח צדק" מנה שלשה דברים שבזכותם הצליח בשנת תר"ג בפטרבורג באסיפת הרבנים. ואחד מהם הוא זכות שלשים ושתים אלף השעות, אשר טרח ויגע בדרושי רבנו הזקן במשך שלשים השנים תקס"ד-תקצ"ד (בשנת תקס"ד קבע לו שעור מיוחד ללמד דרושי רבנו הזקן, בשנת תקצ"ד התחילו להתעסק בהדפסתם).			

יום שני	יום חמישי	ט אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י. תהלים: מטנד. כהכזו. תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר – ביחס להתבוננות בהעמקת הדעת בענין קשה ההשגה: אם הענין נוגע, אזי מבינים ומשיגים בכי טוב, וראיה מן התורה בדיני נשים וכו' וטענותיהן שכולות לטען, ומדברים בזה תנאים ואמוראים והגאונים שכלם הם בעלי השכלה מפלגה, והתורה היא תורת אמת, והלא האשה אינה בערף לטען טענות אלו. אבל האמת הוא, דכאשר הענין נוגע, הנה גם חלושי הדעת ממציאים שכליים עמוקים.			

יום שלישי	יום שישי	י אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י. תהלים: נהנט. כחל. תניא: וז"ש והי' . . . כל חטאתם. גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: קלאר, אפגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג' פירושים אלו הוא בדרז"ל: שקלים פ"ו מ"ב, יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פ"ך – זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.			

גדולי זקני חסידי רבנו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: ברור, קביעה, אחד. – מקור ג' פירושים אלו הוא בדברי רבותינו זכרונם לברכה: שקלים פרק ו' משנה ב', יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פרשה כ' –

זאת אומרת, כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו ב"סור מרע" ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, להתמסר עם כל הרצונות.

יום
רביעי

שבת

יא אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה. לא"לג.

תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.

ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין ג"ע טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שְׁבֶת פֶּרֶשֶׁת תִּצַּא תר"ג, בְּשִׁלְחַן קָדוֹשׁ הַיּוֹם הוֹאִיל הַצַּמַּח צֶדֶק" לֵאמֹר: עוֹלָם הָיָה הוּא עֲלֵמָא דְשִׁקְרָא [=עוֹלָם הַשֶּׁקֶר], לִכֵּן הָנָה גַּם בְּהַטּוֹב מְעֻרָּב פְּסוּלָת, וְצָרִיךְ בִּירוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הָעוֹלָם הַבָּא הוּא עֲלֵמָא דְקִשּׁוּט [=עוֹלָם הָאֱמֶת] – הָנָה גַּם הַדְּבָרִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה הַמְּדַבְּרִים בְּעֻנְיֵינִים לְחִסְרוֹן, הָרִי כְּמוֹ שְׁלּוּמִדִּים אוֹתָם בְּגֵן עֵדֶן הֵם מַעְלָה. – וְהִתְחִיל לִנְגֵן, וְהָרָאָה בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה לְאוֹת כִּי יִנְגְּנוּ אִתּוֹ. בְּנֵי הַצַּמַּח צֶדֶק" הִתְחִילוּ לִנְגֵן, וְאַחֲרֵיהֶם עָנוּ כָּל הַחֲסִידִים בְּקוֹל שִׁיר שֶׁהִלְהִיב הַלִּבָּבוֹת. – כְּשֶׁגָּמַר לִנְגֵן אָמַר הַצַּמַּח צֶדֶק": בְּעֵלְמָא דִּין [=בְּעוֹלָם הָזֶה] פְּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמַּאֲמָר (סִנְהֶדְרִין צֵט, ב) "הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְפָרָקִים" – שֶׁהוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה לְעֵתִים; בְּגֵן עֵדֶן מְפָרְשִׁים אֶת הַמַּאֲמָר – שֶׁהוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה וְהַתּוֹרָה "מְפָרֶקֶת" אוֹתוֹ לְפָרָקִים, דְּבָרֵי הַתּוֹרָה "תּוֹפְסִים" אוֹתוֹ.

יום
חמישי

יום ראשון

יב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סח. לד"לו.

תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

הַמִּשְׁנָה הַגְּדוֹלָה, הַיְדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשַׁעָה שֶׁהַקְּדִימוֹ, תַּעֲר"ב" הִתְחִיל אֲדֹנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] לֵאמֹר: יוֹם א' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תַּעֲר"ב בְּלִיּוּבֵאוּיטִש, וְסִימּוֹ שְׁבֶת פֶּרֶשֶׁת וַיֵּרָא תַּרַע"ו בְּרוֹסְטוֹב, בְּמַאֲמָר הַמִּתְחִיל "וְה' אָמַר הַמְּכַסֶּה אֶנִּי מֵאַבְרָהָם". וְבוֹ קִמ"ד מַאֲמָרִים. וַיֵּשׁ בְּכַתוּבִים חֶלֶק שְׁנֵי שְׁלָא אָמְרוּ, וְלֹא נִחְלַק לְמַאֲמָרִים.

יום
שישי

יום שני

יג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י.
תהלים: סט"עא. לז"לט.

תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.

הַחֲסִיד ר' הַעֲנַדִּיל סִיפֶר: יְדוּעַ הִי' לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיתָה הָעֵבֶרֶת הָעֵרֶלָה, וּוָאָס נִיט וּוָאָס, פֹּון עֵרֶלֶת הֵלֵב אִיז מַעַן גַּלִּיךְ פִּטוֹר גַּעוּוֹאָרַעַן.

הַחֲסִיד ר' הַעֲנַדִּיל סִיפֶר: יְדוּעַ הִיָּה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיתָה הָעֵבֶרֶת הָעֵרֶלָה. מַה שְׁלָא יְהִיָּה – מַעְרֶלֶת הֵלֵב נִפְסְרוּ מִיָּד.

שבת
קודש

יום שלישי

יד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו. מ"מב.

תנאי: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.

מהוראות אֲדָנִי אֲבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרש"ב]: לְהַצִּיחַ מִמְלַחְמַת תְּנוּפָה עַד קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שְׁאִין לָנוּ בְּמָה לְנֻצַח אוֹ מִפְּנֵי מֶרֶךְ לֵב, אֲלָא מִפְּנֵי שָׂאת כָּל כַּחוֹתֵינוּ עָלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אֶךְ וְרַק לְחֻזֵּק בְּנִינֵינוּ, בְּנִין הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּקִדְשָׁהּ וּבִטְהָרָה. וְעַל זֶה עָלֵינוּ לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּמִסְרוֹת נַפֶּשׁ בְּפֶעַל וְלֹא רַק בְּכַח.

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' א

1 כן הָכָא נָמִי – גם כאן בתפילת 'הביננו', שְׂבַע תְּקוּנוֹ, תְּמַנִּי לֹא תְקוּנוֹ
2 – חכמים תיקנו שבע ברכות ולא שמונה ברכות, ולכן אין לומר 'אתה
3 חוננתנו' כברכה בפני עצמה.
4 מר זוטרא מקשה קושיא נוספת על דברי שמואל: מִתְקִיף לָהּ מֶר
5 וּמִטְרָא, וְנִכְלָלָה מִכָּלֵל – ונכלול אותה בתוך הברכה, ונאמר 'הִבִּינֵנוּ
6 ה' אֱלֹהֵינוּ הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹלִל, כדרך שהוא כולל אותה
7 בברכת 'חונן הדעת'. מסיקה הגמרא: קָשְׁיָא – אכן קשה הדבר.
8 הגמרא מבארת את דין תפילת 'הביננו' בימות הגשמים: אָמַר רַב
9 בִּיבִי בַר אֲבִי, כָּל הַשָּׁנָה בּוֹלָה מִתְפַּלֵּל אֲדָם תְּפִילַת 'הִבִּינֵנוּ, חוֹנֵן
10 מִימֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁצָּרָה לִזְמַר שְׁאֵלָה – 'וְתֵן טַל וּמִטְרָא'
11 בְּבִרְכַּת מִבְּרַךְ הַשָּׁנִים, וּמִפְּנֵי שֶׁבִּתְפִּילַת 'הִבִּינֵנוּ' אֵין בִּרְכַת הַשָּׁנִים,
12 אֵינוּ יָכוֹל לְשַׁאֵל בָּהּ עַל הַגְּשָׁמִים.
13 מר זוטרא מקשה על דברי רב ביבי בר אבבי: מִתְקִיף לָהּ מֶר וּמִטְרָא,
14 וְנִכְלָלָה מִכָּלֵל – ונכלול אותה בתוך תפילת 'הביננו', ונאמר 'וְדִשְׁנֵנוּ
15 בְּנֵאֻת אֲרָצָה וְתֵן טַל וּמִטְרָא'. מתרצת הגמרא: אם נתקן שאלת
16 גשמים בתוך 'הביננו' אֲתִי לְאִמְרוּדִי – יבוא לטעות בתפילתו.
17 מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם אכן יש לחשוש שיבואו לטעות אם
18 נתקן בקשה נוספת בתפילת 'הביננו', הַבְּדִלָה ב'חֻזֵּן הַדְּעָת' נָמִי אֲתִי
19 לְאִמְרוּדִי – אם יתקנו הבדלה ב'הביננו' בתוך ההזכרה שמעין 'חונן
20 הדעת', גם יבואו לטעות. ומדוע לעיל לא תירצה הגמרא שאין
21 לכלול את 'אתה חוננתנו' בתוך 'הביננו' משום שיש לחשוש שמא
22 יטעה בתפילתו, והניחה את דברי שמואל בקושיא. מיישבת הגמרא:
23 אָמַר, הֵתֵם לִגְבִי הַבְּדִלָה, בֵּין דְּאֵתִיא בְּתַחֲלֵל צְלוֹתָא לֹא מִפְּרִיד
24 – הוראיל ובאה בתחילת התפילה 'הביננו' ה' אלהינו המבדיל בין
25 קודש לחול', אין חשש שיטעה, מפני שאדם מכין דעתו בתחילת
26 התפילה יותר מבאמצעותה, ולכן קשה מדוע לא כוללים את 'אתה
27 חוננתנו' בתחילת תפילת 'הביננו', אבל הָכָא לִגְבִי שאלת גשמים,
28 בֵּין דְּאֵתִיא בְּאִמְצָע צְלוֹתָא מִפְּרִיד – הוראיל ובאה באמצע
29 התפילה 'וְדִשְׁנֵנוּ בְּנֵאֻת אֲרָצָה וְתֵן טַל וּמִטְרָא לְבִרְכָה', יש חשש שמא
30 יטעה, ולכן לא כוללים אותה בתוך תפילת 'הביננו'.
31 רב אשי מקשה קושיא נוספת על דברי רב ביבי בר אבבי: מִתְקִיף לָהּ
32 רַב אֲשִׁי, וְנִימְרָה – ונאמר 'וְתֵן טַל וּמִטְרָא' ב'שומע תפלה' שבסוף
33 תפילת 'הביננו'. הגמרא מבאה מקור לדין זה: דְּאָמַר רַבִּי תַנְחוּם
34 אָמַר רַב אֲשִׁי, שְׂנוּכַר לִפְנֵי שְׁהִינֵה לְבִרְכַת 'שומע תפילה', ולכן אין
35 'מוריד הגשם' בברכת 'תְּחִיית הַמֵּתִים', מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ לראש

36 התפילה. אך אם טעה ולא הזכיר שְׁאֵלָה – 'וְתֵן טַל וּמִטְרָא' בְּבִרְכַת
37 הַשָּׁנִים, אֵין מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְאִמְרָה בְּבִרְכַת 'שומע
38 תפלה'. ואם טעה ולא אמר במרצאי שבתות וימים טובים הַבְּדִלָה –
39 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת', אֵין מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי
40 שֶׁיָּכוֹל לְאִמְרָה עַל הַכּוֹס שֶׁל יַיִן לֹאֲחֹר הַתְּפִילָה. אם כן קשה מדוע
41 רב ביבי בר אבבי אינו סובר שיש לשאול גשמים בברכת 'שומע
42 תפילה' בסוף תפילת 'הביננו', ויתפלל 'הביננו' אף בימות הגשמים.
43 מתרצת הגמרא, מַעֲקָה שְׁאֵנִי – שונה הדין במי שטעה, שמחמת
44 הטעות יכול לאומרה בברכת 'שומע תפילה', אך לכתחילה אין לתקן
45 בה שאלת גשמים.
46 הגמרא מבארת את דברי רב אסי: גּוֹפֵא, אָמַר רַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַב
47 אֲשִׁי, מַעֲקָה בִּתְפִּילָתוֹ וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בְּתַחֲלִית הַמֵּתִים,
48 מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ לראש התפילה. טעה ולא הזכיר שְׁאֵלָה בְּבִרְכַת
49 הַשָּׁנִים, אֵין מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְאִמְרָה ב'שומע תפלה'.
50 ואם טעה ולא הזכיר הַבְּדִלָה ב'חֻזֵּן הַדְּעָת', אֵין מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ,
51 מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְאִמְרָה עַל הַכּוֹס שֶׁל יַיִן לֹאֲחֹר הַתְּפִילָה.
52 מקשה הגמרא: מִיִּתְיָבִי, שִׁנֵּנוּ בְּבִרְיֵיתָא, מַעֲקָה וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרוֹת
53 גְּשָׁמִים בְּתַחֲלִית הַמֵּתִים, מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ. טעה ולא הזכיר שְׁאֵלָה
54 בְּבִרְכַת הַשָּׁנִים, מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ. ואם טעה ולא הזכיר הַבְּדִלָה ב'חֻזֵּן
55 הַדְּעָת' אֵין מִחֻזֵּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְאִמְרָה עַל הַכּוֹס שֶׁל יַיִן.
56 מבואר בברייתא שאף מי שלא הזכיר שאלת גשמים, מחזירים אותו,
57 וקשה על רב אסי שאמר שאין מחזירים אותו. מיישבת הגמרא: לֹא
58 קָשְׁיָא, הָא – דברי הברייתא מחזירים אותו, אמורים ב'יחיד –
59 באדם המתפלל ביחידות, וְהָא – דברי רב אסי שאין מחזירים אותו,
60 אמורים בְּצִבּוּר – באדם שמתפלל בציבור.
61 שואלת הגמרא: בְּצִבּוּר מֵאִי טַעְמָא לֹא – מה הסיבה שבציבור אין
62 מחזירים אותו, מְשׁוּם דְּשִׁמְעָה מְשֻׁלִּיחַ צִבּוּר – שעתיד לשמוע את
63 שאלת הגשמים משליח הציבור כשחזר תפילתו, אִי הָכִי, הָאִי –
64 דברי רב אסי שאמר מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְאִמְרָה ב'שומע תפלה' אינם
65 מדויקים, שהרי אין זה הטעם, אלא מִפְּנֵי שֶׁשׁוֹמֵעַ מְשֻׁלִּיחַ צִבּוּר
66 מִיִּפְעֵי לִיָּה – היה לו לומר. מתרצת הגמרא: אֵלֶּא אִידִי וְאִידִי – זה
67 וזה, כלומר גם דברי הברייתא וגם דברי רב אסי אמורים ב'יחיד, וְלֹא
68 קָשְׁיָא, הָא – דברי רב אסי אמורים במקרה דְּאִדְכֶּר קוֹדֶם 'שומע
69 תפלה' – שנוכר לפני שהגיע לברכת 'שומע תפילה', ולכן אין
70 מחזירים אותו מפני שיכול לאומרה שם,

מעילה בקונמות

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ב

אמנם אין כאן איסור לאו דמעילה, כי אין זה חפץ של הקדש, ואעפ"כ יש כאן איסור מעילה. כי כיון שאמרה תורה שהאדם יכול לאסור דבר מותר באמצעות דיבורו, הרי באמרו על דבר מסוים 'קונם' או 'קרבן' יש לו הכוח להחיל על כך את כל האיסור שיש בקרבן. וכשם שביכולתו להפוך חולין לקדשים בדיבורו, ומשנעשה הדבר קודש יש בו מעילה, כך יכול האדם להחיל על דבר גדרים דומים לקדשים, כולל איסור מעילה, מבלי שהדבר יהפוך להיות קדוש ושל גבוה. ולכן, האוכל מכיכר (למשל) שאסר על עצמו, אכן אינו עובר על לאו של מעילה אלא על "לא יחל דברו", אבל לאמתו של דבר זהו אותו לאו (ראה סנהדרין יז, ורמב"ם מעילה פ"א ה"ב), ואילו אדם אחר שאכל מכיכר שחברו אסר על כל העולם, לא עבר על "לא יחל דברו", שהרי הוא לא נדר דבר, אבל חייב מדין מעילה ולא מפני הלאו של מעילה, אלא מצד האיסור שחברו החיל והתפיס על הככר.

(צפת פנחנח במשנת הרב, עמ' 123)

הלכות מעילה פרק ד, הלכה ט: יש מעילה בנדרים. כיצד? האומר: כבר זו עלי קרבן או הקדש, ואכלה – מעל, אף על פי שהיא מתרת לאחרים.

כך הוא בגמרא, וכן נפסק ברמב"ם שהנהנה מדבר שאסור עליו בקונם - מעל, כי "יש מעילה בקונמות".

ויש לתמוה: קונם הוא נדר רגיל שאינו קשור לקדשים ואסור משום 'בל יחל', ובגמרא גם לא הובא מקור בתורה למעילה בקונמות, וכיצד ניתן לחדש חיוב קרבן מסבא, האם אין כאן הבאת חולין בעוזה?

וה'משנה למלך' (הל' מעילה פ"ד ה"ט) חוקר האם במעילה בקונמות יש גם איסור לאו או שהחידוש של מעילה בקונמות הוא רק לעניין קרבן, ומאחר שהרמב"ם לא פירט את הדברים, נראה קצת שאין כאן מעילה אלא איסור 'בל יחל', ואם כן גוברת השאלה כיצד יש חיוב אשם מעילות ללא איסור? וביאר הגאון החסיד ר' יהושע נימוטין:

שליחות לדבר עבירה

יום שני ט' אלול ה'תשע"ב

בטביחה ומכירה החיוב אינו מדין שליחות אלא מפני שהמשלח נהנה מהטביחה או המכירה, ונמצא שרק במעילה החיוב הוא מדין שליחות, ששלוחו של אדם כמותו והחיוב חל על המשלח.

וב'אור שמח' (הל' גניבה פ"ג ה"ז) ביאר באופן אחר:

בשליחות יד וטביחה ומכירה השליח אינו 'בר חיובא': דין שליחות יד (השונה מדין גזילה) נאמר דווקא בשומר שהבעלים הפקידו אצלו אבל השליח שאינו השומר אינו בתורת שליחות יד ולכן חייב המשלח; בטביחה ומכירה – תשלומי ד' וה' הם על גנב שטבח ומכר, אבל השליח שלא גנב אינו בתורת תשלומי ד' וה', ולכן חייב המשלח.

ואילו במעילה הרי גם השליח הוא 'בר חיובא' ואף על פי כן כאשר מעל בשליחות אחר, הפקיעה התורה את החיוב ממנו אל המשלח וזה אינו אלא במעילה.

הלכות מעילה פרק ז, הלכה ב: בכל התורה בלה אין שליח לדבר עברה, אלא במעילה לבדה.

ולכאורה יש לתמוה:

הרי מצינו שליחות לדבר עבירה בשני דינים נוספים: בשליחות יד (אמר לשלוחו לשלוח יד בפיקדון שנמצא אצלו – חייב המשלח) ובטביחה ומכירה (גנב שאמר לשלוחו לטבוח או למכור – חייב הגנב בתשלומי ד' וה') ואם כן למה כתב הרמב"ם "אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה"?

ומבאר המהרי"ט (קידושין רפ"ב, הובא בקצרה"ח ס"ו רצב):

חיוב המשלח בשליחות יד אינו מדין שליחות אלא מדין פושע "שחייב הכתוב את השומר בין שפשע ע"י עצמו בין שפשע ע"י אחרים", והדין נלמד מהפסוק "על כל דבר פשע", לרבות שאפילו דיבור (של השומר לשלוחו) נחשב לפשיעה, וגם

קרבן התמיד קודם לפסח

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ב

היה נאמר בשניהם אותו לשון (כלומר שגם בקרבן פסח היה נאמר 'בין הערבים בלבד' או שגם בקרבן התמיד היו נאמרים שני הכתובים 'ערב', ו'בין הערבים') אכן התמיד לא היה קודם לפסח.

ושואלים התוספות: הרי "תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם" ואם כן איך עולה מדברי הגמרא שולוא הכתובים ('בערב', ו'בין הערבים') פסח היה קודם לתמיד? ועונים: אכן התמיד תדיר אבל ללא הלימוד המיוחד מהכפל של 'בערב' ו'בין הערבים' היה מקום לומר שהפסח קודם לתמיד משום 'עליה השלם'.

כלומר:

מהפסוק "וערך עליה [= על התמיד] העולה, והקטיר עליה

הלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ד: שחיטת הפסח – אחר חצות; ואם שחטו קדם חצות – פסול. ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים.

בטעם הדבר אמרו בגמרא: "יאחר דבר שנאמר בו 'בערב' ו'בין הערבים' לדבר שלא נאמר בו 'בערב' אלא 'בין הערבים' בלבד" (פסחים נט, א). כלומר, "דין הוא שיאחר הפסח, שנאמר בו בערב ובין הערבים" תזבח את הפסח בערב' ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים' לתמיד שלא נאמר בו אלא 'את הכבש השני תעשה בין הערבים'" (רש"י).

משמע מכך שקדימת קרבן התמיד לקרבן פסח היא בגלל שיש לאחר "דבר שנאמר בו 'בערב' ובין הערבים'", ולהקדים "דבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד". אך אם

עבודת קרבנות היום במקדש, וכדי לשלול סברא זו בא הלימוד מ"בערב" ו"בין הערביים" שהקרבן התמיד קודמת להקרבנות הפסח (תוס' שם ד"ה יאחר).

חלבי השלמים" (ויקרא י, ה) למדים (יומא לג, א) – "עליה השלם כל הקרבנות כולם", היינו שהתמיד הוא הקרבן החותם את עבודת הקרבנות ביום ואין אחריו עוד קרבן ולכן היה מסתבר לומר שגם קרבן פסח יוקדם לפני התמיד, כדי שהתמיד יחתום את

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ב

מאמץ לקיום מצוה

אך יש אומרים ש'דרך רחוקה' הוא דין מיוחד בקרבן פסח ולא מטעם אונס. וראיה לדבר מדברי הרמב"ם (לעיל ה"ב) שאם לא הקריב פסח ראשון באונס והזיד ולא הקריב פסח שני – חייב כרת, אך אם לא הקריב בראשון משום שהיה בדרך רחוקה אף אם לא הקריב בשני פטור מכרת, "שכבר נפטור בפסח ראשון מן הכרת". מכאן שאנוס בעצם מחויב בדבר אלא שאינו יכול לקיימו ולכן חל עליו חיוב להשלימו כשיוכל, אבל הנמצא בדרך רחוקה פטור בעצם מהקרבן (למרות שלמעשה אינו אנוס), ולכן אף אם לא השלימו אינו חייב כרת. ונפקא מינה: יש סוברים שאין חיוב להתקרב לירושלים קודם הפסח כדי לעשות את הפסח (צל"ח פסחים ג, ב). וה'מנחת חינוך' (מצוה ה) תמה: וכי אין אדם מחויב להשיג לולב ושופר קודם החג כדי שיוכל לקיים את המצוה בזמנה? אך לאור האמור יש לומר שאמנם בשאר המצוות חייב לוודא שבזמן החיוב יוכל לקיים את המצוה, אך כאשר יהא ביום י"ד בדרך רחוקה לא יחול עליו חיוב מלכתחילה ואין מניעה לגרום למצב שלא יהא עליו חיוב (ראה חדושי הגר"ח כאן. דברי מרדכי פסחים סי' נו).

הלכות קרבן פסח פרק ה, הלכה ט: הָיָה בֵּינוּ וּבֵינָהּ פָּחוֹת מִזֶּה – אִינוּ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהִגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם אַחֵר חֲצוֹת בְּשִׁיחָלָךְ בְּרָגְלָיו בְּנֶחֱת.

בשנות המלחמה נשאל הגר"מ ארנברג על ידי תושבי העיירות הסמוכות לבודפסט: האם הם מצווים לעקור מביתם למשך ימי חג הסוכות לעיר כיון שאין בעירם ארבעת המינים? והשיב: ה'מגן אברהם' (או"ח סי' יג סק"ח) כתב שאם אין להשיג ציצית בעיר אין חיוב ללכת לעיר אחרת כדי לקיים את המצוה. ובטעם הדבר יש לומר, כי אף שלכאורה אין זה אונס כי יכול ללכת לעיר אחרת, מאחר שבמקומו הנוכחי אין לו ציצית נחשב כאנוס, ואינו חייב להשתדל מעבר לרגיל כדי לשנות את מצבו ולהסיר מעצמו את האונס.

והביא ראיה מהלכה זו שכאשר יכול להגיע ממקומו לירושלים "כשיהלך ברגליו בנחת" אינו נחשב 'דרך רחוקה', אך אם יכול להגיע רק באמצעות רכיבה או במרוצה ולא 'בנחת', הרי זה בכלל 'דרך רחוקה'. ומכאן שמאמץ יתר על הרגיל הוא כעין אונס (דבר יהושע ח"א סי' א).

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ב

אכילת הפסח

ובלבד שיגיע לכל אחד כזית (ולמצווה מן המובחר – כביצה). אבל אם המנויים מעטים מוטל עליהם לאכול את כל הפסח. בדומה למצוות ציצית שאין מצוה חיובית ללבוש בגד של ארבע כנפות, אבל אם עשה בגד כזה חייב להטיל בו ציצית. ונפקא מינה: להלכה בין שיטות ה'שאגת אריה' וה'מנחת חינוך':

פסח הבא בטומאה (אם רוב הקהל טמאי מת) שנאכל בטומאה (לעיל פ"ח) – לדעת ה'שאגת אריה' צריך לאכול כולו, כי אף שאינה מצוה חיובית, הרי פסח הבא בטומאה דוחה את הטומאה. ואילו לדעת ה'מנחת חינוך', שהמצווה היא רק לאכול כזית אבל אין מצוה לאכול את כל הפסח, יהא אסור לאכול יותר מכזית, כי טמא אסור באכילת קדשים (הל' פסולי המוקדשין פ"ח ה"א), והאיסור (שלא לעבור ב'לא תותירו') אינו דוחה את הטומאה.

(מקראי קודש פסח ח"א, סי' כח, לא)

הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ג: מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת שֶׁבַע... וְאִם לֹא אֲכָל אֶלֶף בָּיִת – יֵצֵא יָדָיו חוּבָתוֹ.

גם שאר קדשים שאכילתם מצוה נאכלים על השובע, ולכן אם "היתה אכילה מועטת, אוכלין עמה חולין ותרומה כדי שתהיה נאכלת עם השובע" (הל' מעשה הקרבנות פ"י ה"א), אלא שבפסח מצוה לאכול כדי שביעה (כביצה – ברכות מט, ב) מהפסח עצמו ובשאר קדשים לא צריכה להיות שביעה מהקדשים בלבד, ו"אוכלין עמה חולין ותרומה" המצטרפים לשביעה.

והנה לדעת ה'שאגת אריה' (סי' צו) מצוה לאכול את כל בשר הפסח, ואילו לדעת ה'מנחת חינוך' (מצוה קל"ד) המצווה היא לאכול כזית בלבד (אם כי מפני האיסור להותיר יש לאכול את כולו).

ודברי הרמב"ם כאן שבאכילת כזית יצא ידי חובתו, אינם הוכחה לדחות את שיטת ה'שאגת אריה', כי המצווה החיובית היא לאכול כזית לפחות, וניתן לעשות מנויים רבים על הפסח

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ב

שיעור הוצאה בשבת ובפסח

בשונה משיעור הוצאה לענין שבת, שהוא כגורגרת, הנה לגבי פסח איסור הוצאתו בכזית. וב'מנחת חינוך' (מצוה טו) לא מצא מקור לדברי הרמב"ם ששיעורו בכזית, וסיים: "אך ודאי מצא הר"מ כן באיזה מקום". אך העירו האחרונים (ראה 'המועדים

הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א: וְהַמּוֹצֵא מִמֶּנּוּ בָּיִת בֶּשֶׂר מִהִבְחָרָה לְהַבְחִיר בְּלִיל הַמִּשָּׁה עֶשֶׂר – לֹא תוֹצֵא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה. וְ... צָרִיךְ עֲקִירָה וְהַנָּחָה בְּהוֹצָאתָ שָׁבֶת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עט

מכך שהפסוק נקט לשון הוצאה, מה שאין כן שיעור ההוצאה הרי השיעורין הם הלכה למשה מסיני.

ובספר 'תוצאות חיים' (סי' ח אות ז) מבאר את ההבדל באופן אחר:

את הטעם לכך ששיעור ההוצאה בשבת הוא כגורגרת מבאר רשב"ם (ב"ב נה, ב ד"ה ספק ביאה טהור): "דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא הוצאת דבר מאכל חשוב בפחות מכגורגרת". כלומר, רק בנוגע לשבת שנאמר בה 'מלאכת מחשבת' אין ההוצאה נחשבת מלאכה עד שיוציא כגורגרת, אבל בפסח שנאמר בו "לא תוציא" סתם, ואין האיסור מצד מלאכה, גם פחות מכגורגרת נחשב להוצאה ושיעורו בכזית.

בהלכה עמ' רעה) כי הדבר מפורש בתוספתא מכות (ריש פ"ג): "הוציא ממנו כזית מבית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה הרי זה חייב, שנאמר לא תוציא מן הבית". וכן מפורש בירושלמי (פסחים פ"ז ה"ג).

ומדוע באמת שונה שיעור הוצאה בפסח (כזית) משיעור הוצאה בשבת (כגורגרת)?

ב'מנחת חינוך' (שו) ביאר כי לא רק איסורי אכילה שיעורם בכזית, אלא "כל מקום שאין אנו מוצאים שיעור מפורש – סתמא הוא בכזית". ולמרות שהוצאת הפסח דומה להוצאת שבת לענין עקירה והנחה ו"צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת" שיעור הוצאתו שונה – כי יש לחלק: דין עקירה והנחה נלמד

שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ב

זכר להקהל' או 'הקהל' ממש?

- אינם מוזכרים בהלכה זו אלא רק בהלכה ג, אף שמפורשים בכתוב, ואילו תוכן הפרשיות אינו מפורש בכתוב ובכל זאת הרמב"ם פירש זאת מיד בתחילת ההלכה!

אלא מכאן שלדעת הרמב"ם 'חזיון דת האמת' אינו רק טעם למצוה אלא תוכן המצוה. כלומר: עצם המצוה אינה פעולת ההקלה והקריאה אלא בחיזוק דת האמת ויראת שמים. דוגמא לדבר: הגדרת מצות תפילה היא: "שיהא אדם מתחנך וכו'" (הל' תפילה פ"א ה"ב) היינו שאין זה תנאי צדדי במצות התפילה שתהיה באופן של תחנונים, אלא זהו עצם תוכנה. ואף כאן: ה'זירוז במצוות וחזיון דת' הוא עצם המצוה ואילו הדינים המעשיים (קריאת התורה על ידי מלך, בבית המקדש וכו') הם פרטי המצוה. ולכן נקט הרמב"ם מיד בתחילה, בהגדרת עצם המצוה, שקוראים פרשיות ש"מחזקות אותן במצוות וכו'" קודם שהביא את פרטי הדינים.

ולכן, כל מעמד של הקהלת העם וזירוזם למצוות לא ייחשב 'זכר להקהל' אלא 'הקהל' ממש ואין לעשותו מחוץ לבית המקדש (שיחת ש"פ בראשית תשמ"ח. לקו"ש לר' עמ' 211).

הלכות חגיגה פרק ג, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל כָּל יִשְׂרָאֵל... וְלִקְרֹאת בְּאָזְנֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵן מְזֻרְזוֹת אוֹתָן בְּמִצְוֹת וּמְחֻזְקוֹת יְדֵיהֶם בְּדַת הָאֱמֶת.

לדעת הגרא"ד רבינובין-תאומים (ה'אדרת'), בחיבורו 'זכר למקדש', יש לקיים בימינו את מצות הקהל כזכר למקדש שכן אמרו בגמרא (סוכה מד, א) שאף כי מדאורייתא חיוב נטילת לולב הוא רק ביום הראשון של סוכות, מאחר שבבית המקדש המצוה נוהגת שבעה ימים יש לעשות 'זכר למקדש' והוא הדין בהקהל. אך למעשה בכל הדורות לא נהגו לעשות זכר להקהל.

ובטעם הדבר ביאר הרבי:

'זכר למקדש' שייך בפעולה שחסר בה העניין העיקרי שהיה במקדש, ואין בה אלא "זכר" אך כאשר מתקיים עיקר העניין, אף אם חסרים בו פרטים, אין זה "זכר" אלא הדבר עצמו.

והנה, הרמב"ם כאן כותב שקוראים "פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת", ורק בהמשך (ה"ג) מפרט באיזה פרשיות מדובר, ומדוע אם כן כפל והוסיף זאת כאן? יתירה מזו: פרטי המצוה – זמנה, מקומה, ומי הוא הקורא

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אלול, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בשאלתו השני' אודות העתקה ל... ע"פ בקשתה של זוג' תחי'.

צדק בהטענה שקשה לעקור מקום דירתו ממקום שדר בו כחמשים שנה, ובפרט שענין פרנסתו שם, ובית מסחרו שם, אלא שכיון שהוזהרנו ביחוד על אונאת האשה (ראה בשו"ע רבנו הזקן הלכות אונאה בסופם) כי רכות בטבע וכו', יש לפייס דעתה של זוגתו תחי' של הנ"ל בענינים אחרים, ולא להסתפק בשכנוע ע"י טענות שכליות של המוח בלבד.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ח' ו' י"ד אלול ה'תשע"ב

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ב

הלכות מעילה

פרק ב

- 1
- 2
- 3
- 4 **א.** קדשים קלים - אין מועלין בהן עד שיצאק הדם. נזרק
- 5 הדם - מועלין באמורייהן [אברים וחלקים חשובים
- 6 המוקטרים] עד שיצאו לבית הדשן [- עד פינוי אפרם]; שהרי
- 7 הן לאשים, ואין מועלין בדבר הנאכל, כמו שבארנו. אפלו
- 8 העלה האמורין שלהן למזבח קדם זריקה - אין מועלין בהן
- 9 עד שיצאק הדם. הוציא אמורייהן לחוץ [- חוץ לעזרה] קדם
- 10 זריקה - אין מועלין בהן עד שיצאק הדם. נזרק הדם - אף
- 11 על פי שעדין הן בחוץ ולא החזירן, מועלין בהן; שהזריקה
- 12 מועלת לייצא בין להקל בין להחמיר.
- 13 **ב.** כל קדשי קדשים - מועלין בהן משהקדשו עד שיצאק
- 14 הדם. נזרק הדם - מועלין בהן בדבר שכלו לאשים, עד
- 15 שישרף ויצא לבית הדשן; ואין מועלין בדבר הנאכל, כמו
- 16 שבארנו.
- 17 **ג.** ביצד? העולה, אחד עולת העוף ואחד עולת בהמה,
- 18 והקמץ [הקרב מן המנחה], והלבונה [מין עשב למנחות],
- 19 ומנחת כהנים, והחבתין [מנחת חביתין], ומנחת נסכים
- 20 [הבאה עם הקרבנות] - מועלין בהן משעת הקדשן, עד
- 21 שיצאו אחר שרפתן על המזבח לבית הדשן.
- 22 **ד.** וכן פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין - מועלין בהן
- 23 משעת הקדשן, עד שישרפו ותגמר שרפתן בבית הדשן
- 24 ויתוף הפשור; אבל קדם שיתוף - מועלין בו והוא בבית
- 25 הדשן.
- 26 **ה.** וכן פרה אדמה מועלין בה משהקדשה עד שתעשה
- 27 אפר; אף על פי שהיא קדשי בדק הבית, הרי נאמר בה:
- 28 "חטאת היא". ותנאי בית דין הוא, שלא ימלל אדם באפר
- 29 פרה.
- 30 **ו.** חטאת בהמה, ואשם, וזבחי שלמי צבור - מועלין בכלן
- 31 משהקדשו עד שיצאק הדם. נזרק הדם - מועלין באמורייהן
- 32 עד שיצאו לבית הדשן; ואין מועלין בפשור. וכן חטאת
- 33 העוף - מועלין בה משהקדשה עד שיהיה דמה. הנה דמה
- 34 - אין בה מעילה, אבל אסור להנות במראתה [מצבור
- 35 הפסולת] ונוצתה; והנהגה בהן אחר הנהגה, לא מעל.
- 36 **ז.** המנחות - מועלין בהן משהקדשו, אף על פי שעדין לא
- 37 נהקדשו בכלי שרת, עד שיקטיר הקמץ; קרב הקמץ - התרו
- 38 השירים באכילה. ואם נפסלו השירים או חסרו ואחר כך
- 39 הקטיר הקמץ - הואיל והקטרה זו אינה מתרת השירים
- 40 באכילה, הרי הדבר ספק אם יצאו ידי מעילה או לא יצאו.
- 41 **ח.** לחם הפנים - מועלין בו משהקדש, אף על פי שעדין
- 42 לא נאפה, עד שיקטיר הבזיכין; הקטיר הבזיכין - התר

- 43 באכילה. וכן שתי הלחם - מועלין בהן משהקדשו, קדם
- 44 שיאפו, עד שיצאק דם הפכשים; נזרק דם הפכשים - התרו
- 45 באכילה.
- 46 **ט.** הנסכים - מועלין בהן משהקדשו; ירדו לשיתין [תעלות
- 47 תחת המזבח], אין מועלין בהן. מים שמנסכין בחג הסוכות
- 48 - כל זמן שהן ביד של זבח, אין נהנין בהן; והנהגה, לא
- 49 מעל. נתנו אותן בצלוחית - מועלין בכלן, שהרי הן מכלל
- 50 הנסכים.
- 51 **י.** לוג שמן של מצרע - מועלין בו משהקדש בכלי, עד
- 52 שיצאק דם האשם; נזרק דם האשם - לא נהנין ולא מועלין,
- 53 עד שיתנו ממנו מתנותיו [- שתעשה עבודתו]; נתנו ממנו
- 54 המתנות - התרו השירים באכילה, בכשר חטאת ואשם.
- 55 **יא.** כל דמי שחיטת הקדשים - אין מועלין בו, בין לפני
- 56 כפרה בין לאחר כפרה, עד שיצא לנחל קדרון; יצא לנחל
- 57 קדרון - מועלין בו, מפני שהיה נמכר לגנות, ודמיו הקדש.
- 58 אבל המקזי דם לבהמת קדשים - הרי הוא אסור בהנחה,
- 59 ומועלין בו; הואיל ואינה יכולה לחיות בלא דם, הרי הוא
- 60 כגופה.
- 61 **יב.** העצמות והגידים והקרניים והטלפים שפרשו מקדשי
- 62 קדשים לפני זריקת דמים - מועלין בהן; פרשו לאחר
- 63 זריקת דמים - אין מועלין בהן. עצמות העולה שפרשו לפני
- 64 זריקה - אין מועלין בהן לאחר זריקה; שהזריקה מתרת
- 65 אותן. ואם פרשו אחר זריקה - מועלין בהן לעולם. עצמות
- 66 העולה שפקעו [קפצו] מעל המזבח - קדם חצות הלילה,
- 67 מועלין בהן; לאחר חצות, אין מועלין בהן; אף על פי
- 68 שפקעו קדם חצות - כיון שהגיע חצי הלילה, נעשו כל
- 69 האברים כמי שנתאכלו ונעשו אפר.
- 70 **יג.** גחלת שפקעה מעל המזבח, בין לפני חצות בין לאחר
- 71 חצות - לא נהנין ולא מועלין; אבל גחלת של קדשי בדק
- 72 הבית - מועלין בה. והשלכתה - לא נהנין ולא מועלין.
- 73 **יד.** דשן [אפר] המזבח החיצון, בין קדם תרמת הדשן בין
- 74 אחר תרמה - מועלין בו. **טו.** דשון המזבח הפנימי ודשון
- 75 המנוחה - לא נהנין ולא מועלין.
- 76 **טז.** כל בהמת קדשי קדשים שהיא בעלת מום - בין שקדם
- 77 מום קבוע להקדשה, בין שקדם הקדשה למום קבוע,
- 78 ואפלו היתה מחסר זמן [כגון: פחות מח' יום ללידתו - שאסור
- 79 להקריבו] - מועלין בהן משהקדשו, עד שיפדו. אבל תורין
- 80 [קטנים] שלא הגיע זמנן, ובגני יונה שעבר זמנן, והן קדשי
- 81 מזבח - אף על פי שאסור להנות בהן, הנהגה לא מעל;
- 82 הואיל ואינן ראויין לפדיון, הרי הן בחטאות המתות;
- 83 לפיכך אין מועלין בהן.

פרק ג

- 84
- 85 **א.** קדשי מזבח שמתו - יצאו ידי מעילה דבר תורה, אבל

ז. כל חטאת העוף או עולת העוף שנפסלה בשנוי עשייתה
או בשנוי מקום עשייתה - מועלין בה, חוץ מעולת העוף
שנמלקה למטה במליקת חטאת לשם חטאת; שאף על פי
שלא עלת לבצעלים לשם חובה [חובת קרבנם], אין מועלין
בה - הואיל וישנה שמה ומקום עשייתה, וישנה מעשיה לשם
דבר שאין בו מעילה.

ח. מנחה שנתפגלה [ונפסלה] או שנעשית במחשבת
המקום [שחשב לאכלה לא במקומה], וכן שתי הלחם [של
שבועות] ולחם הפנים שנתפגלו או שנפסלו במחשבת
המקום - מועלין בהן, שהרי לא היתה להן שעת החר.

ט. וכן קמץ [ממנחה] שיצא לחוץ [חוץ לעזרה] או לך,
והזר והקטירו - מועלין בשניים, שהרי לא היתה שם שעת
החר; אבל אם נטמא הקמץ והקטירו - אין מועלין
בשניים; שהצנין [של הכהן הגדול] מרצה [מכפר] על
הטמא, ואינו מרצה לא על הלק ואלא על היצא. יצאו
השניים או נטמאו, ואחר כך הקטיר הקמץ - אף על פי
שהן אסורין באכילה - אין מועלין בהן, שהרי קרב הקמץ
במצותו.

י. הנהנה מקדשי קדשים פלן לפני זריקת דמן, או מאמורי
[אברין] קדשים קלים לאחר זריקה, או שנהנה מן העולה
בלה, או מן הקמץ והלבונה ומנחת כהנים והחבתין [מנחת
חביתין] - יפל מה שנהנה לנדבה; מעל בקרבנות הצבור -
יפל מה שנהנה ללשכה [לבדק הבית].

יא. נהנה קדם זריקה מבשר קדשי קדשים שנטמא, או
שנהנה מאמורי קדשים קלים, אף על פי שהעלן לראש
המזבח - הרי זה פטור.

יב. קדשי המזבח - חלקן וביציהן אסור להנות בהן;
והנהנה לא מעל. לפיכך ולד הקדשים, וכן ולד המעשר -
לא יניק מאמו, אלא מבהמה אחרת חל. ויש לאדם להתנדב
ולומר: 'חלב בהמה זו החלין, יהיה קדש לולדות הקדשים
שיינקוהו, כדי שלא ימותו'.

יג. הקדיש בהמה ועוף למזבח קדשת דמים, כגון שאמר:
'דמי בהמה זו לנסכים, ודמי פן יונה זה לשלמים' - הרי
הן כקדשי פדק הבית, ומועלין בחלקן וביציהן כמו
שיחבאר.

פרק ד

א. המפריש מעות לחטאתו לעולתו ולאשמו, לתורים וכני
יונה - מועלין בהן משעה שהפריש; הפריש לשלמים - אין
מועלין בהן.

ב. הקדיש אבר אחד לדמיו [את שוויין] למזבח - הרי זה
ספק אם פשטה קדשה בכל או לא פשטה. לפיכך תקרב,
ולא יפדה; ואם נפדה, אין מועלין בפדיונו.

ג. המפריש מעות לגזירותיו [לקרבנותיו], אסור להנות בהן;
ואם נהנה, לא מעל - מפני שהן ראויין לבוא פלן שלמים,
ואין בשלמים מעילה אלא באמוריהן [החלקים שמקטירים
על המזבח] אחר זריקת דמים. מת, יפלו לנדבה: היו

מועלין בהן מדברי סופרים [חכמים]. וכן אם נפסלו בדברים
שיפסלו בהן הקרבנות, שכבר בארנום - מועלין בהן מדברי
סופרים. במה דברים אמורים? בשלא היה להן שעת החר
לאכילת כהנים; אבל אם היה לקדשי קדשים הנאכלין
שעת החר, ואחר כך נפסלו ונאסרו באכילה - הואיל והתירו
שעה אחת, אין מועלין באותו דבר שהיה ראוי לאכילה
כמו שבארנו. ביצד? קדשי קדשים שנפסלו קדם שיגיע
הדם למזבח כהלכתו - כגון ששחטן בדרום, אף על פי
שקבל בצפון, או ששחטן בצפון וקבל בדרום, או ששחט
ביום וזרק בלילה, או ששחט בלילה וזרק ביום, או שעשאן
במחשבת הזמן או במחשבת המקום [שחשב שלא לאכלה
בזמנה או במקומה], או שקבלו הפסולין [לעבודה] את דמן
אף על פי שזרקוהו בשירים, או שזרקוהו פסולין אף על פי
שקבלוהו בשירים, או שיצא הבשר או הדם כלו [חוץ
לעזרה] קדם זריקת הדם, או שלן הדם - בכל אלו מועלין
בכלן לעולם, שהרי לא היה להן שעת החר. אבל אם הגיע
הדם למזבח במצותו, ואחר כך לן הבשר או האמורין, או
שנטמא הבשר או האמורין [חלקים המוקטרים], או שיצא
הבשר או האמורין לחוץ, או שיצא מקצת הבשר קדם
זריקת דמים - בכל אלו וכיוצא בהן, אין מועלין בשאר
בשרן; שהרי היה לו שעת החר לאכילה, כמו שבארנו.

ב. קבלו הפסולין את הדם וזרקוהו, וחרו הבשרים
לעבודה, וקבלו שאר דם [שיצא בו] הנפש וזרקוהו - אין
מועלין בבשרן; שאין הפסולין עושין שאר דם הנפש
שירים [שפסולין לזריקה], חוץ מן הטמא - הואיל וראוי
לעבודת צבור, עושה שאר הדם שירים.

ג. ביצד? קבל הטמא וזרק - אף על פי שחרו הבשר וקבל
שאר דם הנפש וזרקו, הרי אלו לא היתה להן שעת החר,
ומועלין בכלן; שזה הדם שירים הוא, ואין זריקת השירים
מועלת. כבר בארנו, שאין בקדשים קלים מעילה לעולם,

חוץ מאמוריהן אחר זריקת הדם - והוא שתהיה זריקה
המועלת. אבל קדשים קלים שנתפגלו [ונפסלו] - אף על פי
שזרק הדם, אין מועלין באמוריהן; וכן אם יצא הדם -
אף על פי שהחזירו וזרקו, אין מועלין באמורין.

ד. כל חטאות המות, כגון ולד חטאת ותמורתה [החליף
קרבן בבהמה אחרת - ונתקדשו שניהם] וכיוצא בהן - אסור
להנות בהן; ואם נהנה, לא מעל.

ה. וכל חטאת [שדינה] שתתעב עד שיפיל בה מום - מועלין
בה עד שתתפדה.

ו. המפריש חטאתו ואברה והפריש אחרת תחתיה, ואחר
כך נמצאת הראשונה, והרי שתייהן עומדות, ושחט שתייהן
כאחת, וזרק דם אחת מהן - אין מועלין לא בבשר זו
שזרק דמה ולא בבשר חברתה, ואף על פי שאינו ראוי
לאכילה, הואיל ואם רצה מזה זרק ואם רצה מזה זרק.
אבל אם שחט זו אחר זו - אין דמה מועיל לבשר חברתה,
ואפילו לאחר זריקה; שהרי לא היתה לה שעה הראויה
להחר בשעה.

47 שִׁפְלוּ הַמַּעוֹת לַנִּדְבָה; אֶפְלוּ הֵיטָה הַבְּהֵמָה שְׁוֹה אֲרֻבָּעָה
48 וּמִכְרָה בְּחֻמְשָׁה - הַחֲמִשָּׁה בָּלֶן יִפְלוּ לַנִּדְבָה. וְאִין כָּאן
49 מַעֲלָה לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.
50 ט. יֵשׁ מַעֲלָה בַּנִּדְרִים. בִּיצֵד? הָאוֹמֵר: 'כֹּכֵר זֶה עָלַי קֶרֶן',
51 או 'הַקֹּדֶשׁ', וְאֶכְלָה - מַעַל, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא מִתְּרַת
52 לְאַחֲרִים; לְפִיכָף אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן [אִי אִפְשָׁר לְפִדּוּתָהּ], שֶׁהָרִי
53 אֵינָה קֹדֶשׁ אֲלֵא לְזֶה בַּלְבָּד. אָמַר: 'כֹּכֵר זֶה קֹדֶשׁ', או 'קֶרֶן',
54 וְאֶכְלָה בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - מַעַל; לְפִיכָף יֵשׁ לָהּ פְּדִיּוֹן.
55 הֵיטָה לְפָנָיו כֹּכֵר שֶׁל הַפֶּקֶר, וְאָמַר: 'כֹּכֵר זֶה הַקֹּדֶשׁ' - גִּטְלָה
56 עַל מִנְתָּ לְאֶכְלָה, מַעַל לְפִי בָלָה; עַל מִנְתָּ לְהוֹרִישָׁהּ, מַעַל
57 לְפִי טוֹבַת הַנִּיָּה שָׁבָה.
58 י. הָאוֹמֵר לְחַבְּרוֹ: 'כֹּפְרֵי עֲלִיד הַקֹּדֶשׁ', וְחִזּוֹר וְנִתְּנָה לוֹ -
59 הַמִּקְבֵּל מִתְּנָה זֶה מַעַל לְכַשְׁיוּצֵיָא [כַּשִּׁיחֲנָה בַּח], שֶׁהָרִי
60 הַנּוֹתֵן אֵינָה אֲסוּרָה עָלָיו. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּזֶה מִשְׁאֵר
61 הַקּוֹנְמוֹת [נִדְרִים בְּאַמְצָעוֹת הַתַּפְסֹת קְדוּשַׁת קִרְבָּן], יֵשׁ בָּהֶן
62 מַעֲלָה לְנֶאֱסֹר בָּהֶן. וְכָל דְּבָרִים הַנֶּאֱסָרִין עָלָיו בִּגְדֵר כְּזֶה,
63 מִצְטָרְפִין; וְאִם נִתְּנָה מִכָּל בְּשׁוּה פְּרוּטָה, מַעַל.
64 יא. הָאוֹמֵר: 'הָרִי הַנְּטִיעוֹת הָאֵלּוּ קֶרֶן אִם אֵינֶן נִקְצָצוֹת
65 הַיּוֹם, וְטָלִית זֶה קֶרֶן אִם לֹא תִשְׁרַף הַיּוֹם', וְעַכְרֵי הַיּוֹם וְלֹא
66 נִקְצָצוּ הַנְּטִיעוֹת וְלֹא נִשְׂרַפָּה הַטָּלִית - הָרִי הֵן הַקֹּדֶשׁ; וְיִפְדּוּ
67 כִּשְׂאֵר הַהִקְדָּשׁוֹת, וְאַחֵר כֶּף יִתְּנָה בָּהֶן. אָכֵל אִם אָמַר: 'הָרִי
68 הַנְּטִיעוֹת הָאֵלּוּ קֶרֶן עַד שִׁיִּקְצָצוּ' - אֵינֶן יְכוּלִּים לְפִדּוּתָן;
69 שֶׁבְּכָל עֵת שִׁיִּפְדּוּ - יִחְזְרוּ הַקֹּדֶשׁ עַד שִׁיִּקְצָצוּ; וְכֵין
70 שֶׁנִּקְצָצוּ - אֵינֶן צָרִיכִין פְּדִיּוֹן, אֲלֵא נִתְּנָה בָּהֶן מִיָּד. בְּמָה
71 דְּבָרִים אֲמורִים? בְּשִׁפְדֵּן הַמִּקְדִּישׁ. אָכֵל אִם פְּדִין אַחֵר -
72 הָרִי אֵלּוּ יוֹצֵאִין לְחִלִּין אִף עַל פִּי שֶׁעֲדֵן לֹא נִקְצָצוּ, וְיִהְיוּ
73 מִתְּרִין אִף לְמִקְדִּישׁ.

יום שני ט' אלול ה'תשע"ב

פָּרָק ה'

74
75
76 א. אֶחָד הַמִּקְדִּישׁ לְבָדֵק הַבֵּית [הוּצָאוֹת הַמִּקְדָּשׁ] דָּבָר
77 הָרָאוּי לְבָדֵק הַבֵּית, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמִּקְדִּישׁ לְבָדֵק
78 הַבֵּית דָּבָר הָרָאוּי לְמִזְבֵּחַ, כְּגוֹן כִּבְשִׁים וְתוֹרִים, אוֹ הַמִּקְדִּישׁ
79 לְמִזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְבָדֵק הַבֵּית, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ
80 הַמִּקְדִּישׁ לְזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינֶן רָאוּיִן לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה,
81 כְּגוֹן הַמִּקְדִּישׁ תְּרַנְגוּלִין וְחִמְצָן וְצִיר אוֹ קֶרֶק, אֶפְלוּ הַקֹּדֶשׁ
82 אֲשֶׁפָּה מִלֵּאָה זָכַל אוֹ עֶפֶר אוֹ אֶפֶר - מוֹעֲלִין בְּכָל מַשְׁעָה
83 שֶׁהִקְדָּשׁוּ, עַד שִׁיִּפְדּוּ דְּבָרִים הָרָאוּיִן לְהַפְדּוֹת.
84 ב. כָּל קֹדֶשׁ בְּדֵק הַבֵּית, עִם דְּבָרִים שְׂמוּעִלִין בָּהֶם מִקְדָּשִׁי
85 מִזְבֵּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְמַעֲלָה; וְאִם נִתְּנָה בְּשׁוּה
86 פְּרוּטָה מִכָּל מַעַל.
87 ג. אָכֵל וְהֶאֱכִיל חֲבֵרוֹ, אוֹ נִתְּנָה וּמִתְּנָה חֲבֵרוֹ - אֲכִילָתוֹ
88 וְהִנָּת חֲבֵרוֹ, אוֹ אֲכִילָת חֲבֵרוֹ וְהִנָּתוֹ - בָּלֶן מִצְטָרְפִין
89 לְמַעֲלָה; וְאִם נִעְשָׂה מִן הַכֹּל הִנָּה בְּפִרוּטָה, מַעַל.
90 ד. הַמַּעֲלָה מִצְטָרְפָה לְזֶמֶן מִרְבָּה. בִּיצֵד? נִתְּנָה הַיּוֹם מִן

1 מִפְּרָשִׁין [פִּירֵשׁ כָּל מַטְבַּע לְקִרְבָּן מַטְוִים] - דְּמֵי חֲטָאת יִלְכוּ
2 לָיִם הַמֶּלֶח [שְׁלֵא יִהְיוּ בַּחֲסָם], וְלֹא נִתְּנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; דְּמֵי
3 עוֹלָה - יָבִיאוּ עוֹלָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן. אָמַר: 'אֵלּוּ לְחֲטָאתִי,
4 וְהַשָּׂאֵר לְנִזְיוֹתִי' - אִם נִתְּנָה בְּכָל הַשָּׂאֵר, מַעַל; נִתְּנָה
5 בְּמִקְצָתוֹ, לֹא מַעַל. וְכֵן אִם אָמַר: 'אֵלּוּ לְעוֹלָתִי, וְהַשָּׂאֵר
6 לְנִזְיוֹתִי', וְנִתְּנָה בְּכָל מַעַל; נִתְּנָה בְּמִקְצָתוֹ - לֹא מַעַל,
7 שְׂאִין בְּדֵמֵי שְׁלָמִים מַעֲלָה. הַפִּרִּישׁ מַעוֹת וְאָמַר: 'אֵלּוּ
8 לְעוֹלָתִי וְאֵלּוּ לְחֲטָאתִי וְאֵלּוּ לְשִׁלְמִי, וְנִתְּעָרְבוּ - מוֹעֲלִין
9 בְּכָל מַעַל, וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתוֹ. וְכִיצֵד יַעֲשֶׂה? יִקַּח שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת,
10 וּמִחֻלָּל [פְּדוּחָה] דְּמֵי חֲטָאת בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא עַל הַחֲטָאת,
11 וְדְמֵי עוֹלָה עַל הַעֹלָה, וְדְמֵי שְׁלָמִים עַל שְׁלָמִים.
12 ד. אֶחָד מִמִּחְבְּבֵי קִנְיָן [קִינֵי עוֹפּוֹת] שֶׁהִפְרִישׁ מַעוֹת וְאָמַר:
13 'אֵלּוּ לְחֻבְכָּתִי' - מוֹעֲלִין בְּכָל מַעַל, וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתוֹ. וְאִם מֵת
14 - יִפְלוּ לַנִּדְבָה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּנִזְיוֹת, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן.
15 ה. הַמִּפְרִישׁ חֲטָאת עַל אֲכִילַת חֵלֶב, וְהִכְיָאָה עַל אֲכִילַת
16 דָּם - הָרִי זֶה לֹא כֹפֵר, לְפִיכָף לֹא מַעַל. הַפִּרִּישׁ מַעוֹת
17 לְחֲטָאת חֵלֶב, וְקִנְיָה בָּהֶן חֲטָאת לְדָם בְּשׁוּגָג - כֹּפֵר, לְפִיכָף
18 מַעַל; בְּמִזְדֵּי - לֹא כֹפֵר, לְפִיכָף לֹא מַעַל.
19 ו. הַמִּפְרִישׁ שְׁתֵּי סִלְעִים לְאֶשֶׁם, וְלִקַּח בָּהֶן שְׁנֵי אֵילִים
20 לְחִלִּין - הוֹאִיל וְקִנְיָה חִלִּין בְּדְמֵי אֶשֶׁם, מַעַל, וְחִיב לְשַׁלֵּם
21 עֲשָׂרָה דִּנָּרִים שֶׁהֵן שְׁנֵי סִלְעִים וְחִמְשָׁן, וְיָבִיֵא בָּהֶן אֶשֶׁם;
22 וְיָבִיֵא אֶשֶׁם עַל מַעֲלָתוֹ. לְפִיכָף, אִם הָיָה אֶחָד מִשְׁנֵי
23 הָאֵילִים שֶׁקִּנְיָה יָפָה שְׁתֵּי סִלְעִים וְהַשְּׁנִי יָפָה עֲשָׂרָה דִּנָּרִין -
24 יָבִיֵא הַשְּׁנִי עֲשָׂרָה אֶשֶׁם תַּחַת הַמַּעֲלָה עִם הַחֲמִשׁ, וְיָבִיֵא
25 הַשְּׁנִי שְׁנֵי סִלְעִים אֶשֶׁם עַל מַעֲלָתוֹ. לִקַּח אֶחָד לְאֶשֶׁם
26 וְאֶחָד לְחִלִּין - אִם הָיָה שֶׁל אֶשֶׁם יָפָה שְׁתֵּי סִלְעִים, יָבִיֵא
27 אוֹתוֹ לְאֶשְׁמוֹ הָרָאוּשׁוֹן. וְכֵן אִם הָיָה זֶה הַחִלִּין יָפָה שְׁתֵּים -
28 יָבִיֵא אוֹתוֹ אֶשֶׁם מַעֲלָתוֹ, שֶׁהָרִי מַעַל בְּסִלְעַת אַחַת מִדְּמֵי
29 הָאֶשֶׁם; וְיִשְׁלֹם חֲמִשָּׁה דִּנָּרִין, וְיִפְלוּ לַנִּדְבָה.
30 ז. הַנִּתְּנָה מִדְּמֵי חֲטָאת עַד שֶׁלֹּא קֶרֶבָה חֲטָאתוֹ - יוֹסִיף
31 חֲמִשׁ עַל מָה שֶׁנִּתְּנָה, וְיָבִיֵא בְּדְמִים חֲטָאתוֹ [בַּהֲמָה יוֹתֵר
32 יוֹפָה], וְיָבִיֵא קֶרֶן אֶשֶׁם עַל מַעֲלָתוֹ; וְכֵן אִם נִתְּנָה מִדְּמֵי
33 אֶשֶׁם עַד שֶׁלֹּא קֶרֶב אֶשְׁמוֹ - יוֹסִיף חֲמִשׁ, וְיָבִיֵא בְּדְמִים
34 אֶשְׁמוֹ, וְיָבִיֵא אֶשֶׁם אַחֵר לְמַעֲלָתוֹ; שֶׁקֶרְבָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, [דְּמִין]
35 מַעֲלָתָן לְקֶרְבָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ [לְרִכִּישַׁת קִרְבָּן], וְקֹדֶשׁ בְּדֵק
36 הַבֵּית, מַעֲלָתָן לְבָדֵק הַבֵּית. נוֹדַע לוֹ שֶׁמַּעַל, וְאַחֵר כֶּף
37 קֶרֶבָה חֲטָאתוֹ וְעֲדִין לֹא הִפְרִישׁ מַעֲלָתוֹ, אוֹ שֶׁהִפְרִישָׁהּ וְלֹא
38 כָּלָהּ בְּדְמֵי חֲטָאתוֹ - יוֹלִיד מַעֲלָה וְחֲמִשָּׁה לָיִם הַמֶּלֶח;
39 נוֹדַע לוֹ שֶׁמַּעַל אַחֵר שֶׁקֶרְבָה חֲטָאתוֹ - יִפְלוּ מַעוֹת הַמַּעֲלָה
40 וְחֲמִשָּׁה לַנִּדְבָה; שְׂאִין מִפְּרָשִׁין בְּתַחֲלָה לְאִבּוֹד [שְׂאִינוּ יְכוּלִּים
41 לְצַרֵּם כִּבְר לְקִרְבָּן]. וְכֵין כֶּף וְכֵין כֶּף, יָבִיֵא אֶשֶׁם מַעֲלָתוֹ.
42 וּבְאֶשֶׁם, בֵּין שְׁנוּדַע לוֹ שֶׁמַּעַל קֹדֶם שֶׁקֶרֶב אֶשְׁמוֹ אוֹ אַחֵר
43 שֶׁקֶרֶב - תַּפֵּל מַעֲלָתוֹ וְחֲמִשָּׁה לַנִּדְבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּמוֹתוֹ
44 אֶשֶׁם; וְיָבִיֵא אֶשֶׁם מַעֲלָתוֹ.
45 ח. הַמּוֹכֵר עוֹלָתוֹ וְשִׁלְמִיו - לֹא עֲשָׂה כְּלוֹם. וְדִין תוֹרָה,
46 שִׁיחְזְרוּ הַמַּעוֹת חִלִּין כְּמוֹת שֶׁהָיוּ; וְקִנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים,

פי שלא פדה - הרי הגדולים חלין, ואין מועלין בהן, ואין
משלמין מהן קרן וחמש, ותיכין בחלה.
יב. שמרים של הקדש שנתן עליהן מים - ראשון ושני
ושלישי, אסור להנות בו; ונהנה לא מעל. רביעי, מתר.
במה דברים אמורים? בקדשי בדק הבית; אבל קדשי מזבח
- אף מרביעי ואילף, לעולם אסור.
יג. המקדיש תרנגולת למזבח - מועלין בה ובביצתה;
הקדיש חמור למזבח - מועלין בה ובחלה. הקדיש תורים
לבדק הבית - מועלין בהן ובביציהן, כמו שבארנו.
יד. פתנות בהנה שכלו - מועלין בהן כשאר קדשים;
והחדשים - הואיל ונתנו להנות בהן, אין מועלין בהן.
טו. קדשי גויים - אם לבדק הבית הקדישו, מועלין בהן.
ואם קדשי מזבח הן - אין בהן מעילה מן התורה, שנאמר
בקרבתות: "דבר אל בני ישראל"; אבל אסור להנות בהן
מדברי סופרים.
טז. קול ומראה וריח של הקדש - לא נהנין ולא מועלין.
במה דברים אמורים? בשהריח הקטרת אחר ששעלת
התימרת; אבל אם הריח בקטרת כשתעלה תימרתה, מעל.

פרק ו

א. יש דברים שהאדם נהנה בהן ולא יפגמו - כגון
המשפמש בכלי זהב טהור; ויש דברים שיפגמו - כגון
בגדים, וכלי כסף ונחשת וברזל, וכיוצא בהן. ונהנה בשוה
פרוטה מן ההקדש שאינו מחבר בקרקע - אם נהנה בדבר
שאינו בו פגם, כגון שנתמש בכלי זהב של הקדש - מעל.
נהנה בדבר שיפגם - כגון שלבש בגדי הקדש, או בקע
בקרם - לא מעל, עד שיפגם בהקדש בשוה פרוטה באותו
דבר עצמו שנהנה בו, ויתכונן להנות, ויפגם ויהנה באחת.
נהנה בכחצי פרוטה ופגם בכחצי פרוטה, או שנהנה בשוה
פרוטה ופגם בשוה פרוטה בדבר אחר, ולא נהנה במה
שפגם ולא פגם במה שנהנה - הרי זה לא מעל; עד שיהנה
בשוה פרוטה, ויפגם באותה הנה בשוה פרוטה בדבר
עצמו. כיצד? הרי שהתיר מטלית מבגד הקדש, ויתפרה
בבגדו ולבשה ונהנה בה בשוה פרוטה, והפסיד בבגד
שהתירה ממנו בשוה פרוטה, ולא הפסיד במטלית כלום -
הרי זה לא מעל; מפני שנהנה בדבר, ופגם בדבר אחר. וכבר
בארנו שנהנה ומהנה חברו - מצטרף, ואפלו לזמן מרובה.
ב. קדשי קדשים התמימים שתלש מצמרן, כיון שנהנה
בפרוטה - מעל, אף על פי שלא פגם; שהרי הן דומין לכוס
של זהב, שאינו נפגם - שאין תלישת הצמר פוסלת אותם
מלקרב. אבל אם נפל בהן מום - הואיל ולמכירה עומדין,
והגזה פוגמת דמיהן - לא מעל, עד שיהנה ויפגם בפרוטה.
תלש מהן אחר שמתו - כיון שנהנה, מעל; שאין פגם למתה.
ומעילה זו מדבריהם [של חכמים], כמו שבארנו.
ג. המועל בקדשי בדק הבית - כיון שמעל בשגגה - נתחלל
הקדש, וזה שיהנה אחריו פטור. מעל בזדון - הואיל ואינו

ההקדש, ונהנה לאחר כמה ימים בהעלם אחד - שלא נודע
לו בנתיים על מעילתו הראשונה] - הרי אלו מצטרפין
לפרוטה, ומעל.
ה. אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע; אבל הנהנה
בקרקע עצמה או במחבר לה - לא מעל, אפלו פגם. כיצד?
החורש שדה הקדש, או הזרע בה - פטור; נטל מאבקה
ונהנה בו, ופגמה - מעל. הדיש בשדה הקדש - מעל;
שהאבק שלה מועיל לשדה, והרי נהנה באבק ופגם השדה.
וכן אם חרש שדה הקדש כדי להעלות אבק לעשב שנתן
בה, ונטל העשב - מעל. הדר במערת הקדש, או בצל אילן,
או שוכך של הקדש - אף על פי שנהנה, לא מעל; וכן
המקדיש בית בנוי - הדר בו לא מעל. אבל המקדיש עצים
ואבנים ובהן בית - הדר שם מעל, כמו שיתבאר.
ו. גדולי הקדש מועלין בהן. כיצד? הקדיש שדה והוציאה
עשבים, אילן ועשה פרות - מועלין בהן; אבל המקדיש
את הבור ריקן ואחר כך נתמלא מים, הקדיש אשפה ואחר
כך נתמלא וכל, שוכך ונתמלא יונים - הואיל ואינו גדולי
הקדש, אין מועלין בהן. וכך הכול והפרש שבחצר הקדש
- לא נהנין ולא מועלין; ומה יעשה בהן? ימכרו, ויפלו
דמיהן ללשכה - לקרבנות. מעין שהוא יוצא מתוך שדה
הקדש - אסור להנות במים שיוצאין ממנו בתוך השדה;
ונהנה לא מעל. יצאו המים חוץ לשדה - מתר להנות בהן.
ערבה הגדלה בשדה הקדש - לא נהנין ולא מועלין. אילן
של הדיוט הסמוך לשדה הקדש, ושרשיו יוצאין בתוך
השדה - אם בינו לבין השדה עד שש עשרה אמה - הרי
אותן השרשין שבתוך השדה אסורין, ונהנה בהן לא
מעל; הנה האילן רחוק יתר על שש עשרה אמה - ונהנה
בהן מעל. אילן של הקדש הסמוך לשדה הדיוט, ושרשיו
יוצאין בתוך השדה - אם היה בתוך שש עשרה אמה,
מועלין בהן; היה רחוק יתר על שש עשרה אמה - אותן
השרשין שבתוך שדה הדיוט, לא נהנין ולא מועלין.
ז. קן שבראש האילן של הקדש, שפנה אותו העוף מעצים
ועשבים וכיוצא בהן - כל הקן, עם הביצים שבו, עם
האפרוחים הצריכין לאמן - אין נהנין בהן; ונהנה לא
מעל.
ח. המקדיש את היער - מועלין בכלו, בין באילנות, בין
בכל קן שבראש האילנות או שביניהם.
ט. גזברים ששפו [שייפו] עצי הקדש וקצצו אותן - מועלין
באותן העצים הקטנים שחתכו בעת שקצצו; אבל אין
מועלין לא בשפוי, ולא בנסרת, ולא בנביה של עצים, והוא
הגוף הקשה העל שבתוך העץ הדומה ליפלת, שלא יצח
למלאכה.
י. המקדיש עבדו - אין מועלין בו, ולא בשערו, אף על פי
שהוא עומד להגזו, מפני שהוא מחבר לו; וכל זמן שהוא
מחבר, הולך ומשבים.
יא. הזרע פרות הקדש, פודה אותן בשעת זרען; ואף על

1 חֵיב בְּקָרְבֵּן מַעֲלָה - לֹא נִתְחַלֵּל הַקֹּדֶשׁ, אֲלֵא הָרִי הוּא
2 בַּהֲנִיתוֹ, וְאִם בָּא אַחֵר וְנִהְנֶה בּוֹ בְּשִׁנְגָּה, מַעַל. בְּמָה דְּבָרִים
3 אֲמֹרִים? בְּשִׁמְעַל בְּקֹדֶשׁ, וְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֲלִין, וְהִקְנִהוּ
4 לְאַחֵר; אֲבָל אִם נִהְנֶה בּוֹ וּפְגָמוֹ, וְלֹא הִקְנִהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ
5 מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל.

6 ד. וְאִין מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל בְּמִקְדָּשֵׁין, אֲלֵא בִּבְהֶמָה וּבְכִלִּי
7 תִּשְׁמִישׁ בְּלִבָּד. בִּיצֵד? בְּקַע בְּקָרְדֵם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, וְנִהְנֶה
8 בְּפִרוּטָה וּפָגֶם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבְקַע בּוֹ, וְנִהְנֶה וּפָגֶם, וּבָא חֲבֵרוֹ
9 וּבְקַע בּוֹ, וְנִהְנֶה וּפָגֶם - בְּלֶן מַעֲלוֹ; נִטְלַת הַקָּרְדֵם וְנִתְּנוּ לְחֲבֵרוֹ
10 - הוּא מַעַל, אֲבָל חֲבֵרוֹ לֹא מַעַל. שְׂתָה בְּכֹס שֶׁל זֶהֱבָ וְנִהְנֶה
11 בְּפִרוּטָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשְׂתָה וְנִהְנֶה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשְׂתָה וְנִהְנֶה -
12 בְּלֶן מַעֲלוֹ; נִטְלַת הַכֹּס וְנִתְּנוּ לְחֲבֵרוֹ מִתְּנָה אוֹ מִכְרוֹ - הוּא
13 מַעַל, וְחֲבֵרוֹ לֹא מַעַל. רָכַב עַל גְּבִי הַחֲמֹר, וְנִהְנֶה בְּפִרוּטָה
14 וּפָגֶם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו, וְנִהְנֶה וּפָגֶם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב
15 עָלָיו, וְנִהְנֶה וּפָגֶם - בְּלֶן מַעֲלוֹ; נִתְּן הַחֲמֹר לְחֲבֵרוֹ מִתְּנָה, אוֹ
16 מִכְרוֹ, אוֹ שָׁכְרוֹ - הוּא מַעַל, וְחֲבֵרוֹ לֹא מַעַל. וְכֵן הַמִּשְׁאֵל
17 קָרְדֵם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ - הוּא מַעַל לְפִי טוֹבַת הַנֶּהָ שָׁבוּ, וְחֲבֵרוֹ
18 מִתֵּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחֵלָה; וְהוּא הַדִּין לְבִהֶמָה.

19 ח. בְּהֶמֶת קֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ אֵינָהּ בֶּן, אֲלֵא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל אַחֵר מוֹעֵל
20 עַל כָּל פְּנִים. בִּיצֵד? תִּלַּשׁ מִן הַחֲסֻטָּה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְתִלַּשׁ, וּבָא
21 חֲבֵרוֹ וְתִלַּשׁ - בְּלֶן מַעֲלוֹ; וְכֵן אִם נִתְּנָה לְחֲבֵרוֹ, וְחֲבֵרוֹ לְחֲבֵרוֹ
22 - בְּלֶן מַעֲלוֹ. וְיִרְאֶה לִי שְׂדֵין הַמִּנְחָוֹת, וְהַעֲוֹפוֹת, וְהַנֶּסֶכִּים,
23 וְכִלֵּי שֶׁרֶת - בְּדִין הַבְּהֶמָה; שֶׁבְּלֶן קֹדֶשֶׁת הַגֹּהֵן הֵן.
24 ו. בְּהֶמֶת קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים שֶׁנִּפְלָ בָּהּ מוֹם - הוֹאִיל וְהִיא עוֹמֶדֶת
25 לְפִדְיוֹן, הָרִי הִיא בְּקֹדֶשׁ בְּדֶק הַבֵּית, שֶׁהוּא קֹדֶשֶׁת דְּמִים;
26 וְאִם נִתְּנָה לְחֲבֵרוֹ, וְחֲבֵרוֹ לְחֲבֵרוֹ - הִרְאִשׁוֹן בְּלִבָּד מַעַל.

27 ז. אֲמָרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַנּוֹטֵל אֶכָּן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, וְנִתְּנָה
28 לְחֲבֵרוֹ - שְׁנִיָּהּ מַעֲלוֹ; וְאִם נִתְּנָה לְזֶה הַגֹּזֵר שֶׁהִיתָה תַּחַת
29 יָדוֹ - הוּא מַעַל, וְהַגֹּזֵר לֹא מַעַל. וְיִרְאֶה לִי, שְׂאִין אֵלוֹ
30 הַדְּבָרִים אֲמֹרִים, אֲלֵא בְּמוֹעֵל בְּזֵדוֹן - שֶׁהָרִי לֹא נִתְחַלֵּל
31 הַקֹּדֶשׁ. הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שְׁלוֹ - לֹא
32 מַעַל עַד שִׁיּוּצִיא אוֹתָהּ בְּחִפְצָיו, אוֹ עַד שִׁיתֵּן אוֹתָהּ בְּמִתְּנָה.
33 נִתְּנָה לְחֲבֵרוֹ - הוּא מַעַל, וְחֲבֵרוֹ לֹא מַעַל; שְׂאִין מוֹעֵל אַחֵר
34 מוֹעֵל בְּשֹׂאֵר הַקֹּדֶשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֵן כָּל בִּיּוּצָא בְּזָה.
35 ח. נִטְלַת אֶכָּן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ - לֹא מַעַל, שֶׁהָרִי לֹא נִהְנֶה
36 עֲדִין. בְּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מַעַל; נִתְּנָה עַל גְּבִי חֲלוֹן
37 שֶׁבִּתְקָרָה וְלֹא חֲבֵרָה - לֹא מַעַל, עַד שִׁדּוּר תַּחְתִּיָּה בְּשִׁנָּה
38 פְּרוּטָה; שְׂאִין זֶה הַנֶּהָ הַנּוֹפֶרֶת.

39 ט. נִטְלַת פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְנִתְּנָה לְבָלֶן - אֵף עַל פִּי שְׁלֹא
40 רָחֵץ - מַעַל, שֶׁהָרִי נִהְנֶה בְּהִיּוֹתוֹ רוּחֵץ בְּכָל עַת שִׁירְצָה. וְכֵן
41 אִם נִתְּנָה לְאַחַד מִבְּעָלֵי אֲמָנוּת - מַעַל, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא
42 עָשׂוּ מִלְּאֲכָתוֹ.

43 י. קָנָה בָּהּ חֶפֶץ וְלֹא מִשָּׁן - אִם מִן הַגֹּי, מַעַל - שְׁמֹעוֹת
44 קוֹנוֹת בְּגוֹי; וְאִם מִיִּשְׂרָאֵל, לֹא מַעַל [שְׁקִינִין יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכָּנָה].

45 יא. הַמוֹצִיא מַעוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּצִרְכּוֹ עַל דַּעַת שֶׁהֵן חֲלִין - אֵף
46 עַל פִּי שְׁלֹא הוֹצִיָּאָן בְּדִבְרֵי חֹל, מַעַל. בִּיצֵד? הַמִּבְיֵא חֲסֻאָתוֹ
47 וְאֲשָׁמוּ וּפִסְחוֹ מִן הַקֹּדֶשׁ, וְכֵן מִחֲסֵר כְּפָרָה שֶׁהִבִּיא כְּפָרָתוֹ

48 מִן הַקֹּדֶשׁ - מַעַל; וְכֵלָן אֵין מוֹעֲלִין עַד שִׁיּוּרָק הָדֵם. לְפִיכָּה,
49 הַמִּבְיֵא מִנְחָוֹת וְנֶסֶכִּים וְלֶחֶם תּוֹרָה מִן הַקֹּדֶשׁ - אֵף עַל פִּי
50 שֶׁעֲבַר עֲבָרָה - לֹא מַעַל, שְׂאִין כָּאֵן וְרִיקָת דָּם לְכַפֵּר עָלָיו.
51 יב. נִתְּן שְׁקָלוֹ מִמַּעוֹת הַקֹּדֶשׁ - כִּשְׁמִיתָרְמוֹ הַתְּרוּמָה, וְיִקְנֶה
52 מִמֶּנָּה אֶפְלוֹ בְּהֶמָה אַחַת וְיִזְרַק דָּמָה - יִמַּעַל הַשּׁוֹקֵל, שֶׁהָרִי
53 חֲלָקוֹ בְּאוֹתָהּ הַבְּהֶמָה שֶׁנִּזְרַק דָּמָה.

54 יג. הַפְּרִישׁ שְׁקָלוֹ וְהוֹצִיאוֹ בְּשֹׂאֵר צִרְכּוֹ, בֵּין הוּא בֵּין חֲבֵרוֹ
55 - מַעַל. נִתְּנוּ לְחֲבֵרוֹ לְשְׁקָלוֹ עַל יָדוֹ, הֵלֶךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יָדִי
56 עֲצָמוֹ - אִם נִתְּרָמָה הַתְּרוּמָה, מַעַל הַשּׁוֹקֵל; שֶׁהַתּוֹרָם תּוֹרָם
57 עַל הַעֲתִיד לְהַגְבוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשְׁקָלִים, וּבְאֵלוֹ הַגִּיעַ
58 שְׁקָל זֶה לְלִשְׁכָּה; וּלְפִיכָּה מַעַל. וְאִם עֲדִין לֹא נִתְּרָמָה
59 תְּרוּמָה, לֹא מַעַל. וְלַעוֹלָם אֵין מוֹעֲלִין בְּשִׁירֵי הַלִּשְׁכָּה.

פֶּרֶק ז

60 א. מִי שֶׁשָּׂגַג וְלָקַח הַקֹּדֶשׁ אוֹ מַעוֹת הַקֹּדֶשׁ, וְנִתְּנוּ לְשִׁלִּיחַ
61 לְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֲלִין - אִם עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ שְׁלִיחָתוֹ,
62 הַמִּשְׁלַח הוּא שִׁמְעַל; וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחָתוֹ, אֲלֵא עָשָׂה
63 הַשְּׁלִיחַ מַדַּעַת עֲצָמוֹ - הַשְּׁלִיחַ הוּא שִׁמְעַל. בִּיצֵד? בַּעַל
64 הַבֵּית שֹׂאֵמֶר לְשִׁלּוּחוֹ: 'תֵּן לִי מֵאוֹתוֹ בְּשֹׂאֵר לְאוֹרְחִין', הֵלֶךְ
65 וְנִתְּן לָהֶם כֶּכֶר, אוֹ שֹׂאֵמֶר לוֹ: 'תֵּן לָהֶם כֶּכֶר', וְנִתְּן לָהֶם
66 בְּשֹׂאֵר, אֲמֵר לְשִׁלּוּחוֹ: 'הִבָּא לִי מִן הַחֲלוֹן', וְהִבָּא לוֹ מִן
67 הַמַּגְדָּל, אוֹ שֹׂאֵמֶר לוֹ: 'הִבָּא מִן הַמַּגְדָּל', וְהִבָּא מִן הַחֲלוֹן
68 - הַשְּׁלִיחַ מַעַל; וְכֵן כָּל בִּיּוּצָא בְּזָה. הֵלֶךְ הַשְּׁלִיחַ וְהִבָּא מִן
69 הַחֲלוֹן, כְּמוֹ שֹׂאֵמֶר לוֹ - אֵף עַל פִּי שֹׂאֵמֶר הַשּׁוֹלֵחַ: 'לֹא הִיָּה
70 כְּלָבִי שֶׁיָּבִיא אֲלֵא מִן הַמַּגְדָּל' - בַּעַל הַבֵּית מַעַל, שֶׁהָרִי
71 עָשָׂה שְׁלִיחָתוֹ מֵאֲמָרוֹ, וּדְבָרִים שֶׁבִּלָּב אֵינֶן דְּבָרִים. וְאֶפְלוֹ
72 הִיָּה הַשְּׁלִיחַ חֲרַשׁ אוֹ שׁוֹטֵה אוֹ קָטָן, שְׂאִין לָהֶן שְׁלִיחוֹת -
73 אִם עָשׂוּ כְּמֵאֲמָרוֹ, בַּעַל הַבֵּית מַעַל; וְאִם לֹא עָשׂוּ שְׁלִיחוֹתוֹ,
74 בַּעַל הַבֵּית פְּטוּר. אֲמֵר לְשִׁלּוּחוֹ: 'תֵּן לְאוֹרְחֵי חֲתִיכָה שֶׁל
75 בְּשֹׂאֵר', הֵלֶךְ הַשְּׁלִיחַ וְאֲמֵר לָהֶן: 'טָלוּ שְׂתִים שְׂתִים', בַּעַל
76 הַבֵּית מַעַל, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה דְּבָרוֹ; וְהַשְּׁלִיחַ פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
77 מוֹסִיף עַל שְׁלִיחוֹת בַּעַל הַבֵּית, וְלֹא עָקַר אֶת הַשְּׁלִיחוֹת.
78 אֲבָל אִם אֲמֵר לָהֶן הַשְּׁלִיחַ: 'טָלוּ שְׂתִים שְׂתִים מַדַּעַת' -
79 שְׁנִיָּהּ מַעֲלוֹ. נִטְלוּ הָאוֹרְחִים שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ - אֵף הָאוֹרְחִין
80 מַעֲלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עָשָׂה שְׁלִיחוֹת חֲבֵרוֹ וְהוֹסִיף
81 מַדַּעַתוֹ; נִמְצָא חֲבֵרוֹ חֵיב לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ דְּבָרָיו וְלֹא נַעֲקָרָה
82 הַשְּׁלִיחוֹת, וְהוּא חֵיב עַל זֶה שֶׁהוֹסִיף מַדַּעַתוֹ.

83 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵיוּ הַחֲתִיכוֹת מִקְדָּשִׁי בְּדֶק
84 הַבֵּית [- וְכֹשׁ הַמִּקְדָּשׁ]. אֲבָל אִם הָיוּ בְּשֹׂאֵר עוֹלָה וְכִיּוּצָא בּוֹ,
85 לֹא מַעַל אֲלֵא הָאוֹכֵל בְּלִבָּד; שֶׁהָרִי הוּא חֵיב בְּאִסּוּר אַחַת
86 [- אֲכִילַת עוֹלָה], יָתֵר [בְּנוֹסָף] עַל הַמַּעֲלָה; וּבְכָל הַתּוֹרָה
87 כְּלָה אֵין שְׁלִיחַ לְדָבָר עֲבָרָה, אֲלֵא בְּמַעֲלָה לְבָדָה שְׁלֹא
88 יִתְעַרֵּב עִמָּה אִסּוּר אַחֵר.

89 ג. הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה הַקֹּדֶשׁ לְשִׁלּוּחוֹ, וְאֲמֵר לוֹ: 'הִבָּא לִי בְּחִצְיָה
90 גְּרוֹת וּבְחִצְיָה פְּתִילוֹת', הֵלֶךְ וְהִבָּא לוֹ בְּכִלָּה גְּרוֹת, אוֹ
91 בְּכִלָּה פְּתִילוֹת, אוֹ שֹׂאֵמֶר לוֹ: 'הִבָּא לִי בְּכִלָּה גְּרוֹת', אוֹ
92 'בְּכִלָּה פְּתִילוֹת', הֵלֶךְ וְהִבָּא בְּחִצְיָה גְּרוֹת וּבְחִצְיָה פְּתִילוֹת

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ב

פרק ח

46
47
48 א. הפועלין שהן עושין בהקדש - אף על פי שפסקו עמהן
49 מזונות, לא יאכלו מגזירות של הקדש; ואם אכלו, מעלו;
50 אלא ההקדש נותן להן דמי מזונות.
51 ב. הדש בכרשיני [- מאכל בהמה] הקדש - הרי זה חוסם
52 את הפרה, שנאמר: "לא תחסם שור בדישו", דיש הראוי
53 לו.
54 ג. אין מחללין את ההקדש על המלאכה, אלא על המעות.
55 כיצד? אמן שעשה מלאכה בהקדש במנה - אין נותנין לו
56 בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו, עד שמחללין אותן
57 על המעות; ואחר שיעשו חלין, נותנין אותן לאמן בשכרו
58 - אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה.
59 ד. כשבונים במקדש, אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש,
60 ולא בונים את הבנין על דעת שהוא קדש, אלא בונים הכל
61 מן החל; וגזרה שמא יהנה בצל הבנין, או ישען על אבן או
62 קורה בשעת מלאכה. ואחר שישלם הבנין, מחללין מעות
63 ההקדש על הבנין. ואם צרכו הגזברין לעצים לקדש לאותו
64 היום בלבד - לוקחין אותן ממעות הקדש, שהרי אינן
65 מתאחרין ימים, כדי שנחוש להן שמא ישען אדם עליהן
66 וימעל.
67 ה. כשפוסקין עם האמנים לבנות במקדש ובעזרות -
68 פוסקין עמהן כך וכך אמה בכך וכך סלע, באמה בת
69 עשרים אצבע; וכשמושחין [כשמודדים] להן מה שבנו,
70 מושחין ומחשבין להן באמה גדולה בת עשרים וארבע
71 אצבעות - כדי שלא יבואו לידי מעילה, מפני שאין
72 מדקדקין במשיחה.
73 ו. תנאי בית דין, שיהיו הכהנים גאותין [משתמשים] במלח
74 ובעצים, באכילת קרבנות שאוכלין בחלקן; אכל לא יתנו
75 מלח המקדש בחלין שלהן.
76 ז. מלח שעל גבי האבר - מועלין בו; שעל גבי הכפש
77 ושעל ראש המזבח - אין מועלין בו.
78 ח. ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה, ולידע
79 סוף ענינה כפי כחו. ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו
80 עלה - אל יהי קל בעיניו; ואל יגרס לעלות אל ה', פן
81 יפרץ בו. ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי
82 החל. בוא וראה, כמה התמירה תורה במעילה: ומה אם
83 עצים ואבנים ועפר ואפר, ביון שנקרא שם אדון העולם
84 עליהם בדברים בלבד - נתקדשו, וכל הנוהג בהן מנהג חל
85 - מעל בה', ואפלו היה שוגג צריך בפרה, קל וחמר למצוות
86 שחקק לנו הקדוש ברוך הוא - אל יבעט אדם בהן מפני
87 שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על ה', ולא
88 יחשב בהן מחשבתו בדברי החל. הרי נאמר בתורה:
89 "ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם",

1 - שניהם פטורין; בעל הבית לא מעל, שהרי לא נעשית
2 שליחותו בפרוטה; והשליח לא מעל, שהרי לא עקר
3 שליחותו בפרוטה. אבל אם אמר לו: 'הבא לי בחציה גרות
4 ממקום פלוני, ובחציה פתילות ממקום פלוני', והלך והביא
5 גרות ממקום פתילות, ופתילות ממקום גרות - השליח מעל.
6 ד. נתן לו שתי פרוטות ואמר לו: 'הבא לי אתרוג', והלך
7 והביא לו בפרוטה אתרוג ובפרוטה רמון - השליח מעל,
8 ובעל הבית פטור; שהרי שלחו לקנות לו אתרוג ששנה
9 שתי פרוטות; לפיכך אם היה האתרוג שהביא לו בפרוטה
10 שנה שתי פרוטות - שניהן מעלו.
11 ה. השולח פרוטה ביד שלוחו לקנות לו בה חפץ, ונזכר
12 בעל הבית שהיא הקדש קדם שפגיע ליד החנוני - השליח
13 מעל, שהוא שוגג, ובעל הבית כבר נזכר, ואין המזיד חייב
14 בקרבן מעילה, כמו שבארנו. נזכר אף השליח וידע שהיא
15 הקדש קדם שפגיע לחנוני - שניהן פטורין מקרבן מעילה,
16 והחנוני חייב כשיוציא [כשיתחם ב:] אותה פרוטה שנתערבה
17 במעותיו - שהרי הוא שוגג. הודיעו לחנוני שפרוטה שנתן
18 לו הקדש - שלששתן פטורין, ונתפס המסח להקדש.
19 ו. וכיצד יעשה כדי להציל החנוני מן החטא, עד שיהיה
20 מתר להשתמש בכל המעות? נוטל פרוטה של חלין או כלי
21 כל שהוא ואומר: 'פרוטה של הקדש בכל מקום שהיא
22 מחללת על זה'; ותעשה אותה פרוטה או הכלי הקדש,
23 ויתר החנוני להשתמש בכל המעות. וכן פרוטה של הקדש
24 שנתערבה בכל הכיס, או שאמר: 'פרוטה בכיס זה הקדש'
25 - מחלל אותה, ואחר כך ישתמש בכיס; ואם הוציא ולא
26 חלל - לא מעל, עד שיוציא את כל הכיס.
27 ז. אמר: 'כיס מפסי הקדש', וישור משורי הקדש' -
28 מועלין בכלן, ומועלין במקצתן. כיצד עושה? מביא את
29 הגדול שבהם ואומר: 'אם הקדש הוא, הרי זה הקדש; ואם
30 לאו, ההקדש בכל מקום שהוא מחלל על זה'; ויהנה בקטן.
31 ח. המועל בפחות משנה פרוטה, בין בודון בין בשגגה -
32 משלם את הקרן, ואינו חייב חמש ולא קרבן. ונראה לי
33 שאינו לוקה על פחות משנה פרוטה, אם היה מזיד.
34 ט. המפקיד מעות הקדש אצל בעל הבית, ונשתמש בהן
35 והוציאן - בעל הבית מעל; שהרי אין לו רשות להשתמש
36 בהן, ובעל הפקדון לא הרשהו.
37 י. הפקידן אצל שלחני או חנוני, ולא היו חתומין ולא
38 קשורין קשר משנה - הואיל ויש לו רשות מן הדין
39 להשתמש בהן - אם הוציאן, שניהן פטורין; בעל הפקדון
40 פטור - שהרי לא אמר לו 'השתמש בהן'; והחנוני פטור -
41 מפני שאינן קשורין קשר משנה ולא חתומין, וכאלו
42 השתמש ברשות.
43 יא. האשה שהכניסה [בנישואיה] מעות של הקדש לבעלה,
44 או שהקדיש מורשה ומת ונפלו לה הקדשות בירשה -
45 לכשיוציא הבעל המעות בחפציו, ימעל.

1 ואמרו חכמים לתן שמירה ועשיה לחקים במשפטים:
 2 והעשיה ידועה, והיא שיעשה החקים; והשמירה, שיזהר
 3 בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים. והמשפטים, הן
 4 המצוות שטעמן גלוי, וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה,
 5 כגון אסור גזל ושפיכות דמים וכבוד אב ואם; והחקים, הן
 6 המצוות שאין טעמן גלוי. אמרו חכמים: חקים שחקקתי
 7 לך, ואין לך רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו בהן,
 8 ואמנות העולם משיבין עליהן - כגון אסור בשר חזיר, ובשר
 9 בחלב, ועגלה ערופה, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח. וכמה
 10 היה דוד המלך מצטער מן המינים [אפיקורסים] והגויים
 11 שהיו משיבין על החקים; וכל זמן שהיו רודפין אותו
 12 בתשובות השקר שעורכין לפי קצר דעת האדם, היה מוסיף
 13 דבקה בתורה, שנאמר: "טפלו עלי שקר, יודים; אני - בכל
 14 לב אצור פקודיך", ונאמר שם בענין: "כל מצותיך אמונה;
 15 שקר רדפוני, עזרני". וכל הקרבנות כולן מקלל החקים הן.
 16 לפיכך אמרו חכמים, שאף על עבודת הקרבנות העולם
 17 עומד - שבעשיית החקים והמשפטים זוכין הישרים לחי
 18 העולם הבא; והקדימה תורה צויה על החקים, שנאמר:
 19 "ושמרתם את חקתי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם
 20 וחי בהם".
 21 בריך ורחמנא דסייען. נגמר ספר שמיני, בעזרת שדי. ומנן
 22 פרקים של ספר זה, חמשה ותשעים פרקים: הלכות בית
 23 הבכירה, שמונה פרקים; הלכות פלי המקדש, עשרה
 24 פרקים; הלכות ביאת המקדש, תשעה פרקים; הלכות
 25 אסורי מזבח, שבעה פרקים; הלכות מעשה הקרבנות,
 26 תשעה עשר פרקים; הלכות תמידין ומוספין, עשרה
 27 פרקים; הלכות פסולי המקדשין, תשעה עשר פרקים;
 28 הלכות עבודת יום הכפורים, חמשה פרקים; הלכות
 29 מעילה, שמונה פרקים.

30 בשם ה' אל עולם.

31 תכון תפילתי קטרת לפניך, משאת פפי מנחת ערב.

ספר תשיעי והוא ספר הקרבנות

32 הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות
 33 חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שנגות, הלכות מחרין
 34 כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח

35 יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים
 36 עשה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח
 37 בזמנו; (ב) שלא לזבח אותו על הקמץ; (ג) שלא תלין
 38 אמוניו; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על
 39 מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על

40 מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא יאכל
 41 גא ומבשל; (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה;
 42 (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב
 43 או שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו
 44 עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר
 45 ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא
 46 ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי. ובאור
 47 מצוות אלו - בפרקים אלו.

פרק א

48 א. מצות עשה לשחט הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן,
 49 אחר חצות; ואין שוחטין אלא מן הככשים או מן העזים
 50 בלבד, וזכר בן שנה. ואחד האיש ואחד האשה חביבין במצוה
 51 זו.
 52 ב. ומי שבטל מצוה זו בודון, ועבר יום ארבעה עשר ולא
 53 הקריב, והוא לא טמא, ולא בדרך רחוקה [מבית המקדש] -
 54 הרי זה חייב כרת; ואם בטלה בשגגה, פטור.
 55 ג. אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה, כשאר הקדשים; אף
 56 בשעת התר הבמות - כשהיה מותר להקריב בכל מקום, לא
 57 היו מקריבין את הפסח בכמת [מזבח] יחיד אלא בכמת
 58 צבור. ומי שהיה מקריבו בכמת יחיד - לוקה, כאלו הקריבו
 59 בשוק, שנאמר: "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך"
 60 - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה
 61 לשוחט בכמת יחיד, אפילו בשעת התר הבמות.
 62 ד. שחיתת הפסח - אחר חצות; ואם שחטו קדם חצות,
 63 פסול. ואין שוחטין אותו אלא מאחר [קרבן] תמיד של בין
 64 הערבים; אחר שמקטירין קטרת של בין הערבים, ואחר
 65 שמטיבין את הנרות, מתחילין לשחט את הפסחים, עד סוף
 66 היום. ואם שחטו אחר חצות, קדם תמיד של בין הערבים -
 67 פשר; ויהיה אחד ממרס [מערבב שלא יקרוש] בדם הפסח,
 68 עד שיתרק דם התמיד, ואחר כך יזרק דם הפסח אחריו; ואם
 69 נזרק דם הפסח קדם דם התמיד, פשר.
 70 ה. השוחט את הפסח בזמנו, והיה לו כזית חמץ ברשותו -
 71 לוקה, שנאמר: "לא תזבח על חמץ דם זבחי" - שלא יזבח
 72 הפסח, והחמץ קים. אחד השוחט, ואחד הזרק את הדם,
 73 ואחד המקטיר את האמורין [אברים] - אם היה ברשות אחד
 74 מהן, או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה, כזית
 75 חמץ בשעת הקרבנות - הרי זה לוקה, והפסח פשר.
 76 ו. דם הפסח, טעון שפיכה - [ולא זריקה] כנגד היסוד [בטיס
 77 המזבח]. ואחר ששופכין דמו - מפשיטין אותו, וקורעין את
 78 בטנו, ומוציאין את אמוניו, ומקטירין אותן חלבין, כל זבח
 79 וזבח לבדו. ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו, ויוצא
 80 לביתו לירושלים, וצולהו, ואכלו לערב.
 81 ז. המניח אמורין, ולא הקטירן עד שלגו [עד הבוקר] ונפסלו
 82 בלינה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא ילין חלב
 83 חגי עד בקר". ואף על פי שעבר - אינו לוקה; לפי שאין בו
 84 מעשה.

הבית]; והשלישית - עומדין במקומן בעצרה. ושוהין הכל
עד מוצאי שבת, והולך כל אחד בפסחו לביתו.
יח. שחיתת הפסח, וזריקת דמו, ומחוי קרביו, והקטר
חלבו - דוחין את השבת; שאי אפשר לעשותן קדם השבת
- שהרי קבוע לו זמן, שנאמר: "במועדו". אבל הרבכתו
[ברשות הרבים], והבאתו מחוץ לתחום - אלפיים אמה מחוץ
לעיר, ובחתיכת יבלתו [שהיא מום] בכלי - אינן דוחין את
השבת, שהרי אפשר לעשותן קדם השבת. ואם יכול לחתך
יבלתו בידו בשבת, חותך; ואם היתה יבשה, חותכה אפלו
בכלי - שאין שבות במקדש כלל. וכן צלייתו, והדחת קרביו
- אינן דוחין את השבת, שהרי אפשר לעשותן לאחר
השבת.
יט. שכח ולא הביא ספין, לא יביאנה בשבת; אלא נותנה
בין קרני הכבש, או בצמרו, ומכישו עד שמביאו לעזרה,
ומקדישו שם - [את הקרבן]. ואף על פי שהוא מחמר -
מנהיג בהמה עם משא [בשבת] - מחמר בלאחר יד הוא - לא
בדרך הרגילה; ומפני המצוה, מתר. במה דברים אמורים?
בשלא הקדיש פסחו עדין, ולא אמר 'זה פסח'; אבל אם
הקדישו - לא יביא ספין עליו, מפני שהוא עובד בקדשים.
ומפני מה התירו להקדיש פסחו בשבת? הואיל וקבוע לו
זמן, מתר להקדישו בשבת; וכן מקדיש אדם [קרבן] חגיגתו
ביום טוב, ואינו חושש.
כ. השוחט את הפסח, ונמצא בעל מום, או טרפה - הרי
זה שוחט אחר, בין בחל בין בשבת; אפלו מאה זה אחר
זה - שוחט והולך, עד שיכשר אחד, או עד שתחשף וידחה
לשני - שהרי אנוס הוא.

פרק ב

א. אין שוחטין את הפסח אלא למנויו - [החבורה]
שהשתתפה בו, שנאמר: "תכסו על השנה" - מלמד, שהן
מתמנין עליו כשהוא חי. ואלו המתמנין, הן הנקראין 'בני
חבורה'.
ב. ויחיד ששחט את הפסח לעצמו - כשר; והוא, שיהיה
ראוי לאכל את פלו. ומשתדלין שלא ישחט לבתחלה על
יחיד, שנאמר: "יעשו אותו".
ג. אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכל. היה
אחד מבני חבורה קטן, או זקן, או חולה - אם יכול לאכל
כזית, שוחטין עליו; ואם לאו, אין שוחטין עליו, שנאמר:
"איש לפי אכלו", עד שיהיה ראוי לאכל. אפלו חבורה של
מאה, ואין כל אחד מהן יכול לאכל כזית - אין שוחטין
עליהם.
ד. אין עושין חבורה נשים ועבדים, או קטנים ועבדים -
מפני קלות שתהיה ביניהן; אבל עושין חבורה פלה נשים,
אפלו בפסח שני, או פלה עבדים. ושוחטין על הקטנים,
שהיו מכלל בני חבורה - לא שתהיה חבורה פלה קטנים,
שאינן בני דעת [ויותר ממנו]. וכן אין עושין חבורה פלה

ח. מקטירין חלבי פסחים כל הלילה, עד שיצלה צמוד
השחר. במה דברים אמורים? כשחל ארבעה עשר להיות
בשבת - שהרי חלבי שבת קרבין ביום טוב; אבל אם חל
ארבעה עשר להיות בחל, אין מקטירין חלבי חל ביום טוב.
ט. הפסח נשחט בשלש פתות, שנאמר: "ושחטו אתו כל
קהל עדת ישראל" - קהל, ועדה, וישראל. ואין פותחין
משלשים בני אדם בכל פת ופת.
י. היו הפל חמשים - ונכנסין בתחלה שלשים, ושוחטין;
ויוצאין עשרה, ונכנסין עשרה; וחוזרין ויוצאין עשרה,
ונכנסין עשרה.
יא. היו פחות מחמשים - אין שוחטין את הפסח, לבתחלה.
ואם שחטו פלן בבת אחת, כשר. כיצד נשחט? ונכנסה הפת
הראשונה עד שתתמלא העזרה, ונוצלין דלתות העזרה,
ומתחילין לשחט את פסחיהם. וכל זמן שהם שוחטין
ומקריבין, קוראין הלויים את ההלל. אם גמרו את ההלל,
ועדין לא שלמה הפת מלהקריב - שונין [קוראים שוב]; ואם
שנו, ולא שלמו להקריב - משלשין. ומעולם לא שלשו.
יב. על כל קריאה וקריאה, תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות
- תקיעה ותרוצה ותקיעה; הואיל ואין לו [לפסח] נסכים
לתקע בשעת נסוף, תוקעין בשעת שחיטה.
יג. הכהנים עומדים שורות שורות, ובידיהם מזרקי כסף
ומזרקי זהב, שורה שפלה כסף - כסף, ושורה שפלה זהב -
זהב; ולא היו מערבין, כדי שיהיה להם נואי. ולא היו
למזרקין שולים [ישרות], כדי שלא יניחום ויקרש הדם.
יד. שחט השוחט, וקבל הכהן - נותנו לחברו, וחברו
לחברו, כדי שיתעסקו רבים במצוה, עד שיגיע הדם אצל
כהן הקרוב למזבח; שופכו שפיקה אחת כנגד היסוד,
ומקבל מזרק אחד מלא, ואחר כך מחזיר את הריקן. ותולין
ומפשיטין את פלו, וקורעו [את בטנו], וממחה [מנקה] את
קרביו [מעיו], עד שמסיר מהן הצואה והפרש [זוהמה];
ומוציא את האמורים, ונותנן בכלי, ומולחן, ומקטירן הכהן
על גבי המזבח. וכיצד תולין ומפשיטין? מסמרות של ברזל
היו קבועין בפתלים ובעמודים, שבהם תולין ומפשיטין;
וכל מי שלא מצא מקום לתלות, מקלין דקין חלקין היו שם,
מניח על כתפו ועל כתף חברו, ותולה ומפשיט.
טו. שלמו [סיימו] מלהקריב, פותחין דלתות העזרה,
ויוצאת פת הראשונה, ונכנסה שניה; יצאת שניה, ונכנסה
שלישית. כמעשה ראשונה, כך מעשה שניה ושלישית.
שלמה פת שלישית ויצאת, רוחצין את העזרה.
טז. חל ארבעה עשר להיות בשבת - כמעשהו בחל, כך
מעשהו בשבת. ורוחצין את העזרה בשבת; שאין אסור
שבות - [איסור מדרבנן] במקדש, אפלו בדבר שאינו צריך
עבודה. אסור שבות - במקדש, התר הוא.
יז. אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו לביתו בשבת; אלא
פת הראשונה - יוצאין בפסחיהן, ויושבין בהר הבית;
והשניה - יוצאין בפסחיהן, ויושבין בחיל [בין העזרה להר

1 חולים או זקנים או אוננים [ביום שמת קרובו שחייב להתאבל
2 עליו, וטרם נקבר], אף על פי שפלג יכולין לאכל - הואיל
3 ואכילתן מעוטת; שמה שאירי הפסח, ויביאוהו לידי פסול.
4 ואם עברו ושחטו על חבורה זו, פשר. וכן אין עושין חבורה
5 בלה גרים - שמה ידקדקו [יחמירו] בו, ויביאוהו לידי פסול;
6 ואם שחטו עליהם, פשר.

7 ה. שחטו [וכיון] - שלא למנוייו, או למי שאין כל אחד מהן
8 יכול לאכל בנזית, או ששחטו לערלים [יהודים שלא ניהולין]
9 או לטמאים - פסול. שחטו [בשיתוף] למי שיכול לאכל
10 ולמי שאינו יכול לאכל בנזית, למנוייו ושלא למנוייו,
11 למולים [נימולים] ולערלים, לטהורים ולטמאים - פשר;
12 שאלו הראויין לו, אוכלין בהלכה; והאחרים, באלו לא
13 חשב עליהם.

14 ו. שחטו למולים, וזרק דמו לשם מולים וערלים - פסול;
15 שהזריקה תמורה, שהוא עקר הקרבן. שחטו למולים,
16 שיתכפרו בו ערלים - פסול, שהרי יש מחשבת ערלים
17 בזריקה. שחטו לאוכליו, לזרק דמו שלא לאוכליו - הפסח
18 פשר; ואין אדם יוצא בו ידי חובתו, לפי שאין מחשבת
19 אוכלין בזריקה.

20 ז. מי שהוא בריא בשעת שחיטה, וחולה בשעת זריקה, או
21 חולה בשעת שחיטה, ובריא בשעת זריקה - אין שוחטין
22 וזורקין עליו; עד שיהיה בריא משעת שחיטה, עד שעת
23 זריקה.

24 ח. שוחט אדם על ידי [עבור] בנו ובתו הקטנים, ועל ידי
25 עבדו ושפחתו הפנעניים, בין מדעתו, בין שלא מדעתו.
26 אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים, ולא על ידי
27 עבדו ושפחתו העבריים, ולא על ידי אשתו - אלא מדעתו;
28 ואם שתקו ולא מחו, הרי זה מדעתו.

29 ט. שחט על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו
30 הפנעניים, והכלו ושחטו הן לעצמן - יוצאין בשל רבם
31 [אדונם].

32 י. שחט על ידי אשתו ובתו הגדולים, ועבדו ושפחתו
33 העבריים, ושחטו הם לעצמן - אין לה מחוי גדול מזה,
34 ואינן יוצאין אלא בשל עצמן.

35 יא. האשה שהיא בבית בעלה, שחט עליה אביה ושחט
36 עליה בעלה - תאכל משל בעלה. היתה נחפזת לילך לבית
37 אביה ברגל הראשון הסמוך לנשואיה כדרך כל הבנות,
38 ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל משל אביה;
39 מכאן ואילף, תאכל ממקום שהיא רוצה - והוא, שתכרר
40 לה מקום שתרכה בשעת שחיטה. וכן תתם ששחטו עליו
41 אפטרופין [- האחראי עליו], יאכל ממקום שהוא רוצה.
42 במה דברים אמורים? ביתום קטן; אבל גדול - נעשה
43 כממנה עצמו על שני פסחים, והממנה עצמו על שני
44 פסחים, אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון.

45 יב. עבד של שני שתפין [ושניהם שחטו עליו] - בזמן
46 שמקפידין זה על זה, לא יאכל משל שניהם; ואם אינן
47 מקפידין, ממקום שירצה יאכל.

48 יג. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - לא יאכל לא משל
49 רבו ולא משל עצמו, עד שיעשה פלו בן חורין.
50 יד. עד כמה נמנין על הפסח? עד שיהיה בו כזית לכל
51 אחד ואחד. ונמנין עליו ומושבין את ידיהן ממנו [- יוצאים
52 מהשותפות], עד שישחט; כיון שנשחט - אינו יכול למשך
53 את ידו, שהרי נשחט עליו. נמנו עליו, וחרו אחרים ונמנו
54 עליו - ראשונים שיש להם כזית - אוכלים, ופסחים
55 מלעשות פסח שני; ואחרונים שרבו [שנוסחו] עד שלא
56 נמצא בו כזית לכל אחד - אינן אוכלין, ותיבין לעשות פסח
57 שני.

58 טו. הממנה אחרים עמו על חלקו, ולא ידעו בהם בני
59 החבורה - הרי בני החבורה רשאים לתן לו חלקו אחר
60 שיצלה בעת האכילה, ובני החבורה אוכלין משלהם, והוא
61 אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו, חבורה שניה. וכן בני
62 חבורה שהיה אחד מהן גרנגר [זולל] - רשאים להוציאו
63 מהם, ונותנין לו חלקו, ויאכלו בחבורתו; ואם אינו זולל,
64 אינן רשאים לחלק.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ב

פרק ג

66 א. האומר לעבדו: 'צא ושחט עלי את הפסח' - אף על פי
67 שדרוך רבו לשחט טלה בבל שנה, והלף ושחט עליו גדי,
68 או שהיה דרכו לשחט גדי, והלף ושחט עליו טלה - הרי
69 זה יאכל ממנו; שהרי לא פירש ואמר לו: 'שחט לי ממין
70 פלוני'. הלף ושחט גדי וטלה - אינו אוכל משניהן, אלא
71 יצאו לבית השורפה; שאין נמנין על שני פסחים. ואם היה
72 מלף או מלפה, ואמר לעבדו לשחט עליו, ושחט גדי וטלה
73 - יאכל מן הראשון, משום שלום מלכותו.

74 ב. האומר לשלוחו: 'צא ושחט עלי את הפסח', וקבע לו
75 גדי או טלה, ושכח מה אמר לו - הרי זה שוחט גדי וטלה
76 ואומר: 'אם גדי אמר לי, גדי שלו וטלה שלי; ואם טלה
77 אמר לי, טלה שלו וגדי שלי'; שכח השולח מה אמר לו,
78 שניהם יצאו לבית השורפה. ואם שכח השולח קדם שיתק
79 הדם, תביין לעשות פסח שני; שכח אחר שנתק הדם,
80 פטורין מלעשות פסח שני. וכן הדין באומר לעבדו: 'צא
81 ושחט עלי', וקבע לו, ושכח העבד מה שאמר לו רבו; והוא
82 [בתנאי], שיתן לו רוצה של רבו גדי וטלה, ויאמר לו:
83 'שחט שניהם כדי שתשחט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד
84 מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו פלוס'; אם עשה
85 הרוצה כן, אחר כך יהיה אפסר לעבד להתנות כמו
86 שבארנו.

87 ג. בני חבורה שאמרו לאחד: 'לך ושחט עלינו את הפסח',
88 ואמר הוא להם: 'אתם שחטו עלי', ושחט הוא ושחטו הם
89 - כלן אוכלין מזה שנשחט ראשון, והאחרון יצא לבית
90 השורפה.

91 ד. חבורה שאבד פסחה, אמרו לאחד: 'צא ובקש נפש

אחר זריקה, פטורין מלעשות פסח שני; שאם הקריבו פסח
שני, נמצא זה שקרב בראשון [- בפסח ראשון] קרבן פסח -
שלא בו היתה היבלת [מביא חלין לעברה -] שהפסח שני שלו
- חול הוא; ואם נמנו בלם על פסח אחד [- בפסח שני],
נמצא נשחט שלא למחב, וזה כמי שנשחט שלא למנויו;
ואם התנה כל אחד מהם ואמר: 'אם אינו פסח יהיה
שלמים', דם הפסח [דינו] בשפיכה ודם השלמים בזריקה,
והנפתין בזריקה לא יתן אותן בשפיכה לכתחלה. לפיכך
פטורין מפסח שני.

פרק ד

א. כבר נתבאר בהלכות פסולי המקדשין, שהפסח אינו
נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו, ואם שחטו במחשבת
שנוי השם [שלא לשם הפסח או בעליו], פסול. השוחט את
הפסח על בני חבורה, ואמר להם לאחר זמן: 'אותו הפסח
ששחטתי עליכם, שלא לשמו שחטתי' - אם היה נאמן
להם, סומכין על דבריו; ואם לאו, שורת [- מן] הדין שאינו
נאמן, והרוצה להחמיר על עצמו, הרי זה משבח, ויביא
פסח בשני.

ב. בשר הפסח שנטמא, ונודע לו קדם זריקה - אף על פי
שהאמורין [האברים הנקורבים] טהורין, לא יזרק את הדם;
שאין הפסח בא אלא לאכילה. ואם זרק [הדם], לא הרצה
[לא התקבל]. ואם לא נודע לו עד שזנרק הדם - הרצה;
שהציץ [של הכהן הגדול] מרצה על שגגת הבשר שנטמא,
ואינו מרצה על הזדון. נטמאו מקצת האברים - שורף את
הטמאים, ואוכל את הטהורים. נטמאו האמורים, והבשר
קים - זורק את הדם, והבשר נאכל לערב. נטמאו הבצלים
אחר שנשחט, לא יזרק את הדם; ואם זרק, לא הרצה.
לפיכך חביבין בפסח שני, שאין הציץ מרצה על טמאת הגוף
[- האדם], אלא אם נטמא בטמאת התהום [- טומאה שקיומה
אינה ידועה לאיש], כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש.

ג. הפסח שניצא מירושלים, או שנטמא בארבעה עשר
[בניסן] - ישורף מיד; נטמאו הבצלים או מתו או משכו את
ידיהם [מהשותפות, לפני השחיטה], אפלו נטמאו או מתו
קדם זריקת הדם - מניחין אותו עד שתעבר צורתו [ייפסל
בלינה], ואחר כך ישורף. זה הכלל: כל שפסולו בגופו [כגון
שנטמא הבשר], ישורף מיד; בדם או בבצלים [- שנטמאו] -
תעבר צורתו, ואחר כך ישורף. לפיכך, אם שחטו אחר
שנודע שמשכו הבצלים את ידיהם או מתו, או נטמאו
ונדחו לפסח שני - הרי זה ישורף מיד. במה דברים אמורים
שישורף אם נטמאו הבצלים? כשנטמאו כל בני חבורה;
אבל אם נטמאו מקצתם, זכו טהורים בחלקם של טמאים.
אף על פי שנטמאו מקצתם אחר שהתחילו לאכל, זכו
הטהורים שעדיין לא התחילו; אבל אם התחילו בלם,
ונטמאו מקצתם - לא זכו הטהורים בחלקם של טמאים,
אלא הטהורים אוכלין חלקם, וחלק הטמאים ישורף. והוא
הדין, אם מתו מקצתם. נטמא שלם [כולו] או רבו - שורפין

הפסח] ושחט עלינו, הלך ומצא פסח שאבד ושחטו, והם
לקחו פסח אחר ושחטוהו - אם שלו נשחט ראשון - הוא
אוכל משלו, והן אוכלין עמו, והשני ישורף; אם שלקח
נשחט ראשון - הן אוכלין משלקח, והוא אוכל משלו; אין
ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהן כאחת -
הוא אוכל משלו, והן אינן אוכלין עמו, ושלקח יצא לבית
השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני.

ה. אמר להם זה ששלחוהו לבקש פסח שאבד ולשחטו:
'אם אחרתי - שחטו אתם עלי', הלך ומצא ושחט, והם
לקחו ושחטו - אם שלקחם נשחט ראשון - הם אוכלין
משלקחם, והוא אוכל עמם, והשני ישורף; ואם שלו נשחט
ראשון - הוא אוכל משלו, והם אוכלים משלקחם; אין ידוע
איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד - הם
אוכלין משלקחם, והוא אינו אוכל עמם, ושלו יצא לבית
השרפה, ופטור מלעשות פסח שני.

ו. אבד להם פסח, ואבד לו פסח, ואמר להם: 'צאו ובקשו
ושחטו עלי', ואמרו לו: 'צא ובקש ושחט עלינו', והלך
ומצא ושחט, ומצאוהו הם ושחטו - אוכלין בלן מן הראשון,
והשני ישורף; ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או
ששחטו שניהם כאחת - שניהם ישורפו, ופטורין מלעשות
פסח שני. הלך הוא לבקש, והלכו הם לבקש, ולא אמרו
זה לזה כלום - אף על פי שהיה בלבם שישחט כל אחד
מהם על חברו, או שהיה שם רמיזות ודברים שאמרו הדעת
בהם שכל אחד שימצא ושחט על חברו - הואיל ולא פראשו
ולא אמרו זה לזה כלום, אינם אחראין זה לזה.

ז. שתי חבורות שנתערבו פסחיהם קדם שישחטו - חבורה
זו לוקחין כבש אחד מן התערבת, והשניה לוקחין השני,
ואחד מבני חבורה זו בא אצל אלו, ואחד מבני חבורה
השניה בא אצל הראשונה; וכל חבורה מהן אומרת לזה
האחד שבא אצלם: 'אם שלנו הוא הפסח הזה, ידיך
משוכות משלך, ונמנית על שלנו; ואם שלך הוא הפסח
הזה, ידינו משוכות משלנו, ונמנינו על שלך'. וכן חמש
חבורות של חמשה חמשה בני אדם, או עשר חבורות של
עשרה עשרה - מושכין להם אחד מפל חבורה לחבורה
האחרת, וכך הם מתנים ואומרים; ואחר כך שוחטין.

ח. שנים שנתערבו פסחיהם - זה לוקח לו פסח אחד מן
התערבת, וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה עמו על פסחו אחד
מן השוק, והאחר ממנה עמו אחד מן השוק, כדי שיהיו
שתי חבורות; ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו,
ויבוא אחד מאלו אצל האחר, ומתנה כל אחד מהן עם
חברו שבא אצלו מחבורה שניה ואומר: 'אם שלי הוא פסח
זה, ידיך משוכות משלך, ונמנית על שלי; ואם שלך הוא,
ידי משוכה מפסח שלי, ונמנית על שלך'. ונמצא שלא
הפסידו כלום.

ט. חמשה [חבורות] שנתערבו עורות פסחיהם, ונמצא יבלת
[שהיא מום] בעור אחד מהם - בלם יצאו לבית השרפה;
ואם נתערבו קדם זריקת דמים, חביבין בפסח שני. נתערבו

שְׁלָמִים. הַמִּמְנָה [משתף] אֲחֵרִים עַל פֶּסַח וְעַל חֲגִיגָתוֹ - 48
הָרִי הַמַּעֲוֹת [שלהם שהקדישו לקניית פסח] שִׁיָּקַח מִן 49
בְּחֶלְקָן [תמורת השותפות], חֶלְקִין; אֵף עַל פִּי שְׁנֵה הַפְּרִישׁ 50
טָלָה לְפֶסַח, וְזֶה הַפְּרִישׁ מַעֲוֹת לְפֶסַח, וְלָקַח מִמֶּנּוּ הַמַּעֲוֹת, 51
וּמִנֵּהוּ עַל פֶּסַח - הָרִי הַמַּעֲוֹת חֶלְקִין; שֶׁעַל מִנְתַּן כֵּן [שבתנאי 52
זה] הִקְדִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פֶּסְחֵיהֶם וְאֶת חֲגִיגָתָם וְאֶת מַעֲוֹת 53
פֶּסְחֵיהֶם וְחֲגִיגָתָם. 54
יֵא. עֲצִים שֶׁל צִלִּית הַפֶּסַח, בְּפֶסַח; וְכֵן מִצָּה וּמָרֹר; הוֹאִיל 55
וְהֵם מִכְשָׁרֵי הַפֶּסַח, הָרִי הֵם בְּפֶסַח. וְאֵם לָקַח מִמַּעֲוֹת 56
הַפֶּסַח מִמִּי שֶׁמִּנָּה אוֹתָם עִמּוֹ, כְּדִי לְמַנּוֹתָם עִמּוֹ בְּמִצָּה 57
וּמָרֹר, אוֹ לִהְיוֹת לוֹ חֶלֶק בְּעֲצִים שֶׁצּוֹלָה בָּהֶם - הָרִי הַמַּעֲוֹת 58
חֶלְקִין. 59

פָּרָק ה'

א. מִי שֶׁהָיָה טָמֵא בְּשַׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין 61
עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה [מהמקדש], אוֹ נֶאֱנָס בְּאֵנָס 62
אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁגַג, וְלֹא הִקְרִיב בְּרֹאשׁוֹן - הָרִי זֶה שׁוֹחֲט פֶּסַח 63
בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בֵּין הָעֲרֵבִים. וְשְׁחִיטַת פֶּסַח 64
זֶה - מַצּוֹת עֲשֵׂה בְּפָנֶי עֲצָמָה, וְדוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת; שֶׁאֵין 65
הַשְּׁנִי תִשְׁלֹמִין לְרֹאשׁוֹן, אֲלֹא רִגְלָה בְּפָנֶי עֲצָמוֹ; לְפִיכָף 66
חִיבִין עָלָיו כֶּרֶת. 67
ב. בִּיצֵד? מִי שֶׁשָּׁגַג אוֹ נֶאֱנָס וְלֹא הִקְרִיב בְּרֹאשׁוֹן - אֵם 68
הַזִּיד וְלֹא הִקְרִיב בְּשָׁנִי, חִיב כֶּרֶת; וְאֵם שָׁגַג אוֹ נֶאֱנָס אֵף 69
בְּשָׁנִי, פְּטוּר. הַזִּיד וְלֹא הִקְרִיב בְּרֹאשׁוֹן, הָרִי זֶה מִקְרִיב 70
בְּשָׁנִי; וְאֵם לֹא הִקְרִיב בְּשָׁנִי - אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁגַג, הָרִי זֶה 71
חִיב כֶּרֶת, שֶׁהָרִי לֹא הִקְרִיב קֶרֶפֶן ה' בְּמוֹעֵד, וְהָיָה מִזִּיד. 72
אֲבָל מִי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וְלֹא עֲשֵׂה אֶת 73
הַרֹאשׁוֹן - אֵף עַל פִּי שֶׁהַזִּיד בְּשָׁנִי, אֵינוֹ חִיב כֶּרֶת; שֶׁכֵּכָר 74
נִפְטָר בְּפֶסַח רֹאשׁוֹן מִן הַכֶּרֶת. 75
ג. וּמִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וְשִׁחֲטוֹ וְנִקְרָה [שלוחין] עָלָיו - 76
עַבְדוֹ - אֵף עַל פִּי שֶׁכָּא לְעֶרֶב - לֹא הִרְצָה, וְחִיב בְּפֶסַח 77
שָׁנִי. 78
ד. טָמֵא שֶׁיָּכֹול לִשְׁחַר בְּפֶסַח רֹאשׁוֹן, שֶׁלֹּא טָבַל אֲלֵא לִשְׁב 79
בְּטָמְאָתוֹ עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקֶּרֶב, וְכֵן עָרַל שֶׁלֹּא מַל עַד שֶׁעָבַר 80
זְמַן הַקֶּרֶב - הָרִי זֶה מִזִּיד בְּרֹאשׁוֹן; לְפִיכָף, אֵם לֹא עֲשֵׂה 81
אֶת הַשְּׁנִי, אֲפִלוּ בְּשָׁנָה - חִיב כֶּרֶת. 82
ה. כֶּשֶׁם שֶׁמִּילַת עֲצָמוֹ מַעֲפֶכֶת אוֹתוֹ מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח - כֶּף 83
מִילַת בָּנָיו הַקִּטְנִים וּמִילַת כָּל עֲבָדָיו בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קִטְנִים 84
מַעֲפֶכֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "הַמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר, וְאִזּוֹ יִקְרַב 85
לְעֲשׂוֹתוֹ"; וְאֵם שִׁחֲט קֶדֶם שִׁמּוֹל אוֹתָם, הַפֶּסַח פְּסוּל. וְכֵן 86
טְבִילַת אֲמָהוּתָיו [שפחותיו] לְשֵׁם עֲבֹדוֹת מַעֲפֶכֶת אוֹתוֹ; 87
וְדָבָר זֶה - מִפִּי הַקְּבֵלָה [ממשה רבינו], שֶׁהִטְבִּילָה לְשַׁפְחוֹת 88
כְּמִילָה לְעַבְדִּים. 89
ו. הַקֶּטֶן, אֵין מִילַת עֲבָדָיו וְטְבִילַת שַׁפְחוֹתָיו מַעֲפֶכֶת אוֹתוֹ 90
מִלְּהַמְנֻת [להשתתף] עַל הַפֶּסַח - שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכָל עֶבֶד אִישׁ", 91
לְהוֹצִיא אֶת הַקֶּטֶן. 92
ז. גַּר שֶׁנִּתְגַּדֵּר בֵּין פֶּסַח רֹאשׁוֹן לְפֶסַח שָׁנִי, וְכֵן קֶטֶן שֶׁהִגְדִּיל 93

אוֹתוֹ לְפָנֶי הַבִּירָה [המקדש] בְּפָנֶי הַכָּל כְּדִי לְבִישׁוֹ, כְּדִי 1
שִׁיָּהָרוּ בוֹ. וְשׁוֹרְפִין אוֹתוֹ מַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחַשְׁדוּ 2
אוֹתָם [- אֵם הִיוּ שׁוֹרְפִים בְּעֲצִים שְׁלֵהם] וְיֹאמְרוּ [אֵם יִיקַח 3
עֲצִים הַנוֹתָרִים]: 'מַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה גִּבְבוּ'; לְפִיכָף, אֵם שֶׁרְפוּהוּ 4
בְּקִנִּים וּבְקֶשׁ [שאינם ראויים למזבח], וְרָצוּ לְשַׂרְף מִשָּׁל 5
עֲצָמָם - שׁוֹרְפִין. נִטְמָא מַעֲוֹטוֹ, וְכֵן הַנוֹתָר [מן הקרבן] - 6
שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּחִצְרוֹתֵיהֶם מַעֲצֵי עֲצָמָם, אֲבָל לֹא מַעֲצֵי 7
הַמַּעֲרָכָה; שֶׁלֹּא יִשְׁאִירוּ מֵהֶם אֲצֵלָם, וְיִמְעֵלוּ בָּהֶם. 8
ד. הַמַּפְרִישׁ נִקְבָּה לְפֶסַח, אוֹ זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים - יִרְעָה 9
עַד שֶׁיִּפֹּל בוֹ מוֹם וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו פֶּסַח; וְאֵם לֹא נָפַל 10
כֶּה מוֹם עַד שֶׁהִקְרִיב פֶּסַח, יָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. 11
ה. הַפְּרִישׁ פֶּסַחוֹ וְמַת - לֹא יִבְיָאנוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשֵׁם הַפֶּסַח, 12
אֲלֵא לְשֵׁם שְׁלָמִים; וְאֵם הָיָה מִמֶּנָּה עִם אָבִיו עָלָיו, יִבְיָאנוּ 13
לְשֵׁם פֶּסַח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁמְתָא אָבִיו אַחֵר חֲצוֹת 14
אַרְבַּעָה עָשָׂר; אֲבָל אֵם מַת אָבִיו קֶדֶם חֲצוֹת - הָרִי זֶה נִדְחָה 15
לְפֶסַח שָׁנִי מִפָּנֶי שֶׁהוּא אוֹנֵן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְיָבִיא פֶּסַח זֶה 16
בְּשָׁנִי. 17
ו. מִי שֶׁאָבַד פֶּסַחוֹ, וּמִצָּאוֹ אַחֵר שֶׁהַפְּרִישׁ פֶּסַח אַחֵר, וְהָרִי 18
שֶׁנִּיָּהֵן עוֹמְדִין - יִקְרִיב אֵינָה מֵהֶם שִׁיָּרְצָה לְשֵׁם פֶּסַח, וְהַשְּׁנִי 19
יִקְרַב שְׁלָמִים; מִצָּאוֹ אַחֵר שֶׁשִּׁחֲט פֶּסַחוֹ, הָרִי זֶה יִקְרַב 20
שְׁלָמִים. וְכֵן אֵם הַמִּיר [החליף בהמה אחרת] בְּזֶה הַנִּמְצָא 21
אַחֵר שְׁחִיטָה, הָרִי תְמוּרָה זוֹ [- הַבַּהֲמָה שֶׁהַחֲלִיפָה - ג"כ] 22
תִּקְרַב שְׁלָמִים. אֲבָל אֵם מִצָּאוֹ קֶדֶם שְׁחִיטָה זֶה שֶׁהַפְּרִישׁ, 23
הוֹאִיל וְזֶה הַנִּמְצָא רָאוּי לְהִקְרִיבוֹ פֶּסַח וְרָאוּי לְהִקְרִיבוֹ 24
שְׁלָמִים כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, אֵם הַמִּיר בְּזֶה הַנִּמְצָא, בֵּין קֶדֶם 25
שְׁחִיטַת הַמַּפְרִישׁ תַּחְתּוֹ בֵּין אַחֵר שְׁחִיטָה - אֵין תְּמוּרָתוֹ 26
קֶרֶבָה; אֲלֵא תִרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל כֶּה מוֹם, וְיָבִיא בְּדָמָיָה 27
שְׁלָמִים. 28
ז. פֶּסַח [- דִּינוֹ שִׁיקָרַב בֶּן שָׁנָה -] שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ [אֲחֵר 29
שֶׁהַפְּרִישׁ], וְהַשְּׁלָמִים הַבָּאִים מִחֲמַת הַפֶּסַח [כגון: פסח שאבד 30
והקריב בעליו אחר, ונמצא] - הָרִי הֵם בְּשָׁלָמִים לְכָל דְּבָר: 31
טְעוּנִין סְמִיכָה [סמיכת ידים] וְנִסְכִּים [יין], וְתַנּוּפֶת [הנפת] 32
חֲזָה וְשׁוֹק - מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּפֶסַח. 33
ח. פֶּסַח שֶׁנִּתְעַרַּב בְּשָׁלָמִים, יִקְרַבוּ כָּלֶם שְׁלָמִים; נִתְעַרַּב 34
בְּזָבָחִים אַחֲרִים - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוֹם, וְיָבִיא בְּדָמָי 35
[כשווין] הַיָּפָה שֶׁבָּהֶם מִמֶּיֶן זֶה [- כגון עולה], וּבְדָמֵי הַיָּפָה 36
שֶׁבָּהֶם שְׁלָמִים, וְיִפְסִיד הַמוֹתָר [- הַכֶּסֶף שֶׁהוּסִיף עַל כָּל אַחַד], 37
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּפִסְטָלִי הַמִּקְדָּשִׁין. נִתְעַרַּב בְּכָחוֹרוֹת - יִרְעוּ 38
הַכָּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוֹם, וְיִאֲכָלוּ בְּכָחוֹר בְּעַל מוֹם. וְיָבִיא 39
בְּהֵמָה שֶׁהִיא יָפָה כִּפְּסָה שֶׁבִּתְעַרְבָתָהּ, וְיֹאמְרוּ: 'כָּל מְקוֹם 40
שֶׁהוּא הַפֶּסַח, קָדְשָׁתוֹ תַּחּוֹל עַל זֶה'; וְיִקְרִיבָהּ שְׁלָמִים. 41
ט. הַפְּרִישׁ פֶּסַחוֹ עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּדֵּר, וְנִתְגַּדֵּר, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחֲרַר 42
[- שֶׁהָיָה חֲצִי עַבְד וְחֲצִי בֶן חוֹרִין], וְנִשְׁתַּחֲרַר, עַד שֶׁלֹּא הִבִּיא 43
שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, וְהִבִּיא [- קטן שגדל] - הָרִי זֶה מִקְרִיבוֹ לְשֵׁם 44
פֶּסַח; שֶׁאֵין בְּעָלֵי חַיִּים נִדְחִין [מקדושתם], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 45
בְּפִסְטָלִי הַמִּקְדָּשִׁין. 46
י. הַמַּפְרִישׁ מַעֲוֹת לְפֶסַחוֹ, וְהוֹתִירָיו [עודף] - הַמוֹתָר יָבִיא 47

ג. זב שראה שתי ראיות [של זיבה], וספר שבעת ימים
וטבל בשביעי - שוחטין עליו, והוא אוכל לערב; ואם ראה
זוב אחר שנוקד הדם, הרי זה פטור מלעשות פסח שני. וכן
[אשה שראתה דם, ודינה -] שומרת יום [טהור] כנגד יום
[הטמא] - טובלת ביום השמור [- הטהור], כמו שבארנו
בביאות אסורות, ושוחטין עליה, והיא אוכלת לערב; ואם
ראתה דם אחר שנוקד דם הפסח, פטורה מלעשות פסח שני.
ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה - שהרי אינה טובלת
עד ליל שמיני, ואינה ראויה לאכל קדשים עד ליל תשיעי.
ד. מחסרי פטורים [טמאים שנטהרו וטרם הביאו קרבן] שחל
יום הבאת קרבנותיהם בארבעה עשר - שוחטין עליהם
ומקריבין קרבנותיהם בארבעה עשר, בין קדם שחיטת
הפסח בין אחר שחיטתו; ואוכלין פסחיהם לערב. ואין
שוחטין עליהם, עד שימסרו קרבנותיהם לבית דין - שמא
יפשעו, ולא יקריבו אותם.
ה. מצרע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר, וראה קרי
[- ונטמא] בו ביום - הרי זה טובל, ונכנס לעזרת נשים
ומביא קרבנותיו. ואף על פי שטבול יום [- טמא שטהר
בערב] אסור להכנס לעזרת נשים, הואיל ואסור להכנס שם
מדבריהם [של חכמים], כמו שבארנו בהלכות ביאת
המקדש, ויום זה הוא יום הקרבת הפסח במועדו - יבוא
עשה שיש בו פרת, וידחה אסור של דבריהם.
ו. טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת, אין מזין עליו
אלא למחר; ואפלו חל שביעי שלו להיות בשלושה עשר
בניסן, והוא שבת - ידחה ליום ארבעה עשר, ומזין עליו;
ואין שוחטין עליו כמו שבארנו, אלא ידחה לפסח שני.
והלא אסור הדין בשבת משום שבות [איסור חכמים],
והפסח בכרת, והיאך יעמידו דבריהם במקום כרת? מפני
שביום שהוא אסור בהדין משום שבות [- יום השבת], אינו
זמן הקרפן שחיבין עליו כרת; לפיכך העמידו דבריהם
במקומם, אף על פי שהדבר גורם לעתיד לבוא לעמוד
במקום כרת.
ז. ישראל ערל שמל בערב הפסח, שוחטין עליו אחר שמל.
אבל גר שנתגר ביום ארבעה עשר, ומל וטבל - אין
שוחטין עליו, שאינו אוכל לערב; והרי הוא כפורש מן
הקבר [- כנוגע במת], שצריך שבעת ימים ואחר כך יטהר -
גזירה, שמא יטמא גר זה למת לשנה הבאה ביום ארבעה
עשר, ויטבל ויאכל לערב, ויאמר: 'אשתקד כף עשו לי
ישראל כשמלתי: טבלתי, ואכלתי לערב'. והלא גזירה זו
מדבריהם, והפסח בכרת, והיאך העמידו דבריהם במקום
כרת ביום הקרפן, שהוא יום ארבעה עשר? מפני שאין הגר
מתחייב במצוות, עד שימול ויטבל, ואינו טבול עד שיכרפא
מן המילה, כמו שבארנו בענין הגירות; לפיכך העמידו
דבריהם במקום זה - שהרי זה המל יש לו שלא לטבל עד
שיכרפא, ולא יבוא לידי חיוב כלל.
ח. מי שבא בבית הפרס [שדה שהיה בו קבר - ונחרש], הרי
זה מנפח [העפר] והולך; ואם לא מצא עצם, ולא נטמא -

בין שני פסחים - חיבין לעשות פסח שני; ואם שחטו עליו
בראשון, פטור.
ח. נשים שנדחו לשני - בין מפני האנס והשגגה, בין מפני
הטמא ודרך רחוקה - הרי פסח שני להם רשות: רצו,
שוחטין; רצו, אין שוחטין. לפיכך, אין שוחטין עליהן בפני
עצמן בשבת בפסח שני [- שחל בשבת]; אבל אם היתה
האשה אחת מבני חבורה, מתר. איזו היא דרך רחוקה?
חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים.
ט. מי שהיה בינו ובין ירושלים [ב] יום ארבעה עשר עם
עליית השמש, חמשה עשר מיל או יותר - הרי זה בדרך
רחוקה; היתה בינו ובין פחות מזה - אינו בדרך רחוקה,
מפני שיכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהיה ברגליו
בנחת. הלא ולא הגיע, מפני שעכבוהו בהמהות בדרך [-
עומס בדרכים], או שהיה בירושלים, והיה חולה ברגליו ולא
הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרפן - הרי זה אנוס, ואינו
בדרך רחוקה. מי שהיה חבוש [אסור] חוץ לחומת ירושלים,
והבטיחוהו לצאת לערב - שוחטין עליו, וכשיצא לערב
יאכל. במה דברים אמורים? בשהיה חבוש ביד ישראל;
אבל אם היה חבוש ביד גוים, אין שוחטין עליו עד שיצא
[שמא לא יוציאוהו]. ואם שחטו עליו, ויצא - הרי זה אוכל;
ואם לא יצא - פטור מלעשות פסח שני, שהרי נשחט עליו.
וכן האונן [- מת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר]
והחולה והזקן שאינן יכולין לאכל ששחטו עליהם, ואחר
שנוקד הדם נטמאו במת, והרי אינם יכולין לאכל - הרי
אלו פטורין מלעשות פסח שני.
יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ב
פרק ו
א. איזה הוא טמא שנדחה לפסח שני? כל מי שאינו יכול
לאכל את הפסח בליל חמשה עשר מפני טמאתו, כגון
זבים וזבות נדות וילדות וכו' נדות. אבל הנוגע בנבלה
ושרץ וכיוצא בהם ביום ארבעה עשר - הרי זה טובל,
ושוחטין עליו אחר שיטבל, ולערב כשיצריב שמשו, אוכל
את הפסח.
ב. טמא מת שחל שביעי שלו [- יום טהרתו] להיות
בארבעה עשר - אף על פי שטבל והזה עליו, והרי הוא
ראוי לאכל קדשים לערב - אין שוחטין עליו, אלא נדחה
לפסח שני, שנאמר: 'ויהי אנשים, אשר היו טמאים לגוף
אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא' - מפי השמועה
[מסורת ממש רבינו] למדו, ששביעי שלהם היה, ועל זה
שאלו, אם ישחט עליהם והם יאכלו לערב, ופרש שאין
שוחטין עליהם. במה דברים אמורים? בשנטמא בטמאות
מן המת שהנזיר מגלח עליהן [אם נטמא]; אבל אם היה
טמא בשאר טמאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן -
שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבל ויזה עליו,
וכשיצריב שמשו אוכל פסחו.

1 שוחט ואוכל פסחו, ואף על פי שהלך בבית הפך;
2 שטמאת בית הפך מדבריהם, כמו שיתבאר בהלכות
3 טמאת מת, ולא העמידו דבריהם במקום כרת, כמו
4 שבארנו; וכן בית הפך שגדוש [- הקבר ברגלי אדם], טהור
5 לעושה פסח.

6 ט. האונן, ראוי לאכל הפסח לערב. מפני שאנינות לילה
7 מדבריהם, לא העמידו דבריהם בדבר זה במקום כרת, אלא
8 שוחטין עליו, וטובל, ואחר כך אוכל, כדי שיפרש
9 מאנינותו, ולא יסיח דעתו [- אולי נטמא בזמן אנינותו]. במה
10 דברים אמורים? שמת לו המת אחר חצות, שפך נחתיב
11 בקרבן פסח. אבל אם מת לו המת קדם חצות - אין שוחטין
12 עליו, אלא ידחה לשני; ואם שחטו עליו, וזרקו הדם -
13 טובל ואוכל לערב. מת לו מת בשלשה עשר, וקברו
14 בארבעה עשר - הרי הוא כיום קבורה אונן מדבריהם [של
15 חכמים], ואינו תופס לילו מדבריהם; לפיכך, שוחטין עליו
16 וטובל ואוכל לערב אף בשאר הקדשים. ויום שמועה [-
17 שמע שמת קרובו, בתוך ל' יום ממיתתו] ויום לקוט עצמות
18 [מקברי הוריו, לקבר אחר], הרי הוא כיום הקבורה; לפיכך,
19 מי שלקטו לו עצמות מתו כיום ארבעה עשר, או ששמע
20 שמת לו מת - שוחטין עליו, וטובל ואוכל בקדשים לערב.
21 י. מי שהיה חופר בגל [מפולת אבנים] לבקש [לחפש] על
22 המת - אין שוחטין עליו; שמא ימצא שם מת בגל, והרי
23 הוא טמא בשעת שחיטתו. שחטו עליו, ולא נמצא שם מת
24 - הרי זה אוכל לערב. נמצא שם מת אחר שזרק הדם -
25 אם נודע לו בודאי שהיה טמא בשעת זריקת הדם, כגון
26 שהיה גל עגל [- וודאי כולו היה מעל המת] - הרי זה חיב
27 בפסח שני; ואם ספק הדבר, ושמא לא היה עומד על
28 הטמא בשעת זריקה, ולא נטמא אלא אחר זריקה - הרי
29 זה פטור מפסח שני.

30 יא. מי שעבר בדרך, ונמצא [לאחר שעבר] מת משפכ
31 לרחקה של דרך - אם היה המת טמא התהום [- שלא ידעו
32 על הימצאו שם מעולם], אף על פי שהוא טמא לתרומה,
33 הרי זה טהור לפסח, ושוחט ואוכל פסחו. ואף על פי
34 שאפשר שנגע, הואיל והיא טמאת התהום, טהור לפסח;
35 ואף על פי שהמת שלם, והוא מן הקצה אל הקצה [וודאי
36 שעבר מעליו] - הרי זה עושה פסחו, עד שיגדע בודאי
37 שנטמא בו. במה דברים אמורים? בשהיה מהלך ברגליו,
38 שהרי אפשר שלא יגע. אבל אם היה רוכב, או טוען משא
39 - הרי זה טמא, אף על פי שהיה טמאת התהום; לפי שאי
40 אפשר שלא יגע, ושלל יסיט, ושלל יאהיל. ובכך בארנו
41 טמאת התהום בהלכות נזירות.

42 יב. מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור, ואחר כך נודע לו
43 שהיה טמא בטמאת התהום - אינו חיב בפסח שני; ודבר
44 זה, הלכה מפי הקבלה [נמשח רבינו]. אבל אם נודע לו
45 שהיה טמא בטמא ידועה [- שידע אדם על הימצאה], חיב
46 בפסח שני.

47 יג. מי שנטמא במת, והזה [עליו מאפר הפרה, בימי] שלשי

48 ושביעי, ובשביעי שלו נטמא בקבר התהום, ולא ידע,
49 ועשה פסח בחזקת שהוא טהור, ואחר כך נודע לו שהיה
50 טמא בטמאת התהום - אינו חיב בפסח שני; שפירן שטבל
51 בשביעי, פסקה טמאה הראשונה. אבל אם נטמא בטמאת
52 התהום בפשי לטמאתו, ולא ידע עד שעשה הפסח - הרי
53 זה חיב בפסח שני; שחזקת הטמא טמא, עד שיהיה טהור
54 ודאי - שרגלים לדבר [- מסתבר שוודאי נטמא].

פרק ז

55 א. רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון - אם היו מעוט
56 הקהל, הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים; אבל אם
57 היו רב הקהל טמאי מת, או שהיו הכהנים או כלי השרת
58 [כלי המקדש] טמאים טמאת מת - אינם נדחין, אלא יקריבו
59 כלם הפסח בטמאה, הטמאים עם הטהורים, שנאמר: "ויהי
60 אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם" - יחידים נדחים, ואין
61 הצבור נדחה. ודבר זה - בטמאת המת בלבד, כמו שבארנו
62 בכיאת המקדש.

63 ב. היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת - כלם
64 עושין בראשון, והטהורים עושין לעצמם בטמאה,
65 והטמאים עושין לעצמם בטמאה, ואוכלין אותו בטמאה.
66 ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים, אפלו אחד -
67 יעשו כלם בטמאה.

68 ג. היו האנשים מחצה טמאי מת, ומחצה טהורים, ובזמן
69 שאמה מונה הנשים בכלל האנשים, יהיו רב טהורים -
70 הטהורים עושים את הראשון, והטמאין אינם עושין לא את
71 הראשון ולא את השני: אין עושין את הראשון, מפני שהם
72 מעוט; ואין עושין את השני, מפני שהנשים בשני רשות,
73 ונמצאו הטמאים מחצה, ואין מחצה עושין את השני.

74 ד. היו רב הקהל זכים ומצרעים ובוועלי נדות, ומעוטן
75 טמאי מת - אותם טמאי מת אין עושין הראשון, לפי שהם
76 מעוט; ואין עושין את השני - שאין היחידים עושין את
77 השני אלא בזמן שעשו רב הקהל את הראשון, וכאן הואיל
78 ולא עשה רב הקהל בראשון, לא יעשו אלו המעוט
79 הטמאים למת את השני.

80 ה. היו רב הקהל טמאי מת, ומעוט זכים וכיוצא בהם -
81 טמאי מת עושין את הראשון, והזכין וכיוצא בהם אינם
82 עושין, לא את הראשון ולא את השני: אינם עושין
83 בראשון, שאין נדחית בצבור אלא טמאת המת בלבד;
84 ואינם עושין בשני, שאין עושין פסח שני אלא אם בא
85 הראשון בטמאה, אבל אם נעשה הראשון בטמאה, אין שם
86 פסח שני.

87 ו. היו שליש הקהל טהורים, ושליש זכים וכיוצא בהם,
88 ושליש טמאי מת - אותם טמאי מת אינן עושין לא את
89 הראשון ולא את השני: אינם עושים ראשון, שהרי הם
90 מועטים לגבי טהורים עם הזכים; ובשני לא יעשו, שהרי
91 מעוט עשו בראשון כמו שבארנו. כיצד משערים הפסח
92 לידע אם רב הקהל טמאים או טהורים? אין משערין בכל

שנאמר: "כי אם צלי אש" - בשעה שמצוה לאכול צלי, 47
 חייב על אכילת נא ומבשל; אבל מבעוד יום, פטור. 48
 ה. אכל ממנו פזית צלי מבעוד יום, עבר על מצות עשה, 49
 שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה" - "בלילה", לא 50
 ביום; ולאו הפא מכיל [- הנלמד מ:] עשה, עשה הוא. 51
 ו. "נא" שהזהירה עליו תורה - הוא הבשר שהתחיל בו 52
 מעשה האור ונצלה מעט, ואינו ראוי לאכילת אדם עדין. 53
 אבל אם אכל ממנו בשר חי - אינו לוקה, ובטל מצות 54
 עשה, שנאמר: "צלי אש" - הא [הרי] שאינו צלי, אסור. 55
 צלהו כל צרכו עד שנתהרף, ואכלו - פטור. 56
 ז. "מבשל" שהזהירה עליו תורה - בין שנתבשל במים, 57
 בין שנתבשל בשאר משקין או במי פרות, שנאמר: "ובשל 58
 מבשל", רפה הכל. 59
 ח. צלהו ואחר כך בשלו, או שבשלו ואחר כך צלהו, או 60
 שעשהו צלי קדרה, ואכלו - חייב; אבל מתר לסוף אותו 61
 בזמן ושמך ושאר משקין ומי פרות, חוץ מן המים. ומתיר 62
 לטבל הבשר אחר שנצלה, במשקין ובמי פרות. 63
 ט. אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות - 64
 שנאמר: "צלי אש", לא צלי דבר אחר; לפיכך, אם היה 65
 כלי מנקב כדי שתשלט בו האור, צולין עליו. ואין צולין 66
 אותו בשפוד של מתכת - שהרי השפוד חם כלו, וצולה 67
 מקומו [- ונמצא, נצלה מחום השפוד ולא מהאש]. 68
 י. הסיק את התנור, וגרף את כל האש, והלהו בתנור, 69
 וצלהו - הרי זה אסור, שאין זה צלי אש. חתכו וצלהו על 70
 גבי גחלים, הרי זה צלי אש. צלהו על גבי סיד או חרסית 71
 [מין סיד] או חמי טבריה - הרי זה אסור; שאין זה צלי אש. 72
 כיצד צולין אותו? תחבו מתוך פיו עד בית נקבותו 73
 [אחוריו] בשפוד של עץ, ותולה אותו לתוך התנור, והאש 74
 למטה. ותולה כרעיו ובגיו בתנור, חוצה לו; ולא יתנם 75
 בתוכו [בתוך גופו], שזה כמין בשול הוא. ושפוד של [עץ] 76
 רמון היו בוררין לצליתו, כדי שלא יורק את [- יצא] מימיו 77
 [של העץ] ויבשלו. 78
 יא. נגע הבשר בחרשו של תנור - יקלף את מקומו, מפני 79
 שהוא צלי החרש. 80
 יב. נטף מרטבו על החרש, וחרש אלו - יקלף את מקומו; 81
 שכל המרק והלחה שתפרש ממנו כשיצלה - אסורה, שהרי 82
 אינה בשר צלי. 83
 יג. נטף מן הרטב שלו על הסלת [החמה, והתחמם הרוטב] 84
 - יקמץ את מקומו, וישליכנו [- את הסולת, מפני הרוטב 85
 הפסול]. 86
 יד. סכו בשמן של תרומה - אם חבורת הפהנים, לאכלו. 87
 ואם של ישראלי - אם חי הוא [- לפני צליה], ידיחנו וינגב; 88
 ואם צלי, יקלף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - 89
 לא יעשנו דמים [- לפדותו במחור] על בני חבורה; שאין 90
 פזין מעשר שני בירושלים, כמו שבארנו במקומו. ואין 91
 צולין שני פסחים כאחד - מפני התערבות, אפלו גדי וטלה. 92
 טו. כבר בארנו בכמה מקומות, שאין הפסח נאכל אלא עד 93

האוקלין - שאפשר שיהיו עשרים נמנין [משתתפים] על 1
 פסח אחד, ומשליחין אותו ביד אחד לשחט עליהם; אלא 2
 משערין בכל הנכנסים לעזרה, ועד [- כ] שהם [עדיין] 3
 מבחוץ קדם שתפנס פת הראשונה, משערין אותן. 4
 ז. יחיד שנטמא בספק [- ספק האם נטמא ב:] רשות היחיד 5
 [- ודינו כטמא], כמו שיתבאר במקומו - הרי זה ידחה לפסח 6
 שני, כשאר טמאי מת; וצבור שנטמא בספק רשות היחיד, 7
 יעשו כלם בטמאה. 8
 ח. פסח שהקריבוהו בטמאה - הרי זה נאכל כטהור, 9
 שמתחלתו לא בא אלא לאכילה; ואינו נאכל לכל טמא, 10
 אלא לטמאי מת שנתחית להם הטמאה הזאת, ולכיוצא 11
 בהם, מטמאי מגע טמאות. אבל הטמאים שהטמאה יוצאה 12
 עליהם מגופם, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ומצרעים - 13
 לא יאכלו ממנו. ואם אכלו, פטורין; מפי השמועה [מסורת 14
 ממש רבינו] למדו, שהנאכל לטהורין, חייבין עליו משום 15
 טמאה; והנאכל לטמאין, אין חייבין עליו משום טמאה. 16
 אפלו אכלו טמאי מת מן האמורין [האברים הנקורבים] שלו, 17
 פטורין. במה דברים אמורים, שהפסח יאכל בטמאה? 18
 בשנטמאו הצבור קדם זריקת הדם; אבל אם נטמאו לאחר 19
 זריקת הדם, לא יאכל. 20
 ט. שחטוהו בטהרה, ונטמאו רב הצבור קדם זריקה - זורק 21
 את הדם, והפסח לא יאכל; גזרה, שפא יטמאו אחר זריקה 22
 בשנה אחרת, ויאכלוהו בטמאה. היו כלי שרת טמאים 23
 בשרץ וכיוצא בו - הואיל ואינם מטמאין את האדם, כמו 24
 שיתבאר במקומו, אף על פי שנטמאין את הבשר, לא יעשו 25
 אותו אלא הטהורים, ויאכל אף על פי שהוא טמא; מוטב 26
 שיאכל בטמאת בשר שהיא בלאו, ולא יאכלוהו טמאי הגוף 27
 שהם בכרת, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין. 28

פרק ח

א. אכילת בשר הפסח בלילי חמשה עשר - מצות עשה, 30
 שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה, צלי אש ומצות, 31
 על מררים יאכלהו". 32
 ב. ואין מצה ומרור מעכבין; אם לא מצאו מצה ומרור, 33
 יוצא ידי חובתו באכילת בשר הפסח לבדו. אבל מרור בלא 34
 פסח - אינו מצוה, שנאמר: "על מררים יאכלהו". 35
 ג. מצוה מן המבחר לאכל בשר הפסח אכילת שבע; 36
 לפיכך, אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר - אוכל מהם 37
 תחלה, ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבע ממנו. ואם 38
 לא אכל אלא פזית, יצא ידי חובתו. וכן אכילת בשר פסח 39
 שני בלילי חמשה עשר לחדש איר - מצות עשה, שנאמר 40
 בו: "על מצות ומררים יאכלהו". 41
 ד. ושניהם אינם נאכלין אלא צלי אש; והאוכל מהם פזית 42
 נא [צלו מעט] או מבשל בלילי פסחים - לוקה, שנאמר: 43
 "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל במים". אבל נא ומבשל 44
 כאחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללו בלאו 45
 אחד. אבל ממנו נא או מבשל מבעוד יום - אינו לוקה, 46

1 חצות, כדי להרחיק מן העברה - שלא יאכלו אחר שיעלה
2 עמוד השחר; ודין תורה שיאכל כל הלילה, עד שיעלה
3 עמוד השחר. וכבר בארנו בהלכות חמץ ומצה, שהוא טעון
4 [אמירת] הלל בשעת אכילתו, ושאינו בני חבורה חוזרין
5 ואוכלין אחר שנגרדמו בשנה, אפלו בתחלת הלילה.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ב

פרק ט

8 א. הפסח אינו נאכל אלא בחבורה אחת, ואין מוציאין
9 ממנו מן החבורה שיאכל בה. והמוציא ממנו פזית בשר
10 מחבורה לחבורה בלילי חמשה עשר - לוקה, שנאמר: "לא
11 תוציא מן הבית מן הבשר חוצה", והוא, שניחמו בחוץ -
12 שהוציאה כתובה בו, בשבת [כדיני שבת]; לפיכך, צריך
13 עקירה והנחה, כהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא
14 בפסח - שפיון שהוציאו הראשון, נפסל. מן האגף [מקום
15 הדלת שברוחב המשקוף] ולפנים, כלפנים; ומן האגף ולחוץ,
16 כלחוץ; והאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - כלחוץ. החלונות
17 ועבי הפתלים, כלפנים; הגגים והעליות, אינם בכלל הבית.
18 ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו, בין בזדון בין בשגגה
19 - נאסר באכילה; והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ
20 לעזרה, או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים
21 - שהכל טרפה, ולוקין על אכילתו, כמו שבארנו במעשה
22 הקרבנות. אבר שיצא מקצתו - חותף הבשר ויורד עד
23 שהוא מגיע לעצם, וקולף את הבשר; כל שבפנים - יאכל,
24 וכל שבחוץ - [שיצא] - ישרף. וכשהוא מגיע לעצם, חותף
25 בקופיץ [סכין גדול], [כך דינו] אם היה שאר קדשים; ואם
26 היה פסח שאסור לשבר בו עצם, קולף עד הפרק, ומפרק
27 האבר שיצא מקצתו מן הפרק, ומשליכו לחוץ.
28 ג. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, צריכה כל
29 חבורה מהן לעשות לה הקף [מחיצה], שנאמר: "מן הבשר
30 חוצה" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שצריך
31 לתן לו חוצה [גבול] למקום אכילתו; ואלו הופכין את
32 פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין
33 - כדי שלא יהוא מערבבין.
34 ד. היה המים שמוזגין בו יינם באמצע הבית, בין שתי
35 החבורות - כשהשמש עומד למזג, קופץ [סוגר] את פיו
36 [ואינו אוכל] ומחזיר את פניו, עד שמגיע אצל חבורתו,
37 ואחר כך אוכל מה ששפיו; שאסור לאכל בשתי חבורות.
38 ומתיר לכלה להחזיר פניה מבני חבורתה, ואוכלת - מפני
39 שהיא בושה לאכל בפניהם.
40 ה. שתי חבורות שנופרצה מחיצה מבניהן, אינן אוכלין; וכן
41 אם היתה חבורה אחת, ונעשית מחיצה ביניהם - אינן
42 אוכלין עד שתסתלק; שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, ואין
43 נעקרין מחבורה לחבורה.
44 ו. בני חבורה שנקנסו שלשה מהם או יתר לאכל פסחן, ולא

45 באו שאר בני חבורה - אם נקנסו בשעה שדרך בני אדם
46 לאכל הפסחים, וחזר המעורר לכלם על השאר ולא באו -
47 הרי אלו שנקנסו אוכלין עד שישבעו, ואין ממתינים לשאר;
48 ואפלו באו המתאחרין אחר כך, ומצאו אלו השלשה שאכלו
49 הפל - אינן משלמים להם דמי חלקם. אבל אם נקנסו שנים
50 בלבד, הרי אלו ממתינים. במה דברים אמורים? בשעת
51 פניסתם לאכל. אבל בעת שנופטרין [שיוצאים], אין אדם צריך
52 להמתין לחברו; אפלו גמר אחד בלבד מלאכל - יצא, ואינו
53 צריך להמתין.

54 ז. המאכל פזית מן הפסח, בין מפסח ראשון בין מפסח שני,
55 למשקד לעבודה זרה [יהודי שהשתמד], או לגר תושב [נכרי]
56 ששומר ד' מצוות בני נח] או שכיר [גוי] - הרי זה עובר בלא
57 תעשה; ואינו לוקה, אבל מכין אותו מכת מרדות. ו"כן נכר"
58 האמור בתורה, זה העובד אל נכר; ואין מאכילין ממנו לגוי,
59 אפלו גר תושב או שכיר - שנאמר: "תושב ושכיר לא יאכל
60 בו".

61 ח. ערל שאכל פזית מבשר הפסח - לוקה, שנאמר: "וכל
62 ערל לא יאכל בו"; "בו" הוא שאינו אוכל, אבל אוכל הוא
63 מצה ומרור. וכן מתיר להאכיל מצה ומרור לגר תושב
64 ולשכיר.

65 ט. כשם שמילת בניו ועבדיו מעכבת אותו מלשחט הפסח -
66 כך מעכבת אותו מלאכל, שנאמר: "ומלת אותו, אז יאכל
67 בו". כיצד? קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בן
68 שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיטת הפסח - הרי זה
69 אסור לאכל, עד שימול אותו. וכיצד יהיה הבן ראוי למילה
70 אחר שחיטת הפסח, ולא יהיה ראוי קדם שחיטה? כגון
71 שחלצתו חמה [שנחלה ונרפא], שצריך שבעת ימים מעת
72 לעת מיום הבראתו, וכגון שפאכה עינו ונרפאת אחר
73 שחיטה, או שהיה טמא [סתום - ולא נודע מינו] ונקרע אחר
74 שחיטת הפסח ונמצא זכר.

פרק י

75 א. השובר עצם בפסח טהור - הרי זה לוקה, שנאמר:
76 "ועצם לא תשברו בו"; וכן נאמר בפסח שני: "ועצם לא
77 ישברו בו". אבל פסח שפא בטמאה - אם שבר בו עצם,
78 אינו לוקה; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: "לא
79 תשברו בו" - בטהור, ולא בטמא. אחד השובר את העצם
80 בלילי חמשה עשר, או ששבר בו עצם מבעוד יום, או
81 ששבר אחר כמה ימים - הרי זה לוקה;
82 ב. לפיכך, שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו, כדי
83 שלא יבואו בהן לידי תקלה.
84 ג. אין חביב אלא על שבירת עצם שיש עליו פזית בשר,
85 או שיש בו מח; אבל עצם שאין בו מח, ושאינו עליו פזית
86 בשר - אינו חביב על שבירתו. היה עליו פזית בשר, ושבר
87 העצם שלא במקום הבשר - חביב, אף על פי שהמקום
88 ששבר פנוי מבשר.

יג. חגיגת ארבעה עשר - לשות, ואינה חובה; והיא נאכלת
לשני ימים ולילה אחד, ככל זבחי שלמים. ואסור להניח
מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שנאמר: "ולא
ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון - לבקר";
מפי השמועה למדו, שזו אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה
עשר ליום ששה עשר - שנאמר: "לבקר", עד בקר של יום
השני. והמותיר, אינו לוקה; אלא אשרו הנותר ממנה, כשאר
הנותרים.

יד. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן, וכל
התבשילין העולים עמו על השלחן - מתבשרין עמו, ואינם
נאכלים אלא עד חצות כפסח עצמו: גזרה, מפני התערבות.
טו. מה בין פסח ראשון לפסח שני? הראשון - אסור בחמץ
ב'בל יראה' וב'בל ימצא', ואינו נשחט על חמץ - כשיש
חמץ ברשות הבעלים, ואין מוציאים ממנו חוץ לחבורה,
וטעון [אמירת] הלל באכילתו, ומביאים עמו חגיגה, ואפשר
שיבוא בטמאה אם נטמא רב הקהל טמאת מת, כמו
שבארנו. אבל פסח שני - חמץ ומצה עמו בבית, ואינו טעון
הלל באכילתו, ומוציאים אותו חוץ לבית אכילתו, ואין
מביאים עמו חגיגה, ואינו בא בטמאה. ושניהם דוחין את
השבת, וטעונין הלל בעשייתם, ונאכלין צלי בבית אחד על
מזה ומרור, ואין מותרין מהם, ואין שוכרין בהם את
העצם. ולמה לא ישוה השני לראשון לכל הדברים, מאחר
שנאמר: "ככל חקת הפסח יעשו אותו"? לפי שפרש בו
מקצת חקי הפסח, ללמד שאינו שוה לראשון אלא בדברים
שנתפרשו בו; והן המצוות שבגופו, והם "חקת הפסח".
שכלל זה שנאמר במצרים, שילקח הפסח מבשרו, ושהוא
טעון הגזע דם באגדת אזור למשקוף ולשתי המזוזות,
וישאל בכל בחפזון - אין אותם הדברים נוהגים לדורות, ולא
נעשו אלא בפסח מצרים בלבד.

בריש רחמנא דסייען

הלכות חגיגה

יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות
לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להראות את פני ה';
(ב) לחג בשלש רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה
ריקס; (ה) שלא יעזב הלוי מלשמוחו ולתן לו מתנותיו
ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחג הסכות במוצאי שמטה.
ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

פרק א

א. שלש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלשה
רגלים, ואלו הן: הראיה, שנאמר: "יראה כל זכורך";
והחגיגה, שנאמר: "תחג לה' אלהיך"; והשמחה, שנאמר:
"ושמחת בחגך". הראיה האמורה בתורה - היא שיראה
פניו בעזרה ביום טוב הראשון של חג, ויביא עמו קרבן
עולה, בין מן העוף בין מן בהמה. ומי שבא לעזרה ביום
ראשון, ולא הביא עולה - לא די' שלא עשה מצוות עשה,

ד. והשובר אחר השובר בעצם אחד, לוקה.
ה. השורף עצמות והמתת גידים, אינו חייב משום שבירת
עצם.
ו. פסח שהוא נא [צלו מעט] או מבשל, ושבר בו את
העצם - לוקה. אפלו נפסל בטמאה וציאה - שיצא ממקום
אכילת החבורה וכיציא בהם, יש בו אסור שבירת העצם.
במה דברים אמורים? בשהיתה לו שעת הכשר [זמן שהיה
כשר], ונפסל; אבל אם לא היתה לו שעת הכשר, כגון
שנתפגל [נפסל בהקרה] במחשבת הזמן [שחשב לאוכלו
אחר זמן] או במחשבת שנוי השם - כגון שלא לשם בעליו
- אין בו משום שבירת העצם.
ז. שבר עצם האליה [הזנב] - אינו לוקה, שהרי אינה ראיה
לאכילה.
ח. הסחוסים, שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מותרין
לאכלם.
ט. היה גדי קטן ורף, שעצמותיו רכים - לא יאכל אותם,
שובר עצם; ואם אכל, לוקה - שאחד השובר עצם
קשה, או השובר עצם רף. זה הכלל: כל שנאכל בשור
הגדול אחר שיתבשל - הוא שמותר לאכל כנגדו מן הגדי
הרף אחר צליה, כגון ראשי כנפים - [עצמות] וסחוסים.
י. גידין הרפין שסופן להקשות - אף על פי שהן ראויין
לאכילה עתה, ונאכלין בפסח - אין נמנין [מחשבים] עליהם
[משתתפים נוספים]. ונמנין על מח שבראש, מפני שיכול
להוציאו בלא שבירת עצם; ואין נמנין על מח שבקולית,
והוא העצם הסתום משני ראשיו - שהרי אינו יכול
להוציאו, אלא בשבירת העצם.
יא. כשאדם אוכל את הפסח - חותך את הבשר ואוכל,
וחותך את העצמות מן הפרק, ומפרקן אם רצה; וכשיגיע
לגיד הנשה, מוציאו, ומניחו עם שאר הגידים והעצמות
והקרומות שיוציין בשעת אכילה - שאין מנקין אותו
כשאר הבשר, ואין מחתקין אותו, אלא צולין אותו שלם.
ואם חתכו חתיכות חתיכות - כשר; והוא, שלא יחסר אבר.
צריך אדם להשתדל שלא ישאר מבשר הפסח עד בקר,
שנאמר: "[ו]לא תותרו ממנו עד בקר"; וכן בשני נאמר:
"לא ישאירו ממנו עד בקר". ואם השאיר ממנו, בין בראשון
בין בשני - עובר בלא תעשה; ואינו לוקה על לאו זה -
שהרי נתק לעשה, שנאמר: "והנותר ממנו . . . באש תשרפו".
יב. כשמקריבין את הפסח בראשון, מקריבין עמו שלמים
ביום ארבעה עשר - מן הבקר או מן הצאן, גדולים או
קטנים, זכרים או נקבות, ככל זבחי שלמים. וזו היא
הנקראת חגיגת ארבעה עשר; ועל זה נאמר בתורה:
"וזבחת פסח לה' אלהיך, צאן ובקר". אימתי מביאים עמו
חגיגה זו? בזמן שהוא בא בחל [שחל י"ד בחול] ובקטירה
ובמזעט [כשרבים השתתפו באותו קרבן פסח, ולא יסבחו
ממנו]. אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת, או שבא
הפסח בטמאה, או שהיו הפסחים מרבים - אין מביאים עמו
חגיגה, ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד.

שְׁעוֹשָׁה בְּשָׂאָר הַיָּמִים; אִף עַל פִּי שְׁסִמִּיכָה אֵינָה מְעַכֶּבֶת, 48
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרִיבָנוֹת, לֹא גָזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוֹם 49
שְׁבוּת [אִיסוּר חֲכָמִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּבְּהֵמָה בַּחֲגִיגָה]. 50
י. הַמְּפָרִישׁ עוֹלֹת רֵאֵזוֹ וְזֶמֶת, יוֹרְשֵׁיו חִיבִין לְהִבְיָאָה. מִתָּר 51
לְהַקְרִיב בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים וְנִדְבוֹת - שְׁנֵאמַר: "אֵלֶּה 52
תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, לְכַד מִנְדְּרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם", מְכַלֵּל - 53
שֶׁקֶרְבִּין בְּרִגְלָהּ "לְעֹלֹתֵיכֶם", כְּגוֹן עוֹלֹת מִצְרַע וְעוֹלֹת 54
יֹלָדָת; וְ"לְמִנְחֹתֵיכֶם", לְהִבְיָא [מִלְמַד עַל] מִנְחַת חוּטָא 55
וּמִנְחַת קִנְאוֹת [שֶׁל סוּטָה]; "וּלְשִׁלְמֵיכֶם", לְרִבּוֹת שְׁלָמִי 56
נִזְרִי. הַכֹּל קֶרְבִּין בְּמוֹעֵד [חֹל הַמוֹעֵד], וְאֵין קֶרְבִּין בְּיוֹם 57
טוֹב. 58

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אוֹכְלִין [- מִשְׁפּוּחַתוֹ] מִרְבִּין וְנִכְסִים מְעֻטִּין 59
- מִבִּיא שְׁלָמִי חֲגִיגָה [שֶׁהֵם לֹאכִילָה] מִרְבִּין, וְעוֹלֹת רֵאֵזָה 60
[שֶׁקֶרְבִּים לְגִמְרִין] מְעֻטִּין; הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מְעֻטִּין וְנִכְסִים 61
מִרְבִּין - מִבִּיא עוֹלֹת רֵאֵזָה מִרְבּוֹת, וְשְׁלָמִי חֲגִיגָה מְעֻטּוֹת. 62
זֶה וְזֶה מְעֻט - עַל זֶה אָמְרוּ: "לֹא יִפְחוֹת מִמֶּעֶה לְעוֹלָה, 63
וְשִׁתִּי כֶסֶף לְשִׁלְמִים"; זֶה וְזֶה מִרְבָּה - עַל זֶה נֶאֱמַר: 64
"בְּכִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ". 65

יום שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ב

פָּרָק ב

א. נָשִׁים וְעֶבְדִּים, פְּטוּרִין מִן הָרֵאֵזָה; וְכָל הָאֲנָשִׁים, חִיבִים 67
בְּרֵאֵזָה - חוּץ מִחֹרֶשׁ וְאֵלֶם וְשׁוּטָה וְקָטָן וְסוּמָא וְחֹגֵר וְטָמֵא 68
וְעֵרֵל, וְכֵן הַזֶּקֶן וְהַתּוֹלָה וְהַרְדֵּף וְהַעֲנֵג מֵאֵד שְׁאֵינֶן יוֹכֵלִין 69
לְעוֹלֹת עַל רִגְלֵיהֶן. כָּל אֵלֶּה הָאֲחֵד עֹשֶׂר, פְּטוּרִין; וְשָׂאָר כָּל 70
הָאֲנָשִׁים, חִיבִין בְּרֵאֵזָה. הַחֹרֶשׁ - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר, 71
אִפְלוּ חֹרֶשׁ בְּאֲזֵנוֹ אַחַת - פְּטוּר מִן הָרֵאֵזָה. וְכֵן הַסּוּמָא 72
בְּעֵינוֹ אַחַת, אוֹ חֹגֵר בְּרִגְלוֹ אַחַת - פְּטוּר. הָאֵלֶם - אִף עַל 73
פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ, פְּטוּר. טָמֵא [לֹא יָדוּעַ מִיָּד] וְאֲנִדְרִיגִיס 74
[יֵשׁ בּוֹ טִימָה זָכָר וְנִקְבָּה] - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סִפֵּק אֲשֶׁה. 75
מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין - פְּטוּר, מִפְּנֵי צַד עֲבֻדוֹת 76
שֶׁבּוּ. וּמִנֵּין שֶׁכָּל אֵלֶּה פְּטוּרִין מִן הָרֵאֵזָה? הֵרִי הוּא אוֹמֵר: 77
"יֵרָאָה כָּל זִכְרוֹךְ", לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. וּמִצּוֹת עֲשֵׂה שְׁאֵין 78
הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ, אֵין הָעֶבְדִּים חִיבִין בָּהּ; וְעוֹד הֵרִי נֶאֱמַר: 79
"בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל", לְהוֹצִיא הָעֶבְדִּים. וְנֶאֱמַר: "בָּבוֹא כָּל 80
יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת" - כִּשְׁם שֶׁהֵם בָּאִין לְהִרְאוֹת לִפְנֵי ה', כִּף 81
הֵם בָּאִים לְרֵאוֹת הָדָר קִדְשׁוֹ וּבֵית שְׁכִינָתוֹ - לְהוֹצִיא סוּמָא 82
שְׁאֵינוֹ רוֹאֶה, אִפְלוּ נִסְמִית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁהֵרִי אֵין רֵאֵזָה 83
שְׁלָמָה, גְּמוּרָה. וְשֵׁם נֶאֱמַר: "לְמַעַן לִשְׁמַעוּ" - לְהוֹצִיא מִי 84
שְׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ שְׁמִיעָה גְּמוּרָה. "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ" - לְהוֹצִיא מִי 85
שְׁאֵינוֹ מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הַמִּצְוָה לְלַמֵּד מִצְוָה לְלַמֵּד. וְנֶאֱמַר: 86
"בְּעֹלֹתָ לְרֵאוֹת אֶת פָּנֵי ה'" - מִי שֶׁיִּכּוֹל לְעוֹלֹת בְּרִגְלָיו, 87
לְהוֹצִיא חֹגֵר וְחוֹלָה וְזָקֵן וְעֵנָה. וְכִכָּר בְּאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת בֵּימָת 88
הַמִּקְדָּשׁ, שְׁאֵין הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיָּא [לְמִקְדָּשׁ]; וְכֵן הָעֵרֵל, 89
מָאוֹס בְּטָמֵא. 90
ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמֶלֶאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאֵת הַכֶּלֶבִּים וְכִיּוֹצֵא 91
92

אֵלֶּה שֶׁעֹבְרִים עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי 1
רִיקָם". וְאֵינוֹ לוֹקָה עַל לֹא זֶה, שֶׁהֵרִי לֹא עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה. 2
הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁיִּקְרִיב שְׁלָמִים בְּיוֹם טוֹב 3
הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֹג, כְּשִׁבְיָא לְהִרְאוֹת; וְהִדְבָּר יָדוּעַ, שְׁאֵין 4
הַשְׁלָמִים בָּאִים אֵלֶּה מִן הַבְּהֵמָה. וְשִׁתִּי מִצְוֹת אֵלֶּה, שֶׁהֵן 5
הָרֵאֵזָה וְהַחֲגִיגָה - אֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהֶן. הַשְׁמִיחָה 6
הָאֲמוּרָה בְּרִגְלִים - הוּא שֶׁיִּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר [בְּנוֹסָף] עַל 7
שְׁלָמִי חֲגִיגָה, וְאֵלֶּה הֵן הַנִּקְרָאִין "שְׁלָמִי שְׁמִיחָה", שְׁנֵאמַר: 8
"וְזָכַחְתָּ שְׁלָמִים, וְאָכַלְתָּ שֶׁם; וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". 9
וְנָשִׁים חִיבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ. 10

ב. הָרֵאֵזָה וְהַחֲגִיגָה - אֵין לָהֶן שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: 11
"אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ וְגו'"; אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים [- חֲכָמִים], 12
שֶׁלֹּא יֵהָא קֶרְבֵּן עוֹלֹת רֵאֵזָה פְּחוֹת מִשּׁוּם מִצְוָה כֶּסֶף, וְלֹא 13
שְׁלָמִי חֲגִיגָה פְּחוֹת מִשּׁוּם שְׁתִּי כֶסֶף. וּמִצְוָה לְהִבְיָא כְּפִי 14
עֲשׂוֹ, שְׁנֵאמַר: "כְּמִתְנַת יָדוֹ, בְּכִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ". 15
ג. שְׁלָמִי שְׁמִיחָה, לֹא נִתְּנוּ בָּהֶם חֲכָמִים שְׁעוֹר. בְּעַת שִׁיעֲלָהּ 16
אָדָם לִירוּשָׁלַם לְחֹג - אִם הָיוּ בִּידוֹ קֶרְבָּנוֹת הָרֵאֵזָה, אוֹ 17
יַעֲלָה עִמּוֹ כֶּסֶף לְקִנְיָנוֹ בּוֹ הַקְּרִיבָן. וְאִם אֵין בִּידוֹ כֶּסֶף, לֹא 18
יָבִיא שְׁוֶה כֶּסֶף; אִפְלוּ יֵהָא בִּידוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף וְהוֹבִים, אִסוּר 19
לוֹ לְעוֹלֹת רִיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קֶרְבֵּן. וְלָמָּה אִסְרוּ שִׁיעֲלָהּ 20
בִּידוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף? גְּזָרָה, שֶׁמָּא לֹא יִמָּצֵא לְמִכּוֹר, אוֹ שֶׁמָּא 21
יִמָּצֵאוּ הַמִּצְוֹת סִיגִים [לֹא טוֹבִים]. 22

ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן עוֹלֹת רֵאֵזָה וְשְׁלָמִי 23
חֲגִיגָתוֹ, הֵרִי זֶה מִקְרִיבֵן בְּשָׂאָר יְמוֹת הָרִגְלָה, שְׁנֵאמַר: 24
"שִׁבְעַת יָמִים תַּחֲגֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ" - מְלַמֵּד שֶׁכָּלֶם רְאוּיִין 25
לְחֲגִיגָה, וְכָלֶם תַּשְׁלוּמִי רֵאשׁוֹן הֵם. 26
ה. וּמִצְוָה לְהַקְדִּים, וְלְהַקְרִיב בְּרֵאשׁוֹן. לֹא הַקְרִיב בְּרֵאשׁוֹן, 27
בֵּין שְׁוֶגַג בֵּין מְזִיד - יִקְרִיב בְּשִׁנִּי. וְכָל הַמֵּאֲחֵר - הֵרִי זֶה 28
מִגְּנָה, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "וְנִגִּי מִמוֹעֵד אֶסְפְּתִי". 29

ו. עֹבֵר הָרִגְלָה וְלֹא חֹג [לֹא הַקְרִיב], אֵינוֹ חִיב בְּאַחֲרִיתוֹ 30
[אֵינוֹ חִיב לְהַקְרִיב אִם אֵבֶד קֶרְבָּנוֹ]; וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ 31
נֶאֱמַר: "מִצְוֹת, לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן". 32
ז. מִי שֶׁלֹּא חֹג בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֹג הַסְּכּוֹת - חוֹגֵג 33
אֶת כָּל הָרִגְלָה, וּבְיוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן, שֶׁהוּא שְׁמִינִי; וְאִף 34
הַשְׁמִינִי, תַּשְׁלוּמִי רֵאשׁוֹן הוּא. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חֹג בְּיוֹם חֹג 35
הַשְּׁבוּעוֹת - חוֹגֵג כָּל שְׁבָעָה, וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שְׁשַׁת 36
הַיָּמִים שֶׁלֹּאֲחֵר חֹג הַשְּׁבוּעוֹת; וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה 37
[מִסּוּרַת מִמֶּשֶׁה רַבִּינוֹ] נֶאֱמַר, שֶׁחֹג הַשְּׁבוּעוֹת [יֵשׁ לוֹ ד' יָמִים] 38
כְּחֹג הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוּמִין. 39

ח. עוֹלֹת רֵאֵזָה וְשְׁלָמִי חֲגִיגָה, אֵינֶם דוֹחִין לֹא אֶת הַשְּׁכַת 40
וְלֹא אֶת הַטָּמֵא, לְפִי שְׁאֵין לָהֶם זְמַן קְבוּעַ כְּקֶרְבָּנוֹת 41
הַצִּבּוּר; שְׁאֵם אֵינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם, חוֹגֵג לְמִחְרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 42
אֲבָל דוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב; אִף עַל פִּי שְׁאֵין מִקְרִיבִין בְּיוֹם 43
טוֹב נְדָרִים וְנִדְבוֹת, מִקְרִיבִין עוֹלֹת רֵאֵזָה וְשְׁלָמִי חֲגִיגָה 44
וְשְׁלָמִי שְׁמִיחָה, שְׁאֵין אֵלֶּה נְדָרִים וְנִדְבוֹת, אֵלֶּה חוֹבוֹת. 45
ט. כְּשֶׁמִּקְרִיב הַמִּקְרִיב עוֹלֹת רֵאֵזָה וְשְׁלָמִי חֲגִיגָתוֹ 46
וְשִׁמַּחְתּוֹ בְּיוֹם טוֹב, סוּמָף [יָדִין] עָלֶיהֶם כָּכָל כְּחוֹ כְּדָרְךָ 47

לפיכך, אין אדם יוצא בזה ידי חובת חגיגה, אכל יוצא בזה
ידי חובת שמחה.
יא. מי שהיה לו שלמים נדר או נדבה, ושחטם מערב יום
טוב - אף על פי שאכלם ביום טוב - אינו יוצא בהם ידי
חובת חגיגה, שאינה באה אלא מן החלין; אכל יוצא בהן
ידי חובת שמחה.
יב. אף על פי ששחטן קדם הקנל - הואיל ואכל מהם
ברגל, יצא ידי חובתו; שאינו צריך לשחט שלמי שמחה
בשעת שמחה.
יג. לא יביא אדם [קרבן] תודה ביום ארבעה עשר, מפני
[לחמין] החמץ שבה [שמביאין עמה]; שאין מביאין קדשים
לבית הפסול. ואם הביא - יוצא בזה ידי חובת שמחה, כמו
שבארנו.
יד. האומר: 'הרי עלי תודה שאצא בזה ידי חובתי לשם
חגיגה' - חייב להביא תודה, ואינו יוצא בזה ידי חגיגה;
שאין חגיגה באה אלא מן החלין. כשיזבח אדם שלמי
חגיגה ושלמי שמחה - לא יהיה אוכל הוא ובניו ואשתו
בלבד, וידמה שעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח
העניים והאמללים, שנאמר: "והלוי והגר והיתום
והאלמנה" - מאכיל הכל, ומשקם כפי עשרו. ומי שאכל
ובחיו, ולא שמח אלו עמו - עליו נאמר: "ובחיהם כלכם
אונים להם, כל אכליו ישמאו, כי לחמם לנפשם". ומצוה
בלוי יתר מן הכל - לפי שאין לו לא חלק, ולא נחלה, ואין
לו מתנות בפשר; לפיכך, צריך לזמן לזמן על שלחנו
לשמחם, או יתן להם מתנות בשר עם מעשר שלהם, כדי
שימצאו בו צרכיהם. וכל העוזב את הלוי מלשמוחו, ושיהיה
ממנו מעשרותיו ברגלים - עובר בלא תעשה, שנאמר:
"השמר לך, פן תעזוב את הלוי".

פרק ג

א. מצות עשה להקהיל את כל ישראל, אנשים ונשים וטף,
בכל מוצאי שמיטה כשיעלו לרגל, ולקרות באזניהם מן
התורה פרשיות שהן מפורשות אותם במצוות ומחזקות ידיהם
בדת האמת - שנאמר: "מקץ שבע שנים, במעד שנת
השמיטה - בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל
את העם, האנשים והנשים והטף, וגרף אשר בשעריך .".
ב. כל הפטור מן הראיה, פטור ממצות הקהל - חוץ מן
הנשים והטף והעדר; אכל השמא פטור ממצות הקהל -
שנאמר: "בבוא כל ישראל", וזה אינו ראוי לביאה
[למקדש]. והדבר ברור, שהשטמוס [לא ניכר בו מין]
והאנדורגניס [יש בו סימני זכר ונקבה] חייבין, שהרי הנשים
חייבות.
ג. אימתי היו קוראין? במוצאי יום טוב הראשון של חג
הסוכות, שהוא תחלת ימי חלו של מועד של שנה שמינית.
והמלה, הוא שיקרא באזניהם. ובעזרת הנשים היו קוראין.
וקורא כשהוא יושב; ואם קרא מעמד - הרי זה משבח.

1 בזה לעבוד העורות או לרפואה, וכן המצרף נחשת במחצב
2 שלו, והעבדנין [מעבדי עורות] - אף על פי שהן מאוסין
3 מפני מלאכתן - הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן, ועולין
4 בכלל ישראל להראות.
5 ג. כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו, ולעלות מירושלים
6 להר הבית - אביו חייב להעלותו ולהראות בו, כדי לחנכו
7 במצוות, שנאמר: "והראה כל זכורך". ואם היה קטן חגר
8 או סומא או חרש אפלו באמת - אינו חייב לחנכו, אף על
9 פי שהוא ראוי לרפואה; שאלו היה גדול כף - היה פטור,
10 כמו שבארנו.
11 ד. כל החייב בראיה, חייב בחגיגה [- קרבן חגיגה]; וכל
12 הפטור מן הראיה, פטור מן החגיגה. וכל חייבין בשמחה
13 - חוץ מחרש שאינו שומע ואינו מדבר, ושוטה וקטן וערל
14 וטמא. חרש שוטה וקטן - מפני שאינם בני חיוב, הרי הם
15 פטורין מכל מצוות האמורות בתורה; וערל וטמא - מפני
16 שאינם אוכלים בקדשים ואינם ראויין לביאה, כמו שבארנו
17 בהלכות ביאת המקדש ובהלכות מעשה הקרנות.
18 ה. מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון, ונתרפא בשני -
19 פטור מן הראיה ומן החגיגה; שבימים חובתו היה פטור -
20 שכל ימות החג תשלומי ראשון הם, כמו שבארנו. וכן אם
21 נטמא בלילי יום טוב הראשון - אף על פי ששהה למחר,
22 פטור; אכל אם נטמא ביום ראשון - הרי זה חייב להביא
23 חגיגתו וראיתו בתוך ימי הרגל, כשיטהר.
24 ו. מי שצא לעזרה בכל ימי החג, אינו חייב להביא עולה
25 בידו בכל עת שיכנס - שזה שנאמר: "ולא יראו פני ריקם",
26 אינו אלא בעקר הרגל בלבד, שהוא יום ראשון, או תשלומי
27 ראשון. ואם הביא בכל עת שיבוא - מקבלין ממנו,
28 ומקריבין אותה לשם עולת ראיה; שהראיה, אין לה שעור.
29 ז. הפריש עשר בהמות לחגיגתו, והקריב מהן מקצתן
30 בראשון, ופסק - שוב אינו חוזר ומקריב השאר, שהרי שיר
31 אותן; ואם לא פסק, אלא דחקו היום, ולא יכול להקריבן
32 היום - מקריב השאר למחר.
33 ח. עולת ראיה אינה באה בזה אלא מן החלין, כשאר
34 הקרבות שאדם חייב בהן. אכל שלמי חגיגה, באות ממצות
35 מעשר שני המערכות עם מצות חלין - לזקח מן התערכות
36 בהמה, ומקריבה שלמי חגיגה; והוא, שיהיה שעור אכילה
37 ראשונה מן החלין - מפני ששלמי חגיגה חובה, וכל שהוא
38 חובה אינו בא אלא מן החלין.
39 ט. ויוצא אדם ידי חובת שלמי חגיגה, במעשר בהמה;
40 ואין מביאין אותו ביום טוב - גזירה, שמא יעשר ביום טוב.
41 י. יוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות
42 ובמעשר בהמה, והפניהם - בחטאת ובהשם ובככור ובחזה
43 ושוק; שמצוה זו היא לשמח באכילת בשר לפני ה', והרי
44 אכלו. אכל אין יוצאין ידי חובתם, לא בעופות ולא
45 במנחות - שאינם בשר המשמח. כבר בארנו בפסחים,
46 שחגיגת [- קרבן חגיגה של] ארבעה עשר [בניסן] רשות;

1 מאיכן הוא קורא? מתחלת חמש 'אלה הדברים', עד סוף
2 פְּרִשְׁת 'שְׁמַע'; ומדלג ל'יהיה אם שִׁמַּע', וגומר אותה;
3 ומדלג ל'עֲשֹׂה תַעֲשֶׂה', וקורא מִעֲשֹׂה תַעֲשֶׂה על הסדר עד
4 סוף בְּרִכּוֹת וקְלָלוֹת, עד "מְלַכְד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם
5 בְּחֵרֶב", ופוסק.

6 ד. כיצד הוא קורא? תוקעין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל יְרוּשָׁלַם, כְּדִי
7 לְהַקְהִיל אֶת הָעָם; ומביאין בימה גדולה, וְשָׁל עֵץ הֵיטָה,
8 ומַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע עֲזָרֹת נָשִׁים. וְהַמֶּלֶךְ עוֹלָה ויוֹשֵׁב
9 עָלֶיהָ, כְּדִי שִׁישְׁמְעוּ קְרִיאָתָהּ; וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלָם לְחַג,
10 מִתְקַבְּצִין סִבְיָיו. וְחֶזֶן [שמש] הַכֶּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה,
11 וְנוֹתֵנוּ לְרֹאשׁ הַכֶּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכֶּנֶסֶת נוֹתֵנוּ לְסֹגֵן [של כהן
12 גָּדוֹל], וְהַסֹּגֵן נוֹתֵנוּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתֵנוּ לְמֶלֶךְ -
13 כְּדִי לְהִדְרוֹ בְּרֵב בְּנֵי אָדָם. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבֵּל כִּשְׁהוּא עוֹמֵד;
14 וְאִם רָצָה, יֵשֵׁב. וּפּוֹתֵחַ וּמַבְרֵךְ בְּדֶרֶךְ שְׁמִיכָרְךָ כָּל קוֹרָא
15 בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכֶּנֶסֶת, וְקוֹרָא הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁאֻמְרָנוּ עַד שֶׁהוּא
16 גּוֹמֵר, וְגוֹלֵל וּמַבְרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שְׁמִיכָרְכִין בְּכַתִּי בְּנִסְיוֹת.
17 וּמוֹסִיף שִׁבְעַת בְּרִכּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: 'רָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ בַּעֲמֶךָ
18 יִשְׂרָאֵל', 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ', 'אַתָּה בְּחֵרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים' עַד
19 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהוֹמָנִים', בְּדֶרֶךְ שְׁמִיכָרְכִין בַּתְּפִלָּה; הָרִי
20 שְׁלֹשׁ בְּרִכּוֹת כְּמִטְבָּעַן [כלשונם הרגיל]. רְבִיעִית - מִתְפַּלֵּל
21 עַל הַמְּקַדֵּשׁ שֶׁיַּעֲמֹד, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן'; חֲמִישִׁית
22 - מִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מִלְּכוּתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַבּוֹחֵר
23 בְּיִשְׂרָאֵל'; שְׁשִׁית - מִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצֶה הָאֵל
24 עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים'; שְׁבִיעִית - מִתְחַנֵּן
25 וּמִתְפַּלֵּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶׁהוּא יְכוֹל לְפִי צָחוֹת לְשׁוֹנוֹ, וְחוֹתֵם
26 בָּהּ: 'הוֹשֵׁעַ ה' אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ צָרִיכִין לְהוֹשִׁיעַ,
27 בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

28 ה. הקריאה והבְּרִכּוֹת בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֵאָמַר: "תִּקְרָא אֶת
29 הַתּוֹרָה הַזֹּאת" - בְּלִשׁוֹנָה, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁם לְעוֹזוֹת
30 [אנשים שאינם מבינים לשון הקודש].

31 (ו.) וגרים שאינם מְכִירִים, חֲכִיבִין לְהַכִּין לָבָם וְלַהֲקָשִׁיב
32 אָזְנוֹם לְשִׁמְעַת בְּאִימָה וִירְאָה וְגִילָה בְּרַעְדָּה, כִּיּוֹם שְׁנוֹתָנָה בּוֹ
33 בְּסִינֵי. אֲפִלוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים שְׂיֻדְעִים כָּל הַתּוֹרָה בָּלָה,
34 חֲכִיבִין לְשִׁמְעַת כְּבוֹנָה גְּדוֹלָה יִתְרָה. וּמִי שֶׁאִינוּ יְכוֹל לְשִׁמְעַת -
35 מְכֻנָּה לְבוֹ לְקִרְיָאָה זו, שְׁלֹא קָבָעָה הַכְּתוּב אֶלָּא לְחֻזַּק דַּת
36 הָאָמָּת; וִירְאָה עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ עֲתָה נִצְטָנָה בָּהּ, וּמִפִּי הַגְּבוּרָה
37 שׁוֹמְעָה - שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁלִיחַ הוּא, לְהַשְׁמִיעַ דְּבָרֵי הָאֵל.

38 ז. יום הַקֹּהֵל שָׁחַל לְהִיטֵב בְּשַׁבָּת, מֵאַחֲרֵין אוֹתוֹ לְאַחֵר
39 הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי תְּקִיעַת הַחֲצוֹצְרוֹת וְהַתְּחַנּוּת, שֶׁאִינֶן דּוֹחִין אֶת
40 הַשַּׁבָּת.

41 בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הלכות בכורות

42 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ מִצְוֹת
43 לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶט: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שְׁלֹא
44 יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לְיְרוּשָׁלַם; (ג) שְׁלֹא יִפְדֶּה הַבְּכוֹר;
45 (ד) לְהַפְרִישׁ מִעֲשֹׂה בְּהֵמָה; (ה) שְׁלֹא יִגָּאֵל מִעֲשֹׂה בְּהֵמָה.

47 וְכָלֶלֶתִי מִעֲשֹׂה עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד,
48 וְהַכְּתוּב כָּלָלוּ עִמּוֹ, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי
49 הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁזֶה דָּם מִעֲשֹׂה וְדָם בְּכוֹר. וּבִאֲוֹר מִצְוֹת
50 אֵלּוּ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

פָּרָק א

51 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ כָּל פֶּטֶר רַחֵם הַזָּכָרִים, בֵּין בְּאֶדָם
52 בֵּין בְּבִהֵמָה טְהוֹרָה בֵּין בְּמִין הַחֲמוֹר, בֵּין שֶׁהֵיוּ שְׁלָמִים בֵּין
53 שֶׁהֵיוּ טְרָפוֹת [נוטות למות] - שְׁנֵאָמַר: "קֹדֶשׁ לִי כָּל בְּכוֹר,
54 פֶּטֶר כָּל רַחֵם בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל, בְּאֶדָם וּבְבִהֵמָה"; וְכָלֵן לְכֹהֲנִים.
55 ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר - נִפְדִּין, וּפְדִיּוֹן לְכֹהֵן; וּבְכוֹר
56 בְּהֵמָה טְהוֹרָה - נִשְׁחַט בְּעֹזָרָה כְּשֶׁאֵר קִדְּשִׁים קָלִים, זֹרְקִין
57 דָּמוֹ וּמִקְטִירִין אֲמוּרָיו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרִבָּנוֹת,
58 וּשְׂאֵר הַבָּשָׂר נֹאכָל לְכֹהֲנִים, שְׁנֵאָמַר: "אֵף פֶּדָה תִּפְדֶּה אֶת
59 בְּכוֹר הָאָדָם, וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. . אֵף בְּכוֹר
60 שׁוֹר. . לֹא תִּפְדֶּה - קֹדֶשׁ הֵם. . וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ".

61 ג. בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בַּעַל מוֹם, בֵּין שְׁנוֹלֵד בְּמוֹמוֹ
62 בֵּין שֶׁנִּפְל בּוֹ מוֹם אַחֵר שֶׁהֵיךְ תָּמִים - הָרִי הוּא לְכֹהֵן. אִם
63 רָצָה - אוֹכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם, אוֹ מוֹכְרוֹ, אוֹ מֵאֲכִילוֹ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה,
64 אֲפִלוּ לְגוֹי; מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָלִין, שְׁנֵאָמַר: "וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם,
65 פֶּסֶחַ אוֹ עֵרָ וְגו', הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר יַחֲדוֹ יֵאָכְלוּ, בְּצִבִּי
66 וּכְאֵל; וְהָרִי הוּא נִכְסִי כֹהֵן.

67 ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְיֹאמַר: 'הָרִי זֶה
68 קֹדֶשׁ' - שְׁנֵאָמַר: "תִּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ"; וְאִם לֹא הִקְדִּישׁוּ -
69 הָרִי זֶה מִתְקַדֵּשׁ מֵאֲלִיו, וְקִדְּשָׁתוּ מִרַחֵם הָיָא.

70 ה. מִצְוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נוֹהֲגֹת בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ.
71 וְאִין מְבִיאִין בְּכוֹרוֹת מְחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ, שְׁנֵאָמַר: "וְאָכַלְתָּ
72 לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ. . מִעֲשֹׂה דִּגְנָךְ וּדְגָנְךָ וְיִצְהָרְךָ, וּבְכֹרֹת
73 בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ" - מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מְבִיא מִעֲשֹׂה דִּגְן, אַתָּה
74 מְבִיא בְּכוֹר בְּקֶר וְצֹאן; וּמִמָּקוֹם שֶׁאִין אַתָּה מְבִיא מִעֲשֹׂה
75 דִּגְן, אִי אַתָּה מְבִיא בְּכוֹר בְּקֶר וְצֹאן, אֶלָּא {יֵאָכֵל בְּמוֹמוֹ}
76 (הָרִי הוּא כּוֹלִין). וְאִם הָיָא - אִין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִקְרָב;
77 אֶלָּא יֵאָכֵל בְּמוֹמוֹ.

78 (ו.) מִצְוָה זוֹ נוֹהֲגֹת בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֹא בְּפָנֵי הַבַּיִת,
79 כְּמוֹ מִעֲשֹׂה דִּגְן; וְאִינָהּ נוֹהֲגֹת בְּמִקְדָּשִׁין, כְּשֶׁהֵן בְּקִדְּשָׁתָן
80 קֹדֶם שֶׁיִּפְדּוּ, בֵּין קֹדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין קֹדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת.

81 ז. הַכָּל חֲכִיבִין בְּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם
82 וְיִשְׂרָאֵלִים. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַבְּכוֹר לְכֹהֵן - אִם נוֹלֵד בְּכוֹר -
83 מְקָרִיב דָּמוֹ וְאֲמוּרָיו כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאוֹכֵל שְׂאֵר הַבָּשָׂר
84 בַּתּוֹרֹת בְּכוֹר, שְׁנֵאָמַר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ
85 וּבְצֹאנְךָ וְגו'". אֲכָל בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה - כֹּהֲנִים
86 וְלוֹוִיִּם פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת מִתְּנוֹת בְּהֵמָה.

87 ח. הַבְּכוֹר [מִצְוָה שִׁיחִיָּה] נֹאכָל בַּתּוֹךְ שְׁנֵתוֹ, בֵּין תָּמִים בֵּין
88 בַּעַל מוֹם - שְׁנֵאָמַר: "לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֵּאָכְלוּ שְׁנֵה בִשְׁנֵה
89. . וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם. . בְּשִׁעְרֶיךָ תֵּאָכְלוּ". וּמֵאִמְתִּי מוֹנָה
90 לוֹ [לְתַחֲלִיל שְׁנֵתוֹ]? אִם תָּם [שִׁלֵּם] הוּא - מוֹנָה לוֹ מִיּוֹם
91 שֶׁמִּינִי, שֶׁהוּא רָאוּי לְהַקְרִיבָהּ. וְאִם נוֹלֵד בַּעַל מוֹם - מוֹנָה
92

1' תגהו לי בתוך זמן זה, ואני אטפל לעצמי - אינו רשאי
לתנו לו; שזה כמו מסייע על מתנותיו [- כדי שיתנו לו], וכבר
בארנו בתרומות, שהכהנים המסייעין בבית הגרנות ובבית
המטבחים ובתוך הרועים - אין נוהגין להן מתנותיהן
בשכרן.
טו. היה הבכור בעל מום, ואמר לו בתוך זמן זה: 'תגהו
לי שאכלנו', או שהיה תמים, ואמר לו: 'תגהו לי בתוך זמן
זה, שאקריבנו עתה' - הרי זה נוהג לו. ויראה לי, שהבכור
נתן לכל כהן שירצה.
טז. כהן שאכל פזית מבכור תמים חוץ לירושלים - לוקה
מן התורה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך
ותירשך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך". וכן זר שאכל פזית
מבכור, בין לפני זריקה [זריקת הדם] בין לאחר זריקה -
לוקה; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו
אזהרה אף לזר שאכל בכור, בין לפני זריקה בין לאחר
זריקה.
יז. הבכור - אין פודין אותו, שנאמר: "אף בכור שור או
בכור כשב או בכור עז, לא תפדה". וכן אין מוכרין אותו
כשהוא תם - שפינן שהוא עומד לקרבן, אין לכהן בו זכות
כדי למכרו; ובזמן הזה שאין בית [מקדש], הואיל והוא
עומד לאכילה, הרי הוא מתר למכרו, ואף על פי שהוא
תמים - בין לכהן, בין לישראל.
יח. בכור בעל מום - יש לכהן למכרו בכל זמן, בין בפני
[בזמן] הבית בין שלא בפני הבית, בין חי בין שחוט;
וכשהוא מוכר בשור בכור בעל מום - מוכרו בבית, אבל לא
בשוק [שזה זלזול בקדשים], כמו שבארנו בהלכות אסורי
מזבח. אבל בשור בכור תמים אינו נמכר, מפני שהוא בשור
קדש; וכהנים שנמנו [ששוחטים] על הבכור, מתרין לשקל
מנה כנגד מנה [חולקים ע"פ משקל חלק מול חלק].
יט. המפשיט בכור בעל מום, הרי זה מתר להפשיטו
באיזה דרך שירצה: אם רצה להרגיל [דרך רגיל], מרגיל.
וכן שאר פסולי המקדשין - אם רצה להפשיטו מן הרגל,
מפשיט.

1 לו מיום שנולד; והוא, שפלו לו חדשיו [שהיה בהריון מלא],
2 שהרי נראה [ראוי] לאכילה ביום לדתו; אבל אם לא ידע
3 בודאי שפלו לו חדשיו, מונה לו מיום שמיני.
4 ט. נולד לו מום בתוך שנתו - רשאי לקימו כל שנים עשר
5 חדש; נולד לו מום בסוף שנתו - מתר לקימו שלשים יום
6 מיום שנפל בו המום, ואף על פי שהוא מתאחר לאחר
7 שנתו. ביצד? כגון שנפל בו מום בחמשה עשר יום לפני
8 גמר שנתו, משלימין לו חמשה עשר אחר שנתו. נולד לו
9 מום אחר שנתו - אינו רשאי לקימו אלא עד שלשים יום,
10 ויאכל.
11 י. הבכור בזמן הזה - מניחו עד שיפול בו מום, ויאכל.
12 יא. ועד שלא נראה [בו מום] להראותו לחכם, רשאי לקימו
13 שנים ושלש שנים. ומשנראה להראותו לחכם - אם נולד
14 בו מום בתוך שנתו, רשאי לקימו כל שנים עשר חדש; נולד
15 [המום] אחר שנתו, מקימו שלשים יום.
16 יב. שנה של בכור - היא שנת לבנה תמימה, שנים עשר
17 חדש מיום ליום; ואם היתה שנה מעברת - נתעברה לו,
18 ומונה שלשה עשר חדש. נולדו לו שני טלאים, אחד
19 בחמשה עשר של אדר הראשון, ואחד בראש חדש אדר שני
20 - זה שנולד בראש חדש אדר שני - בין שהגיע יום ראשון
21 באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה. וזה שנולד בחצי
22 אדר ראשון - לא עלתה לו שנה, עד חצי אדר של שנה
23 הבאה; הואיל ונולד בחדש העבור, מונין אותו לו.
24 יג. עבר ואחר הבכור לאחר שנתו - אף על פי שהוא עובר
25 בלא תעשה, אם היה תם - הרי זה לא נפסל, אלא מקריבו;
26 ואם היה בעל מום, שוחטו בכל מקום, שנאמר: "מעשר
27 דגנך ותירשך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך", מקיש בכור
28 למעשר - מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה, אף בכור
29 אינו נפסל משנה לחברתה.
30 יד. אין נוהגין את הבכור לכהן בשניולד, שאין זו גדלה
31 לכהן, אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט, ויתננו לכהן.
32 ועד כמה ישראל חזקין להטפל בבכור? בהמה דקה,
33 שלשים יום; ובגסה, חמשים יום. ואם אמר לו הכהן:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' ו' אלול ה'תשע"ב

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ב

הלכות שקלים

פרק ג

72 אצל השלחני ומצרף [פורט] שקל בשני חציין, יתן לו
73 תוספת על השקל [דמי חילוף], ואותה התוספת נקראת
74 'קולבון'. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם, חזקין
75 בקולבון [תנא].
76 ב. כל מי שאינו חזק בשקלים, כגון שתי נשים או שני
77 עבדים שנתנו שקל - פטורין מן הקולבון; וכן אם היה
78 אחד חזק ואחד פטור, ונתן החזק על יד [בשביל] הפטור

70 א. חצי השקלים - הפל צריכין להם, כדי שיתן כל אחד
71 ואחד חצי שקל שהוא חזק בו; לפיכך, כשהיה אדם הולך

1 - כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה, או עבד - פטור
2 מן הקולבון. וכן הכהנים, פטורין מן הקולבון; והשוקל על
3 יד הכהן, פטור מן הקולבון.
4 ג. הנותן שקל עליו ועל העני, או על שכנו, או על בן עירו
5 - אם נתנו להם מתנה, פטור מן הקולבון, שהרי נתן חצי
6 שקל מתנה, כדי להרבות בשקלים. ואם נתן להם חצי
7 השקל על ידם [בשבילים] דרך הלואה, עד שייחזירו לו
8 כשתמצא ידם - חייב בקולבון.
9 ד. האחים שעדין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן
10 השתפים שנתנו שקל על ידי שניהם - פטורין מן הקולבון.
11 במה דברים אמורים? בשתפין ששאו ונתנו במעות
12 השתפות, ונשתנה עין המעות [נתחלפו הכספים שבהם
13 השתתפו]; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו, וערבום
14 ועדין לא נשתנו המעות ולא הוציאום - הרי אלו חייבין
15 בקולבון. נשאו ונתנו ואחר זמן חלקו, וחרור ונשתתפו -
16 חייבין בקולבון; עד שישאו ויתנו בשתפות זו האחרונה,
17 וישתתפו המעות.
18 ה. האחין והשתפין שהיה להם בהמה וכספים, וחלקו
19 בכספים - חייבין בקולבון, אף על פי שעדין לא חלקו
20 בהמה; חלקו בהמה, ולא חלקו בכספים - פטורין מן
21 הקולבון עד שיחלקו הכספים, ואין אומרים: 'הרי הם
22 עומדים לחלקה'.
23 ו. הנותן שקל להקדש כדי שייחשב לו מחצית השקל
24 שהוא חייב בה, ויטל חצי שקל ממה שנגבה מן החצאים
25 [מאנשים אחרים] - חייב שני קולבונות; שאילו היה השקל
26 בלו לשקלים, היה חייב קולבון אחד.
27 ז. במה הוא שעור הקולבון? בזמן שהיו נותנין במחצית
28 השקל שני דינרין - היה הקולבון חצי מעה, שהוא אחד
29 משנים עשר דינרין; ומעולם לא נתן הקולבון פחות מזה.
30 והקולבונות אינן כשקלים, אלא מניחין אותן השלחנים
31 בפני עצמן, עד שישתפק מהן ההקדש.
32 ח. מי שאבד שקלו - חייב באחריותו, עד שיימסרנו לגזבר.
33 בני העיר ששלחו את שקליהם ביד שליח, ונגבבו או אבדו
34 - אם שומר חנם הוא - הרי זה נשבע להם ונפטור, כדין
35 פל שומר חנם; והם חוזרים ונותנים שקליהם פעם שניה.
36 ואם אמרו אנשי העיר: 'הואיל ואנו משלמים, אין רצוננו
37 שישבע השליח, שהוא נאמן לנו' - אין שומעים להן;
38 תקנת חכמים היא, שאין הקדש יוצא בלא שבועה. נמצאו
39 השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח - אלו ואלו
40 שקלים, ואין עולים להן לשנה אחרת; והראשונים יפלו
41 לשקלי השנה, והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה.
42 ט. שלחו את שקליהם ביד שומר שחר, שהרי הוא חייב
43 בגובה ואבדה, ואבדו ממנו באנס, כגון שלקחום לסטים
44 מזינים, שהוא פטור - רואים: אם אחר שנתרמה התרומה
45 נאנס, נשבע השליח לגזברים, ובני העיר פטורים -
46 שהתורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות, וברשות
47 הקדש הן; ובני העיר, מה היה להם לעשות? - הרי לא

48 מסרו אלא לשומר שחר, שהוא חייב בגובה ואבדה, אבל
49 האנס אינו מצוי. ואם אבדו קדם שנתרמה התרומה, עדין
50 ברשות בני העיר הם, והשליח נשבע לאנשי העיר, והם
51 משלמין. נשבע וגבו שקלים שנית, ואחר כך החזירום
52 הלסטים - אלו ואלו שקלים, ואין עולים להן לשנה אחרת;
53 והשניים יפלו לשקלי שנה שעברה. יש מי שאומר,
54 שהשקלים הראשונים שיפלו לשקלי השנה, הם השקלים
55 שנגבבו בתחלה ואבדו או נאנסו וחרור; ויש מי שאומר
56 שהשקלים הראשונים, הם שהגיעו ליד הגזבר תחלה
57 [שנתנו בני העיר בשנית].
58 י. הנותן חצי שקל לחברו להוליכו לשלחני לשקל אותו
59 על ידו [לתת מחצית השקל בשבילו], הלק ויסקלו על ידי
60 עצמו [בשביל עצמו] כדי שלא ימשכנו אותו - אם נתרמה
61 התרומה [מהשקלים שבלשכה], מעל השוקל [השליח]; שנה
62 השקל ברשות הקדש הוא, שגבר תרמו על העתיד לגבות,
63 ונמצא זה הציל עצמו בממון ההקדש, ונהנה בזה השקל.
64 ואם לא נתרמה התרומה, לא מעל; והוא חייב לתן לחברו
65 חצי שקל שנתן לו. וכן הגזל או הגונב חצי שקל ויסקלו,
66 יצא; והוא חייב לשלם לבעלים שנים, או להוסיף חמש [אם
67 נשבע לשקר והודה].
68 יא. הנותן מחצית השקל מן ההקדש, ונתרמה תרומה,
69 כשיתפקו ממנה [- כשקירבו קרבן מתרומה זו] - יתחייב
70 במעילה, ויצא ידי מחצית השקל. נתנו ממעות מעשר שני,
71 יאכל כנגדו [פדיונו] בירושלים; מדמי שביעית, יאכל כנגדו
72 בקדשת שביעית. היו של עיר הנדחת, לא עשה בלום.
73 יב. המפריש שקלו וסבור שהוא חייב בו, ונמצא שאינו חייב
74 - לא קדש. המפריש שנים, ונמצא שאינו חייב אלא אחד -
75 אם בזה אחר זה, האחרון לא קדש; ואם בבת אחת, האחד
76 שקלים והשני מותר שקלים. הפריש שקלו ומת, ופל
77 לנדבה.
78 יג. הלוקח מעות בידו, ואמר: 'אלו לשקלי', או שהיה
79 מלקט מעה מעה או פרוטה פרוטה, וכשהתחיל ללקט
80 אמר: 'הריני מלקט מעות לשקלי' - אפלו לקט מלא כיס,
81 ונתן מהן חצי שקל שהוא חייב בו, והשאר חלין; שמתר
82 השקלים - חלין.
83 יד. מעות שנמצאו בין תבה של שקלים לתבה של נדבה
84 - קרוב לשקלים, יפלו לשקלים; קרוב לנדבה, יפלו
85 לנדבה; מחצה למחצה, יפלו לנדבה - מפני שהנדבה כלה
86 עולה לאשים, והשקלים מסתפקין מהם לעולות ולדברים
87 אחרים.
88 טו. וכן כל המעות הנמצאות בין כל תבה ותבה, יפלו
89 לקרוב. נמצאו מחצה למחצה - אם בין עצים ללבונה
90 נמצאו, יפלו ללבונה; בין קנים [תורים ובני יונה] לגזלי
91 עולה, יפלו לגזלי עולה. זה הכלל: הולכין אחר הקרוב,
92 בכלן; מחצה למחצה, להחמיר. וכל המעות הנמצאות בהר
93 הפית - חלין; שאין הגזבר מוציא מעות מתרומת הלשכה,
94 עד שהוא מחללן על הבהמות שלוקח לקרבנות.

פרק ד

א. תרומת הלשכה [חצאי השקלים], מה יעשה בה? לוקחין ממנה תמידין של כל יום, והמוספין, וכל קרבנות הצבור ונספיהם, והמלח שמולחין בו כל הקרבנות; וכן העצים, אם לא הביאו עצים ולא מצאו אלא בדמים; והקטרת ושכר עושיה, ולחם הפנים ושכר עושי לחם הפנים, והעמר, ושתי הלחם, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח [ביום הכיפורים] ולשון של זהורית שקושרים בין קרניו - כל אלו באין מתרומת הלשכה.

ב. אכל פר העלם דבר [שווג] של צבור, ושעירי עבודה זרה - פתחלה גובין להם [מגבית מיוחדת], ואינן באין מתרומת הלשכה. פרוכות של היכל - תחת בנן צשויות, ואינן באין מתרומת הלשכה אלא מקדשי בך הבית; אבל פרוכות של שערים, באין מתרומת הלשכה. המנוחה וכלי שרת, מצותן שביבאו ממותר הנסכים - ובהלכות קלי המקדש והעובדים בו, יתבאר מה הוא מותר הנסכים; ואם לא היה להם מותר נסכים, יבואו מתרומת הלשכה. בגדי כהנה - בין בגדי כהן גדול, בין שאר בגדי כל הכהנים שעובדין במקדש - הכל באין מתרומת הלשכה.

ג. כל הבהמות הנמצאות בירושלים, או חוצה לה בקרוב ממנה, הבהמות עולות, כמו שיתבאר בפסולי המקדשין - נסביהן באין מתרומת הלשכה; וכן גוי ששלח עולתו ממדינה אחרת, ולא שלח עמה דמי נסכים - יבואו נסביה מתרומת הלשכה.

ד. גר שמת והניח זבחים - אם יש לו נסכים, קרבין משלו; ואם לאו, באין מתרומת הלשכה. כהן גדול שמת, ולא מנו אחר תחתיו - מקריבין את החבתין מתרומת הלשכה. מבקרי [בדוקי] מומין שביירושלים, ותלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה לכהנים, והמלמדים להם הלכות קמיצה, ונשים המגדלות בניהן [בטהרה] לפרה אדמה - כלם נוטלין שכרם מתרומת הלשכה; וכמה הוא שכרם? כמה שיפסקו להם בית דין.

ה. בשנת השמיטה שהיא הפקר, שוכרין בית דין שומרין שישמרו מקצת ספיחים שצמחו [מאליהם], כדי שיביאו מהם העמר ושתי הלחם, שאינן באים אלא מן החדש; ואלו השומרין, נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.

ו. מי שהתנדב לשמר כהנים - אין שומעין לו; גזרה משום בעלי זרוע, שמא יבואו ויטלו מהם. לפיכך תקנו להם חכמים שישלו שכר מן הלשכה, כדי שיפגשו הכל מאותו מקום שאלו שומרין שם [משום השכר מתפרסם הדבר שלהקדש הן].

ז. מגיהי ספרים שביירושלים, נוטלין שכרן מתרומת הלשכה; ודינין שדינין את הגזלנין בירושלים, נוטלין שכרן

מתרומת הלשכה. וכמה היו נוטלין? תשעים תשעים מנה בכל שנה; ואם לא הספיקו להם - אף על פי שלא רצו - מוסיפין להם כדי צרכן, הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם. ח. כבש היו עושין מהר הבית להר המשחה, שעליו מוציאים פרה אדמה, וכן היו עושין כבש, שמוציאין עליו שעיר המשתלח; ונשיהם נעשים משירי הלשכה. וכן מנבח העולה, וההיכל, והעזרות - באין משירי הלשכה. אמת [נתלת] המים שביירושלים [העוברת בעזרה], וחרומת ירושלים, וכל מגדלותיה, וכל צרכי העיר - באין משירי הלשכה. וגוי שהתנדב מעות לזבחים האלו, או לעשות עמהם כהנים - אין מקבלין ממנו, ואפלו גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], שנאמר: "לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו וגו'", ונאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

ט. מותר תרומת הלשכה, וכן מותר שירי הלשכה - לוקחים בו זכרים, ויקרבו כלן עולות; שתנאי בית דין הוא על כל המותרות, שיקרבו עולת כהמה; אבל לא עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואלו העולות הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים 'קין למזבח'.

י. שקלים שלא הספיקו להם לכל קרבנות הצבור, מוציאין את הראוי להם מקדשי בך הבית; אבל אין בך הבית מוציא את הראוי לו מקדשי המזבח.

יא. משיגיע ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות הצבור אלא מתרומה חדשה; ואם לא באה חדשה, לוקחין מן הישנה. לפיכך, אם הגיע ראש חדש ניסן, ויש עמהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה - פודין אותן ומוציאין אותן לחלין אף על פי שהן תמימין, ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקציצין בה את המזבח; שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידין, שאם לא יהיו צריכים להן, יצאו לחלין.

יב. וכך היו עושין במותר הקטרת משיגיע ראש חדש ניסן: מחללים [פודים] אותו על שכר האמנים [מפסמי הקטורת], וחוזרין מעות השכר לקין המזבח, ונוטלין האמנים מותר הקטרת בשכרם, וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהם מתרומה חדשה - כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה. ואם אין להם תרומה חדשה, מקטירין אותה מתרומה ישנה.

בריש רחמנא דסייען

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ב

הלכות קידוש החדש

מצות עשה אחת, והיא לחשב ולידע ולקבוע באיזה יום הוא תחלת כל חדש וחדש מתדשי השנה. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

פרק א

א. חדשי השנה הם חדשי הלכנה, שנאמר: "עלת חדש בחדשו", ונאמר: "החדש הזה לכם ראש חדשים" - כף אמרו חכמים: 'הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה במראה הנבואה דמות לכנה, ואמר לו: כנה ראה וקדש'. והשנים שאנו מחשבים - הן שני החמה, שנאמר: "שמור את חדש האביב".

ב. וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלכנה? קרוב - מעט פחות מאחד עשר יום. לפיכך, כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו שלשים יום, או פחות מעט או יותר מעט - מוסיפין חדש אחד, ועושין אותה השנה שלשה עשר חדש, והיא הנקראת 'שנה מעברת'; שאי אפשר להיות השנה שנים עשר חדש וכך וכך ימים, שנאמר: "לחדשי השנה" - חדשים אתה מונה לשנה, ואין אתה מונה ימים.

ג. הלכנה נסתרת בכל חדש וחדש, ואינה נראית כמו שני ימים או פחות או יותר, כמו יום אחד קדם שתדבק [בכו מקביל] בשמש בסוף החדש, וכמו יום אחד אחר שתדבק בשמש; ותראה במערב בערב. וכליל שתראה בערב אחר שנסתרה - הוא תחלת החדש, ומונין מאותו היום תשעה ועשרים יום. ואם יראה הירח ליל שלשים, יהיה יום שלשים ראש החדש; ואם לא יראה, יהיה ראש החדש יום אחד ושלשים, ויהיה יום שלשים מתדש שעבר. ואין נזקקין לירח כליל אחד ושלשים, בין שנראה בין שלא נראה; שאין לך חדש לכנה יותר על שלשים יום.

ד. חדש שיהיה תשעה ועשרים יום, ויראה הירח כליל שלשים - נקרא 'חדש חסר'; ואם לא יראה הירח, ויהיה החדש שעבר שלשים יום - נקרא 'חדש מעבר', ונקרא 'חדש מלא'. וירח שיראה כליל שלשים, הוא הנקרא 'ירח שנראה בזמנו'; ואם נראה כליל אחד ושלשים, ולא נראה כליל שלשים - הוא נקרא 'ירח שנראה כליל עבורו'.

ה. אין ראית הירח מסורה לכל אדם, כמו שבת בראשית [שבתות השנה] שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי. אלא לבית דין הדבר מסור, עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש - הוא שיהיה ראש חדש, שנאמר: "החדש הזה לכם", עדות זו תהיה מסורה "לכם".

ו. בית דין מחשבים בחשבונות כדרך שמחשבים האצטגנינין [חזיון בכוכבים], שיודעין מקומות הכוכבים ומהלכם, וחוקרים ומדקדקים [בחישובים] עד שיגיעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים, או אין אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה, יושבים ומצפים לעדים כל היום בלילה, שהוא יום שלשים. אם באו עדים, ודרשו וחקרום בהלכה, ונאמנו [אומותו] דבריהם [בהצלחה לחשבון] - מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו עדים - משלימים שלשים, ויהיה החדש מעבר. ואם ידעו בחשבון שאין אפשר שיראה - אין יושבים יום שלשים, ואין מצפים לעדים; ואם באו עדים - יודע בודאי שהן עדי שקר, או

שנראת להם דמות לכנה מן העבים, ואינה הלכנה הודאית [האמיתית].

ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושידעו את העדים, עד שיקדשו את החדש; וישלחו ויודיעו שאר העם, באי זה יום הוא ראש החדש, כדי שיידעו באי זה יום הם המועדות, שנאמר: "אשר תקראו אתם מקראי קדש", ונאמר: "ושמרת את החקק הזאת למועדה".

ח. אין מחשבים וקובעין חדשים ומעברים שנים אלא בארץ ישראל, שנאמר: "כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים". ואם היה אדם גדול בחכמה, ונסמך בארץ ישראל, ויצא לחוצה לארץ, ולא הניח בארץ ישראל כמותו - הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחוצה לארץ; ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו, ואין צריך לומר גדול ממנו - הרי זה אסור לקבץ ולעבר בחוצה לארץ; ואם עבר וקבע ועבר, לא עשה כלום.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ב

פרק ב

א. אין פשר לעדות ראש החדש, אלא שני אנשים כשרים הראויין להעיד בכל דבר ודבר; אבל נשים ועבדים - הרי הם כשאר פסולי עדות, ואין מעידים. אב וכנו שראו את הירח, ילכו לבית דין להעיד - לא מפני שעדות החדש כשרה בקרובים, אלא שאם ימצא אחד מהם פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסלנות, יצטרף השני עם אחר, ויעיד; וכל הפסול לעדות מדברי סופרים - אף על פי שהוא כשר מן התורה, פסול לעדות החדש.

ב. דין תורה, שאין מדקדקין בעדות החדש [לחקור מתי ראו והיכו, שחר]. אפילו קדשו את החדש על פי עדים, ונמצאו זוממין בעדות זו - הרי זה מקדש; לפיכך היו בראשונה מקבלים עדות החדש מפל אדם מישראל, שפל ישראל בחזקת כשרות, עד שיידע לך שזה פסול. משקלקלו המינים, והיו שוכרים אנשים להעיד שראו, והם לא ראו - התקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש, אלא מעדים שמפירים בית דין אותן שהם כשרים, ושיהיו דורשים וחוקרים בעדותן.

ג. לפיכך, אם לא יהיו בית דין יודעים [מכירים] את העדים שראו את הירח - משלחין אנשי העיר שנראה בה עם העדים שראו, עדים אחרים שמזכיר אותן לבית דין [מעידים על כשרותם] ומודיעין אותן שאלו כשרין הן, ואחר כך מקבלין מהן.

ד. בית דין מחשבים בדרכים שהאצטגנינין מחשבים בהם, ויודעים הלכנה כשתראה בחדש זה, אם תהיה בצפון השמש או בדרומה, ואם תהיה רחבה או קצרה, ולהיכן יהיו ראשי קרניה [קרני אורה] נוטין. וכשיבואו העדים

1 לְהַעֲדִיד, בּוֹדְקִים אוֹתָם: 'בִּיצֵד רְאִיתָם אוֹתָהּ, בִּצְפוֹן אוֹ
2 בְּדוֹם? לְהִיכֵן הָיָה קְרִינָה נוֹטוֹת? כִּמָּה הָיְתָה גְבוּהָ [וּמִן
3 הָאוֹפֶק] בְּרִאִית עֵינֶיכֶם, וְכִמָּה הָיְתָה רַחֲבָה? אִם נִמְצְאוּ
4 דְּבָרֵיהֶם מְכֻנֵּיין לְמָה שְׁנוּדָע בְּחֻשְׁבוֹן, מְקַבְּלִים אוֹתָם; וְאִם
5 לֹא נִמְצְאוּ דְּבָרֵיהֶם מְכֻנֵּיין, אֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם.
6 ח. אָמְרוּ הָעֲדִים: 'רְאִינוּהוּ [בְּבוֹאֵת הִירֵחַ] בְּמִים' אוֹ 'בְּעֵבִים
7 [מִבְּעַד לַעֲנָנִים] אוֹ 'בְּעֻשְׁשִׁית' [מִשְׁתַּקֶּפֶת בְּכָל זִכּוּכִית], אוֹ
8 שָׂרְאוּ מִקְצָתוֹ בְּרָקִיעַ וּמִקְצָתוֹ בְּעֵבִים אוֹ בְּעֻשְׁשִׁית אוֹ בְּמִים
9 - אֵין זֶה רְאִיָּה, וְאֵין מִקְדָּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד:
10 'רְאִיתִיו גְּבוּהָ בְּעֵינַי כְּמוֹ שְׁתֵּי קוֹמוֹת', וְאָמַר הַשֵּׁנִי: 'כְּמוֹ
11 שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת הָיָה גְבוּהָ' - מִצְטַרְפִּים; אָמַר הָאֶחָד: 'כְּמוֹ
12 שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'כְּמוֹ חֲמִשָּׁה' - אֵין מִצְטַרְפִּים;
13 וּמִצְטַרְפִּי הָאֶחָד מֵהֶם עִם שְׁנֵי שְׁעִידֵי כְּמוֹתוֹ, אוֹ יִהְיֶה
14 בִּיגִיָּהֶם קוֹמָה אַחַת.
15 ו. אָמְרוּ: 'רְאִינוּהוּ בְּלֹא כְּנָה, וְכִינֵן שֶׁהִתְכַּוְּנוּ בּוֹ וְנִתְכַּוְּנוּ
16 לְרִאֲתוֹ לְהַעֲדִיד, שׁוֹב לֹא רְאִינוּהוּ' - אֵין זֶה עֲדוּת, וְאֵין
17 מִקְדָּשִׁים עָלֶיהָ, שְׁמָא עֵבִים נִתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאוּ בְּלִבָּנָה, וְהִלְכוּ
18 לָהֶם. אָמְרוּ עֲדִים: 'רְאִינוּהוּ בְּיוֹם תְּשַׁעָּה וְעֶשְׂרִים שְׁחִירִית
19 בְּמִדְּוָר קָדָם שְׁתַּעֲלָה הַשָּׁמֶשׁ, וְרְאִינוּהוּ עֲרִכִית בְּמַעֲרֵב בְּלִיל
20 שְׁלֹשִׁים' - הָרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָנִים, וּמִקְדָּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת, שֶׁהָרִי
21 רְאוּהוּ בְּזִמְנֵנוּ; אֲבָל הָרְאִיָּה שְׁאֵמְרוּ שָׂרְאוּהוּ בְּשַׁחֲרִית, אֵין
22 נִתְקַנֵּין לָהּ, שְׁאֵין אֲנִי אֶחָדֵם לְרִאֲתָה שְׁחִירִית, וּבִידְעָה
23 שֶׁהָעֵבִים הֵם שְׁנִיתְקַשְּׁרוּ, וְנִרְאָה לָהֶם בְּלִבָּנָה. וְכֵן אִם רְאוּהוּ
24 בְּזִמְנֵנוּ, וּבְלִיל עֲבוּרוֹ לֹא נִרְאָה - הָרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָנִים; שְׁאֵין
25 אֲנִי אֶחָדֵם אֲלֹא לְרִאֲתָה לִיל שְׁלֹשִׁים בְּלִבָּד.
26 ז. בִּיצֵד מְקַבְּלִין עֲדוּת הַחֹדֶשׁ? כָּל מִי שָׂרְאוּ לְהַעֲדִיד שָׂרְאָה
27 אֶת הַיָּרֵחַ, בָּא לְבִית דִּין; וּבֵית דִּין מְכַנִּיסִים אוֹתָם כָּלֵם
28 לְמָקוֹם אֶחָד, וְעוֹשִׂים לָהֶם סִעּוּדוֹת גְּדוּלוֹת, כְּדִי שִׁיְהִי הָעֵם
29 רְגִילִים לְבוֹא. וְזוּג [עֲדִים] שָׁבָא רֵאשׁוֹן, בּוֹדְקִים אוֹתוֹ
30 רֵאשׁוֹן בְּבִדְקוֹת שְׁאֵמְרָנוּ. מְכַנִּיסִים אֶת הַגְּדוֹל, וְשׁוֹאֲלִים
31 אוֹתוֹ; וְנִמְצְאוּ דְּבָרָיו מְכֻנֵּיין לְחֻשְׁבוֹן, מְכַנִּיסִים אֶת חֲבֵרוֹ;
32 נִמְצְאוּ דְּבָרֵיהֶם מְכֻנֵּיין, עֲדוּתָם קָמַת. וְשְׁאֵר כָּל הַזּוּגוֹת,
33 שׁוֹאֲלִים אוֹתָם רֵאשֵׁי דְּבָרִים - לֹא שְׁצִירִיכִים לָהֶם, אֲלֹא כְּדִי
34 שְׁלֹא יִצְאוּ בְּפִחֵי נֶפֶשׁ [מֵאוֹכְזֵיבַם], כְּדִי שִׁיְהִי רְגִילִין לְבוֹא.
35 ח. וְאַחֲרַי כֶּף, אַחֲרֵי שֶׁתִּתְקַנְּסוּ הָעֲדוּת, רֵאשׁ בֵּית דִּין אָמַר:
36 'מִקְדָּשׁ', וְכָל הָעֵם עוֹנִים אַחֲרָיו: 'מִקְדָּשׁ, מִקְדָּשׁ'. וְאֵין
37 מִקְדָּשִׁים אֶת הַחֹדֶשׁ אֲלֹא בְּשִׁלְשָׁה, וְאֵין מִחֻשְׁבִּים אֲלֹא
38 בְּשִׁלְשָׁה, וְאֵין מִקְדָּשִׁים אֲלֹא חֹדֶשׁ שְׁנִירְאָה בְּזִמְנֵנוּ [לִי ל'].
39 וְאֵין מִקְדָּשִׁים אֲלֹא בְּיוֹם; וְאִם קִדְּשׁוּהוּ בְּלִילָה, אֵינוֹ מִקְדָּשׁ.
40 אֲפִלּוּ רְאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמְרוּ בֵּית דִּין
41 'מִקְדָּשׁ' עַד שֶׁחֻשְׁבָּה לִיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, אוֹ שְׁנִיתְקַרְו
42 הָעֲדִים, וְלֹא הִסְפִּיקוּ בֵּית דִּין לִזְמַר 'מִקְדָּשׁ' עַד שֶׁחֻשְׁבָּה
43 לִיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים - אֵין מִקְדָּשִׁין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ
44 מְעַבֵּר, וְלֹא יִהְיֶה רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֲלֹא יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, אֶף
45 עַל פִּי שְׁנִירְאָה בְּלִיל שְׁלֹשִׁים; שְׁאֵין הָרְאִיָּה קוֹבַעַת, אֲלֹא
46 בֵּית דִּין שְׁאֵמְרוּ 'מִקְדָּשׁ' הֵם שְׁקוֹבְעִים.
47 ט. רְאוּהוּ בֵּית דִּין עֲצָמָם בְּסוֹף יוֹם תְּשַׁעָּה וְעֶשְׂרִים - אִם

48 עֲדִין לֹא יִצָּא כּוֹכַב בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - בֵּית דִּין אוֹמְרִים
49 'מִקְדָּשׁ, מִקְדָּשׁ', שְׁעֲדִין יוֹם הוּא. וְאִם רְאוּהוּ בְּלִיל שְׁלֹשִׁים,
50 אַחֲרֵי שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי כּוֹכְבִים - לְמַחֲר מוֹשִׁיכִים שְׁנֵי דִּינִים אֲצֵל
51 אֶחָד מֵהֶם, וְיַעֲדוּ הֵם הַשָּׁנִים בְּפָנֵי הַשִּׁלְשָׁה, וְיִקְדְּשׁוּהוּ
52 הַשִּׁלְשָׁה.
53 י. בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - בֵּין שׁוֹגְגִין, בֵּין מְטַעֲיִן,
54 בֵּין אֲנוּסִין - הָרִי זֶה מִקְדָּשׁ, וְחֻכְיֵין הַכָּל לְתַקֵּן הַמוֹעֲדוֹת
55 עַל יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ; אֶף עַל פִּי שְׁנָה יָדַע שְׁטַעֲנוּ, חִיב לְסַמֵּךְ
56 עֲלֵיהֶם, שְׁאֵין הַדְּבָר מְסוּר אֲלֹא לָהֶם, וְיִמִּי שְׁצִנָּה לְשֹׁמֵר
57 הַמוֹעֲדוֹת, הוּא צָנָה לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם - שְׁנִירְאָמֵר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ
58 אֹתָם".

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ב

פרק ג

א. עֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - אִם הָיָה בִּיגִיָּהֶן וּבִין מְקוֹם
שֵׁינָם בּוֹ בֵּית דִּין מִתְּלַף לִילָה יוֹם אוֹ פָּחוֹת, הוֹלְכִין
וּמַעֲדִינִין; וְאִם הָיָה בִּיגִיָּהֶן יָתֵר עַל כֵּן, לֹא יִלְכוּ, שְׁאֵין עֲדוּתָן
אַחֲרֵי יוֹם שְׁלֹשִׁים מוֹעֲלָת, שֶׁכֶּכֶר נִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ.
ב. עֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - הָרִי אֵלּוֹ הוֹלְכִין לְבִית דִּין
לְהַעֲדִיד, וְאֲפִלּוּ הָיָה שָׁבָת, שְׁנִירְאָמֵר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם
בְּמוֹעֲדָם"; וְכָל מְקוֹם שְׁנִירְאָמֵר 'מוֹעֵד', דּוּחָה אֶת הַשָּׁבָת.
לְפִיכָף, אֵין מְחַלְלִין אֲלֹא עַל רֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן וְעַל רֵאשׁ חֹדֶשׁ
תִּשְׁרִי בְּלִבָּד, מִפְּנֵי תַּקְנֵת הַמוֹעֲדוֹת [קִיּוֹם תַּקְנֵי שֶׁל
הַמוֹעֲדִים]; וּבְזִמְנֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָמַם, מְחַלְלִין עַל כָּלֵם,
מִפְּנֵי קֶרֶפֶן מוֹסָף שֶׁבְּכָל רֵאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהוּא דּוּחָה אֶת
הַשָּׁבָת.
ג. כָּשֶׁם שֶׁמְחַלְלִים הָעֲדִים שָׂרְאוּ אֶת הַחֹדֶשׁ אֶת הַשָּׁבָת -
כֶּף מְחַלְלִים עִמָּהֶם הָעֲדִים שְׁמוֹפְסִים אוֹתָם [מַעֲדִידִים עַל
כַּסּוּרוֹת] בְּבֵית דִּין, אִם לֹא הָיָה בֵּית דִּין מְכַרִּים אֶת
הָרֵאשִׁים; וְאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שְׁמוֹדִיעַ [מַכְשִׁיר] אוֹתָן לְבִית דִּין
עַד אֶחָד - הָרִי זֶה הוֹלֵךְ עִמָּהֶם וּמְחַלֵּל מִסְפֵּק, שְׁמָא יִמְצָא
אַחֲרָיו וְיִצְטַרְף עִמּוֹ.
ד. הָיָה הָעֵד שָׂרְאָה אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלִיל הַשָּׁבָת חוּלָה -
מְרַפְּיִים אוֹתוֹ עַל הַחֲמֹר, וְאֲפִלּוּ בְּמִטָּה. וְאִם יֵשׁ לָהֶן אוֹרֵב
[אֲנָשִׁים אוֹרֵבִים] בְּדֶרֶךְ, לּוֹקְחִים הָעֲדִים בִּידָם כְּלִי זֵין; וְאִם
הָיְתָה דֶּרֶךְ רַחֲוָקָה, לּוֹקְחִים בִּידָם מְזוֹנוֹת. וְאֲפִלּוּ רְאוּהוּ
גְּדוֹל וְנִרְאָה לְכָל - לֹא יֵאמְרוּ: 'כָּשֶׁם שְׁרִירְאִינוּהוּ אֲנַחְנוּ, כֶּף
רְאוּהוּ אַחֲרֵים, וְאֵין אֲנִי צָרִיכִין לְחַלֵּל אֶת הַשָּׁבָת'; אֲלֹא כָּל
שִׁירְאָה הַחֹדֶשׁ, וְיִהְיֶה רְאוּי לְהַעֲדִיד, וְיִהְיֶה בֵּינוּ וּבֵין הַמְּקוֹם
שֶׁקְּבוּעַ בּוֹ בֵּית דִּין לִילָה יוֹם אוֹ פָּחוֹת, מְצִנָּה עָלָיו לְחַלֵּל
אֶת הַשָּׁבָת, וְלִילָה וְלְהַעֲדִיד.
ה. בְּרִאשׁוֹנָה הָיָה מְקַבְּלִים עֲדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים.
פַּעַם אַחַת נִשְׁתַּחֲוּ הָעֲדִים מְלִבּוֹא עַד בֵּין הָעֲרֵפִים,
וְנִתְקַלְקְלוּ [נִבְּכוּ] בְּמִקְדָּשׁ [לְפָנֵי שְׁהַעֲדִים הַגִּיעוּ] וְלֹא יָדְעוּ
מִה יַעֲשׂוּ - אִם יַעֲשׂוּ עוֹלָה שֶׁל בֵּין הָעֲרֵפִים, שְׁמָא יְבוֹאוּ
הָעֲדִים, וְאִי אֲפֶשֶׁר שֶׁיִּקְרִיבוּ מוֹסָף הַיּוֹם אַחֲרֵי תְּמִיד שֶׁל בֵּין

1 הערבים. עמדו בית דין, והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות
2 החדש אלא עד המנחה, כדי שיהא שהות ביום להקריב
3 מוספין ותמיד של בין הערבים, ונספיהם.
4 ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים - עושין תמיד של בין
5 הערבים; ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין אותו
6 היום קדש, ולמחר קדש, ומקריבין מוסף למחר, לפי שלא
7 היו מקדשין אותו אחר מנחה. משחרב בית המקדש, התקין
8 רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו, שיהיו מקבלין עדות החדש
9 כל היום כלו, ואפלו באו עדים יום שלשים בסוף היום
10 סמוך לשקיעת החמה, מקבלין עדותם ומקדשין יום
11 שלשים בלבד.
12 ז. כשמעברין בית דין את החדש, מפני שלא באו עדים כל
13 יום שלשים - היו עולין למקום מוכן, ועושין בו סעודה
14 ביום אחד ושלשים שהוא ראש חדש. ואין עולין לשם
15 בלילה, אלא בנשף קדם עלות השמש; ואין עולין לסעודה
16 זו פחות מעשרה; ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית,
17 ואוכלין בעת הסעודה. וזו היא סעודת מצוה של עבור
18 החדש האמורה בכל מקום.
19 ח. בראשונה כשהיו בית דין מקדשין את החדש, היו
20 משיאין משואות [מדליקים אבוקות] בראשי ההרים [בלי
21 שלוש ואחת] כדי שידעו הרחוקים; משקלקלו הכותים -
22 שהיו משיאין משואות כדי להטעות העם - התקינו שיהיו
23 שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים. ושלוחים אלו אינם
24 מחללין את יום טוב, ואין צריך לומר שבת - שאין מחללין
25 את השבת לקימו, אלא לקדשו בלבד [על העדות שמקדשת
26 החודש].
27 ט. על ששה חדשים היו שלוחין יוצאין: על ניסן, מפני
28 הפסח. ועל אב, מפני התענית. ועל אלול, מפני ראש
29 השנה, כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול - אם נודע
30 להם שקדשו בית דין יום שלשים, נוהגים אותו היום קדש
31 בלבד; ואם לא נודע להם, נוהגים יום שלשים קדש ויום
32 אחד ושלשים קדש, עד שיבואו להם שלוחי תשרי. ועל
33 תשרי, מפני תקנת המועדות. ועל כסלו, מפני חגיגה. ועל
34 אדר, מפני הפורים. ובזמן שבית המקדש קים - יוצאין על
35 איר, מפני פסח קטן [י שני].
36 י. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי - אין יוצאין אלא ביום ראש
37 חדש, אחר שתעלה השמש, עד שישמעו מפי בית דין
38 'מקדש'; ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים, כמו
39 שאמרנו, ושמעו מפי בית דין 'מקדש' - יוצאין מבפני
40 ושלוחי שאר הששה חדשים - יש להם לצאת מבפני אחר
41 שנגררה הירח, אף על פי שעדיין לא קדשו בית דין אותו
42 החדש; הואיל ונגררה החדש, יצאו, שהרי למחר בודאי
43 מקדשין אותו בית דין.
44 יא. כל מקום שהיו השלוחין מגיעין, היו עושין את
45 המועדות יום טוב [ביום] אחד, כפיתוב בתורה; ומקומות
46 הרחוקים שאין השלוחים מגיעין אליהם, היו עושין שני

47 ימים מפני הפסח - לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית
48 דין ראש החדש, אי זה יום הוא.
49 יב. יש מקומות שהיו מגיעין אליהן שלוחי ניסן, ולא היו
50 מגיעין אליהן שלוחי תשרי; ומן הדין היה שיעשו פסח
51 יום טוב אחד, שהרי הגיעו להם שלוחין וידעו באיזה יום
52 נקבע ראש חדש, ויעשו יום טוב של חג הפסח שני ימים,
53 שהרי לא הגיעו אליהן שלוחין. וכדי שלא לחלק במועדות,
54 התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין לו,
55 עושין שני ימים, אפלו יום טוב של עצרת.
56 יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים -
57 ששלוחי תשרי אינם מהלכין באחד בתשרי, מפני שהוא
58 יום טוב, ולא בפעשירי בו, מפני שהוא יום הפורים.
59 יד. אין השלוחין צריכין להיותם שנים, אלא אפלו אחד
60 נאמן. ולא שליח בלבד, אלא אפלו תגר [סוחר] משאר העם
61 שבא לדרך ואמר: 'אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את
62 החדש ביום פלוני' - נאמן, ומתקנין את המועדות על פיו;
63 שדבר זה דבר העשוי להגלות הוא, ועד אחד כשר נאמן
64 עליו.
65 טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים,
66 והשכימו בנשף [קודם עלות השחר] ועברו את החדש כמו
67 שבארנו בפרק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים
68 רחוקים והעידו שראו את החדש בזמנו שהוא ליל שלשים,
69 ואפלו באו בסוף החדש - מאימין [מסילין אימה] עליהם
70 איום גדול ומטריפים אותם בשאלות, ומטריחין עליהם
71 בכדיקות ומדקדקין בעדותן, ומשפדלין בית דין שלא
72 יקדשו חדש זה, הואיל ויצא שמו 'מעבר'.
73 טז. ואם עמדו העדים בעדותם ונמצאת מכונת, והרי
74 העדים אנשים ידועים ונבונים [ולא נתבלבלו], ונתקרה
75 העדות כראוי - מקדשין אותו, וחוזרין ומוזנין לאותו החדש
76 מיום שלשים, הואיל ונגררה הירח בלילו.
77 יז. ואם הצרכו בית דין [מאיון סיבה] להניח חדש זה
78 מעבר, כשהיה קדם שיבואו אלו העדים [ואח"כ הגיעו עדים
79 שלפי עדותם יש לחסר את החודש, למרות זאת לא משנים ו] -
80 מניחין; וזה הוא שאמרו: 'מעברין את החדש לצרף'. ויש
81 מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה ואומר: 'לעולם
82 אין מעברין את החדש לצרף; הואיל ובאו עדים - מקדשין,
83 ואין מאימין עליהם' [אין מבלבלים אותם כדי לדחות עדותם
84 ולעבר את החודש].
85 יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדבר זה אלא בשאר
86 החדשים, חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי שבאו
87 אחר שעברו הרגלים, שפבר נעשה מה שנעשה, ועבר זמן
88 הקרבנות וזמן המועדות; ואכל אם באו העדים בניסן ותשרי
89 קדם חצי החדש, מקבלין עדותם, ואין מאימין עליהם כלל,
90 שאין מאימין על עדים שהעידו על החדש שראוהו בזמנו
91 כדי לעברו.
92 יט. ואכל מאימין על עדים שנתקלקלה [הוכחשה] עדותם,

הצננה, ולא מפני גליות ישראל שצדין לא נעקרו ממקומם, ולא מפני הטמאה - כגון שהיו רב הקהל או רב הכהנים טמאים, אין מעברין את השנה כדי שיהיה להם פנאי לטהר ויעשו בטהרה, אלא יעשה בטמאה; ואם עברו את השנה מפני הטמאה, הרי זו מעברת.

ז. יש שני דברים שאין מעברין את השנה בשבילם כלל, אכל עושין אותם סעד [תוספת הסברה לציבור על טיבת העיבור -] לשנה שצריכה [בין כן] עבור מפני התקופה או מפני האביב ופרות האילן; ואלו הן: מפני הגדלים והטלאים שצדין לא נולדו או שהם מעט, ומפני הגוזלות [שאפשר להביאן כעולת ראיה] שלא פרחו. אין מעברין בשביל אלו כדי שיהיו הגדלים והטלאים מצויין לפסחים, והגוזלות מצויין לראיה או למי שנתחייב בקרבן העוף; אכל עושין אותם סעד לשנה.

ח. כיצד עושין אותם סעד לשנה? אומרים: שנה זו צריכה עבור מפני התקופה שמשכה, או מפני האביב ופרות האילן שלא הגיעו; ועוד, שהגדלים קטנים והגוזלות רבים. ט. אין מעברין את השנה, אלא במזמנין לה. כיצד? יאמר ראש בית דין הגדול לפלוני ופלוגי מן הסנהדרין: 'היו מזמנין למקום פלוני, שנחשב ונראה ונדע אם שנה זו צריכה עבור, או אינה צריכה עבור; ואותן שזמנו בלבר, הן שמעברין אותה. ובכמה מעברין אותה? מתחילין בשלשה דינין מכלל סנהדרין גדולה, ממי ששמוכו אותם. אמרו שנים: 'לא נשב ולא נראה אם צריכה עבור אם לא', ואחד אומר: 'נשב ונבדק' - בטל יחיד במעוט; אמרו שנים: 'נשב ונראה', ואחד אומר: 'לא נשב' - מוסיפין עוד שנים מן המזמנים, ונושאים ונותנים בדבר.

י. שנים אומרים: 'צריכה עבור', ושלשה אומרים: 'אינה צריכה' - בטלו שנים במעוט; שלשה אומרים: 'צריכה', ושנים אומרים: 'אינה צריכה עבור' - מוסיפין שנים מן המזמנין לה, ונושאים ונותנים וגומרים בשבעה. אם גמרו כלם לעבר או שלא לעבר, עושין כמה שגמרו; ואם נחלקו - הולכים אחר הרב, בין לעבר בין שלא לעבר. וצריך שיהיה ראש בית דין הגדול שהוא ראש ישיבה של שבעים ואחד, מכלל השבעה; ואם גמרו בשלשה לעבר, הרי זו מעברת - והוא שיהיה הנשיא עמהם, או שירצה. ובעבור השנה, מתחילין מן הצד [הקטן שבדינים]; ולקדוש החדש, מתחילין מן הגדול.

יא. אין מושיבין לעבור השנה לא מלף, ולא כהן גדול: מלף - מפני חילותיו ומלחמותיו, שמא דעתו נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר; וככה גדול - מפני הצננה, שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר, כדי שלא יבוא תשירי בימי הקר, והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות.

יב. היה ראש בית דין הגדול, והוא הנקרא 'נשיא', בדרך רחוקה - אין מעברין אותה אלא על תנאי, אם ירצה הנשיא. בא ורצה, הרי זו מעברת; לא רצה, אינה מעברת. ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה, שהשכינה

והרי הדבר נוטה שלא תתקנים העדות ויתעבר החדש - מאימין עליהם [על המכחישים] כדי שתתקנים העדות, ויתקדש בזמנו; וכן אם באו עדים להזים את העדים שראוהו בזמנו, קדם שיתקדשוהו בית דין - הרי אלו מאימין על המזמין עד שלא תתקנים ההזמה, ויתקדש החדש בזמנו.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ב

פרק ד

א. שנה מעברת, היא השנה שמוסיפין בה חדש; ואין מוסיפין לעולם אלא אדר, ועושין אותה שנה שני אדרין - אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חדש זה? מפני זמן האביב, כדי שיהיה הפסח באותו זמן, שנאמר: "שמור את חדש האביב", שיהיה חדש זה בזמן האביב. ולולא הוספת החדש הזה - היה הפסח בא פעמים בימות החמה, ופעמים בימות הגשמים.

ב. על שלשה סימנין מעברין את השנה - על התקופה, ועל האביב, ועל פרות האילן. כיצד? בית דין מחשבין, ויודעין: אם תהיה תקופת ניסן [- האביב] בשלשה עשר בניסן, או אחר זמן זה - מעברין אותה השנה, ויעשו אותו ניסן אדר שני, כדי שיהיה הפסח בזמן האביב; ועל סימן זה סומכין ומעברין, ואין חוששין לסימן אחר.

ג. וכן אם ראו בית דין שצדין לא הגיע האביב, אלא צדין אפל הוא [מתאחר מלבוא], ולא צמחו פרות האילן, שדרכם לצמח בזמן הפסח - סומכין על שני סימנין אלו, ומעברין את השנה; ואף על פי שהתקופה קדם לשלשה עשר בניסן, הרי הם מעברין, כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עמר התנופה בשלשה עשר בניסן, וכדי שיהיו הפרות צומחין בדרך כל זמן האביב.

ד. ועל שלש ארצות היו סומכין באביב - על ארץ יהודה, ועל עבר הירדן, ועל הגליל. ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו, ובאחת לא הגיע - אין מעברין; ואם הגיע באחת מהן, ולא הגיע בשתיים - מעברין, אם צדין לא צמחו פרות האילן. ואלו הם הדברים שהם העקר שמעברין בשבילם, כדי להיות השנים שני חמה.

ה. יש שם דברים אחרים שהיו בית דין מעברין בשבילם, מפני הצרף; ואלו הן: מפני הדרכים שאינן מתקנין, ואין העם יכולין לעלות [לרגל בפסח] - מעברין את השנה, עד שיפסקו הגשמים ויתקנו הדרכים. ומפני הגשמים שנהרסו, ונמצאו הנקורות מפסיקין ומונעין את העם, או מסכנים בעצמן ומתים - מעברין את השנה, עד שיתקנו הגשמים. ומפני תנורי פסחים שאבדו בגשמים, ואין להם מקום לצלות את פסחיהם - מעברין את השנה, עד שיבנו התנורים ויבששו. ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומם [התחילו ללכת לירושלים], ועדין לא הגיעו לירושלים - מעברין את השנה, כדי שיהיה להם פנאי להגיע.

ו. אכל אין מעברין את השנה לא מפני השלג, ולא מפני

ואהרן: "החדש הזה לכם ראש חדשים"; ומפי השמועה
למדו איש מאיש ממשוה רבנו, שפך הוא פרוש הדבר:
עדות זו תהיה מסורה "לכם", ולכל העומד אחריתו
במקומו. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל, אין
קובעין חדשים ואין מעברין שנים, אלא בחשבון זה שאנו
מחשבים בו היום.
ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא - שבזמן שיש
סנהדרין, קובעין על הראיה; ובזמן שאין שם סנהדרין,
קובעין על חשבון זה שאנו מחשבים בו היום, ואין נזקקין
לראיה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה
הוא יום הראיה, או קדם לו ביום, או אחריו ביום. וזה
שהיה קדם לראיה ביום - פלא [נדיר] הוא, ובאצרות שהן
למערכ ארץ ישראל.
ג. ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה? מסוף
חכמי תלמוד, בעת שחרכה ארץ ישראל, ולא נשאר שם
בית דין קבוע; אבל בימי חכמי משנה, וכן בימי חכמי
תלמוד עד ימי אבני ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו
סומכין.
ד. כשהיתה סנהדרין קיימת, והן קובעין על הראיה - היו
בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן שלושי
תשרי, עושין ימים טובים יום אחד בלבד; ושאר המקומות
הרחוקות שאין שלושי תשרי מגיעין אליהן, היו עושין שני
ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ
ישראל את החדש.
ה. בזמן הזה שאין שם סנהדרין, ובית דין של ארץ ישראל
קובעין על חשבון זה, הנה מן הדין שיהיו בכל המקומות
עושין יום טוב אחד, אפלו המקומות הרחוקות שבחוץ
לארץ, כמו בני ארץ ישראל - שהכל על חשבון אחד
סומכין וקובעין; אבל תקנת חכמים היא, שיהיו במנהג
אבותיהם שבידיהם.
ו. לפיכך, כל מקום שלא היו שלושי תשרי מגיעין אליו
כשהיו השלושין יוצאין, יעשו שני ימים, ואפלו בזמן הזה,
כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על
הראיה; ובני ארץ ישראל בזמן הזה, עושין יום אחד
במנהגן, שמעולם לא עשו שני ימים. נמצא יום טוב שני
שאנו עושין בגליות בזמן הזה, מדברי סופרים שתקנו דבר
זה.
ז. יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראיה,
היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים
מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את
החדש, שאין השלושין יוצאין ביום טוב.
ח. ולא עוד, אלא אפלו בירושלים עצמה שהוא מקום בית
דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני
ימים טובים, שאם לא באו עדים כל יום שלשים, נוהגין
היו באותו היום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש; והואיל
והיו עושין אותו שני ימים ואפלו בזמן הראיה, התקינו

בתוכה, שנאמר: "לשכנו תדרשו"; ואם עברה בגליל,
מעברת. ואין מעברין אלא ביום; ואם עברה בלילה, אינה
מעברת.
יג. יש לבית דין לחשב ולדע אי זו שנה תהיה מעברת,
בכל עת שירצו, אפלו כמה שנים, אבל אין אומרים שנה
פלונית מעברת; אלא אחר ראש השנה הוא שאומרים שנה
זו מעברת. ודבר זה - מפני הדחק; אבל שלא בשעת
הדחק, אין מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא
שאומרים שנה זו מעברת, וחדש הבא אינו ניסן אלא אדר
שני. אמרו לפני ראש השנה, שנה זו שתכנס מעברת -
אינה מעברת באמירה זו.
יד. הגיע יום שלשים באדר, ולא עברו עדין השנה - אין
מעברין אותה כלל; שאותו היום ראוי להיות ראש חדש
ניסן, ומשיכנס ניסן ולא עברו, אינם יכולים לעבר. ואם
עברה ביום שלשים של אדר, הרי זו מעברת. באו עדים
אחר שעברה, והעידו על הירח - הרי אלו מקדשין את
החדש ביום שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני; ואילו
קדשוהו קדם שיעברו את השנה - שוב לא היו מעברין,
שאין מעברין בניסן.
טו. אין מעברין את השנה בשנת רעבון, שהכל רצים לבית
הגגנות לאכל ולחיות, ואי אפשר להוסיף להם זמן לאסור
החדש [=איסור אכילת תבואה חדשה, שהוא עד הקרבת
העומר בט"ז בניסן]. ואין מעברין בשביעית, שירי הכל
שולטת [הורסת] על הספיחין [הגדלים מאליהם], ולא ימצאו
לקרבן העמר ושתי הלחם [שבאים מהספיחים]; ורגילין היו
לעבר בערב שביעית.
טז. יראה לי, שזה שאמרו חכמים 'אין מעברין בשנת
רעבון ובשביעית' - שלא יעברו בהם מפני הצרף; אבל אם
היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה, או מפני
האביב ופרות האילן - מעברין לעולם בכל זמן.
יז. כשמעברין בית דין את השנה, כותבין אגרות לכל
המקומות הרחוקים, ומודיעים אותם שעברה, ומפני מה
עברה; ועל לשון [בשם] הנשיא נכתבות, ואומר להם:
'שהסבמתי אני וחברי, והוספנו על שנה זו כף וקף' - רצו
תשעה ועשרים יום, רצו שלשים יום, שחדש העבור
הרשות לבית דין להוסיפו מלא או חסר, לאנשים הרחוקים
שמודיעין אותם; אבל הם - לפי הראיה הם עושים, אם
מלא אם חסר.

יום שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ב

פרק ה

א. כל שאמרנו מקביעת ראש החדש על הראיה, ועבור
השנה מפני הזמן או מפני הצרף - אין עושין אותו אלא
סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים שבארץ
ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות; שפך נאמר למשה

שליחין עושין אפלו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים, 25
בזמן הזה שקובעין על החשבון. הגה למדת, שאפלו יום 26
טוב שני של ראש השנה בזמן הזה, מדברי סופרים. 27
ט. אין עשית יום אחד תלויה בקריבת המקום. כיצד? אם 28
יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך חמשה ימים או פחות, 29
שפודאי אפשר שיגיעו להם שלוחין - אין אומרים שאנשי 30
מקום זה עושין יום טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו 31
השלוחין יוצאין למקום זה? שמה לא היו השלוחין יוצאין 32
למקום זה, מפני שלא היו שם ישראל, ואחר שחזרו לקבץ 33
על החשבון, ישבו שם ישראלים שהן חבין לעשות שני 34
ימים; או מפני שהיה חרום [סכנה] בדרך, בדרך שהיה בין 35
יהודה וגליל בימי חכמי משנה; או מפני שהיו הגוים 36
מונעין את השלוחין לעבר ביניהם. 37
י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היו כל בני 38
מצרים עושין יום אחד, שהרי אפשר שיגיעו להם שלוחי 39
תשרי, שאין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא 40
מהלך שמונה ימים או פחות; וכן רב סוריא. הא למדת, 41
שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב. 42
יא. נמצא עקר דבר זה על דרך זו, כן הוא: כל מקום שיש 43
בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים גמורים - 44
עושין שני ימים לעולם, במנהגם מקדם; שאין שלוחי כל 45
תשרי ותשרי מגיעין, אלא למקום שבינו ובין ירושלים 46
מהלך עשרה ימים או פחות. וכל מקום שבינו ובין 47
ירושלים מהלך עשרה ימים בשנה או פחות, שאפשר שהיו 48

שליחין מגיעין אליו - רואים: אם אותו המקום מארץ 25
ישראל שהיו בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני, כגון 26
אושא ושפרעם ולד ויבנה ונב וטבריה וכיוצא בהן, עושין 27
יום אחד בלבד. ואם אותו המקום מסוריא, כגון צור 28
ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון 29
מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן - עושין כמנהג אבותיהן 30
שבידיהן: אם יום אחד, יום אחד; ואם שני ימים, שני 31
ימים. 32
יב. מקום שבינו ובין ירושלים עשרה או פחות מעשרה, 33
והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג, או שהיא עיר 34
שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו 35
ישראל עתה - עושין שני ימים כמנהג רב העולם. וכל יום 36
טוב שני מדברי סופרים - ואפלו יום טוב שני של ראש 37
השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה. 38
יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו, 39
ואומרים שראש חדש יום פלוני, ויום טוב ביום פלוני - לא 40
בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין 41
מעבירין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ; ואין אנו 42
סומכין, אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה 43
שאנו מחשבין, לגלות הדבר בלבד: כיון שאנו יודעין שעל 44
חשבון זה הם סומכין, אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו 45
בני ארץ ישראל איזה יום הוא; ובקביעת בני ארץ ישראל 46
אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב, לא מפני חשבון 47
שאנו מחשבין. 48

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח' אלול ה'תשע"ב

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ב 64
מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה. 65
מצות לא תעשה קטו. קטז. 66
המצוה הקי"ד נדפסה ביום הקודם. 67
המצוה הנ"ה — הצווי שנגצטינו לשחוט כבש הפסח 68
ביום י"ד בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ושחטו אתו כל קהל 69
עדת ישראל בין הערבים" (שמות יב, ו). וכל-העובר על 70
מצוה זו ונמנע מלהקריבו בזמנו במזיד — הרי זה חייב 71
כרת, בין שהוא איש או אשה. לפי שכבר נתבאר בגמרא 72
פסחים (צא:), שפסח ראשון חובה לנשים ודוחה את- 73
השבת. כלומר, הקרבתו בארבעה עשר שחל להיות 74
בשבת, כמו כל-איש ואיש מישראל. ומאמר התורה בו 75
הוא כרת, והוא אמרו: "והאיש אשר-הוא טהור ובדרך 76
לא-היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה" (במדבר ט, יג). 77
וכריש מסכת פרות (פרק א משנה א), פאשר מנו את 78
המצות שהעובר עליהן חייב כרת — והן פלן מצות 79

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ב 49
מצות לא תעשה קיג. 50
המצוה הקי"ג — האזהרה שהזהרנו מלעבוד בקדשים 51
(כגון: לחרוש בבהמת קדשים) והוא אמרו יתעלה: "לא תעבד 52
בכר שורך" (דברים טו, יט), ולמדנו שאר קדשים מן- 53
הבכור שיהיו כלם אסורים בעבודה. וכבר נתבאר בסוף 54
מסכת מכות (כא:), שהעובד באחד מן-הקדשים — לוקה. 55
יום שני ט' אלול ה'תשע"ב 56
מצות לא תעשה קיד. 57
המצוה הקי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגז (לגזוז) צמר 58
הקדשים והוא אמרו: "ולא תגז בכור צאנך" (דברים טו, 59
ט), ולמדנו שאר קדשים מן-הבכור שיהיו כלם אסורים 60
בעבודה וגזזה. וכבר נתבאר דיני שתי המצות האלה 61
כלומר: גזזה ועבודה, במסכת בכורות. וגם הגזוז דבר 62
(כמות קטנה ביותר) מן-הקדשים — לוקה. 63

1 לא-תעשה — אָמרו: "והפסח והמילה במצות עשה".
 2 וכבר הקדמנו הקדמה זו (ב"הקדמה" שבסוף הכללים). וכבר
 3 נתבאר דיני מצוה זו במסכת פסחים.

4 המצוה הקט"ו — האזהרה שהזהרנו מלשחוט כבש
 5 הפסח על החמץ והוא אָמרו: "לא-תזבח על-חמץ דם-
 6 זבחי" (שמות כג, יח), וכבר נכפל לאו זה בלשון זה עצמו
 7 (".. על חמץ דם זבחי"): לא-תשחט וכו' (שם לד, כה), וענינו:
 8 שמומן שחיטת הפסח, והוא בין הערבים, לא יהא ברשותו
 9 חמץ, לא ברשות השוחט ולא ברשות הזורק ולא ברשות
 10 המקטיר ולא ברשות אחד מבני חבורה (על ה"פסח" היו
 11 נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על קרבן אחד); וכל-אחד
 12 מאלו שיש ברשותו חמץ באותה העת — לוקה.
 13 ובמקלפתא (פרשת משפטים שם): "לא-תשחט על-חמץ דם-
 14 זבחי" — לא תשחט הפסח ועדין החמץ קים. וכבר
 15 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' מפסחים (ג).

16 המצוה הקט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר אמורי
 17 הפסח בלי הקרבה עד שיפסלו ויעשו נותר, והוא אָמרו:
 18 "ולא-ילין חלב-חגי עד-בקר" (שם כג, יח). ולשון המקלפתא
 19 (פרשת משפטים שם): "לא-ילין" בא הכתוב ללמד על
 20 החלבים שהם נפסלים בלינה על גבי הרצפה (למעט אם
 21 לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וכבר נכפל הלאו בענין זה
 22 בלשון אחר, והוא אָמרו: "ולא-ילין לבקר זבח חג הפסח"
 23 (שם לד, כה).

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ב

מצות עשה נז. נו. נח.

26 המצוה הנ"ז — הוא הצווי שנוצטוינו על שחיטת פסח
 27 שני (בי"ד אייר) למי שנמנע ממנו פסח ראשון, והוא אָמרו
 28 יתעלה: "בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים
 29 יעשו אתו" (במדבר ט, יא). גם כאן ראוי למקשה שיקשה
 30 בדברי ויאמר לי: מדוע תמנה פסח שני וזה סותר
 31 מה-שהקדמתי בכלל השביעי באמרך, שהלכות המצוה
 32 אינן נמנות בפני עצמן? ידע המקשה קשיא זו, שפבר
 33 נחלקו חכמים בפסח שני, אם הוא המשך דיני הראשון
 34 או שהוא צווי מיוחד בעצמו. ופסק ההלכה, שהוא צווי
 35 מיוחד בעצמו — ולפיכך ראוי למנותו בפני עצמו.
 36 ובגמרא פסחים (ג). אָמרו: "חייב כרת על הראשון וחייב
 37 כרת על השני — דברי רבי; רבי נתן אומר: חייב כרת על
 38 הראשון ופטור על השני; רבי חנניה בן-עקיבא אומר: אף
 39 על הראשון אינו חייב כרת אלא-אם-כן לא עשה שני".
 40 אחר-כך שאל התלמוד ואמר: "במאי קא מפלגי? רבי
 41 סבר: שני רגל בפני עצמו הוא, ורבי נתן סבר: שני
 42 תשלומין לראשון הוא". הנה נתבאר מה-שרמזנו עליו.
 43 ושם נאמר: "הלכך הזיד בזה ובזה — כלומר לא הקריב
 44 פסח ראשון ולא פסח שני בידון — דברי הכל חייב; שגג
 45 בזה ובזה — דברי הכל פטור; הזיד בראשון ושגג בשני

— לרבי ורבי נתן חייב, ולרבי חנניה בן-עקיבא פטור".
 46 וכך גם פן אם הזיד בראשון והקריב בשני — הוא חייב
 47 לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון;
 48 וההלכה בכל-זה כרבי. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה,
 49 לפי שנתבאר שם (פסחים א) שאשה בשני רשות. וכבר
 50 נתבאר גם דיני מצוה זו בגמרא פסחים (צב).

52 המצוה הנ"ו — הצווי שנוצטוינו לאכול כבש הפסח
 53 בליל ט"ו בניסן כפי תנאיו הנזכרים, והם: שיהא צלי,
 54 ושיאכל בבית אחד, ושיאכל עם מצה ומרור, והוא אָמרו
 55 יתעלה: "ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות
 56 על-מררים יאכלהו" (שמות יב, ח). ואולי יקשה עלי מקשה
 57 ויאמר: מדוע אתה מונה אכילת פסח ומצה ומרור כמצוה
 58 אחת, ואינך מונה אותן כשלש, מאחר שאכילת מצה
 59 מצוה ואכילת מרור מצוה ואכילת בשר הפסח מצוה? או
 60 אמר: זה שאכילת מצה מצוה בפני עצמה — הריהו נכון
 61 כמו שנבאר (מצות עשה קנח); וכן נכון שאכילת בשר
 62 הפסח מצוה כמו שהזכרנו; אבל המרור הרי הוא טפל
 63 לאכילת הפסח ואין למנותו מצוה בפני עצמה. הרגיה
 64 לך: שבשר הפסח נאכל לקיים המצוה, בין שיש מרור
 65 ובין שאין מרור; אבל המרור אינו נאכל אלא עם בשר
 66 הפסח, שכן הוא אומר יתעלה: "על-מצות ומררים
 67 יאכלהו" (במדבר ט, יא). ואלו אכל מרור בלי בשר — לא
 68 עשה כלום בהחלט, ולא נאמר שקים מצוה אחת, היא
 69 אכילת מרור. ולשון המקלפתא (פרשת בא): "צלי-אש
 70 ומצות על-מררים יאכלהו" — מגיד הכתוב, שמצות פסח
 71 צלי, מצה ומרור. כלומר: שהמצוה היא כולותם. ושם
 72 נאמר: "מנין אתה אומר, שאם אין להם מצה ומרור הם
 73 יוצאין ידי חובתם בפסח? תלמוד לומר יאכלהו", כלומר
 74 הבשר לבדו. "יכול כשם שאם אין להם מצה ומרור הם
 75 יוצאין ידי חובתן בפסח, כך אם אין להם פסח, יוצאין
 76 ידי חובתם במצה ומרור? הרי אתה דן: הואיל והפסח
 77 מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה, אם למדת שאם אין
 78 להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח, כך אם אין
 79 להם פסח יוצאין ידי חובתם במצה ומרור? תלמוד לומר:
 80 יאכלהו". ושם נאמר: "יאכלהו — מכאן אָמרו: הפסח
 81 נאכל אכילת שבע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה
 82 יאכל לפני זה מבשר החגיגה), ואין מצה ומרור נאכלים
 83 אכילת שבע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על
 84 השובע) — לפי שעקר המצוה אכילת הבשר, כמו שאמר:
 85 "ואכלו את-הבשר בלילה הזה"; והמרור מטפלי בשר
 86 הפסח וחובותיו, כמו שמתבאר מאמרות אלו למי שהבינו
 87 והראיה הבוררה בזה הוא היסוד שאמר התלמוד, והוא
 88 אָמרם (פסחים כב): "מרור בזמן הזה דרבנן", לפי שמן-
 89 התורה אין חובה לאכלו בפני עצמו אלא נאכל עם בשר
 90 הפסח. וזו ראיה ברורה ומפרכת, שהוא מטפלי המצוה,
 91 לא שאכילתו מצוה בפני עצמה. וגם דיני מצוה זו
 92 מבארים במסכת פסחים.

44 (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֲצָם מֵעֲצָמָיו — לֹקֵה. וּבִפְרוֹשׁ אָמְרוּ
45 (פסחים פד.): "הַשּׁוֹבֵר אֶת-הָעֲצָם בְּפֶסַח טָהוֹר — הָרִי זֶה
46 לֹקֵה".

47 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְשׁבוֹר עֲצָם
48 מֵעֲצָמוֹת פֶּסַח שְׁנֵי גַם כֵּן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בּוֹ: "וְעֲצָם
49 לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא חֵיִב
50 מִלְקוּת. וּבִגְמָרָא פְסָחִים (פה). אָמְרוּ: "כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "וְעֲצָם
51 לֹא-תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" בְּפֶסַח שְׁנֵי, שָׁאִין תִּלְמוּד לֹאֵר (אינו בא רק
52 למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שְׁכָר נֶאֱמַר (שיש לנהוג
53 בפסח שני), כְּכֹל-חֻקַּת הַפֶּסַח (הראשון) (שם) — הָאֵינִי (ומה
54 שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:) אֶחָד עֲצָם שָׁיֵשׁ בּוֹ מִלֵּךְ (השמן
55 שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֲצָם שָׁאִין בּוֹ מִלֵּךְ. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
56 דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֲצָם בְּפָרָק ז' מִפְסָחִים (פג).

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ב

57 **מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.**
58 **מצות עשה נג. נב.**

60 הַמִּצְוָה הַקִּי"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהוֹתִיר דָּבָר
61 מִבִּשְׂר הַפֶּסַח לְמַחֲרַת הַיּוֹם, כְּלוּמֹר לַיּוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר,
62 וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (ויקרא יב, י).
63 וּכְבֵר בְּאֲרָנוּ (מצות עשה צא) שֶׁלֹא זֶה הוּא לֹא שֶׁנִּתַּק
64 לַעֲשֵׂה (מתבטל על-ידי קיום העשה), לִפִּי שָׁאֵמְר: "וְהִנֵּחֲךָ
65 מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרָפוּ" (שם). וּבִמְכַלְתָּא אָמְרוּ:
66 "וְהִנֵּחֲךָ מִמֶּנּוּ" — כָּא הִתְנוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא-תַעֲשֶׂה,
67 לֹאֵר: שָׁאִין לֹקִין עָלָיו.

68 הַמִּצְוָה הַקִּי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ גַם כֵּן מִלְהַשְׁאִיר
69 דָּבָר מִבִּשְׂר פֶּסַח שְׁנֵי (הנקרב ב"ד באייר על-ידי מי שהיה אנוס
70 בפסח ראשון) עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוּ עָלָיו: "לֹא-יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ
71 עַד-בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וְגַם זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה כְּרִאשׁוֹן.

72 הַמִּצְוָה הַקִּי"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהַשְׁאִיר מִבִּשְׂר
73 הַחֲגִיגָה הַקְּרֹבָה בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲר בְּפָרָק
74 ו' מִפְסָחִים (עא), לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (להקרב), אֶלָּא תִאֲכַל
75 בְּמִשְׁפָּח שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-יִלִּין מִן-הַבִּשְׂר אֲשֶׁר
76 תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לְבֹקֶר" (דברים טז, ד). וְכֹא
77 הַפְּרוֹשׁ הַמִּקְבֵּל בְּפִסּוּק זֶה כֵּן: "לֹא-יִלִּין מִן-הַבִּשְׂר וְגוֹ'"
78 — בְּחִיגָה הַפָּאָה עִם הַפֶּסַח הִתְנוּב מִדְּבַר שֶׁתִּאֲכַל לְשְׁנֵי
79 יָמִים. יָכוֹל לַיּוֹם אֶחָד? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "לְבֹקֶר" — לְבֹקֶר
80 שֶׁל שְׁנֵי. וְעַלֶּיהָ אוֹמֵר יִתְעַלֶּה: "וְזָבַחְתָּ פֶסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ
81 צֹאן וּבִקֶּר" (שם, ב). וְהִנֵּחֲךָ מִחֲגִיגָה זֶה שֶׁל אֲרֻבָּעָה עָשָׂר
82 לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשְׂרָף בְּאֵשׁ לִפִּי שֶׁהוּא בְּכֹלל נוֹתֵר —
83 וְלִפְיָכָּה אֵין לֹקִין עָלָיו. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹה,
84 כְּלוּמֹר: חֲגִיגַת י"ד בְּלֵבָד, בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת מִפְסָכַת פְּסָחִים
85 (עא). וּמִסְכַּת חֲגִיגָה (זיח).

86 הַמִּצְוָה הַנ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ עַל הָרִאָה, וְהוּא אָמְרוּ

1 הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְאָכֹל בִּשְׂר פֶּסַח שְׁנֵי
2 בְּלִיל ט"ו בְּאֵיר עַל מִצָּה וּמְרוֹר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה גַם עַל
3 זֶה: "עַל-מִצּוֹת וּמְרוֹרִים יֵאָכְלוּ" (שם). וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זֹה
4 נִתְבָּאֲרוּ בְּפֶסַחִים (צה). וְכֹרֵר, שָׁאִינוּ חוֹכָה לְנִשְׁיָם, כִּי
5 כִּשְׁם שֶׁשְׁחִיטָתוֹ אֵינָה חוֹכָה לָהֶן — כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ (מצות
6 עשה נז) — כֵּן [גַּם לֹא] אֲכִילָתוֹ בְּלִי סֶפֶק.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ב

7 **מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח.**
8 **קכו. קכז. קכא. קכב.**
9 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְאָכֹל קֶרֶבֶן
10 הַפֶּסַח מִבִּשְׂר אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֶלָּא צְלִי בְּלֵבָד, וְהוּא
11 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּכְשֶׁל מִבִּשְׂר" (שמות
12 יב, ט). וּכְבֵר נִתְבָּאֲר לָךְ בְּכֹלל הַתְּשִׁיעִי מִמֶּאֱמֹר זֶה,
13 שֶׁהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לֹקֵה.

15 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהוֹצִיא כְּלוּם
16 מִבִּשְׂר הַפֶּסַח מִן-הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה (החברים
17 הַנִּמְנָנִים עַל ה"פסח") לְאָכֹל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תוֹצִיא
18 מִן-הַבֵּית מִן-הַבִּשְׂר חוּצָה" (שם, מז). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא:
19 "חוּצָה" — חוּץ לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ
20 אֲסוּר לְאָכֹל וְהוּא בְּמִדְּרַגַּת טְרָפָה (שהיא בעלת חומרות
21 יתרות). וּבִגְמָרָא פְסָחִים (פה). אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בִּשְׂר הַפֶּסַח
22 מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא-תַעֲשֶׂה — טָהוֹר
23 (אף שרובן גזר על פסולי קדשים כמו פיגול ונותר שיטמאו את
24 הידים), וְהָאוֹכְלוֹ הָרִי זֶה בְּלֹא-תַעֲשֶׂה". וְשֵׁם (פה): אָמְרוּ:
25 "הַמּוֹצִיא בִּשְׂר פֶּסַח מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה — אֵינוֹ חֵיִב עַד
26 שְׁיָנִיחַ (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה
27 מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוֹצָאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח".
28 ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה); כְּשֶׁבַח"; וְאֵם הַנִּיחַ
29 אֲזַ יִתְחַיֵּב מִלְקוּת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֹה בְּפָרָק
30 ז' מִפְסָחִים.

31 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהַאֲכִיל אֶת-
32 הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כֹּל-כֵּן-
33 גָּבֵר לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמִּתְרַגֵּם ("אונקלוס")
34 עַל-פִּי הַקְּבִלָה: כֹּל-כֵּן יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמֵּד. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא:
35 "כֹּל-כֵּן-גָּבֵר — זֶה יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַד שֶׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה".

36 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהַאֲכִיל לִגְר
37 תוֹשֵׁב (בן נח שקיבל על-עצמו ז' המצוות) מִן-הַפֶּסַח, וְהוּא
38 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "תוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ" (שם, מה).

39 הַמִּצְוָה הַקַּכ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ הָעָרֵל מִלְאָכֹל
40 הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "וְכָל-עָרֵל לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ" (שם, מח);
41 וְהָאוֹכְלוֹ עָרֵל — לֹקֵה.

42 הַמִּצְוָה הַקַּכ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְשׁבוֹר עֲצָם
43 מֵעֲצָמוֹת קֶרֶבֶן פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "וְעֲצָם לֹא-תִשְׁבְּרוּ בּוֹ"

לכלל בשמחה זו הענינים והחלושים והגרים, אמר יתעלה: 47
 "והגר והיתום והאלמנה" (דברים טז, יד). 48
 המצוה הקנ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעלות לרגל בלי 49
 שיחא עמנו קרבן להקריבו שם, והוא אמרו יתעלה: 50
 "ולא יראו פני ריקם" (שמות כג, טו), אלא על-כל-פנים 51
 יהיו עמו עולה ושלמים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו 52
 במסכת חגיגה, ולאו זה אין הנשים חייבות בו. 53
 המצוה הרכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעזוב את-הלויים 54
 ולהתעלם מהם מלאת מתנותיהם בשלמות ומלשמחם 55
 ברגל, והוא אמרו: "השמר לך פן-תעזוב את-הלוי כל- 56
 ימך" (דברים יב, יט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "השמר 57
 — בלא-תעשה, פן-תעזוב — בלא-תעשה". 58
 המצוה הט"ז — הצווי שצווינו להקהיל את העם כלו 59
 בשני של סכות של כל-מוצאי שמיטה ושיקראו כמה 60
 פסוקים ממשנה תורה לפניהם, והוא אמרו יתעלה: "הקהל 61
 את-העם האנשים והנשים והטף וגו'" (שם לא, יב) — וזו 62
 היא מצוה הקהל. ובתחלת קדושין (לד) פשאמרו: "כל- 63
 מצות עשה שהזמן גרמה (שתלויים בתנאי הזמן) נשים 64
 פטורות", הקשו בתלמוד ואמרו: "והרי הקהל דמצות 65
 עשה שהזמן גרמה, ונשים חייבות?!" והפסוק בסוף הענין: 66
 "אין למדין מן-הפוללות" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל 67
 ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן בו"). וכבר 68
 נתבאר דיני מצוה זו, רצוני לומר איך יקרא, ומי יקרא, 69
 ומה-יקרא — בפרק ז' ממסכת סוטה (מא). 70
 המצוה הע"ט — הצווי שצווינו בקדוש בכורות, 71
 כלומר להפרישם ולהבדילם למה-שחובה לעשות בהם, 72
 והוא אמרו יתעלה: "קדש לי כל-בכור פטר כל-רחם בבני 73
 ישראל באדם ובבהמה" (שמות יג, ב). ולשון התורה הוא 74
 שבהמה זו היא בקר וצאן ומין החמור בלבד. צווי זה 75
 נכפל בבכור בהמה טהורה, והיא המצוה שאנחנו מדברים 76
 בה עתה. אמר יתעלה: "כל-הבכור אשר יולד בבקרך 77
 ובצאנך הנזכר תקדיש לה' אלהיך" (דברים טו, יט). ודין 78
 בכור זה של בהמה טהורה הוא: שינתן לכהנים, מקריבים 79
 חלבו ודמו ואוכלים שאר בשרו. וכבר נתבאר דיני מצוה 80
 זו בשלמות במסכת בכורות. ונתבאר בסוף מסכת חלה 81
 (פרק ד משנה א), שאין מצוה זו נזהגת אלא בארץ. ולשון 82
 ספרי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יכול יהא אדם מעלה 83
 בכורות מחוצה לארץ לארץ — תלמוד לומר: ואכלת 84
 לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך 85
 וצאנך (שם יד, כג) — מקום שאתה מביא מעשר דגן 86
 (ארץ ישראל בלבד), אתה מביא בכורות; מחוצה לארץ 87
 שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכורות". הנה 88
 נתבאר לך, שמצוה זו אינה נזהגת אלא בארץ; אבל בכור 89
 חוצה לארץ אינו קרב, אף קדוש הוא (שאסור לאכלו כל-זמן 90
 שראוי להקריבה, וימתין שיפול בו מום, כי עליו) להאכל במומו 91
 (ודינים אלו, הן בארץ ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בין 92
 שבית המקדש בנוי ובין שהוא כמו במוננו זה, כמו מעשר 93
 דגן. ואין הלויים חייבים במצוה זו. 94

יתעלה: "שלש פעמים בשנה יראה כל-זכורך את-פני ה' 1
 אלהיך" (דברים טז, טז). וענין מצוה זו, שיעלה האדם עם 2
 כל-בן זכר שיש לו, שאפשר לו להלך לבדו — יעלהו 3
 למקדש ויקריב קרבן עולה שיעלה. והקרבן הזה 4
 שמקריב בעלותו — הוא הנקרא עלת ראיה. וכבר 5
 הקדמנו והזכרנו אמרם (חגיגה ו): "שלש מצות נצטוו 6
 ישראל ברגל: חגיגה, ראיה ושמחה". וכבר נתבאר גם 7
 דיני מצוה זו. כלומר, מצות ראיה, במסכת חגיגה (ד). וגם 8
 זו אין הנשים חייבות בה. 9
 המצוה הנ"ב — הצווי שצווינו לעלות לרגל למקדש 10
 שלש פעמים בשנה, והוא אמרו יתעלה: "שלש רגלים תחג 11
 לי בשנה" (שמות כג, יד). וכבר נתבאר בכתוב, שהעליה 12
 הזאת היא שיעלה עם קרבן להקריבו. וכבר נכפל צווי זה 13
 כמה פעמים. ולשון ספרי (דברים טז, יא): "שלש מצות 14
 נזהגות ברגל, ואלו הן: חגיגה וראיה ושמחה". וכן גם 15
 אמרו בגמרא חגיגה (ו): "שלש מצות נצטוו ישראל ברגל: 16
 חגיגה, ראיה ושמחה". וענין חגיגה זו — שיקריב קרבן 17
 שלמים, ואין הנשים חייבות בה. וכבר נתבאר דיני מצוה 18
 זו במסכת חגיגה. 19

יום שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ב

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

המצוה הנ"ד — הצווי שצווינו בשמחה ברגלים, והוא 23
 אמרו יתעלה: "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד), והיא המצוה 24
 השלישית משלש מצות הנוהגות ברגל. והענין הראשון 25
 שאלינו נקמו במצוה זו — הוא: שיקריבו קרבן שלמים 26
 על-כל-פנים, ושלמים אלו נוספים על שלמי חגיגה, והם 27
 נקראים בתלמוד (חגיגה ז): שלמי שמחה. ועל הקרבת 28
 שלמים אלו, אומרים: "נשים חייבות בשמחה". וכבר אמר 29
 הכתוב: "וובחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה'" (שם 30
 כו, ז). וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו ב[מסכת] חגיגה. 31
 ובכלל אמרו "ושמחת בחגך" מה-שאמרו עוד, והוא 32
 אמרם (שם ח): "שמח בכל-מיני שמחה", מזה: אכילת 33
 הבשר בחגים, ושתיית היין, ולבישת בגדים חדשים, וחלוק 34
 פרות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים, והשחוק בכלי זמר 35
 וברקוד במקדש לכוך (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות 36
 ראש), והיא שמחת בית-השואבה — וכל-זה נכנס בכלל 37
 אמרו "ושמחת בחגך". והחמור שבהם — הוא חייב 38
 שתיית היין ודוקא, בין שהוא מיוחד לשמחה. ולשון גמרא 39
 פסחים (טז): "חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל. כמה 40
 משמחם? ביין". ושם אמרו: "תניא רבי יהודה בן בתירא 41
 אומר: בזמן שבית המקדש קים אין שמחה אלא בבשר, 42
 שנאמר: וובחת שלמים ואכלת שם ושמחת. עכשו אין 43
 שמחה אלא ביין, שנאמר: ויין ישמח לבב-אנוש" (תהלים 44
 קד, טו). ואמרו עוד: "אנשים בראוי להם (בדבר המשמח 45
 במיוחד) ונשים בראוי להם". ולשון התורה הוא, שנתחייב 46

מלכים א ג כזכר א

ג כו וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לִּי אֶת־הַיְלֹד הַחַי וְהַמֵּת לֹא תִמְתְּהוּ הִיא אִמּוֹ: כח וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיֵּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חֲכָמָה אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט: ד א וַהֲיִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וְאֵלֶּה הַשְּׂרִים אֲשֶׁר־לוֹ עֲזָרָהוּ בְּצִדּוֹק הַכֹּהֵן: ג אֶלְיָחָרָף וְאַחִיהָ בְּנֵי שִׁישַׁא סֹפְרִים יְהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילֹד הַמִּזְכִּיר: ד וּבְנֵיהוּ בְּיָהוּדָע עַל־הַצֹּבָא וְצִדּוֹק וְאַבְיָתָר כֹּהֲנִים: ה וְעֲזָרְיָהוּ בֶן־נָתָן עַל־הַנְּצִיבִים וְזָכּוֹר בֶּן־נָתָן כֹּהֵן רֵעֵה הַמֶּלֶךְ: ו וְאַחִישָׁר עַל־הַבַּיִת וְאַדְנִיָּרָם בֶּן־עֲבָדָא עַל־הַמָּס: ז וְשְׁלֹמֹה שְׁנֵים־עָשָׂר נְצִיבִים עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְכָל־כָּלוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־בֵּיתוֹ חֹדֶשׁ בִּשְׁנָה יְהִיָּה עַל־אַחַד (אחד) הָאֲחָד לְכָל־כָּל: ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בֶּן־חֹזֵר בֶּתָר אֶפְרָיִם: ט בֶּן־דָּקָר בְּמִקֵּץ וּבִשְׁעָלָבִים וּבֵית שֹׁמֶשׁ וְאִילָן בֵּית חָנָן: י בֶּן־חֶסֶד בְּאַרְבּוֹת לֹא שָׁכָה וְכָל־אֶרֶץ חָפָר: יא בֶּן־אֲבִינָדָב כָּל־נֶפֶת דָּאָר מָפֵל בַּת־שְׁלֹמֹה הָיְתָה לֹא לְאִשָּׁה: יב בַּעְנָא בֶּן־אֲחִילֹד תַּעֲנָנָד וּמִגְדוֹ וְכָל־בֵּית שָׁאן אֲשֶׁר אֵצֶל צִרְתָּנָה מִתַּחַת לְיִזְרְעֵאל מִבֵּית שָׁאן עַד אֲבֵל מַחֻלָּה עַד מַעְבֵּר לִיקְמָעַם: יג בֶּן־גִּבְרַת בְּרָמֹת גִּלְעָד לֹא חוֹת יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר בְּגִלְעָד לֹא חָבַל אֶרְגָּב אֲשֶׁר בְּכַשֵּׁן שְׁשִׁים עָרִים גְּדֻלוֹת חוֹמָה וּבְרִיחַ נְחֹשֶׁת: יד אֲחִינָדָב בֶּן־עֲדָא מַחְנִימָה: טו אֲחִימַעַץ בְּנִפְתָּלִי גִסְהוּא לִקְחָ אֶת־בִּשְׁמַת בַּת־שְׁלֹמֹה לְאִשָּׁה: טז בַּעְנָא בֶּן־חֻשִׁי בְּאֶשֶׁר וּבְעֻלוֹת: זי יְהוֹשָׁפָט בֶּן־פְּרוּחַ בִּישְׁשָׁכָר: יח שְׁמַעִי בֶן־אֵלָא בְּבִנְיָמִן: יט גִּבְרַת בֶּן־אֲרִי בְּאֶרֶץ גִּלְעָד אֶרֶץ סִיחֹן: כ מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְעַל מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וְנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ: כ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כָּחֹל אֲשֶׁר־עַל־הֵימָּל לְרֹב אֲכָלִים וְשֵׁתִים וְשִׁמְחִים:

רש"י

(כז) היא אמו. בת קול הופיעה ואמרה: היא אמו (מכות כג ב): (א) מלך על כל ישראל. משראו בחכמתו, שמחו כולם במלכותו: (ג) סופרים. לכתוב דברי הימים: המזכיר. איזה משפט בא לפניו ראשון, שיפסקנו ראשון, כך שמעתי: (ה) על הנציבים. שנים עשר נציבים היו, לכלכל את המלך ואת ביתו: (ו) על המס. שהעלה על ישראל, כמה שנאמר (לקמן ה כז): ויעל המלך שלמה מס: (ז) וכלכלו את המלך. כל

מצודת ציון

(ה) הנציבים. הממונים, כמו (שמואל א יג ג) נציב פלשתים: (ז) וכלכלו. ענין הספקת הצורך, כמו (שמואל ב יט לג) והוא כלכל את המלך: (יא) דאר. מחזו דאר, וכן (יהושע ז יא) שלשת הנפת: (יב) מעבר. מצד: (יג) חבל. המחזו תקרא חבל, כי בחבל תחלק נחלה, וכן (שם יט ט) מחבל בני יהודה: ארגוב. שם האדם, אשר משל בה מאז, וכן (דברים ג ד) כל חבל ארגוב:

מצודת דוד

(כז) תנו לה. להאשה שאמרה תנו לה את הילוד וגו': היא אמו. הואיל ומרחמת עליו: (כח) ויראו. בראותם כי בחכמתו מבין תעלומות לב: לעשות משפט. להבין האמת עם מי, ולבררו על ידי בחינה: (א) על כל ישראל. רוצה לומר: מעתה קבלוהו כולם באהבה, בראותם בחכמתו: (ב) הכהן. אולי העמידו למשוח מלחמה, תחת צדוק שהועמד לכהן גדול, ואף שדוד העמיד את עירא להיות במקום צדוק כמו שנאמר בשמואל ב כ)

ט, אולי מת עירא עד לא הועמד: (ג) המזכיר. ממונה על ספר הזכרונות: (ד) כהנים. צדוק כהן גדול, ואביתר סגן, כמו שנאמר בשמואל ב (שם פסוק כה): (ה) על הנציבים. היה ממונה על שנים עשר נציבים האמורים בענין, אשר הועמדו לכלכל את המלך כל אחד בחדשו: רעה המלך. ישב עמו בתמידות, להשתעשע עמו: (ו) על הבית. כל צרכי הבית היו נעשים על פיו: על המס. הוא המס האמור למטה (ה כז): ויהי המס שלשים אלף איש: (ז) על כל ישראל. המה היו ממונים על כל ישראל, לקחת מהם די צורך פרנסת בית המלך, וכל אחד כלכל חדש בשנה, וגבה מבני אנשי המחזו אשר הועמד עליו: (ח) ואלה שמותם. של הנציבים: בן חור. כל אלו הנזכרים בשם אביהם, לא היו ידועים מעצמם כי אם בשם אביהם: בהר אפרים. היה ממונה בהר אפרים, לקחת מהם לכלכל את המלך בחדשו: (י) לו שוכה. רוצה לומר: גם על שוכה היה ממונה, לקחת מהם לצורך פרנסת בית המלך: (יב) עד אבל וגו'. רוצה לומר: מהעבר מזה עד אבל מחולה, ומזה עד מעבר ליקממע: (יג) חות יאיר. תרגם יונתן: כפרני יאיר: אשר בגלעד. אשר עמדו בארץ הגלעד: ששים ערים. בחבל ארגוב היו ששים ערים גדולים וחומה מסביב: (טו) בנפתלי. בנחלת נפתלי: (טז) ובעלות. והיא היתה מנחלת יהודה: (יט) בארץ גלעד. רוצה לומר: ביתר המקומות, כי על חות יאיר שעמדו בארץ הגלעד, היה נציב אחר: ארץ סיתון וגו'. רצה לומר: גלעד היתה החצי משל סיתון, והחצי משל עוג: ונציב אחר. רצה לומר: ועוד נציב אחד אשר היה בכל הארץ, ממונה על כולם, והוא עזריה בן נתן האמור למעלה: (כ) על הים. על שפת הים:

תהלים ס חיד

ס ה אלהים | דבר בקדשו אֶעֱלֶה אֶחֱלֶקָה שְׁכֶם וְעִמָּק סְכוֹת אֲמַדְדִּי: ט לִי גִלְעָד | וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם
מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוֶם אֲשֶׁלֶּיךָ נִעְלִי עָלַי פִּלֶּשֶׁת הַתְּרַעְעִי: יא מִי
יְבַלְנִי עִיר מְצוֹר מִי נַחְנִי עַד־אֲדָוֶם: יב הֲלֹא־אַתָּה אֱלֹהִים זִנְחַתְנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ:
יג הִבֵּה־לָנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אֲדָם: יד בָּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹס צְרִינוּ:

רש"י

(ח) אלהים דבר בקדשו. שיקבץ הגלות וזרעו ימשלו בהם (סא"א), ד"א אלהים דבר בקדשו שאהיה מלך עליהם: אעלוזה. ביצועתו, בפ"י אחר מצאתי אלהים דבר בקדשו לעזרני כדכתיב (ש"ב ג) כי ביד דוד עבדי אושיע את עמי ישראל: אחלקה שכם. אחלק להם שכם בנכסי אויביהם: ועמק סוכות אמדד. סוכות זה איני יודע מאיזה אומה היא לא ידעתי סוכות שבאו לו ישראל כשנסעו ישראל מרעמסס היכן הוא, ובפירושים אחרים מצאתי אחלקה שכם, אחזיר להם נחלת יעקב אביהם, ועמק סוכות אמדד, כשאחלקהו לישראל שכם וסוכות בקצה ארץ כנען היה כמו שמצינו תחלת ביאתו של יעקב לארץ דרך סוכות שכם, ד"א ועמק סוכות אמדד, סוכות לשון צורות ודמיונות כמו שנאמר ואת סכות בנות: אמדד. אני מודד את צורתם כמו שנאמר (שם ב ח) שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות (סא"א): (ט) לי גלעד. למלוך עליהם: מחקקי. שרים שלי מחוקק ל' שורה שמחוקק ושולח ספרים ומצוה כמו (בראש"י מ"ט) לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו (סא"א): (י) מואב סיר רחצי. אשתמש בהם כסיר של נחושת המוכן לרחוץ בו: נעלי. מסגר שלי: עלי פלשת התרועעי. התחברי על ממשלתי להיות משועבדים לי כי גת מארץ פלשתים וכן עזה שכבשן דוד: (יא) מי יובלני עיר מצור. או לעיר מבצר לכבוש את בצרה אם לא אתה תעזור אותי על מבצרי אדום מי יובלני ומי ינחני עליהם, בפירושים אחרים מצאתי כן על מבצרי אדום אשר נחיתי עתה עליהם: (יב) ולא תצא. ואינך יוצא: (יד) יבוס. ירמוס:

מצודת דוד

(ח) דבר בקדשו. ברוח קדשו דבר ע"י נביאיו אשר אעלוז ואשמח במלכותי ואמשול ממשל רב: אחלקה. מקומות אלה אחלק לישראל ואמדד להם לחלקים: (ט) לי גלעד. כי ראה ברוח"ק שבימי רחבעם יחלק מלכות ישראל ואמר בימי יהוי כולם תחת ממשלתי: מעוז ראשי. חוזק לראשי לשמרני מן האויב: מחוקקי. יהיו שרים שלי ונכנעים אלי: (י) מואב סיר רחצי. ר"ל אעשה עמהם כל תשמישי כרצוני כקדרה המוכן לרחוץ בו: אשליך נעלי. אשים ברגליהם לסגרם בהם: עלי פלשת התרועעי. בעבורי יריעו פלשתים תרועת מלך ותהיה

התרועה למעני לקבל עליהם עול מלכותי: (יא) מי יובלני. מי המביא אותי אל עיר מבצר לכבוש אותה ולבוא בתוכה ומי הוא אשר נחני עד אדום להכניע: (יב) הלא אתה אלהים זנחתנו. הלא כ"ז ממך אלהים אשר עד הנה זנחתנו ולא יצאת בצבאותינו ר"ל כמו מה שהיינו מאז בצרה היה בעבור אשר זנחתנו וכו' כן התשועה באה ממך ולא בדרך מקרה: (יג) הבה. אתה תן לנו עזרת מצר אבל תשועת אדם היא שוא ואין בה תועלת: (יד) באלהים. בעזרת אלהים נעשה גבורה להתחזק על שונאיך והוא הוא הרומס צרינו:

מצודת ציון

(ח) שכם. סכות. הם שמות מקומות: (ט) מחוקקי. כן יקראו השרים ע"ש שהם נותנים החוקים וכן ומחוקק מבין רגליו (בראשית מ"ט): (י) סיר. קדרה: נעלי. מל' מנעול העשוי לסגור בו כמו מנעוליו ובריחיו (נחמיה ג): עלי. בעבורי: התרועעי. מל' תרועה: (יא) יובלני. ענין הבאה כמו לרקמות תובל למלך (לעיל מ"ה): מצור. מבצר חזק שאין לכבשו מבלי מצור: נחני. ענין הנהגה: (יב) זנחתנו. עזבתנו: (יד) חיל. כח ואומץ: יבוס. ענין דריכה ורמיסה:

ה הפוסק מעות לחתנו, ופשט לו את הרגל – תשב עד שילבין ראשה. אדמון אומר: יכולה היא שתאמר: אלו אני פסקתי לעצמי, אשב עד שילבין ראשי; עכשיו שאבא פסק עלי, מה אני יכולה לעשות? או פנס או פטר! אמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון.

ו העורר על השדה והוא חתום עליה בעד – אדמון אומר: יכול הוא שיאמר: השני נוח לי, והראשון קשה הימנו; וחכמים אומרים: אבד את זכותו. עשאה סימן לאחר – אבד את זכותו.

ז מי שהלך למדינת הים, ואבדה דרך שדהו – אדמון אומר: ילך בקצרה; וחכמים אומרים: יקנה לו דרך במאה מנה, או יפרח באויר.

פירוש ברטנורא

ה ופשט לו את הרגל. לשון ביון, כלומר טול מיט ואבק שתחת רגלי. פירוש אחר, תלה אותו ברגלי על העין, שאין לי מה ליתן לך. ורמב"ם פירש ופשט לו את הרגל, שהלך בדרך מרחוק: עד שתלביין ראשה. עד שתזקין. ואין כופין אותו לא לכנוס ולא לפטור: אדמון אומר כו. והלכה כאדמון:

ו העורר על השדה וכו'. ראובן מערער על השדה שביד שמעון ואומר לו, לוי שמכר לך גולה ממני, והוא חתום על שטר המכירה שכתב לוי לשמעון שמכר לו: אדמון אומר יכול הוא שיאמר. מה שלא ערערתי בשעה שלקחת שדה זו מלוי וחתימתי עד בתוך השטר, לפי שלוי אדם חזק וקשה להוציאה מידו ונוח לי שתהא בידך שאוציאנה ממך ברין: איבד את זכותו. והואיל וחתם הודה שאין לו עסק בה. ואין הלכה כאדמון. ודוקא כשתתם בה בעד הוא דפליגי אדמון וחכמים, אבל אם הוא חתום בדיון לקיים את השטר, הכל מודים שלא איבד את זכותו, מפני שיכול לומר לא הייתי יודע מה שכתוב בשטר, שהדין החותם על ההנפק לקיים את השטר אין צריך שידע מה שכתוב בשטר אלא שיכיר חתימת העדים בלבד:

ז ואבדה דרך שדהו. שהחזיקו בה בעלי השדות שבמצרים: ילך לו בקצרה. על כרחם וטול לו דרך לשדהו, אבל יברור לו דרך קצרה שלא ירבה ליטול. ובזמן שד' בני אדם מקיפים אותו מיד' רוחות מודה אדמון לחכמים שכל אחד יכול לומר אייתי ראיה דדרך גבאי ושקול. ואם אדם אחד הקיפוהו מיד' רוחות מודים חכמים

משניות מבוארות – קהתי

ראובן על השדה שביד שמעון, ויש לשמעון שטר מכירה, שקנה את השדה מלוי, וטוען ראובן: שדה זו שלי היא, ולוי גזל אותה ממני, ואתה מיד לוי הגולן קנית את שדי, והוא חתום עליה בעד – והמערער עצמו, ראובן, חתום כעד על שטר המכירה שביד שמעון, אדמון אומר: חתימתו של ראובן על השטר אינה מבטלת את ערעורו, שכן יכול הוא שיאמר – יכול ראובן ליתן אמתלה לדבריו ולומר: השני נוח לי, והראשון קשה הימנו – הראשון, היינו לוי הגולן, שהשדה היתה בידו תחילה, הוא אדם תקיף, וקשה היה לי להוציאה ממנו ברין, ואילו השני, היינו שמעון, שקנה את השדה מידו של לוי, נוח לי שתהא השדה בידו, שאוכל להוציאה ממנו ברין, הלכך חתימתי על שטר המכירה. וחכמים אומרים: אבד את זכותו – הפסיד ראובן את זכותו על השדה, ואין תוקף לערעורו, שכן בחתימתו על שטר המכירה הודה, שאין השדה שלו. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' טוען ונטען טז, א). עשאה סימן לאחר – אם המערער, ראובן, מכר שדה הסמוכה לזו שהוא מערער עליה, ובסימון מצריה בשטר המכירה כתב, שהיא גובלת בשדה זו שהיא של שמעון (תוספות), אבד את זכותו – אף לדברי אדמון, שהרי כאן אין ראובן יכול לומר: "השני נוח לי", ונמצא שהוא הודה, שהשדה היא של שמעון. ובירושלמי אמרו: אף אם אחר עשה שדה זו סימן לאחר, והמערער חתום כעד בשטר המכירה, איבד המערער את זכותו.

באור משנה ז

מי שהלך למדינת הים, ואבדה דרך שדהו – שהיתה לו דרך לשדהו אצל שדותיהם של שכניו המקיפות את שדהו, וכשהלך למדינת הים ניטשטשה הדרך, ועכשיו חזר ממדינת הים, ואין שכניו נותנים לו להיכנס לשדהו דרך שדותיהם, ואף הוא אינו זוכר היכן היתה לו הדרך, אדמון אומר: ילך בקצרה – ילך לשדהו בדרך הקצרה, כלומר שנוטל לו דרך אל שדהו על כורחם של שכניו, אבל אין לו זכות ליטול אלא את הדרך הקצרה ביותר. וחכמים אומרים: יקנה לו דרך במאה מנה – יקנה לו אצל שכניו דרך לשדהו, ואפילו דורשים במחירה מאה מנה (עשרת אלפים דינר), מוכרתה הוא לשלם להם, או יפרח באויר – אל שדהו, אם לא יקנה דרך, שזכאים שכניו למנוע ממנו מלעבור דרך שדותיהם. בגמרא מבואר, שאם שדהו של זה שאבדה לו הדרך מוקפת שדות שהן של אדם אחד, אף חכמים מודים לאדמון שייטול לו דרך על כורחו של בעל השדות שסביבות שדהו,

באור משנה ה

כבר שנינו במסכתנו ענין "הפוסק מעות לחתנו" (לעיל ו, ב), ושם בארנו, שמצוה על האב לפסוק נדוניה יפה לבתו, כדי שיימצאו עליה קופצים. כן הזכרנו (לעיל יב, א), מה שאמרו בגמרא (כתובות קב, ב): "הן הן הדברים הנקנים באמירה", כלומר שהדברים שפוסק אבי הכלה לחתנו בשעת הקידושין או בשעת הנישואין, אינם צריכים לא שטר ולא קניין, אלא אמירתו בלבד מחייבת אותו, ויכול החתן לתבוע ברין מאבי הכלה מה שפסק לו. – משנתנו דנה במי שפסק מעות לחתנו ולא קיים את דבריו. הפוסק מעות – בנדוניה, לחתנו – בשעת הקידושין, כמו שבארנו לעיל, ופשט לו את הרגל – לפני הנישואין, ואינו משלם לו את הנדוניה שפסק לו: הלשון "פשט לו את הרגל" מבואר ברש"י, שאומר לחתנו דרך בזיון: "טול מיט ואבק שעל גבי רגלי", או: "תלה אותי ברגלי, שאין לי מה ליתן". ויש מפרשים, שהוא כינוי לבריחה, כלומר שהלך האב לארץ רחוקה, תשב – הארוסה בבית אביה, עד שילבין ראשה – עד שתזקין, כלומר שיכול הארוס לעכב את הנישואין, עד שיקבל את הנדוניה שאביה פסק לו, ואין כופים אותו לא לכנסה ולא לגרשה. בירושלמי מבואר, כגון שפסק האב לחתנו במעמד בתו הכלה; ויש מוסיפים ומפרשים, שעשה האב בדרך רמאות, ואף בתו הרגישה בכך, ולכן סוברים חכמים: האב עשה שלא כהוגן, אף אנחנו עושים לו שלא כהוגן (המאיד). אדמון אומר: יכולה היא שתאמר – יכולה הארוסה לטעון כנגד הארוס שלה: אלו אני פסקתי לעצמי – את הנדוניה, ולא הייתי מקיימת דברי, היה מן הדין, כי אשב עד שילבין ראשי – הואיל ואני בעצמי התחייבתי לך, עכשיו שאבא פסק עלי – והוא שפשט לך את הרגל, מה אני יכולה לעשות – האם חייבת אני לשלם לך מה שפסק לך אבא? לפיכך, או פנס – אותי, או פטר! – או תן לי גט פטורי! אמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון – כמו שבארנו במשנה הקודמת. והלכה כאדמון (רמב"ם הל' אישות כג, טז).

באור משנה ו

אם בא אדם ומערער על נכסים שביד חברו, והוא טוען: שלי הם, ההלכה היא, שמעמידים ממון בחזקת בעלים, והמוציא מחברו עליו הראיה. ויש בזה הבדל בין מיטלטלים לקרקעות, שכן במיטלטלים המוחזק הוא האדם שהמיטלטלים הם תחת ידו, ואילו בקרקעות המוחזק הוא זה שחזקת בעלותו קודמת, כלומר שאם בא אדם ומערער על שדה הנמצאת בידי אחרים, והוא טוען: שדה זו שלי היא, וגוזלה היא בידיכם – אם המערער ידוע כבעליה הקודמים של שדה זו, כגון שיש לו עדים על כך, הרי הוא נחשב למוחזק, ועל האחרים להביא ראיה, כדי לקיים את זכותם על השדה שבידם. העורר על השדה – המערער על השדה שביד חברו, כגון שערער

ח המוציא שטר חוב על חברו, והלה הוציא, שְׁמֵכֶּר לֹא אֶת הַשְּׂדֵה – אֲדָמוֹן אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא שְׂיֹאמֵר: אֱלוֹ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ, הִיָּה לָךְ לְהַפְרֵעַ אֶת שְׁלָךְ, כְּשֶׁמֶכֶרֶת לִי אֶת הַשְּׂדֵה; וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: זֶה הָיָה פָקַח שְׁמֵכֶר לֹא אֶת הַקֶּרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ.

ט שְׁנִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֶׁטֶר חוֹב זֶה עַל זֶה – אֲדָמוֹן אוֹמֵר: אֱלוֹ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ, כִּיִּצַּד אֶתָּה לָוֶה מִמֶּנִּי? וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: זֶה גֹבֶה שֶׁטֶר חוֹב, וְזֶה גֹבֶה שֶׁטֶר חוֹב.

י שְׁלֹשׁ אַרְצוֹת לְנִשְׁוֹאִין: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל. אֵין מוֹצִיאִין מַעִיר לְעִיר, וּמִבֶּרֶךְ לְבֶרֶךְ; אֲבָל בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ –

פירוש ברטנורא

לאדמוֹן דממה נפשך אורחיה גביה הוא. לא נחלקו אלא כשהקיפוהו אדם אחד שבא מכאן ארבעה בני אדם. אדמוֹן אומר, מצי אמר ליה כמה נפשך אורחיה גבך, וחכמים אומרים מצי אמר ליה הויאך, אי שתקת שתקת, ואי לא, מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו. והלכה כחכמים:

ח והלה הוציא שמכר לו את השדה. הלה הוציא עליו שטר מכירה מאוחרת לשטר ההלוואה, ואומר שטרך מזויף או פרוץ, שאם הייתי חייב לך לא הייתי מוכר לך את השדה, שהיה לך לגבות חובך: זה היה פקח שמכר לו את השדה. לפי שהיה זה מכירת מטלטלין, ולא היה לו מוחין ימשכנו על חובו, ועכשיו יכול את הקרקע. ובאתרא דחלוקה יתיב זוזי והדר כתבי שטר מכירה כולי עלמא לא פליגי שהיה למוכר לעכב בחובו המעות שקיבל ולא יכתוב לו השטר, וכיון שכתבו הוכיח שאין לו עליו חוב. כי פליגי, באתרא דכתבי שטרא והדר יתיב חלוקה זוזי, אדמוֹן סבר, איבעי ליה למסר מודעה איני מוכר לו אלא כדי שאוכל למשכנו. וחכ"א הואי דלא מסר מודעה כי ירא שמא ישמע הדבר וימנע מלקנות את השדה. והלכה כחכמים:

ט וחכ"א זה גובה שטר חוב. והלכה כחכמים:

י שלש ארצות לנשואין. שאם נשא אשה באחת מהן אינו יכול לכופה לצאת אחריו מארץ אל ארץ: בריך. גדול מעיר. והוא מקום שווקים, ומכל סביביו באין

משניות מבוארות – קהתי

לא נחלקו במשנתנו אלא כשהיו במקום שכותבים תחילה את שטר המכירה, ואחר כך נותן החלוקה מעות, שאדמוֹן סובר: המלוה היה צריך למסור מודעה לפני עדים, שאינו מוכר לו את השדה, אלא כדי שיוכל למשכנו, וכיון שלא מסר, הדין עם הלווה. וחכמים סוברים: "חברך חבא אית ליה", כלומר שחשש המלוה, שמא תגיע המודעה לאזני הלווה וימנע מלקנות את השדה, לפיכך לא יכול היה המלוה למסור מודעה.

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת מחלוקת אדמוֹן וחכמים ב"המוציא שטר חוב על חברו, והלה הוציא שמכר לו את השדה", באה משנתנו – המסיימת את שבעת דברי אדמוֹן – ללמד, שאף אם הלה (הנתבע) הוציא שטר חוב על התובע, שהלווהו כסף לאחר זמן הפירעון הכתוב בשטרו, נחלקו אדמוֹן וחכמים.

שְׁנִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֶׁטֶר חוֹב זֶה עַל זֶה – וזמן כתיבת שטרו של זה מאוחר לזמן פירעון שטרו של זה, אֲדָמוֹן אוֹמֵר: זה שבידו השטר המאוחר יכול לטעון ולומר: אֱלוֹ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ – מעות, על יסוד שטר חוב שבידך, כִּיִּצַּד אֶתָּה לָוֶה מִמֶּנִּי – ואינך נפרע ממני את חובך? אלא מכאן ראינו לדברי, ששטרך פרוץ. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אין חובו של ראשון נפקע בטענתו זו של השני, אלא זֶה גֹבֶה שֶׁטֶר חוֹב, וְזֶה גֹבֶה שֶׁטֶר חוֹב – שכל אחד, הואיל ושטר חוב בידו, נאמן על תביעתו.

באור משנה י

משנה זו באה ללמדנו, שאין הבעל יכול לכופ את אשתו, שתצא עמו מארץ לארץ, ולגבי הלכה זו חלוקה ארץ ישראל לשלש ארצות.

שְׁלֹשׁ אַרְצוֹת – הן בתחום ארץ ישראל, לְנִשְׁוֹאִין – החלוקות לענין נישואין: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל – שאם אדם נשא אשה באחת מהארצות הללו, והוא מאותה הארץ, אינו יכול לכופה, שתצא עמו לארץ אחרת לגור שם, כגון אם נשא אשה ביהודה אינו יכול להוליכה על כורחה לגליל או לעבר הירדן. ברם, אם אדם מהגליל נשא אשה ביהודה או להיפך, כופין אותה לצאת עמו, שעל מנת כן נשאה (ותוספתא). אֵין מוֹצִיאִין מַעִיר לְעִיר – אין הבעל רשאי לכופ את אשתו, שתצא עמו לארץ אחרת, אפילו מעיר לעיר, כלומר שאם הם יושבים בעיר, והבעל רוצה שתעבור עמו לארץ אחרת ולגור גם שם בעיר, אינו רשאי לכופה לכך, וּמִבֶּרֶךְ לְבֶרֶךְ – כך הוא מקום שווקים, וגדול מעיר; ויש מפרשים: כך היינו עיר גדולה המוקפת חומה (ותוספתא). ואם הם יושבים בכרך, והבעל מבקש לעבור לכרך

שהרי הדרך שאבדה לו על כל פנים בשדותיו היא נמצאת, ומכל מקום הואיל ואורך הדרך אינו ידוע, אינו נוטל אלא את הדרך הקצרה ביותר; ואם היא מוקפת שדות שהן של בעלים שונים, אף אדמוֹן מודה לחכמים שיקנה לו דרך, לפי שיכול כל אחד לדחותו ולומר לו: הדרך לשדך אינה בתוך שדי. לא נחלקו אדמוֹן וחכמים אלא בכגון שתחילה היו השדות שסביבות שדהו של בעלים שונים, והיתה לו דרך לשדהו אצל אחת מהשדות הללו, וכשהלך למדינת הים, קנה אחד את כל אותן השדות המקיפות את שדהו, ואבדה הדרך שהיתה לו לשדהו – אדמוֹן סובר: הואיל והשדות הן עכשיו של אדם אחד, הרי הדרך לשדהו היא אצלו, ולפיכך ילך בקצרה. וחכמים סוברים: יקנה לו דרך או יפרח באויר. שיכול בעל השדות לומר לבעל הדרך: אם אתה שותק, מוטב (ונתפטר) בדבר המחיר של הדרך שתקנה אצלי, ואם לא, הריני מחזיר את שטר המכירה לבעלי השדות, ולא תוכל לתבוע מהם את דרך שדך בדין. שהרי כל אחד יכול לדחותו ולומר לך, שהדרך אינה בתוך שדהו.

באור משנה ח

משנתנו דנה במי שתובע חוב מחברו, ובידו שטר שזמן פרעונו עבר, והנתבע טוען, שכבר פרע לו את החוב, אלא שאבד לו שוברו, ויש לו הוכחה שפרעו, שכן בעל חוב זה מכר לו שדה לאחר הזמן של פירעון החוב, וקיבל ממנו מעות, ולא גבה את חובו. המוציא שטר חוב על חברו – ותובע ממנו את חובו, והלה – הלווה, הוציא – שטר מכירה, שְׁמֵכֶר לֹא – המלוה, אֶת הַשְּׂדֵה – שלו, לאחר שעבר זמן הפירעון הכתוב בשטר החוב, והוא מוכיח בכך, שכבר שילם לו את חובו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אֲדָמוֹן אוֹמֵר: הדין עם הלווה, שכן יָכוֹל הוּא שְׂיֹאמֵר – יכול הלווה לטעון ולומר למלוה: אֱלוֹ הֵייתִי חַיֵּב לָךְ – על יסוד שטר חוב שבידך, הִיָּה לָךְ לְהַפְרֵעַ אֶת שְׁלָךְ – היה לך לגבות את חובך, כְּשֶׁמֶכֶרֶת לִי אֶת הַשְּׂדֵה – וקיבלת מעות מידו, ומאחר שלא גבית, הרי זו הוכחה לדברי, ששטרך פרוץ. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: טענתו של הלווה אינו טענה, שכן זֶה הָיָה פָקַח – המלוה היה פקח, שְׁמֵכֶר לֹא אֶת הַקֶּרְקַע – כי חשש, שמא הלווה יצניע את מעותיו, ולא ימצא אצלו דבר למשכנו על חובו, הלכך מכר לו את השדה, וקיבל מידו את המעות. מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ – שיכול הוא עכשיו ליטול בתורת משכון את הקרקע שמכר לו ולגבות ממנו את חובו. בגמרא מבואר, שאם היו במקום שכותבים את שטר המכירה לאחר שהלוקח נותן את המעות, מודים חכמים לאדמוֹן, שהדין עם הלווה, שאילו היה חייב לו, היה לו, למלוה, לעכב את המעות בחובו, ולא לכתוב את שטר המכירה, וכיון שכתב, הוכיח בזה שאין לו עליו חוב.

מוציאין מעיר לעיר, ומכרד לכרד, אבל לא מעיר לכרד, ולא מכרד לעיר. מוציאין מנוה הרע לנה היפה, אבל לא מנוה היפה לנה הרע. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לא מנוה רע לנה יפה, מפני שהנוה היפה בודק. **יא** הכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל מוציאין. הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין. אחד האנשים ואחד הנשים. נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ פקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ פקפוטקיא. נשא אשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ פקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ פקפוטקיא. נשא אשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ פקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל – נותן לה ממעות ארץ פקפוטקיא.

סליק מסכת כתובות

פירוש ברטנורא

שם לסחורה וכל דבר מצוי בו: **אבל לא מעיר לכרד**. שישבת הכרכין קשה, מפני שהכל מתיישבים שם ודוחקים ומקרים הבתים זו לזו ואין שם אור; **ולא מכרד לעיר**. דבכרד שכחו כל מילי, בעיר לא שכחו כל מילי: **מפני שהנוה היפה בודק** את הגוף ומחליאו, ששינוי וסת אפילו לטובה תחלת חולי מעים. והלכה כרבנן. ואם איש מארץ הגליל נשא אשה בארץ יהודה או איפכא, כופין אותה לצאת עמו, שעל מנת כן נשאה. ובכל מקום מוציאין מעיר שרובה עובדי כוכבים לעיר שרובה ישראל, אבל לא מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים: **יא** **הכל מעלין**. את כל בני ביתו אדם כופה לעלות עמו לירושלים, ואפילו אם קנה עבד עברי ילך העבד אחריו על כרחו, ואפילו מנוה היפה לנה הרע, ואפילו מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים: **ואין הכל מוציאין**. ואין מוציאין שום אדם: **אחד האנשים ואחד הנשים**. אם הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות, תצא בלא כתובה. ואם היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות, יוציא ויתן כתובה: **קפוטקיא**. היא כפתור. וקורין לה בערבי דמא"ת. ומעותיה גדולות ושוקלות יותר משל ארץ ישראל. ומשום דכתובת אשה מדברי סופרים, הקלו בה לפרוע אותה בכחות שבמענות. ורבי שמעון בן גמליאל סבר כתובה דאורייתא, ומשום הכי אול בה לחומרא. ולית הלכתא כוותיה:

משניות מבוארות – קהתי

שבארץ ישראל, רשאי הוא לכופ את בני ביתו שיעלו עמו לירושלים לדור שם, **ואין הכל מוציאין** – ואין אדם רשאי להוציא את בני ביתו על כורחם מירושלים למקום אחר שבארץ ישראל. **אחד האנשים ואחד הנשים** – בין האיש ובין האשה יכולים לכופ זה את זה על ללות לארץ ישראל או לירושלים; ואם האשה מסרבת לעלות עם בעלה, תצא בלא כתובה. ואם הבעל מסרב לעלות עם אשתו, הריהו חייב לגרשה וליתן לה כתובתה. יש גורסים במשנתנו: ואחד העבדים – כלומר שרשאי אדם לכופ עבד עברי שלו שיעלה עמו, ואינו רשאי לכופו שיצא עמו לחוץ לארץ. ברם, אין העבד כופה את רבו לעלות עמו לארץ ישראל. ואלו שאינם גורסים כך מפרשים הם, שהרישא – "הכל מעלין לארץ ישראל" – באה לרבות עבדים, היינו עבד עברי, כמו שבארנו (גמרא). **נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בארץ ישראל**, **נותן לה ממעות ארץ ישראל** – משלם לה כתובתה במטבעות ארץ ישראל. **נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בארץ ישראל** – מדינה באסיה הקטנה, והמטבעות שלה גדולות בערכן ובמשקלן ממטבעות ארץ ישראל, **נותן לה ממעות ארץ ישראל** – אינו חייב לשלם לה כתובתה במטבעות קפוטקיא אלא במעות ארץ ישראל. **נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל**, **נותן לה ממעות ארץ ישראל** – בגמרא מבואר הטעם, שהואיל וכתובה אינה אלא מדברי סופרים, הקלו חכמים בתשלומיה. ולכן אף על פי שנשאה בקפוטקיא, ונמצא שנתחייב ליתן לה כתובתה ממעות קפוטקיא, מכל מקום כיון שגרשה בארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן לה ממעות קפוטקיא** – כיון שנשאה בקפוטקיא, אף על פי שגרשה בארץ ישראל, חייב הוא ליתן לה ממעות קפוטקיא, שסובר רבן שמעון בן גמליאל: כתובה היא מן התורה, ודינה כשאר חובות, שהולכים אחר מקום השיעבוד. **נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בקפוטקיא**, **נותן לה ממעות קפוטקיא** – לדברי הכל. והרמב"ם מפרש, שמשנתנו נקטה קפוטקיא על דרך משל, משום שהיא קרובה לארץ ישראל.

סליק מסכת כתובות

בארץ אחרת, אינו רשאי לכופ את אשתו שתצא עמו. **אבל באותה הארץ** – כגון שנשא אשה ביהודה, ורוצה הבעל שתעבור עמו ממקום שיושבים בו למקום אחר באותה הארץ, **מוציאין מעיר לעיר, ומכרד לכרד** – יכול הבעל לכופ את אשתו שתצא עמו מעיר שיושבים בה אל עיר אחרת, או מכרד שיושבים בו לכרד אחר. **אבל לא מעיר לכרד, ולא מכרד לעיר** – שאם הם יושבים בעיר אינו יכול לכופה לצאת לכרד, וכן להיפך, שיש מעלות וחסרונות לעיר ויש מעלות וחסרונות לכרד, שישבת כרכים קשה לבריאות, ואילו בעיר יש גינות ופרדסים סמוכים לבתים ואוירה צח ויפה הוא לבריאות; לעומת זאת צרכיו של האדם מצויים יותר בכרד מאשר בעיר. **מוציאין מנוה הרע לנה היפה** – רשאי הבעל להוציא את אשתו על כורחה ממקום דירה רעה למקום דירה יפה, ויש מפרשים: נוה הרע – היינו מקום שאין התבואות והפירות מצויים שם אלא ביוקר; נוה היפה – שמצויים שם הרבה ובוזול (והמאירי). **אבל לא מנוה היפה לנה הרע** – שאין לכופ את האשה שתעבור לגור במקום גרוע. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לא מנוה רע לנה יפה** – אף אין כופין את האשה לעבור מנוה רע לנה יפה, **מפני שהנוה היפה בודק** – את הגוף, ואם הגוף אינו בריא, הריהו משפיע עליו לרעה, שכל שינוי, אפילו לטובה, הריהו גורם למחלות, כמו שאמרו בגמרא: "שינוי וסת תחילת חולי מעיים". לפיכך אין הבעל רשאי להוציא את אשתו על כורחה אף מנוה רע לנה יפה. והרמב"ם פוסק כרבן שמעון בן גמליאל, והוא מפרש: מפני שהנוה היפה בודק – "מפני שהיא צריכה להטפל ולברוק עצמה בנוה היפה, כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה" (הל' אישות יג, יח). בתוספתא שנו: מוציאין מעיר שרובה גויים לעיר שרובה ישראל, ואין מוציאין מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה גויים.

באור משנה יא

הכל מעלין לארץ ישראל – רשאי כל אדם לכופ את כל בני ביתו שיעלו עמו לארץ ישראל, אף מנוה היפה לנה הרע, ואף מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה נכרים (גמרא). **ואין הכל מוציאין** – ואין אדם רשאי להוציא אשתו ובני ביתו על כורחם מארץ ישראל לחוץ לארץ. **הכל מעלין לירושלים** – אדם היושב עם בני ביתו בכל מקום

מסכת נדרים

פ ר ק ר א ש ו ן

א כָּל בְּנוֹי נְדָרִים בְּנִדְרִים, וְחַרְמִים בְּחֻרְמִים, וְשִׁבְעוֹת בְּשִׁבְעוֹת, וְזִמְרוֹת בְּזִמְרוֹת. הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: מִדְּרָנִי מִמֶּךָ, מִפְּרָשְׁנִי מִמֶּךָ, מִרְחֻקִּי מִמֶּךָ, שְׂאִינִי אוֹכֵל לֶךְ, שְׂאִינִי טוֹעֵם לֶךְ – אִסּוּר. מִגֵּדָה אֲנִי לֶךְ – רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה חוֹבֵד בְּזֶה לְהַחֲמוּר. בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים – נֶדֶר בְּנִזוּר וּבִקְרָפָן וּבִשְׁבֻעָה. בְּנִדְרֵי כֹשֶׁרִים – לֹא אֹמֵר כָּלוּם. בְּנִדְבוֹתָם – נֶדֶר בְּנִזוּר וּבִקְרָפָן.

ב הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: קוֹנֵם, קוֹנֵת, קוֹנֵם – הָרִי אֵלַי בְּנִזוּר לְקִרְפָּן. חֶרֶק, חֶרֶד, חֶרֶף – הָרִי אֵלַי בְּנִזוּר לְחֶרֶם. נוֹיֵם, נוֹיֵת, פּוֹיֵת

פירוש ברטנורא

א א כל כנויי נדרים כנדרים. כנמרא מוקמין דרישא דמתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, כל ידות נדרים כנדרים, כל כנויי נדרים כנדרים. אלו הן ידות נדרים האומר לחבירו מודר אני ממך מופרש אני ממך וכו'. אלו הן כנויי נדרים קונם קונח קונם וכו'. ידות נדרים, כמו בית די של כלי שאוחזין אותו בו, כך ידות נדרים שבהם הנדרים נאחזים. כנויי נדרים, כמו המכנה שם לחבירו (בבא מציעא י"ח:), שאינו עיקרו של שם: **מודר אני ממך.** אם אמר אחד מלשונות, הללו מודר אני ממך שאיני אוכל לך ושאני טועם לך, או מופרש אני ממך שאיני אוכל לך ואיני טועם לך, הוא ידות נדרים ואסור לאכול ולטעום עמו. אבל אם אמר לי ממך כלבד, אסר במשמעות דבריו שלא אכל ודבר עמו, ומופרש אני ממך כלבד, משמע שלא ישא ויתן עמו. ומרוחק אני ממך כלבד, משמע שלא ישב בארבע אמותיו. ואינו אסור לאכול ועמו אלא פירש ואמר עם כל אחד מלשונות הללו, שאיני אוכל לך ושאני טועם לך: **רבי עקיבא היה חובק וכו'.** כלומר מחבק שפתי זו בזו ולא רצה לאסור בפירוש, אבל היה נראה מדעתו שהיה אוסר: **כנדרים רשעים נדר כנזיר ובקרבן ישבועה.** אם אמר הרי עלי כנדר רשעים שנדרתם נזיר וקרבן שבועה אם אוכל ככר זו, ועבר ואכלה, חייב להיות נזיר שלשים יום ולהביא קרבן עולה וחייב מלקות כעובר על שבועת ביטוי, שהרי החזיר כנדרו נזיר וקרבן שבועה. ומה שאמר כנדר רשעים, לפי שהרשעים הם שנודרים וגשענים, לא הכשרים, שהכשרים יראים שלא לעבור על כל תאחר וגוהרים שלא להוציא שבועת מפיהם, ולפיכך כנדרים כשרים לא אמר כלום: **וכנדרותם נדר כנזיר ובקרבן.** אם אמר כנדרותם כשרים הריני נזיר וקרבן זה קרבן אם אוכל ככר זו, ואכלה, חייב כנזיר ובקרבן, שהכשרים פעמים נודרים בניזיר לאפרושי מאיסור. ומתנדים בקרבן שמביאים קרבנם לפתח הקדש ומקריבין אותה שם כדי שלא יבואו בה לרדי מבשול. ועבדה היא כשאימר הריני נזיר. ונדר הריני כנדר. ולפיכך הכשרים מתנדים אבל אינם נודרים, כי היכי לא ליתו לרדי תקלה:

ב קונם קונח קונם הרי אלו כנויין לקרבן. לשונות של גוים הם, ויש מהם מי שקורא לקרבן כך ויש מי שקורא כך, ובכל לשון שיאמר מאלו הוא מתפס

משניות מבוארות – קהתי

חל עליו איסור שבועה; שהאומר "כנדרי רשעים" מבטא הוא את רצונו בקיום נדו ושבועתו, שכן הרשעים דרכם לנדור ולהישבע. **כְּנַדְרֵי כְּשָׁרִים** – אבל אם הוסיף לנדור "כנדרי כשרים", **לֹא אָמַר קִלּוֹם** – שאין הכשרים נודרים. **כְּנַדְבוֹתָם** – ואם הוסיף לנדור: "כנדבות כשרים", **נִדְרַ כְּנַזִּיר** – שאם אמר: "הייני נזיר כנדבות כשרים", הרי הוא נזיר, שהכשרים פעמים נודרים בניזר לשם שמים, **וּכְקִרְבָּן** – שאם היתה בבהמה עומדת לפניו, ואמר: הרי זו "כנדבות כשרים", יש כאן נדבת קרבן, שהכשרים זחירים אמנם בנדרים שלא יבואו לידי תקלה, אולם מביאים הם קרבנותיהם בנדבה. ברם, אם הוסיף לשבועתו "כנדבות כשרים", לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים לעולם.

בארנו את הסיפא של משנתנו לפי הגמרא. וכן מפרש הר"ן. אבל הרמב"ם והפירוש המיוחד לרש"י והרב מברטנורא מפרשים בדרך אחרת.

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכינוי נדרים נכדרים וכינוי חומים כחרמים, וכינוי שבעות כשבעות, וכינוי נזירות כנזירות, באה משנתו לפרט אילו כינויים נחשבים כינויים. ונתקלו אמוראים בגמרא בדבר מקורם של כינויים אלו. ר' יוחנן אמר: "לשון" אומות", הם, כלומר: חיילי לשון הקודש שנחשבו פיהם של בני אומות העולם, שהיו משתמשים בהם בנדרים ובשבעותיהם. ורש"י לקיש אמר: "לשון שבדו להם חכמים להיות נודרים בהם", כלומר: שינוי לשון שהמציאו חכמים להשתמש בהם בנדרים ובשבעות, שלא יכואו להוציא שם שמים לבטלה תוך כיסוי דבר ושבעות בלשון הגורם. – שינוי כאלו ללמד, שהמבטא בנדרו אחד מהכינויים מלימים: קרבן, חרם, תורה. – דעתו כמבטא מלים אלו עצמן.

הַאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנֵם, קוֹנֵחַ, קוֹנֵס – כגון שאמר לו: "קונם מה שאוכל לך", או: "קונה מה שאוכל לך", או: "קונס מה שאוכל לך"; ויש שאין גורסים במשנתנו תיבת "לחברו", ופירוש הדברים, כגון שאומר: "קונם כיכר זו עלי" וכדומה, **הָרִי אֵלּוֹ פְּנוּיִין לְקִרְבָּן** – המלים הללו: קונס, קונח, קונס, הם כינויי המלה "קרבן", ויש כאן נדר, כאילו אמר: "כקרבן מה שאוכל לך", או: "כקרבן כיכר זו עלי", שהוא עיקר לשון נדר, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת. **חֶרֶק, חֶרֶף, חֶרֶף** – האומר: הרי נכסי חרק, או שאומר: הרי נכסי חרף, או חרף, **הָרִי אֵלּוֹ פְּנוּיִין לַחֲרָם** – כאילו פירש ואמר: "הרי נכסי חרם", ונכסי מוקדשים. וכן האומר לחברו: הרי אתה חרם או חרף או

באור משנה א

שלוש דרכים הן בלשון הנדר: א. עיקר הנדר – כשהנודר מבטא כל נדרו בלשון מוחתנת ויבירה, כגון שאומר: "יזכר זה יתא עלי קרבן" (שמהפנים נדרו בלשון הנדר, כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו); ב. יד הנדר – כשהנודר אינו מפרש כל נדרו, אלא מבטא קצתו, שכן במה שאמרנו משמעותו כולו, כגון שאומר לחברו: "הנודר ממך שאני אוכל לך", ואינו מסיים שיהא קרבן (לשון יד) משל הוא, כמי שאוחז ידית של כלי תמצא הכלי כולו בידו). ג. כינוי הנדר – כשהנודר מפרש כל נדרו, אלא שבמקום המלה "קרבן" משתמש באינוי מזה או (מבואר) בלשון כשנ"ב, כגון שאומר: "עונם עלי כיכר" – משמנו באה ללמד, שאף הנודר בלשון הדרכים שאינן "עיקר הנדר", כגון "בידות" או "ביכנויים" – נדרו נדר; והמשנה מפרשת מה הן "ידות הנדר" –

כָּל פְּנוּי נְדָרִים פְּנֵדְרִים — כִּינוּי נְדָרִים דִּנָּם כְּעִקְרֵי נְדָרִים. וְכֵן

כל ידות נדרים נכדריס (מנא בדר "חסורי מחסרה"). **וַיִּחְקְרִימִם** – וכינוי
 חרמים, **פְּחֻרְמִים** – שהם הקדשת נכסים בלשון "חרם" (עיינ ויקרא
 כז, כח); **וּשְׁבוּעוֹת פְּשָׁבוּעוֹת** – שהמבטא כינוי שבועה דינו כמוציא
 שבועה מפיו; **וַיִּנְדְּרוּת פְּנִינְרוֹת** – וכינוי נזירות דינם כנזירות. ואלו
 הן ידות נדרים שהם נכדריס: **הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מְדַרְנִי מִמֶּךָּ** – מודר
 אני ממך, או: **מִפְּרָשְׁנִי מִמֶּךָּ**, או: **מִיִּרְחֻקְנִי מִמֶּךָּ** – והוא מוסיף
 לאחד מהלשונות הללו: **שְׁאֵינִי אוֹכֵל לָךְ**, או **שְׁאֵינִי טוֹעֵם לָךְ**
 – ויש גורסים: שאני אוכל לך, שאני טועם לך, כגון שאומר: מודרני
 ממך שאני (שאני) אוכל לך, או: מודרני ממך שאני (שאני) טועם
 לך, או שאומר: מופרשני ממך שאני (שאני) אוכל לך וכו', **אָסוּר** –
 הנודר ליהנות מחברו, כדן הנודר נדר גמור ואומר: מודרני ממך, שמה
 שאני אוכל לך יהא עלי קרבן. **מְנַדֵּה אֲנִי לָךְ** – האומר לחברו:
 "מנודה אני לך", **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא חֻכְךָ בִּיהַחְמִיר** – שספק
 הוא, אם הלשון "מנודה אני לך" משמעותו כמו "מרוחקני ממך", ויש
 כאן נדר, או שאין בלשון זה אלא משמעות "נידור" ולא נדר, ומספק
 החמיר רבי עקיבא לאיסור כדן הנודר הנאה מחברו. לשון "חוכך"
 היינו שהיה מחכך שפתיו זו בזו מתוך פקסוק **בְּכַדְרִי רְשָׁעִים**
 – אם הנודר הוסיף את הביטוי "נכדרי רשעים", **נִדְרַי בְּנִזְרוֹת וּבְקָרְבָּנִי**
וּבְשְׁבוּעָה – בגמרא מבואר, שאם היה נזיר עובר לפניו, ואמר: "הנדרני
 כנדרי רשעים", יש בלשון זה קבלת נזירות; או אם היתה בהמה עומדת
 לפניו, ואמר: "כנדרי רשעים עלי", יש כאן נדר של קרבן; או אם
 היתה כיכר מונחת לפניו, ואמר: "כנדרי רשעים שלא אוכל ממנה",

— הרי אלו כנויין לגירות. שבותה, שקוקה, נדר במוֹתָא — הרי אלו כנויין לשבועה.
ג האומר: לא חלין לא אכל לך, לא פֶּשֶׁר, ולא דְּכִי, טְהוֹר, וְטָמֵא, נוֹתֵר, וּפְגוּל — אָסוּר. בְּאִמְרָא, בְּדִירִין, פְּעֻצִים, פְּאָשִׁים, בְּמִזְבֵּחַ, בְּהִיכָל, בִּירוּשָׁלַיִם, נֶדֶר בְּאַחַד מִכָּל מִשְׁמָשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִזְכִּיר קֶרֶן — הרי זה נדר בְּקֶרֶן. רבי יהודה אומר: האומר: יְרוּשָׁלַיִם — לא אֶמֶר בָּלוּם.
ד האומר: קֶרֶן, עוֹלָה, מִנְחָה, חֲטָאת, תּוֹדָה, שְׁלָמִים שְׂאִינִי אוֹכֵל לך — אָסוּר; רבי יהודה מְתִיר. הֶקְרָן, פְּקֶרֶן, קֶרֶן

פירוש ברטנורא

בקרן: נדר במוֹתָא. כלומר נשבע במוֹתָא, והוא כינוי של מומתא, שהיא שבועה בלשון תרגום:
ג לחולין שאוכל לך. הלמ"ד נקודה פתח, ומשמע לא חולין יהיה מה שאוכל לך אלא קודש: לא בשר. יהיה, אלא פסול. והיינו קדשים דשייך בהו כשרות ופסלות: לא דְּכִי. לא מותר. כמו אייל קמצא דכן, בע"ז דף ל"ז. ואע"ג דלשון מותר ואסור שייך נמי גבי נבלה וטריפה ואנן ק"ל שאין מתפיסין אלא בדבר הנידר והנידר, הואיל ויש במשמעות מותר גם בקדשים, הא תנן סתם נדרים להתמיר, דכיון דדעתו להתפיסו בנדר אמרין על דבר הנדר נתכוין: טְהוֹר. אם אמר לא טהור מה שאוכל לך: טָמֵא נוֹתֵר פִּיגוּל. אם אמר טָמֵא מה שאוכל לך, וכן כולם. אסור, שכל אלו דברים הנוהגים בקדשים הם: בְּאִמְרָא. כשה של קרבן: בְּדִירִים. כלשכת העצים או כלשכת הטלאים: כְּעֻצִים. כנוי עצים של מערכה: כְּאִישִׁים. בקרבנות שעל האש: כְּמִזְבֵּחַ. בקרבנות שעל גבי המזבח: כְּהִיכָל. בקרבנות שבהיכל: בִּירוּשָׁלַיִם. בקרבנות שבירושלים. פירוש אחר. כחומות ירושלים, דקסבר שחומות ירושלים משיירי הלשכה קא אתו: בְּאִחַד מִכָּל מִשְׁמָשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ. כגון מולגות מורקות ומחתות. אם אמר כמולגות שאוכל לך, או כמורקות שאוכל לך, וכן כולם, אף על פי שלא הזכיר קרבן, הרי זה כנודר בקרבן: רבי יהודה אומר: האומר יְרוּשָׁלַיִם. בלא כ"ף, לא אֶמֶר בָּלוּם. ות"ק פליג עליה. ואין הלכה כרבי יהודה:
ד האומר קרבן עולה מנחה חטאת תודה ושלמים. כל הני קרבנות חובה הם, ותודה נמי דמיא לחובה, דארבעה צריכין להודות, וסלקא דעתך אמינא דאין

משניות מבוארות – קהתי

א: כְּעֻצִים — ומשמע כעצי המערכה שעל גבי המזבח; או: פְּאָשִׁים — ומשמע כאש המזבח של הקרבנות; ויש מפרשים: כקרבנות עצמם הקרויים "אִישִׁים" (ברטנורא; "תוספות יום טוב"); או: בְּמִזְבֵּחַ — ומשמע כקרבנות שעל גבי המזבח; או: בְּהִיכָל — ומשמע כקרבנות שנזק דמם בהיכל; או: בִּירוּשָׁלַיִם — ומשמע כקרבנות הנאכלים בירושלים; וכן אם נֶדֶר בְּאַחַד מִכָּל מִשְׁמָשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ — באחד מכלי השרת המשמשים למזבח, כגון שאמר לחברו: כמזלג או כמזרק יהא מאכלך עלי, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִזְכִּיר קֶרֶן — שהנודר לא אמר במפורש: יהא מאכלך עלי בקרבן. הרי זה נדר בְּקֶרֶן — כאילו התפיס את מה שנדר עליו באיסור קרבן, לפי שכל הביטויים הללו משמעותם כקרבן, כמו שבארנו למעלה. רְבִי יְהוּדָה אֹמֵר: הָאוֹמֵר: יְרוּשָׁלַיִם — כגון שאמר: "ירושלים דבר זה עלי", ולא אמר "כירושלים", וכן אם אמר הביטויים שלמעלה בלא כ"ף הדמיון, לא אֶמֶר בָּלוּם — שאין כאן לשון נדר. בגמרא מבואר, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא להוסיף ביאור לרברי המשנה, אבל בברייתא שבגמרא מובא, שלדעת רבי יהודה, אף האומר "כירושלים", לא אמר כלום, שלא נתכוון אלא לעצים ולאבנים שבה (המאירי). ולפי זה רבי יהודה חולק על תנא קמא. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות, שהנדר ב"דלות" או ב"כינויים" או בלשונות אחרים שיש במשמעותם איסור קרבן, אף על פי שלא הזכיר במפורש מלת "קרבן", נדרו נדר, דנה משנתנו בנדרים שהזכיר בהם הנדר מלת "קרבן", אלא שהזכירה בדרך דומה לשבועה. כן באה המשנה ללמד (בסיפא), שנדר אינו חל אלא על דבר שיש בו ממש. הָאוֹמֵר — לחברו: קֶרֶן, או עוֹלָה, או מִנְחָה, או חֲטָאת, או תּוֹדָה, או שְׁלָמִים שְׂאִינִי אוֹכֵל לך — כגון שאמר לו: "קרבן שאיני אוכל לך", או: "עולה שאיני אוכל לך" וכו'; ויש גורסים: שאני אוכל לך. כלומר קרבן יהא מה שאני אוכל לך (משלך). אָסוּר — הנודר לאכול משל חברו, שאף על פי שלא אמר: כקרבן, כעולה וכו', אלא: קרבן, עולה וכו', בלא כ"ף הדמיון, חל הנדר, שכוונת הנודר אף בביטויים אלו להתפיס את נדרו באיסור קרבן (המאירי). ויש מפרשים, שארבעה צריכים להודות: יורדי הים והולכי מדבריות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוס בבית האסורים ויצא — גְּמוּא בְּרִכַּת נֹד, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שקרבנות חובה הם, מכל מקום הרי זה נקרא שהתפיס נדרו בדבר הנדר (הוא"ש; ברטנורא). רְבִי יְהוּדָה מְתִיר — לנודר לאכול משל חברו, שהואיל ולא אמר בכ"ף: כקרבן,

חרף, הרי זה כאילו אמר לו: "הרי אתה עלי חרם", שאסורה עליו הנאה מחברו (כמבואר להלן ה, ד). נְזִיק, נְזִיחַ, פְּזִיחַ — האומר: "הריני נזיק", או שאומר: "הריני נזיח", או: "הריני פזיח"; הָרִי אֵלּוּ כְּנוּיִין לְנִזְיוֹת — והרי הוא נזיר, כאילו פירש ואמר: "הריני נזיר". שְׁבוּתָה, שְׁקוּקָה — האומר: "שבועה שלא אוכל כיכר זו", או: "שקוקה שלא אוכל כיכר זו", או נֶדֶר — כלומר נשבע, בְּמוֹתָא — שהשתמש בשבועתו בכינוי "מוֹתָא", כגון שאמר: "מוֹתָא שלא אוכל כיכר זו", הָרִי אֵלּוּ כְּנוּיִין לְשְׁבוּעָה — "שבועה" ו"שקוקה" הם כנויים למלה "שבועה", ו"מוֹתָא" הוא כינוי הנגזר מהמלה הארמית "מוֹמְתָא", שפירושה: שבועה, והרי זה כאילו פירש ואמר: "שבועה שלא אוכל כיכר זו", וחל עליו איסור שבועה.

באור משנה ג

כבר הזכרנו, שעיקר הנדר הוא, כשהנודר אומר: "דבר זה יהא עלי כקרבן", שבנדרו מתפיס הנודר את הדבר באיסור קרבן, שהוא דבר הנודר. ובשתי המשניות הקודמות למדנו, שנדרים חלים אף כשהנודר לא הזכיר בהם מלת "קרבן", אלא שביטא נדרו על ידי "דלות" (כמבואר במשנה א), או על ידי כינויים (כמבואר במשנה ב). משנה זו מוסיפה לדון בלשון נדר שלא הזכירה בו מלת "קרבן", אלא שיש בו ביטוי המורה על איסור קרבן, או ביטוי שמשמעותו קרבן, ובאה המשנה ללמדנו, שאף הנודר בלשון זה, נדרו נדר.

הָאוֹמֵר — לחברו: לֹא חָלִין לֹא אוֹכֵל לך — לא חולין יהא מאכלך עלי, ומשמע: לא חולין יהא אלא קרבן, ולפיכך לא אוכל לך, היינו משלך; ויש גורסים: לְחוֹלִין (=לא חולין) שאוכל לך. ומשמע: לא חולין יהא מה שאוכל לך אלא קרבן (ברטנורא; ועיי' "תוספות יום טוב"); או שאומר: לֹא פֶּשֶׁר — יהא מאכלך עלי, ומשמע פסול יהא לי כקרבן, שקדשי מזבח יש בהם כשרות ופסלות; וְלֹא דְּכִי — או שאמר בארמית: "לא דכי יהא מאכלך עלי", ופירושו: לא מותר יהא לי אלא אסור כקרבן; טְהוֹר, וְטָמֵא — או שאמר: "טהור יהא מאכלך עלי", או: "טָמֵא יהא מאכלך עלי", ומשמעות הדברים: יהא טהור למזבח וטָמֵא לי כקרבן; ויש מפרשים: טְהוֹר — שאמר: "לא טהור מה שאוכל לך" (ברטנורא); נוֹתֵר, וּפְגוּל — או שאמר: "נותר יהא מאכלך עלי", או: "פִּיגוּל יהא מאכלך עלי", שאיסורים אלו נוהגים בקדשי מזבח (ויקרא ז, י"ח), ומשמעות דבריו, שאסור מאכל חברו על עצמו באיסור קרבן, אָסוּר — הנודר במאכל חברו וכדומה, שנדר עליו באחד מהלשונות הללו, כאילו אסרו על עצמו במפורש באיסור קרבן. בְּאִמְרָא — האומר לחברו: "יהא מאכלך עלי כאמרא", ומשמע ככבש קרבן התמיד (אמרא הוא כבש בארמית); או האומר: בְּדִירִין — ומשמע כדיר הקרבנות;

שֹׂאכֵל לֶךְ – אִסּוּר. לִקְרֹבָן לֹא אֵכֵל לֶךְ – רַבִּי מֵאִיר אֹסֵר. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנֵם פִּי הַמְדַּבֵּר עִמָּךְ, יָדִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, רִגְלִי מְהַלֶּכֶת עִמָּךְ – אִסּוּר.

פ ר ק ש נ י

א וְאֵלּוּ מִתְּרִין: חֲלוּץ שֹׂאכֵל לֶךְ, בִּבְשֵׁר חֲזִיר, בְּעֶבְדָּה זָרָה, בְּעוֹרוֹת לְבוּבִין, בְּגִבְלוֹת, בְּמַרְפּוֹת, בְּשִׁקְצִים, בְּרַמְשִׁים, בְּחֵלֶת אֶהָרָן, וּבְתַרְוִמָּתוֹ – מִתֵּר. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרִי אֶתְּ עָלִי בְּאָמָא – פּוֹתֵחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אֶחָר, שֶׁלֹּא יִקַּל רֹאשׁוֹ לִבָּהּ. קוֹנֵם שְׂאִינִי יֵשֶׁן, שְׂאִינִי מְדַבֵּר, שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ; הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: קוֹנֵם שְׂאִינִי מְשֻׁמֵּשֶׁךְ – הֲרִי זֶה בִּ"לֹא יִחַל דְּבָרוֹ". שְׁבוּעָה

פירוש ברטנורא

זה נדר בדבר הנדור: **ורבי יהודה מותר**. משום דאמרן בלא כ"ף דמי לנשבע בחיי הקרבן ובחיי העולה ואין כאן לא נדר ולא שבועה. ורישא אשמועינן דפליג ת"ק עליה דר' יהודה אפילו בירושלים אם הוכירה בלא כ"ף ואמר דהוי נדר. וסיפא אשמועינן דפליג רבי יהודה עליה דת"ק אפילו בקרבן עולה ומנחה וכו' כשהוכיח בלא כ"ף דלא הוי נדר: **קרבן קרבן בקרבן שאוכל לך אסור**. אע"ג דכל הני שמעינן להו כבר, הקרבן איצטריכא ליה, דסלקא דעתך אמינא בחיי הקרבן קאמר. והא דתנן לקמן בפרק ב' הקרבן שאוכל לך מותר, התם הא קרבן קאמר, דמשמע חיי קרבן: **לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אסור**. דנעשה כאומר לקרבן יחא לפיכך לא אוכל לך. ואין הלכה כרבי מאיר: **קונם פי מדבר עמך**. ואע"ג דאין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש ודבור אין בו ממש, מ"מ כשאמר קונם פי מדבר עמך אסר הפה מלדבר, והפה דבר שיש בו ממש הוא. וכן יאסרו ידי למעשיהם, ורגלי לחלוכלן, וכל כיוצא בזה:

ב א ואלו מותרין. חולין שאוכל לך. לסימן בעלמא נקטיה, כשם שחולין שאוכל לך אין צריך שאלה לחכם, כך כל הני דאמרין במתניתין ברישא אין צריכין שאלת חכם: **בעורות לבובין**. היו נקבים בהמה מחיים כנגד הלב ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז, ותקריבין ע"ז אסור בהנאה: **בחלת אהרן**. שהיה ראשון לכהנים. ולא הוי דבר הנדור, שאין חלה ותרומה באין בנדר ונדבה: **הרי זה מותר**. דאמר קרא (במדבר ל') איש כי ידור נדר, עד שידור בדבר הנדור. וחמאת שאיני אוכל לך דאמרין בפרק קמא דאסור ואף על פי שאיני דבר הנדור, הוי מעמא, דאפשר שיביא חמאת על ידי נדר, כגון שנדר בניזר ומתחייב להביא חמאת: **הרי את עלי כאמא**. אע"ג דלאו דבר הנדור הוא, חמור מכל הני דלעיל, דצריך התירא מדרבנן אם הוא עם הארץ, ופותחין לו פתח ממקום אחר, כלומר מבקשים לו פתח וטעם לחירתו. ולא סגי בכדור תחית או לבך עלך. וכל זה שלא יקל ראשו ולא ירגיל לאסור אשתו עליו: **קונם שאיני יושן כו'**. הרי זה בכל יחל מדרבנן, אבל מן התורה אין הנדר חל, דנדרים אין חלים אלא על דבר שיש בו ממש: **קונם שאיני משמשך**. בנמרא מקשה, והא משועבד לה והאיך יכול להפקיע שעבודה

משניות מבוארות – קהתי

או כעולה וכו', אין נדרו נדר; רבי יהודה סובר, שלא רק האומר "ירושלים" לא אמר כלום, כמו ששינו במשנה הקודמת, אלא אף האומר "קרבן", בלא כ"ף הדמיון, אין במשמעות דבריו איסור נדר אלא כנשבע בחיי הקרבן; ואף איסור שבועה אין כאן, שאין שבועה בחיי קרבן: **הקרבן, הקרבן, קרבן שאוכל לך** – האומר לחברו: "הקרבן שאוכל לך", או: "כקרבן שאוכל לך", או: "קרבן שאוכל לך", **אסור** – לאכול משל חברו, שכל אלו לשונות נדר הם. ואמנם לא היתה צריכה המשנה להשמיענו באומר "כקרבן", שהרי נדר גמור הוא לדברי הכל; וכן באומר "קרבן", הרי שינו ברישא לדעת תנא קמא שלשון נדר הוא, אלא שהיא באה בעיקר להשמיענו, שאף האומר: "הקרבן", לשון נדר הוא ולא לשון שבועה. האומר לחברו: **לקרבן לא אכל לך, רבי מאיר אסור** – לו לאכול משל חברו, שלשון נדר הוא, כאילו אמר לו: לקרבן יהא מאכלך עלי, ולפיכך לא אוכל לך **(נמרא)**. **האומר לחברו: קונם פי המדבר עמך** – שאוסר על עצמו בנדר דיבורו עם חברו; וכבר שינו (לעיל משנה ב), ש"קונם" הוא כינוי לקרבן, כאילו אמר: כקרבן יאסר עלי פי לדיבורי עמך; או האומר לחברו: **קונם ידי עושה עמך** – שאסר על עצמו עשיית מלאכה עם חברו, או: **קונם רגלי מהלכת עמך** – שאסר על עצמו הילוך עם חברו, **אסור** – לו לדבר או לעשות מלאכה או ללכת עם חברו. ודווקא כשנדר בלשון זה, שמתפס את האיסור על אברי גופו, כגון על פיו, ידיו או רגליו, יש כאן נדר, לפי שהם דברים שיש בהם ממש. אבל אם נדר לאסור את פעולות גופו, כגון שאמר לחברו: קונם שאני מדבר עמך, או: קונם שאני עושה עמך, או: קונם שאני מהלך עמך, אין כאן נדר, לפי שדיבור ועשייה והילוך הם דברים שאין בהם ממש, ואין הנדר חל אלא על דברים שיש בהם ממש, כמו שיבואר עוד במשנה הבאה.

באור משנה א

משנה זו באה להשמיענו שני דינים, שכבר הזכרנו אותם בפרק הקודם: א. דין התפסת נדרים, הנלמד ממה שנאמר (במדבר ל, א): "איש כי ידור נדר לה", ודרשו: עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור. ב. דין חלות הנדרים על דבר שיש בו ממש ולא על דבר שאין בו ממש, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת. משנתנו מוסיפה ללמד, שיש בזה הברל בין נדרים לשבועות, כפי שיבואר.

נְאֻלּוּ מִתְּרִין – ואלו הם הנדרים המותרים מאליהם, ואינם צריכים התרת חכם, לפי שאינם חלים כלל: **חֲלוּץ שֹׂאכֵל לֶךְ** – האומר לחברו: חולין יהא מה שאוכל לך, שאין בלשון זה כל קבלת איסור: **בִּבְשֵׁר חֲזִיר** – או שאומר לחברו: כבשר חזיר יהא מה שאוכל לך, או שאומר לו: **בְּעֶבְדָּה זָרָה** – מה שאוכל לך, או: **בְּעוֹרוֹת לְבוּבִין** – שהם עורות של בהמות הקרויים כנגד הלב; שעובדי עבודה זרה היו עושים נקב בעור הבהמה בעודה בחיים כנגד לבה, ומוציאים את הלב להקריבו יחד עם העור לעבודה זרה; ועורות אלו, שיש עליהם סימן שנקרעו כנגד הלב של הבהמה, אסורים בהנאה, שמתקרבות עבודה זרה הם; ואם אמר לחברו, שיהא מאכלו עליו כעורות לבובין, או שיהא **בְּגִבְלוֹת**, או **בְּמַרְפּוֹת**, או **בְּשִׁקְצִים**, או **בְּרַמְשִׁים**, או **בְּחֵלֶת אֶהָרָן** – כלומר כחלה שמפרישים מן העיסה ונותנים אותה לכהנים בני אהרן (במדבר טו, כ), **וּבְתַרְוִמָּתוֹ** – או שאמר לו: כתרומת אהרן, כלומר כתרומה הניתנת לכהנים בני אהרן (במדבר יח, יב), **מִתֵּר** – לו לאכול משל חברו, שאין כאן נדר, לפי שהתפיסו בדבר שהתורה אוסרתו, ולא בדבר הנאסר מחמת נדר כמו קרבן הנידר לה'. **הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרִי אֶתְּ עָלִי בְּאָמָא** – הרי את אסורה עלי כאמי, שאין נדרו זה חל מן התורה, הואיל ויש כאן התפסה בדבר האסור ולא בדבר הנדור; והוא הדין אם אמר לה שתהא אסורה לו כאחת משאר העריות, **פּוֹתֵחִין לוֹ פֶּתַח** – חכמים תיקנו, שיהא זקוק להתיר אצל חכם, והוא פותח לו פתח חרטה לנדרו, **מִמָּקוֹם אֶחָר** – מטעם אחר; ואינו אומר לו, שנדרו אינו נדר, לפי שנדר בדבר האסור, **שֶׁלֹּא יִקַּל רֹאשׁוֹ לִבָּהּ** – שלא יהא רגיל לאסור את אשתו עליו מתוך קלות ראש. האומר: **קוֹנֵם שְׂאִינִי יֵשֶׁן**, או: **קוֹנֵם שְׂאִינִי מְדַבֵּר**, או: **קוֹנֵם שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ**; או **הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: קוֹנֵם שְׂאִינִי מְשֻׁמֵּשֶׁךְ** – ובכל הנדרים הללו לא אסר על עצמו דבר שיש בו ממש, אלא אסר על עצמו עשיית פעולות, כשינה, דיבור, הילוך ותשמיש המטה, ואין נדר חל על דבר שאין בו ממש; אבל מדרבנן מזהיר הנדר שלא יעבור על נדר, ולפיכך **הֲרִי זֶה בִּ"לֹא יִחַל דְּבָרוֹ"** – הריהו עובר מדרבנן על מה שנאמר (במדבר ג, א): "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". אבל הנשבע ואומר: **שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יֵשֶׁן**, או: שבועה **שְׂאִינִי מְדַבֵּר**, או: שבועה **שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ** – שאוסר על עצמו בשבועה את השינה

שאיני יושן, שאיני מדבר, שאיני מהלך – אסור.

ב קרבן לא אוכל לך, קרבן שאוכל לך, לא קרבן לא אוכל לך – מתיר. שבועה לא אוכל לך, שבועה שאוכל לך, לא שבועה לא אוכל לך – אסור. זה חמור בשבועות מבגדים. וחמור בגדים מבשבועות, כיצד? אמר: קונם סכה שאני עושה, לולב שאני נוטל, תפלין שאני מניח – בגדים אסור, בשבועות מתיר. שאין נשבעין לעבור על המצות. ג יש נדר בתוך נדר, ואין שבועה בתוך שבועה. כיצד? אמר: הריני נזיר אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל, ואכל – חיב

פירוש ברטנורא

בגדו והא הוא כאוסר פירות חבירו על חבירו. ומשני, כגון דאמר הנאת תשמישך עלי קונם, שאסר ההנאה עליו, ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו: **שבועה שאיני יושן וכו'.** אסור מן התורה, דשבועות חלין בין על דבר שיש בו ממש בין על דבר שאין בו ממש. ואם נשבע שלא יישן שלשה ימים רצופין לילה ויום, לוקה ויישן מיד, מפני שנשבע על דבר שאי אפשר לקיימו:

ב קרבן לא אוכל לך וכו'. מותר, דהוי כנשבע בקרבן ונעשה כאומר בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר: **שבועה שלא אוכל לך.** ולא אמרינן בחיי שבועה קאמר כדאמרינן בקרבן, דשבועה לית בה מששא ולא שייך לומר בה בחיי שבועה: **שבועה שאוכל לך.** זמני דשבועה שאוכל לך דלא אוכלנא משמע, כגון שהיה חבירו מסרב בו לאכול ואמר לא אוכלנא לא אוכלנא ושוב אמר שבועה שאוכל לך, דלא אוכלנא משמע, והכי קאמר בשבועה היא עלי אי אוכלנא לך: זה חמור **בשבועות.** לא מצינן לאוקמה אשבועה שלא אוכל לך וכו', דמדתניו זה חמור משמע נדרר הוי אלא דאינו חמור כשבועה, וגבי קרבן לא אוכל לך תנן מותר דלא הוי נדר כלל. משום הכי צריך לאוקמה אדלעיל דתנינא קונם שאיני יושן שאיני מדבר הרי זה בכל יחל, ואוקימנא מדרבנן, דמדאורייתא אין הנדר חל אלא על דבר שיש בו ממש, וזה חמור בשבועות מבגדים, ששבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש: **תפלין שאני מניח.** משום דאסר חפצא עליה, ואינו נראה כנודר לבטל את המצוה שהרי לא קיבל על עצמו, אלא אסר החפץ עליו, ואם יקיים המצוה הויא מצוה הבאה בעבירה ודמי למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח ולא מצא אלא מצה של מבל או של הקדש, שאסור לאכלה. אבל כל לשון שבועה הוא אוסר את עצמו מלעשות הדבר, וכיון שהוא מחוייב לעשות המצוה לאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב המצוה. ואם אמר רבי עלי קרבן אם אני תפלין, חל הנדר וחייב להביא קרבן אם הניח תפלין:

משניות מבוארות – קהתי

"מותר" שנינו? כלומר שהלשון "זה חמור בשבועות מבגדים" משמעו, שמדובר אמנם על נדרים, אלא שאינם חמורים כשבועות, ואילו הלשונות האמורים ברישא אינם נדרים כלל, שהרי שנינו: "קרבן לא אוכל לך וכו' מותר". מכאן מבארים בגמרא פסיקה זה שהיא מוסבה על הסיפא של המשנה הקודמת, שכן שנינו שם: "קונם שאיני יושן, שאיני מדבר וכו', הרי זה ב"לא יחל דברו", כלומר שמן התורה אין הנדר חל על דבר שאין בו ממש, אלא שמוזהר הנודר מדרבנן שלא יעבור על נדרו, כמו שבארנו שם, וזה חומר בשבועות מבגדים. שהשבועה חלה גם על דבר שאין בו ממש, כמבואר שם בהמשך הסיפא. **וחמור בגדים מבשבועות** – ויש חומרה בנדרים שאינה בשבועות. **כיצד? אמר: קונם סכה שאני עושה** – תיאסר עלי קרבן סוכה שאני עושה, או שאמר: **קונם לולב שאני נוטל**, או: **קונם תפלין שאני מניח** – שאסר על עצמו את הסוכה או את הלולב או את התפלין, **בגדים אסור** – לו לעבור על נדרו, ואף על פי שאסר על עצמו דבר שמקיים בו מצוה, מכל מקום חל הנדר, שהנדרים חלים על דבר מצוה כעל דבר הרשות; אבל **בשבועות מתיר** – הנשבע שלא יעשה סוכה, או שלא יטול לולב, או שלא יניח תפלין, אין שבועתו חלה; **נשבעין לעבור על המצות** – שהנשבע לעבור על מצוה, הרי הוא בא לאסור על עצמו עשיית דבר שהוא מצווה בו מן התורה, והרי הוא מושבע ועומד מהר סיני לקיים מצוות התורה, ואין שבועה חלה על שבועה, הלכך אין יכול בשבועתו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה. אבל בנדר אין הוא מפקיע את עצמו מקיום המצוה, אלא שהוא אוסר את החפץ עליו, כמו שבארנו לעיל, וכלל הוא שאין מאכילים לאדם דבר האסור לו.

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד עוד חומרה בנדרים שאינה בשבועות.

יש נדר בתוך נדר – יש נדר שהוא חל על נדר, שאם אדם אמר את נדרו פעמיים, או שלש פעמים, הרי הוא חייב על כל נדר ונדר, כמבואר להלן, **ואין שבועה בתוך שבועה** – ואין שבועה חלה על שבועה, שאם אדם נשבע וחזר ונשבע את שבועתו, אינו חייב אלא משום שבועה אחת. **כיצד? אמר: הריני נזיר אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל** – שנדר נזירות והתנה, שהנזירות תחול עליו אם יאכל מאכל מסויים, ואמר את נדרו זה פעמיים או יותר, **ואכל** – את המאכל

או את הדיבור או את ההילוך, **אסור** – לו מן התורה לעבור על שבועתו, שכן השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, לפי שהיא חלה על האדם האוסר על עצמו את המעשה.

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד בלשונות שאינם מועילים בנדרים, אבל מועילים בשבועות. כן באה המשנה להשמיענו חומרה שישנה בנדרים ואינה בשבועות.

האומר לחברו: **קרבן לא אוכל לך** – ואין זה נדר, שהרי משמע שאוסר כקרבן מה שלא יאכל משל חברו, אבל אינו אוסר מה שיאכל; ועוד, שלשון זה הוא כשבועה בחיי קרבן, ואין שבועה בקרבן; וכן האומר לחברו: **קרבן שאוכל לך** – ומבואר בגמרא, שמדובר במשנתנו בכגון שאמר לו: "יהא קרבן שאוכל לך", והרי זה כנשבע בקרבן, כאילו אמר: בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר; או האומר לחברו: **לא קרבן לא אוכל לך** – ומשמע מה שלא אוכל משלך לא יהא קרבן אלא חולין, ומה שיאכל, לא פירש בו הנודר אם כחולין יהא או כקרבן, אלא שמכלל דבריו יש אמנם לשמוע שיהא כקרבן, אבל משנתנו כרבי מאיר היא, הסובר שאין אומרים "מכלל לאו אתה שומע הן"; לפיכך **מתיר** – לו לאכול משל חברו, שכל הלשונות הללו אינם נדרים, כמו שבארנו. אבל האומר לחברו: **שבועה לא אוכל לך** – שזה לשון שבועה גמור (והאידך); או האומר לחברו: **שבועה שאוכל לך** – ומבואר בגמרא, כגון שהיה חברו מפציר בו שיאכל אצלו, והוא אמר: לא אוכל, לא אוכל, וחזר ואמר: שבועה שאוכל לך. שבכגון זה משמע בשבועה היא עלי מה שאוכל לך; ויש פורשים בגמרא: "שאוכל" היינו שאי אוכל (כלומר ששתי מלים אלו נאמרו בהבלעה כמלה אחת); או האומר לחברו: **לא שבועה לא אוכל לך** – ומשמע מה שאוכל משלך יהא עלי בשבועה; ואף על פי שמשנתנו כרבי מאיר הסובר, שאין אומרים "מכלל לאו אתה שומע הן", כמו שהזכרנו למעלה, מכל מקום בשבועה אף רבי מאיר מודה, שאומרים "מכלל לאו אתה שומע הן" (גמרא שבועות לו, ב); לפיכך **אסור** – לו לאכול משל חברו, שלשונות אלו מועילים בשבועה, ואסור לו לעבור על שבועתו. **זה חמור בשבועות מבגדים** – לפי הפשט נראה, שכונת הפסיקה הזאת לענין הלשונות ששנינו במשנתנו, שבהם חמורות השבועות מהנדרים, שכן הנודר בלשונות אלו אין נדרו נדר, ואילו הנשבע בלשונות אלו שבועתו שבועה. אבל בגמרא שואלים: "חומר" – מכלל שנדר הוא. והלא

על כל אחת ואחת. שבועה שלא אכל, שבועה שלא אכל; ואכל – אינו חייב אלא אחת.

פירוש ברטנורא

ג חייב על כל אחת ואחת. ויהיה נזיר שלשים יום אם אמר הריני נזיר סתם ויביא קרבן נזיר ויחזור להיות נזיר כמספר הפעמים שאמר שיהיה נזיר. ובשבועה אינו חייב אלא אחת, שאינו לוקה אלא מלקות אחת. אבל אם נשאל על השבועה הראשונה, חלה השבועה השנייה. וכן אם נשאל על השנייה, חלה השלישית. ואסור לאכול עד שיתרו כולם, מדלא תנן הרי זו שבועה אחת, אלא אינו חייב אלא אחת:

משניות מבוארות – קהתי

במפרשים מבואר, שדווקא בנדרי נזירות יש נדר בתוך נדר, כפי הדוגמה המובאת במשנתנו, אבל בנדרי סתם אין נדר בתוך נדר, שאם אמר: "קונם כיכר זו עלי, קונם כיכר זו עלי", אינו חייב אלא משום נדר אחד, שאין איסור חל על איסור (תוספות: המאירי). אבל הרמב"ם כותב: "כיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן אם אכלתי כיכר זו הרי עלי קרבן אם אוכלנה, ואכלה – חייב על כל אחת ואחת, וכן כל כיוצא בזה" (הל' נדרים ג. ב. ועיין "לחם משנה" שם; ועיין "תפארת ישראל").

מה שנקטה משנתנו "אמר: הריני נזיר אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל", לאו דווקא, אלא הוא הדין אם אמר: "הריני נזיר, הריני נזיר", שחייב על כל אחת ואחת, שכן למדים זה ממה שנאמר בנזיר (במדבר ו, ב): "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר לחזיר לה". ודרשו: נזיר לחזיר – מלמד שהנזירות חלה על הנזירות, אלא הואיל ובשבועה צריך התנא לשנות "שבועה שלא אוכל", לפיכך נקט גם בנזירות "אם אוכל" (גמרא: ה"ר).

שהתנה בו נזירותו, **חייב על כל אחת ואחת** – חייב הנודר לנהוג נזירות של שלושים יום על כל פעם ופעם שחזר על נדרו, שכן הנודר נזירות סתם, היינו שאמר: "הריני נזיר", ולא פירש זמן נזירותו, חייב הוא בנזירות של שלושים יום, והואיל וזה אמר פעמיים: "הריני נזיר... הריני נזיר" חייב הוא בשתי נזירות של שלושים יום. **שבועה שלא אכל, שבועה שלא אכל** – שנשבע שלא יאכל מאכל מסויים, ואמר את שבועתו זו פעמיים, **ואכל** – את המאכל, ועבר על שבועתו, **אינו חייב אלא אחת** – משום שבועה אחת; שאם עבר במזיד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, ואם בשוגג, אינו מביא אלא קרבן אחד, לפי שאין שבועה חלה על שבועה, ואינו מוזהר אלא מכוח שבועה אחת. ברם, בגמרא אמרו, שאם נשאל לחכם על שבועתו הראשונה והותרה לו על ידי החכם, חלה עליו שבועתו השנייה.

המשך ביאור למ' ברכות ליום רביעי עמ' ב

היה מהלך בספינה או באסדה – רפסודה, כלומר, עצים רבים הקשורים יחדיו, ומשיטין בנהר כמו ספינה, וכוין את לבו בנגד בית קדשי הקהלים.

גמרא

הגמרא מביאה כמה טעמים לבאר כנגד מה נתקנו שמונה עשרה ברכות הללו: שואלת הגמרא: הני [א-לו] שמונה עשרה ברכות שהוזכרו במשנתנו, בנגד מי נתקנו. משיבה הגמרא: אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני, בנגד שמונה עשרה אוזברות של שם ה' שאמר דוד ב'מזמור לדוד הבו לה' בני אלים הבו לה' כבוד ועד' וכו' (תהלים כט א-א).

ביאור נוסף: רב יוסף אמר, בנגד שמונה עשרה אוזברות של שם ה' שבקריאת שמע.

ביאור נוסף: אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, בנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה – שיש בעמוד השדרה של כל אדם.

הגמרא מבארת את דיני הכריעות שבתפילה: ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, המתפלל תפילת שמונה עשרה, צריך שיכרע במקומות הראויים לכך, עד שיתפסקו כל חוליות שבשדרה – עד שיראו את הפקקים שבעמוד השדרה, כלומר, שמחמת הכריעה יהיו ניכרים הקשרים של החוליות.

עולא אמר, יש לכרוע עד כדי שיצאה איסר בנגד לבו – שיהיו שני קמטים בבשרו כנגד ליבו, וביניהם בשר ברוחב איסר.

רבי חנינא אמר, בין שנענע [שהרכין] ראשו, שוב אינו צריך לכרוע. אמר רבא, והוא – דין זה שאמר רבי חנינא הוא דווקא בזמן

דמצער נפשיה, ומחזי כמאן דכרע – שניכר שהוא רוצה לכרוע, אך אינו יכול מחמת שהוא מצטער.

הגמרא מבארת את מקור ברכת המינים שנתקנה לאחר שתיקנו אנשי כנסת הגדולה את שמונה עשרה הברכות, וכנגד מי נתקנה. מקשה הגמרא: הני תמני סרי – שמונה עשרה ברכות אלו שהוזכרו במשנתנו, הרי תשסרי תווין – תשע עשרה ברכות הן. מיישבת הגמרא: אמר רבי לוי, ברכת הצדוקים – המינים ביבנה תקנוה זמן רב לאחר שתיקנו אנשי כנסת הגדולה את שמונה עשרה הברכות, ומחמת כן סתם תפילה נקראת 'שמונה עשרה'.

מבררת הגמרא: בנגד מי תקנוה. מבארת הגמרא: אמר רבי לוי, לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני שביאר שמונה עשרה הברכות נתקנו כנגד שמונה עשרה אוזברות של שם ה' שבמזמור לדוד, ברכה זו נתקנה בנגד מה שנאמר בו, 'אל תכבוד הרעים'.

לרב יוסף שביאר שנתקנו כנגד שמונה עשרה אוזברות של שם ה' שבקריאת שמע, נתקנה בנגד 'אחד' שבקריאת שמע. לרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי שביאר שנתקנו כנגד שמונה עשרה חוליות שבעמוד השדרה, נתקנה בנגד חוליות קמנה שבשדרה.

הגמרא מביאה מעשה לגבי תקנת ברכת המינים: תנו רבנן, שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר – כסדר המקראות ביבנה, אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כלום [האם] יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים – המינים, עמר שמואל תקמן ותקנה.

לשנה אחרת ירד לפני התיבה ושקחה,

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מ עמ' א: שואלת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפְלָגִי** - מה היא יסוד מחלוקתם של רבי יהודה ורבי שמעון עד מתי צריך שיהיה השעיר חי. משיבה הגמרא: יסוד מחלוקתם הוא **בְּדִתְנִיָּא** בברייתא, נאמר לגבי הגורלות (שם), 'וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעֻזָּאֵל יַעֲמֹד חַי לְפָנָי ה' **לְכַפֵּר** עָלָיו', כלומר, שצריך שיהיה השעיר המשתלח חי עד שעת כפרה, ו**בְּכַפֵּרַת דָּמִים** של שעיר הנשחט **הַכְּתוּב מְדַבֵּר**, ומשום כך צריך שיהיה השעיר המשתלח חי עד שעת מתן דמים של השעיר הפנימי, שהוא קודם שעת הידוי. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** - וכן מצינו בלשון הכתוב, שלאחר סדר מתן דמים של הפר והשעיר הפנימי, נאמר (שם טז כ), '**וְכָלָה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ**'. **מָה** לשון כפרה **שֶׁלֶחָן**, על כרחך יש לבאר ש**בְּכַפֵּרַת דָּמִים** דיבר הכתוב, **אָף כָּאן**, בלשון כפרה שנאמרה לגבי השעיר המשתלח, יש לבאר ש**בְּכַפֵּרַת דָּמִים** של השעיר הנשחט דיבר הכתוב, **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר** נאמר בפסוק 'יַעֲמֹד חַי לְפָנָי ה' **לְכַפֵּר** עָלָיו', והיינו שצריך לעמוד חי לצורך כפרה המוטלת עליו, ועל כרחך שאין הכוונה למתן דמי השעיר הפנימי, אלא **בְּכַפֵּרַת דְּבָרִים** שמתוודה עליו הכהן הגדול, **הַכְּתוּב מְדַבֵּר**. ולכן סובר רבי שמעון, שצריך שיהיה השעיר המשתלח חי עד לאחר שיתוודה עליו הכהן הגדול.

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת האם ההגלה מעכבת: **תָּא שְׁמַע, שְׂאֵלוּ תִלְמִידָיו אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, עָלָה הַגּוֹרֵל לֵה' בְּיַד שְׂמַאל** של הכהן הגדול, **מָהוּ שְׂיַחְזֹר לִימִין** - האם יכול להחזירו לימינו מחמת חשיבות עליית הגורל לה' בימין, או לא. **אָמַר לֵהן רַבִּי עֲקִיבָא, אֵל תִּתְּנוּ מָקוֹם לְצִדּוּקִים** החולקים על התורה, **לְרִדּוֹת** - למשול בכם, ולקפח אתכם בדברים, שיאמרו שחכמים עושים בציווי התורה כרצונם.

ומדייקת הגמרא: **טַעְמָא** - טעמו של רבי עקיבא שלא להחזיר את הגורל לימין, הוא רק מחמת הסברא **דְּאֵל תִּתְּנוּ מָקוֹם לְצִדּוּקִים לְרִדּוֹת, הָא לֹא הָכִי** - אבל ללא חשש זה, **מִהֲדָרִין לִיה** - מחזירים את הגורל שעלה בשמאל לימין. ואם כן קשה על רבי ינאי, **וְהָא אָמַרְתָּ** - והרי אתה סובר, שה**הַגְּרָלָה מְעַכְבָּא, וְכֵן דְּקִבְעָתִיה** - שנקבע השעיר לה' **בְּשְׂמַאל** על ידי עליית הגורל, **הִכִּי מִהֲדָרִין לִיה** - איך מותר להעביר את הגורל של שם לשעיר שלימינו שכבר נקבע לעזאזל. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבָּא, הָכִי קֶאָמְרִי** - כך היתה כוונת התלמידים ששאלו את רבי עקיבא. אם **עָלָה הַגּוֹרֵל בְּשְׂמַאל** ונקבע השעיר שלשמאלו לה', **מָהוּ שְׂיַחְזֹר לִיה** - לומר שכתוב עליו לה', **וְגַם לְשְׁעִירוֹ** העומד לשמאלו **לִימִין**. ועל שאלה זו **אָמַר לֵהם רַבִּי עֲקִיבָא, אַמְנָם אֵין בּוֹה שִׁינּוּי מָמָה** שעלה בהגלה, אבל מכל מקום, **אֵל תִּתְּנוּ מָקוֹם לְצִדּוּקִים לְרִדּוֹת**.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בכדי לברר האם ההגלה מעכבת: **תָּא שְׁמַע, נֹאמַר לְגַבִּי הַגְּרָלָה הַשְּׁעִירִים** (ויקרא טז כ'), 'וְהַקָּרִיב אֶהְרֹן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָיו הַגּוֹרֵל לֵה'". ומבארת הברייתא: **אֵילוּ** היה **נֹאמַר** בפסוק '**אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָיו**', ללא המילה 'עָלָה', **הִיִּיתִי אוֹמֵר** שצריך ש**יִנְיָחוּ** הכהן הגדול לגורל שכתוב עליו לה', **עָלָיו** - על השעיר העומד להקרבה, **תִּלְמוּד לומר** - מלמדנו הכתוב '**עָלָה**' והיינו, ש**כִּינּוּן שְׁעָלָה** הגורל מתוך הקלפי, והוברר איזה שעיר לה' ואיזה לעזאזל **שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ** הנחה. שואלת הגמרא: **לְמַאי** - מהי כוונת הברייתא, שלאחר שעלה אין צריך הנחה, **אֵילִימָא לְמַצּוּה** - אם נאמר שבא ללמדנו שלאחר מצות הגרלה אין מצות הנחה, **מְכַלֵּל** - משמע מזה, **דְּהִנְחָה מְצוּה נְמִי לֹא** - שאין מצוה בהנחת הגורלות על השעירים. והרי אין לומר כן, שהרי מקרא מפורש הוא (שם טז ח) 'וְנָתַן אֶהְרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גּוֹרֵלוֹת', הרי שנאמר בפסוק מצוה להניח את הגורלות על השעירים. **אֵלָּא לֹא** - אלא האם אין כוונת הברייתא לומר, שעל אף המצוה שבהנחת הגורלות, אבל אין בזה **לְעַכְבָּא** אם לא הניח. **וּשְׁמַע מִינָהּ** - ומוכח מזה, שה**הַגְּרָלָה מְעַכְבָּא, ואֵילוּ הִנְחָה לֹא מְעַכְבָּא**, שהרי מבואר בברייתא שההנחה אינה מעכבת, ומשמע שעליית הגורל מעכבת, וכדברי רבי ינאי.

מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבָּא, אֵין כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא** שאין ההנחה מעכבת כלל שנדייק מזה שההגלה מעכבת, אלא **הָכִי קֶאָמְרִי** - כך היא כוונת הברייתא לומר, **אֵילוּ נֹאמַר** בלשון הפסוק 'וְהַקָּרִיב אֶהְרֹן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָיו', **הִיִּיתִי אוֹמֵר שְׂיַחְזֹר לִיה** לגורל **עָלָיו עד שְׁעֵת שְׁחִיטָה, תִּלְמוּד לומר**, '**אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה** עָלָיו'. והיינו, **כִּינּוּן שְׁעָלָה** הגורל והונח על השעיר, קיים בזה את מצות ההנחה **וּשׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ** להשאירו על השעיר, ולעולם גם ההגלה אינה מעכבת.

אָבֵל לְתַפְלָה – לעמוד לתפילת העמידה, אסור עד שִׁכְבָּה אֶת לְבֹ, ולפי שצריך להיראות כעומד לפני המלך באימה.

הגמרא מביאה דין נוסף מדברי רב הונא בענין תפילין בבית הכסא: **וְאָמַר רַב הוֹנָא, שֶׁכֶּח וְנִכְנַס בְּתַפְּלִין**, בעודם בראשו, לְבֵית הַכֶּסֶּא, והחל בעשיית צרכיו הגדולים, מִנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן לְכַסּוֹתָם, עד שִׁינָמֹד.

מקשה הגמרא: עד שִׁינָמֹד סָלְקָא דַּעְתָּךְ – האם עולה בדעתך שנשאר בתפילין עד שיסיים כל צרכיו לגמרי. מתרצת הגמרא: אֲלָא כוונת רב הונא, בְּרִאמֹר רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק, משאיר התפילין עליו ומניח ידו עליהם, עד שִׁינָמֹד להוציא מגופו עמוד ראשון של גדולים, ויוצא וחולץ התפילין, וחוזר לעשות צרכיו. שואלת הגמרא: ומדוע ממתין עד שיגמור להוציא עמוד ראשון, וְלִפְסוֹק לְאִלְתֵּר וְלִיקוּם – ויפסיק מיד, ויעמוד ויצא מבית הכסא וחולץ התפילין. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דִּתְנִינָא, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, עוֹמֵד הַחוּצָה – עמוד של גדולים שהחל להימשך לצאת, והאדם משהה אותו ומחזירו לגופו, מְבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי הַדְּרוֹקָן – חולי מעיים המנפח את הבטן, סִילּוֹן, של מי רגלים, הַחוּצָה – שמשאירו בגופו, מְבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי דַּקְקוֹן – חולי שמוריק פניו. הגמרא דנה בענין נקיות בעת קריאת שמע: אֲתָמָר, הִיתָה צוּאָה עַל בִּשְׂרֹוֹ, או יָדוֹ מוֹנֶחֶת בְּבֵית הַכֶּסֶּא, שיש מחיצה בינו לבין בית הכסא ושלא ידו לפנים דרך חור, רַב הוֹנָא אָמַר, מוֹתֵר לוֹ לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְרַב חֲסֵדָא אָמַר, אֲסוּר לוֹ לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. הגמרא מבארת שטעמם של רב הונא ושל רב חסדא: אֲמַר רַבָּא, מֵאֵי טַעְמָא דְּרַב הוֹנָא שְׁהִתִּיר, מִשּׁוּם דְּבִתְיָב (תהילים ק"ו) כֹּל הַנֶּשְׁמָה תִּהְלֵל יְהוָה, ובמשמעו, כל אברי הנשמה, כמו הפה והחוטם, הרי הם בכלל הילול ה', ועל כן צריכים הם להיות בנקיות, אבל שאר אברים אינם בכלל הילול ואינם צריכים להיות בנקיות. וְרַב חֲסֵדָא אָמַר, אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. מֵאֵי טַעְמָא דְּרַב חֲסֵדָא, מִשּׁוּם דְּבִתְיָב (שם לה ט') כֹּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה, ה' מִי כְמוֹדָהּ, משמע שכל הגוף בכלל הילול ה', ועל כן צריך להיות כולו בנקיות.

הגמרא דנה לגבי ריח רע בעת קריאת שמע: אֲתָמָר, רִיחַ רַע שֵׁישׁ לוֹ עֵיקָר, כגון ריח העולה מצואה והמונחת מאחוריו ואינו רואה אותה, רַב הוֹנָא אָמַר, מִרְחִיק אֲרֻבַּע אַמּוֹת מִמֶּקֶר הָרִיח, וכן הצואה, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, ואף שהריח הרע עדיין מגיע אליו. וְרַב חֲסֵדָא אָמַר, מִרְחִיק אֲרֻבַּע אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁפֶסֶק הָרִיח, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע.

הגמרא מביאה ראייה לרב חסדא: תִּנְיָא בְּתִיָּה דְּרַב חֲסֵדָא, לֹא יִקְרָא אֲדָם קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא כִּנְגֵד צוּאָת אָדָם, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאָת בְּלָבִים, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאָת חוּזִירִים, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאָת תַּרְנֻגוּלִים, ואף אם אין מגיע מהם ריח רע אל מקומו. וְכֵן לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע כִּנְגֵד צוּאָת אֲשֶׁפָה שְׂרִיתָה רַע, וְאִם הָיָה שֶׁמֶס מִקוֹם נִבְוֶה עֲשֶׂרָה סַפְּחִים או נְמוֹד עֲשֶׂרָה סַפְּחִים, והצואה מונחת שם, יוֹשֵׁב בְּצִדוֹ – יושב לצד אותו מקום, ואין צריך להרחיק ארבע אמות, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִם לֹא – ואם אין הצואה במקום גבוה או נמוך, מִרְחִיק מֵלֹא עֵינָיו – עד מקום שאינו יכול לראותה, וקורא. וְכֵן הַדִּין לְתַפְלָה, שלא יתפלל כנגד צואה או אשפה שריחה רע. וממשיכה הברייתא: רִיחַ רַע שֵׁישׁ לוֹ עֵיקָר, כגון צואה המונחת שם, מִרְחִיק אֲרֻבַּע אַמּוֹת מִמָּקוֹם הָרִיח, כלומר, מתרחק ארבע אמות מן המקום שהריח כלה, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. והיינו כדברי רב חסדא.

הגמרא מביאה שברייטא זו לא נפסקה להלכה: אֲמַר רַבָּא, לִית הַלְבָתָא בִּי הָא מִתְנִיתָא – אין הלכה כברייתא זו ששינו, שאוסרת לקרות כנגד צואת כלבים וחזירים בכל אופן (בְּכָל הֵי שְׁמַעְתָּהּ), אֲלָא בִּי הָא דִּתְנִינָא, לֹא יִקְרָא אָדָם קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא כִּנְגֵד צוּאָת אָדָם, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאָת חוּזִירִים וְלֹא כִּנְגֵד צוּאָת בְּלָבִים בְּזִמְן שִׁתָּן עוֹרוֹת לְתוֹכָן שֶׁבִּיל לַעֲבֹד, שאם מסיירים ביותר, אבל אם אין בתוכם עורות, מותר לקרות כנגדם, ושלא כדברי הברייתא לעיל שאוסרת בכל ענין.

הגמרא דנה בענין ריח רע שאין לו עיקר: בְּעוֹ מִיָּנִיה מִרְבִּי שֵׁשֶׁת, רִיחַ רַע שֵׁאִין לוֹ עֵיקָר, מֵהוּ, האם מותר לומר דבר שבקדושה במקומו

או לא. פרשטת הגמרא: אָמַר לְהוּ, אֲתוּ חֲזוּ הֵינִי צִיפִי דְּבִי רַב – בואו ראו את המחצלות הפרושות בבית המדרש, שיושבים עליהם שנים או שלשה תלמידים יחד ולפעמים אין ביניהם הפסק של ארבע אמות, דִּהְיִי נָנוּ – שהללו, חלק מן התלמידים, שוכבים וישנים עליהם, וְהֵינִי גִרְסִי – והללו לומדים עליהם, ודרך הישנים להפחית, ובכל אופן אין מפסיקים הלומדים מלימודם. וראיה היא, שריח רע שאין לו עיקר, מותר באמירת דבר שבקדושה. וְהֵינִי מִלִּי, שריח רע שאין לו עיקר, מותר לומר במקומו דבר שבקדושה, לֹא נִאמְרוּ אֲלָא בְּדַבְרֵי תוֹרָה, שמותר לדבר בהם במקום שיש ריח הפחה, אָבֵל פְּקִירִיָּא שְׁמַע, לֹא אֲסוּר לְקִרְוֹת בִּמְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ רִיחַ הַפְּחָה. וְדַבְרֵי תוֹרָה נִמִּי, לֹא אֲמַרְן אֲלָא דְּחִבְרֵיהּ – לא נאמר אלא בריח הפחת חברו, אָבֵל דִּידִיהּ לֹא – אבל כשהפחית הוא עצמו ומריח, אסור, וממתין עד שיכלה הריח.

הגמרא דנה בענין קריאת שמע כנגד צואה שעוברת לפניו: אֲתָמָר, צוּאָה עוֹבֶרֶת, כגון, היה אדם עומד ונושאים לפניו גרף של רעי להעבירו למקום אחר, ואינה עומדת במקום אחד, אֲבִינִי אָמַר, מוֹתֵר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כִּנְגֵדָה ואין צריך להפסיק מקריאתו, וְרַבָּא אָמַר, אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כִּנְגֵדָה.

אֲבִי מְבֹאֵר אֶת מִקוֹר דְּבִרְוִי: אָמַר אֲבִינִי, מִנָּא אֲמִינָא לֵה – מהיכן אמרת דין זה, דִּתְנִין – ששינו במשנה (נגעים פ"ג מ"ז), היה הַטָּמֵא – המצורע שפסק עליו הכהן שטמא, עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְהַטְּהוֹר עוֹבֵר שֶׁם, טָמֵא הַטְּהוֹר, שכיון שהמצורע עומד במקומו, הרי זה מושבו, ומטמא את הטהור בטומאת אהל, אף שהטהור מהלך, שהמצורע מטמא באהל את מקום מושבו. היה האיש הַטְּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן, וְהַטָּמֵא עוֹבֵר שֶׁם, אף שהטהור עומד במקומו, הרי הוא הַטְּהוֹר, שאין המצורע מטמא בדרך הילוך, שאין זה מושבו, וְאִם עוֹמֵד המצורע מהליכתו, תחת האילן, טָמֵא הַטְּהוֹר העומד שם. וְכֵן בְּאֵבָן הַמְּנוֹנֶעֶת בִּנְגֵד הצרעת שנשאה אדם, דינה כדן המצורע, ואם עמד נושאה או הלך, הרי זה כעמידת והליכת המצורע, לענין לטמא את הטהור תחת האילן. וראיה היא לאֲבִינִי, שכמו שצרעת אינה מטמאה בדרך הילוך, כך גם צואה אינה אוסרת בדרך הילוך.

רבא דוחה את ראיית אֲבִינִי: וְרַבָּא אָמַר לֵךְ, הָתָם, לגבי מצורע, שאינו מטמא בדרך הילוכו, בְּקִבְעוֹתָא תִּלְיָא מִלְּתָא – בקביעות תלוי הדבר, כלומר, אין המצורע מטמא אלא במקום קביעותו, דְּבִתְיָב לגבי מצורע (והקרא יג מו) בְּדֶרֶךְ יֹשֵׁב, מְחוּץ לְמַחְנֶה מוֹשְׁבֵי, שבא ללמדנו שהמצורע מטמא במקום מושבו דווקא, ו'מושבו' משמעו מקום שנמצא בו, יושב או עומד, ומהלך ועובר אין זה מקומו, שאין בזה קביעות, ולכן אין מטמא בדרך הילוכו, אבל הָבָא, בענין נקיות בעת קריאת שמע, וְהָיָה מְחִינֵךְ קְדוּשָׁה אֲמַר רַבְּהִינָא (דברים כג טו), שצריך שיהיה מקומו נקי מדבר טינוף בעת אמירת דבר שבקדושה, וְהָא לִיבָא – וזה אינו, כאשר צואה לפניו, בין כשהיא עומדת במקומה ובין כשהיא מהלכת.

הגמרא מביאה דין השייך לצואה עוברת: אֲמַר רַב פֶּפְא, פִּי חוּזִיר, בְּצוּאָה עוֹבֶרֶת דְּמִי, שאם עבר כנגדו חזיר, אסור לקרות קריאת שמע. שואלת הגמרא: פֶּשִׁיטָא, שהרי פיו של החזיר לעולם מטונף בצואה, והרי זה ככל צואה עוברת. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך רב פפא לומר שאסור בחזיר סתם, ובא לחדשנו שאסור לקרות כנגדו אף עַל גַּב דְּפִלִּי מְנַתְרָא – אף במקרה שעלה מן הנהר, שאין הרחיצה מועילה לו, שכיון שדרכו ללכלך פיו כל היום לעולם נשאר בטינופו והרי הוא כגרף של רעי.

הגמרא דנה בענין קריאת שמע במקום ששפסא אם יש בו צרכים: אָמַר רַב יְהוּדָה, סָפֵק צוּאָה, כלומר, הסתפק אם יש במקומו צואה או לא, אֲסוּרָה – אסור לקרות קריאת שמע ולהתפלל שם, סָפֵק מִי רְגִלִים, כלומר, הסתפק אם יש במקומו מי רגלים, מוֹתְרִים. אִיכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יְהוּדָה, סָפֵק צוּאָה בְּבֵית, מוֹתְרִת, ולפי שאין דרך להשאיר צואה בבית, ואם הסתפק אם יש צואה בְּאֲשֶׁפָה, אֲסוּרָה, שדרך אשפה שנמצאת בה צואה. וסָפֵק מִי רְגִלִים, אֲפִילוּ בְּאֲשֶׁפָה נִמִּי מוֹתְרִין.

אבל לתפלה — צריך הוא להראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל קריאת שמע אינו מדבר לפני המלך. הדרוקן — חולי המצבה את הכרס. סילון — של מי רגלים. ירקון — חולי ששמו גלניצ"ה. ידיו בבית הכסא — מדיחה יש בינו לבין בית הכסא, ופשוט ידיו לפנים מן המדיחה. כל הנשמה — הפה והחוטם בכלל ההיולול, ולא שאר אברים. שיש לו

עיקר — שהצואה מונחת שם ומסוררת; ושאינו לו עיקר — הפחת רוח. מרחיק ארבע אמות — מן העיקר, ואף על פי שהריח בא אליה, וכגון שהיא לאחוריה, שאינו רואה אותה. ממקום שפסק הריח — שהריח כלה שם. לא כנגד צואת אדם כו' — ואף על פי שאין ריח. לית הלכתא כי הא מתניתא — דלעיל. דאמר צואת כלבים וחזירים בשאין בהם עורות. בזמן שיש בהן עורות — אצואת כלבים וחזירים קאי, שדרכן לתת בעבוד העורות. אבל צואת אדם — אפילו בלא עורות, שהרי אין דרכן לתת שם, הלכך על כרחך בלא עורות קאמר. שאין לו עיקר — הפחת רוח. ציפי = מחצלות, של בית המדרש. דהני גנו והני גרסי — ואף על פי שדרך הישנים להפחית, והני מלי לגירסא — משום דלא אפשר. אבל לקריאת שמע — יצא לחוץ ויקרא. אבל לדידה — הפיח הוא עצמו, ממתין עד שיכלה הריח. צואה עוברת אדם שנושאים לפניו גרף של רעי להעבירו. מותר לקרות — ואינו צריך להפסיק. הטמא עומד תחת האילן — ולא בנושא את המת קאי, דמת לא שנוא עומד ולא שנוא יושב ולא שנוא הולך — אהל הוא וגבי מצורע קתני לה בתורת כהנים, דגלי ביה לחמנא ישיבה, דכתיב: "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" (מנשה) טטא. מכאן אמרו: עומד נמי כיושב דמי, דקביע, אבל מהלך לא קביע. אבן חטונות — הרי היא כמצורע, שהקישא הכתוב "זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית" (ויקרא יד). פשיטא — דפי חזיר אינו בלא צואה. בבית מותר — דאין דרך להניח צואה בבית. לא אסרה תורה — במי רגלים. לקרות, אלא כנגד עמוד הקלוח בלבד. ויצאת שמה חוץ — ולא הצריכו כסוי, ובתנאי: "וכסית". עד כמה — ישוה על גבי קרקע ויהא אסור. שרא ליה מריה — ימחול לו רבנו, דודאי שקר העיד משמיה דרב. היבשה נפרכת היא יותר מן הלחה. איכא דאמרי — חומרא היא, אף על פי שאם זורקת נפרכת, הואיל ואינה נפרכת מגלגול — לחה היא. קרמו — לשון קרום, טילא, כלומר: גלד מעט. אי מפלאי אפוליי — אם יש בה סדקים סדקים — יבשה היא, ושרי. מאי הוי עלה — דמי רגלים. נבלעו — בארץ. יבשו — על גבי אבנים בחומה.

במפוח

אבל לתפלה — עד שישכפה את לבו. ואמר רב הונא: שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא — מניח ידו עליה עד שישכח. עד שישכח סלקא דעתך? — אלא פדאמר רב נחמן בר יצחק: עד שישכח עמוד ראשון. ולפסוק לאלתר וליקום! — משום דרבן שמעון בן גמליאל. דתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עמוד החזיר — מכאן את האדם ליד הדרוקן, סילון החזיר — מכאן את האדם ליד ירקון. אתמר: צואה על בשרו, או ידו מונחת בבית הכסא, רב הונא אמר: מותר לקרות קריאת שמע. רב חסדא אמר: אסור לקרות קריאת שמע. אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא — דכתיב: "כל הנשמה תהלל יה הללויה". ורב חסדא אמר: אסור לקרות קריאת שמע. מאי טעמא דרב חסדא — דכתיב: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך". אתמר: ריח רע שיש לו עיקר, רב הונא אמר: מרחיק ארבע אמות, וקורא קריאת שמע. ורב חסדא אמר: מרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, וקורא קריאת שמע. תניא כותיה דרב חסדא: לא יקרא אדם קריאת שמע, לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים, ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד צואת תרנגולים, ולא כנגד צואת אשפה שריחה רע. ואם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים — יושב בצדו וקורא קריאת שמע. ואם לאו — מרחיק ממנו מלוא עיניו, וכן לתפלה. ריח רע שיש לו עיקר — מרחיק ארבע אמות ממקום הריח, וקורא קריאת שמע. אמר רבא: לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא: לא יקרא אדם קריאת שמע, לא כנגד צואת אדם, ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכו, בעו מיניה מרב ששת: ריח רע שאין לו עיקר מהו? אמר להו: אתו חזו הגי ציפי דבי רב, דהני גנו והני גרסי. והני מלי — בדברי תורה, אבל בקריאת שמע — לא. ודברי תורה נמי לא אמרן אלא דהכריה, אבל לדידה — לא. אתמר, צואה עוברת; אבוי אמר: מותר לקרות קריאת שמע. רבא אמר: אסור לקרות קריאת שמע. אמר אבוי: מנא אמינא לה — דתנן: הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר — טמא. מהור עומד תחת האילן וטמא עובר — מהור, ואם עומד טמא, וכן באבן המנוגעת. ורבא אמר לך: התם — בקביעותא תליא מילתא, דכתיב: "בדד יושב מחוץ למחנה מושבו", הקא: "והיה מתניד קרוש" אמר רחמנא, והא ליכא. אמר רב פפא: פי חזיר בצואה עוברת דמי. פשיטא! — לא צריכא, אף על גב דסליק מנהרא. אמר רב יהודה: ספק צואה — אסורה; ספק מי רגלים — מותרים. איכא דאמרי, אמר רב יהודה: ספק צואה, בבית — מותרת, באשפה — אסורה; ספק מי רגלים — אפילו באשפה נמי מותרין. כבר לה כי הא דרב המנוגא, דאמר רב המנוגא: לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד, וכדרכי יונתן. דרבי יונתן רמי: כתיב "יד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", וכתיב: "ויהי תהיה לך וגו'" וכפית את צאתך! הא כיצד? — כאן בגדולים, כאן בקטנים; אלמא: קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד. הא נפול לארעא — שרי, ורבנן הוא דגורו בהו, וכי גורו בהו רבנן — פודאן, אבל בספקן לא גזור. ובודאן עד כמה? אמר רב יהודה, אמר שמואל: כל זמן שמטפחין. וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל זמן שמטפחין; וכן אמר עולא: כל זמן שמטפחין. גניבא משמיה דרב אמר: כל זמן שרשומין ניכר. אמר רב יוסף: שרא ליה מריה לגביה! השתא צואה, אמר רב יהודה, אמר רב: כיון שקרמו פניה — מותר, מי רגלים מיעבא? — אמר רבא: אסורה, ויהי דמי צואה כהרס? אהא! דאמר רבה בר רב הונא, אמר רב: צואה, אפילו כהרס — אסורה, ויהי דמי צואה כהרס?

במפוח

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת. ואיכא דאמרי: כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. אמר רבינא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדיפתה, הוא צואה, אמר לי: עיין אי קרמו פניה אי לא. איכא דאמרי, הכי אמר ליה: עיין אי מפלאי אפוליי. מאי הוי עלה? אתמר: צואה כהרס. אממר אמר: אסורה. וקר וזמרא אמר: מותרת. אמר רבא, הלכתא: צואה כהרס אסורה, ומי רגלים כל זמן שמטפחין. מיתבי: מי רגלים כל זמן שמטפחין — אסורין, נבלעו או יבשו — מותרים; מאי לאו "נבלעו" דומיא ד"יבשו", מה יבשו — שאין רשומין ניכר, אף נבלעו — אין רשומין ניכר, הא רשומין ניכר — אסור, אף על גב דאין מטפחין! — ולמעשה, אימא רישא: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי! — אלא: מהא ליכא למשמע מיהא. לימא תנא: כלי שנשפכו ממנו מי רגלים — אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו, נבלעו — מותר, לא נבלעו — אסור. רבי יוסי אומר: כל זמן שמטפחין. ומאי "לא נבלעו" דקאמר תנא קמא? אילימא "נבלעו" — דאין מטפחין, "לא נבלעו" — דמטפחין, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר שרי — היינו תנא קמא! אלא "נבלעו" — דאין רשומין ניכר, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי! — לא, דכולי עלמא כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי,

במפוח

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת. ואיכא דאמרי: כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. אמר רבינא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדיפתה, הוא צואה, אמר לי: עיין אי קרמו פניה אי לא. איכא דאמרי, הכי אמר ליה: עיין אי מפלאי אפוליי. מאי הוי עלה? אתמר: צואה כהרס. אממר אמר: אסורה. וקר וזמרא אמר: מותרת. אמר רבא, הלכתא: צואה כהרס אסורה, ומי רגלים כל זמן שמטפחין. מיתבי: מי רגלים כל זמן שמטפחין — אסורין, נבלעו או יבשו — מותרים; מאי לאו "נבלעו" דומיא ד"יבשו", מה יבשו — שאין רשומין ניכר, אף נבלעו — אין רשומין ניכר, הא רשומין ניכר — אסור, אף על גב דאין מטפחין! — ולמעשה, אימא רישא: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי! — אלא: מהא ליכא למשמע מיהא. לימא תנא: כלי שנשפכו ממנו מי רגלים — אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו, נבלעו — מותר, לא נבלעו — אסור. רבי יוסי אומר: כל זמן שמטפחין. ומאי "לא נבלעו" דקאמר תנא קמא? אילימא "נבלעו" — דאין מטפחין, "לא נבלעו" — דמטפחין, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר שרי — היינו תנא קמא! אלא "נבלעו" — דאין רשומין ניכר, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי,

במפוח

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: כל זמן שזורקה ואינה נפרכת. ואיכא דאמרי: כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. אמר רבינא: הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדיפתה, הוא צואה, אמר לי: עיין אי קרמו פניה אי לא. איכא דאמרי, הכי אמר ליה: עיין אי מפלאי אפוליי. מאי הוי עלה? אתמר: צואה כהרס. אממר אמר: אסורה. וקר וזמרא אמר: מותרת. אמר רבא, הלכתא: צואה כהרס אסורה, ומי רגלים כל זמן שמטפחין. מיתבי: מי רגלים כל זמן שמטפחין — אסורין, נבלעו או יבשו — מותרים; מאי לאו "נבלעו" דומיא ד"יבשו", מה יבשו — שאין רשומין ניכר, אף נבלעו — אין רשומין ניכר, הא רשומין ניכר — אסור, אף על גב דאין מטפחין! — ולמעשה, אימא רישא: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי! — אלא: מהא ליכא למשמע מיהא. לימא תנא: כלי שנשפכו ממנו מי רגלים — אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו, נבלעו — מותר, לא נבלעו — אסור. רבי יוסי אומר: כל זמן שמטפחין. ומאי "לא נבלעו" דקאמר תנא קמא? אילימא "נבלעו" — דאין מטפחין, "לא נבלעו" — דמטפחין, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר שרי — היינו תנא קמא! אלא "נבלעו" — דאין רשומין ניכר, ואתא רבי יוסי למימר: כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומין ניכר — שרי,

במפוח

לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא כו' — פירש רש"י: לית הלכתא כי הא מתניתא דלעיל דאסרה צואת כלבים וחזירים אפילו בשאין בהם עורות, אבל בצואת אדם לא שייך ואסור בכל ענין. משמע: אבל בצואת תרנגולים לא איירי רבא, ובאידיך ברייתא לא גרס "צואת תרנגולים" כלל, ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל, ולפי זה יש לאסור צואת תרנגולין. ואומר רבינו יהודה: דידרש כשהן בלול שלהם, שיש שם סרחון גדול, אבל בתרנגולים ההולכים בבית — אין חוששין. ובירושלמי יש דבאדומים בלבד יש לחוש, ולא ידענן לפרש. ועוד קאמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות, רבי שמואל ברבי יצחק אומר: ובבבד של חמור. ריח רע שאין לו עיקר — יש מפרשים דבתי כסאות שלנו בעומק, אם יש בוך מדיחה מפסקת, הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר, כמו בתי כסאות דפרסאי לקמן (כו.א). והרי

לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא כו' — פירש רש"י: לית הלכתא כי הא מתניתא דלעיל דאסרה צואת כלבים וחזירים אפילו בשאין בהם עורות, אבל בצואת אדם לא שייך ואסור בכל ענין. משמע: אבל בצואת תרנגולים לא איירי רבא, ובאידיך ברייתא לא גרס "צואת תרנגולים" כלל, ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל, ולפי זה יש לאסור צואת תרנגולין. ואומר רבינו יהודה: דידרש כשהן בלול שלהם, שיש שם סרחון גדול, אבל בתרנגולים ההולכים בבית — אין חוששין. ובירושלמי יש דבאדומים בלבד יש לחוש, ולא ידענן לפרש. ועוד קאמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות, רבי שמואל ברבי יצחק אומר: ובבבד של חמור. ריח רע שאין לו עיקר — יש מפרשים דבתי כסאות שלנו בעומק, אם יש בוך מדיחה מפסקת, הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר, כמו בתי כסאות דפרסאי לקמן (כו.א). והרי

לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא כו' — פירש רש"י: לית הלכתא כי הא מתניתא דלעיל דאסרה צואת כלבים וחזירים אפילו בשאין בהם עורות, אבל בצואת אדם לא שייך ואסור בכל ענין. משמע: אבל בצואת תרנגולים לא איירי רבא, ובאידיך ברייתא לא גרס "צואת תרנגולים" כלל, ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל, ולפי זה יש לאסור צואת תרנגולין. ואומר רבינו יהודה: דידרש כשהן בלול שלהם, שיש שם סרחון גדול, אבל בתרנגולים ההולכים בבית — אין חוששין. ובירושלמי יש דבאדומים בלבד יש לחוש, ולא ידענן לפרש. ועוד קאמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות, רבי שמואל ברבי יצחק אומר: ובבבד של חמור. ריח רע שאין לו עיקר — יש מפרשים דבתי כסאות שלנו בעומק, אם יש בוך מדיחה מפסקת, הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר, כמו בתי כסאות דפרסאי לקמן (כו.א). והרי

לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא כו' — פירש רש"י: לית הלכתא כי הא מתניתא דלעיל דאסרה צואת כלבים וחזירים אפילו בשאין בהם עורות, אבל בצואת אדם לא שייך ואסור בכל ענין. משמע: אבל בצואת תרנגולים לא איירי רבא, ובאידיך ברייתא לא גרס "צואת תרנגולים" כלל, ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל, ולפי זה יש לאסור צואת תרנגולין. ואומר רבינו יהודה: דידרש כשהן בלול שלהם, שיש שם סרחון גדול, אבל בתרנגולים ההולכים בבית — אין חוששין. ובירושלמי יש דבאדומים בלבד יש לחוש, ולא ידענן לפרש. ועוד קאמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות, רבי שמואל ברבי יצחק אומר: ובבבד של חמור. ריח רע שאין לו עיקר — יש מפרשים דבתי כסאות שלנו בעומק, אם יש בוך מדיחה מפסקת, הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר, כמו בתי כסאות דפרסאי לקמן (כו.א). והרי

לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא כו' — פירש רש"י: לית הלכתא כי הא מתניתא דלעיל דאסרה צואת כלבים וחזירים אפילו בשאין בהם עורות, אבל בצואת אדם לא שייך ואסור בכל ענין. משמע: אבל בצואת תרנגולים לא איירי רבא, ובאידיך ברייתא לא גרס "צואת תרנגולים" כלל, ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל, ולפי זה יש לאסור צואת תרנגולין. ואומר רבינו יהודה: דידרש כשהן בלול שלהם, שיש שם סרחון גדול, אבל בתרנגולים ההולכים בבית — אין חוששין. ובירושלמי יש דבאדומים בלבד יש לחוש, ולא ידענן לפרש. ועוד קאמר מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות, רבי שמואל ברבי יצחק אומר: ובבבד של חמור. ריח רע שאין לו עיקר — יש מפרשים דבתי כסאות שלנו בעומק, אם יש בוך מדיחה מפסקת, הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר, כמו בתי כסאות דפרסאי לקמן (כו.א). והרי

והרי לבו רואה את הערוה — פירש רבינו יצחק: מדפריך גמרא הכי בפשיטות
משמע דלבו רואה את הערוה אסור. אלא דרבינו שמעיה תלמידו של רשי
פסק כתנא קמא, דלבו רואה את הערוה מותר. ומיהו בסמוך משמע דאסור, דלא
פליגי הני אמוראי אלא בעקבו רואה את הערוה, אבל בלבו רואה את הערוה —
כולי עלמא מודו דאסור.

והלכתא נוגע עקבו אסור — וטעמא
דגורזין נוגע עקבו — שמו יגע
בידיו. גרף של רעי — פירש רשי: של חרס
בלוע. משמע לפירושו: אבל כלי דלא בלע
כגון זכוכית — אפשר דשרי.
ובלבד שטייל בהן רביעית מים — אבל
בגרף אפשר דלא מהני מים.
ספר

ואי תימא רבי אחא בר אבא בר אבא משום רבינו: במים עכו"רין שנג, דדמו כפאָרעא סמיכתא,
שלא יראה לבו ערוה. תנו רבנן: מים צלולין — ישב בהן עד צוארו וקורא. ויש אומרים: עוכרן
ברגלו, ותנא קמא — והרי לבו רואה את הערוה! — קסבר: לבו רואה את הערוה — מותר.
והרי עקבו רואה את הערוה! — קסבר: עקבו רואה את הערוה — מותר. אתמא: עקבו רואה
את הערוה — מותר. נוגע, אפי' אמר: אסור, ורבא אמר: מותר. רב זביד מתני לה להא שמעתא
הכי. רב חיננא בריה דרב איקא מתני לה הכי: נוגע — דברי הכל אסור. רואה, אפי' אמר:
אסור, רבא אמר: מותר, לא נתנה תורה למלאכי השרת. והלכתא: נוגע — אסור, רואה —
מותר. אמר רבא: צואה בעששית — מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, ערוה בעששית — אסור
לקרות קריאת שמע כנגדה. צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה — דצואה בכיסוי
תליא מילתא, והא מיכסאי. ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה "ולא יראה כד
ערוה דבר" אמר רחמנא, והא קמיתחזיא. אמר אביי: צואה כל שהו — מכמלה ברוק; אמר
רבא: וברוק עבה. אמר רבא: צואה בגומא — מניח סנדלו עליה וקורא קריאת שמע. בעא מר
בריה דרבינא: צואה דבוקה בסנדלו מאי? תיקו. אמר רב יהודה: גוי ערום — אסור לקרות
קריאת שמע כנגדו. מאי איריא גוי, אפילו ישראל נמי! — ישראל — פשיטא ליה דאסור, אלא
גוי איצטריקא ליה; מהו דתימא: הואיל וכתוב בהו "אשר בשר חמורים בשרם", אימא כחמור
בעלמא הוא — קא משמע לן: דאינהו נמי איקרו "ערוה", דכתיב: "וערות אביהם לא ראו".
ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שישל לתוכן מים". וכמה מאי רמי ואילוי?
אלא הכי קאמר: לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל. ומי רגלים — עד שישל
לתוכן מים, ויקרא. תנו רבנן: כמה ישל לתוכן מים — כל שהוא. רבי זבאי אומר: רביעית.
אמר רב נחמן: מחלוקת — לבסוף, אבל בתחילה — כל שהו. ורב יוסף אמר: מחלוקת —
לבתחילה, אבל לבסוף — דברי הכל רביעית. אמר ליה רב יוסף לשמיעיה: אייתי לי רביעיתא
דמיא, פרבי זבאי. תנו רבנן: גרף של רעי ועביט של מי רגלים — אסור לקרות קריאת שמע
כנגדו, ואף על פי שאין בהן כלום, ומי רגלים עצמן — עד שישל לתוכן מים. וכמה ישל לתוכן
מים? — כל שהוא. רבי זבאי אומר: רביעית. בין לפני המטה בין לאחר המטה. רבן שמעון בן
גמליאל אומר: לאחר המטה — קורא, לפני המטה — אינו קורא, אבל מרחיק הוא ארבע אמות
וקורא; רבי שמעון בן אלעזר אומר: אפילו בית מאה אמה — לא יקרא עד שיוציאם, או שנייהם
תחת המטה. איבעיא להו: היכי קאמר? אחר המטה — קורא מיד, לפני המטה — מרחיק ארבע
אמות וקורא, או דילמא הכי קאמר: לאחר המטה — מרחיק ארבע אמות וקורא, לפני המטה
— אינו קורא כלל? תא שמע, דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: אחר המטה — קורא מיד,
לפני המטה — מרחיק ארבע אמות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו בית מאה אמה — לא

יקרא עד שיוציאם או שנייהם תחת המטה. בעיין איפשיטא לן, מתנייתא קשיין אהרדי! — איפוך בתרייתא. — מה חזית דאפכת
בתרייתא? איפוך קמיתא! — מאן שמעת ליה דאמר: כוליה בית כפאָרעא אמות דמי — רבי שמעון בן אלעזר היא. אמר רב יוסף,
בעאי מיניה מרב הונא: מטה פחות משלשה — פשיטא לי דכלבוד — דמי; שלשה ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמנה, תשעה,
מהו? אמר ליה: לא ידענא. עשרה, ודאי לא מכעיא לי. אמר אביי: שפיר עבדת לא איבעיא לך, כל עשרה רשותא אחריתא היא.
אמר רבא, הלכתא: פחות משלשה — כלבוד דמי, עשרה — רשותא אחריתא היא, משלשה עד עשרה — היינו דכעא מיניה רב יוסף
מרב הונא ולא פשט ליה. אמר רב: הלכה פרבי שמעון בן אלעזר. וכן אמר באלי אמר רב עקב ברה פת שמואל: הלכה פרבי
שמעון בן אלעזר. ורבא אמר: אין הלכה פרבי שמעון בן אלעזר. רב אחאי איעסק ליה לבריה בי רב יצחק בר שמואל בר מרתא,
עיליה לחופה ולא הוה מסתייעא מילתא. אול בתריה לעיוני, הוה ספר תורה דמנחא. אמר להו: איכו השתא לא אתאי סכנתון
לברי! דתניא: בית שיש בו ספר תורה או תפילין — אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שנייהם כלי בתוך כלי. אמר אביי:
לא שנו אלא בכלי שאינו בליין, אבל בכלי שהוא בליין — אפילו עשרה מאני כחד מאנא דמי. אמר רבא: גלימא

במופה על מנת להטפח איכא בינייהו — תנא קמא בעי על מנת להטפח, ורבי יוסי
מחמיר. לימא תנא סתמא כרבי אליעזר — והלכה כמותו. דילמא לותיקין —
קאמר מהניתיך עם הנץ החמה, אבל לבולי עלמא עד שלש שעות. והרי לבו רואה
את הערוה — קא סלקא דעתך: כל אבר שאין דרכו לראות את הערוה, (ורואה)

אותו בשעה שקורא בתורה, קריין ביה "ולא
יראה בך ערות דבר". לא נתנה תורה
למלאכי השרת — שאין להם ערוה, על
כרחו יש לנו ערוה, ואין אנו יכולים להשמר
מכל זה. כל שהוא — מעט. ברוק — רוקק
עליה ומכסה אותה ברוק. בעששית —
לנטייר"א בלעז. כלומר: מחיצת זכוכית או
קלף דק מפסיק בנתיים והיא נראית. בכסוי
תליא מילתא — "וכסית את צאתך". מים
הרעים — סרחים. מי המשרה — ששורים
שם הפשתן והקנבוס והם מסרחים. וכמה
מיא רמי ואיל — כמה ישליך לתוכם
ויבטלם? הלא מרובין הם! ומי רגלים —
מועטין, והם בכלי, והוא בא לקרות קריאת
שמע אצלם. לבסוף — שמי רגלים בכלי וזה
נותן לתוכן מים. בהדיא קאמר רבי זבאי
רביעית. אבל לכתחלה — שקדמו המים למי
רגלים — דברי הכל כל שהוא. שכשמיטל מר
רגלים בכלי לבסוף ראשון ראשון שנופל
לתוך המים מתבטל, ואף על פי שהם רבים
והולכין — כבר בטלו. אייתי לי רביעיתא —
אפילו בתחלה. גרף ועביט — שנייהם כלי
חרס הם, אלא של רעי קרוי "גרף", ושל מי
רגלים קרוי "עביט". אסור לקרות קריאת
שמע כנגדם — הואיל ומיחדין לכך, ואף על
פי שאין בתוכן כלום. ומי רגלים עצמן —
בכלי שאינו מיוחד להם. בין לפני המטה
שאינו ממוקד בינו לבניהם. בין לאחר
המטה — שהמטה מפסקת ביניהם אסור.
או שנייהם תחת המטה נרסינן — ולא גרסינן
"כלי בתוך כלי". תחת המטה — כאילו היו
טמונים בארץ. היכי קאמר — רבן שמעון בן
גמליאל. בעיין איפשיטא לן — שאלתנו
נתפרשה לה בחלוקה שבין לפני המטה ולאחר
המטה. מתנייתא מיהו קשיין — שהחלפה
שיתון. מאן שמעת ליה זבאי? — לא ידעתי
היכן היא. פשיטא לי — במניחן תחת המטה
ורגליה קצרים, שאין הדמנה ולקרקע שלשה
טפחים, כלבוד דמי, והרי הן כטמונים. עשרה
ודאי — לא שאלתי ממנו — דנראה כאילו
אינה תחתיה. מאחר שיש הפסק כל כך — אין
זה כסוי. עייליה לחופה ולא הוה מסתייעא
מילתא — דנישואין, שלא היה יכול לבעול.
סכנתון לברי — כמעט סכנתם את בני למות
בעונש העון. אפילו עשרה מאני — וכולן
כליין כחד מאנא דמי.

אקמטרא

ברכות – דף כה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קכה

אמר, מותר לקרוא, שלא נתנה תורה למלאכי השבת שאין להם
 ערוב, ואנו על כרחנו יש לנו ערוב ואין אנו יכולים להשמר בכל זה.
 מסיקה הגמרא: והלכתא, אם עקבו נוגע בערוב אסור לקרוא קריאת
 שמע, ואם עקבו רואה את הערוב מותר לקרוא קריאת שמע.
 הגמרא מחלקת בין קריאת שמע כנגד ערוב לקריאת שמע כנגד
 צואה: אמר רבא, צואה בעששית – המונחת מאחורי מחיצת זכוכית
 או קלף דק, והיא נראית, מותר לקרות קריאת שמע כנגדה. אבל
 ערוב בעששית, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.
 הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין צואה לערוב. אומרת הגמרא:
 לכך צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, משום
 דצואה ככסוי תליא מילתא – ההיתר והאיסור לקרוא קריאת שמע
 כנגד צואה תלוי אם היא מכוסה או לא, שנאמר (דברים כג יד) וְכִסְתָּ
 אֶת צִאֲתָיו, וְהָא מִכְסֵּיָא – וצואה זו שהיא בעששית מכוסה היא.
 אבל ערוב בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה, משום
 שהאיסור וההיתר לקרוא קריאת שמע כנגד ערוב תלוי בראייתה,
 שכן 'ולא יראה כד ערות דבר' אמר רחמנא – אמרה התורה (שם כג
 טו), וְהָא קְמִיתְהוּנָא – וערוב זה אף שהיא בעששית נראית.
 הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין קריאת שמע כנגד צואה: אמר
 אביי, צואה כל שהיא – אם יש מעט צואה, מכסלה ברק – רוקק
 עליה ומכסה אותה ברוק, ומותר לקרוא קריאת שמע כנגדה. אמר
 רבא ודוקא אם כיסה אותה ברק עבה – ליתא.
 אמר רבא, אם יש צואה בגומא – בחור, מניח סנדלו עליה – על
 הגומא, ובכך הוא מכסה את הצואה, וקורא קריאת שמע.
 בעא (שאל) מר בריה דרבנא (בנו של רבינא), אם יש צואה
 דבוקה בסנדלו, ואין ריח רע עולה ממנה, מאי – מה דינו, האם מותר
 לו לקרוא קריאת שמע כיון שסנדלו מפסיק בין גופו לצואה, או כיון
 שהיא דבוקה בסנדלו אסור לו לקרוא קריאת שמע. תיקו – תעמוד
 שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
 הגמרא חוזרת לדון קריאת שמע כנגד ערוב: אמר רב יהודה, עובד
 בזבבים ערום, אסור לקרות קריאת שמע כנגדו. מקשה הגמרא:
 מאי אריא – מדוע נקט רב יהודה דין זה דווקא בעובד בזבבים, הרי
 אפילו כנגד ישראל ערום נמי – גם אסור לקרוא קריאת שמע.
 מתרצת הגמרא: כנגד ישראל ערום, פשיטא ליה – פשוט לו דאסור,
 אלא כנגד עובד בזבבים ערום אצטריכא ליה – הוצרך רב יהודה
 להשמיענו, מהו דתימא – שמא תאמר, הואיל וכתוב בהו – כיון
 שכתוב לגבי ערוב של גוים (חזקאל כג ב) 'אשר בשר חמורים בשרם',
 אימא – אמור שבחמור בעלמא הוא, ומותר לקרוא קריאת שמע
 כנגד ערותו כמו שמותר לקרוא כנגד ערות בהמה, קא משמע לן
 דאינהו נמי איקרו ערוב – משמיענו רב יהודה שגם ערות גוי קרויה
 ערוב, דכתבי לגבי נח (בראשית ט כב) 'וערות אביהם לא ראו', ונח
 נחשב גוי, וממילא אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.
 שנינו במשנה (לעיל כב): ולא יתכסה לא בפנים הרעים – סרוחים, ולא
 במי המשנה – ששורים בהם פשתן וקבוצים וסרוחים, עד שיפיל
 לתוך מים. הגמרא מבררת לאלו דברים מועיל הטלת מים. מקשה
 הגמרא: וכמה מים רמי ואויל – כמה מים יטיל לתוכם כדי לבטל
 סרוחנם, והרי המים הסרוחים מרובים הם, וצריך מים רבים כדי
 לבטלם. מתרצת הגמרא: אלא יש ללמוד את המשנה כאילו היא
 חסירה, והכי קאמר – וכך יש לשנות בה, לא יתכסה לא בפנים
 הרעים ולא במי המשנה כלל. ומי רגלים מועטים והם בכלי, לא
 יקרא קריאת שמע כנגדם, עד שיפיל לתוך מים, ואז יקרא.
 הגמרא מבארת כמה מים צריך להטיל למי רגלים כדי שיוכל לקרוא
 כנגדם: תנו רבנן בברייתא, כמה יפיל לתוך מים כדי שיוכל לקרוא
 קריאת שמע כנגדם, כל שהוא, זו היא דעת תנא קמא. רבי זבאי
 אומר, רביעית מים.
 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו תנא קמא ורבי זבאי: אמר רב
 נחמן, המחלוקת בין תנא קמא ורבי זבאי, היא לבסוף – שבא ליתן
 מים לבסוף, כלומר, לאחר שכבר היה בכלי מי רגלים, אז הצריך רבי
 זבאי שיתן רביעית מים. אבל בתחלה – שנתן מים בתחילה, כלומר
 בעוד הכלי ריק, ואחר כך הטיל עליהם מי רגלים, מודה רבי זבאי שדי

המשך בעמוד קנא

והקא, בטופח על מנת להטפח איבא ביניהו – ובאן, נחלקו אם
 יש לאסור דווקא בטופח על מנת להטפח. וביאורו, שתנא קמא
 סובר, שאם יש בהם טופח על מנת להטפח ושאם יגע בהם אדם
 תירטב ידו בכדי להרטיב דבר אחר שיגע בו, אסור לקרות כנגדם,
 והוה שאמר 'לא נבלעו, אסור', שיש בהם שיעור טופח על מנת
 להטפח. ומה שאמר 'נבלעו, מותר' כוונתו, שאם אין בהם טופח על
 מנת להטפח ושאם יגע בהם אדם תירטב ידו אבל לא בשיעור
 שתירטב דבר שתגע בו, מותר לקרות כנגדם. ורבי יוסי שאומר 'כל
 זמן שמתפדיחין, בא להוסיף ולומר, שכל זמן שהם מטפחים, ואפילו
 טופח שלא על מנת להטפח, אסור לקרות כנגדם, ומחמיר מתנא
 קמא.
 שנינו במשנה (לעיל כב): ירך למבול במקוה, אם יכול לעלות בו'
 ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא,
 ואם לאו, יתכסה במים ויקרא. לעיל (ט) נחלקו רבי אליעזר ורבי
 יהושע עד אימתי קוראים קריאת שמע של שחרית, שרבי אליעזר
 אומר עד הנץ החמה, ורבי יהושע אומר עד שלש שעות, הגמרא
 מבררת כדעת מי שנויה משנתנו. מדייקת הגמרא: לימא תנא סתמא
 – האם נאמר שמכך ששנה כאן התנא שאם לא יוכל לעלות
 ולהתכסות ולקרוא עד שלא תנץ החמה יתכסה במים ויקרא, סתם
 כדעת רבי אליעזר דאמר שזמן קריאת שמע הוא עד הנץ החמה,
 ואם כן הלכה כרבי אליעזר, שכן כלל הוא בידינו שהלכה כסתם
 משנה.
 דוחה הגמרא: אפילו תימא – אפילו אם תאמר שמשנתנו כדעת
 רבי יהושע היא שנויה, שאמר שזמן קריאת שמע הוא עד שלש
 שעות, ודלמא בותיקין – אך שמא מה ששנינו שאם אינו יכול לעלות
 ולהתכסות ולקרוא עד הנץ החמה יתכסה במים ויקרא, היינו כדי
 שיקרא בותיקין, דאמר רבי יוחנן, ותיקין היו גומריין אותה
 וקריאת שמע) עם הנץ החמה, אבל שאר בני אדם קוראים עד
 שלש שעות.
 שנינו במשנה (לעיל כב): ואם לאו – ואם אינו יכול להספיק לעלות
 ולהתכסות ולקרוא קריאת שמע עד שלא תנץ החמה, יתכסה במים
 ויקרא. הגמרא מבארת כיצד מועיל מה שמתכסה במים. מקשה
 הגמרא: מה מועיל שהוא מתכסה במים, והרי עדיין לבו רואה את
 הערוב, ואין מותר לו לקרוא קריאת שמע. מתרצת הגמרא: אמר
 רבי אלעזר, ואי תימא – ויש אומרים שאמר רב אחא בר אבא בר
 אחא משום רבינו – משמו של רב, במים עכוברין שנו – מה ששנינו
 שמתכסה במים היינו במים עכוברים, דרמו בארעא סמיכתא –
 שדומים לקרקע עבה, שכשמתכסה בהם לא יראה לבו את הערוב.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, הטובל במים
 צלולין וקרב סוף הזמן הראוי לקרוא קריאת שמע, ישב בהן עד
 צלולין וקורא קריאת שמע. ויש אומרים, עובדן ברנלו – ירקע
 (יכבה ויבעט) ברגליו עד שרקעית המקוה, עד שיהפכו המים
 הצלולים ליעוברים והיינו, במקוה שרקעיתו עפר.
 מקשה הגמרא: ותנא קמא הסובר שקורא קריאת שמע במים צלולים
 ואינו צריך לעוכרן, והרי לבו רואה את הערוב. מתרצת הגמרא:
 קסבר – תנא קמא סובר, שאף אם לבו רואה את הערוב מותר
 לקרוא קריאת שמע.
 חוזרת הגמרא ומקשה על תנא קמא: והרי עקבו רואה את הערוב.
 מתרצת הגמרא: קסבר – תנא קמא סובר שאף אם עקבו רואה את
 הערוב מותר לקרוא קריאת שמע.
 הגמרא דנה עוד בענין קריאת שמע כנגד ערוב: אמר רב
 המדרש, אם עקבו רואה את הערוב, מותר לקרוא קריאת שמע,
 אבל אם עקבו נוגע בערוב, אביי אמר, אסור לקרוא קריאת שמע,
 ורבא אמר, מותר לקרוא.
 רב זבדי מתני לה להא שמעתא הכי – שנה את מחלוקתם של אביי
 ורבא כך, כמו שאמרנו. ורב חנינא בריה דרב איקא (בנו של רב
 איקא) מתני לה הכי – שנה את מחלוקתם כך, כפי שיתבאר, שאם
 עקבו נוגע בערוב, לדברי הכל אסור לקרוא קריאת שמע. אבל אם
 עקבו רואה את הערוב, אביי אמר אסור לקרוא קריאת שמע, ורבא

המונחת אִתָּהּ מְאֵד – על ארגו המיוחד לספרים מלמעלה, כְּכָל בְּתוּךְ
כְּלֵי דְמִי – נחשב, שהרי הבגד אינו כלי המיוחד לספרים.
הגמרא מביאה הלכה בענין תשמיש בחדר שיש בו ספר תורה: אָמַר
רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, אִם יֵשׁ סֵפֶר תּוֹרָה בְּחֹדֶר וּרְצוּהָ לְשִׁמּוֹשׁ מִטְתּוֹ שֶׁם,
צִרְיָה לְעִשׂוֹת לוֹ מַחֲצֵה עֲשֶׂרָה טַפְחִים בִּינוֹ לְסַפֵּר תּוֹרָה, וְאִם לֹא
עָשָׂה כֵן אִסּוּר לוֹ לְשִׁמּוֹשׁ מִטְתּוֹ.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: מֶר וּמֶרָא אֵיקָלַע לְבִי וְהוֹדְמָן
לְבִיתוֹ שְׁלוֹ רַב אֲשֵׁי, חֲזוּיָה לְדוּכְתִּיָּה דְמֶר בַּר רַב אֲשֵׁי דְמִנְחָה בֵּיהּ
סֵפֶר תּוֹרָה – ראה את מקום מטתו של מר בנו של רב אשי שהיה
מונח בו ספר תורה, וְעָבִיר לֵיהּ – ושעשה לו מחיצה של עֲשֶׂרָה
טפחים בכדי שיוכל לשמש. אָמַר לֵיהּ מֶר וּזְטָרָא לְרַב אֲשֵׁי, כְּמָאֵן –
כדעתו של מי אתה נוהג כן, האם בְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי שֶׁאִמְרָא שֶׁאִם
יֵשׁ שֶׁם סֵפֶר תּוֹרָה עוֹשֶׂה לוֹ מַחֲצֵה, אֵימָר – אומר לך, שמה דְּאָמַר
רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי שֶׁמוֹעִילָהּ מַחֲצֵה בִּינוֹ לְסַפֵּר תּוֹרָה, הוּא רַק בְּאוֹפֶן
דְּלִית לֵיהּ בֵּיתָא אַחֲרֵינָא – כשאין לו בית [חדר] אחר להניח בו את
הספר תורה, אֲבָל מֶר הָא אֵית לֵיהּ בֵּיתָא אַחֲרֵינָא – הרי יש לו בית
אחר, ואם כן גם מחיצת עשרה אינה מתירה לשמש בחדר שיש בו
ספר תורה. אָמַר לֵיהּ – אמר לו רב אשי למר וזטרא, לָאֵן אֲדַעְתָּאִי –
לא נתתי ליבי לך.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (לעיל כב): כְּמָה יִרְחִיק מִתָּהֵן – ממי רגלים וּמִן הַצּוֹאָה
כְּדִי לְקַרְוֹא קְרִיאַת שְׁמַע, אַרְבַּע אַמּוֹת. הַגְּמָרָא מְבִיאָה פֶּרֶט דִּינִים
בְּזֶה: אָמַר רַבָּא אָמַר רַב כְּחוּרָה אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ שְׂדֵי
בִּהְרַחֲקָת אַרְבַּע אַמּוֹת, אֲלֵא כְּשִׁמֵּי הָרְגִלִּים אוֹ הַצּוֹאָה לְאַחֲזָרֵי, אֲבָל
אִם הֵם לְפָנָיו, מִרְחִיק מֵלֵא עֵינָיו – כמה שענינו ראות, כלומר, עד
שלא יראה אותם. וְכֵן הָדִין לְהַפְלָה, שֶׁאִם הֵם לְאַחֲזָרֵי מִרְחִיק אַרְבַּע
אַמּוֹת, וְאִם הֵם לְפָנָיו מִרְחִיק כְּמֵלֹא עֵינָיו.

הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל כֵּךְ מִדְּבָרֵי רַב חֲסִידָא. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי – האם
כֵּךְ הוּא, שֶׁאִם יֵשׁ צוֹאָה לְפָנָיו צִרְיָה לְהַרְחִיק כְּמֵלֹא עֵינָיו וְלִהְתַּפֵּל,
וְהָא [והרי] אָמַר רַבְרַב בַּר פִּפְא אָמַר רַב חֲסִידָא, עוֹמֵד אֲדָם כְּגִיד
בֵּית הַכֶּסֶּף בִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְפַּלֵּל, וְהַעוֹמֵד כְּגִיד בֵּית הַכֶּסֶּף
נֹחֵשׁ כְּעוֹמֵד כְּגִיד צוֹאָה, כִּי בְּבֵית הַכֶּסֶּף יֵשׁ צוֹאָה, וְאִם כֵּן הִרִי
מְבֹאֵר שֶׁאֵין צִרְיָה לְהַרְחִיק מִצּוֹאָה שְׂדֵי לְפָנָיו כְּמֵלֹא עֵינָיו, אֲלֵא
דִּי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּמוֹ צוֹאָה הַמוֹנַחַת לְאַחֲזָרֵי. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵכָא
כְּמָאִי עֲסָקִינָן – כאן, בדברי רב חסדא, במה מדובר, בְּבֵית הַכֶּסֶּף
שֶׁפִּינוּ אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ צוֹאָה, וְלִכְךָ יוֹכֵל לְעִמּוּד בִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת
וְאֵינוֹ צִרְיָה לְהַרְחִיק כְּמֵלֹא עֵינָיו, אֲבָל כְּגִיד צוֹאָה יֵשׁ לְהַרְחִיק
כְּמֵלֹא עֵינָיו.

הַגְּמָרָא דּוֹחָה אֶת הַתִּירוֹץ. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי – האם כֵּךְ הוּא,
שְׁבִית הַכֶּסֶּף שֶׁפִּינוּ אוֹתוֹ דִּינוֹ שׁוֹנֵה מִבֵּית הַכֶּסֶּף שֶׁלֹּא פִּינוּהוּ, וְהָאִמְרָא
[והרי אמר] רַב יוֹסֵף בַּר חֲנִינָא, בֵּית הַכֶּסֶּף שְׂאֵמְרוֹ – שאסור
לְהַרְהֵר בּוֹ בְּדָבָרֵי תּוֹרָה, אָף עַל פִּי שֶׁפִּינוּהוּ וְאֵין בּוֹ צוֹאָה, וְכֵית
הַמִּרְחִיק שְׂאֵמְרוֹ שֶׁאִסּוּר לְהַרְהֵר בּוֹ בְּדָבָרֵי תּוֹרָה, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ
אֲדָם עֵרוֹם בְּאוֹתָהּ שַׁעַר. הִרִי שֶׁאֵף בֵּית הַכֶּסֶּף שֶׁפִּינוּהוּ דִּינוֹ, אֲבִית
הַכֶּסֶּף לְכָל דָּבָר. וְאִם כֵּן אֵין לְתַרְץ שֶׁאֵף לְרַב חֲסִידָא צִרְיָה לְהַרְחִיק
מִבֵּית הַכֶּסֶּף שֶׁלְפָנָיו כְּמֵלֹא עֵינָיו, וְמָה שֶׁאִמְרָא שִׁיכּוֹל לְהַתַּפֵּל כְּגִידוֹ
הֵינּוּ בְּבֵית הַכֶּסֶּף שֶׁפִּינוּהוּ, שְׂדֵי נִתְבָּר שְׂדִין בֵּית הַכֶּסֶּף שֶׁפִּינוּהוּ
שׁוֹה לְדִין בֵּית הַכֶּסֶּף שֶׁלֹּא פִּינוּהוּ, וּמִכֵּיִן שֶׁאִמְרָא רַב חֲסִידָא שְׁעוֹמֵד
אֲדָם כְּגִיד בֵּית הַכֶּסֶּף וּמִתְפַּלֵּל, קָשָׁה מִכָּךְ עַל רַב הוּנָא הַסּוֹבֵר שֶׁצִּרְיָה
לְהַרְחִיק מִצּוֹאָה שֶׁלְפָנָיו כְּמֵלֹא עֵינָיו.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת בָּהּ וּמִתְרַצָּת בְּאוֹפֶן אַחֵר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲלֵא הֵכָא
כְּמָאִי עֲסָקִינָן – כאן, בדברי רב חסדא, במה מדובר, בְּבֵית הַכֶּסֶּף – בבית
הַכֶּסֶּף חֲדָשׁ, שִׁיחֲדוּהוּ לְבֵית הַכֶּסֶּף וְעִידִין לֹא הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ, וְלִכֵּן אֵין
צִרְיָה לְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ כְּמֵלֹא עֵינָיו, וְדִי בִּהְרַחֲקָת אַרְבַּע אַמּוֹת, אֲבָל
בְּבֵית הַכֶּסֶּף יֵשׁ שֶׁכֶּבֶר הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ, צִרְיָה לְהַרְחִיק כְּמֵלֹא עֵינָיו אִף
אִם פִּינוּהוּ מִצּוֹאָה, וְהוּא הָדִין שֶׁמִּצּוֹאָה מִרְחִיק כְּמֵלֹא עֵינָיו וְכִדְבָרֵי
רַב הוּנָא.

מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְהָא מִיכְּעִי לֵיהּ לְרַבִּינָא – והרי רבינא הסתפק בדבר
זֶה, הוֹמִינּוּ – ייחד בית לְבֵית הַכֶּסֶּף וְעִידִין לֹא הִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ מֵעוֹלָם,

מָהוּ, יֵשׁ זִימּוֹן – האם ההזמנה מועילה שיחול על אותו מקום דיני
בית הכסא, אִף שְׁעִידִין לֹא הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ, אִוּ אֵין זִימּוֹן מוֹעִיל שִׁיחּוֹל
עַלֵּי דִינֵי בֵּית הַכֶּסֶּף, וְלֹא נִפְשַׁט לְרַבִּינָא סַפֵּק זֶה. הִרִי שֶׁגַּם בֵּית הַכֶּסֶּף
חֲדָשׁ שְׁעִידִין לֹא הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ יֵשׁ צַד שְׂדִינוֹ בְּבֵית הַכֶּסֶּף לְכָל דָּבָר,
וְאִין אֲפֻשֶׁר לְחַלֵּק בֵּין בֵּית הַכֶּסֶּף יֵשׁ וְצוֹאָה שֶׁמִּרְחִיק מִהֶם כְּמֵלֹא
עֵינָיו, לְכֵן בֵּית הַכֶּסֶּף חֲדָשׁ שָׁבוּ אִמְרָא רַב חֲסִידָא שֶׁמִּתְפַּלֵּל כְּגִידוֹ.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: כִּי קָא מִיכְּעִי לֵיהּ לְרַבִּינָא – לענין מה הסתפק
רבינא, לְמִיכָּם עָלֵיהּ לְצִלוּיָא בְּגוּיָה – לענין לעמוד בתוכו ולהתפלל
בו, אֲבָל לְעֵנִין לְעִמּוּד כְּגִידוֹ לֹא הִסְתַּפֵּק, וּפְשוּט הַדָּבָר שְׁמוּתָר
לְעִמּוּד כְּגִיד בֵּית הַכֶּסֶּף חֲדָשׁ וְלִהְתַּפֵּל. וְלִפִּי זֶה אֵבָן אֲפֻשֶׁר לְחַלֵּק
וְלֹאמַר שֶׁכְּגִיד בֵּית הַכֶּסֶּף יֵשׁ וְכִנְגֵּד צוֹאָה מִרְחִיק כְּמֵלֹא עֵינָיו, וְרַב
חֲסִידָא שְׂאֵינוֹ מִצְרִיךְ לְהַרְחִיק מִבֵּית הַכֶּסֶּף, מְדַבֵּר בְּבֵית הַכֶּסֶּף חֲדָשׁ,
כְּמוֹ שֶׁתִּירָצְנוּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה הִלְכָּה בְּעֵנִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּמִקּוֹם צוֹאָה: אָמַר רַבָּא,
הֵנִי בְּתֵי כְּסָאִי דְּפֶרְסָאִי – אלו בתי כסאות של הפרסיים שהם
בַּחֲפִירָה, וְפִי הַחֲפִירָה רְחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת מִהַגּוֹמָא, וְעֵשׂוִיִּים בְּמִדְרוֹן
בְּאוֹפֶן שֶׁהַצּוֹאָה מִתְגַּלְגֶּלֶת וְנוֹפֶלֶת לְגוֹמָא, וְכֵן הֵמִי רְגִלִּים יוֹרְדִים
לְגוֹמָא, אָף עַל גַּב דְּאִיתָּ בְּהוּ [יש בהם] צוֹאָה, כְּסִתּוּמִין דְּמֹו –
נחשב כאילו החפירה סתומה ואין שם בית הכסא כלל. וּמוֹתָר לְקַרְוֹא
קְרִיאַת שְׁמַע כְּגִידָם אִם אֵין שֶׁם רִיחַ רַע.

משנה

הַמִּשְׁנָה דְּנָה בְּעֵנִין טְבִילַת בַּעַל קְרִי לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה כְּשִׁישׁ עַלֵּי טוֹמָאָה
אַחֲרֵת: זָב הַטְּמֵא טוֹמָאָה שְׁבַעָה שְׁרָאָה קְרִי בְּתוֹךְ יְמֵי טוֹמָאָתוֹ, וְיֵשׁ
עַלֵּי טוֹמָאָה זָב וְטוֹמָאָה קְרִי, וְכֵן נִדָּה הַטְּמֵאָה טוֹמָאָה שְׁבַעָה
שְׁפֻלְטָה שְׁכַבְתָּ וְרַע מְבִיאָה שְׁקִדְמָה לְנִדְתָּהּ, וְיֵשׁ עַלֵּיהּ טוֹמָאָה נִדָּה
וְטוֹמָאָה קְרִי, וְכֵן הַמִּשְׁמָשֶׁת מִטְתָּהּ שְׁרָאָתָהּ דֵּם נִדָּה אַחֵר שִׁשְׁמִשְׁתָּהּ,
שְׂכִיִן שִׁשְׁמִשְׁתָּהּ דִּינָה כְּבַעַל קְרִי, וְיֵשׁ עַלֵּיהּ טוֹמָאָה נִדָּה וְטוֹמָאָה קְרִי,
אִם בֹּא הוֹב לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה אוֹ שְׁבֵאָה הַאֲשֶׁה לְהַתַּפֵּל שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה,
צִרְיָיִן מְבִילָהּ, וּמוֹעִילָהּ טְבִילַתָּם לְטַהֵרָם מִטּוֹמָאָה קְרִי אִף שְׂאֵינָה
מוֹעִילָהּ לְטַהֵרָם מִכָּל טוֹמָאוֹתָם [טוֹמָאָה זִיבָה אוֹ נִדָּה]. וְרַבִּי יְהוֹנָתָן
פּוֹסֵק אוֹתָם מִטְבִּילָהּ לְדָבָרֵי תּוֹרָה.

גמרא

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: זָב שְׂרָאָה קְרִי וכו', רַבִּי יְהוֹדָה פּוֹטֵר אוֹתוֹ מִטְבִּילָהּ
לְדָבָרֵי תּוֹרָה. הַגְּמָרָא דְּנָה בְּסִבְרַת רַבִּי יְהוֹדָה: אֵיכְּעָא לְהוּ – הַסְתַּפֵּקוּ
בְּנֵי הַיִּשְׁבִּיבָה, בְּעַל קְרִי שְׁרָאָה זִיבָה, שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁנִּשְׁטַמָּא בְּטוֹמָאָה קְרִי
נִשְׁטַמָּא בְּטוֹמָאָה זָב, לְרַבִּי יְהוֹנָתָן מָהוּ, הָאִם בְּאוֹפֶן זֶה מוֹדֵה רַבִּי יְהוֹדָה
שֶׁהוּא חַיִּיב טְבִילָה כְּדִי לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה, אוֹ שֶׁגַּם בְּאוֹפֶן זֶה פּוֹטֵר רַבִּי
יְהוֹדָה מִן הַטְבִּילָה.

הַגְּמָרָא מְבִאֶרֶת אֶת צִדְדֵי הַסַּפֵּק: כִּי פֻטֵּר רַבִּי יְהוֹדָה – הָאִם הָאוֹפֶן
שָׁבוּ פֻטֵּר רַבִּי יְהוֹדָה מִטְבִּילָה מִי שִׁישׁ עַלֵּי טוֹמָאָה זִיבָה וְקָרִי, הוּא
דּוּקָא הֶתֶם – שֶׁם בְּמִשְׁנַתָּנוּ הַמְדַּבֵּרֶת בְּזָב שְׁרָאָה קְרִי, דְּמַעֲרִיקָא –
שֶׁמִּתְחִילָה בְּשַׁעָה שֶׁנִּשְׁטַמָּא בְּטוֹמָאָתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהִיא טוֹמָאָה זִיבָה,
לָא בַּר מְבִילָהּ הוּא – לֹא נִתְחַיֵּב בְּטְבִילָה כְּדִי לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה, כִּי
הֵגַם שְׁטוּמָאָת זִיבָה חֲמוּרָה מִטּוּמָאָה קְרִי, מִכָּל מִקּוֹם תִּקְנַת עוֹרָא
הִיתָה רַק עַל בְּעִלֵּי קְרִי שֶׁלֹּא יַעֲסֻקוּ בְּתוֹרָה לְפָנֵי טְבִילַתָּם, וְלֹא עַל
שֹׂאֵר טַמְאִים. וְלִפְיָכֵךְ, לֹא בֹאָה טוֹמָאָה קְרִי הַקֵּלָה וְאוֹסֶרֶת אוֹתוֹ
בְּעִסְק הַתּוֹרָה. אֲבָל בְּעַל קְרִי שְׁרָאָה זִיבָה, דְּמַעֲרִיקָא – שֶׁמִּתְחִילָה
בְּשַׁעָה שֶׁנִּשְׁטַמָּא בְּטוֹמָאָתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהִיא טוֹמָאָה קְרִי, בַּר מְבִילָהּ
הוּא – נִתְחַיֵּב בְּטְבִילָה כְּדִי לְעִסּוֹק בְּתוֹרָה, מִתְחַיֵּב אוֹתוֹ רַבִּי יְהוֹדָה
לְטְבוֹל אִף עַל פִּי שֶׁעֲכָשִׁי הוּא טַמָּא גַּם בְּטוֹמָאָה זָב. אוֹ דִּילְמָא לֹא
שָׁנָא – אוֹ שְׂמָא אֵינוֹ שׁוֹנֵה בְּעַל קְרִי שְׂרָאָה זִיבָה מִזֵּבֶה שְׂרָאָה קְרִי,
וּבְכָל אוֹפֶן פּוֹטֵר אוֹתוֹ רַבִּי יְהוֹדָה מִן הַטְבִּילָה, שְׁטַעְמֹו שֶׁל רַבִּי יְהוֹדָה
הוּא, שֶׁכָּל שֶׁאֵין הַטְבִּילָה מְטַהֶרֶת אוֹתוֹ מִכָּל טוֹמָאָתוֹ, אֵינָה טְבִילָה
הַמְטַהֶרֶת כָּלֵל וּמִכֵּיִן שֶׁאֵין לָהֶם תִּקְנַת טְבִילָה, הִרִי הֵם מוֹתֵרִים
לְדָבָרֵי תּוֹרָה.

אקמטרא – ארגו של ספרים. ובמגילה (כו.ב): קמטרי דספרי. וכן תרגם יונתן "ובגנני ברומים" (יחזקאל כו) – "אלמין דזריחין מחתין בקמטרין", וכן "לאשר על המלחחה" (מלכים ב') – "לדעל קמטרא". כבלי בתוך כלי דמי – דהא גלימא לאו כליין הוא.

מחיצה עשרה – ואם לאו – לא ישמש. לדוכתיה – במקום מסתור. לאו ארעתי

– לא נתתי לבי. כנגד בית הכסא – ברחוק

ארבע אמות. לית בה צואה – שפינו

אותה. בית המרחץ – אסור להרהר בו.

דפרסאי – בחפירה היו, ופיהם ברחוק מן

הגומא והוא בשיפוע, והרעי מתגלגל ונופל

לגומא. משנה זב שראה קרי – אף על פי

שטמא טומאת שבעה משום זיבה, ואין

טבילה זו מטרתו – אפילו הכי צריך טבילה

לדברי תורה. כתקנת עזרא משום קרי. וכן

נדה, אם באה להתפלל שמונה עשרה.

שפליטה שכבת זרע – הרי היא כבעל קרי,

כדאשכחן בסני: "שלושת ימים אל תגשו אל

אשה" (שמות יט), לפי ששכבת זרע שטמא

בפליטתו כל שלשה, ולאחר מכאן כבר

הסריח בגופה ואין עוד להוריע להיות

עוד ולד נוצר הימנה. והכי פירושו: נדה

שפליטה עתה התשמיש ששמשא אתמול

קודם שראתה. ורבי יהודה פוסק – קא

סלקא דעתך השתא: הואיל וטומאת זיבה

קודמת, והרי הוא טמא טומאה חמורה, ואינו

אוסרתו בדברי תורה, כדאמרין בפרקין

"הזבים והמצורעים מותרים" – תו לא אתאי

טומאת קרי דקילא ואסרה ליה. גמרא לאו

בר טבילה הוא – לדברי תורה, ואף על פי

שטומאתו חמורה, ותו לא אתי קרי ומצריך

ליה.

הדרן עלך מי שמתו

משנה עד הערב – עד חשכה. עד פלג

המנחה – בגמרא מפרש לה. אין לה

קבע – כל הלילה זמנה, ובגמרא מפרש מאי

לשון "אין לה קבע". גמרא מצותה – של

קריאת שמע. לזיתקין – המקדימין למצות

ומחזירין לעשות דבר בזמנו ומצותו,

מקדימין לאחר הגז החממה להתפלל. וכי

תנן במתוירים – למתוירים, שלא יאחר יותר

ממצות, שמשם ואילך עבר הזמן. וכולי

עלמא – שאר המתפללין המאחרין – עד

חצות יכולין לאחר, ותו לא. בטנחה – היינו

אחר חצות. אם תימצא לומר – כלומר: אם

תשיבני בשאלתי ממה שאמרנו טעה ולא

התפלל ערבית וכו', וכוין דעבר יומו בטל

קרבתו – ואינו מקריבו ביום אחר אם זמנו

קבוע, כגון: מוספים של כל יום ויום.

מכריל

אקמטרא – ככלי בתוך כלי דמי. אמר רבי יהושע בן לוי:

ספר תורה – צריך לעשות לו מחיצה עשרה. מר זוטרא

איפלע לבי רב אשי, חזייה לדוכתיה מר בר רב אשי

דמנח ביה ספר תורה ועבד ליה מחיצה עשרה. אמר

ליה: כמאן – ברבי יהושע בן לוי? אימר דאמר רבי

יהושע בן לוי – דלית ליה ביתא אחרנא, מר הא אית

ליה ביתא אחרנא! אמר ליה: לאו אדעתאי. "כמה

ירחיק מהן ומן הצואה – ארבע אמות". אמר רבא אמר

רב סחורה אמר רב הונא: לא שנו אלא לאחוריו, אבל

לפניו – מרחיק מלא עיניו, וכן לתפלה. איני? והא אמר

רפרם בר פפא אמר רב חסדא: עומד אדם כנגד בית

הכסא ומתפלל! – הכא במאי עסקינן – בבית הכסא

שאין בו צואה. איני? והאמר רב יוסף בר חנינא: בית

הכסא שאמרו – אף על פי שאין בו צואה, ובית המרחץ

שאמרו – אף על פי שאין בו אדם! אלא, הכא במאי

עסקינן: בחדתי. – והא מיבעי ליה לרבינא: הזמינו לבית

הכסא מהו, יש זימון או אין זימון? – כי קא מיבעי ליה

לרבינא – למיקם עליה לצליי בגייה, אבל כנגדו – לא.

אמר רבא: הני בתי כסאי דפרסאי, אף על גב דאית בהו

צואה – כסתומין דמו. משנה זב שראה קרי, ונדה

שפליטה שכבת זרע, והמשמשת שראתה נדה – צריכין

מבילה, ורבי יהודה פוסק. גמרא איבעיא להו: בעל קרי

שראה זיבה, לרבי יהודה מהו? כי פטר רבי יהודה התם

בזב שראה קרי – דמעיקרא לאו בר מבילה הוא, אבל

בעל קרי שראה זיבה, דמעיקרא בר מבילה הוא – מוחיב,

או דילמא לא שניא? – תא שמע: המשמשת וראתה נדה

צריכה מבילה, ורבי יהודה פוסק. והא משמשת וראתה

נדה כבעל קרי שראה זיבה דמיא, וקא פטר רבי יהודה

– שמע מינה. תני רבי חייא בהדאי: בעל קרי שראה

זיבה – צריך מבילה, ורבי יהודה פוסק.

הדרן עלך מי שמתו

ספר תורה עושה לו מחיצה – ודוקא ספר תורה, וגם בחומשים יש להחמיר כמו בספר תורה, אבל בשאר ספרים דיין בכסוי בעלמא.

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חצות וכו' תפלת המנחה עד הערב – ואם תאמר: אמאי לא קתני גבי תפלת המנחה "כל היום", כמו גבי תפלת המוספין? ויש לומר: דזמן מוספין גבי כל היום, אפילו משחרית, שחרי קרבנות יכול להקריב מיד אחר התמיד – אם כן גם תפלת מוספין יכול להתפלל מיד מן הבקר, מה שאין כן במנחה אלא משש שעות ומחצה. והכי נמי בפרק קמא דעבודה זרה (ד.ב): לא ליציל איניש צלותא דמוספין תתל שעי קמייא ברש שתא ביידיה כו'. אלמא: בשאר ימות השנה יכול להתפלל. ולהכי מקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין, משום שהיא תדירה בכל יום, אף על פי שתפלת מוספין קודמת.

טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים – ואם תאמר: והאמר רב לקמן (כו.ב): תפלת ערבית רשות, וקיימא לן כותיה באיסורין ועוד קשה, דאמר לקמן (ל.ב): טעה ולא התפלל "עלה ויבוא" בלילה – אין מחזירים אותו, משום דאין מקדישין את החדש בלילה, ולמה ליה האי טעמא, תיפוק ליה תפלת ערבית רשותו ויש לומר: נדה דאמרין לתפלת ערבית רשות – היינו גבי מצוה אחרת והיא עוברת, דאז אמרין תדחה תפלת ערבית מפניה, אבל לחנם אין לו לבטלה. ומיהו, אם איחר עד המנחה נראה דעבר זמנו בטל קרבנו, כיון ששהה כל כך, ולאחר שתי תפלות לא מיצונו שתיקנו חכמים לחזור ולהתפלל אם שכח, ואפילו תפלה אחת אם בטל במזיד – לא יוכל לתקן, ובסמוך קרי ליה מעוות לא יוכל לתקן. איבעיא להו טעה ולא התפלל תפלת מנחה כו' – לא בעי אם טעה ולא התפלל תפלת מוסף – דהא ודאי אינו מתפלל בערבית, דהיא קרא את הקרבנות וכו' עבר זמן מוספו וגם לא יתיקנו שבע ברכות של מוסף אלא משום "ונשלמה פרים שפתינו", וכו' ודאי "עבר זמנו בטל קרבנו". אבל שאר תפלות דרחמי ניהו, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו, ואין כאן "עבר זמנו" בתפלה אחרת.

טעה

תפלת השחר עד חצות, רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב. רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע. ושל מוספים כל היום. רבי יהודה אומר: עד שבע שעות. גמרא וימיניה: מצותה עם הגז החמה, כדי שייסמוך גאולה לתפלה, ונמצא מתפלל ביום! – כי תניא ההיא – לזיתקין, דאמר רבי יוחנן: ותיקון היו גומרים אותה עם הגז החמה. – וכולי עלמא עד חצות ותו לא? והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל ערבית – מתפלל בשחרית שתיים, שחרית – מתפלל במנחה שתיים! – כולי יומא מצלי ואיזיל, עד חצות – יחבי ליה שבר תפלה בזמנה, מכאן ואילך – שבר תפלה – יחבי ליה, שבר תפלה בזמנה – לא יחבי ליה. איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתיים? אם תמצא לומר טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים – משום דחד יומא הוא, דקתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", אבל הכא – תפלה במקום קרן היא, וכוין דעבר יומו בטל קרבנו, או דילמא, כיון דצלותא רחמי היא – כל אימת דבעי מצלי ואיזיל? – תא שמע: דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל מנחה – מתפלל ערבית שתיים, ואין בזה משום ד"עבר יומו בטל קרבנו". מיתבי: "מענות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות". מענות לא יוכל לתקן – זה שבטל קריאת שמע של ערבית וקריאת שמע של שחרית, או תפלה של ערבית, או תפלה של שחרית. "חסרון לא יוכל להמנות" – זה שזמנו חסריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם! – אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: הכא במאי עסקינן – שבטל במזיד. אמר רב אשי: דיקא נמי דקתני "בטל", ולא קתני "טעה" – שמע מינה.

תנו

ברכות – דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכט

ותפלת, ואל תפגע ב' – אל תבקש ממני בעד. הרי שיעקב תיקן
תפילה בסמוך לשקיעת השמש, והיינו תפילת ערבית.
ותניא בנותיה דרבי יהושע בן לוי, מפני מה אמרו חכמים זמן
תפילת השחר עד חצות היום, שהרי קרבן תמיד של שחר קרב
והולך עד חצות היום. ורבי יהודה אומר, זמן תפילת השחר עד
ארבע שעות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות.
ומפני מה אמרו חכמים שזמן תפילת המנחה עד הערב, שהרי קרבן
תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. רבי יהודה אומר זמן
תפילת מנחה עד פלג המנחה – מחצית מזמן המנחה, שהרי קרבן
תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה. ומפני מה
אמרו תפילת הערב – ערבית אין לה קבע, שהרי אברים של
קרבנות עולה ופדרים – חלבים של שאר קרבנות שזמן נזרק לפני
שקיעת החמה, שלא נתעבלו מבערב – שלא נשרפו כליל עד
הערב, קרבים והולכים כל הלילה, ותפילת ערבית נתקנה כנגדן.
ומפני מה אמרו חכמים זמנא של תפילות המוספין כל היום, שהרי
קרבו של מוספין קרב כל היום. רבי יהודה אומר זמן תפילת מוסף
עד שבע שעות מתחילת היום, שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד
שבע שעות.
מסיימת הברייא: ואיזו היא מנחה גדולה – מהו התחלת זמן תפילת
מנחה, משש שעות ומחצה ולמעלה – והלאה, משום שהא
להקדים ולהקריב תמיד של בין הערבים, אינו יכול להקדימו קודם
זמן זה. ואיזו היא מנחה קטנה – ומדו זמנה השני של תפילת מנחה,
מתשע שעות ומחצה ולמעלה – והלאה, משום שזמן הקרבת תמיד
של בין הערבים הוא מתשע שעות ומחצה.
הגמרא מסתפקת בדברי רבי יהודה שאמר שזמן תפילת מנחה הוא
עד פלג המנחה. כלומר עד מחצית מזמן המנחה, האם כוונתו לזמן
מנחה גדולה או לזמן מנחה קטנה: איבעיא להו, רבי יהודה הסובר
שזמן תפילת מנחה הוא עד פלג המנחה, האם פלג מנחה קטנה
קאמר – כוונתו למחצית מזמן מנחה הראשון, והיינו מנחה גדולה
שזמנה משש שעות ומחצה, אם כן נמצא שזמן המנחה הוא חמש
שעות ומחצה עד סוף היום, ופלג המנחה הוא מחצית מזמן זה,
כלומר תשע שעות ורביע מתחילת היום. אי שמוא פלג מנחה
אחרונה קאמר – כוונתו למחצית מזמן מנחה האחרון, והיינו מנחה
קטנה שזמנה מתשע שעות ומחצה, אם כן נמצא שזמן מנחה הוא
שתי שעות ומחצה, ופלג המנחה הוא מחצית מזמן זה, כלומר אחת
עשרה שעות פחות רביע מתחילת היום.
הגמרא מביאה ברייתא הפושטת את הספק: תא שמע, דתניא, רבי
יהודה אומר, פלג המנחה אחרונה אמרו, והיא אחת עשרה שעות
חסר רביעי, הרי שכוונת רבי יהודה כווצד השני בספק.
הגמרא חוזרת לברייא השניה כדברי רבי יהושע בן לוי ומקשה
ממנה על דברי רבי יוסי ברבי חנינא. מקשה הגמרא: נימא תהיו
תיובתיה דרבי יוסי ברבי חנינא – האם תאמר שיש פיראא לדברי
רבי יוסי ברבי חנינא מדברי הברייא השניה כדברי רבי יהושע בן
לוי. מיישבת הגמרא: אמר לך רבי יוסי ברבי חנינא, לעולם אימא
– אומר לך שתפילות אבות תקנו, ומודה אני דאמביתיהו רבנן
אקרבנות – שחכמים סמכו אותם על הקרבנות, ואם כן אין קושיא
מהברייא שמבואר בה שחכמים סמכו אותם על הקרבנות. מביאה
הגמרא ראיא ליישוב זה: משום דאי לא תימא הכי – שאם לא
תאמר כך, שרבי יוסי ברבי חנינא מודה שחכמים סמכו אותם על
הקרבנות, תפילת מוסף לרבי יוסי ברבי חנינא מאן תקנה – מי
תיקן אותה, הרי שלושת האבות תיקנו רק את שלושת התפילות.
אלא ודאי שלרבי יוסי ברבי חנינא תפילות אבות תקנו, ו
ואמביתיהו רבנן אקרבנות, וכשלא מצאו תפילה נגד קרבנות
מוספים, עמדו ותיקנהו.
שנינו במשנה לגבי זמן תפילת שחרית: רבי יהודה אומר זמנה עד
ארבע שעות מתחילת היום.
הגמרא מסתפקת בדברי רבי יהודה שאמר שזמן תפילת שחרית הוא
עד ארבע שעות מתחילת היום, מדו זמן זה: איבעיא להו, האם

לאחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן לגבי תפילת תשלומין,
מביאה הגמרא ברייתא שנאמרו בה דינים נוספים של תפילת
תשלומין: תנו רבנן, טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת שהיא
תפילת חול, מתפלל בליל שבת שבתים – שתי תפילות ערבית של
שבת, אחת לערבית של שבת, ואחת תשלומין למנחה. וכן אם טעה
ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שבתים של חול,
אחת לערבית של מוצאי שבת, ואחת תשלומין למנחה, ומקדיל
באמירת 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת' בראשונה – בתפילה
הראשונה, כיון שיש להקדים את תפילת החובה לתפילת התשלומין,
ותפילת החובה היא ערבית של מוצאי שבת שתיקנו לומר בה
הבדלה, ואינו מקדיל בשניה – בתפילה השניה, כיון שהיא תשלומין
לתפילת מנחה של שבת. ואם הקדיל בשניה ולא הקדיל בראשונה,
התפילה השניה עלתה לו לערבית של מוצאי שבת, שהרי הבדיל
רק בה, ואילו התפילה הראשונה לא עלתה לו כלל, לערבית של
מוצאי שבת לא עלתה לו משום שלא הבדיל בה, ולתשלומין לא
עלתה לו מפני שיש להקדים תפילת חובה לתפילת תשלומין, ואם כן
מסתמא היתה דעתו בתפילה הראשונה לתפילת החובה ולא
לתפילת התשלומין.
בברייא מבואר שאם לא הבדיל בתפילה הראשונה לא עלתה לו
לתפילת מוצאי שבת, הגמרא מקשה על כך מהאמור בברייא
אחרת. תמדה הגמרא: למימרא – האם באה הברייא לומר דבין
דלא אבדיל בקמייתא – שהדאיל ולא הבדיל בתפילה הראשונה,
כמאן דלא צלי דמי ומקדירין ליה – הרי זה כמי שלא התפלל
ומחזירים אותו לשוב להתפלל, שכך משמע ממה שנאמר בברייא
שהתפילה הראשונה לא עלתה לו לתפילת מוצאי שבת, כיון שלא
הבדיל בה, ורמינהו, הרי שנינו בברייא אחרת, טעה ולא הזכיר
גבורות גשמים – משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכת תחית
המתים, ושאלה – בקשת 'ותן טל ומטר לברכה' בברכת השנים,
מחזירין אותו לשוב ולהתפלל. אך אם טעה ולא הזכיר הקדלה –
'אתה חוננתנו' בברכת חונן הדעת, אין מחזירין אותו, מפני שישכיל
לאומרה על הפס – להבדיל על דיון. אם כן קשה על הברייא
הראשונה, מדוע אם לא הבדיל בתפילה הראשונה, לא עלתה לו
לתפילת מוצאי שבת, והרי שנינו שאם לא הבדיל בתפילה יצא ידי
חובה ואין מחזירים אותו. מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה הדבר.
הגמרא מביאה מחלוקת מי תיקן את שלושת התפילות וכנגד מה:
איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר, תפילות, אבות – אברהם,
יצחק ויעקב תקנום. רבי יהושע בן לוי אמר, תפילות, בגד תמידין
– קרבנות התמיד הקרבים בכל יום תקנום אנשי כנסת הגדולה.
הגמרא מביאה סיוע לדברי רבי יוסי ברבי חנינא ורבי יהושע בן לוי
מבריות השניות כמותם: תניא בנותיה דרבי יוסי ברבי חנינא –
שנינו ברייתא כדברי רבי יוסי ברבי חנינא, ותניא בנותיה דרבי
יהושע בן לוי – ושנינו ברייתא כדברי רבי יהושע בן לוי.
ותניא בנותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, אברהם תקן תפילת שחרית,
שנאמר (בראשית יט כז) לאחר הפיכת סדום 'וישכם אברהם בבקר אל
המקום אשר עמד שם את פני ה', ואין לשון עמידה אלא תפילה,
שנאמר (תהלים קל ז) לגבי המגיפה שהיתה בבני ישראל לאחר שזנו עם
בנות מואב ועבדו עבודת זרה 'ויעמד פניהם ויפללו, ותעצר המגפה'.
הרי שאברהם תיקן תפילה בבוקר, והיינו תפילת שחרית. יצחק תקן
תפילת מנחה, שנאמר (בראשית כד טז) 'ויצא יצחק לשון עמידה בשדה
לפנות ערב', ואין לשון שיהא אלא תפילה, שנאמר (תהלים קב א)
'תפלה לעני' – לישראל שהם עם עני בי יעמא – בשעה שתתעטף
נפשם בצרה, ולפני ה' יתפוח שיהו'. הרי שיעצק תיקן תפילה לפנות
ערב, והיינו תפילת מנחה. יעקב תקן תפילת ערבית, שנאמר (בראשית
כח א) לאחר שיצא יעקב מבאר שבע ללכת לחרן, 'ויפגע במקום –
בה המוריה ויגל שם בי בא השמש' – שקעה השמש, ואין לשון
פגיעה אלא תפילה, שנאמר (ירמיה ז טז) לאחר שאמר ה' לירמיה
להזהיר את ישראל ולספר להם מה יקרה אם לא ישובו, הוסיף ואמר
לו, 'ואתה אל התפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה

היינו רבנן – כחכמים, שכן רבי יהודה אומר, שזמן תפילת מנחה הוא עד המנחה האחרונה של זמן מנחה קטנה, ואף המנחה האחרונה בכלל זה, דהיינו עד הערב. ולא יתכן שרבי יהודה וחכמים אינם חולקים שהרי התנא שנה אותם כשתי דיעות. אלא יש לומר שעד ולא עד בכלל, ואם כן רבי יהודה סובר שזמנה עד המנחה האחרונה של זמן מנחה קטנה, והמנחה האחרונה אינה בכלל זה, וחכמים סוברים שזמנה עד הערב.

דוחה הגמרא: **אֵלָא מַאי** – מה תאמר, שעד ולא עד בכלל, אם כן **אֵימָא סִיפָא** – אמור ובאר את הסיפא של המשנה, וישל מוספין כל היום, רבי יהודה אומר, זמנה עד שבע שעות מתחילת היום, ותניא, מי שהיו לפניו שתי תפילות להתפלל, אחת של מוסף ואחת של מנחה, מתפלל של מנחה בראשונה, ואחר כך של מוסף, משום שזו תדירה – שמנחה היא תפילה מצויה, שמתפללים אותה בכל יום, וזו – ומוסף אינה תדירה, שלא מתפללים אותה בכל יום, דברי חכמים. רבי יהודה אומר, מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה, שזו עזיבתה – שמוסף היא תפילה שזמנה עובר, שהרי רבי יהודה סובר שזמנה עד שבע שעות, וזו אינה עזיבתה – ומנחה היא תפילה שזמנה אינו עובר. מבארת הגמרא: **אֵי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא** – מובן הדבר אם תאמר שעד ועד בכלל, ואם כן זמן תפילת מוסף לרבי יהודה הוא עד סוף שעה שביעית, היינו דמשפכת להו – זהו שמוצא אתה אף לשיטתו זמן שיש לפניו שתי תפילות בחדר החדר – ביחד, שהרי זמן תפילת מוסף הוא עד סוף שעה שביעית, ותחילת זמן מנחה הוא משעה שש ומחצה, ואם כן במחצית האחרונה של שעה שביעית יתכן שיהיו לפניו שתי תפילות יחד. **אֵלָא אֵי אִמְרַת** – אם תאמר שעד ולא עד בכלל, ואם כן זמן תפילת מוסף לרבי יהודה הוא עד סוף שעה שישית, היכי משפכת להו – איך מוצא אתה זמן לשיטתו שיש לפניו שתי תפילות בחדר החדר – ביחד, הרי בין דאִתִּיא לה – שהגיע זמנה של מנחה בשעה שש ומחצה, כבר אִזְלָא לה – עבר זמנה של מוספין שהוא עד סוף שעה שישית. **אֵלָא מַאי**, עד ועד בכלל, אם כן קשיא רישא מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן, כמבואר לעיל. ואם כן בכל אופן שנאמר יקשה, אם נאמר שעד ועד בכלל, קשה עד מה ששינו במשנה לגבי מנחה שרבי יהודה סובר כחכמים, ואם נאמר שעד ולא עד בכלל, קשה על מה ששינו בברייתא שיש זמן שעומדות לפניו שתי תפילות יחד.

מיישבת הגמרא: **מִי סְבֵרַת דְּהָא פִּלְג מְנַחָה** – האם אתה סבור שפלג המנחה הזה המוזכר בדברי רבי יהודה, פלג אחרונה קאמר – כוונתו למחצית האחרונה של זמן מנחה קטנה. אין זו כוונתו, אלא יש לבאר שפלג ראשונה קאמר – כוונתו למחצית הראשונה של זמן מנחה קטנה, וסובר רבי יהודה שעד ועד בכלל, ולדבריו סוף זמן מנחה הוא עד סוף מחצית הראשונה של זמן מנחה קטנה, ואילו לחכמים זמנה עד הערב. ואף על גב שרבי יהודה ביאר בברייתא (לעיל) שפלג מנחה אחרונה שאמרו, היינו אחת עשרה שעות פחות רביע, ואם כן משמע שכוונתו למחצית האחרונה של זמן מנחה קטנה, אין להוכיח כן, והכי קאמר – וכך כוונתו בברייתא, **אִמַּת נְפִיק פִּלְג רֵאשׁוֹנָה וְעִיל פִּלְג אַחֲרֹנָה** – מתי מסתיימת המנחה הראשונה של זמן מנחה קטנה ומתחילה המנחה השניה, מפי נפקי אחת עשרה שעות חסר רביע – כשעברו אחת עשרה שעות פחות רבע מתחילת היום, ואז הוא סוף זמן מנחה.

רב נחמן מביא ראייה ממשנה שרבי יהודה סובר עד ועד בכלל: **אָמַר רַב נְחֻמִּי, אָף אֲנִי נִמִּי תִּנְיָא** – גם אנחנו שנינו שרבי יהודה סובר עד ועד בכלל, ששינו במשנה (ערוך פ"ז מ"א), **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּקָא הָעִיר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, א. שִׁמְמִינֵן אֶת חֲקִמָּה** – שיש פעמים שבית דין מלמדים קטנה יתומה מאב שהשיאתה אמה, למאן בקידושה ולבטלם למפרע. ב. וְשִׁמְיָאִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָה לַמְדִּינָה הֵי, עַל פִּי עַד אֶחָד שְׁאוּמֵר שֶׁמֶת שֶׁם בַּעֲלָה. ג. וְעַל תִּרְנַגּוּל שֶׁנִּסְקַל בִּירוּשָׁלַיִם עַל שֶׁהִרְגָּה אֶת הַנֶּפֶשׁ – תרנגול שניקר ראשו של תינוק במקום שהמח רופף והרגו, סקלוהו בירושלים כדין שור שנגח את האדם. ד. וְעַל יוֹן בֶּן אֲרָעִים יוֹם שְׁנִיתָנְסַךְ עַל גְּבִי הַמְּזוּזָה

ונחשב יין גמור הראוי לשכר. ה. וְעַל תְּמִיד שֶׁל שָׁחַר שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, ולא יותר, והיינו כרבי יהודה שבמשנתנו, ואף על פי כן העיד שקרב בשעה הרביעית עצמה, משמע שסובר עד ועד בכלל, ושם מִינָה – ומוכח שאף כוונת רבי יהודה במשנתנו עד ועד בכלל. מסיקה הגמרא: **שָׁמַע מִינָה** – אכן יש להוכיח כן. רב כהנא פוסק כרבי יהודה: **אָמַר רַב כְּהֵנָא, הִלָּכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה** שתמיד של שחר קרב בארבע שעות, והוא הדין לתפילת השחר שזמנה עד ארבע שעות, **הוֹאִיל וְתָנִין בְּבִחְרֵתָא** – [במסכת מובחרת] בְּיוֹתֵיהּ – הואיל ושינו במסכת עדיות כמותו, והלכה כאותן עדיות. הגמרא חוזרת לדון במה ששינו במשנה במסכת עדיות: **וְעַל תְּמִיד שֶׁל שָׁחַר שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת**. מקשה הגמרא: **מָאן תִּנָּא לְהָא (רתנן) [רתנן רבנן]** – מיהו התנא ששנה את מה ששינו בברייתא, נאמר בתורה לגבי לקיטת המן (שמות טז כא), **וְיִלְכֻטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בְּבֹקֶר, אִישׁ כְּפִי אֶכְלוּ וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃** – הנשאר בשדה נימוח ונעשה נחלים. אומרת הברייתא: נמיסת המן היתה בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת מתחילת היום. מבררת הברייתא: **אֵתָה אֹמֵר שְׁנַמֵּס בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, אִי אִינוּ אֵלָא בִּשְׁשׁ שָׁעוֹת** – שמא הכוונה היא שנמס רק בשש שעות. מבארת הברייתא: **בְּשִׁשָּׁה אֹמֵר** במקום אחר לגבי אברהם אבינו ביום השלישי למיתו (בראשית יח א), **וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל בַּחֹם הַיּוֹם**, ושינה הכתוב ממה שנאמר לגבי המן ולא אמר 'כחום השמש', **הָרִי שֵׁשׁ שָׁעוֹת אֹמֵר** – שם הפירוש בשש שעות, משום ש'כחום היום' משמע שעה שחם בה בכל המקומות, בין שיש בהם שמש ובין שיש בהם צל, והיינו שעה שישית, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם** – אם כן כיצד נפרש את מה שנאמר **וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃**, בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, משום ש'חום השמש' משמע שעה שחם בה רק במקומות שיש שמש, אך צונן במקומות שיש בהם צל, והיינו שעה רביעית. ומדברי הברייתא מוכח ששעה רביעית אינה בוקר, שכן זמן לקיטת המן הוא בבוקר, שנאמר (שמות טז כא) **וְיִלְכֻטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר**, ובשעה רביעית נאמר שהמן כבר נמס. אם כן מקשה הגמרא: **מָנִי** – מיהו התנא של ברייתא זו, לא רבי יהודה ולא רבנן, **דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת נִמִּי צִפְרָא הוּא** – עד סוף שעה רביעית הוא גם בוקר, שהרי לרבי יהודה עד ועד בכלל. **וְאִי רַבִּנּוּ, עַד חֲצוֹת נִמִּי צִפְרָא הוּא** – עד חצות היום הוא גם בוקר, שכן סוברים (לעיל כה) שתמיד של שחר קרב עד חצות.

מיישבת הגמרא: **אֵי בְּעִית אֵימָא** – אם תרצה תוכל ליישב זאת כרבי יהודה, **וְאִי בְּעִית אֵימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כרבנן. מבארת הגמרא: **אֵי בְּעִית אֵימָא** כרבנן הסוברים שבוקר הוא עד חצות, ואף על פי כן לגבי המן מודים שהבוקר הוא עד סוף שעה שלישית, משום דאמר קרא **בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר**, וממה שכפל הכתוב 'בבקר', משמע חלקהו לשני בקרים, בוקר אחד עד סוף שעה שלישית, ובוקר שני עד חצות.

וְאִי בְּעִית אֵימָא כרבי יהודה הסובר שבוקר הוא עד סוף שעה רביעית, ואף על פי כן לגבי המן מודה שהבוקר הוא עד סוף שעה שלישית, משום שנאמר 'בבקר בבקר', **וְהָא 'בְּבֹקֶר' יְתִירָא – וְהִבְרַח** המיותר בא ללמדנו שיש להקדים לו שעה אחת מסוף הבוקר, והיינו סוף שעה שלישית.

שואלת הגמרא: **דְּכֹלָא עֲלָמָא מִיָּהָא** – מכל מקום כולם מודים לדברי הברייתא שמה שנאמר **וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃** היינו בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, **מַאי מְשַׁמַּע** – מנין משמע כן בכתוב. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶחָא בְּרַיָּה, אָמַר קְרָא וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃**, ולא אמר 'כחום היום', משמע שחם רק במקום שיש בו שמש, אך צונן במקום הצל, ואִיזוּ הֵיא שְׁעָה שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ חָם וְהַצֵּל צוֹנֵן, הֵי אֹמֵר בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, אך כשנאמר 'כחום היום', משמע שחם בין במקום השמש ובין במקום הצל.

שינו במשנה: **תְּפִלַּת הַמְּנַחָה עַד הָעֶרֶב וכו'**, רבי יהודה אומר עד פלג המנחה.

הגמרא דנה כיצד ההלכה לגבי סוף זמן תפילת מנחה: **אָמַר לִיה רַב חֶסְדָּא לְרַב יִצְחָק, הָתָם לִגְבִי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית אָמַר רַב כְּהֵנָא, הִלָּכָה**

ברכות. פרק רביעי - תפלת השחר דף כז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

חיינו רבנן, דקא סלקא דעתך: רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר. מתפלל של מנחה וכו' – רבנן לטעמיהו, דאמר: תפלת המוספים כל היום, כמו של מנחה, הלכך תדיר קודם. ורבי יהודה לטעמיה דאמר מוספין עד שבע שעות ותו לא, והיות לה מנחה עוברת, ושל מנחה יש לה עוד שעות עד פלג המנחה. וְשֵׁי תפלות בהדי הדדי – חצי האחרון של שעה

שביעית הוא זמן לשתיקה, דוא אמר מנחם
גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה. **היב**
משכחת לה — הרי עבר זמן המוספס
משעברה ועד ששית. **פלג ראשונה** — של
מנחה אחורנה ונה כבכלל. וקא על גב דנתנא
ידיה סימנא לפלג אחורנה, רתתנ: איזו פלג
מנחה — מאחת עשרה שעות חסר רביעי —
הכי קאמר כו'. **אף אנן נמי תנינא** — לרבי
יהודה עד ונה כבכלל. **נשמאנין את הקטנה**
— קטנה שהשיאתה אמה לאחר מיתת אביה,
דמדאורייתא אין קדושיה כלום, שחיה קטנה
אינה בני דעת, ואת אמה לא וכתה תורה
להיות כלל כח לקדשה, אלא לאב, שנאמר
"את בתי נתתי לאיש הוה" (דברים כב).
ומיהו, רבנן תקינו לה קדושין להצריכה
מיאן, כדי שישארה ולא תצא לזנות. לפיכך,
אם מיאנה לאחרת וכו' ואמרה "אי אפשי בר"
— יוצאת מאחרת לכל אדם, ואינה צריכה
הדימנא גז. והעדיר רבי יהודה בן בבא שפעמים
שמצוה על בית דין להיזהר שותמאן בו, כגון:
שני אחים נשואין שתי אחיות יתומות, אחת
גדולה וקדושיה קדושי תורה ואחת קטנה
שאין קדושיה אלא מדרבנן, ומת בעלה של
גדולה בקלה בניס ותפלה לפני אחיו ליבום,
וגמצאת זקוקה לו כן התורה, וזיקה זו אוסרת
את אשתו עולי משום אחותו אחותו שהיא
כאחות אשתו. ואמר רבי אליעזר במסכת
יבמות (קטא): מלמדיו קטנה זו שותמאן
בבעלה, ותעקור קדושיה למפרע, ותעשה כל
בעילותיה באלו חן של זנות כדי להתיר את
בעלה ליבם את אחותה, דתנן: נשאך על
האנוסה לה על הפסותה (יבמות כזא), והעדיר
רבי יהודה בן בבא ביום שנשנית עדיות
שהלכה כרבי אליעזר. **על פי עד אחד** —
שאמר לה: מת בעלך במדינת הים (יבמות
קכבא), **שנכפל תרגולו** — שניקור קדקורו של
הניקור במקום שהמחז רופף, וניקב את מוחו,
וסקלודו כמשפט שור שנגח את האדם,
דכתיב: "שורו יסקל" (שמות כא) וגמרינן
בגזרה שהו "שור" "שור" משבת, לעשות כל
כהמה היה ועוף כשור (בבא קמא נדב), ועל
יין בן **אביעם יום** — שיצא מכלל ייין מנתו,
ובא ככלל יין גמור וקרינן ביה "נכס שכר"
(בבבד כח). **בארבע שעות** — ותו לא,
אלמא כרבי יהודה סבירא ליה, קאמר:
בארבע שעות; אלמא לרבי יהודה עד נה
ככלל. הלכה כרבי יהודה — דמתניתין, דאין
תמיד של שחר קרב לאחר ארבע שעות,
והוא הדין לתפלה. **בבחיורא** — עדיות קרי
"בחירא", שהלכה כאותן עדיות. **כשהוא**
אומר כחום היום הרי שני שעות אמר —
כלומר: מצטנן במקום אחר ששניה התחבט
לשלונו ואמר "יהוה יושב שתי האהול כחום

היום, ולא אמר "כחום השמש" אלא "היום". משמע כל המקומות חמים בין חמה בין חם והצל צונן. **בארבע שעות** — דאילו קודם ארבע שעות, אף השמש צונן. **מני ומנס** "נותר", ומדומקי "נמנס" בארבע שעות, מכלל דלאו זמן לקיטה הוא, ולא "בן תעשה בבקר". **לשני בקרים** — שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות, שד שקבל עליו שבת מבעוד יום. **שמע מינה** — כרבי יהודה סבירא להו, דאמר מפלג דל — כלומר: לא הפסיק בין רבי ירמיה ללכותו,

1 **וְהָ** שָׁמַע וְשָׁל מוֹסֵפִין כָּל הַיּוֹם וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת וְתוֹנֵי הָיוּ לַפְּנֵי
2 וְכו' — וְלֹא גִרְסִין "אימא סיפא ושל" וכו', שאינו במשנה, שדברי רבי יהודה
3 שאמר "עד שבע שעות" אינו במשנה. ויש ספרים שהגיהו אותו במשנה, ומיהו בכל
4 הספרים ודישנים אינו. ואם תאמר: ורבי למה לא הזכיר אותו במשנה? ויש לומר:

6 עד שבע שעות, אבל בהא דקאמר עד ארבע
 7 שעות סבירא ליה חוותיה, משום דתנן
 8 בבזירותא חוותיה. ובוהויא דפלג המנחה נמי,
 9 משום דאמרין לקמן: דעבר כמר עבר דעבר
 10 כמר עבר, דהכי פירושא: דעבר כרבי יהודה
 11 (עבר) דאמר מפלג המנחה ליליא הוא —
 12 עבר, ומשום הכי, מנחה — לא. אבל אין
 13 לפרש הכל בתפלת המנחה, וזע"א. אבל כרבי
 14 יהודה שהתפלל מנחה קודם פלג, דפשיטא
 15 דרבנן מודו בשיעורו דרבי יהודה.

16 **דַּרְבַּ** צִלִּי שֶׁל שַׁבַּת בַּעֲרֵב שַׁבַּת — תִּימָה:
17 דָּהָא אֲמַרְיִן בִּפְרָק "בְּמָה מְדִילִיק"
18 (כ.ג.): וּבִלְבָד שְׁלָא יִקְדִּים וְשִׁלָּא יֵאָחֳזֵר וְיֵשׁ
19 לְזֹמֶר: דְּהָתִים בְּשֵׁאֲנִי מִקְּבֵל עֲלֵי שַׁבַּת מִדִּי,
20 אֲבָל הָכָא מֵיירִי שֶׁמִּקְבֵּל עֲלֵי שַׁבַּת מִדִּי,
21 הִלְכָּךְ לֹא הָיִיתָ אֶהְיָה. וְטַעְמָא מִשּׁוּם
22 דְּסִבְרִיא לֵיהּ כְּרִבֵּי יוֹדֵהָ, וְכֵן הִנֵּךְ דְּלִקְמֵן
23 שֶׁהִתְפַּלֵּל שֶׁל מִצְוָא שַׁבַּת בְּשַׁבַּת — הֵינִי
24 מִשּׁוּם דְּסִבְרִיא לֵהּ כְּרִבֵּי יוֹדֵהָ לַעֲנֵן תַּפְּלָת
25 הָעָרֵב, שְׂהִיא שַׁנָּה וְרִבְעִי קוֹדֵם הַלֵּילָה, אָף
26 עַל פִּי כֵן (אִין) אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מַלְאכָה בְּמִצְוָא
27 שַׁבַּת מִיֵּד לֵאחֶר פִּלְג הַמִּנְחָה. וְכֵן לַעֲנֵן
28 תּוֹסַפֵּת שַׁבַּת (וְתוֹשַׁעָה אֲבָ) יוֹם הַכַּפּוּרִים,
29 דְּקִיַּמָּא לֵן שְׂהוּמֵן כֵּן הַתּוֹרָה, וְכֵן כֵּן לֹא צָרִיךְ
30 שִׁיעוּר גְּדוֹל כַּל כָּךְ.

ולא

וַיִּרְאָה בְּנוֹתָיִה. "וְעַל תְּמִיד שֶׁל שָׁחַר שֶׁקָּרַב בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת". מֵאֵן
שֶׁנֶּאֱמַר - בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת. אֵתָּה אוֹמֵר בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, אוֹ אֵין?
אוֹמֵר: "כֹּחַם הַיּוֹם" - הָרִי שֶׁשֶׁ שָׁעוֹת אֲמֹר, הָא מָה אֵין מְקִיִּים
עַ שָׁעוֹת. מִנִּי? לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבֵּנּוּ! אִי רַבִּי יְהוּדָה - עַד
! אִי רַבֵּנּוּ - עַד חֲצוֹת נִמִּי צִפְרָא הוּא! אִי בְּעִית אֵימָא: רַבִּי
אִי בְּעִית אֵימָא רַבֵּנּוּ - אֲמַר קְרָא: "בִּפְקָר בִּפְקָר" - חִלְקָהוּ לִשְׁנֵי
הַיּוֹדָה, הָאִי "בִּפְקָר" יִתִּירָא - לְהַקְדִּים לוֹ שְׁעָה אַחַת. דְּכֹלָא עֲלֵמָא
אַרְבַּע שָׁעוֹת, מָאי מִשְׁמַע? אֲמַר רַבִּי אֲחָא בַר עֲזַבְבָּ, אֲמַר קְרָא:
וְאֵי שְׁעָה שֶׁהִשְׁמַשְׁמֵשׁ הֵם וְהִצֵּל צֹנֶן - הוּא אוֹמֵר: בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת.
נָה. אֲמַר לִיה רַב חֲסֵדָא לְרַב יִצְחָק: הֵתֵם אֲמַר רַב בְּהֵנָּה "הִלְכָּה
רְתָא בְּנוֹתָיָה", הֵבָא מָאי? אֵיִשְׁתִּיק וְלֹא אֲמַר לִיה וְלֹא מִיּוֹדִי. אֲמַר
וְצִלִּי שֶׁל שֶׁבֶת בְּעָרֵב שֶׁבֶת מִבְּעוֹד יוֹם - שְׁמַע מִיּוֹה הִלְכָּה בְּרַבִּי
וְרַבֵּנּוּ לֹא הוּוּ מִצֵּלוֹ עַד אוֹרְתָא - שְׁמַע מִיּוֹה אֵין הִלְכָּה בְּרַבִּי
לְכַתְּמָא לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר, דְּעַבְד כְּמַר - עַבְד, וְדְעַבְד כְּמַר - עַבְד.
לִ שֶׁבֶת בְּעָרֵב שֶׁבֶת, וְהוּוּ מִצֵּלִי רַבִּי יְרֵמְיָה בַר אֲבָא לְאַחֲרֵי דְרַבִּי,
מִיּוֹה דְרַבִּי יְרֵמְיָה. שְׁמַע מִיּוֹה תִּלְת: שְׁמַע מִיּוֹה - מִתְּפַלֵּל אָדָם
מִיּוֹה - מִתְּפַלֵּל תְּלִמִיד אַחֲרֵי רַבּוֹ, וְשְׁמַע מִיּוֹה - אֲסוּר לְעַבּוֹד
לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, דְּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: אֲסוּר לְעַבּוֹד בְּגִנְדָּה
אִי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי חֲלָפִי! - רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת
עֲבִיד הֵכִי? וְהָא אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: לְעוֹלָם אֵל יִתְפַּלֵּל אָדָם

ל — הוא מדבר בשעה ששית. **הא מה אני מקיים וחס השמש** — דמשמע: השמש
אממשמע דאירבע לאו בקר הוא. דהא כתיב "ולקטו אותו בבקר בבקר וחס השמש
מיקרי. **אירבע שעות נמי צפרא הוא** — דהא אמרת עד ועד בכלל, וגבי תמיד כתיב
בקר ראשון. **האמר רב כהנא** — גבי תפלת השחר. **של שבת כערב שבת** —
בקר אצל ליל וכן תפלת המנחה ועמיל ליה נון תפלת ערבית. **ולא פסקיה לצלותיה**
ודר לפניו ולשבת בבוקרמו, אלא עמיל עד עמוד.

ולא אחורי רבו – פירש רש"י משום יחזרא. ויש מפרש: שנראה כמשתחוה לרבו. והנזותן שלום לרבו והמחזיר שלום – פירוש: כשאר בני אדם, שאינו אומר "שלום עליך רבי", והיינו דאמרינן (בבא קמא עגב): כדי שאילת תלמיד לרבו. אי נמי: הוזהר לבתולה קאמר, ובתלמיד חבר דשרי, ככל הני דלקמן.

הואיל והתפללו וכו' – הזכיר נמי נימא

לענין חומרא, ואמאי שרי ליה. ובקונטרס פירש בפנים אחר. **שאני** צבור – אף על גב דלא מטא זמן – אין איסורה איסור בעשיית מלאכה, אף על גב דטעומא הוא.

צלי של מוצאי שבת וכו' – יש לומר דהכא מיירי שיש לו צורך מצוה לעשות במוצאי שבת, כגון ללכת למול תינוק ולא יהיה לו יין להבדלה אם לא יקדים, דודאי צריך להוסיף מחול על הקדש דאורייתא, אבל בחנם – לא. ופשיטא שלא היו ממהרים להבדיל ולהתפלל של מוצאי שבת בשבת, דגם במלאכה אסור עם חשיכה.

הלכה כדברי האומר רשות – לאו דוקא רשות, אלא כדפרישית לעיל (כו.א). ולכך נקרא "רשות" – לבטלה עבור מצוה אחרת העוברת.

והלכתא כוותיה דרב – ונראה דלכך תקנו פסוקים וקדיש בין גאולה לתפלה, דרשות היא.

ושל

להו. אמר רבי חייא בר אבין: רב צלי של שבת בערב שבת, רבי יאשיה מצייל של מוצאי שבת בשבת. רב צלי של שבת בערב שבת. אמר קדושה על הכוס, או אינו אומר קדושה על הכוס? תא שמע: דאמר רב נחמן, אמר שמואל: מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס. והלכתא כוותיה. רבי יאשיה מצייל של מוצאי שבת בשבת. אמר הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס? תא שמע דאמר רב יהודה אמר שמואל: מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר הבדלה על הכוס. אמר רבי זירא אמר רבי אסי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא אמר רב: בצד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי של שבת בערב שבת. כי אתא עולא, אמר: בצד תמרה הוה, ולא בצד עמוד הוה. ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה, אלא רבי אלעזר ברבי יוסי הוה. ולא של שבת בערב שבת הוה, אלא של מוצאי שבת בשבת הוה. "תפלת הערב אין לה קבע". מאי "אין לה קבע"? אילימא דאי בעי מצייל כוליה ליליא – ליתני "תפלת הערב כל הלילה"! אלא מאי "אין לה קבע"? כמאן דאמר: תפלת ערבית רשות. דאמר רב יהודה אמר שמואל: תפלת ערבית, רבן גמליאל אומר: חובה, רבי יהושע אומר: רשות. אמר אביו: הלכה כדברי האומר חובה. ורבא אמר: הלכה כדברי האומר רשות. תנו רבנן: מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע, אמר לו: תפלת ערבית רשות או חובה? אמר ליה: רשות. בא לפני רבן גמליאל, אמר לו: תפלת ערבית רשות או חובה? אמר לו: חובה. אמר לו: והלא רבי יהושע אמר לי רשות! אמר לו: המתן עד ששכנסו בעלי תריסין לבית המדרש. כששכנסו בעלי תריסין, עמד השואל ושאל: תפלת ערבית רשות או חובה? אמר לו רבן גמליאל: חובה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים: פלוס יש אדם שחולק בדבר זה? אמר ליה רבי יהושע: לאו. אמר לו: והלא משמד אמרו לי רשות! אמר ליה: יהושע, עמוד על רגליך ויעידו בך! עמוד רבי יהושע על רגליו ואמר: אלמלא אני חי והוא מת – יכול החי להכחיש את המת, ועכשיו שאני חי והוא חי – היאך יכול החי להכחיש את המת? היה רבן גמליאל יושב ודורש, ורבי יהושע עומד על רגליו, עד שרגנו כל העם ואמרו לחוצפית התורגמן: עמוד! ועמד. אמרי: עד כמה נצער ונזיל? בראש השנה אשתקד – צעריה, בבכורות במעשה דרבי צדוק – צעריה, הקא נמי – צעריה, תא ונעבריה! מאן נוקים ליה? נוקמיה לרבי יהושע? – בעל מעשה הוא. נוקמיה לרבי עקיבא? – דילמא עניש ליה, דלית ליה זכות אבות. אלא נוקמיה לרבי אלעזר בן עזריה, דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא. הוא חכם – דאי מקשי ליה, מפרק ליה. והוא עשיר – דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר, אף הוא איזיל ופלה. והוא עשירי לעזרא – דאית ליה זכות אבות, ולא מצי עניש ליה. אתו ואמרו ליה: ניקח ליה למר דליתנו ריש מתיבתא? אמר להו: איזיל ואימליך פאנינשי ביתי. אזל ואמליך בדביתוהו. אמרה ליה:

כנגד רבו – אצל רבו, ומראה כאילו הם שוים. אחורי רבו – נמי יחזרא הוא. שלום לרבו – כשאר כל אדם "שלום עליך" ולא אמר לו "שלום עליך רבי". והיינו דקאמר ליה – אותו היום שהתפלל רב של שבת בערב שבת, אמר ליה רבי ירמיה: מי בדלת מן המלאכה? הואיל וקבלת עליך שבת בתפלתך. ולא אמר ליה מי בדיל מר – שמע מינה: תלמיד חבר הוה ליה. לבית המרחץ – סלקא דעתך: לאחר שגזרו על הדיעה ועל הרחיצה בשבת, כדאמרינן במסכת שבת בפרק "כירה שהסיקה" (מ.א). אלמא: אף על גב דצלי, לא בדיל מאיסורי שבת. אמר רבא לחזע – נכנס להזיע – נכנס להזיע מחמת חום בית המרחץ, ולא נתן עליו מים. וקודם נזרה – עד שלא גזרו על הדיעה. ובכל דוכתא דאמרינן "כדאמר רבא להזיע" כו' – ולא הצריכנן מהכא אמרינן. לכברוי סלי – לעשן אותן בגפרית לאחר שהתפלל של שבת בערב שבת. מעותא הואי – לא קבל עליו תוספת שבת משעת תפלה מדעת, אלא יום המעונן היה וכסבור חשבה ואחר כך זרחא חמה. הואיל והתפללו התפללו – ולא הצריכנן להתפלל משתחשך, אלמא: תפלה היא; ואף על פי שלא הותרו במלאכה, התם הוא דלא לעבור על דברי תורה, אבל לענין תוספת, אף על גב דבטעות הוה – תוספת הוא על ידי תפלה, הואיל ואמר תפלה קבלה היא. בעלי תריסין – חכמים המנצחים זה את זה בהלכה. היאך יכול החי להכחיש את החי – על כרחי אני צריך להודות שאמרתי לו רשות. התורגמן – שהיה עומד לפני רבן גמליאל ומשמיע לרבים את הדרשה מפי רבן גמליאל. עמוד – שתוק. אשתקד – שנה שעברה. בראש השנה – במסכת ראש השנה (כה.א), שאמר לו: גזר אני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו. בבכורות – במסכת בכורות (לו.א), במעשה דרבי צדוק – בבכורות הוא. רבי צדוק הוה ליה בוכרא, ואמר ליה רבן גמליאל לרבי יהושע: עמוד על רגליך כו' כי הכא. תא ונעבריה – הוא ונעברו אותו מן הנזירות. בעל מעשה הוא – הוזהר ליה לרבן גמליאל צערא טפי. לית ליה זכות אבות – דילמא עניש ליה רבן גמליאל. מעברין לך – יורידוך מן הנשיאות בשביל אחר.

ברכות – דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

לעשות מלאכה, אך שאני צבור דלא מטרחינן להו – שונה הדין
בציבור מביחיד, מפני שאין לנו להטריח את הציבור לחזור
ולהתפלל.
אמר רב חייא בר אבין, רב צילי – התפלל ערבית של שבת, בערב
שבת מבעוד יום, רבי יאשיה מצלי – התפלל ערבית של מוצאי
שבת, בשבת מבעוד יום.
הגמרא מסתפקת האם מי שמקדים להתפלל ערבית של שבת בערב
שבת, יכול לקדש קודם שתחשך: רב צילי של שבת בערב שבת,
האם אומר קדושה על הכוס – יכול לקדש על כוס של יין מבעוד
יום, או אינו אומר קדושה על הכוס עד שתחשך.
הגמרא פושטת ספק זה מדברי שמואל: תא שמע דאמר רב נחמן
אמר שמואל, מתפלל אדם ערבית של שבת בערב שבת, ואומר
קדושה על הכוס מבעוד יום, והלכתא בנותיה – והלכה כמותו, אם
כן נפשט הספק.
הגמרא מסתפקת האם מי שמקדים להתפלל ערבית של מוצאי שבת
יכול להבדיל קודם שתחשך: רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת
בשבת, האם אומר הבדלה על הכוס של יין מבעוד יום, או אינו
אומר הבדלה על הכוס של יין עד שתחשך.
הגמרא פושטת ספק זה מדברי שמואל: תא שמע דאמר רב יהודה
אמר שמואל, מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר
הבדלה על הכוס, הרי שיכול להבדיל על היין מבעוד יום.
הגמרא מביאה מעשה בענין תפילה מבעוד יום: אמר רבי ירמיה
רבי אסי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, אמר רב, בצד – ליד
עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי ערבית של שבת בערב
שבת. כי אתא – כאשר בא עולא מארץ ישראל לבבל, חלק
ואמר, בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה – היה זה ליד עץ דקל
ולא ליד עמוד, ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה אלא רבי אלעזר
ברבי יוסי הוה, ולא ערבית של שבת בערב שבת הוה, אלא
ערבית של מוצאי שבת בשבת הוה.
שנינו במשנה: תפלת הערב אין לה קבע.
הגמרא מבארת מה כוונת המשנה שתפלת ערבית אין לה קבע.
שואל הגמרא: מאי – מה הכוונה 'אין לה קבע', אלימא – אם
נאמר שהכוונה היא דאי בעי, מצלי בוליה ליליא – שאם רוצה,
יכול להתפלל ערבית כל הלילה, אם כן ליתני – היה לתנא לשנות
'תפלת הערב כל הלילה', כדרך ששנה זמן קבוע לגבי תפילת
שחרית ותפילת מנחה, אלא מאי 'אין לה קבע', משיבה הגמרא:
כוונת התנא להשמיענו כמאן דאמר תפלת ערבית רשות. דאמר
רב יהודה אמר שמואל, תפלת ערבית, רבן גמליאל אומר, חובה,
רבי יהושע אומר, רשות.
אמר אביי, הלכה בדרבי האומר שתפילת ערבית חובה, ורבא
אמר הלכה בדרבי האומר שתפילת ערבית רשות.
הגמרא מביאה מעשה שבו נחלקו רבי יהושע ורבן גמליאל האם
תפילת ערבית רשות או חובה: תנו רבנן, מעשה בתלמיד אחד שקבא
לפני רבי יהושע ואמר ליה, האם תפלת ערבית רשות או חובה,
אמר ליה רבי יהושע, רשות. בא אותו תלמיד לפני רבן גמליאל
ואמר ליה, האם תפלת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן
גמליאל, חובה. אמר ליה אותו תלמיד, והלא רבי יהושע אמר לי
שהיא רשות, אמר ליה רבן גמליאל, תמתן בשאלתך עד שיפגשו
בעלי תריסין – תלמידי חכמים המנוצחים זה את זה בהלכה לבית
המדרש. בשפגשו בעלי תריסין עמד השואל ושאל, האם תפלת
ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן גמליאל, חובה. אמר להם
רבן גמליאל לחכמים, כלום – האם יש אדם שחולק בדרבן זה
וסובר שתפילת ערבית רשות. אמר ליה רבי יהושע, לא. אמר ליה
רבן גמליאל לרבי יהושע, והלא משמך אמרו לי שתפילת ערבית
רשות, אמר ליה רבן גמליאל, יהושע עמד על דגלו ויעידו בך,
עמד רבי יהושע על דגליו ואמר, אלמלא – אילו אני חי והוא –
והשואל מת, יכול התי להכחיש את המת, והייתי יכול להכחישו
שלא אמרתי לו שתפילת ערבית רשות, ועכשיו שאני חי והוא חי,

לא כנגד רבו – ליד רבו, שמראה כאילו הם שוים, ולא אחורי רבו,
משום שהוא דרך גאווה. ותניא, רבי אלעזר אומר, המתפלל אחורי
רבו, והנותן שלום לרבו ככל אדם, ולא אומר לו 'שלום עליך רבי',
והמחזיר שלום לרבו ככל אדם, ולא משיב לו 'שלום עליך רבי',
והחולק על ישיבתו של רבו – הפורש משיבתו של רבו על מנת
לעשות ישיבה לעצמו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו – האומר
בשם רבו דבר שלא שמע ממנו, גזרם לשכינה שתסתלק מישראל.
מבואר בברייתא ובדברי רב שאסור להתפלל מאחורי רבו, ואם כן
קשה כיצד רבי ירמיה שהיה תלמידו של רב התפלל מאחוריו.
מתרצת הגמרא: שאני רבי ירמיה בר אבא דתלמיד חביר הוה –
שונה רבי ירמיה בר אבא משאר התלמידים, מפני שהיה תלמיד חבר
של רב, ולכן התפלל מאחוריו.
הגמרא מביאה ראייה שרבי ירמיה בר אבא היה תלמיד חבר של רב:
והיינו דקאמר ליה – וזהו שאמר לו רבי ירמיה בר אבא לרב,
באותו יום שהתפלל רב ערבית של שבת מבעוד יום, מי בדרת –
האם הבדלת עצמך מהמלאכה, הואיל וקיבלת שבת בתפילתך
מבעוד יום, אמר ליה רב, אין, בדילא – כן, הבדלתי עצמי
ממלאכה. וממה ששאל אותו רבי ירמיה 'מי בדלת', ולא אמר לו
כדרך תלמיד לרב, 'מי בדיל מר' – האם הרב הבדיל עצמו
ממלאכה, מוכח שהיה תלמיד חבר של רב, ולכן דיבר אליו בלשון זו.
משמע מדברי רב שהמקבל שבת בתפילתו מבעוד יום אסור
במלאכה. הגמרא מקשה על דין זה: ומי בדיל – וכי מי שקיבל שבת
בתפילתו מבעוד יום צריך להבדיל עצמו ממלאכתו, והאמר רבי
אבין, פעם אחת התפלל רבי תפילת ערבית של שבת בערב שבת,
ולאחר מכן נכנס למרחץ ויצא, ושנה לן פסקין – ולימד אותנו את
פרקינן, ועדיין לא חשבת. וממה שנכנס למרחץ לאחר שקיבל שבת
בתפילתו מבעוד יום, יש להוכיח שלא צריך להבדיל עצמו ממלאכה,
שהרי אסור לרחוץ ולהזיע בשבת. מתרצת הגמרא: אמר רבא,
ההוא דנכנס להזיע – שם מדובר שרבי נכנס רק בשביל להזיע
מחמת חום בית המרחץ, ולא נתן על עצמו מים חמים, וקורם נזירה
הוה – והיה זה קודם שאסרו להזיע בבית המרחץ, ומותר לעשות כן
אף בשבת עצמה, ואם כן אין להוכיח ממעשה זה שמוותר במלאכה
אף לאחר שקיבל שבת בתפילתו מבעוד יום.
הגמרא מקשה קושיא נוספת על ההלכה שלמדנו מדברי רב שיש
לאסור במלאכה את המקבל שבת בתפילתו מבעוד יום: איני – האם
כך הוא, והא אביי שרא ליה – והרי אביי התיר לרב דימי בר ליואי
לכבדו סלי – לעשן בגפרית סלים העשויים מנצרים בשביל לבכום,
לאחר שהתפלל ערבית של שבת בערב שבת מבעוד יום. מתרצת
הגמרא: ההוא מעותא הוא – המעשה ההוא שהתיר אביי לרב דימי
לעשות מלאכה היה הואיל ורב דימי בר ליואי קיבל שבת בטעות,
שהיה זה יום מעונן וחשב שהגיע הערב, ולכן התפלל ערבית של
שבת, אך לאחר מכן התפורה הענינים והתברר שעדיין יום, ומחמת כן
התיר לו אביי להמשיך במלאכתו, אך כאשר קיבל שבת מבעוד יום
בתפילתו בכוונה תחילה, יש לו להבדיל עצמו ממלאכה.
מקשה הגמרא: ופעותא מי הדרא – וכי קבלת שבת בטעות היא דבר
שאפשר לחזור ממנו, והא אמר אבדין, פעם אחת ביום השבת,
נתקשרו שמים בעבים – התכסו השמים בעננים, כסבורים העם
לומר חשכה הוא – חשבו הציבור שהגיע הערב, ונכנסו לבית
הכנסת והתפללו תפילת ערבית של מוצאי שבת בשבת, ולאחר
מכן נתפזרו העבים וזרחת החמה, וראו שהיתה טעות בידם ועדיין
יום, ובאו ושאלו את רבי כיצד יש להם לנהוג, ואמר להם רבי,
הואיל והתפללו, התפללו, ואין להם לחזור ולהתפלל לאחר
שחשכה, אף שתפילתם היתה בטעות. ואם כן יש לומר שהוא הדין
אם התפלל תפילת ערבית של שבת מבעוד יום בטעות, אין לו לחזור
ולהתפלל, ומכיון שתפילה מבעוד יום הרי היא קבלת שבת, היה
ראוי לאסור אותו במלאכה, ומדוע התיר אביי לרב דימי בר ליואי
לעשות מלאכה. מתרצת הגמרא: לעולם תפילה בטעות אינה
תפילה, ויש לו לחזור ולהתפלל, ומשום כך התיר אביי לרב דימי

1 דְּלָמָּא מַעֲבְרִין לָךְ - שמא יורידוך מהנשיאות בשביל אדם אחר.
2 אָמַר לָהּ רַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בְּדֶרֶךְ מִשְׁלַל רִגְלִים בְּנֵי אָדָם לֹמֵר,
3 [לְשִׁתְּמֵשׁ אִינֶשׁ] יוֹמָא חָדָא בְּכֻסָּא דְּמוֹקְרָא וְלִמְחָר לִיתְחַבֵּר -
4 ישתמש אדם יום אחד בכוס זכוית יקרה ויתכבד בה באותו יום, אף
5 אם למחרת תשבר. כלומר, גם אם יורידוני לאחר מכן, כדאי לי לקבל
6 את הנשיאות אף ליום אחד.

7 טַעֲנָה לֹא אִשְׁתּוּ טַעֲנָה אַחֲרָת: אֲמַרְהָ לִּיה, לִית לָךְ חֵיוֹרְתָא - אין לך
8 שערות לבנות, ונאה לנשיא להיות זקן. הֵהוּא יוֹמָא בְּרַ תַּמְנֵי כֶּרִי
9 שְׁנֵי הָוָה - באותו יום היה בן שמונה עשרה שנים, אֲתֶרְחִישׁ לִיה
10 נִסְפָא וְאַחֲרָיו לִית תַּמְנֵי כֶּרִי חֵיוֹרְתָא - התרחש לו נס, ונעשו
11 לו שמונה עשרה שורות של שיער לבן.

12 וְחֵינִי דְקָאָמַר - וזהו שאמר רבי אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה (לעיל יב): הָרִי אֲנִי
13 בְּכֵן שְׂבָעִים שָׁנָה, וְלֹא אָמַר הָרִי אֲנִי בֶּן שְׂבָעִים שָׁנָה, מפני שלא
14 היה בן שבעים אלא שבגיל שמונה עשרה היה נראה כבן שבעים.

15 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה שֶׁהִתְרַחַשׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁמִינִי אֶת רַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן
16 עֲזַרְיָה לְנִשְׂאִי: תָּנָא, אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהִתְמַנֶּה רַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
17 לְנִשְׂאִי, סָלְקוּהוּ לְשׁוּמְרֵי הַפֶּתַח - סילקו את השומר העומד בפתח
18 בית המדרש, וְנִתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לְתַלְמִידִים לִיכָנס. ועשו כן משום
19 שֶׁהָיָה רַבִּי גְמְלִיאל בְּתוֹקֶפֶת נִשְׂאוֹתוֹ מִכְרִיז וְאוֹמֵר, כָּל תַּלְמִיד
20 שְׁאִין יִזְכּוּ בְּכָרוֹ - פְּנִימִיתוֹ כְּחִיצוֹנִיתוֹ, לֹא יכָנס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ,
21 וְעַתָּה נִיתְּנָה רְשׁוּת לְכָל הַתַּלְמִידִים לְהִכָּנס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ.

22 הֵהוּא יוֹמָא, אֲתוּסְפּוּ בְּמָה סַפְסָלִי - נוספו כמה ספסלים בבית
23 המדרש. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּלִיגִי בַּה אֲבָא יוֹסֵף בֶּן דּוּסְתָאי וְרַבְּנָן,
24 חַד אָמַר, אֲתוּסְפּוּ אַרְבַּע מָאָה סַפְסָלִי - ארבע מאות ספסלים
25 נוספו, וְחַד אָמַר, שְׂבַע מָאָה סַפְסָלִי - שבע מאות ספסלים נוספו
26 באותו יום לבית המדרש.

27 הָוָה קָא חֲלָשָׁא דְעֵתִיָּה דְרַבִּין גְּמְלִיאל - חלשה דעתו של רבן
28 גמליאל כשראה שנוספו ספסלים רבים בבית המדרש ביום הראשון
29 של רבי אלעזר בן עזריה כנשיא, וְאָמַר, דְּלָמָּא חָס וְשְׁלוֹם מִנְעִתִי
30 תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, אֶעֱנֵשׁ עַל כֵּךְ. אֲחֵזּוּ לִיה בְּחֻלְמִיה חֲצִבִּי חֵיוֹרִי
31 דְּמַלְלִין קִמְמָא - הראו לו בחלומו כדים לבנים מלאים אפר, לרמוז
32 לו, כִּשְׁם שֶׁהַכִּדִּים הַלְּבָנִים אֲשֶׁר יָפִים מִבְּחוּץ, אֵינֶם רְאוּיִים לְשׁוֹם דָּבָר
33 מִפְּנֵי שְׁמֹלָאִים אֲפֹר מִבְּפָנִים, אֵף תַּלְמִידִים אֲלוּ שְׁאִין פְּנִימִיתוֹם
34 כְּחִיצוֹנִיתוֹם אֵינֶם רְאוּיִים, וְנִהְגָּ כְּרָאוּי בְּמָה שֶׁנִּעַן אוֹתָם מִלְּהַכְּנס
35 לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אוֹמֶרֶת הַגְמָרָא: וְלֹא הָיָא - ואין זה כך, אלא ראינו
36 לנהוג כרבי אלעזר בן עזריה וללמד אף תלמידים שאין פנימיותם
37 כחיצוניותם, וְהָיָה לִיתְחַבֵּר דְּעֵתִיָּה הוּא דְאֲחֵזּוּ לִיה - מה שהראו
38 לו בחלומו שנזהר כראוי, היה רק כדי ליישב דעתו.

39 תָּנָא, מִסַּכַּת עֲדִיּוֹת כּוֹלָה, בּוֹ בְּיוֹם נִשְׁנִית - נשנתה באותו יום
40 שהתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא. וְכָל הֵיכָא דְאִמְרִין - וכל
41 מקום בש"ס שנאמר בו 'בּוֹ בְּיוֹם', הֵהוּא יוֹמָא הָוָה - הכוונה היא
42 לאותו יום שהתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא. וְלֹא הָיְתָה הִלְכָּה
43 שֶׁהָיְתָה תְּלוּיָה בְּסַפֵּק בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, שְׁלֹא פִירְשׁוּהָ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם,
44 הוֹאִיל וּמִחֲמַת רִיבֵי הַתַּלְמִידִים הִתְרַבּוּ הַחִידוּד וְהַפְּלָפּוּל וּפְשֻׁטוֹ אֶת
45 כָּל הַסְפִּיקוֹת.

46 הַגְמָרָא מְמַסִּיכָה לְבֹאֵר אֶת מַה שְׁאִירֵעַ בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁבוּ הַתְּמַנָּה רַבִּי
47 אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׂאִי: וְאֵף רַבִּין גְּמְלִיאל לֹא מִנַּע עֲצָמוֹ מִכִּית
48 הַמִּדְרָשׁ אֲפִילוּ שֶׁהָיָה אַחֲרָיו, וְהִגִּיעַ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ גַּם בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁמִינִי
49 אֶת רַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׂאִי.

50 מְבִיאָה הַגְמָרָא רֵאזִיה לִכְךָ: דְּתָנָן בְּמִסַּכַּת יָדִים (פ"ד מ"ד), בּוֹ בְּיוֹם
51 שְׁמִינִי אֶת רַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְנִשְׂאִי, בָּא יְהוֹדָה גֵּר עֲמוּנִי לְפָנֵיהֶם
52 בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לָהֶם - שאל אותם יהודה הגר, מָה אֲנִי לָכָא
53 בְּקִהְלָה - האם מותר לי לישא בת ישראל, או לא. אָמַר לוֹ רַבִּין
54 גְּמְלִיאל, אֲסוּר אֲתָה לָכָא בְּקִהְלָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, מוֹתֵר אֲתָה
55 לָכָא בְּקִהְלָה.

56 רַבִּין גְּמְלִיאל וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מְבֹאֲרִים אֶת שִׁטְתָּם: אָמַר לוֹ רַבִּין גְּמְלִיאל
57 לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְהָלֹא כְּכָר נֶאֱמַר בְּפֶרֶשׁה שְׁשׁוּיִים בְּהַפְּסוּלִים לִישָׂא
58 בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (דברים כ"ג), 'לֹא יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי בְּקִהְלָה ה', גַּם דּוֹר

59 עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בְּקִהְלָה ה' עַד עוֹלָם, הָרִי שֹׁגֵר עֲמוּנִי אֲסוּר לִישָׂא
60 בֵּת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְכִי עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי בְּקִהְלָה הן
61 יוֹשְׁבֵינָן - יושבים בארצם, הָרִי כְּכָר עוֹלָה סְנַחְרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְכָלכָל
62 אֶת כָּל הָאוֹמּוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר בְּנְבוּתָא הִנְבִּיא יִשְׁעִיָּה עַל
63 דְּבִרֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר שְׁנֵאמְרוּ בְּגוּדֵל גְּסוּת רִחוּו (ישעיה י ג), 'כִּי אָמַר
64 וְסַנְחִרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר) בְּכָךְ דִּי עֲשִׂיתִי וּבְכַחֲמִי כִּי נִבְּנֹתִי וְכָל אֲשֶׁר
65 עֲשִׂיתִי בְּדַבֵּר הַנִּצְחָן, הִיָּה בְּכַח יְדִי וּבְכַחֲמִי כִּי אֲנִי נִבְּנִי, וְכָל גְּבוּרָתִי
66 אֵינָה מֵאֵת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֲסִיד נְבוּלוֹת עַמִּים - אעביר את
67 האומות מארץ לארץ, וְעֲתִידוּתֵיהֶם שׁוֹסְתִי - ואטול שלל את
68 אוֹצְרוֹתֵיהֶם, וְאוֹרִיד בְּאִפְרִי יוֹשְׁבֵיהֶם' - ואוריד מגדולתם יושבים
69 רַבִּים, הָרִי שְׁבַעֲמֹנָה וּמוֹאֲבִי יוֹשְׁבֵיהֶם גַּם בְּנֵי אוֹמּוֹת אַחֲרוֹת, וְאֵף שֹׁגֵר זֶה
70 הַגִּיעַ מַעֲמוּן, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק הָאֵם הוּא עֲמוּנִי אוּ שְׁמָא הוּא מֵאוּמָה
71 אַחֲרָת שֶׁהִגִּיעָה לַעֲמוּן לְאַחַר שֶׁסַּנְחִרִיב בָּלַל אֶת כָּל הָאוֹמּוֹת, וְכָל
72 דְּפִרְשֵׁי מְרֻבָּא פְּרִישׁ - וכל דבר שפרש ממקום מסוים ויש ספק
73 מַהִיכֵן הוּא, אֲנִי דְנִים שִׁפְרָשׁ מִזְהוּב, וְאֵם כֵּן הוּא הָדִין גַּם לְגַבִּי גַר זֶה
74 יֵשׁ לְדוֹנוֹ כְּמִי שִׁפְרָשׁ מִרְבּוֹ אוֹמּוֹת הָעוֹלָם שְׁמוֹתֵיהֶם לִישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל
75 בְּגִירוֹתָו, וְלִהְיוֹתוֹ בֵּת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ רַבִּין גְּמְלִיאל, וְהָלֹא כְּכָר
76 נֶאֱמַר (ירמיה מ"ו) בְּנְבוּאָה הָאֲמוּרָה לְגַבִּי אַחֲרִית הַיָּמִים, 'וְאַחֲרֵי כֵן
77 אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עֲמוּנִי נָאִם ה'', וְכְּכָר שְׁבוּ לְמִקְוֹמָם, וְיֵשׁ לֹמֵר
78 שְׁהוּא עֲמוּנִי וְלֹאֲסוּרָה בֵּת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וְהָלֹא כְּכָר
79 נֶאֱמַר בְּנְבוּאָה הָאֲמוּרָה לְגַבִּי אַחֲרִית הַיָּמִים (עמוס ט ז), 'וְשָׁבְתִי אֶת
80 שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל' וְעִדְדִין לֹא הִתְקִימָה נְבוּאָה הִנְבִּיא וְלֹא שְׁבוּ,
81 אֲלֵא יֵשׁ הִרְבָּה מִחֵם עִדְדִין בְּגוּלָה, וְאֵם כֵּן יֵשׁ לֹמֵר שֶׁגַם לְגַבִּי עֲמוּן
82 וּמוֹאֲבִי לֹא הִתְקִימוּ עִדְדִין נְבוּאוֹת הִנְבִּיא שְׁאֲמַר (ירמיה ש"ט), 'וְאַחֲרֵי כֵן
83 אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עֲמוּנִי נָאִם ה'', וְכֵן 'שָׁבְתִי שְׁבוֹת מוֹאֲבִי בְּאַחֲרִית
84 הַיָּמִים' (שם מ"ח מ"ח), וּמַעֲוֹרְבִים בָּהֶם גַּם אוֹמּוֹת אַחֲרוֹת, וְיֵשׁ לָנוּ לְלַבֵּת
85 אַחֲרֵי הָרֹב. מִיָּד הִתִּירוּהוּ חֲכָמִים לָבֹא בְּקִהְלָה.

86 לְאַחַר שֶׁנִּפְסְקָה הַלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ, הֵלךְ רַבִּין גְּמְלִיאל לְפִיִּסּוֹ: אָמַר
87 רַבִּין גְּמְלִיאל, הוֹאִיל וְהָכִי הָוָה, שֶׁנִּפְסְקָה הַלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ לְגַבִּי
88 יְהוּדָה גֵּר עֲמוּנִי, וְנִמְצָא שְׁצִיעֵרְתִּי בְּחִינָם, אֵיזִיל וְאִפְּסִיסִיהָ לְרַבִּי
89 יְהוֹשֻעַ - אֵלֶךְ וְאִפְּסִיס אֶת רַבִּי יְהוֹשֻעַ. כִּי מָטָא לְבִיתָה - כאשר
90 הִגִּיעַ רַבִּין גְּמְלִיאל לְבִיתוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻעַ, חֵיוֹנָהוּ לְאִשְׁתָּא דְּבִיתָה
91 דְּמִשְׁחָרְזָן - ראה שקירות ביתו שחורים, אָמַר לִיה רַבִּין גְּמְלִיאל,
92 מִכּוֹתִילִי בִיתָךְ אֲתָה נִיכָר שְׁפָחְמִי אֲתָה - מקירות ביתך נראה
93 שאתה עושה פחמים, וְעַל כֵּן הֵם שְׁחוּרִים. אָמַר לִיה רַבִּי יְהוֹשֻעַ, אֲנִי
94 לוֹ לְדוֹר שְׂאֵתָה פְּרָכְסוֹ - הממונה עליו, מִפְּנֵי שְׂאֵי אֲתָה יוֹדֵעַ
95 בְּצִעְזָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּמָה הֵם מְתַפְּרָנִים וּבְמָה הֵם נִזְוִיִּים
96 - שֶׁאִין אֲתָה מְזִכֵּר בְּצִעַר תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְאֵינֶךָ יוֹדֵעַ שֶׁהֵם נֹאֲלָצִים
97 לְהִתְפָּרַס וְלִהְיוֹת נִזְוִיִּים מִמִּלְאכּוֹת בּוֹזִיזוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ. אָמַר לוֹ רַבִּין
98 גְּמְלִיאל, נַעֲנִיתִי לָךְ - דיברתי מולך יותר מהראוי, מִחוּל לִי. לֹא
99 אֲשַׁנֵּחַ בִּיה - לא התרצה רבי יהושע למחול לרבן גמליאל. אָמַר לוֹ
100 רַבִּין גְּמְלִיאל, עֲשֵׂה בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד אֲבָא - מחל לי בשביל כבוד אבי
101 רַבִּין שֶׁמַּעֲוֵן בֶּן גְּמְלִיאל שְׁהִיָּה מַעֲשֵׂה הָרוּגִי מְלָכוֹת, פְּרִיִּים - התפסיס
102 רַבִּי יְהוֹשֻעַ וּמַחֵל לוֹ.

103 לְאַחַר שֶׁפִּיִּס רַבִּין גְּמְלִיאל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻעַ, רָצוּ חֲכָמִים לְהַחְזִירוֹ
104 לְנִשְׂאוֹת: אָמְרוּ הַחֲכָמִים שְׁהִיָּה בְּבֵית רַבִּי יְהוֹשֻעַ, מָאֵן נִיזִיל וְלִימָא
105 לָהּ לְרַבְּנָן - מי ילך ויאמר לחכמים שבבית המדרש שפיס רבן
106 גמליאל את רבי יהושע וראוי להשיבו לנשיאות. אָמַר לָהּ הֵהוּא
107 בּוֹכֶם, אֲנָא אֵוִילָנָא - אמר להם כובס אחד, אֲנִי אֵלֶךְ. שִׁלַּח לָהּ רַבִּי
108 יְהוֹשֻעַ לְבִי מְדַרְשָׁא - שלח רבי יהושע ביד הכובס לבית המדרש
109 דְּבָרִים אֵלּוּ, מָאֵן דְּלָבִישׁ מְדָא יִלְבֵּשׁ מְדָא - הרגיל ללבוש את
110 הַמַּעֲדִיל לְבָשֶׁנוּ, כְּלוּמַר, הַרְגִּיל בְּנִשְׂאוֹת לִהְיוֹת נִשִּׂא, הִדְרִינוּ רַבִּין
111 גְּמְלִיאל, וּמָאֵן דְּלֹא לָבִישׁ מְדָא יִימָר לִיה מִמָּן דְּלָבִישׁ מְדָא שִׁלַּח
112 מְדָא וְאֲנָא אֵלְבִישִׂיה - ומי שלא רגיל ללבוש את המעיל, הָאֵם יִכּוֹל
113 לֹמֵר לְמִי שֶׁרְגִיל לְלָבוֹשׁ אֶת הַמַּעֲדִיל, פְּשׁוּט מַעֲדִיל וְאֵנִי אֲלָבִשְׁנוּ,
114 כְּלוּמַר, אֵין רָאוּי לְרַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְלָבוֹשׁ אֶת מַעֲדִיל הַנִּשְׂאוֹת
115 בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל רַבִּין גְּמְלִיאל.

116 חֲכָמִים שֶׁבְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֹא הִסְכִּימוּ לְקַבֵּל אֶת דְּבָרֵי הַכּוּבֵס וְלַחְזוֹר

ברכות. פרק רביעי - תפלת השחר דף כז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קלה

רש"י

1 ושל מוספין כל היום — הקשה הרב רבינו שמשון זכרנו לברכה, דאמרין בפרק
2 "תמיד נשחט" (נחמא): מוספין בשש, בזיכין בשבעו וכי תימא: הני מילי —
3 למנחה, אבל דיעבר — כל יומא נמי זמניה הוא, הרי בתמורה (דא), משמע
4 שהמוספין היו נשחטין עם התמיד ונקטרין עמו ותירץ: דהתם מיירי בשבת.

הלכה

5 מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל
6 של מוסף — מכאן יש לזהר ביום
7 הכפורים להתפלל תפלת שחרית קודם ש
8 שעות ומנחה, דהיינו קודם שיגיע שעת
9 המנחה, דאם לא כן היו צריכין להתפלל
10 תפלת המנחה קודם. והרב רבינו יצחק אומר
11 דאינו צריך, דהא דקאמר שיתפלל תפלת
12 המנחה קודם — היינו כשיש לו לעשות
13 צרכיו, שלא יוכל להתפלל תפלת המנחה
14 בזמנה וצריך להתפלל שניהם מיד, כגון
15 שזיה לו לילך לסעודה גדולה, כמו לנשואין,
16 ומתיירא שמא ימשוך בסעודתו או שישתכר.
17 אבל אם היה לו שהות להתפלל אחר תפלת
18 מוסף תפלת המנחה בזמנה — אין לו להקדים
19 תפלת המנחה אלא יתפלל כסדר, מוסף
20 ואחר כך מנחה.

21 **בדמיתרגם** רב יוסף על דאחרו זמני
22 מועדיא — ואי משתעי ברגלים
23 — אין שייך לומר לשון "אחרו", שדורי אין
24 להם תשלומין, אלא על כרחך בתפלה
25 משתעי קרא.

כיון

בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש, אמר להם: מה אני לבא בקהל? אמר לו רבן גמליאל:
אסור אתה לבא בקהל. אמר לו רבי יהושע: מותר אתה לבא בקהל. אמר לו רבן גמליאל: והלא
כבר נאמר "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'!" אמר לו רבי יהושע: וכי עמוני ומואב במקומן הן
יושבין? כבר עלה סנהריב מלך אשור ובלבל את כל האומות, שנאמר: "ואסיר גבולת עמים
ועתודתיהם שושתי ואוריד כאביר יושבים", וכל דפריש - מרובא פריש. אמר לו רבן גמליאל:
והלא כבר נאמר: "ואחרי כן אשיב את שכבות בני עמון נאם ה'", וכבר שבו. אמר לו רבי
יהושע: והלא כבר נאמר: "ושבתי את שכבות עמי ישראל", ועדיין לא שבו. מיד התירוהו לבא
בקהל. אמר רבן גמליאל: הואיל והכי הוה, איזיל ואפיסיה לרבי יהושע. כי ממא לביתיה, חזינהו
לאשיתא דביתיה דמשחרן. אמר ליה: מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה. אמר לו: אוי לו
לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים כמה הם מתפרנסים וכמה הם
נזונים. אמר לו: נעניתי לך, מחול לי! לא אשגח ביה. עשה בשביל כבוד אבא! פייס. אמרו: מאן
ניזיל ולימא להו לרבנן? אמר להו ההוא פוכס: אנא אוילנא. שלח להו רבי יהושע לבי מדרשא:
מאן דלביש מדא - ילבש מדא, ומאן דלא לביש מדא יימר ליה למאן דלביש מדא "שלח מדרך

ואנא אלבשיה"? אמר להו רבי עקיבא לרבנן: טרוקו גלי, דלא ליתו עבדי דרבנן גמליאל ולצערו לרבנן. אמר רבי יהושע: מוטב דאיקום
ואיזיל אנא לנבייהו. אתא, טרף אבבא. אמר להו: מזה בן מזה - יזה, וישאני לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה: מימך מי מערה
ואפךד אפר מקלה? אמר ליה רבי עקיבא: רבי יהושע, נתפייסת? כלום עשינו אלא בשביל כבודך! למחר אני ואתה נשפים לפתחו.
אמר: היכי נעביד? נעבדיה - גמירי: מעלין בפקדש ואין מורידין! נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא - אתי לקנאוי! אלא: לדרוש
רבן גמליאל תלתא שבתי, ורבי אלעזר בן עזריה חדא שבתא. והיינו דאמר מר: שבת של מי היתה - של רבי אלעזר בן עזריה היתה.
ואתו תלמיד - רבי שמעון בן יוחאי הוה. "ושל מוספין כל היום". אמר רבי יוחנן: ונקרא "פושע". תנו רבנן: היו לפניו שתי תפלות, אחת
של מנחה ואחת של מוסף - מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף, שזו תדירה וזו אינה תדירה. רבי יהודה אומר: מתפלל
של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת. אמר רבי יוחנן, הלכה: מתפלל של מנחה ואחר
כך מתפלל של מוסף. רבי יוירא בי הוה חליש מגירסיה, הוה אויל וייתיב אפתחא דבי רבי נתן בר טובי, אמר: כי חלפי רבנן אז איקום
מקמייהו ואקבל אנרא. נפק אתא רבי נתן בר טובי, אמר ליה: מאן אמר הלכה בי מדרשא? אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: אין הלכה
ברבי יהודה דאמר: מתפלל אדם של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה. אמר ליה: רבי יוחנן אמרה? אמר ליה: אין. תנא מיניה ארבעין
זמנין, אמר ליה: חדא היא לך, או חדת היא לך? אמר ליה: חדת היא לי, משום דמספקא לי ברבי יהושע בן לוי. אמר רבי יהושע בן לוי:
כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לרבי יהודה, עליו הכתוב אומר: "נגוי ממועד אספתי ממועד הוי". מאי משמע דהאי
"נגוי"? לישאנא דתברא הוא? - בדמיתרגם רב יוסף: "תברא אתי על שניאיהו דבית ישראל על דאחרו זמני ממועדא דכירושלים". אמר רבי
אלעזר: כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות לרבי יהודה, עליו הכתוב אומר: "נגוי ממועד אספתי ממועד הוי". מאי משמע
דהאי "נגוי"? לישאנא דצערא הוא? - דכתבי: "דלפה נפשי מתגרה". רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא: "בתולתיך נגותו והיא מר לה".

רב

1 הכי גרסינן: דלמא מעברין לך? אמר לה: יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר
2 — ולא גרסינן "מעלין בקדש". כסא דמוקרא — כוס זכוכית יקרה שקורין לה בלשון
3 ישמעאל ערקיא. ואומרים בני אדם במשל הדיוט: יום אחד ישתמש בו בעליו ויתכבד
4 בו, ואם ישבר — ישבר. לית לך חירותא — אין לך שערות לבנות של זקנה, ונאה
5 לדרשן לדיות זקן. שמונה עשר דרי חירותא

6 — שמונה עשרה שורות של זקנה. קא חלשא
7 דעתיה דרבן גמליאל — כשראה שנתוספו
8 היום תלמידים רבים, והיה דואג שלא יענש
9 במזה שמונעם בימיו מלכא. דמליין קטמא —
10 כלומר: אף אלו אינם ראויים. תלויה —
11 בספק, שלא פירשהו. מתוך שרבו התלמידים
12 רב החרוד והחפלו. לאשיתא דביתיה
13 דמשחרן = כותלי ביתו של רבי יהושע שהיו
14 שחורות. שפחמי אתה — עושה פחמים. ויש
15 אומרים: נפת. נעניתי לך — דברתי למולך
16 יותר מן הראוי. דלביש מדא — הרגיל ללבוש
17 המעיל — ילבש. כלומר: הרגיל בנשיאות
18 ידיה נשיא. מזה בן מזה — כהן בן כהן, יזה
19 את מי חטאת. אפר מקלה = אפר הקלי
20 בתורים ובכירות, כלומר: אפר סתם. שבת
21 של מי היתה — במסכת חגיגה. ואותו
22 תלמיד — ששאל תפלת ערבית רשות או
23 חובה? רבי שמעון בן יוחאי הוה. ונקרא
24 פושע — המאחר כל כך. מתפלל של מנחה
25 — מאחר שהגיע זמנה, כדי להקדימה
26 בתחלת זמנה, שלא יקרא "פושע" גם עליה.
27 ואחר כך של מוספין — הואיל ואחר, זמנה
28 אינו עובר. דהא אמרי רבנן: "ושל מוספין כל
29 היום". שזו מצוה עוברת — רבי יהודה
30 לטעמיה. דאמר: עד שבע שעות ותו לא. כי
31 חלפי רבנן — תלמידים היוצאים מבית רבי
32 נתן. אמר הלכה בי מדרשא — מי מבני
33 הישיבה אמר בבית המדרש שהלכה כרבי
34 יהודה. חדא היא לך או חדת היא לך —
35 אחת היא לך — שלא למדת דבר משמו של
36 רבי יוחנן אלא זו בלבד, לכך חביבה היא לך.
37 או חדשה היא לך — שהיית סבור שאחד מן
38 האחרים אמרה. הכי גרסינן: אמר ליה חרת
39 היא לי דמספקא לי ברבי יהושע בן לוי —
40 סבור הייתי שרבי יהושע בן לוי אמרה. אמר
41 רבי יהושע בן לוי — גרסינן, ולא גרסינן
42 "דאמר". ממועד — מתחמת שהעבירו מועדי
43 התפלות והחגים, היוו נגוסים ואסופים וכלים.

לא

לא על לפרקא דרב יוסף – שהיה ראש הישיבה בפומבדיתא, והיה דורש בשבת קודם תפלת המוסף, ולאחר הדרשה היו הולכים לבית הכנסת ומתפללים תפלת המוסף.
בצבור שנו – אם הוא בבית הכנסת עם הצבור, לא יקדים להתפלל. **משנה** מה מקום – כלומר: מה טיבה. **גמרא** ולא אכשל – וישמחו חברי על כשלוני. הרי רעות
שתיים שיבאו על ידי, שאגרום להם שיענשו. מיושבי קרנות = חנונים, או עמי הארץ, שעוסקים בדבר שיחה. מהתנין – לא תרגילום במקרא יותר מדאי, משום דמשכא.
לשון אחר: משיחת ילדים. דעו לפני מי וכו' – כדי שתתפללו ביראה ובכונה. עמוד הימיני – שני עמודים העמיד שלמה באולם, שם הימני "יכין" ושם השמאלי "בועז"
(מלכים א' ז). הימני לעולם חשור. פשיט –

1 **ביון** שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לטעום
2 כלום וכו' – ואית ליה לרבי יהושע
3 מפסיקין, ואפילו מן האכילה, ולא היא.
4 לייט

5 **ואתית?** אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא? דאמר רב הונא: אסור לו לאדם שיטעום

6 כלום קודם שיתפלל תפלת המוסף! – אמר ליה: איבעי ליה למר לצלוני צלותא דמוספין

7 ביחיד, ולטעום מדי ולמיתו! – אמר ליה: ולא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן: אסור לו

8 לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור? – אמר ליה: לאו אתמר עלה, אמר רבי אבא: בצבור

9 שנו? וליה הלכתא לא קרב הונא ולא קרבי יהושע בן לוי, קרב הונא – הא דאמרן, קרבי

10 יהושע בן לוי – דאמר רבי יהושע בן לוי: ביון שהגיע זמן תפלת מנחה, אסור לו לאדם שיטעום

11 כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה. **משנה** רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית

12 המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני

13 מתפלל שלא יאירע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי. **גמרא** תנו רבנן:

14 בכניסתו מהו אומר? – "יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא יאירע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל

15 בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא, ולא יכשלו

16 חברי בדבר הלכה, ואשמח בהם". ביציאתו מהו אומר? – "מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת

17 חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים – אני

18 משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים – אני עמל ומקבל

19 שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים – אני רץ לחיי העולם הבא, והם

20 רצים לכאר שחת". תנו רבנן: בשחלה רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לבקרו. אמרו לו: רבינו,

21 למדנו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא. אמר להם: הוהו בכבוד חבריכם, ומנעו

22 בגיכם מן ההציון, והושיבו בן ברבי תלמידי חכמים, וכשאתם מתפללים – דעו לפני מי אתם

23 עומדים, ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא. ובשחלה רבי יוחנן בן זבאי, נכנסו תלמידיו לבקרו.

24 ביון שראה אותם, התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: גר ישראל, עמוד הימיני, פשיט החזק,

25 מפני מה אתה בוכה? אמר להם: אילו לפני מלך בשך ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן

26 ומחר בקבר, שאם בועס עלי – אין פעסו פעס עולם, ואם אוסרני – אין איסורי איסור עולם,

27 ואם ממיתני – אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחרו בממון – אף על פי

28 בן הייתי בוכה. ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי

29 וקיים לעולם ועולמי עולמים, שאם בועס עלי – פעסו פעס עולם, ואם אוסרני – איסורי

30 איסור עולם, ואם ממיתני – מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולא לשחרו בממון. ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים,

31 אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואני יודע באיזו מוליכים אותי – ולא אבכה?! אמרו לו: רבינו, ברכנו! אמר להם: "יהי רצון

32 שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשך ודם". אמרו לו תלמידיו: עד כאן?! – אמר להם: ולוא! תדעו, כשאתם עוברים עבירה אומר:

33 "שלא יראני אדם". בשעת פטירתו, אמר להם: פנו כלים מפני הטומאה, והכיניו כסא לחזקתו מלך יהודה שבא. **משנה** רבן גמליאל

34 אומר: בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה. רבי יהושע אומר: מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר: אם שגורה תפלתו בפיו

35 – מתפלל שמונה עשרה, ואם לאו – מעין שמונה עשרה. רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע – אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע

36 אומר: ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה, ואומר: "הושע ה' את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם

37 לפניך. ברוך אתה ה' שומע תפלה". היה רוכב על החמור – ירד ויתפלל, ואם אינו יכול לירד – יחזיר את פניו. ואם אינו יכול

38 להחזיר את פניו – יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היה מהלך בספינה או באסדה – יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.

39 **גמרא** הני שמונה עשרה כנגד מי? אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני: כנגד שמונה עשרה אופרות שאמר דוד ב"הבו

40 לה' בני אלים". רב יוסף אומר: כנגד שמונה עשרה אופרות שבקריאת שמע. אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: כנגד שמונה

41 עשרה חוליות שבשדרה. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. עולא

42 אומר: עד כדי שיראה איסר כנגד לבו. רבי חנינא אומר: ביון שגענע ראשו – שוב אינו צריך. אמר רבא: והוא – דמצער נפשיה ומחזיו

43 במאן דכרע. הני תמיני סרי, תשסרי הוין! אמר רבי לוי: ברבת המינים ביבנה תקנוה. כנגד מי תקנוה? אמר רבי לוי: לרבי הלל

44 בריה דרבי שמואל בר נחמני – כנגד "אל הכבוד הרעים"; לרב יוסף – כנגד "אחד" שבקריאת שמע; לרבי תנחום אמר רבי יהושע

45 בן לוי – כנגד חוליא קטנה שבשדרה. תנו רבנן: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה.

46 אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כלום יש אדם שיודע לתקן ברבת הצדוקים? עמד שמואל הקטן ותקנה, לשנה אחרת שכתה,

ברכות – דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלז

רבינו, למדנו אורחות חיים ונזכר בן לחי העולם הבא, אמר
להם, הנהרו בבוד חברים, ומנעו בניהם מן ההניין – מלהרגילם
במקרא יותר מדאי, מפני שהוא מושך את הלב, ומחמת כן לא יעסקו
בתורה שבעל פה, והושיבם בין ברבי תלמידי חכמים, ובשאתם
מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים, כדי שתתפללו באימה
וביראה, ובשכיל בך תזכו לחי העולם הבא.
הגמרא מביאה מעשה ברבי יוחנן בן זכאי ותלמידיו שבאו לבקרו
לפני מותו: ובשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקרו,
בין שראו אותם התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו, נר ישחך
– שאתה מעיר עיני חכמים, עמוד הימיני, פמיש החוק המפורץ
סלעים, מפני מה אתה בוכה. אמר להם, אילו לפני מלך בשר ודם
היו מוליכין אותי לדון, שהיום הוא כאן ומחר בן קבר, שאם בועם
עלי, אין בעסו בעס עולם, ואם אוסרני בבית האסורים, אין אוסרו
אוסר עולם – אין מאסרו מאסר עולם, ואם ממיתני בעולם הזה,
אין מיתני מיתת עולם – לעולם הבא, ואני יכול לפייסו בברכים
ולשחדו בממון, ואף על פי כן הייתי בוכה מאימת משפטו, ועכשיו
שמוזכרים אותי לדון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא,
שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם בועם עלי, בעסו
בעס עולם, ואם אוסרני, אוסרו אוסר עולם, ואם ממיתני,
מיתני מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בברכים, ולא לשחדו
בממון בעולם הבא. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של
גן עדן ואחת של גיהנם, ואני יודע באיזו מוליכים אותי – אף אם
לא ימיתני מיתת עולם כרשעים גמורים, מכל מקום ירא אני שמא
יוליכו אותי לגיהנם, ואין לא אכבה. אמרו לו, רבינו, ברכנו. אמר
להם, יהי רצון שתהא מורא שמם עליכם כמורא בשר ודם. אמרו
לו תלמידיו, עד כאן – וכי די במה שמורא שמם יהיה כמורא בשר
ודם, ולא יותר. אמר להם, ולואי – הלאי שיהא עליכם מורא שמם
כמורא בשר ודם, ועל ידי כך תמנעו מהרבה עבירות. תדעו שכך
הוא הדבר, שהרי בשאתם עובר עברה בסתר, אומר בליבו, הלאי
שלא יראני אדם, ומסתתר מחמת מורא הבריות אף שכלפי הקדוש
ברוך הוא הכל גלוי וידוע, ואם יהיה מורא שמם עליכם כמורא בשר
ודם, תמנעו מהרבה עבירות.
בשעת פטירתו אמר להם רבי יוחנן בן זכאי, פנו בלים מהבית,
מפני הטומאה – שלא יטמאו בטומאת אהל המת, והכיניו כסא
לחזקתו מלך יהודה שבא אלי ללוותי.

משנה
המשנה שלפנינו חוזרת לעסוק בדיני תפילה, ומבארת את סדר
התפילה שיש להתפלל בכל יום. כמו כן, מבארת המשנה את צורת
התפילה בהולכי דרכים שאינם יכולים לכוין בתפילות: רבן גמליאל
אומר, בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה ברכות בתפילת
העמידה. רבי יהושע אומר, מעין שמונה עשרה ברכות יש
להתפלל בכל יום. רבי עקיבא אומר, אם שגורה תפלתו בפיו –
שהוא למוד רגיל בתפילה, מתפלל שמונה עשרה ברכות, ואם לאו
– שאינו רגיל בה, מתפלל מעין שמונה עשרה.
רבי אליעזר אומר, העושה תפלתו קבע – מי שתפילתו דומה
לאדם שעליו לעשות דבר קבוע ויש לו חובה לעשותו, ואומר 'מתי
אפרוק מעלי עול זה, אין תפלתו תהנונים – אין תפילתו נושאת חן
לפני הקדוש ברוך הוא. אף על פי שיוצא בה ידי חובה.
המשנה מבארת את דיני התפילה בהולכי דרכים: רבי יהושע אומר,
החולך במקום סכנה שאינו יכול לכוין ליבו בתפילה, מתפלל
תפלה קצרה ואומר, 'הושע ה' את עמך את ישראל, בכל
פרשת העבוד – אף בשעה שפורשים לעבירות והיו צרכיהם גלויים
לפניו לרחם עליהם, ברוך אתה ה' שומע תפלה.
היה רובב על החמור בדרך, ירד מהחמור ויתפלל, ואם אינו יכול
ליירד, מפני שאין לו מי שחזיק את חמורו, חזיר (יסובב) את פניו
לצד ירושלים, ויתפלל, ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוין את
לבו בנגד בית קדשי הקדשים.

הגמרא מביאה מעשה בענין תפילת מוסף: רב אמיא חלש – חלה,
ולא אתא לפרקא דרב יוסף – ולא בא בשבת לשיעורו של רב יוסף.
למחר כי אתא – כאשר בא למחרת לבית המדרש, בעא אביו
למנוחי דעתיה דרב יוסף – רצה אביו להניח את דעתו של רב יוסף
שלא יצטער ויקפיד על רב אמיא, אמר ליה אביו לרב אמיא, מאי
טעמא לא אתא מר לפרקא – מדוע לא הגיע הרב לשיעורו של
ראש הישיבה. אמר ליה רב אמיא, משום דהנה חליש לבאי ולא
מצינא – שנחלש ליבי, ולא הייתי יכול לבוא. אמר ליה אביו, אמאי
לא טעמת מירי ואתית – מדוע לא טעמת משהו לחזק את ליכך
ובאת. אמר ליה רב אמיא, וכי לא סבר לה מר להא דרב הונא –
אין הרב סובר את דברי רב הונא, דאמר רב הונא, אסור לו לאדם
שיטעום בלום קודם שיתפלל תפלת המוסף, ומכיון ששיעורו של
רב יוסף היה קודם תפילת מוסף, היה אסור לי לטעום כלום. אמר
ליה אביו, אביי ליה למר לצלוי צלותא דמוספין ביחיד, ולטעום
מירי ולמית – היה לו לרב להתפלל תפילת מוסף ביחידות, ולטעום
משהו לאחר מכן, ולבוא לשיעור. אמר ליה רב אמיא, ולא סבר לה
מר להא דאמר רבי יוחנן – וכי אין הרב סובר את מה שאמר רבי
יוחנן, אסור לו לאדם שיטעום תפלתו לתפלת הצבור, לכן לא
התפללתי מוסף ביחידות לפני הציבור. אמר ליה אביו, לאו אתמר
עלה – וכי לא שנינו בבית המדרש לגבי דין זה, אמר רבי אבא,
בצבור שני – דברי רבי יוחנן שאמר שאין לאדם להתפלל לפני
הציבור, נאמרו רק במי שנמצא בבית הכנסת עם הציבור, שאין לו
להתפלל לפניו ביחידות, אך מי שנמצא בביתו, יכול להתפלל
מוסף ביחידות אף קודם שהתפללו הציבור.
הגמרא מביאה פסק הלכה: ולית הלכתא לא פרב הונא, ולא פרבי
יהושע בן לוי.
מבארת הגמרא: אין הלכה פרב הונא לגבי הא דאמרן – מה
שאמרנו, שאסור לאדם לטעום כלום לפני תפילת מוסף, אלא
ההלכה שמותר לטעום. ואין הלכה פרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי
יהושע בן לוי, בין שהגיע זמן תפלת המנחה, אסור לו לאדם
שיטעום בלום קודם שיתפלל תפלת המנחה, אלא ההלכה שמותר
לטעום.

משנה
המשנה שלפנינו מבארת את התפילות שהתפלל רבי נחוניא בן הקנה
בכניסתו לבית המדרש, וביציאתו ממנו: רבי נחוניא בן הקנה היה
מתפלל בכניסתו לבית המדרש, וביציאתו, תפלה קצרה. אמרו
לו, מה מקום – מה טעם לתפלה זו. אמר להם, בכניסתי אני
מתפלל שלא יאדע דבר תקלה על ידי – שלא יטעו תלמידי בדברי,
וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי – מודה על הטובה ששם חלקי
מיושבי בית המדרש.

גמרא
הגמרא מבארת את נוסח התפילה שיש להתפלל בכניסה לבית
המדרש וביציאה ממנו: תנו רבנן, בכניסתו מהו אומר, 'יהי רצון
מלפניך ה' אלהי, שלא יאדע דבר תקלה על ידי – שלא יטעו
תלמידי בדברי, ולא אכשל בדבר הלכה ואעשה מעשה שלא
כהוגן, וישמחו בי חברי על כשלוני, ולא אומר אפילו אמירה שתם,
על ממה שהוא טהור, ולא על טהור שהוא טמא, ולא יבשלו
חברי בדבר הלכה ואשמת בהם'. ביציאתו מהו אומר, 'מודה אני
לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת
חלקי מיושבי קרנות – עמי הארץ העוסקים בדבר שיחה, שאני
משכים, והם משכימים, אני משכים לרברי תורה, והם משכימים
לדברים בשלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם
עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחי
העולם הבא, והם רצים לבאר שחת'.
הגמרא מביאה מעשה שבו מבואר כיצד זוכים לחי עולם הבא: תנו
רבנן, בשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו,

והשקף בה – וניסה להזכר בה שתיים ושלש שעות, ולא העלוהו
 – ולא העבירוהו מלהיות שליח ציבור.
 מקשה הגמרא: אמאי לא העלוהו – מדוע לא העבירוהו, והאמר
 רב יהודה אמר רב, שליח ציבור שמעך בכל הפרכות בלן – שדילג
 אחת מכל הברכות, אין מעלין אותו – לא מעבירים אותו, אך אם
 טעה בכרבת הצדוקים, מעלין אותו – מעבירים אותו, משום
 דהיישנין שמה מין הוא – שחוששים שמא הוא מהמינים שהברכה
 נתקנה כנגדם, ומחמת כן דילג עליה. מתרצת הגמרא: שאני שמואל
 הקטן דאיהו תפנה – שונה שמואל הקטן שהוא עצמו תיקן את
 ברכת המינים, ואין לחשוש שמא הוא מין, ולכן לא העבירוהו.
 שואלת הגמרא: וניחוש דלמא הדר ביה – ונחשוש שמא חזר בו
 שמואל הקטן ונעשה מין. משיבה הגמרא: אמר אביי, גמירי –
 למדתי מרבתי דמבא לא הוי בישא – טוב לא נעשה רע, כלומר,
 צדיק לא נעשה רשע.
 מקשה הגמרא: ולא – וכי אין צדיק נעשה רשע, והכתיב (יחזקאל יח
 כד) 'ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול, משמע שאף צדיק יכול
 להפוך לרשע. מתרצת הגמרא: הווא – שם מדובר ברשע מעיקרו
 – מתחילתו, ולאחר מכן שב מרשעתו ונעשה צדיק, ומשמע בפסוק
 שיש פעמים ששב לרשעתו, אבל צדיק מעיקרו – מתחילתו,
 שמעולם לא חטא, לא נעשה רשע.
 מקשה הגמרא: ולא – וכי צדיק מתחילתו, לא נעשה רשע, והא תנן
 (אבות פ"ב מ"ד), אל תאמין בעצמך – אל תבטח בעוצם חזקת צדקתך
 עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמנים
 שנה ולבסוף נעשה צדוקי. ונחלקו אביי ורבא מי היה אותו יוחנן כהן
 גדול, אמר אביי, הוא ינאי, הוא יוחנן – יוחנן כהן גדול האמור כאן
 הוא ינאי המלך שהרג את כל חכמי ישראל. רבא אמר, ינאי לחוד,
 ויוחנן לחוד, ואין זה אותו אדם, ינאי המלך היה רשע מעיקרו,
 ויוחנן כהן גדול היה צדיק מעיקרו. מבאר הגמרא את הקשיא:
 הניחא לאביי הסובר שיוחנן כהן גדול הוא ינאי המלך, שהיה רשע
 בתחילה ושב מרשעתו, ולאחר שמונים שנה שהיה כהן גדול, שב
 לרשעתו, והיינו כתיבין הגמרא שאם היה רשע בתחילה, פעמים
 ששב לרשעתו. אלא לרבא הסובר שיוחנן כהן גדול היה צדיק
 מתחילתו, קשיא, הרי יוחנן כהן גדול לא חטא מעולם, ואף על פי כן
 לבסוף נעשה צדוקי. מתרצת הגמרא: אמר לך רבא, צדיק מעיקרו
 נמי דלמא הדר ביה – גם לגבי צדיק מתחילתו יש לחשוש שמא
 יחזור בו ויעשה רשע.
 מקשה הגמרא: אי הכי, אמאי לא אפקיהו – אם כך, מדוע לא
 העבירו את שמואל הקטן כשדילג את ברכת המינים, ולא חששו
 שמא נעשה מין. מתרצת הגמרא: שאני שמואל הקטן דאתחיל בה
 – שונה הדין בשמואל הקטן שכבר התחיל את ברכת המינים, וטעה
 באמצעיתה, דאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן
 לוי, לא שנו – לא אמרו דין זה שמסלקים את הטועה בברכת
 המינים, אלא שלא התחיל בה, אבל אם התחיל בה וטעה
 באמצעיתה, גומרה – ממתינים לו עד שיזכר להשלים את הברכה,
 ולאחר מכן יסיים את תפילתו, משום שאחר שהתחיל, אין לחשוש
 שהוא מין.
 הגמרא מבאר כנגד מי נתקנו תפילות נוספות. שואלת הגמרא: הני
 שבע דשבתא – שבע ברכות אלו שמתפללים בשבת, כנגד מי
 נתקנו. משיבה הגמרא: אמר רבי הלפתא בן שאול, כנגד שבעה
 קולות שאמר דוד המלך במזמור 'קול ה' על המים' (תהלים כט א-ט).
 שואלת הגמרא: הני תשע דראש השנה – תשע ברכות אלו
 שמתפללים בראש השנה, כנגד מי נתקנו. משיבה הגמרא: אמר רבי
 יצחק דמן קרמינין – ממקום ששמו קרטיגין, כנגד תשעה אוברות
 של שם ה' שאמרה חנה בתפלתה, והתפללה תפילה זו בראש
 השנה, דאמר מר, בראש השנה נפקדה שרה, רחל ורחל ורחל – הקדוש
 ברוך הוא שמע תפילתן של שרה, רחל ורחל בראש השנה, וגזר
 עליהן להפקד.
 שואלת הגמרא: הני עשרים וארבע דתעניתא – עשרים וארבע

ברכות אלו שמתפללים בתענית, כנגד מי נתקנו. משיבה הגמרא:
 אמר רבי חלב, כנגד עשרים וארבע רגנות – לשונות של תפילה
 שאמר שלמה בנשעה שהכניס ארון לבית קדשי הפךשים, ודבקו
 שערי בית קדשי הקדשים זה לזה ולא היה יכול להכניסו.
 שואלת הגמרא: אי הכי, כל יומא נמי נמריניהו – אם כך, נאמר
 עשרים וארבע ברכות גם בכל יום, ומדוע נתקנו רק בתענית. מתרצת
 הגמרא: אימת אמריניהו – מתי אמרם שלמה, ביומא דרדמי – בזמן
 שהוצרך לבקש רחמים שיתפתו שערי בית קדשי הקדשים, לכן אנו
 נמי ביומא דרדמי אמרי להו – גם אנחנו אומרים אותם בזמן
 שמבקשים רחמים, והיינו בתעניות.
 הגמרא מבאר את דברי רבי יהושע במשנתו שיש להתפלל בכל
 יום מעין שמונה עשרה ברכות: רבי יהושע אומר, מתפלל אדם בכל
 יום מעין שמונה עשרה ברכות.
 שואלת הגמרא: מאי – מה הכוונה מעין שמונה עשרה. משיבה
 הגמרא: רב אמר, פותח בשלוש ברכות ראשונות, ומסיים בשלוש
 ברכות אחרונות, ובאמצע מתפלל מעין כל ברכה וברכה – קיצור
 של שלוש עשרה ברכות, וחזות בסיום כל ברכה. ושמואל אומר,
 פותח בשלוש ברכות ראשונות, ולאחר מכן אומר 'הביננו ה' אליהנו
 לדעת דרביה, כנגד חזון הדעת, וכול את לבבנו ליראתך, כנגד
 הרצאה בתשובה, ותפלת לנו, כנגד חזון המרבה לסלוח, להיות
 גאולים, כנגד גואל ישראל, ורחקנו ממכאוביננו, כנגד רופא חולי
 עמו ישראל, ורשנו בנאות ארצה – ושבענו במרעה ארצה, כנגד
 מברך השנים, ונפוצותינו מארבע רוחות השמים תקבץ, כנגד
 מ'מבץ נדחי עמו ישראל, והתועים על דעתך – העוברים על
 מצוותיך י'שפטו, כנגד מלך אוהב צדקה ומשפט, ועל הרשעים
 תניף ידך, כנגד ברכת המינים, וישמחו צדיקים, כנגד משען
 ומבטח לצדיקים, כנגד עירך וכתקון היכלך, כנגד בונה ירושלים,
 ובצמיחת קרן לדוד עבדך, ובפריכת נר לכן ישי משיחך, כנגד
 מ'צמיח קרן ישועה, מרם נקרא אתה תענה, כנגד שומע תפילה,
 וחזות ברוך אתה ה' שומע תפלה, ומסיים בשלוש ברכות
 אחרונות.
 הגמרא מביאה דעת אביי לגבי תפילת 'הביננו' לייט עולה אביי
 אמאי דמצלי הביננו – אביי היה מקלל את מי שהקל והתפלל
 תפילת 'הביננו', מפני שמדלג את כל הברכות וכוללן בברכה אחת.
 הגמרא מבאר את דין תפילת 'הביננו' במוצאי שבת וימים טובים:
 אמר רב נחמן אמר שמואל, כל השנה בולה מתפלל אדם תפילת
 'הביננו', חוץ במוצאי שבת ובמוצאי ימים טובים, מפני שאמר
 לומר בהם ה' ברכה – אתה חוננתנו בברכת 'חונן הדעת', ומפני
 שבתפילת 'הביננו' אין ברכת 'חונן הדעת', אינו יכול לומר בה 'אתה
 חוננתנו'.
 רבה בר שמואל מקשה על דברי שמואל: מתקף לה רבה בר
 שמואל, ונימרה – ונאמר אותה, ככרבה רביעית בפני עצמה לאחר
 'אתה קדוש' קודם תפילת 'הביננו'. הגמרא מביאה מקור לדין זה: מי
 לא תנן (לחן לג) לגבי 'אתה חוננתנו' במוצאי שבת וימים טובים,
 כשמתפלל תפילה שלמה, רבי עקיבא אומר, אומרה ברכה
 רביעית בפני עצמה, ולא כולל אותה בברכת 'חונן הדעת', רבי
 אליעזר אומר, אומרה בהודאה – בברכת 'מודים'. אם כן גם
 כשמתפלל תפילת 'הביננו' יכול להקדים את 'אתה חוננתנו' ולומר
 אותה קודם 'הביננו' בברכה רביעית בפני עצמה. מיישבת הגמרא:
 אטו כל השנה בולה מי עבדינו ברכי עקיבא – וכי כשמתפללים
 תפילה שלמה נוהגים כרבי עקיבא ואומרים 'אתה חוננתנו' בברכה
 רביעית בפני עצמה, דהשתא נמי נעביר – שגם עכשיו כשמתפלל
 'הביננו' נעשה כן, הרי גם כשמתפלל תפילה שלמה לא נוהגים
 כמותו אלא כחכמים הסוברים (שם) שיש לכלול אותה בברכת 'חונן
 הדעת'. ממשיכה הגמרא ומבארת: כל השנה בולה מאי מעמא לא
 עבדינו ברכי עקיבא – מה הטעם שלא נוהגים כרבי עקיבא
 כשמתפלל תפילה שלמה, מפני שתמני כרי תקון, תשכרי לא תקון
 – חכמים תיקנו שמונה עשרה ברכות ולא תשע עשרה ברכות, אם

ברכות. פרק רביעי – תפלת השחר דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קלט

תוספות

לִי יֵשׁ עֲלֵה אֲבִי אֲמָאן דְּמַצְלִי הַבִּינֵנוּ — וְהִכִּי קִימָא לָךְ. וְיֵשׁ שְׁפָרִים דְּמִסִּיק. הֵינִי מִיֵּלִי
בְּמַתָּא, אֲבָל בְּדֶרֶךְ שָׂרִי, כְּדִמְשַׁמְעָה בְּמִכְלִיתָן גְּבִי רַבִּי יוֹסִי וְכוּ'.
וְנִבְלָלָהּ בַּהֲבִינֵנוּ — וְהָאֵל דְּאִמְרִינָן בְּפֶרֶק קָמָא דְנִדְהָ (ח.א.): כֹּל הַשְּׁנָה כּוֹלָה מִתְּפִלָּל
אֲדָם שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, חוּץ מִמַּצְרָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים מִפְּנֵי טוֹרָה צָבּוּר מִפְּנֵי
הַתַּעֲנִית, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּתְּפַלְלִים שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה שְׁלִיטוֹת מִפְּנֵי שְׁצָרִיךְ לִזְמַר הַבְּרָכָה
בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת". וְהִנֵּה: אֲמַאי לֹא פִּרְךְ
וְנִבְלָלָהּ בִּ"הַבִּינֵנוּ" — וְיֵשׁ לִזְמַר: דְּלֹא דְמִי,
דְּהָתָם כֹּל הַשְּׁנָה כּוֹלָה מִתְּפִלָּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה
וְאֵין לָנוּ לְהַקְשׁוֹת וְנִבְלָלָהּ מִכָּלל, כִּדִּי לִשְׁנוֹת
הַמִּנְהַג שֶׁל כֹּל הַשְּׁנָה. אֲבָל הַכָּא, שֶׁכֵּל הַשְּׁנָה
מִתְּפַלָּל "הַבִּינֵנוּ", פִּרְךְ שְׂפִיר: לִמָּה לִי לִשְׁנוֹת
הַמִּנְהַג בְּשִׁבְלִי "אַתָּה חוֹנְנֵנוּ" וְנִבְלָלָהּ
בִּ"הַבִּינֵנוּ".

מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה —
כְּדִאֲמַר (וּבְרִכּוֹת ל.א.א.) (עֲבֻדָּה זֶה
ח.ב.): שׁוֹאֵל אֲדָם צָרִיךְ בִּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה".
דְּרוֹקֵא צָרִיכוֹ, כְּגוֹן שִׁישׁ לֹא חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
אוֹ שְׁצָרִיךְ שְׁדֻדָּה מִיָּם דְּהוּא מַעֲיָן תְּפִלָּה, וְכֵן
שֶׁאֵלָה. אֲבָל הַזִּכְרָה וְהַבְּדֵלָה וְשֶׁאֵר שְׂבָחִים
— אֲסוּר, שְׂאִינָה מַעֲיָן "שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". וְנִרְאָה
שֶׁכֵּל הָאוֹמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה"
אֲחֵר שְׂטִימִים דְּבִרֵי תַּחֲנוּנִים מִיּוֹשֵׁב — מִגִּנּוּהָ,
כְּדִאֲמַרְיָן (מְגִלָּה יח.א.): מִכָּאן וְאֵילֶךְ אֲסוּר
לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, כְּלִמְרוֹ: לְהוֹסִיף
בְּרִכּוֹת עַל אֵלּוּ. וְאִפְּלוּ אִם כָּאֵל לְהַתְּפִלָּה
שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה עוֹד פַּעַם אַחֶרֶת — אֲסוּר,
שְׁנִירָה כְּמוֹסִיף עַל הַבְּרִכּוֹת. וְהָאֵל דְּאֲמַר
לְעִיל (כ.א.א.): וְלֹאִי: שִׁתְּפַלֵּל אֲדָם כֹּל הַיּוֹם
— הֵינִי דְּרוֹקֵא סֶפֶק הַתְּפִלָּה, אֲבָל וְהָאֵל —
אוֹקִמְיָן לְעִיל שְׁפִטִּים אִפְּלוּ בְּאִמְעָה בְּרַכָּה,
כְּשׁוֹמָאֵל שְׁפִטָּה "מִי שְׁמוֹת" (שם). וְזֶה
שֶׁשִּׁלַּח צָבּוּר שְׂנֵה בְּחֹן — הֵינִי לְהוֹצִיא
רַבִּים יְדֵי חוֹבְתָן, וְזֶה מִתְּפַלָּל בְּלֶחֶשׁ —
הֵינִי כִּדִּי לְהַסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ. כְּדִמְקוֹמִינָן בְּפֶרֶק
בְּתֵרָא דְרַאשׁ הַשְּׁנָה (לד.ב.).

הא

וְהַשְּׁקִיף — חָשֵׁב לִזְכוֹר אוֹתָהּ. לִשּׁוֹן סוֹכָה, כְּדִמְתַּרְגְּמִינָן "וַיִּשְׁקֹף" וְאִסְתַּכִּי (בְּרַאשִׁית
יט.). רִשְׁעָה מַעֲיָקְרוּ — וְשֵׁב מִרְשַׁעְתָּהּ, פַּעֲמִים שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה רִשְׁעָה. הוּא יֵנָּא — שְׁשִׁנּוּ
בִּקְדוּשָׁתָן (פ"ג טו.א.) שְׁהָרַג חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל. יֵנָּא רִשְׁעָה מַעֲיָקְרוּ — וְנַעֲשָׂה צָדִיק, וְחָזַר
לְרִשְׁעָתוֹ. דְּאֵתְחִיל בָּהּ — הַתְּחִיל לְאוֹמְרָה וְטַעַם בְּאִמְצָעִיתָהּ. לֹא שֵׁנוּ — הָאֵל דְּאֲמַר
רַבִּי יְהוֹדָה "מַעֲלִין אוֹתָהּ. שְׁבַעַת קוֹלוֹת —
בְּזִמְמוּר "קוֹל ה' עַל הַיָּם" (תְּהִלִּים כט.).

שְׂאִמְרָה חָנָה — בְּפִרְשָׁת "עֲלֵץ לִבִּי" (שְׁמוּאֵל
א ב.). עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע רִנּוֹת — בְּפִרְשָׁת
"וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה" (מְלָכִים א ח.). רִנָּה, תְּפִלָּה,
תַּחֲנָה כְּלַחוֹן עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע אֵיכָא. בְּיוֹמָא
דְּרַחֲמִי — שְׁהוֹצֵר לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים, שְׁדַּבְּקוּ
שְׁעִרִים זֶה בָּזֶה וְלֹא הָיוּ מִנְחִין לְהַכְנִיס אֶרֶץ
לְבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדִשִׁים, כְּדִאֲמַרְיָן בְּמוֹעֵד קֶטֶן
(ט.א.). מַעֲיָן כֹּל בְּרַכָּה — אוֹמֵר בְּקוֹצֵר,
וּמְבָרֵךְ עַל כֹּל אַחַת וְאַחַת. הַבִּינֵנוּ — וְאִינוּ
מְבָרֵךְ אֵלָּא "שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה" בְּכֹל הַבְּרִכּוֹת שֶׁבֶן
שֶׁל רֵאשִׁתוֹת לְשֶׁלֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת. "הַבִּינֵנוּ"
כְּגַד "אַתָּה חוֹנֵן, רִמּוֹל אֶת לְבַבְנוּ" כְּגַד
"הַשִּׁיבֵנוּ", "סִלְּחוּ לָנוּ" — כְּגַד "סִלַּח לָנוּ",
"לְהוֹיֹת גְּאוּלִּים" — כְּגַד גְּאוּלָּה, וְכֵן כּוֹלָם.
בְּנִאוֹת אֲרֻצָּה — לִשּׁוֹן נוֹה, כְּמוֹ "בְּנִאוֹת דִּשָּׁא
יִרְבִּיעֵנִי" (תְּהִלִּים כט.), וְהוּא כְּגַד בְּרִכַּת
הַשְּׂמִים. וְהַתּוֹעִים עַל דַּעַת — הַעוֹבְרִים עַל
דְּבִירָךְ. "יִשְׁפּוּ" — כְּגַד צָדָק וּמִשְׁפָּט. לִשּׁוֹן
אַחֵר: הַתּוֹעִים בְּמִשְׁפָּט עַל דַּעַת יִשְׁפּוּ.
הַשְּׂמִים לְלַמֵּד לְשׁוֹפֵט כְּדַבְּרִיךְ, וְכֵן עֵינֶיךָ
נִרְאָה לִי וְכֵן בְּהַלְבוֹת גְּדוּלוֹת. לִי יֵשׁ עֲלֵה אֲבִי
— לִפִּי שְׁמוֹדֵלַג הַבְּרִכּוֹת וְכוֹלֵל בְּבִרְכָּה אַחַת.
כֹּל הַשְּׁנָה מִי עֲבָדִין כְּרִבִּי עֲקִיבָא — כְּלִמְרוֹ:
כִּשְׁנֹא מִתְּפַלְלִין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שְׁלֵמוֹת מִי
עַבְדִּין כְּרִבִּי עֲקִיבָא לִזְמַר בְּרַכָּה רְבִיעִית בְּפִנִּי
עֲצֻמָּה. וְהַשְּׁתָּא כְּשֶׁמִּתְּפַלְלִין "הַבִּינֵנוּ" נַעֲבִיד
כּוֹתִינָה: שְׁבַע תְּקוּן — שֶׁל רֵאשִׁתוֹת וְשֶׁל
אַחֲרוֹנוֹת וְ"הַבִּינֵנוּ". וְנִבְלָלָהּ — לְהַבְּדֵלָה.
מִכָּלל — בְּתוֹךְ "הַבִּינֵנוּ", כִּדְרִךְ שְׁהוּא כּוֹלָלָה
בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת". וְאִמְרָה: "הַבִּינֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
הַמְבַדִּיל בֵּין קֶדֶשׁ לְחֹל לְדַעַת דְּרִיכִי".
לְאַסְרוֹדִי — לְטַעַם. בְּתַחֲלָתָהּ — הַתְּפִלָּה יָכוֹל
אֲדָם לְכוּן דַּעַתוֹ יוֹתֵר מִן הָאִמְצָע. גְּבוּרוֹת
נִשְׁמִים — הַזִּכְרָה בְּעֵלְמָא הָאֵל, לְפִיכָךְ
מִחוּרִין אוֹתוֹ, שְׂאִינָה תְּפִלָּה שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה
בִּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". בִּיחִיד — מִחוּרִין אוֹתוֹ.
בְּצָבּוּר — יַחִיד הַמִּתְּפַלֵּל עִם הַצָּבּוּר. דְּאֲדַבֵּר
קוֹדֵם שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה — אֵין מִחוּרִין אוֹתוֹ,
שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה".
תַּחֲנוּנִים

מִפְּנֵי שְׁצָרִיךְ לִזְמַר הַבְּדֵלָה בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת". מִתְּקִיף לָהּ רַבָּה בִּרְ שְׁמוּאֵל: וְנִימְרָה בְּרַכָּה רְבִיעִית בְּפִנִּי עֲצֻמָּה: מִי לֹא תִנֵּן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
אוֹמְרָה בְּרַכָּה רְבִיעִית בְּפִנִּי עֲצֻמָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּהוֹדָאָה! — אֲטוּ כֹל הַשְּׁנָה כּוֹלָה מִי עֲבָדִין בְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּהִשְׁתָּא מִי נַעֲבִיד? — כֹּל
הַשְּׁנָה כּוֹלָה מִאֵי טַעֲמָא לֹא עֲבָדִין בְּרַבִּי עֲקִיבָא — תִּמְנֵי סְרִי תְּקוּן, תִּשְׁפָּרִי לֹא תְּקוּן; הֵכָא נִמִּי — שְׁבַע תְּקוּן, תִּמְנֵי לֹא תְּקוּן. מִתְּקִיף לָהּ מִרְ
זוֹמְרָא: וְנִבְלָלָהּ מִכָּלל "הַבִּינֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ הַמְבַדִּיל בֵּין קֶדֶשׁ לְחֹל" קִשְׂיָא. אֲמַר רַב בִּיבִי בִר אֲבִי: כֹּל הַשְּׁנָה כּוֹלָה מִתְּפַלָּל אֲדָם "הַבִּינֵנוּ",
חוּץ מִיּוֹמוֹת הַגָּשְׁמִים, מִפְּנֵי שְׁצָרִיךְ לִזְמַר שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשְּׂמִים". מִתְּקִיף לָהּ מִרְ זוֹמְרָא: וְנִבְלָלָהּ מִכָּלל "וְיִשְׁנֵנוּ בְּנִאוֹת אֲרֻצָּה, וְתֵן טַל
וּמָטָר!" — אֲתִי לְאַטְרִידִי. — אִי הֵכָא, הַבְּדֵלָה בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת" נִמִּי אֲתִי לְאַטְרִידִי! — אֲמַרְי: הָתָם בֵּין דְּאֵתִיָּא בְּתַחֲלָתָה צְלוֹתָא — לֹא מְטָרִיד,
הֵכָא בֵּין דְּאֵתִיָּא בְּאִמְצָעִית צְלוֹתָא — מְטָרִיד. מִתְּקִיף לָהּ רַב אֲשִׁי: וְנִימְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה!" דְּאֲמַר רַבִּי תַּנְחוּם אֲמַר רַב אֲסִי: טַעַם וְלֹא הוֹכִיר
גְּבוּרוֹת גָּשְׁמִים בִּ"תַּחֲנוּתִית הַמְתִּים" — מִחוּרִין אוֹתוֹ, שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשְּׂמִים" — אֵין מִחוּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה",
וְהַבְּדֵלָה בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת" — אֵין מִחוּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה עַל הַכּוֹס! — טַעַם שְׂאִינִי. גּוּפָא, אֲמַר רַבִּי תַּנְחוּם אֲמַר רַב אֲסִי: טַעַם
וְלֹא הוֹכִיר גְּבוּרוֹת גָּשְׁמִים בִּ"תַּחֲנוּתִית הַמְתִּים" — מִחוּרִין אוֹתוֹ, שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשְּׂמִים" — אֵין מִחוּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ
תְּפִלָּה", וְהַבְּדֵלָה בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת" — אֵין מִחוּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה עַל הַכּוֹס! — טַעַם שְׂאִינִי. גּוּפָא, אֲמַר רַבִּי תַּנְחוּם אֲמַר רַב אֲסִי: טַעַם
הַמְתִּים" — מִחוּרִין אוֹתוֹ, שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשְּׂמִים" — מִחוּרִין אוֹתוֹ, וְהַבְּדֵלָה בִּ"חֻנֵּן הַדַּעַת" — אֵין מִחוּרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה עַל
הַכּוֹס! לֹא קִשְׂיָא: הָא — בִּיחִיד, הָא — בְּצָבּוּר. בְּצָבּוּר מִאֵי טַעֲמָא לֹא — מִשּׁוּם דְּשְׁמַעָה מְשֻׁלִּיחַ צָבּוּר, אִי הֵכָא, הָא "מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְאוֹמְרָה
בִּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה" — "מִפְּנֵי שִׁשְׁמוֹעַ מְשֻׁלִּיחַ צִיבּוּר" מִיבֵּי לֵיהּ! אֵלָּא, אִידִי וְאִידִי בִּיחִיד, וְלֹא קִשְׂיָא: הָא — דְּאֲדַבֵּר קוֹדֵם "שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה",
הא

הא דאדכר (אחר) [בתר] שומע תפלה – אז דאי מחזירין אותו. מיהו, אם לא עקר רגליו – אינו צריך לחזור לראש, ולא לברכת השנים, אלא חזר לשומע תפלה. וכן משמע בירושלמי פרק "אין עומדין", דקאמר: אם לא שאל בברכת "השנים" – מחזירין אותו, ולהדין חזרו? רבי שמעון בשם רבי יוחנן אמר: בראש חדש

אם עקר רגליו – חזר לראש, ואם לאו –

חזר לעבודה, הכי נמי, אם עקר רגליו –

חזר לראש, ואם לאו – חזר לשומע

תפלה. אלמא משמע בהדיא דאינו חזר

אלא ל"שומע תפלה" כי לא עקר רגליו. מיהו

הירושלמי פליג אנגמרא דידן בגבורות

גשמים; דהכא קתני: "לא הזכיר גבורות

גשמים – מחזירין אותו", ולא קאמר לאומרו

"בשומע תפלה", וביירושלמי קאמר: אם לא

שאל בברכת "השנים" – אומרה ב"שומע

תפלה", ודכותה אם לא הזכיר גבורות

גשמים ב"החיות המתים" – מזכיר ב"שומע

תפלה", ומה אם שאלה שהיא מרחוק –

אומרה ב"שומע תפלה", הוכחה שהיא מריח

– לא כל שכן. אלמא ובהדיא איתא דהם

דחזרו בגבורות גשמים ל"שומע תפלה"

ואפשר להיות שהגמרא שלנו לא חש

לפרשו משום הקל וחומר, כדאינא

בירושלמי. והא דקתני: "לא הזכיר גבורות

גשמים מחזירין אותו" – איירי שלא הזכיר

בכלל בשומע תפלה", והא ליתא. דהא

במשכא מוקי האי מימרא בגבור קודם

"שומע תפלה" משום פירכא דשאלה,

ובירושלמי קאמר: היה עומד בטל והזכיר של

גשם – מחזירין אותו, פירושו: בימות הקיץ.

ופריך, והא תניא: בטל וברוחות לא חייבו

בכמים לחזרה, והכי פריך: כי היכי דאם לא

הזכיר כלל מטי, אע"כ, ואם היה רוצה

לחזיר – מזכיר, הכי נמי, אם עמד בטל

והזכיר של גשם – אין לחזר, דלא גרע מלא

הזכיר טל כלל. ומשני: דלא דמי ההוא דמקל

ומצלי, לההוא דמצלי ולא מקל. פירושו:

מקל, כלומר: אינו דומה כשעומד בטל

והזכיר של גשם – שהוא סימן קלה, למי

שאינו מזכיר כלל לא טל ולא גשם, שאינו

מקל. וכן הלכה למעשה: שאם עומד בשל

טל והזכיר של גשם – דמחזירין אותו, ואם

לא הזכיר משניהם כלל – אין מחזירין אותו.

והדר קאמר בירושלמי: קאי בגשם והזכיר

בשל טל – אין מחזירין אותו. ופריך מחכא,

והתניא: אין שלא הזכיר גבורות גשמים –

מחזירין אותו, ומשני: הא דאדכר, הא דלא

אדכר, הא דלא אדכר לא טל ולא מטר לכך

מחזירין אותו, הא דהזכיר של טל ומטר. ולא

נדידא, דפשיטא אם הזכיר שניהם – דאין

מחזירין אותו, ואם לא הזכיר כלל – פשיטא

דמחזירין אותו אלא ודאי יש לפרש: הא

דאדכר טל, הא דלא אדכר כלל לא טל ולא

מטר, לפיכך מחזירין אותו. אבל אם הזכיר

טל אף בימות הגשמים – אין מחזירין אותו.

לכך יש בני אדם שאומרים כל שעה טל

מתוך שהם רגילים, אם כן בימות הגשמים

אם שכח "מזכיר הגשם" – אין מחזירין אותו.

מעה היא הזכיר של ראש חדש בעבודה

חזר לעבודה – ובהלכות גדולות פירש:

דוקא ביחיד, אבל בצבור אינו חזר מפני ששומעה משליח צבור. מיהו, צריך לדרוק מפי החזן כל אות ואות של תפלה אף על פי שהוא בקי, דהא אמרין בראש השנה

(לד,ב) כשם שמוציא את שאינו בקי – כך מוציא הבקי. ואף על גב דאמרין הנה: לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשרו, משום דאניס וטרידי אבל טעה – לא, ש

לומר: היינו שלא התפלל כלל, אבל היכא שהתפלל כבר – לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל. והוא הדין לכל דבר שמחזירין אותו אי חדר שמע ליה משלחא דצבורא

מראש ועד סוף – נפיק, והרב רבינו מאיר פסק: דוקא שכח להזכיר של ראש חדש, אבל שכח ברכה שלמה – מחזירין אותו, ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור. **איכא**

דאמרי אמר רב נחמן וכו' – רב אלפס פסק כאיכא דאמרי, דברגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו – אינו חזר לראש, ואם אינו רגיל – גם כי לא עקר רגליו – חזר

לראש, ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו "אלהי נצור לשוני" – חזר לראש.

כל שאינו יכול לומר תחנונים – פירש רבינו תנא: דאם יכול לומר לשון תחנונים, אפילו עליו כמשה – הוי תפלה מעליא, דלא בעינן אלא לשון תחנונים בלבד.

והכי

הא – דאדכר בתר "שומע תפלה". אמר רבי תנחום, אמר

רב אסי, אמר רבי יהושע בן לוי: מעה ולא הזכיר של

ראש חדש ב"עבודה" – חזר ל"עבודה", נזכר ב"הודאה"

– חזר ל"עבודה". ב"שים שלום" – חזר ל"עבודה". ואם

סיים – חזר לראש. אמר רב פפא בריה דרב אחא בר

אדא: הא דאמרן "סיים חזר לראש" – לא אמרן אלא

שעקר רגליו, אבל לא עקר רגליו – חזר ל"עבודה". אמר

ליה: מנא לך הא? אמר ליה: מאבא מרי שמיע לי, ואבא

מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק: הא דאמרן "עקר

רגליו חזר לראש" – לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר

תחנונים אחר תפלתו, אבל רגיל לומר תחנונים אחר

תפלתו – חזר ל"עבודה". איכא דאמרי, אמר רב נחמן

בר יצחק: הא דאמרן כי לא עקר רגליו חזר ל"עבודה" –

לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל

אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו – חזר לראש.

"רבי אליעזר אומר: כל העושה תפלתו קבע" וכו'. מאי

"קבע"? אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא: כל

שתפלתו דומה עליו כמשוי. ורבנן אמרי: כל מי שאינו

אומרה בלשון תחנונים. רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו:

כל שאינו יכול לחזר בה דבר. אמר רבי ירמיה: אגא

יכילא לחדושי בה מילתא, ומספיקא דלמא ממרינא.

אבין בר אבין ורבי חנינא בר אבין דאמרי תרויהו: כל

שאין מתפלל עם דמדומי חמה. דאמר רבי חייה בר אבא,

אמר רבי יוחנן: מצוה להתפלל עם דמדומי חמה. ואמר

רבי ירמיה: מאי קראה – "יראוך עם שמש ולפני ירח דוד דורים". לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי

עם דמדומי חמה, מאי טעמא? דלמא מימרפא ליה שעטא. "רבי יהושע אומר המהלך במקום

סנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת העבור". מאי "פרשת העבור"? אמר רב חסדא,

אמר מר עוקבא: אפילו בשעה שאמה מתמלא עליהם עברה באשה עוברה – יהיו כל צרכיהם

לפניה. איכא דאמרי, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה

ואתה היא תפלה קצרה? – רבי אליעזר אומר: "עשה רצונך בשמים מעל, ותן נחת רוח ליראוך

מתחת, והטוב בעיניך עשה. ברוך אתה ה' שומע תפלה". רבי יהושע אומר: "שמע שועת

עמך ישראל, ועשה מהרה בקשתם. ברוך אתה ה' שומע תפלה". רבי אליעזר ברכי צדוק אומר:

"שמע צעקת עמך ישראל, ועשה מהרה בקשתם. ברוך אתה ה' שומע תפלה". אחרים אומרים:

"צרי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד

בדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסוריה. ברוך אתה ה' שומע תפלה". אמר רב הונא: הלכה

באחרים. אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה רב סלא חסידא: לא תרתח ולא תחטי. לא תריו

ולא תחטי. וכשאתה יוצא לדרך – המלך בקונך וצא. מאי "המלך בקונך וצא"? אמר רבי יעקב

אמר רב חסדא: זו תפלת הדרך. ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל היוצא לדרך צריך להתפלל

תפלת הדרך. מאי תפלת הדרך? – "יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתולכני לשלום, ותציעדני

לשלום, ותסמכני לשלום, ותצילני מכף כל אויב ואורכ בדרך, ותשלח ברכה במעשי ידי, ותתניני

לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי. ברוך אתה ה' שומע תפלה". אמר אבין: לעולם

לישתף

דוקא ביחיד, אבל בצבור אינו חזר מפני ששומעה משליח צבור. מיהו, צריך לדרוק מפי החזן כל אות ואות של תפלה אף על פי שהוא בקי, דהא אמרין בראש השנה

(לד,ב) כשם שמוציא את שאינו בקי – כך מוציא הבקי. ואף על גב דאמרין הנה: לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשרו, משום דאניס וטרידי אבל טעה – לא, ש

לומר: היינו שלא התפלל כלל, אבל היכא שהתפלל כבר – לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל. והוא הדין לכל דבר שמחזירין אותו אי חדר שמע ליה משלחא דצבורא

מראש ועד סוף – נפיק, והרב רבינו מאיר פסק: דוקא שכח להזכיר של ראש חדש, אבל שכח ברכה שלמה – מחזירין אותו, ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור. **איכא**

דאמרי אמר רב נחמן וכו' – רב אלפס פסק כאיכא דאמרי, דברגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו – אינו חזר לראש, ואם אינו רגיל – גם כי לא עקר רגליו – חזר

לראש, ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו "אלהי נצור לשוני" – חזר לראש.

כל שאינו יכול לומר תחנונים – פירש רבינו תנא: דאם יכול לומר לשון תחנונים, אפילו עליו כמשה – הוי תפלה מעליא, דלא בעינן אלא לשון תחנונים בלבד.

והכי

תחנונים – כגון "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה. אבל אם

אינו רגיל – הויא סיום תפלתו כעקירה, אפילו לא עקר. כמשוי – והיינו לשון "קבע",

חוק קבע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי. מי שאינו יכול – לכוין לבו

לשאלו צרכיו. לחדש בה דבר – בבקשתו, והיינו לשון קבע – כיום כן אתמול כן

מחר. דילמא מטרידנא – שמא טעה, ולא

אדע לחזור למקום שהפסקתי. שאינו מתפלל

עם דמדומי חמה – והיינו לשון "קבע" –

תפלתו עליו חוק קבע לצאת ידי חובה, ואינו

מקפיד לחזר אחר שעת מצוה ועת רצון. עם

דמדומי חמה – תפלת "יציר" עם הניח החמה,

ותפלת המנחה עם שקיעת החמה. ייראוך עם

שמש – זו תפלת "יציר". ולפני ירח – זו

מנחה. לייטי כמערבא – על מי שמשתה

תפלת המנחה עד דמדומי חמה, שמא תטרף

לו השעה על ידי אתוס ועבר הזמן. בכל פרשת

העבור וכו' – כמו פרישת העבור. אפילו

בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה באשה

עוברה – והכי משמע בכל עניני פרישת

העבור כגון עברה בעברה. יהיו כל צרכיהם

– גלים לפניה לרחם עליהם. אפילו בשעה

שהם עוברים – ולשון פרשת העבור – שחן

פורשין לעבירה. עשה רצונך בשמים – שאין

שם חטא. ואין רצונך עליהם אלא לטוב,

ועבור לתחנונים על רצונך. ותן – להם

ליראוך. נחת רוח – שלא יתערבב רוחם על

ידי הבריות, כגון כי ידי ידות ולסטים. והטוב

בעיניך עשה – אתה להם. ודוגמא זו מצינו

בספר שופטים (י): "ויאמרו בני ישראל חטאנו

עשה אתה לנו כטוב (כטוב) וככל הטוב בעיניך אך

הצילנו" וגו'. שועת – לשון גניחה יותר

מתפללה. ודעתם קצרה – ואינו יודעים

לפרש צרכיהם. לא תרתח ולא תחטי – לא

תכעס, שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא. לא

תריו – לא תשתכר בין. המלך – טול רשות.

לישתף

דוקא ביחיד, אבל בצבור אינו חזר מפני ששומעה משליח צבור. מיהו, צריך לדרוק מפי החזן כל אות ואות של תפלה אף על פי שהוא בקי, דהא אמרין בראש השנה

(לד,ב) כשם שמוציא את שאינו בקי – כך מוציא הבקי. ואף על גב דאמרין הנה: לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשרו, משום דאניס וטרידי אבל טעה – לא, ש

לומר: היינו שלא התפלל כלל, אבל היכא שהתפלל כבר – לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל. והוא הדין לכל דבר שמחזירין אותו אי חדר שמע ליה משלחא דצבורא

מראש ועד סוף – נפיק, והרב רבינו מאיר פסק: דוקא שכח להזכיר של ראש חדש, אבל שכח ברכה שלמה – מחזירין אותו, ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור. **איכא**

דאמרי אמר רב נחמן וכו' – רב אלפס פסק כאיכא דאמרי, דברגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו – אינו חזר לראש, ואם אינו רגיל – גם כי לא עקר רגליו – חזר

לראש, ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו "אלהי נצור לשוני" – חזר לראש.

כל שאינו יכול לומר תחנונים – פירש רבינו תנא: דאם יכול לומר לשון תחנונים, אפילו עליו כמשה – הוי תפלה מעליא, דלא בעינן אלא לשון תחנונים בלבד.

והכי

תחנונים – כגון "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה. אבל אם

אינו רגיל – הויא סיום תפלתו כעקירה, אפילו לא עקר. כמשוי – והיינו לשון "קבע",

חוק קבע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי. מי שאינו יכול – לכוין לבו

לשאלו צרכיו. לחדש בה דבר – בבקשתו, והיינו לשון קבע – כיום כן אתמול כן

מחר. דילמא מטרידנא – שמא טעה, ולא

אדע לחזור למקום שהפסקתי. שאינו מתפלל

עם דמדומי חמה – והיינו לשון "קבע" –

תפלתו עליו חוק קבע לצאת ידי חובה, ואינו

מקפיד לחזר אחר שעת מצוה ועת רצון. עם

דמדומי חמה – תפלת "יציר" עם הניח החמה,

ותפלת המנחה עם שקיעת החמה. ייראוך עם

שמש – זו תפלת "יציר". ולפני ירח – זו

מנחה. לייטי כמערבא – על מי שמשתה

תפלת המנחה עד דמדומי חמה, שמא תטרף

לו השעה על ידי אתוס ועבר הזמן. בכל פרשת

העבור וכו' – כמו פרישת העבור. אפילו

בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה באשה

עוברה – והכי משמע בכל עניני פרישת

העבור כגון עברה בעברה. יהיו כל צרכיהם

– גלים לפניה לרחם עליהם. אפילו בשעה

שהם עוברים – ולשון פרשת העבור – שחן

פורשין לעבירה. עשה רצונך בשמים – שאין

שם חטא. ואין רצונך עליהם אלא לטוב,

ועבור לתחנונים על רצונך. ותן – להם

ליראוך. נחת רוח – שלא יתערבב רוחם על

ידי הבריות, כגון כי ידי ידות ולסטים. והטוב

בעיניך עשה – אתה להם. ודוגמא זו מצינו

בספר שופטים (י): "ויאמרו בני ישראל חטאנו

עשה אתה לנו כטוב (כטוב) וככל הטוב בעיניך אך

הצילנו" וגו'. שועת – לשון גניחה יותר</

ברכות – דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קמא

קודם צאת הירח, שזו תפילת המנחה, דור דוריים – וכן יהיה כל ימי הדורות.

הגמרא דוחה דבריהם משום שדעת בני מערבא אינה כן: ליימי עליה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה – בארץ ישראל קיללו את מי שהתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה. מבארת הגמרא: מאי מעמא, משום שחששו דלמא מיפרפא ליה שעמא – שמא תטרף לו השעה ויאנס, ויעבור זמן מנחה. אם כן אין לבאר שכוונת רבי אליעזר היא שיש להתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה, מפני שיש לחשוש שמא תטרף לו השעה.

במשנתנו מבוארים דברי רבי יהושע שהחולך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה. הגמרא מבארת נוסח תפילה זו. שנינו במשנה: רבי יהושע אומר, המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו', ככל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך, ברוך אתה ה' שומע תפילה.

שואלת הגמרא: מאי – מה הכוונה 'פרשת העבור' משיבה הגמרא: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה ו-כעסו באשה עוברת – כאשר הרה המלאה בעוברה, יהיו כל צרכיהם גלויים לפניך לרחם עליהם.

הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רב חסדא בשם מר עוקבא: איבא דאמרי, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה, יהיו כל צרכיהם גלויים לפניך לרחם עליהם.

הגמרא מביאה ברייתא ובה נוסחאות אחרות של תפילה זו: תנו רבנן, המהלך במקום גדותי חיה ולבסטים – חיות רעות ושוודדים, מתפלל תפלה קצרה. ואיזה היא תפלה קצרה, רבי אליעזר אומר, 'עשה רצונך בשמים ממעל' – עם הנמצאים בשמים שאין שם חטא, עשה כרצונך שאינו אלא לטוב, אך עם הנמצאים בארץ שיש בהם חטאים, עבור על רצונך, ותן נחת רוח ליראיך מתחת, שלא תתערבב רוחם על ידי חיות רעות או שוודדים, והטוב בעיניך עשה להם. ברוך אתה ה' שומע תפלה.

רבי יהושע אומר, כך הוא נוסח התפילה, 'שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

רבי אליעזר ברבי צדוק אומר, כך הוא נוסח התפילה, 'שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

אחרים אומרים, כך הוא נוסח התפילה, 'צרכי עמך ישראל מרובין, אך הואיל ודעתם קצרה, אינם יודעים לפרש כל צרכיהם, על כן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד ברי פרנסתו, ויכל גויה וגויה די מחסורת, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

הגמרא מביאה פסק הלכה לגבי נוסח תפילה זו: אמר רב הונא, הלכה באחרים.

אמר ליה אליהו הנביא לרב יהודה אחיה דרב סלא חסידא – אחיו של רב סלא החסיד, לא תרתח ולא תחטי – לא תבעס ולא תחטא, מפני שמתוך הכעס באים לידי חטא. וכן לא תריו ולא תחטי – לא תשתכר מיין ולא תחטא, מפני שמתוך השכרות באים לידי חטא.

וכשאתה יוצא לדרך, המלך בקונך – טול רשות מבוארך, וצא.

שואלת הגמרא: מאי – מה הכוונה 'המלך בקונך וצא' משיבה הגמרא: אמר רבי יעקב אמר רב חסדא, זו תפלת הדרך, שבה נוטלים רשות לצאת לדרך.

הגמרא מבארת את נוסח תפילת הדרך: ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא, כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך. שואלת הגמרא: מאי – מהי 'תפלת הדרך' משיבה הגמרא: כך הוא נוסח התפילה, 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתוליכני לשלום ותצעידיני לשלום ותסמכני לשלום, ותצילני מבין כל אויב ואויב בדרך, ותשלח ברכה ממעשי ידי, ותתניני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

אביי סובר שיש להתפלל תפילת הדרך בנוסח שונה: אמר אביי, לעולם

והא – ודברי הברייתא אמורים במקרה דאדבר בך – שזנכר לאחר ברכת 'שומע תפלה', ולכן מחזירים אותו.

הגמרא מביאה דין נוסף של רבי תנחום בשם רב אסי לגבי הטועה בתפילתו: אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר רבי יהושע בן לוי, טעה בתפילת ראש חודש, ולא הוכיר של ראש חודש בעבודה – יעלה ויבוא בברכת 'רצה', ונזכר לאחר שסיים את הברכה, קודם שהתחיל 'מודים', חזור לעבודה – ל'רצה', ואומר שם יעלה ויבוא. אם נזכר ששכח כשעומד בהודאה – ב'מודים', חזור לעבודה. אם נזכר ששכח כשעומד ב'שמים שלום', חזור לעבודה, ואם סיים תפילתו, ורק לאחר מכן נזכר ששכח, חזור לראש – לתחילת התפילה.

רב פפא בריה דרב אחא בר אדא נותן תנאי בדברי רבי יהושע בן לוי שאם סיים חזר לראש: אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא, הא דאמרן – מה שנאמר בשם רבי יהושע בן לוי לגבי הטועה בראש חודש שאם נזכר רק לאחר שסיים תפילתו, חזור לראש – לתחילת התפילה, לא אמרן אלא לאחר שעקר רגליו ממקומו, אבל אם לא עקר רגליו, חזור לעבודה ואומר בה 'עלה ויבא'. אמר ליה רבי תנחום, מאן לך הא – מנין לך דין זה. אמר ליה רב פפא, מאבא מרי שמעי לי – שמעתי אותו מאבי מורי, ואבא מרי שמעו מרבי.

רב נחמן בר יצחק מוסיף עוד תנאי: אמר רב נחמן בר יצחק, הא דאמרן – מה שנאמר שאם עקר רגליו חזר לראש, לא אמרן אלא במי שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו לאחר שעוקר ממקומו, אבל הרגיל לומר תחנונים אחר תפילתו לאחר שעוקר ממקומו, חזור לעבודה – ל'רצה', כל זמן שלא סיים לומר את התחנונים, אף אם כבר עקר ממקומו, מפני שכל זמן שלא סיים את התחנונים הרי זה כאילו לא סיים תפילתו.

הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רב נחמן בר יצחק: איבא דאמרי, אמר רב נחמן בר יצחק, הא דאמרן – מה שנאמר דבי לא עקר רגליו – שכל זמן שלא עקר ממקומו, חזור לעבודה, לא אמרן אלא במי שרגיל לומר תחנונים אחר תפילתו לפני שעוקר ממקומו, אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו, חזור לראש אף שלא עקר ממקומו, מפני שבסיום תפילתו הרי זה כאילו עקר ממקומו.

הגמרא מבארת את דברי רבי אליעזר במשנתנו שהעושה תפילתו קבע, אין תפילתו נושאת חן לפני הקדוש ברוך הוא. שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר, העושה תפלתו קבע וכו' אין תפילתו תחנונים.

שואלת הגמרא: מאי – מה הכוונה 'קבע'. מבארת הגמרא: אמר רבי יעקב בר אבדי אמר רבי אושעיא, כל שתפלתו דומה עליו במשאו – כל מי שמרגיש שהתפילה היא כמשא כבד ומתפלל אותה רק כדי לצאת ידי חובה.

ביאור נוסף: ורבנן אמרי, כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים – בנחת, כמי שמבקש רחמים.

ביאור נוסף: רבא ורבי יוסף דאמרי תריןיהו – שאמרו שניהם, כל שאינו יכול לחדש ביה דבר – מי שאינו יכול לחדש כלום בבקשתו, אלא מתפלל בנוסח קבוע בכל יום.

רבי זירא דוחה דבריהם: אמר רבי זירא, מאן יכולנא לחדושי בה מילתא – אני יכול לחדש בתפילתי דבר, ומסתפינא דלמא מסרידנא – אך ירא אני שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי, ולכן איני מחדש בה, ואם כן אין לבאר שכוונת רבי אליעזר היא שיוסיף ויחדש בתפילתו, מפני שיכול לבוא לידי טעות.

ביאור נוסף: אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין דאמרי תריןיהו, כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה – בזמן שהחמה אדומה ברכיע, כלומר שאינו מתפלל שחרית עם הנץ החמה, ומנחה סמוך לשקיעת החמה, שבזמנים אלו החמה אדומה, דאמר רבי חייא אמר אמר רבי יוחנן, מצוה להתפלל שחרית ומנחה עם דמדומי חמה, ואמר רבי זירא מאי קראה – מאיזה מקרא למדים שיש להתפלל שחרית עם הנץ החמה ומנחה סמוך לשקיעתה, שנאמר (תהלים עב ה) 'ייראהו' – יעמדו לפניך בתפילה עם שמש, זו תפילת שחרית, ולפני ירח –

לִישְׁתָּף אִינִישׁ נִפְשִׁיהָ בְּהָרִי צִבּוּרָא – יכלול אדם עצמו יחד עם
 הציבור, ויתפלל בלשון רבים, מפני שמתוך כך תפילתו נשמעת.
 שואלת הגמרא: הִכִּי נִימָא – איך יאמר את נוסח התפילה בלשון
 רבים. משיבה הגמרא: 'הִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ
 לְשָׁלוֹם' וכו'.
 הגמרא מבארת את דיני תפילת הדרך. שואלת הגמרא: אֵימָת מְצִלִי
 – מתי יש להתפלל תפילת הדרך. משיבה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יַעֲקֹב,
 אִמֵּר רַב חֲסֵדָא, מִשְׁעָה שְׁמַחְלָךְ בְּדָרְךָ – החל משעה שיצא לדרך.
 שואלת הגמרא: עַד כַּמָּה – עד איזה מרחק מתחילת הדרך יכול
 להתפלל תפילת הדרך. משיבה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יַעֲקֹב, אִמֵּר רַב
 חֲסֵדָא, עַד פָּרָסָה.
 שואלת הגמרא: וְהִכִּי מְצִלִי לָהּ – ואיך מתפלל את תפילת הדרך.
 משיבה הגמרא: רַב חֲסֵדָא אִמֵּר, יֵשׁ לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ כִּשְׁהוּא מְעוּמָה,
 רַב שֵׁשֶׁת אִמֵּר, אִפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ אִפְּלִי כִּשְׁהוּא מְחֻלָּה.
 הגמרא מביאה מעשה ברב חסדא ורב ששת לגבי צורת התפילה: רַב
 חֲסֵדָא וְרַב שֵׁשֶׁת הָיוּ קְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא – היו הולכים בדרך, קָם רַב
 חֲסֵדָא וְקָא מְצִלִי – נעמד רב חסדא והתפלל תפילת הדרך כשהוא
 מעומד, כשיטתו. אִמֵּר לִיה רַב שֵׁשֶׁת לְשִׁמְעִיה – שאל רב ששת
 (שהיה עיור) את שמשו, מֵאֵי קָא עָבִיד – מזה עושה רב חסדא. אִמֵּר
 לִיה, קָאִי וּמְצִלִי – עומד ומתפלל תפילת הדרך. אִמֵּר לִיה רַב שֵׁשֶׁת,
 אוֹקְמָן נָמִי לְרִידִי וְאֶצְלִי – העמד גם אותי ואתפלל תפילת הדרך
 בעומד, מפני שנאמר 'מִהְיוֹת טוֹב אֶל תִּקְרָא רַע' – מאחר שיש
 ביכולתך לעשות מצוה מן המובחר, עשה כן ולא תהיה נקרא איש
 רע. ואם כן, הואיל ואני יכול לעמוד ולהתפלל, שהרי חברי ההולכים
 עימי עומדים, אתפלל מעומד ולא אקרא רע ללכת ולהתפלל, אף על
 פי שמוותר לעשות כן.
 לאחר שהתבאר דיני תפילת 'הבינו' (לעיל בט.) ודיני תפילה קצרה
 (לעיל בט.), הגמרא מבארת את ההבדלים ביניהם. שואלת הגמרא: מֵאֵי
 אִיבָא – איזה הבדל יש בין תפילת 'הבינו' לתפילה קצרה. משיבה
 הגמרא: בתפילת 'הבינו' בְּעֵי לְצִלּוּנִי תִּלְתָּ קְמִייתָא וְתִלְתָּ
 בְּתִרְיִיתָא – צריך להתפלל שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות
 אחרונות, וְכִי מְטִי לְבִיתִיהָ לֹא בְּעֵי לְמַהֲרָ לְצִלּוּנִי – וכאשר מגיע
 לביתו אינו צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלמה. אבל בתפילה
 קְצֵרָה לֹא בְּעֵי לְצִלּוּנִי לֹא תִּלְתָּ קְמִייתָא וְלֹא תִּלְתָּ בְּתִרְיִיתָא – לא
 צריך להתפלל לא שלש ברכות ראשונות ולא שלש ברכות
 אחרונות, וְכִי מְטִי לְבִיתִיהָ בְּעֵי לְמַהֲרָ לְצִלּוּנִי – וכאשר מגיע
 לביתו צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלמה, לפי שלא התפלל כלום
 מתפילת שמונה עשרה. מוסיפה הגמרא הבדל נוסף: (וְהִלְכְתָּא) את
 תפילת 'הבינו' יש להתפלל רק כשהוא מְעוּמָה, ואילו תפילה קצרה
 אפשר להתפלל בִּין מְעוּמָה בִּין מְחֻלָּה.
 הגמרא מבארת את אופן תפילת שמונה עשרה לגבי רוכב על
 החמור. שנינו במשנה: הָיָה רֹכֵב עַל הַחֲמֹר וְכוּ', יֵרֵד וְיִתְפַּלֵּל, וְאִם
 אֵינוּ יָכוֹל לֵירֵד יַחְזִיר אֶת פָּנָיו.
 תָּנוּ רַבָּנָן, הָיָה רֹכֵב עַל הַחֲמֹר וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, אִם יֵשׁ לוֹ מִי
 שִׂיאָחוֹ אֶת הַחֲמֹר, יֵרֵד לְמִטָּה מִהַחֲמֹר וְיִתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא, יֵשֵׁב
 בְּמִקְוָמוֹ עַל הַחֲמֹר וְיִתְפַּלֵּל. רַבִּי אוֹמֵר, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – בין אם
 יש מי שיאחז את חמורו, ובין אם אין מי שיאחז את חמורו, יֵשֵׁב
 בְּמִקְוָמוֹ עַל הַחֲמֹר וְיִתְפַּלֵּל, לִפִּי שֵׁאֵם יֵרֵד מִהַחֲמֹר אִין דַּעְתּוֹ
 מִיּוֹשְׁבַת עָלָיו, מִחַמַּת שְׁמֹתָעֵכָּ בְּדָרְךָ.
 הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה: אִמֵּר רַבָּא, וְאִיתִּימָא רַבִּי
 יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, הִלְכָה בְּרַבִּי, וְאִם יֵשׁ מִי שִׂיאָחוֹ אֶת הַחֲמֹר, לֹא
 יֵרֵד מִהַחֲמֹר.
 שנינו במשנה, שמי שאינו יכול לרדת מהחמור יש לו להחזיר את פניו
 כנגד ירושלים. הגמרא מביאה ברייתא המבארת לאיזה כיוון יש
 להתפלל כשעומד במקומות שונים: תָּנוּ רַבָּנָן, סוּמָא – עיור, וְמִי
 שֹׁאֵינוּ יָכוֹל לְכוּן אֶת הָרוּחוֹת – ומי שאינו בקי בכיווני רוחות השמים,
 ולא יודע לכיוון את פניו כנגד ארץ ישראל, יָכוֹן לְבֹו כְּנֶגְדָא אֲבִיו
 שְׁבַשְׁמִים, שְׁנֵאמֵר בְּתִפְלַת שְׁלֹמָה (מלכים א' ח מד) 'וְהִתְפַּלֵּל אֶל ה'.

ממשיכה הברייתא ומבארת את הדין במי שהוא בקי בכיווני רוחות
 השמים: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּתִפְלָה בְּחוּצָה לְאַרְצָא, יָכוֹן אֶת לְבֹו כְּנֶגְדָא
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמֵר (שם ח מד) 'וְהִתְפַּלֵּל אֶלֶיךָ דָּרָךְ אֶרְצָא'. הָיָה
 עוֹמֵד בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל יָכוֹן אֶת לְבֹו כְּנֶגְדָא יְרוּשָׁלַם, שְׁנֵאמֵר (שם ח מד)
 'וְהִתְפַּלֵּל אֶל ה' דָּרָךְ הָעִיר – פְּנוּם לְצַד יְרוּשָׁלַם, אִשְׁרֵי בְּתִרְיָא'.
 הָיָה עוֹמֵד בְּיְרוּשָׁלַם, יָכוֹן אֶת לְבֹו כְּנֶגְדָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאמֵר
 (דברי הימים ב' ו' לב) 'וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה'. הָיָה עוֹמֵד בְּבֵית
 הַמִּקְדָּשׁ, יָכוֹן אֶת לְבֹו כְּנֶגְדָא בֵּית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים, שְׁנֵאמֵר (מלכים
 א' ח לה) 'וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַמִּקְדָּשׁ הַזֶּה'. הָיָה עוֹמֵד בְּבֵית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים
 יָכוֹן אֶת לְבֹו כְּנֶגְדָא (בית) הַכְּפֹּרֶת שֶׁבְּקוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים. הָיָה עוֹמֵד
 מִחוּצָה לְבֵית הַכְּפֹּרֶת – בית קדשי הקדשים, יִרְאֶה עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ
 הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַכְּפֹּרֶת.
 נִמְצָא שֶׁהָעוֹמֵד בְּחוּצָה – ממזרח לבית המקדש, מְחֻזֵּר פָּנָיו
 לְמַעֲרָב, וְהֵינּוּ לְכוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָעוֹמֵד בְּמַעֲרָב – ממערב לבית
 המקדש, מְחֻזֵּר פָּנָיו לְמִזְרָח, הָעוֹמֵד בְּדָרוֹם, מְחֻזֵּר פָּנָיו לְצָפוֹן,
 וְהָעוֹמֵד בְּצָפוֹן, מְחֻזֵּר פָּנָיו לְדָרוֹם, נִמְצָא כֹל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם
 שֶׁהֵם, מְכוּוֹנִין אֶת לְבָם בְּתִפְלָתָם לְמִקְדָּשׁ אֶחָד.
 אִמֵּר רַבִּי אֲבִי, וְאִיתִּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַבִּי אֲבִינָא,
 מֵאֵי קְרָחָה – היכן נרמז דין זה בכתוב. שנאמר (שיר השירים ד' ד),
 'כְּמִגְדָּל דָּוִיד צֹאנֶךָ, בְּנוֹי לְחִלְפִיּוֹת', ויש לדרוש פסוק זה לגבי בית
 המקדש, 'לחפיות' היינו תל – [הר] שֶׁכָּל פְּנוֹתָם פְּנוּ – פְּנוּם אֵלָיו
 בתפילתם, הרי שיש לפנות בשעת התפילה לצד בית המקדש.
 הגמרא מבארת דין המשכים ויוצא לדרך קודם שהאיר היום: אֲבוּהָ
 דְשִׁמְוֵאל – אביו של שמואל ולוי, כִּי הָיוּ בְּעוֹ לְמִיפָק לְאוֹרְחָא –
 כאשר היו רוצים לצאת לדרך, הָיוּ מְקַדְּמִי וּמְצִלִי – היו מקדימים
 ומתפללים קודם שהאיר היום, ואחר כך יוצאים לדרך, וְכִי הָיָה מְטִי
 – וכשהיה מגיע זמן קריאת שמע, קָרוֹ אוֹתָהּ.
 מבררת הגמרא: כַּמָּאן – כדעת מי סברו כשהגו כן. מבארת הגמרא:
 כִּי הָאִי תָנָא דְתַנְיָא – כתנא זה ששנה בברייתא, הִשְׁכִּים כְּדִי לְצַאת
 לְדָרָךְ בְּרַגְלִיו, מְבִיאִין לוֹ קוֹדֶם שִׁיּוּצָא שׁוֹפָר וְתוֹקֵעַ בוֹ, לְוֹלָב
 וּמְנַעֵנֵעַ אוֹתוֹ, מְגִלָּה וְקוֹרָא בָּהּ – וקורא אותה, ומתפלל קודם
 שיוצא, וּבִשְׁנֵינֵי זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע קוֹרָא אוֹתָהּ. וְכִן אִם הִשְׁכִּים כְּדִי
 לֵישֵׁב בְּקֶרֶן אוֹ בְּסַפִּינָה שֶׁאֵינוּ יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל בָּהֶם אֵלָא כִּשְׁהוּא
 יוֹשֵׁב, מִתְפַּלֵּל קוֹדֶם שִׁיּוּצָא, וּבִשְׁנֵינֵי זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע קוֹרָא אוֹתָהּ.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אוֹמֵר, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – בין אם יוצא לדרך
 ברגליו, ובין אם יוצא לדרך בקרון או בספינה, אֵינוּ מְקִידִים לְהִתְפַּלֵּל
 קוֹדֶם שִׁיּוּצָא, אֵלָא קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל – ימתין עד שיגיע
 זמן קריאת שמע בעודו בדרך, יקראנה ואחר כך יתפלל, כְּדִי שִׁיְסַמֵּךְ
 גְּאוּלָּה שֶׁבְּבִרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לְתַפְלָה, וְאִם יִתְפַּלֵּל קוֹדֶם שִׁיּוּצָא,
 נִמְצָא שֶׁאֵינוּ סוּמְךָ גְּאוּלָּה לְתַפְלָה.
 הגמרא מבארת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: כַּמָּאִי קְמִיפְלָגִי –
 מהו יסוד מחלוקתם של חכמים ורבי שמעון בן אלעזר. משיבה
 הגמרא: מֵר כְּבֹר – חכמים סברו, שֶׁתְּפִלָּה מְעוּמָה עֲדִיף יוֹתֵר
 מלסמוך גאולה לתפילה, מפני שכך יכול לכוין את ליבו טוב יותר
 במבהלך, ולכן נקטו שיש להקדים ולהתפלל בביתו במעומד קודם
 שיוצא, ולא להתפלל כשהוא מהלך בדרך, או כשהוא יושב בקרון
 או בספינה, אף שמחמת כן אינו סומך גאולה לתפילה. וְמֵר – ורבי
 שמעון בן אלעזר כְּבֹר, דְּמִסְמָךְ – שלסמוך גאולה לתפילה עֲדִיף
 יותר מתפילה מעומד, ולכן נקט שיש להתפלל בדרך כשהוא מהלך,
 או כשהוא יושב בקרון או בספינה, ולסמוך גאולה לתפילה.
 הגמרא מביאה מנהגים שונים בענין זה: מֵרִירָא וְמֵר זוּמְרָא שְׁהִיוּ
 דְרַשְׁנִים בְּמִקְוֹמוֹתֵיהֶם, הָיוּ מְכַנְפִי כִּי עֲשֶׂהָ בְּשִׁפְתָא דְרִנְיָא – היו
 אוספים עשרה אנשים בשבתות שקודם הרגלים שדורשים בהם בבית
 המדרש, וּמְצִלּוֹ, וְהָדָר נִפְקִי לְפָרְקָא – והיו מתפללים תחילה, ורק
 לאחר מכן היו הולכים לדרוש את משנתם.
 רַב אֲשִׁי שְׁהִיהָ רֹאשׁ יְשיבָה בְּמִתָּא מְחִסָּא, מְצִלִי בְּהָרִי צִבּוּרָא
 בְּיָחִיד מִיּוֹשֵׁב – היה מתפלל ביחידות בשעה שהציבור פרשו
 להתפלל אחד אחד, כִּי הָיָה אֲתִי לְבִיתִיהָ – כשהגיע לביתו לאחר

ברכות. פרק רביעי - תפלת השחר דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קמג

תוספות

והיכי מצלי לה - אתפלת הדרך קאי. ורב ששת אמר אפילו מהלך. וקיימא לן
כרב ששת. ומידה. בתוספות פסק הרב רבינו יוסף כרב חסדא. וכן רב אלפס
פירש. דרב חסדא עדיפא ליה טפי.
מא' איכא בין הבינו לתפלה קצרה - תימנה: לימא דאיכא בנייהו. דתפלה קצרה
אינו מתפלל אלא במקום סכנה, ו"הבינו"
מתפלל אפילו שלא במקום סכנה! ויש לומר
דחבי קא בעי: מאי בנייהו, כל אחד במקומו,
תפלה קצרה במקום סכנה, ו"הבינו" שלא
במקום סכנה.
הלכה כרבי - שלא ירד למטה. ואפילו
שלא במקום סכנה. ואפילו במהלך
מתפלל, ואינו צריך להחזיר פניו כנגד
ירושלים.
היה עומד בחוץ לארץ יכוין כנגד ארץ
ישראל - ולא גרסין "לבר", דאפניו
קאי, בדקתני סיפא: היה עומד במזרח מחזיר
פניו למערב.
לתלפיות תל שכל פיות פונים בו - וכדך
שמעתתא קיימא לן. וכן מסקנן
ב"לא יחפור" (בבא בתרא כהג). דקאמה:
אתון דקיימתון לצפונא דארץ ישראל -
אדרימו". ולא כהני אמוראי דלעיל (שם)
דפליגי אי השכינה במזרח או במערב. עכשיו
אנו במערבה של ארץ ישראל, על כן אנו
פונים למזרח.
אבזה דשמואל ולוי חזו מקדמי ומצלו -
פירש רש"י: קודם עמוד השחר. ולא
נראה, דאם כן לא היו יוצאים בו כלל. דענין
אינו יוסף לכך נראה בפירוש רבינו דנחמיה
דמשעלה עמוד השחר קאמר, והווי מקדמי
קודם הונן החמה קאמר. ועדיין אינו עיקר זמן
תפלה. **מסמך** גאולה לתפלה עדיף -
מלתפלת מעמוד, והכי פסקי בהלכות גדולות
הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. ומשמע
דשמונה עשרה ברכות מותר להתפלל בדרך
במהלך, ואין צריך לעמוד. ואם תאמר: ומאי
שנא מ"הבינו", דמסקינן לעיל דמעמוד דוקא?
יש לומר: דשאני "הבינו" שהיא קצרה, ואין
כאן בטול דרך כל כך כמו בשמונה עשרה
ברכות. ועוד פירש הרב רבינו מאיר: דהבא כי
חדר לביתיה מצלי מעמוד, כדאמרין בסמוך:
רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחד מיושב כדי
לקרות קריאת שמע בשעתה. וכי הדר לביתיה
מצלי מעמוד. ורבינו חננאל פסק כאבזה
דשמואל ולוי. ומידה, דקאמר רב אשי "לא
חזינן לרבנן קשישי דאבזי רבי", משמע
דאין הלכה כמותם.

הכי

לישתה נפשיה - אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים, שמתוך כך
תפלתו נשמעת. **עד כמה** - זמנה להתפלל. **עד פרסה** - אבל לא לאחר שהלך פרסה.
ובהלכות גדולות מפרש: עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל - עד פרסה. אפילו
אין לו לילך אלא עד פרסה, אבל דרך פחות מפרסה - אין צריך להתפלל תפלה זו. רב
ששת - מאור עינים הוה. מהויות טוב אל
תקרא רע - והאיל ואני יכול להתפלל
מעומד, שהרי חברתי עומדת, לא אקרא "רע"
להתפלל מהלך, ואף על פי שמתור. **וכי מטי**
לביתיה בעי מהדר לצלווי - שהרי לא
התפלל כלום מתפלת שמונה עשרה. שאין
דעתו מיושבת עליו - קשקה עליו עכב
הדרך. **לכוין את הרוחות** - לצד ארץ
ישראל; כדבעינן למימר תל שהכל פונים בו.
אחורי בית הכפורת - במערב העזרה היו
אחת עשרה אמה חצר מכותל בית קדשי
הקדשים לכותל מערבי של עזרה, והעומד שם
מחזיר פניו לבית הכפורת למזרח. הווי מקדמי
- קודם היום. בקרון ובספינה - איכא
בעתותא דמיא. **קורא קריאת שמע** - ימתן
עד שיגיע זמן קריאת שמע ויקראה, ואחר כך
יתפלל. **תפלה מעומד עדיף** - שיכול לכוין
את לבו. לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד
בביתם, שלא יעטרו להתפלל בדרך במהלך.
בשנתא דרגלא - שלפני פסח ועצרת וסוכות.
ומירמר בעירו ומר וזוטרא בעירו, היו
הדרשנים. ושחרית היו העם הולכים לבית
המדרש, ושמעו זמן קריאת שמע, - קורין,
והדרשין דורש, והעם שנשמעים ומתפללים אש
איש לבדו. ולכן, הווי מאספין להם עשרה
שחרית קודם שילכו לבית המדרש וקורין
קריאת שמע ומתפללים בסמיכת גאולה
לתפלה, והדר נפקי לפרקא דרשי. ומצלי
בהדי צבורא - לא גרסין. **רב אשי** - היה
ראש ישיבה במתא מחסא דירוש. והוא לא
היה מתפלל קודם בית המדרש, אלא כשמגיע
זמן קריאת שמע לחוש הרבה יחד למתורגמן
העומד לפניו, ובעיד שהמתורגמן משמיע
לרבים הוא קורא את "שמע", וסומך גאולה
לתפלה ומתפלל מיושב. שלא היה רוצה
לצאת, שלא להטריח את הצבור לקום מפניו.
בהדי צבורא - בשעה שהצבור נשמעין
ומתפללין. אי נמי בהדי צבורא - כמו שהוא
יושב בתוך הצבור, כלומר: שאינו יוצא. וכי
הוה אתי לביתיה חזר ומתפלל מעומד לכוין
את לבו. **טריחא לי מילתא** - לאחר בית
המדרש נשאלת. ולעבד **מר כאבזה**
דשמואל ולוי - שמתפללין קודם היום בביתם
מעומד, ולא תצטרך לשתי תפלות. ומשום
מסמך נאולה לתפלה, כיון דמצלו קודם
קריאת שמע - לא קפדי. לא חזינן להו לרבנן
קשישי מינן דעבדי הכי - שיקדימו תפלה
לקריאת שמע. הלכך: רב דמתמן מתפלל עד
זמן קריאת שמע, מצוה לסמוך תפלה אחר
נאולה, לפיכך מתפלל מיושב במקומו. ולפי
שאין דעתו מיושבת עליו כל כך - צריך
לחזור ולהתפלל בביתו. **משנה אין תפלת**
המוספין אלא בחבר עיר - לא תקנה אלא
בצבור. "חבר עיר" - חברת העיר, אבל לא
ליחיד. משום - של רבי אלעזר בן עזריה. כל
מקום בו - ובגמרא פריך: היינו תנא קמא
אליבא דרבי אלעזר בן עזריה. **גמרא יחיד**
שלא בחבר עיר - יחיד הדר בעיר שאין שם
עשרה, לתנא קמא אליבא דרבי אלעזר דאמר
לא תקנה אלא בעשרה - יחיד זה פטור,
ולרבי יהודה אין יחיד פטור אלא במקום
עשרה, ששליח צבור פטור.
בגורדא

הכי גרסין: **אין** הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה - אלא הלכה כרבנן. וכן פסק רבינו חננאל. דלחכי מייתי רבי אמי ורבי אסי שהיו מתפללים ביחד כרבנן בני עמודי דגרסי, לאשמעין דהלכה כרבנן. **והתניא** טעה ולא הזכיר של ראש חדש בערבית אין מחזירין אותו - לא גרסין ליה. דהא אמרין בסמוך טעה ולא הזכיר של ראש חדש - אין מחזירין אותו, לפי שאין מקדישין בו. אי נמי: אי איתא - אגב אורינא נקט ליה.

כמה ישהה בין תפלה לתפלה - כגון: אם שטעה ורצה להתפלל שנית, וכן בין תפלת שחרית לתפלת המוסף. **כדי** שתתחולל דעתו עליו - ומפרש בירושלמי דהיינו כשילך ארבע אמות. **לפי** שאין מקדישין את החדש בו - פירש לעיל בירש פרקין (כו,א): מה שמקדישין ותיפוק ליה משום רשותו משום דהיינו דוקא לעשות מצוה אחרת עוברת. ויש מפרשים: דוקא בלילה ראשונה אין מחזירין אותו - לפי שאין מקדישין החדש בלילה, אבל בלילה שניה מחזירין אותו - שכבר מקדיש מיום שלפניו. ולא נראה לחלק.

מסתברא מילתא דרב בחדש מלא - כלומר: שהיה אותו שלפניו מלא, דאז יכול לאומרה בערבית של מחר שהוא עיקר. והיה אומר הרב רבינו יצחק: לכך דבר שאמרנו חכמים "אין מחזירין אותו" - כגון יעלה ויבא בערבית ועל הנסים - לא מיבעיא אם עקר רגליו ופתח בברכה שלאחריה - דאין מחזירין אותו, אלא אפילו לא עקר אלא שסיים אותה ברכה שתקנו בה לאומרה - אין מחזירין אותו. ולא נהירא לרבינו אלחנן, דהא חזינן בברכת המזון דאזכור שאמרנו חכמים מחזירין. וגם אותן שאין מחזירין - שוין, והכא דלא עקר רגליו, כדאמר לקמן (מט,א) אם שכח של שבת וסיים הברכה כולה ועדיין לא התחיל בברכת "הטוב והמטיב" - אומר "ברוך אשר נתן שבתות למנוחה" כו'. וקאמר נמי התם: אם טעה ולא הזכיר של ראש חדש קודם שעקר רגליו, דהיינו קודם שיתחיל ברכת "הטוב והמטיב" דאותה קורא "עקר רגליו", אומר: "ברוך אשר נתן ראשי חדשים" וכו'. אלמא: היכא דלא עקר - אלו ואלו שוין, ואם עקר רגליו שהתחיל בברכת "הטוב והמטיב" של שבת - חזר לראש, ושל ראש חדש - מעות לא יוכל לתקן, והכי נמי: יחזור באותה ברכה, אם לא התחיל בברכה שלאחריה. ומיהו, אין ראייה מהתם, דשאני התם בברכת המזון שכבר בירך שלש ברכות, וברכת "הטוב והמטיב" לאו דאורייתא היא. עכ"ל. עכ"ל. וכן אין מחזירין אותו לגמרי כי אין דומה שם הפסק כן. ואין להביא ממנו ראייה לשמונה עשרה ברכות, דאם יחזירוהו בברכה שאין לו לחזור - הוי כמו הפסקה. ועוד, דאין להביא ראייה לכאן, דאם היית אומר היכא שלא עקר רגליו בשמונה עשרה ברכות שהיה לו לחזור - אם כן היה צריך לחזור ל"רצה", ואין זה הגון. ומיהו, אומר רבינו יצחק, דראה את רבינו חננאל דהכא דלא עקר רגליו חזר ל"רצה", אפילו בדברים שאין מחזירין, כגון "על הנסים", וכן עמא דבר.

הדרן עלך תפלת השחר

אל תקרי בחדרת אלא בחדרת - תימנה:

אמאי לא מוכח בהדיא מדכתוב בתריה "חילו מלפניו כל הארץ" ויש לומר: היינו קרא דכתיב במזמור "הבו לה' בני אלים", ומההוא קרא בעי להוכיח במסכת מגילה

(ז,ב) שאומרים אבות וגבורות וקדושת השם, ושמונה עשרה ברכות תקנו כנגד האזכורות. ומשום הכי דייק מאותו קרא שכתוב באותה פרשה אבל אותו "דחילו" וגו' אינו

כתוב באותה פרשה.

בנהרדעא, **לכר מההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא למתא**, ו**אמרירו רבנן ולא צלו, וצלי לי ביחיד, והוא יחיד שלא בחרב עיר. ותיב רבי חנינא קרא קמיה דרבי ינאי, ותיב וקאמר: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה. אמר ליה: פוק קרא קראיך לברא! דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה. אמר רבי יוחנן: אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי. אמר ליה רבי ירמיה לרבי יורא: ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה, ולכסוף כוון דעתיה? אמר ליה: הוי מאן גברא רבא דקמסחיד עליה! רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהווי להו תליסר בי כנישתא כמפריא, לא הווי מצלו אלא ביני עמודי היכא דהווי גרסי. איתמר, רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה. רבי חיאי בר אבא צלי והדר צלי. אמר ליה רבי יורא: מאי טעמא עבדי מר הכי? אילימא משום דלא כוון מר דעתיה - והאמר רבי אלעזר: לעולם ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכזין את לבו - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל! - אלא דלא אדבר מר דריש ירחא. והתניא: טעה ולא הזכיר של ראש חדש בערבית - אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית, בשחרית - אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוסף, במוסף - אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה! - אמר ליה: לאו איתמר עליה, אמר רבי יוחנן, בצבור שגו. כמה ישהה בין תפלה לתפלה? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: כדי שתתחולל דעתו עליו, וחד אמר: כדי שתתחולל דעתו עליו. ומאן דאמר "כדי שתתחולל דעתו עליו" - דכתיב: "ואתחנן אל ה'". ומאן דאמר "כדי שתתחולל דעתו עליו" - דכתיב: "ויחל משה". אמר רב עזרובי אמר רב: טעה ולא הזכיר של ראש חדש ערבית - אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדישין את החדש אלא ביום. אמר אמימר: מסתברא מילתא דרב בחדש מלא, אבל בחדש חסר - מחזירין אותו. אמר ליה רב אשי לאמימר: מכדי רב טעמא קאמר, מה לי חסר ומה לי מלא! אלא, לא שגא.**

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוחזין שעה אחת, ומתפללין, כדי שיכוננו לבם לאביהם שבשמים. אפילו המלך שואל בשלום - לא ישיבנו, ואפילו נחש פרוך על עקבו - לא יפסיק. **גמרא** מנא הני מילי? אמר רבי אלעזר, דאמר קרא: **"והיה מרת נפש"**. - ממאי? דילמא חנה שאני, דהווי מריא לבא טובא! אלא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מהכא: **"ואני פרב חסדך אבוא ביתך אשתתוה אל היכל קדשך ביראתך"**. - ממאי, דילמא דוד שאני, דהווי מצער נפשיה ברחמי טובא! - אלא אמר רבי הושע בן לוי, מהכא: **"השתחוה לה' בהדרת קדש"**, אל תקרי "בהדרת" אלא "בחדרת". - ממאי? דילמא לעולם אימא לך, "הדרת" ממש, כי הא דרב יהודה הוה מצוין נפשיה והדר מצלי! - אלא אמר רב נחמן בר יצחק, מהכא: **"עבדו את ה' ביראה וגילו ברתודה"**. מאי "גילו ברתודה"? - אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה שם תהא רעדה. אבוי הוה יתיב קמיה דרבה, חזיה דהוה קא ברח טובא, אמר: **"גילו ברתודה"** בתיב! אמר ליה: אנא תפילין מנתנא. רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי יורא, חזיה דהוה קא ברח טובא, אמר ליה: **"בכל עצי יהיה מותר"** בתיב! - אמר ליה: אנא תפילין מנתנא. מר בריה דרבינא עבד הילולא לבריה, חזוהו לרבנן דהווי קבדתי טובא, אייתי

משה כוכב ראש - הכנעה. שוחזין שעה אחת - במקום שבאו להתפלל. **גמרא** אשתתוה אל היכל קדשך ביראתך - מתוך יראה. מצוין נפשיה - מקשט עצמו בבגדיו. עבדו את ה' ביראה - תפלה, שהיא לנו במקום עבודה, עשו אותה ביראה. בכל עצי יהיה מותר - כשאדם טמא את עצמו עצב - יזהר לו שבר. דהוה קא ברח טובא - יותר מדאי, ונראה כפורק עול. תפילין מנתנא - הם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי. כסא

אמאי לא מוכח בהדיא מדכתוב בתריה "חילו מלפניו כל הארץ" ויש לומר: היינו קרא דכתיב במזמור "הבו לה' בני אלים", ומההוא קרא בעי להוכיח במסכת מגילה (ז,ב) שאומרים אבות וגבורות וקדושת השם, ושמונה עשרה ברכות תקנו כנגד האזכורות. ומשום הכי דייק מאותו קרא שכתוב באותה פרשה אבל אותו "דחילו" וגו' אינו כתוב באותה פרשה.

ברכות – דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קמה

הראשונה לא הזכרת בתפילתך את ראש חודש ושכחת לומר 'יעלה
 ויבא', וְהִתְנַיָּא לגבי מי שהתפלל בראש חודש וּמָעַה וְלֹא הִזְכִּיר
 בתפילתו את ההזכרה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ 'יעלה ויבא', אם היה זה
 בתפילת ערבית, אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ – אין צריך לחזור ולהתפלל,
 מִפְּנֵי שְׂכִיבֹל לְאוֹמְרָה – את ההוספה 'יעלה ויבא', בְּשַׁחֲרִית, ואם
 שכח להזכיר יעלה ויבא בתפילת שַׁחֲרִית, אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי
 שְׂכִיבֹל לְאוֹמְרָה בְּמוֹסָפִין – שעתיד להזכיר את ראש חודש בתפילת
 מוסף. ואם שכח בְּמוֹסָפִין, כלומר שבמקום לומר את הנוסח של
 מוסף אמר 'אתה חונן וכו'', גַּם אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂכִיבֹל
 לְאוֹמְרָה, בְּמִנְחָה. ואם כן אי אפשר לומר שהטעם שחזרת על
 תפילתך הוא משום ששכחת לומר יעלה ויבא בשחרית, שהרי
 התבאר כברייתא שאין צריך לחזור.
 רבי חייה בר אבא מסביר מדוע חזר על תפילתו: אָמַר לִיה רבי חייה
 בר אבא לרבי זירא, לֹא אִיתְמַר עָלָה – על הברייתא הזו, אָמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, בְּצִבּוֹר שָׁנוּ – שדיון זה הוא רק כשמתפלל בציבור, שכיון
 ששומע את השליח הציבור חוזר על התפילה, יוצא בכך ידי חובתו,
 אבל כשמתפלל ביחידות צריך לחזור. וזו הסיבה שהתפללתי שוב
 תפילת שחרית, משום שתפילתי היתה ביחידות, ובפעם הראשונה
 שכחתי לומר 'יעלה ויבא'.
 הגמרא מבררת לענין מי שהוצרך לחזור ולהתפלל, כמה יש להמתין
 בין התפילות: בְּמָה יִשְׁתָּה בֵּין תַּפְּלוֹת אחת לתפלה שניה. מביאה
 הגמרא שנחלקו בדבר זה רַב הוּנָא וְרַב חֲסֵדָא, חָד אָמַר, שימתין
 עד כְּדִי שֶׁתַּחֲנוּן דַּעְתּוֹ עָלָיו – שתהא דעתו מיושבת ויוכל להתחנן
 לפני ה' בתפילתו השניה, וְחָד אָמַר, שימתין עד כְּדִי שֶׁתַּחֲנוּל
 דַּעְתּוֹ עָלָיו – שתתיישב דעתו ויוכל לחלות פני ה' בתפילתו השניה.
 הגמרא מביאה לימוד לכל שיטה: מֵאַן דָּאָמַר שהשיעור הוא כְּדִי
 שֶׁתַּחֲנוּן דַּעְתּוֹ עָלָיו, למד זאת מִדְּבָרֵינָא (דברים כג) שכשמשא סיפר
 לעם ישראל על תפילותיו שיזכה להכנס לארץ ישראל, אמר
 'וְאַתְחַנֵּן אֵל ה' שהוא לשון תחינה. וּמֵאַן דָּאָמַר שהשיעור הוא כְּדִי
 שֶׁתַּחֲנוּל דַּעְתּוֹ עָלָיו, למד זאת מִדְּבָרֵינָא (שמות לב יא) לענין תפילת
 משה לאחר חטא העגל, 'וַיַּחַל מֹשֶׁה' שהוא לשון חילוי.
 דין מי שטעה בערבית של ראש חודש: אָמַר רַב עֲזַרְיָה אָמַר רַב, מי
 שהתפלל בראש חודש וּמָעַה וְלֹא הִזְכִּיר את ההוספה שֶׁל רֹאשׁ
 חֹדֶשׁ 'יעלה ויבא' בתפילת ערבית, אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ – אינו צריך
 לחזור ולהתפלל שנית, לְפִי שְׂאֵין בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא
 בְּיוֹם – שבזמן שבית דין קידשו את החודש על פי הראיה, לא היו
 מקדשים בלילה אלא רק ביום, וכיון שכן, לכן גם אין להקפיד אם לא
 הזכיר בו את ראש חודש.
 הגמרא מבררת מתי נוהג דינו של רב: אָמַר אַמִּיר, מִסְתַּבְּרָא
 מִילְתָּא דְרַב – מסתבר שדינו של רב נאמר רק בַּחֹדֶשׁ מְלֵא –
 כשהחודש שעבר היה מלא, דהיינו שהיו בו שלשים יום, וכעת יש
 שני ימים ראש חודש ויום השלשים של החודש שעבר ויום הראשון
 של החודש שנכנס, שלכן אם שכח בערבית של היום הראשון אינו
 חוזר, שהרי זוכיר בערבית של מחר שהוא העיקר. אֲבָל בַּחֹדֶשׁ חָסֵר
 – שהחודש שעבר היה חסר, דהיינו שהיו בו רק עשרים ותשעה יום,
 וכעת יש רק יום אחד שהוא ראש חודש [היום הראשון של החודש
 שנכנס], אם שכח להזכיר בערבית, מְחֻזְרִין אוֹתוֹ, שאם לא יחזור
 נמצא שכלל לא זכיר יעלה ויבא בערבית של ראש חודש זה.
 אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאַמִּיר, מְכַדִּי רַב מַעְמָא קָאֵמַר – הרי רב אמר
 טעם לדינו [משום שאין מקדשים את החודש בלילה], ולפי טעמו מֵה
 לִי חָסֵר וּמָה לִי מְלֵא, שהרי הטעם שייך בשניהם, שהלילה אינו זמן
 הראוי לקדש בו את החודש, וממילא אינו חשוב כל כך שמי ששכח
 בו יצטרך לחזור. מסיקה הגמרא: אֶלָּא לֹא שָׁנָא – אין הדיון שונה, ובין
 בחודש מלא ובין בחודש חסר, אם שכח יעלה ויבא בערבית אינו
 חוזר.

הדרן עלך תפלת השחר

המשך בעמוד קנה

בַּתְּהִלָּתָא – מימי לא אירע לי שהתפללתי מוסף ביחידות בנהרדעא,
 משום שיש שם ציבור [–חבר עיר], והשליח ציבור פטרני, לְכַר
 מַהְהוּא יוֹמָא דְאִתָּא פּוֹלְמוֹסָא דְמִלְכָּא לְמַתָּא, וְאַמְרִידִי רַבְּנִי וְלֹא
 צָלוּ – חוץ מאותו יום שבאו חילותיו של המלך לעיר, ומחמת כן
 הוטרדו ההובמים ולא התפללו מוסף, וְצָלִי לִי [–והתפללתי] בְּיָחִיד,
 וְהוֹיָא [–והייתי] יָחִיד שְׁלֵא בְּחֶבֶר עִיר, שחייב להתפלל בעצמו.
 וממה ששמואל נהג כך, מוכח שסבר שהלכה כרבי יהודה בשם רבי
 אלעזר בן עזריה, שיחיד שלא בחבר עיר חייב להתפלל מוסף.
 דעת רבי ינאי שאין הלכה כרבי יהודה: יְתִיב רַבִּי חֲנִינָא המכונה
 'קָרָא' – בעל מקרא, קָמִיָּה דְרַבִּי יְנָא, וְיִתְיב וְקָאֵמַר, הֲלָכָה בְּרַבִּי
 יְהוּדָה שְׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שכשאין ציבור
 שמתפללים מוסף, היחיד חייב להתפלל. אָמַר לִיה רבי ינאי לרבי
 חנינא, פּוֹק קָרָא קָרָא לְכָרָא – צא ותקרא את מקראיך שאתה
 רגיל לקרות, בחוץ, ואל תאמר בבית המדרש הלכות שאינן נכונות,
 משום שהאמת היא דְאִין הֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה.
 מדברי רבי ינאי שאין הלכה כדברי רבי יהודה, עדיין אין ראייה האם
 סבר שהלכה כתנא קמא בדעת רבי אלעזר בן עזריה, או כחכמים
 במשנה. עתה הגמרא מוכיחה שסבר כחכמים שגם בחבר עיר היחיד
 מתפלל מוסף: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנִי רְאִיתִי אֶת רַבִּי יְנָא, דְּצָלִי וְהָדָר
 צָלִי – שהתפלל ולאחר מכן חזר והתפלל שוב, ותפילותיו היו
 ביחידות. ובודאי שהיו אלה תפילות שחרית ומוסף, ומוכח שרבי ינאי
 סבר שאפשר להתפלל מוסף ביחידות, וכדעת חכמים במשנה.
 הגמרא מנסה לדחות את ההוכחה: אָמַר לִיה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי יוֹרָא,
 וְדִילְמָא שתי התפילות היו של שחרית, והטעם שהתפלל פעמיים,
 משום דְּמַעֲיָקְרָא לֹא בְּיוֹן דַּעְתָּיה וְלִכְסוּף בְּיוֹן דַּעְתָּיה – שבפעם
 הראשונה שהתפלל, לא כיון דעתו בברכת אבות, ולכן הוצרך לחזור
 ולהתפלל. ואם כן אין להוכיח מזה שרבי ינאי סבר כחכמים.
 הגמרא חוזרת ומקיימת את ההוכחה: אָמַר לִיה רבי זירא לרבי
 ירמיה, חָזִי מֵאַן נִבְרָא רַבָּא דְקָמְסָחִיד עָלֶיהָ – ראה מי האדם החשוב
 שמעיד על מעשה זה, הלא הוא רבי יוחנן, ובודאי דקדק היטב בדבר
 שהתפילתו השניה היתה מוסף, ומוכח שרבי ינאי סבר כחכמים
 שאפשר להתפלל מוסף ביחידות.
 הגמרא מביאה עוד אמוראים שסברו כחכמים. מספרת הגמרא: רַבִּי
 אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי, אָף עַל גַּב דְּהוּוּ לְהוּ תְּלִיסֵר בִּי בְּנִישְׁתָּא בְּמִבְרֵיא
 – אף על פי שהיה להם שלשה עשר בתי כנסיות בעיר טבריה
 שהתפללו בהם בציבור, לֹא הָווּ מְצִלוֹ אֶלָּא בִּינֵי עַמּוּדֵי הִיכָא דְהוּוּ
 גְרָבִי – לא היו מתפללים בהם, אלא התפללו ביחידות בין עמודי בית
 המדרש היכן שהיו לומדים תורה, ואף את תפילת מוסף התפללו שם.
 ומוכח שאף במקום שיש ציבור, היחיד מתפלל מוסף וכדעת חכמים
 במשנתנו.
 הגמרא מכריעה את ההלכה: אִיתְמַר, רַב יִצְחָק בְּרַב אֲבָדִימִי מִשּׁוּם
 רַבִּינוּ [–רב] אָמַר, הֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה שיחיד בחבר עיר אינו יכול להתפלל מוסף.
 הגמרא מביאה עוד מעשה באמורא שהתפלל וחזר והתפלל: רַבִּי
 חֲזִיָּא בְּרַב אָבָא, בראש חודש אחר, צָלִי וְהָדָר צָלִי – התפלל ולאחר
 מכן חזר והתפלל שוב.
 הגמרא מבררת מדוע עשה כן: אָמַר לִיה רַבִּי יוֹרָא לרבי חייה בר
 אבא, מֵאַי מַעְמָא עָבִיד מַר הָכִי – מה הטעם שעשית כך, אִילְיָמָא
 מִשּׁוּם דְּלֹא בְּיוֹן מַר דַּעְתָּיה – אם הסיבה היא שבתפילה הראשונה
 לא כיוונת את דעתך היטב, וְהָאֵמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם יְמוּד אָדָם
 אֶת עֲצָמוֹ בכל פעם כשבא להתפלל אם הוא יָכוֹל לְבִין אֶת לְבֹן
 בתפילה או לא, ורק אם הוא סבור שיכול, שִׁתְּפִלֵּל, וְאֵלָּא, אֵל
 יִתְפִּלֵּל. וכיון שעמדת להתפלל, בודאי שיערת שתוכל להתפלל
 בכוונה, ואם כן אין לומר שחזרת מחמת שבפעם הראשונה לא
 כיוונת.
 אֶלָּא אולי הסיבה היא, דְּלֹא אָדָּבֵר מַר דְּרִישׁ יְרֵחָא שבפעם

אִיִּיתִי כָּסָא דְּמִקְרָא – הִבִּיא כּוּס וּזְכוּכִית יִקְרֶה, כֵּת [בשׁוּי] אֲרֻבָּע
מָאָה זׁוּזִי, וְתִכְרַר כְּמִיָּהּ – וּשְׁבַר אוֹתָהּ לִפְנֵיהֶם, וְאַעֲצִיבוּ – וְעַל יְדֵי
זֶה נִתְעַצְבוּ.

מַעֲשֵׂה נוֹסֵף: רַב אֲשֵׁי עֲבַד הַלּוּלָא לְכִרְיָה, תּוֹנְהוּ לְרַבְּנָן דְּהוּי קָא
בְּרֵחִי מוֹכָא, אִיִּיתִי כָּסָא דְּזוּגִיתָא חִיּוּרְתָא – הִבִּיא כּוּס שֶׁל זְכוּכִית
לִבְנָה שְׂחִיא יִקְרֶה בִּיּוֹתָא, וְתִכְרַר כְּמִיָּהּ, וְאַעֲצִיבוּ.

מַעֲשֵׂה נוֹסֵף: אֲמַרוּ לִיהִי רַבְּנָן [הַחֲכָמִים] לְרַב הַמְּנוּנָא זׁוּמִי, בְּהַלּוּלָא
דְּמַר בְּרִיָּה דְּרַבִּינָא – בְּשִׁמְחַת נִישׁוּאֵי מַר בְּנוּ שֶׁל רַבִּינָא, לִישְׁרִי לָן
מַר – יִשִּׁיר לָנוּ אֲדוֹנוֹנֵי שִׁירָה, אֲמַר לְהוּ רַב הַמְּנוּנָא זׁוּמִי, וְיוֹי לָן
דְּמִיתֵּנּוּ וְיוֹי לָן דְּמִיתֵּנּוּ – אִי לָנוּ שֶׁאֵנוּ עֲתִידִים לָמוּת, אִי לָנוּ שֶׁאֵנוּ
עֲתִידִים לָמוּת, אֲמַרִי לִיהִי הַחֲכָמִים, אֲנִי מַה עָנִי בְּתַרְךָ – מַה עֲלֵינוּ
לַעֲנוֹת אַחֲרֶיךָ בְּשִׁירָה זֹאת אֲמַר לְהוּ רַב הַמְּנוּנָא זׁוּמִי, תַּעֲנוּ אַחֲרַי, הִי
תּוֹרָה וְהִי מִצְוָה דְּמִנְּנוּ עָלֵינוּ – הִיכֵן תּוֹרָה שֶׁעֲסָקְנוּ בָּהּ, וְהִיכֵן
הַמִּצְוֹת שֶׁקִּיַּמְנוּ, שִׁיגִינוּ עֲלֵינוּ מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם. כְּלוּמַר, אִי לָנוּ
שֶׁאֵנוּ עֲתִידִים לָמוּת, וְאִין לָנוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת שִׁיגִינוּ עֲלֵינוּ מִדִּינָה שֶׁל
גִּיהֶנֶם.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְדוֹן בַּאיסוּר רִיבוי הַשְּׂמִחָה: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, אֲסוּר לֹא לְאָדָם שִׁימְלֵא בְּשׁוּחֹק אֶת פִּיּוֹ בְּעוֹלָם
הַזֶּה, שְׁנֵאמַר (תהלים קכו ב), 'אִוִּי יִמְלֵא שְׁחֹק פִּיּוֹ וּלְשׁוֹנוֹ רִנָּה' וְגו',
כְּלוּמַר, רַק 'אוֹי' יֵהָא מוֹתֵר לָנוּ לְמַלְאוֹת אֶת פִּינוּ שְׁחֹק, וְאִמְתִּי הוּא
הַזֶּמֶן שֶׁנִּתְכַּיֵּן אֵילּוּ הַכְּתוּב, בְּזִמְנֵי שִׁימְלֵא בְּנוֹיָם הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת
עִם אֱלֹהֵי, כְּלוּמַר, בְּזִמְנֵי הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָהּ, שֶׁאִזְי רִיבָה ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
נִסִּים וּנְפִלְאוֹת.

מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא: אֲמַרוּ עָלֵינוּ עַל רִישׁ לְקִישׁ תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן,
שִׁמְיָמִי לֹא מְלֵא שְׁחֹק פִּיּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכִּי שְׁמַעְיָה – מִשְׁעָה
שֶׁשָּׁמַע דְּבַר זֶה, מִרַבִּי יוֹחָנָן רַבִּיהִי [רַבּוֹ].

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִין צוּרַת הַהֲכָנָה הַנּוֹכַחָה לַעֲמוּד מִתּוֹכָהּ
לְהַתְּפִלָּל: תֵּנוּ רַבְּנָן בְּרִייתָא, אִין עוֹמְדִין לְהַתְּפִלָּל תְּפִילַת שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה, לֹא מִתּוֹךְ עֵינֵן בְּדִין, וְלֹא מִתּוֹךְ עֵינֵן בְּדִרְבַּר הִלְכָּהּ, אֲלֵא
מִתּוֹךְ הִלְכָּהּ פְּסוּקָה וּבִרְוֵרָה שְׁאִינָה צְרִיכָה עֵינֵן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַחֲרֹחַ
בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה בְּמַה שֶׁלָּמוּד.

רַבָּא אֲמַר, דּוּגְמָא אַחֲרַת שֶׁל הִלְכָּה פְּסוּקָה הִיא, כִּי הָא דְּרַב
הוֹשַׁעְיָא, דְּאֲמַר רַב הוֹשַׁעְיָא לִגְבִי חִיּוּב מַעֲשֵׂר, מַעֲרִים אָדָם עַל
תְּבוּאָתוֹ – מוֹתֵר לְאָדָם לְנַהוּג בַּעֲרֻמָּה עִם תְּבוּאָתוֹ לַעֲנִין חִיּוּב מַעֲשֵׂר,
וּמַכְנִיסָהּ לְבֵיתוֹ קוֹדֵם גָּמַר מִלֵּאכְתָּהּ כִּשְׂחִיא עֲדִין בְּזִמְנֵי שְׁלָהּ
[בְּקִלְפִּיתָהּ], בְּרִי שְׁתֵּהָא בְּהִמְתּוֹ אוֹכְלָת מִמֶּנָּה וּפְסוּטָהּ תְּבוּאָה
מִן הַמַּעֲשֵׂר, וְהִינֵנוּ מִשּׁוּם שֶׁאִין חִיּוּב מַעֲשֵׂר לְתְּבוּאָה, אֲלֵא אִם
הַכְּנִיסָה לְבֵיתוֹ לֵאחֲרֵי גָמַר מִלֵּאכְתָּהּ, אֲבָל אִם הַכְּנִיסָה קוֹדֵם לִכְן אֵינָה
מִתְחַיִּיבַת. וְאִף אִם חוּר וּגְמַר מִלֵּאכְתָּהּ בֵּית אֵינָה מִתְחַיִּיבַת, כִּיּוֹן
שֶׁרַק הַהַכְּנָסָה לְבֵית מַחֲיִיבַת בְּמַעֲשֵׂר, וְלֹא מִה שֶׁהִתְבוּאָה הִיא בְּתוֹךְ
הַבֵּית. וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא הַתְּחִיבָהּ הַתְּבוּאָה בְּמַעֲשֵׂר, מוֹתֵרֶת הַבְּהִמָּה לֵאכּוֹל
מִתְבוּאָה זֹאת אִף אֲכִילָת קֶבֶע קוֹדֵם מַעֲשֵׂר, כִּיּוֹן שֶׁלְעוֹלָם אֲכִילָתָהּ
נִחְשָׁב כְּאֲכִילַת אֶרֶץ, וְאִילוּ אָדָם אֵינוֹ מוֹתֵר לֵאכּוֹל מִהַתְּבוּאָה
אֲלֵא אֲכִילַת אֶרֶץ, אֲבָל לֹא אֲכִילַת קֶבֶע.

וְאַפְעִיַת אֲמָא – וְאִם תִּרְצֶה תוֹכַל לְהִבִּיא דּוּגְמָא נּוֹסֶפֶת שֶׁל 'הִלְכָּה
פְּסוּקָה', כִּי הָא דְּרַב הוֹנָא, דְּאֲמַר רַב הוֹנָא אֲמַר רַבִּי זְעִירָא, לִגְבִי
אִיסוּר מַעֲלִיָּה בְּקִדְשִׁים, הִמְקִיז דָּם בְּהִמָּת קִדְשִׁים לִפְנֵי שְׁחִטָּתָהּ,
דָּם זֶה אֲסוּר בְּהִנָּא, וּמַעֲלִין בּוֹ – אִם עָבַר וְנִהְיָ מִמֶּנּוּ מַעַל וַחֲזִיב
בְּקִרְבָּן מַעֲלִיָּה.

וְכָל אֵלוֹ הֵן הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת, שֶׁאִין עֲלִיהֶן קוֹשִׁיּוֹת וְתִירוּצִים אֲשֶׁר
יְכוּלוֹת לְגַרֵם לֹא לְהַרְחֵק בָּהֶן בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה.

לִפִּי שֶׁמִּצְוָנוּ הַבְּדֵל בֵּין הַמִּשְׁנָה וְהַבְּרִיתָא כִּיכַד יֵשׁ לַעֲמוּד לְתְּפִילָּה,
מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת מִנְהֶגָם שֶׁל הָאֲמוּרָאִים בּוֹדֵה: רַבְּנָן – רׁוֹב הַחֲכָמִים,
עֲבָדֵי בְּמִתְנִיתִין – נִהְיָ כְּמוֹ הַמִּשְׁנָה, שֶׁלֹּא הָיוּ מִתְּפַלְּלִים אֲלֵא מִתּוֹךְ
כּוֹבֵד רֹאשׁ, וְאִילוּ רַב אֲשֵׁי עֲבָדֵי בְּבְרִיתָא, וְהִיא מִתְּפַלֵּל מִתּוֹךְ דְּבַר
הַלְכָּה פְּסוּקָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת מַעֲנִין זֶה: תֵּנוּ רַבְּנָן בְּרִייתָא, אִין
עוֹמְדִין לְהַתְּפִלָּל תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת, וְלֹא

מִתּוֹךְ עֲצָלוֹת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׁחֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה שֶׁל לִיצְנוּת, וְלֹא
מִתּוֹךְ קָלוֹת רֹאשׁ – זַחֲחוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטָלִים, אֲלֵא מִתּוֹךְ
שְׂמִיחָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן דְּבַרֵּי שְׂבַח וְתַנְחוּמִים שְׁבִתוּרָה, אוֹ שְׁבִנְיָאִים
וְכוֹתוּבִים.

וּמוֹסִיפָה הַבְּרִיתָא: וְכֵן לֹא יִפְטֹר [יִפְרֹד] אָדָם מִתְּכַבְּרוֹ, לֹא מִתּוֹךְ
שִׂיחָה שֶׁל לִיצְנוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׁחֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קָלוֹת רֹאשׁ, וְלֹא
מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטָלִים, אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר הִלְכָּה, כְּלוּמַר, מִתּוֹךְ דְּבַרֵּי
תּוֹרָה. שְׁכֵן מִצְוֵי בְּנִיָּאִים הִרְאִישׁוּנִים, שְׂמִתּוֹךְ שֶׁהִתְנַבְּאוּ דְּבַרֵּי צַעַר
וְתוֹכַחוֹת, סִימָנוּ אֶת דְּבָרֵיהֶם בְּדְּבָרֵי שְׂבַח וְתַנְחוּמִים. וְכִמוֹ כֵּן,
כַּאֲשֶׁר בֵּא אָדָם לְהִיפְרֹד מִחֲבִירוֹ, אִין לוֹ לְהַפְטֹר מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטָלִים
וְכוֹדֻמָּה שְׁגוּרִים צַעַר לִנְפֶשׁ, אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַרֵּי תּוֹרָה הַמְשַׁמְחִים.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא נּוֹסֶפֶת אִין יֵשׁ לְאָדָם לְהִיפְרֹד מִחֲבִירוֹ: וְכֵן
תֵּנָא [שְׁנֵה] מַרְי בֶּר בְּרִיָּה [בֶּן בְּנוֹ] דְּרַב הוֹנָא בְּרִיָּה דְּרַב יְרֵמְיָה בֶּר
אֲבָא, אֵל יִפְטֹר אָדָם מִתְּכַבְּרוֹ, אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר הִלְכָּה, שְׂמִתּוֹךְ כֶּךָ
הוּא זִכְרָהּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה מַעֲנִין זֶה: כִּי הָא – כְּמוֹ מַעֲשֵׂה זֶה, דְּרַב כְּהָנָא
אֱלוֹוִיָּה לְרַב שִׁימִי בֶּר אֲשֵׁי – רַב כְּהָנָא לִיּוֹה אֶת רַב שִׁימִי בֶּר אֲשֵׁי
בְּדִרְךְ, מִהַמְּקוֹם שֶׁנִּקְרָא פּוּם נְהָרָא [פִּי הַנְּהָר], עַד בִּי צְנִיתָא דְּכִבְלָא
– מְקוֹם בְּבָבֶל שֶׁגְּדִלִים בּוֹ דְּקָלִים הִרְבֵּה, כִּי מָטָא לְהֶתֶם – כִּשְׁהִיגַע
לָשֵׁם, אֲמַר לִיָּה רַב כְּהָנָא לִרַב שִׁימִי בֶּר אֲשֵׁי, מַר – אֲדוּנִי, וְדִאִי
דְּאֲמַרִי אִינְשֵׁי – הָאִם אִמַּת הַדְּבַר מַה שְׁרָגִילִים אֲנִישֵׁי לִזְמַר, הִנֵּי
צְנִיתָא דְּכִבְלָא – אוֹתָם דְּקָלִים שֶׁל בָּבֶל, אֵיתְּנָהּ מֵאָדָם הִרְאִישׁוֹן וְעַד
הַשְּׂתָא – קִיַּמְמִים מִזְמָנוֹ שֶׁל אָדָם הִרְאִישׁוֹן וְעַד עַכְשֵׁי. אֲמַר לִיָּה רַב
שִׁימִי בֶּר אֲשֵׁי, אֲדִכְרֶתָן מִילְתָּא דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא – הִזְכַּרְתִּי
דְּבַר שֶׁאֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי
דְּכַתְּבִי – מִדּוֹ הַבִּיאוּר בְּמָה שֶׁכְּתוּב (ירמיה ב ו) 'וְלֹא אֲמַרוּ אֵיָהּ ה'
הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֲתָנוּ בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ עַרְבָּה
וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשָׁב
אָדָם שָׁם', וְכִי מֵאַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר דָּלָא עָבַר בָּהּ אִישׁ, אִם כֵּן הֵיאָךְ אֲפִשֵׁר
שִׁיבֵי בָּהּ אָדָם, שֶׁהוֹצֵרֵךְ הַכְּתוּב לְהוֹסִיף גַּם 'וְלֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם',
אֲלֵא בֵּא הַכְּתוּב לִזְמַר לָךְ, כָּל אֶרֶץ שְׁנֹר עֲלִיָּה אָדָם הִרְאִישׁוֹן
שְׁתַּהִיָּה לִישׁוֹב, נִתְיַשְׁבָּה, וְכֵן אֶרֶץ שְׁלֹא גֹר עֲלֶיהָ אָדָם הִרְאִישׁוֹן
שְׁתַּהִיָּה לִישׁוֹב, לֹא נִתְיַשְׁבָּה. וְזֶה הִיא כּוּוֹנַת הַכְּתוּב 'וְלֹא יֵשֵׁב אָדָם
שָׁם', כְּלוּמַר, שֶׁלֹּא גֹר עֲלֶיהָ לִישׁוֹב. זֶה הוּא שֶׁאֲמַרִים הָאֲנִשִּׁים
שֶׁהִדְקִלִּים שֶׁבְּבָבֶל הֵם מִזְמָן אָדָם הִרְאִישׁוֹן, כְּלוּמַר, שֶׁאֲדָם הִרְאִישׁוֹן
גֹּר עַל מְקוֹם זֶה שִׁיָּהָ בּוֹ יִשׁוּב דְּקָלִים. וְרוֹאִים שֶׁלֹּא נִפְרַד רַב שִׁימִי
בֶּר אֲשֵׁי מִרַב כְּהָנָא אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר תּוֹרָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה נּוֹסֵף מַעֲנִין לִיוִּי בְּדִרְךְ: רַב מְרַבִּי אֱלוֹוִיָּה
[לִיּוֹה] לְרַב שִׁימִי בֶּר אֲשֵׁי בְּדִרְךְ, מִמְּקוֹם שֶׁשָּׁמוּ הִנְרִינָא, וְעַד כִּי
כִּיפִי [מִמְּקוֹם הַגִּשְׁרִים]. וְאֲמַרִי לָהּ – וִישׁ אוֹמְרִים, שְׁלִיָּה אוֹתוֹ עַד
מְקוֹם שֶׁשָּׁמוּ בִּי דוּרָא.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא נּוֹסֶפֶת מַעֲנִין חִיּוּב הַכּוּוֹנָה בְּתְּפִילָּה: תֵּנוּ רַבְּנָן
בְּרִיתָא [וְנוֹסֶפֶת פ"ג ה"ו], הַתְּפִלָּל צְרִיךְ שִׁיכּוּין אֶת לְבוֹ לְשִׁמְשִׁים
בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה, כְּלוּמַר, שִׁיכּוּין פִּירוּשׁ הַמִּיּוֹלֹת. אֲבָא שְׂאוּל אוּמַר,
מִצְאֵנוּ סִימָן לְדְּבָרֵי, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים י ח) 'תִּכְבֵּן לִבִּי תִקְשִׁיב אוֹנֵף',
כְּלוּמַר, שֶׁאִם יִכְנֹו לִיבָם וְיִכּוּנוּ בְּתְּפִילָּתָם, אוֹ יִקְשִׁיב הַקֶּבֶה לְתְּפִילָּה.

תֵּנָא בְּרִיתָא, אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, כֶּךָ הִיָּה מִנְּהֵגוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא,
כִּשְׁהִיָּה מִתְּפַלֵּל עִם הַצִּבּוּר הִיָּה מְקַצֵּר וְעוֹלָה, וְלֹא מֵאֲרִיךְ
בְּתַנּוּגִים וּבִאֲמִירַת הַמִּיּוֹלִים, מִפְּנֵי מוֹרֵךְ הַצִּבּוּר, שֶׁהִי דֶרֶךְ הַשְּׁלִיחַ
צִיּוּר לְהַמְתִּין לְגִדּוֹל שְׁבִצִּיּוּר. וְכִשְׁהִיָּה מִתְּפַלֵּל בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ,
הִיא אָדָם מְנִיָּה – יוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, כִּשְׁהוּא פְּזוּיָת זֹאת בֵּית
הַכְּנֶסֶת, וְכִשְׁהוּא חוּרֵי הִיא מוֹצֵאָא פְּזוּיָת אַחֲרָהּ. שׁוֹאֵלֶת הַבְּרִיתָא:
וְכָל כֶּךָ לָמָּה – וְכִי מִפְּנֵי מַה הִיא הָאִדָם שֶׁחוּרֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת מוֹצֵא
אֶת רַבִּי עֲקִיבָא בּוֹזִית אַחֲרָהּ מִזְּהוּיָת שֶׁהִנְחוּ. מְשִׁיבָה הַבְּרִיתָא: מִפְּנֵי
בְּרִיעוּת וְהַשְׁתַּחֲוּיּוֹת שֶׁהִיא עוֹשֶׂה, וְכִיּוֹן שֶׁהִיא מְרַבָּה לְכַרְעוֹ
וְלַהֲשַׁתְּחוּת בְּפִישׁוּט יְדִים וְרַגְלִים, כָּל פַּעַם שֶׁהִיא נַעֲמֵד לֵאחֲרֵי
הַהֲשַׁתְּחוּיָה נִמְצָא שֶׁמִּרְדִּיק אֶת עֲצָמוֹ מִהַמְּקוֹם שֶׁעָמַד קוֹדֵם לָכֵן.

כסא דמוקרא – כוס של זכוכית לבנה. לישרי לן מר – שירה. הי תורה וחי מצוה
דמגנו עלן – היכן התורה שעסקנו והיכן המצות שאנו מקיימין, שיגנו עלינו מדינה
של גיהנם. הלכה פסוקה – שאינה צריכה עיון, שלא יהא מהרהר בה בתפלתו.
יושבת עליה שבעה נקיים – לבד מאותו יום שפוסקת. והתורה לא הצריכה שבעה
נקיים אלא לזוה, שנאמר: "ואם טהרה

מוזבה", ואין זבה אלא הוראה שלשה ימים
רצופין בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה.
ומכניסה – בבית. במזין שלה – קודם
שיוצא אותה, שאין מתחייב במעשר מן
התורה אלא בראיית פני הבית ומשנמרה
בכרי. אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית
קובעתו, דגבי תרומה ומעשר כתב "וג" –
"ראשית דגנך" (דברים יז). וזהו המירוח.
לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירוח לא
הוקבעה למעשר מן התורה, ורבנן הוא
דאסור אכילת קבע בדבר שלא נגמר
מלאכתו, אבל אכילת עראי לא אסור.
ומאכל בהמה עראי הוא, דתנן במסכת פאה
(פרק א משנה ו): מאכל לבהמה היה ועוף
עד שירמה. הלכך: בהמתו אוכלת ופטורה.
אבל איהו אסור באכילת קבע. אסור בהנאה
ומועילין בו – ואף על גב דקיימא לן: אין
מועילין בדמים, ולפיכך לה מקראי במסכת
יומא (נט, ט) ובשחיטת חולין (קיא, א), הני מילי
– כשנשחט בעורה, דאיכא למימר "נתתיו
לכם על המזבח לבשר" (ויקרא יז) – לבשר
נתתיו לך ולא למעילה. אבל בדם הקזה –
מועילין. כלומר: אם נהנה – מבאי קרבן
מעילה. והנך היינו הלכות פסוקות שאין
עליהן קושיות ויתירצין שיהא צריך להרהר
בהן. כמתניתין: מתוך כבוד ראש.
בבביתא – מתוך הלכה פסוקה. שיהא –
ליצנות. מתוך קלות ראש – חילוף של כבוד
ראש. מתוך חזות לב ועתק. אלא מתוך
שמחה – כגון בדברי תחנונים של תורה: כגון
סמוך לגאולת מצרים, או סמוך ליתחלה
לדוד" שהוא של שבת ותנומין, כגון "רצון
יראיו יעשה", "שומע ה' את כל אהבה",
ובגן מקראות הסודרות בתפלת ערבית: "כי
לא יטוש ה' את עמו", וכיוצא בהן. אלוייה –
ליווה בדרך. צניתא – דקלים. אדרכתא
מילתא ב' – וזה שאומרים מימות אדם
הראשון הם, שהוא גור על אותו מקום לשוב
דקלים. אם תכין לכם – אז תקשיב אונך.
ומגין תלתא – שחזית, מנחת וערבית. יכול
משבא לגולה הוחלה – התפלה הזאת.
"והוחלה" כמו נתחלה, אבל קודם לכן לא היה
רגיל בכך. יכול יהא כוללן – לשלש תפלות
הללו בשעה אחת. יכול ישאל צרכיו – כגון
ברכות ד"אתה חונן" עד "שומע תפלה", ואחר
כך יתפלל שבת ברכות ראשונות, שכן של
שבת. ובה זו תפלה – של שבת, בקשה –
שאלת צרכיו. אחר אמת ויצבי – קודם
שלש ראשונות.

שצריך

דניאל: "וזמנין תלתא" וגו'. יכול משבא לגולה הוחלה? – כבר נאמר: "די הוא עבד מן קדמת דנא". יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה? – תלמוד
לומר "לקבל רישא". יכול יהא כוללן בכת אחת? – כבר מפורש על ידי דוד, דכתבי: "ערב ובקר וצהרים" וגו'. יכול ישמע קולו בתפלתו? – כבר
מפורש על ידי חנה, שנאמר: "וקולה לא ישמע". יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל? – כבר מפורש על ידי שלמה, שנאמר: "לשמע אל הרנה
ואל התפלה", "נה" – זו תפלה, "תפלה" – זו בקשה. אין אומר דבר בקשה אחר "אמת ויצבי", אבל אחר התפלה – אפילו בסדר ודוי של יום
הקפזורים – אומר. איתמר נמי, אומר רב חייא בר אשי אומר רב: אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אם בא לומר אחר תפלתו
אפילו בסדר של יום הקפזורים – אומר. אומר רב המנוגא: פמה הלכתא וגברותא איכא למשמע מהני קראי דתתן: "ותנה היא מדברת על לבה" –
מכאן למתפלל צריך שיכין לבו. "רק שפתיה נעות" – מכאן למתפלל שחתוך בשפתיו. "וקולה לא ישמע" – מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.
ויהי שבה על לשכרה" – מכאן ששכור אסור להתפלל. "ויאמר אליה עלי עד מתי תשתפרין" וגו' – אומר רבי אלעזר: מכאן, לרואה פתחו

איתתי כסא דווגיאת חיותא – מכאן נהגו לשבר זכוכית בנשואין.
במקום גילה שם תהא רעה – פשוטו של מקרא: עבדו את ה' ביראה, וכשיבא
יום רעה תגילו. והכי מפורש בירושלמי: "עבדו את ה' ביראה" – היינו
תפלה דאיכא "עבדו", כדתינא בספרי (פרשת עקב) "ולעבדו בכל לבבכם" – זו
תפלה.

המקין דם בבמה קדשים וכו' – וקשה,
דאמר בפרק שלישי דעבודה זרה
(מד, א) גבי דמים חיצונים ודמים פנימיים של
קרבנות: אלו ואלו נמכרים לגגנים לזבל,
אלמא דאין מועילין בהן יוש לומר: דההם
היינו לאחר זריקת דמים וכבר נתכפרו
בעלים, מה שאין כן הכא. רבנן עבדי
כמתניתין – וכותיבין קיימא לן. ולכן אין
מתפללין מתוך קלות ראש ושחוק, אלא
מתוך כבוד ראש ושמחה של מצוה, כגון
שעסק בדברי תורה. ולכן נהגו לומר פסוקי
דזמרה ו"אשר" קודם תפלה.

רב אשי עבדי בבביתא – ירושלמי: לא
יעמוד ויתפלל שלא מתוך דבר הלכה. אמר
רבי ירמיה: העוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי
תורה דמי.

שבין מצינו בנביאים הראשונים שסימו
דבריהם בדברי שבת ותנומין –
ומקשה בירושלמי: חוץ מירמיה וכו', והא
כתב "כי אם מאס אסנתא" (איכה ח). מיהו
מההוא קראי דתור שער וקולת לא
פריך מידי, שחושבו בטוב בדברי תנומין,
ולא מיירי בפורענות דישאל.
ומצאו בותיא אחרת – תימנ: דאמר לקמן
(לד, א): הא לשחות בסוף כל ברכה וברכה,
למלמך אותו שיהא ויתירץ הורב רבינו
יוסף: והכא מיירי בתחנונים שיהא אומר
אחר שמונה עשרה ברכות. ולא נהירא, דהא
משמונה עשרה קאמרו ונראה להרב רבינו
יצחק דודאי בסוף כל ברכה אסור לשחות,
אבל באמצע הכרכה מיהא מותר לשחות,
ובכיה מיירי הכא, וכשהיה מגיע לסוף
הכרכה היה זוקף. ולכן נהגו העולם בראש
השנה ובימים הכפורים שמתפללין "וכנר",
"ובכן תן", "ותמלוח" – ששוחים כשמגיעים
לפסוקים. ובסוף ברכה זוקפין, שאין לשחות
בסוף ברכות אלא היכא דתקין.
דבר

בר אשי פמום נהרא עד בי צניתא דככל. בי מוטא להתם, אמר ליה: מר, ודאי דאמרי אינשי: הני צניתא
דככל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא? אמר ליה: אדפרתן מילתא רבי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי
יוסי ברבי חנינא: מאי דכתיב "בארץ אשר לא עבר בה איש ולא נשב אדם שם", וכי מאחר דלא עבר
היאך ישב? אלא לומר לך: כל ארץ שגור עליה אדם הראשון לישב – נתישבה, וכל ארץ שלא גור עליה
אדם הראשון לישב – לא נתישבה. רב מרדכי אלוייה לרב שימי בר אשי מהגוראניא ועד בי כפי, ואמרי
לה: עד בי דורא. תנו רבנן: המתפלל צריך שיכין את לבו לשמים. אבא שאול אומר, סימן לדבר: "תכין
לכם תקשיב אונך". תניא, אמר רבי יהודה: כך היה מנהגו של רבי עקיבא, כשהיה מתפלל עם הציבור
– היה מקצר ועולה, מפני תורה ציבור, וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו – אדם מניח בנותן זו ומוצא
בנותן אחרת. וכל כך למה – מפני כריעות והשתחויות. אמר רבי חייא בר אבא: לעולם יתפלל אדם בבית
שיש בו חלונות, שנאמר: "כיון פתחת ליה" וגו'. יכול יתפלל אדם כל היום כולו? – כבר מפורש על ידי

דניאל: "וזמנין תלתא" וגו'. יכול משבא לגולה הוחלה? – כבר נאמר: "די הוא עבד מן קדמת דנא". יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה? – תלמוד
לומר "לקבל רישא". יכול יהא כוללן בכת אחת? – כבר מפורש על ידי דוד, דכתבי: "ערב ובקר וצהרים" וגו'. יכול ישמע קולו בתפלתו? – כבר
מפורש על ידי חנה, שנאמר: "וקולה לא ישמע". יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל? – כבר מפורש על ידי שלמה, שנאמר: "לשמע אל הרנה
ואל התפלה", "נה" – זו תפלה, "תפלה" – זו בקשה. אין אומר דבר בקשה אחר "אמת ויצבי", אבל אחר התפלה – אפילו בסדר ודוי של יום
הקפזורים – אומר. איתמר נמי, אומר רב חייא בר אשי אומר רב: אף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אם בא לומר אחר תפלתו
אפילו בסדר של יום הקפזורים – אומר. אומר רב המנוגא: פמה הלכתא וגברותא איכא למשמע מהני קראי דתתן: "ותנה היא מדברת על לבה" –
מכאן למתפלל צריך שיכין לבו. "רק שפתיה נעות" – מכאן למתפלל שחתוך בשפתיו. "וקולה לא ישמע" – מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.
ויהי שבה על לשכרה" – מכאן ששכור אסור להתפלל. "ויאמר אליה עלי עד מתי תשתפרין" וגו' – אומר רבי אלעזר: מכאן, לרואה פתחו

1 דבר שאינו הגון — פירוש: אף על גב דליכא איסורא דאורייתא. דאי איכא איסורא
2 דאורייתא, פשיטא, "הוכח תוכיח", כתיב (ויקרא יט).
3 נברא בגוברין — פירוש: אדם שיהא חשוב לימנות בין אנשים. מכאן ששכור
4 אסור להתפלל — ירושלמי במסכת תרומות. פרק קמא: רבי זירא בעי קמיה דרבי
5 אמרי: שכור מהו שיתקן? אמר לו: "ואכלת

6 ושבעת וברכת", ואפילו מדומים. פירוש:
7 ואפילו הוא שתוי ושכור כל כך שאינו יכול
8 לדבר כראוי, דהכי משמע "ושבעת וברכת".
9 מכאן שאסור לישב בארבע אמות של
10 תפלה — בין מלפניו (בין מלאחריו)
11 ובין מן הצדדין. ופירשו תשובת הגאונים:
12 דוקא ביושב ובטל, אבל אם היה עוסק
13 בקריאת שמע ובברכותיו וכיוצא בהם —
14 אפילו יושב שפיר דמי.

15 [עמכה] — "עמך" משמע בתוך ארבע
16 אמות — משום דכתיב "עמכה"
17 מלא בה"א, כלומר: שלא היה יושב בתוך
18 ארבע אמות שלה, כי אם בחמישית.
19 מורה הלכה בפני רבך את — ואף על פי
20 שלא למד עדיין בפניו, מכל מקום
21 גדול הדור היה, ובא ללמוד לפניו. כל
22 היושב בתענית בשבת — פירש רבינו חננאל:
23 בתענית חלוס, וכן איתא במדרש תהלים.
24 וכשיושב בתענית חלוס בשבת פירש
25 בהלכות גדולות שאומר "ענו" ביאלוד
26 נצור", ואפילו קובע ברכה עלצמו, כיון שאינו
27 בתוך שמונה עשרה.

18 גרולה
19 שפאתה חנה וקראתו "צבאות", אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מכל צבאי צבאות שפראת בעולמך קשה
20 בעיניך שחתת לי בן אחד? משל למה הדבר דומה — למלך בשור ודם שעשה סעודה לעבדיו, בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר
21 להם: תנו לי פרוסה אחת! ולא השגיחו עליו. דחק ונכנס אצל המלך. אמר לו: אדוני המלך, מכל סעודה שעשית קשה בעיניך
22 ליתן לי פרוסה אחת? "אם ראה תראה" — אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אם "ראה" —
23 מוטב, ואם לאו — "תראה", אלך ואסתתר בפני אלוקה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר,
24 שנאמר: "ונקתה ונזרעה זרע". הניחא למאן דאמר אם היתה עקרה נפקת — שפיר, אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בצער —
25 יולדת בריוח, נקבות — יולדת זכרים, שחורים — יולדת לבנים, קצרים — יולדת ארוכים, מאי איכא למימר? דתניא: "ונקתה ונזרעה
26 זרע" — מלמד, שאם היתה עקרה — נפקת, דברי רבי ישמעאל. אמר לו רבי עקיבא: אם כן, ילכו כל העקריות בולן ויסתרתו, וזו
27 שלא קלקלה — נפקת! אלא: מלמד שאם היתה יולדת בצער — יולדת בריוח, קצרים — יולדת ארוכים, שחורים — יולדת לבנים, אחד
28 — יולדת שנים. מאי "אם ראה תראה" — דברה תורה כלשון בני אדם. "בעני אמתך" ... "אל תשבח את אמתך" ... "ונתתה לאמתך".
29 אמר רבי יוסי ברכי חנינא: שלש אמתות הללו למה — אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, שלשה ברכי מיתה
30 בראת באשה, ואמרי לה: שלשה דברי מיתה, ואלו הן: נדה וחלה והדלקת הנר, כלום עברתי על אחת מהן? "ונתת לאמתך זרע
31 אנשים", מאי "זרע אנשים"? אמר רב: גברא בגוברין. ושמואל אמר: זרע שמושה שני אנשים, ומאן אינון — שאול ודוד. ורבי יוחנן
32 אמר: זרע ששקול בשני אנשים, ומאן אינון — משה ואהרן, שנאמר: "משה ואהרן בבניהו ושמואל בקוראי שמו"; ורבנן אמרי: "זרע
33 אנשים" — זרע שמובלע בין אנשים. כי אתא רב דימי, אמר: לא ארוד ולא גוי, ולא קטן ולא אלם, ולא צחור ולא גיחור, ולא
34 חכם ולא טפש. "אני האשה הנצבת עמכה בזה" — אמר רבי יהושע בן לוי: מכאן, שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה.
35 "אל הנער הזה התפללת" — אמר רבי אלעזר: שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר: "וישחטו את הפר וביאו את הנער
36 אל עלי", משום ד"וישחטו את הפר" הביאו הנער אל עלי? אלא, אמר להן עלי: קראו כהן, ליתי ולשחוט. הנהו שמואל דהוו
37 מהדרי ביה למישחט, אמר להו: למה לכו לאהדורי ביה? למישחט? שחיטה בזה שחיטה? איתיהו לקמיה דעלי, אמר ליה:
38 מנא לך הא? אמר ליה: מי כתיב "ושחט הכהן"? "והקריבו הכהנים" כתיב! מקבלה ואילך מצות כהונה; מכאן לשחיטה ששפחה
39 בזה. אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת, מיהו, מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא
40 צווחה קמיה: "אני האשה הנצבת עמכה בזה" וגו'. אמר לה: שכיב לי דאענשיה, ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה. אמרה ליה:
41 "אל הנער הזה התפללתי". "ונתתה היא מדרת על לבה" — אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה. אמרה לפניו:
42 רבוננו של עולם, כל מה שפראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידים
43 לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן; דדים הללו שנתת על לבי למה, לא להניק בהן? תן לי בן ואניק בהן.
44 ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: כל היושב בתענית בשבת — קורעים לו גזר דינו של שבועים שנה, ואף על פי כן חזרין
45 ונפרעין ממנו דין עונג שבת. מאי תקנתיה? אמר רב נחמן בר יצחק: ליתבי תעניתא לתעניתא. ואמר רבי אלעזר: חנה הטיחה
46 דברים כלפי מעלה, שנאמר: "ותתפלל על ה'" — מלמד, שהטיחה דברים כלפי מעלה. ואמר רבי אלעזר: אליהו הטיח דברים כלפי
47 מעלה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחריתי". אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו לאלהיו?

1 שצריך להודיעו — הנחשד צריך לנקות את עצמו, ולהודיע את חושדו שאין בו אותו
2 דבר מגונה. לפני בת בליעל — אל תתני כבת בליעל לחשדני בשכרות. ואסתתר
3 — אתיחד עם אחרים, ויחשדני בעלי. פלפטר — שקר. שלש אמתות — דריש להו
4 לשון מיתה. ברכי מיתה — שהאשה נברכת בהן בשעת הסכנה, שאם ימצא בה אחד
5 מהם תמות. נדה וחלה והדלקת נר — של
6 שבת, על שלוש עברות הללו נשנן מתות.
7 וטעמא ליה במסכת שבת (לא.ב). שמובלע
8 בין אנשים — רב דימי מפרש לה: לא ארוך
9 ולא גוך וכו'. אלם — פירוש: עב. צחור —
10 ר"ש בלע. גיחור — שהוא לבן יותר מדאי.
11 ולא חכם — יותר מדאי, שלא יהיה תימה
12 בעיני הבריות, ומתוך שגוברין בו שולטת בו
13 עין הרע הנצבת עמכה — משמע אף הוא
14 עמה בעמידה. אל הנער הזה — על זה ולא
15 לאחר. מכאן שחטא לעלי ורצה לענשו
16 ולהתפלל שינתן לה בן אחר. ותקריבו
17 הכהנים — אמרו בפרק קמא דחגיגה (יא.א):
18 "והקריבו" — זה קבלת הדם. של שבועים שנה
19 — כלומר: אפילו גזר עליו מנעוריו. לפי
20 שתענית קשה בשבת, לפי שהכל מתענגים בו
21 והוא מתענה. תעניתא לתעניתא — יתענה
22 למחר. ותתפלל על ה' — כך כתוב הוא
23 במקרא. ולא גרסינן הכא "אל תקרי". שחור
24 והודה לאלהיו — לדבריו הודה לאחר זמן,
25 כנבואת נביאים אחרים.

דכתיב

18 שפרא הקדוש ברוך הוא את עולמו, לא היה אדם שקרא להקדוש ברוך הוא "צבאות", עד
19 שפאתה חנה וקראתו "צבאות", אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מכל צבאי צבאות שפראת בעולמך קשה
20 בעיניך שחתת לי בן אחד? משל למה הדבר דומה — למלך בשור ודם שעשה סעודה לעבדיו, בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר
21 להם: תנו לי פרוסה אחת! ולא השגיחו עליו. דחק ונכנס אצל המלך. אמר לו: אדוני המלך, מכל סעודה שעשית קשה בעיניך
22 ליתן לי פרוסה אחת? "אם ראה תראה" — אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אם "ראה" —
23 מוטב, ואם לאו — "תראה", אלך ואסתתר בפני אלוקה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר,
24 שנאמר: "ונקתה ונזרעה זרע". הניחא למאן דאמר אם היתה עקרה נפקת — שפיר, אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בצער —
25 יולדת בריוח, נקבות — יולדת זכרים, שחורים — יולדת לבנים, קצרים — יולדת ארוכים, מאי איכא למימר? דתניא: "ונקתה ונזרעה
26 זרע" — מלמד, שאם היתה עקרה — נפקת, דברי רבי ישמעאל. אמר לו רבי עקיבא: אם כן, ילכו כל העקריות בולן ויסתרתו, וזו
27 שלא קלקלה — נפקת! אלא: מלמד שאם היתה יולדת בצער — יולדת בריוח, קצרים — יולדת ארוכים, שחורים — יולדת לבנים, אחד
28 — יולדת שנים. מאי "אם ראה תראה" — דברה תורה כלשון בני אדם. "בעני אמתך" ... "אל תשבח את אמתך" ... "ונתתה לאמתך".
29 אמר רבי יוסי ברכי חנינא: שלש אמתות הללו למה — אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, שלשה ברכי מיתה
30 בראת באשה, ואמרי לה: שלשה דברי מיתה, ואלו הן: נדה וחלה והדלקת הנר, כלום עברתי על אחת מהן? "ונתת לאמתך זרע
31 אנשים", מאי "זרע אנשים"? אמר רב: גברא בגוברין. ושמואל אמר: זרע שמושה שני אנשים, ומאן אינון — שאול ודוד. ורבי יוחנן
32 אמר: זרע ששקול בשני אנשים, ומאן אינון — משה ואהרן, שנאמר: "משה ואהרן בבניהו ושמואל בקוראי שמו"; ורבנן אמרי: "זרע
33 אנשים" — זרע שמובלע בין אנשים. כי אתא רב דימי, אמר: לא ארוד ולא גוי, ולא קטן ולא אלם, ולא צחור ולא גיחור, ולא
34 חכם ולא טפש. "אני האשה הנצבת עמכה בזה" — אמר רבי יהושע בן לוי: מכאן, שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה.
35 "אל הנער הזה התפללת" — אמר רבי אלעזר: שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר: "וישחטו את הפר וביאו את הנער
36 אל עלי", משום ד"וישחטו את הפר" הביאו הנער אל עלי? אלא, אמר להן עלי: קראו כהן, ליתי ולשחוט. הנהו שמואל דהוו
37 מהדרי ביה למישחט, אמר להו: למה לכו לאהדורי ביה? למישחט? שחיטה בזה שחיטה? איתיהו לקמיה דעלי, אמר ליה:
38 מנא לך הא? אמר ליה: מי כתיב "ושחט הכהן"? "והקריבו הכהנים" כתיב! מקבלה ואילך מצות כהונה; מכאן לשחיטה ששפחה
39 בזה. אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת, מיהו, מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא
40 צווחה קמיה: "אני האשה הנצבת עמכה בזה" וגו'. אמר לה: שכיב לי דאענשיה, ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה. אמרה ליה:
41 "אל הנער הזה התפללתי". "ונתתה היא מדרת על לבה" — אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה. אמרה לפניו:
42 רבוננו של עולם, כל מה שפראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידים
43 לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן; דדים הללו שנתת על לבי למה, לא להניק בהן? תן לי בן ואניק בהן.
44 ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: כל היושב בתענית בשבת — קורעים לו גזר דינו של שבועים שנה, ואף על פי כן חזרין
45 ונפרעין ממנו דין עונג שבת. מאי תקנתיה? אמר רב נחמן בר יצחק: ליתבי תעניתא לתעניתא. ואמר רבי אלעזר: חנה הטיחה
46 דברים כלפי מעלה, שנאמר: "ותתפלל על ה'" — מלמד, שהטיחה דברים כלפי מעלה. ואמר רבי אלעזר: אליהו הטיח דברים כלפי
47 מעלה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחריתי". אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מנין שחור הקדוש ברוך הוא והודה לו לאלהיו?

דכתיב:

ברכות – דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קמט

מקשה הגמרא: הניחא – מובן הדבר, למאן דאמר – לדעת הסובר
שאם היתה האשה הנבדקת עקרה קודם הבדיקה, הרי היא נפקדת
לאחר בדיקה זו בעיבור, שפיר – יכול אתה לומר כן. אלא למאן
דאמר שכוונת הפסוק היא רק שאם היתה הנבדקת רגילה קודם לכן
להיות יולדת בצער, מעתה תהיה יולדת ברינה – בלי צער, ואם
היתה רגילה ללדת נקבות, היא יולדת מעתה זכרים, ואם היתה
רגילה ללדת שחורים, יולדת מעתה לבנים, ואם היתה רגילה ללדת
קצרים – נמוכים, יולדת מעתה ארוכים – גבוהים, ואין כוונת הפסוק
שאם היתה עקרה היא נפקדת, מאי איכא למימר – איך נבאר את
כפילות הלשון אם ראה תראה, והרי לדעה זו לא היתה חנה יכולה
לגרס שיתן לה ה' עיבור על ידי שתיית מי סוטה. ומביאה הגמרא
את הברייתא שנתפרשה שם מחלוקת זו: דתניא בברייתא, נאמר
בפרשת סוטה (שם) ונקתה ונורעה ורע, מלמד שאם היתה הנבדקת
עקרה, היא נפקדת, דברי רבי ישמעאל. אמר לו רבי עקיבא, אם
כן ילכו כל העקרות בולין ויסתתרו מפני בעליהן, וזו שלא קלקלה
(ו-זנתה) תהיה נפקדת ותתעבר. אלא על כרחך שהפסוק מלמד,
שאם היתה האשה יולדת בצער, מעתה תהיה יולדת ברינה, ואם
היתה יולדת קצרים תהיה יולדת מעתה ארוכים, ואם היתה יולדת
שחורים תהיה יולדת מעתה לבנים, ואם היתה יולדת אחד בכל
לידה, תהיה יולדת מעתה שנים בבת אחת. מתרצת הגמרא: רבי
עקיבא יבאר, מאי – מה הביאור בכפילות הלשון אם ראה תראה,
שדברה כאן תורה בלשון בני אדם.
עוד נאמר בתפילת חנה (שם) אם ראה תראה בעיני אמתך ונכתרתי
ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך ורע אנשים וגו'. הזכירה
חנה בתפילתה שלש פעמים לשון 'אמתך'. אמר רבי יוסי ברי
חנינא, שלש אמתות הללו למה – מפני מה אמרה חנה שלש פעמים
את הלשון 'אמתך', כך אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו
של עולם שלשה ברכין מיתה בראת באשה – דברים שהאשה
נבדקת בהם בשעת הסכנה, שאם עברה על אחת מהם היא מתה,
ואמרי לה – ויש אומרים כך, שלשה ברכין מיתה – שלשה דברים
שמודקים ומקריבים את המיתה באשה לפני זמנה, ואלו הן, נדה
והפרשת חלה והללקת הנר של שבת, שאם לא קיימה אותם כראוי
הרי זה מקרב את מיתתה, כלום עברתי על אחת מהן, שמשום כך
אני נענשת. שתיבת 'אמתך' יש לדרוש מלשון 'מיתה'.
עוד נאמר בתפילת חנה (שם) ונתתה לאמתך ורע אנשים. שואלת
הגמרא: מאי – מה הכוונה בלשון הפסוק ורע אנשים. משיבה
הגמרא: אמר רב, בן שיחא נברא בגונורין – איש שנחשב וגמנה בין
אנשים. ושמואל אמר, ורע ו-בן שיחא מושח שני אנשים למלוכה,
ומאן אינון – ומי הם שני אלו, שאול ודוד. ורבי יוחנן אמר, ורע
שהוא שקול בשני אנשים, ומאן אינון, משה ואהרן, וכמו שנאמר
(תהלים צו א) משה ואהרן בכחניו ושמואל בכתריהם ורע, ורבי
שהחשיב הכתוב לבדו כמו משה ואהרן יחד. ורבי
אמרי, ורע אנשים פירשו, ורע שהוא מובלע בין אנשים, ואינו
משונה מהם. כי אתא רב דימי – כשבא רב דימי מארץ ישראל
לבבל, אמר בבאיור דברי חכמים מובלע בין אנשים, זה שהוא לא
ארוך – גבוה, ולא גויז – נמוך, ולא קטן – דק מאד, ולא אלם – עב
מאד, ולא צחור – לבן יותר מדאי, ולא גיחור – אדמוני, ולא חכם
יותר מדאי, כדי שלא ישלט בו עין הרע, ולא מופש.
עוד נאמר בהמשך המעשה, כשחנה הביאה את שמואל לבית ה'
בשילה לאחר שגמלתו, שאמרה לעלי (שם א כב) אני האשה הנצבת
עמכה בזה להתפלל אל ה'. אמר רבי יהושע בן לוי, מכאן יש
ללמוד, שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה – בתוך ארבע
אמות של אדם המתפלל שמונה עשרה. לשון 'הנצבת עמכה'
משמע, שכשם שהיא היתה נצבת ועומדת בשעת התפילה, כמו כן
היה עלי עמה בעמידה, ועד ארבע אמות נחשב שנמצאים עם
המתפלל, כי ארבע אמות הן מקומו של אדם.
בהמשך הפסוקים נאמר (שם א כב) אל הנער הזה התפללתי ויתן ה'
לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו. דורשת הגמרא: אמר רבי

שעושה דבר שאינו הגון, שהוא צריך להוכיחו על כך, כמו שהוכיח
עלי את חנה כשחשב שהתפללה בשכרות.
הגמרא ממשיכה לדרוש את לשונות הפסוקים שנאמרו לגבי תפילת
חנה. בהמשך הפסוקים נאמר (שמואל א' א טו) ויתען חנה ותאמר לא
אדני אשה קשת רוח אנכי וגו'. ומבארת הגמרא: אמר עולא,
ואיתנא – ויש אומרים שרבי יוסי ברי חנינא אמר כן, כך אמרה
ליה חנה לעלי, בדברך גילית שלא אדון בחכמה אתה בדרך זה,
ולא רוח הקדוש שורה עליך, שכן טעית בי, ואתה חושדני בדרך
זה שהתפללתי מתוך שכרות.
איכא דאמרי, הכי אמרה ליה חנה לעלי, בלשון תמימה, וכי לא
אדון אתה, לאו איכא שכינה ורוח הקדוש נבד – וכי אין השכינה
ורוח הקדוש שורים אצלך, שדנתני לכה חוכה לומר ששכורה אני,
ולא דנתני לכה זכות לומר שמתוך רוב צערי עשיתי כן, מי (ו-האם)
לא ידעת ראשה קשת רוח אנכי.
עוד נאמר בהמשך הפסוק (שם) ויוון ושכר לא שתיתי. דורשת
הגמרא: אמר רבי אלעזר, מכאן יש ללמוד לנחשד בדרך שאין בו,
שהוא צריך להודיעו לזה שחושד בו שאין בו דבר זה, כדי לנקות את
עצמו, כמו שהודיעה חנה לעלי שאינה שכורה.
עוד נאמר בהמשך הפסוקים, שאמרה חנה לעלי (שם א טו) אל תתן
את אמתך לפני פת בליעל וגו'. דורשת הגמרא: אמר רבי אלעזר,
מכאן יש ללמוד לשבור שמתפלל, כשחשב באלוה הוא עובר עבודה
ורה. ומבארת הגמרא: בתיב הכא – נאמר כאן בפסוק זה, לפני פת
בליעל, ובתיב התם – שם, לגבי עיר הנדחת (דברים יג ד), יצאו
אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה
ונעבדה אלהים אחרים וגו'. מה להלן לגבי עיר הנדחת הכוונה
בלשון 'בני בליעל' לעובדי עבודה ורה, אף כאן בדברי חנה, הכוונה
בלשון 'בת בליעל' היא, שלא יחשבה עלי שהיא עובדת עבודה ורה.
עוד נאמר בהמשך הפסוקים (שם א טז) ויען עלי ויאמר לבי לשלום.
דורשת הגמרא: אמר רבי אלעזר, מכאן יש ללמוד לחושד את
חברו בדרך שאין בו, שצריך לפייסו על שחשדו לחינם, כמו שפייס
עלי את חנה ואמר לה לבי לשלום. ולא עוד – ולא זו בלבד, אלא
שצריך גם לברכה, שנאמר בהמשך הפסוק, ואלהי ישראל יתן את
שלתך אשר שאלת מעמו, הרי שעלי הוסיף גם לברך את חנה.
בתחילת מעשה חנה נאמר (שם א יא) ויתד נדר ותאמר ה' צבאות
אם ראה תראה בעיני אמתך וגו'. אמר רבי אלעזר, מיום שברא
הקדוש ברוך הוא את עולמו, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך
הוא בשם 'צבאות', עד שבראתה חנה וקראתה 'צבאות', בתפילה זו.
ומבארת הגמרא: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של
עולם, מכל צבא צבאות שבראת בעולמך, קשה בעיניך שתתן
לי בן אחד. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שעשה סעודה
לעשריו, בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר להם העני לעבדי
המלך, תנו לי פרוסה אחד, ולא השניחו (הביטו) עליו. דחק העני
את עצמו לפנים ונכנס עד אצל המלך, ואמר לו, אדוני המלך, מכל
סעודה זו שעשית, האם קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת בלבד.
כך שאלה חנה את הקדוש ברוך הוא, האם מכל רבבות הברואים
שבראת קשה בעיניך לתת לי בן אחד.
עוד נאמר בתפילת חנה (שם) אם ראה תראה בעיני אמתך. מבארת
הגמרא: אמר רבי אלעזר, מכפל הלשון למדנו, שכך אמרה חנה
לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, אם ראה – אם רצונך
לראות בעיני ולהושיעני, מוקב, ואם לאו, שאין רצונך לראות,
'תראה' – אני אגרס שתראה ותהיה חייב להושיעני, על ידי שאלך
ואסתתר – אתיחד עם אנשים אחרים בפני אלקי פגלי כדי
שיחשדני, ובין דמסתתרנא – שאסתר, משקו לי (ו-שקו אותי)
במי סוטה כדי לבדוק האם זיתי, וכיון שאי אתה עושה את תורתך
פליסתר – שקר, אתעבר, שנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה כח) ואם לא
נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה ונורעה ורע, פירוש, אשה
שקינא לה בעלה והשקוה מי סוטה ונמצאת טהורה, האשה תינקה
מעונש, וגם מתעברת.

הגמרא מבארת סברת רבי יהודה בענין ספק מי רגלים: **סָבַר לָהּ רב**
יהודה כִּי הָא דָּרֵב הִמְנוּנָא, דָּאֲמַר רַב הִמְנוּנָא, לֹא אֶסְרָה תוֹרָה
לקרות אֶלָּא כִּנְגֵר עֲמוּד הקילוח של מי רגלים בְּלִבָּהּ, כלומר, בשעה
שמי הרגלים מקלחים ויוצאים, אבל לאחר הקילוח, כשמי הרגלים
מוטלים על גבי קרקע, אין איסור מהתורה לקרות. וְכִדְרֵי יוֹנְתָן,
דְּרֵי יוֹנְתָן רָמִי (–הקשה), בְּתִיב בענין ההרחקה בעת עשיית
הצרכים (דברים כג יג) 'וְיָד תִּהְיֶה לָּךְ מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְיֵצְאת שָׁמָּה חוּץ',
שצריך להרחיק מן המחנה בעת עשיית הצרכים, וכן הוא לדבר
שבקדושה, ולא נאמר שצריך לכסות צרכיו לאחר מכן, וְתִיב
באותו ענין בפסוק שלאחריו (שם כג די) 'וְיָד תִּהְיֶה לָּךְ וְגו' וְשָׁבַת
וְכִסִּית אֶת צִאֲתֶיךָ', שמשמעו, שצריך אחר כך לכסותם, הָא כִּי־צִד
– סתירה זו שבין שני הפסוקים כיצד ניתן ליישבה, אלא כָּאן – מה
שאמרה התורה שצריך לכסות צרכיו, מדובר בְּגִדוּלִים, שאסור
לקרות כל זמן שיש כנגדו צואה שאינה מכוסה, ולכן גם יש דין
לכסותה, כָּאן – ומה שאמרה התורה שמספיק בהרחקה ואין צריך
לכסות, מדובר בְּקִמְצִים, שאין איסור לקרות כנגדם לאחר עשייתם.
ממשיכה הגמרא לבאר: אֶלָּא, בְּקִמְצִים לֹא אֶסְרָה תוֹרָה לקרות
אֶלָּא כִּנְגֵר עֲמוּד הקילוח בְּלִבָּהּ, הָא נְפִיל לֹא־עָא – אבל לאחר
שנפלו לארץ, שְׁרִי – מותר לקרות כנגדם אף שהם גלויים, וְדִכְּנָן הוּא
דְּנָרוּ בְּהוּ שלא לקרות כנגדם, וְכִי נָרוּ בְּהוּ רַבְּנָן, בְּנִדְאָן – בודאי
מי רגלים הוא שגזרו, אֲבָל בְּסִפְקָן לֹא נִזְוֵר. וזהו סברת רבי יהודה
שמתיר לקרות במקום שיש בו ספק מי רגלים.
הגמרא מבארת דין ודאי. מבררת הגמרא: וְנִדְאָן – וכשיש לפניו
ודאי מי רגלים, עַד כְּמָה צריכים לשהות, שיהיה מותר לקרות
כנגדם. מבארת הגמרא: אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, כָּל זֶמַן
שְׁמַטְפִּיחִין, כלומר, כל זמן שהם מרטיבים את יד הנוגע בהם, אבל
לאחר שיבשו מותר לקרות כנגדם. וְכֵן אֲמַר רַבָּה פַּר פַּר חֲנָה אֲמַר
רַבִּי יוֹחָנָן, אסור לקרות כנגד מי רגלים כָּל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין. וְכֵן אֲמַר
עוֹלָא, כָּל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין, וְגִיבָא מִשְׁמִיחָ דָּרֵב אֲמַר, כָּל זֶמַן
שְׁרִשּׁוּמֵן נִיבָר, כלומר, כל זמן שנותר סימן מי הרגלים על גבי קרקע,
אף שיבשים הם, אסור לקרות כנגדם.
רב יוסף דוחה את דברי גניבא: אֲמַר רַב יוֹסֵף, שְׂרָא לִיה מְרִיה –
ימחול לו ריבונו לְגִיבָא, שודאי שקר בפיו מה שאמר משמו של רב,
הַשְׂתָּא לגבי צוֹאֵה אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, כִּיֵּן שְׁקִרְמוּ פְּנִיָּה –
שיבשה מעט והעלתה קרום, מוֹתֵר לקרות כנגדה, מִי רַגְלִים
מִיפְעִיָּא, ודאי סובר רב שאם יבשו מותר לקרות כנגדם, ואיך אמר
גניבא בשמו שכל זמן שרישומם ניכר אסור.
אביי מקשה על הוכחת רב יוסף: אֲמַר לִיה אֲבִי לרב יוסף, מָאִי תוֹרִית
דְּסִמְכַת אָהָא – מה ראית לסמוך על מה שאמר רב יהודה בשם רב,
שצואה שיבשו פניה מותר לקרות כנגדה, שמכך דחית דברי גניבא,
סְמוּךְ אָהָא – סמוך על שמועה זו בשם רב, דָּאֲמַר רַבָּה פַּר רַב הוֹנָא
אֲמַר רַב, צוֹאֵה, אִפְּלוּ היא יבשה בְּחֶרֶם, אִסּוּרָה, ושלא כדברי רב
יהודה בשם רב, ואם כן, אין לך להביא ראיה שלא כדברי גניבא.
הגמרא מבארת מהו שיעור 'צואה כחרס' האמור. מבררת הגמרא:
וְחִיבִי דְּמִי צוֹאֵה בְּחֶרֶם שעדיין אסור לקרות כנגדה. מבארת
הגמרא: אֲמַר רַבָּה פַּר פַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, צואה כחרס, היינו
כָּל זֶמַן שְׁזוֹרְקָה על גבי קרקע וְאִינָה נִפְרָקַת (–אינה מתפוררת),
שכיון שאינה נפרכת מחמת המכה, סימן הוא שנותרה בה לחלוחית,
שהיבשה נפרכת יותר מן הלחה, ואסור לקרות כנגדה, אבל אם
נפרכת בודיקתה מותר לקרות כנגדה, שהרי היא כעפר בעלמא.
וְאִיבָא דָּאֲמַר, צואה כחרס היינו כָּל זֶמַן שְׁגוּלָּלָה על גבי הקרקע

וְאִינָה נִפְרָקַת מחמת הגלגול, עדיין לחה היא, ולכך אסור לקרות
 כנגדה, ואף שאם זורקה נפרכת, אין די בכך, ואם גוללה ונפרכת,
 מותר.
 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אֲמַר רַבִּינָא, הוּא קְאִימָנָא קְמִיָּה
 (–הייתי עומד לפניו) דְּרַב יְהוּדָה מְדַפְּתִי, תוֹא – ראה רב יהודה
 צוֹאֵה, אֲמַר לִי, עֵינִי אִי קְרָמוּ פְּנִיָּה אִי לֹא, שאם קרמו פניה מותר
 לקרות כנגדה. אִיבָא דָּאֲמַר, הִכִּי אֲמַר לִיה – כך אמר רב יהודה
 מדפתי לרבינא, עֵינִי אִי מְפִלָא אִפְּלוּ – התבונן אם נסדקו בה
 סדקים, שאם כן יבשה היא, ומותר לקרות כנגדה.
 מבררת הגמרא הדין להלכה: מָאִי תוֹי עָלָה – מהי הכרעת ההלכה
 בדין זה. מביאה הגמרא מימרא בענין צוֹאֵה: אֲתָמֵר, צוֹאֵה יבשה
 בְּחֶרֶם, אֲמִימֵר אֲמַר הרי היא אִסּוּרָה בקריאת שמע ותפילה, וְאִר
 וּמִרָאָה אֲמַר, מוֹתֵרָת. אֲמַר רַבָּא, הִלְכְתָּא, צוֹאֵה בְּחֶרֶם אִסּוּרָה,
 וְמִי רַגְלִים כָּל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין אסורים, אבל כשאנים מטפחים מותר
 לקרות כנגדם.
 מקשה הגמרא על דברי רבא: מִיתִיבִי, שנינו בברייתא, מִי רַגְלִים, כָּל
 זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין אִסּוּרִין, נִבְלְעוּ בארץ אִי יָבִישׁוּ על גבי אבנים בחמה,
 מוֹתֵרִים. ויש לברר, מָאִי לֹא נִבְלְעוּ, דוּמָא דִּיבִישׁוּ, וכלומר, מֵה
 יָבִישׁוּ מחמת החמה דָּאִין רְשׁוּמֵן נִיבָר כלל, שיבשו לגמרי, אִף נִבְלְעוּ
 בקרקע משמעו דָּאִין רְשׁוּמֵן נִיבָר, שנבלעו לגמרי, ומכך יש לדייק,
 הָא רְשׁוּמֵן נִיבָר, אִסּוּר, אִף עַל גַּב דָּאִין מְטִפִּיחִין. וקשה לדברי
 רבא.
 חוזרת הגמרא ומקשה על המקשן עצמו: וְלִמְטַמְּיָה, שרוצה אתה
 לדייק מהברייתא שכל זמן שרישומם ניכר אסור לקרות כנגדם, אִיבָא
 רִישָׁא, שאומרת הברייתא, שמי רגלים כל זמן שמטפחים אסורים,
 ומכך יש לדייק, כָּל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין הוּא דָּאִסּוּר, הָא – אבל אם אין
 מטפחים אף שרְשׁוּמֵן נִיבָר, שְׁרִי, ומוכח כדברי רבא.
 מסיקה הגמרא: אֶלָּא מֵהָא – מברייתא זו, לִיבָא לְמִשְׁמַע מִינָה – אין
 להוכיח ממנה, האם מותר לקרות כנגד מי רגלים שיבשו ורישומם
 ניכר או לא.
 הגמרא רוצה לתלות שאלה זו במחלוקת תנאים. מבררת הגמרא:
 לִיבָא בְּתַנָּאִי, ששנינו בברייתא, כָּלִי שִׁנְשַׁפְכוּ מִמֶּנּוּ מִי רַגְלִים,
 דהיינו עבית של מי רגלים שהתרסקו, אִסּוּר לְקָרוֹת קְרִיאת שְׁמַע
 כִּנְגֵדוֹ אף שאין בו כלום, מִי רַגְלִים עֲצָמֵן שִׁנְשַׁפְכוּ, אם נִבְלְעוּ
 בארץ, מוֹתֵר לקרות כנגדם, ואם לא נִבְלְעוּ, אִסּוּר. רַבִּי יוֹסִי אֹמַר,
 כָּל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין אסור. ויש לברר, מָאִי נִבְלְעוּ, וּמָאִי לֹא נִבְלְעוּ,
 דְּקִאֲמַר תַּנָּא קָמָא – מהי כוונת תנא קמא במה שאמר 'נבלעו', שבזה
 התיר, ומהי כוונתו במה שאמר 'לא נבלעו', שבזה אסר. אִילִימָא –
 אם נאמר ש'נִבְלְעוּ' פירושו דָּאִין מְטִפִּיחִין, ובאופן זה מותר לקרות
 כנגדם, ו'לֹא נִבְלְעוּ' פירושו דְּעֵדִין מְטִפִּיחִין, שבאופן זה אסור
 לקרות כנגדם, וְאִתָּא רַבִּי יוֹסִי לְמִימַר שְׁכָל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין הוּא
 דָּאִסּוּר, הָא רְשׁוּמֵן נִיבָר, שְׁרִי, אי אפשר לפרש כן, שאם כן דברי
 רבי יוסי, תִּינּוּ – הרי הם כדברי תַּנָּא קָמָא. אֶלָּא יש לפרש, שמה
 שאמר תנא קמא 'נִבְלְעוּ', היינו דְּרְשׁוּמֵן נִיבָר, שבזה אסור ואף אם אין
 מטפחים, וְאִתָּא רַבִּי יוֹסִי לְמִימַר, שְׁכָל זֶמַן שְׁמַטְפִּיחִין הוּא דָּאִסּוּר,
 הָא רְשׁוּמֵן נִיבָר, שְׁרִי. הרי לנו מחלוקת תנאים במי רגלים שאין
 מטפחים ורישומם ניכר.
 דוחה הגמרא: לֹא – אין הם חולקים בדבר זה, דְּבּוּלִי עֲלָמָא כָּל זֶמַן
 שְׁמַטְפִּיחִין הוּא דָּאִסּוּר, הָא רְשׁוּמֵן נִיבָר, שְׁרִי,

במים כִּל שֶׁחַן כדי לבטל את מי הרגלים שיטילו עליהם.
וְרַב יוֹסֵף אָמַר, הַמַּחְלֻקֶּת בֵּין תַּנָּא קַמָּא וּרְבִי זְכַאִי, הִיא לְבִתְחִלָּה –
שֶׁנֶּתַן מִים בְּכָלִי רִיק, וְאַחֲרָיָה כִּךְ הִטִּיל עֲלֵיהֶם מִי רִגְלִים, שְׂבֹזָה סוֹבֵר
תַּנָּא קַמָּא שְׂדֵי בַמִּים כָּל שֶׁהֵם. אֲבָל לְבִסְפֹּף – שֶׁהָיוּ מִי רִגְלִים בְּכָלִי,
וְעִשְׂוִי בֹא לְהִטִּיל לְתוֹכָם מִים כְּדִי לְבַטְלֵם, לְדַבְּרֵי הַבֵּל צָרִיךְ לְהִטִּיל
בָּהֶם רְבִיעִית מִים.

הַגְמָרָא מְבִיאָה כִּיצַד נִהַג רַב יוֹסֵף: אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף לְשִׁמְעִיָּה –
לְמַשְׁמֶשׁ, אֵייתִי לִי רְבִיעִיתָא דְמִיָּא – הַבָּא לִי רְבִיעִית מִים לְהִטִּיל
לְתוֹךְ כְּלִי רִיק שְׁעִתִּידִים לְהִטִּיל בּוֹ מִי רִגְלִים, בְּדַעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי יְצָאִי,
וּבְנֵמוֹ שִׁפְדְּרוּ רַב יוֹסֵף, שֶׁלְרַבִּי זְכַאִי צָרִיךְ רְבִיעִית מִים אֲפִילוּ
בְּתַחֲלִילָה.

הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִין קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגַד כְּלִים הַמִּיּוּחָדִים
לְצוּאָה וּמִי רִגְלִים: תַּנּוּ דְרַבֵּן בְּבִרְיָתָא, גִּרְף שֶׁל רַעִי – כְּלִי חֶרֶס
הַמִּיּוּחָד לְצוּאָה, וְעֵבִיט שֶׁל מִי רִגְלִים – וְכָלִי חֶרֶס הַמִּיּוּחָד לְמִי
רִגְלִים, אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגַד, כִּיוֵּן שֶׁהֵם מִיּוּחָדִים לְכָךְ,
וְאֵפֶּה עַל פִּי שְׂאִין בְּהֵן כְּלִים. וְכִנְגַד מִי רִגְלִים עֲצָמָן, אֲסוּר לְקִרְוֹת
עַד שִׁפְטִיל לְתוֹכָן מִים. וְכַמָּה יִפְטִיל לְתוֹכָן מִים, כִּל שֶׁהוּא. רַבִּי
יְצָאִי אָמַר, רְבִיעִית.

עוֹד שָׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, שֶׁהָאִסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגַד כְּלִים
הַמִּיּוּחָדִים לְצוּאָה אוֹ לְמִי רִגְלִים, הוּא בֵּין אִם הֵם מוֹנָחִים לְפָנֵי
הַמָּטָה, וְאִין הַמָּטָה מִפְּסַקֵּת בֵּינָם לְבִינֵם, וּבֵין אִם הֵם מוֹנָחִים לְאַחֲרֵי
הַמָּטָה, וְהַמָּטָה מִפְּסַקֵּת בֵּינֵיהֶם. דְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אִם
הֵם מוֹנָחִים לְאַחֲרֵי הַמָּטָה וְהַמָּטָה מִפְּסַקֵּת בֵּינֵיהֶם, קוֹרָא קְרִיאת שְׁמַע
וְאִינוּ צָרִיךְ לְהִרְחִיק. אֲבָל אִם הֵם מוֹנָחִים לְפָנֵי הַמָּטָה וְאִין הַמָּטָה
מִפְּסַקֵּת בֵּינָם לְבִינֵם, אִינוּ קוֹרָא קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגַד, אֲבָל מִרְחִיק
הוּא מִדָּם אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, אֲפִילוּ
אִם הֵם מוֹנָחִים בְּבֵית גְּדוֹל שִׁישׁ בּוֹ מֵאָה אַמָּה, לֹא יִקְרָא עַד
שִׁיּוּצִיאָם מִהֶבֶית, אוֹ שִׁנְיָתָם תַּחַת הַמָּטָה.

הַגְמָרָא מִסְתַּפַּקֵּת בְּדַבְּרֵי רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֵיבְעִיָּא לְהוּ –
הִסְתַּפְקוּ בְּנֵי הַיִּשְׁבָּה, תִּיכִי קֶאָמַר – מָה הִיא כּוּונַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל בְּמָה שֶׁאָמַר שֶׁלֹּאֲחֵר הַמָּטָה קוֹרָא וּלְפָנֵי הַמָּטָה אִינוּ קוֹרָא,
אֲבָל מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרָא, הֲאֵם כּוּונַתּוֹ שֶׁאֵם נִמְצָאִים הַכְּלִים
אַחֲרֵי הַמָּטָה, קוֹרָא מִיָּד, וְאִינוּ צָרִיךְ לְהִרְחִיק כָּלֵל, שֶׁהַמָּטָה חוֹצֶצֶת
וְנִחְשָׁב כְּאִילוּ הֵם בְּרִשּׁוֹת אַחֲרָת. אֲבָל אִם הַכְּלִים מוֹנָחִים לְפָנֵי
הַמָּטָה, מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרָא. אוֹ דִּלְמָא הֵכִי קֶאָמַר – אוֹ
שֶׁמָּא כִּךְ כּוּונַתּוֹ, שֶׁאֵם נִמְצָאִים הַכְּלִים לְאַחֲרֵי הַמָּטָה, מִרְחִיק אַרְבַּע
אַמּוֹת וְקוֹרָא, שֶׁהַמָּטָה אֵינָה חוֹצֶצֶת. אֲבָל אִם נִמְצָאִים הַכְּלִים לְפָנֵי
הַמָּטָה, אִינוּ קוֹרָא כָּלֵל.

הַגְמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה לְפִשּׁוֹת אֵת הַסֵּפֶק: תָּא שְׁמַע מִבְּרִייתָא, דְּתַנָּא
בְּבִרְיָתָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, אִם הַכְּלִים מוֹנָחִים אַחֲרֵי
הַמָּטָה, קוֹרָא מִיָּד, וְאִינוּ צָרִיךְ לְהִרְחִיק כָּלֵל. וְאִם הַכְּלִים נִמְצָאִים
לְפָנֵי הַמָּטָה, מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרָא. דְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
אָמַר, אֲפִילוּ אִם הֵם מוֹנָחִים בְּבֵית שִׁישׁ בּוֹ מֵאָה אַמָּה, לֹא יִקְרָא
עַד שִׁיּוּצִיאָם מִהֶבֶית אוֹ שִׁנְיָתָם תַּחַת הַמָּטָה. הֲרִי שֶׁלְדַעָה הַסּוֹבֵרֶת
שִׁישׁ חִילּוּק בֵּין לְפָנֵי הַמָּטָה לְאַחֲרֵי הַמָּטָה, אִם הֵם מוֹנָחִים לְאַחֲרֵי
הַמָּטָה מוֹתֵר לְקִרְוֹת מִיָּד וְאִין צָרִיךְ לְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת.

הַגְמָרָא דְנָה בִּסְתִירָה שֶׁבִּין הַבְּרִייתוֹת. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: בַּעֲיִין
אֵיפְשִׁיטָא לָן – אֲכַן הַסֵּפֶק שֶׁלֵּנוּ נִפְשֵׁט, אֲבָל מִתְּנִייתָא קִשְׁיִין אֲהֲדָרִי
– הַבְּרִייתוֹת קִשּׁוֹת זֹו עַל זֹו, שֶׁבְּבִרְיָתָא הָרֵאשׁוֹנָה שָׁנִינוּ שֶׁרַבֵּן שְׁמַעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל הוּא הַתַּנָּא הַמְּחַלֵּק בֵּין אִם מוֹנָחִים לְפָנֵי הַמָּטָה אוֹ אַחֲרֵי
הַמָּטָה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר סוֹבֵר שֶׁלֹּא יִקְרָא עַד שִׁיּוּצִיאָם מִהֶבֶית
אוֹ יִנְיָחַם תַּחַת הַמָּטָה, וּבְבִרְיָתָא הַשְּׁנִיָּה הוֹחֵלֶפֶה שִׁיטָתּוֹ, שְׂרַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר הוּא הַתַּנָּא הַמְּחַלֵּק בֵּין אִם מוֹנָחִים לְפָנֵי הַמָּטָה אוֹ
אַחֲרֵי הַמָּטָה, וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר שֶׁלֹּא יִקְרָא עַד שִׁיּוּצִיאָם
מִהֶבֶית אוֹ יִנְיָחַם תַּחַת הַמָּטָה.

מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אֵיפְשִׁיטָא בְּתַרְיִיתָא – הַפּוֹךְ אֵת הַשִּׁיטוֹת שֶׁבְּבִרְיָתָא
הָאֲחֵרוֹנָה, וְגַם בְּבִרְיָתָא זֹו תִּשְׁנֶה שֶׁרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מְחַלֵּק בֵּין
אִם מוֹנָחִים לְפָנֵי הַמָּטָה אוֹ אַחֲרֵי הַמָּטָה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר סוֹבֵר
שֶׁלֹּא יִקְרָא עַד שִׁיּוּצִיאָם מִהֶבֶית אוֹ יִנְיָחַם תַּחַת הַמָּטָה.

שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: מָה חֻזִּית דְּאִפְסַת בְּתַרְיִיתָא – מָה רֵאשִׁית לְהַפּוֹךְ אֵת

הַבְּרִייתָא הָאֲחֵרוֹנָה, אֵיפְשִׁיטָא קַמִּיתָא – הַפּוֹךְ אֵת הַבְּרִייתָא הָרֵאשׁוֹנָה,
וְתִשְׁנֶה בָּהּ שְׂרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר מְחַלֵּק בֵּין אִם מוֹנָחִים לְפָנֵי הַמָּטָה
אוֹ אַחֲרֵי הַמָּטָה, וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר שֶׁלֹּא יִקְרָא עַד שִׁיּוּצִיאָם
מִהֶבֶית אוֹ יִנְיָחַם תַּחַת הַמָּטָה.

מִשִּׁבָּה הַגְמָרָא: מָאן שְׁמַעְתָּ לִיה דְּאָמַר כּוּלִיָּהּ בֵּית כְּאַרְבַּע אַמּוֹת
דְּמִי – מִי הוּא זֶה שֶׁשְׁמַעְתָּ אוֹתוֹ אֹמֵר שֶׁכָּל הַבֵּית נִחְשָׁב לְאַרְבַּע
אַמּוֹת, דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר הִיא, וְאִם כֵּן מִסְתַּבֵּר לּוֹמֵר שְׂרַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֱלֶעָזָר הוּא הַתַּנָּא הַסּוֹבֵר שֶׁלֹּא יִקְרָא עַד שִׁיּוּצִיאָם מִהֶבֶית אוֹ
יִנְיָחַם תַּחַת הַמָּטָה כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא הָרֵאשׁוֹנָה, שְׂכִינֵן שֶׁכָּל הַבֵּית
נִחְשָׁב לְאַרְבַּע אַמּוֹת לֹא יִעֲוִיל מִזֶּה שִׁיתְרַחֵק אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלִכְךָ יֵשׁ לָךְ
לְהַחֲלִיף אֵת הַבְּרִייתָא הָאֲחֵרוֹנָה.

הַגְמָרָא דְנָה בְּדַבְּרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר שֶׁכָּלִי הַמוֹנָח תַּחַת הַמָּטָה
חֲשׁוֹב כְּטֻמּוֹן בְּאַרְץ: אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּעָאִי מִיָּנִיָּה – שְׂאֵלְתִי מִרַב
הוֹנָא, אֲמַנֵם מָטָה שְׂרַגְלִיָּה קִצְרוֹת וְהִיא גְבוּהָה פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁה
טַפְחִים מִהַקְרָק, וְגִרְף וְעֵבִיט מוֹנָחִים תַּחֲתֶיהָ, פְּשִׁיטָא לִי דְּכָלְבוֹד
דְּמִי – פִּשּׁוֹט לִי הַדְּבַר שֶׁנִּחְשָׁב כְּלָבוֹד, וְהַכְּלִים הַמוֹנָחִים תַּחֲתֶיהָ
נִחְשָׁבִים כְּטֻמּוֹנִים בְּקִרְקָה. אֲבָל מָטָה שֶׁהִיא גְבוּהָה מִשְׁלֶשֶׁה טַפְחִים, אוֹ
אַרְבַּעַת טַפְחִים, אוֹ חֲמִשָּׁה, אוֹ שִׁשָּׁה, אוֹ שִׁבְעָה, אוֹ שְׁמוֹנֶה, אוֹ
תִּשְׁעָה, מָהוּ – מָה הָדִין, הֲאֵם הַכְּלִים הַמוֹנָחִים תַּחֲתֶיהָ נִחְשָׁבִים
כְּטֻמּוֹנִים בְּקִרְקָה. אָמַר לִיה – אֲמַר לוֹ רַב הוֹנָא לְרַב יוֹסֵף, לֹא יִדְעָנָא
– אֵינִי יוֹדֵעַ.

וְאֲמַר רַב יוֹסֵף, בְּמָטָה שֶׁהִיא גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים מִהַקְרָק וְדָאִי לֹא
מִיָּבְעִי לִי – לֹא הִסְתַּפַּקְתִּי, שֶׁהִיא פִּשּׁוֹט לִי שֶׁכְּלִים הַמוֹנָחִים תַּחַת מָטָה
כְּזֹו אֵינֵם נִחְשָׁבִים כְּטֻמּוֹנִים בְּקִרְקָה, שֶׁמֵּאֲחֵר שִׁישׁ הַפֶּסֶק גְּדוֹל כָּל כָּךְ
בֵּין הַמָּטָה לְכְּלִים אֵין זֶה נִחְשָׁב שֶׁהַמָּטָה מְכַסֶּה אֵת הַכְּלִים. אָמַר
אַבְיִי, שְׁפִיר עֲבַדְתָּ דְּלֹא אֵיבְעִיָּא לָךְ – טוֹב עָשִׂיתָ שֶׁלֹּא שְׂאֵלְתָּ אוֹתוֹ
דְּבַר זֶה, מִשּׁוּם שֶׁכָּל עֲשָׂרָה טַפְחִים מִהַקְרָק, רְשׁוּתָא אַחֲרִיתִי הִיא
– נִחְשָׁב כְּרִשּׁוֹת אַחֲרָת, שְׂכִינֵן שֶׁהַמָּטָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה, נַעֲשֶׂה מִשֶּׁם
וְלִמְעַלָּה כְּרִשּׁוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָה, וְמָה שֶׁתַּחֲתֶיהָ כְּרִשּׁוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָה, וְאֵין
רִשּׁוֹת זֹו נַעֲשִׂית כִּיסוֹי לְמָה שֶׁבְּרִשּׁוֹת אַחֲרָת.

הַגְמָרָא מְבִאֵרֶת כְּדַעַת מִי נִפְסְקָה הַהִלְכָּה: אָמַר רַבָּא, הַלְבָּתָּא –
הַהִלְכָּה הִיא, שֶׁאֵם הַמָּטָה מִהַקְרָק פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁה טַפְחִים,
כְּלָבוֹד דְּמִי – נִחְשָׁב כְּלָבוֹד, וְמָה שֶׁתַּחֲתֶיהָ חֲשׁוֹב טֻמּוֹן בְּקִרְקָה. וְאִם
הַמָּטָה גְבוּהָה מִהַקְרָק עֲשָׂרָה טַפְחִים, רְשׁוּתָא אַחֲרִיתִי – רִשּׁוֹת
אַחֲרָת הִיא, וְאֵינָה יִכּוֹל לְהַחֲשִׁיב מָה שֶׁתַּחֲתֶיהָ כְּטֻמּוֹן בְּקִרְקָה. וְאִם
הַמָּטָה גְבוּהָה מִהַקְרָק מִשְׁלֶשֶׁה טַפְחִים וְעַד עֲשָׂרָה טַפְחִים, תִּינּוּ
דְּבָעָא מִיָּנִיָּה – זֶהוּ מָה שֶׁשְׂאֵל רַב יוֹסֵף מִרַב הוֹנָא, וְלֹא פִּשְׁטָא לִיה.
אָמַר רַב, הִלְכָּה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר, הַסּוֹבֵר שֶׁכָּל הַבֵּית נִחְשָׁב
אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאִם יֵשׁ בְּבֵית כְּלִים הַמִּיּוּחָדִים לְצוּאָה אוֹ לְמִי רִגְלִים
לֹא יִקְרָא קְרִיאת שְׁמַע עַד שִׁיּוּצִיאָם מִהֶבֶית אוֹ יִנְיָחַם תַּחַת הַמָּטָה.
וְכֵן אָמַר בָּאִלִּי וְ–שֶׁם חֲכָם אָמַר רַב יַעֲקֹב בְּרֵה דְּבֵית שְׁמוּאֵל וְ–בֵן
בְּתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, הִלְכָּה כְּבָרֵם שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר. וְרַבָּא אָמַר, אֵין
הִלְכָּה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין הָאִיסוּר לְשִׁמֵּשׁ מִטָּה בְּחֹדֶר שִׁישׁ בּוֹ סֹפֶר
תּוֹרָה: רַב אַחָאִי אֵיעֶסֶק לִיה לְכַרְיָה – שִׁידָךְ אִשָּׁה לְבִנּוֹ בִּי – בְּבִיתוֹ
שֶׁל רַב יַצְחָק בֶּר שְׁמוּאֵל בֶּר מִרְתָּא, כְּלוֹמֵר שֶׁאִירֵס אֵת בְּנֵו עִם בְּתוֹ
שֶׁל רַב יַצְחָק. עֵיילִיָּה לְחוּפָה – הַכְּנִיסוֹ לְחוּפָה, וְלֹא הָיָה מְסִתִּיעָא
מִלְתָּא – וְלֹא הִצְלִיחַ בְּדַבְּרֵי, שֶׁלֹּא הָיָה יִכּוֹל לְבַעוֹל בְּעִילֵת מִצּוּה, אֲוֹל
בְּתַרְיָה לְעִינֵי – הֵלֵךְ אַחֲרָיו (וְרַב אַחָאִי אֲבִיו) לְבֹדֵק אֵת הַדְּבַר, חָזָא
סִפֵּר תּוֹרָה דְּמִנְהָא – וְרָאָה סֹפֶר תּוֹרָה שֶׁהִיא מוֹנָח בְּחֹדֶר. אָמַר לְהוּ
– אֲמַר לָהֶם לֹאֵל שֶׁהִכִּינוּ אֵת הַמְּקוֹם, אֵיבּוֹ הִשְׁתָּא לֹא אַתָּאִי – אֵיךְ
הִיא עֲכָשִׁי אֵילוֹ לֹא בָּאתִי, סְכַנְתָּוִן לְכָרִי – כְּמַעַט סִיכְנַתָּ אֵת בְּנֵי
לְמוֹת עֲבוּשָׁה הָעוֹן הוּא שִׁשְׁמִשׁ מִטָּה בְּחֹדֶר שִׁישׁ בּוֹ סֹפֶר תּוֹרָה.
דְּתַנָּא בְּבִרְיָתָא, בֵּית שִׁישׁ בּוֹ סִפֵּר תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין, אֲסוּר לְשִׁמֵּשׁ
בּוֹ אֵת הַמָּטָה עַד שִׁיּוּצִיאָם אוֹ שִׁנְיָתָם כָּלִי בְּתוֹךְ כָּלִי.

אָמַר אַבְיִי, לֹא שָׁנֵנוּ שְׁמוּתֵר לְשִׁמֵּשׁ כְּשִׁמְנִיחָם כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, אֲלָא
כְּשִׁמְנִיחָם בְּכָלִי שְׂאִינוּ כְּלִיָּין – שְׂאִינוּ כְּלִי הַמִּיּוּחָד לָהֶם, אֲבָל אִם
מִנְיָחִם בְּכָלִי שֶׁהוּא כְּלִיָּין, אֲפִילוּ עֲשָׂרָה מָאֵין וְ–כְּלִים, בְּחֹד מָאֵנָא
דְּמִי – חֲשׁוּבִים כְּכָלִי אַחַד.
אָמַר רַבָּא, גְּלִימָא – בִּגְד

הגמרא פושטת את הספק ממשנתנו: **תא שמע** ממשנתנו, **המשמשת** 1
מטתה וראתה דם נדה אחר ששימשה, צריכה מבילה. ורבי יהודה 2
פוסק אותה מן הטבילה. וְהָאִי-וְהָרִיץ הַמְשַׁמֶּשֶׁת וְאַחַר כֵּךְ רָאָתָהּ דָם 3
נדה, כְּבָעַל קָרִי שָׂרָאָה וְיָכָה דָּמִיא - דומה היא לבעל קרי שראה 4
זיבה, שהרי חלה עליה טומאת נדה החמורה אחר שחלה עליה 5
טומאת קרי הקלה, וְקָא פָּטָר - ואף על פי כן פטר אותה רבי יהודה 6
מטבילה, שְׁמַע מִינָהּ - מוכח מכאן שרבי יהודה פוטר מן הטבילה גם 7
בעל קרי שראה זיבה. 8
הגמרא מביאה שכך מפורש בברייתא: וכן הני רבי חייא בְּהָרִיא - 9
שנה רבי חייא בברייתא בפירושו, כַּעַל קָרִי שָׂרָאָה וְיָכָה, צָרִיךְ 10
מְבִילָה, וְרָבִי יְהוּדָה פּוֹטֵר. הרי מפורש שרבי יהודה פוטר אף בעל 11
קרי שראה זיבה. 12

הדרן עלך מי שמתו

פרק רביעי - תפילת השחר

הפרק שלפנינו מבאר ענייני תפילה.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בזמני התפילה, ומבארת מהו סוף זמן תפילת 16
שחרית, מנחה, ערבית ומוסף: **תפלת השחר** - שחרית, זמנה עד 17
חצות היום. רבי יהודה אומר, **עד ארבע שעות** מתחילת היום. 18
תפלת המנחה, זמנה עד הערב. רבי יהודה אומר, זמנה עד פליג 19
המנחה - מחצית מזמן מנחה קטנה, כלומר שעה ורבע לפני סוף 20
היום. 21
תפלת הערב - ערבית, אין לה קבע - זמנה כל הלילה. 22
ושל מוספים - זמן תפילת מוסף, כל היום. (רבי יהודה אומר, 23
זמנה עד שבע שעות מתחילת היום). 24
25

גמרא

שנינו במשנתנו שזמן תפילת שחרית הוא עד חצות. הגמרא מקשה 26
על כך ממה ששנינו בברייתא שזמן תפילת שחרית הוא עם הנץ 27
החמה: ורמינהו, הרי שנינו בברייתא, מְצוּתָהּ שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע 28
לקרותה עִם הַנֶּץ הַחֲמָה - סמוך להנץ החמה, כִּדִּי שִׁשְׁמוֹנֶה עָוֵלָה 29
- ברכת גאל ישראל הנאמרת בברכות קריאת שמע, לְתַפִּלָּה - 30
תפילת שמונה עשרה, וְנִמְצָא מְתַפַּלל בַּיּוֹם, כיון שהנץ החמה הוא 31
ודאי יום. משמע שזמן תפילת שחרית הוא בהנץ החמה ולא לאחר 32
מכן, ומדוע שנינו במשנתנו שזמנה עד חצות. 33
מתרצת הגמרא: כִּי תִנָּא הֵיאָה - מה ששנינו בברייתא שזמנה עם 34
הנץ החמה, היינו דווקא לְתִיָּקִין - לאנשים המקדימים לעשות 35
מצוות ומחזירים לעשותם בזמנם, כמו דָּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְתִיָּקִין הֵיוּ 36
גּוֹמְרִים אוֹתָהּ - את קריאת שמע עִם הַנֶּץ הַחֲמָה, כדי שישמכו 37
גאולה לתפילה שזמנה עם הנץ החמה. אך משנתנו עוסקת בשאר 38
האנשים המאחרים להתפלל, ונקטה שאין להם להתפלל לאחר 39
חצות. 40

מקשה הגמרא: וְכֹלֵי עֲלָמָא - וכי שאר האנשים המאחרים 41
להתפלל, רשאים להתפלל עד חצות ותו לא, וְהָאֲמַר רַב מְרִי בְרִיה 42
דְּרַב הוּנָא בְרִיה דְּרַב יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעַה וְלֹא 43
הַתַּפִּלָּל תְּפִילַת עֶרְבִית, מְתַפַּלֵּל בְּשַׁחֲרִית שְׁתֵּיתִים - שתי תפילות, 44
אחת לתפילת שחרית, ואחת תשלומין לתפילת ערבית. וכן אם טעה 45
ולא התפלל תפילת שחרית, מְתַפַּלֵּל בְּמִנְחָה שְׁתֵּיתִים, אם כן משמע 46
שאפשר להתפלל תפילת שחרית אף בזמן תפילת מנחה לאחר חצות, 47
48

ומדוע שנינו במשנתנו שאפשר להתפלל רק עד חצות. 49
מתרצת הגמרא: כֹּלֵי יוֹמָא מְצַלִּי וְאִזֵּיל - אכן כל היום מתפלל 50
והולך, ומה ששנינו במשנתנו שאפשר להתפלל עד חצות, היינו 51
משום דְּעַד חֲצוֹת יְהִי לִיה - נותנים לו שֶׁכֶּר תַּפִּלָּה בְּזִמְנָה, ואילו 52
מְכָאן וְאִזֵּילךְ - לאחר חצות, שֶׁכֶּר תַּפִּלָּה יְהִי לִיה, אך שֶׁכֶּר תַּפִּלָּה 53
בְּזִמְנָה לֹא יְהִי לִיה. 54
לאחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן לגבי מי שטעה ולא 55
התפלל תפילת ערבית או שחרית, מסתפקת הגמרא מה הדין אם 56
טעה ולא התפלל תפילת מנחה: אִיבְעִינָא לְהוּ, מַעַה וְלֹא הַתַּפִּלָּל 57
מִנְחָה, מָהוּ שִׁיתַּפִּלֵּל עֶרְבִית שְׁתֵּיתִים - האם יכול להתפלל בערבית 58
שתי תפילות, אחת לשם ערבית ואחת תשלומין לתפילת מנחה. אִם 59
תִּמְצִי לִזְמַר - אם תרצה לפשוט ממה ששנינו, מַעַה וְלֹא הַתַּפִּלָּל 60
עֶרְבִית, מְתַפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתֵּיתִים, ואם כן הוא הדין כאשר טעה ולא 61
התפלל מנחה יתפלל ערבית שתיים, עדיין יש להסתפק, שמוא דווקא 62
כאשר טעה ולא התפלל ערבית יכול להשלים אותה בשחרית, 63
מְשׁוּם דְּחַד יוֹמָא הוּא - שהוא יום אחד, שהרי היממה מתחילה 64
בערב, כְּמוֹ דְּכֵתִיב (בראשית א ד) 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר, יוֹם אֶחָד', ולכן 65
משלים בשחרית את תפילת ערבית של אותו יום, אֲכַל הָכָא, כאשר 66
טעה ולא התפלל מנחה, הרי תפילת ערבית שייכת ליום שלמחרת, 67
וְהַתַּפִּלָּה בְּמָקוֹם קֶרְבָּן הִיא, וְכִיּוֹן שֶׁלִּגְבֵי קֶרְבָּנוֹת אוֹמְרִים דְּעֶבֶר יוֹמָא 68
כְּפִל קֶרְבָּנָא, ואינו יכול להקריבו ביום אחר, אף תפילה אינה ניתנת 69
לתשלומין ביום אחר, ואם כן לא יוכל להשלים תפילת מנחה 70
בערבית. או דִּילְמָא, כִּיּוֹן דְּצִלוּתָא רַחֲמֵי הִיא - כיון שתפילה היא 71
בקשת רחמים, כִּל אִימַת דְּכַעֵי מְצַלִּי וְאִזֵּיל - כל זמן שרוצה מתפלל 72
והולך, ויכול להשלים תפילת מנחה אף לאחר שעבר יומו. 73
הגמרא פושטת את הספק מדברי רבי יוחנן: תא שמע, דָּאֲמַר רַב 74
הוּנָא בַּר יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעַה וְלֹא 75
הַתַּפִּלָּל מִנְחָה, מְתַפַּלֵּל עֶרְבִית שְׁתֵּיתִים, וְאִין בּוֹה מְשׁוּם דְּעֶבֶר יוֹמָא 76
כְּפִל קֶרְבָּנָא, כיון שתפילה היא בקשת רחמים, ומשלים תפילתו אף 77
לאחר שעבר יומו. אם כן יש לפשוט שיכול להשלים תפילת מנחה 78
בערבית. 79
הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן שאם טעה ולא התפלל אחת 80
מהתפילות יכול להשלימה בתפילה שלאחריה: מִיָּתִיבִי - הקשו בני 81
הישיבה ממה ששנינו בברייתא, נֹאמַר בַּפְסוּק (קהלת א טו) 'מַעוֹת לֹא 82
יֻכַּל לְתַקֵּן וְחִסְרוֹן לֹא יֻכַּל לְהַמְנוֹת', דורשת הברייתא: 'מַעוֹת 83
לֹא יֻכַּל לְתַקֵּן', וְהָ מִי שֶׁכְּפִל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית וְקְרִיאַת 84
שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, או תַּפִּלָּה שֶׁל עֶרְבִית או תַּפִּלָּה שֶׁל שַׁחֲרִית, 85
שאינו יכול לתקן זאת. וְחִסְרוֹן לֹא יֻכַּל לְהַמְנוֹת', וְהָ מִי שֶׁנִּמְנָו 86
חִבְרִיּוֹ לְדָבָר מְצוּה וּבִקְשׁוֹהּ לְהַמְנוֹת עִמָּם וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם, לא 87
יכול להמנות עמדם שוב. מבואר בברייתא שמי שביטל תפילה אחת 88
הרי הוא בגדר 'מעוֹת לֹא יֻכַּל לְתַקֵּן', ואם כן קשה על דברי רבי 89
יוחנן שאם לא התפלל אחת מהתפילות יש לו תקנה ויכול להשלימה 90
לאחר מכן. 91
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָכָא בְּמֵאִי 92
עֲסָקִין - כאן, בברייתא במה מדובר, שְׁכַפִּיל תַּפִּלָּה בְּמוֹדֵר, ולכן 93
שנינו שאין לו תקנה, ואילו רבי יוחנן עסק במי שטעה ולא התפלל, 94
ולכן יכול להשלימה לאחר מכן. 95
רב אשי מוכיח כדברי רבי יוחנן ממשמעות דברי הברייתא: אָמַר רַב 96
אֲשִׁי, דִּיקָא נָפִי - יש לדייק כן גם מדברי הברייתא, דְּקִתְנִי - ששנינו 97
בה, 'כְּפִיל' וְלֹא קִתְנִי 'מַעַה', משמע שמדובר שביטל במזיד. מסיקה 98
הגמרא: שְׁמַע מִינָהּ - אכן יש להוכיח כן שהברייתא עוסקת במי 99
שביטל תפילה במזיד ולא ששכח. 100

1 את רבן גמליאל לנשיאות: **אמר** להו **רבי עקיבא** לרבנן, **טרוקו גלי**
2 – סגרו את הדלת, **ולא** ליתו **עבדי דרבן גמליאל** ולצערו לרבנן –
3 שלא יבואו עבדיו של רבן גמליאל ויצערו את החכמים. מאחר שלא
4 רצה רבי עקיבא לקבל את דברי הכובס, **אמר רבי יהושע, מוטב**
5 **דאיכום ואייל אגא לנבייהו** – שאקום ואלך בעצמי אליהם לבית
6 המדרש, **אתא מרף אבכא** – בא רבי יהושע, הקיש על הדלת
7 באגרופו **ואמר להו, מזה בן מזה יזה** – כהן בן כהן ראוי להוות את
8 מי החטאת, **ושאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה** – ומי
9 שאינו כהן ואינו בן כהן האם יכול לומר לכהן בן כהן המזה את מי
10 החטאת, **מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה** – מים אלו שאתה
11 מזה אינם מי חטאת, אלא סתם אפר שדרכם להיות טרודים, ואפר זה
12 אינו אפר פרה, אלא סתם אפר הקלוי בכירות ובתורים. כוונת רבי
13 יהושע היתה לומר, כשם שאין אדם נוגע בכהונה הראויה למי שבא
14 מזרע אהרן הכהן, והיינו רבי אלעזר בן עזריה הבא מזרע כהנים, כמו
15 אין לגעת בנשיאות הראויה לרבן גמליאל שהוא מבני הנשיאים.
16 והוסיף לומר, כשם שסומכים על הכהן שהם מי חטאת ולא מים
17 פסולים, כך יש לסמוך על רבן גמליאל שעושה כדן, ואין לדקדק
18 אחריו במה שנוגע לנשיאותו.

19 חכמים קיבלו את דברי רבי יהושע והסכימו להחזיר את רבן גמליאל
20 לנשיאות: **אמר ליה רבי עקיבא, רבי יהושע** כיון שנתפייסה, אנו
21 מסכימים להחזיר את רבן גמליאל לנשיאות, **כלום עשינו אלא**
22 **בשביל פבדוך** – שהרי לא הורדנוהו מהנשיאות אלא למען כבודך,
23 על כן **למחר אני ואתה נשכים לפתחו**, כדרך שמשכימים לפתחי
24 מלכים ואנשים חשובים, להראות לו שאנו רוצים להחזירו לנשיאות,
25 וכיון שאנו נצא, כולם יצאו אחריו.

26 לאחר שהסכימו החכמים שצריך להחזיר את רבן גמליאל לנשיאות,
27 הסתפקו כיצד יש לנהוג עם רבי אלעזר בן עזריה הנשיא: **אמרי, היכי**
28 **נעביר** – כיצד נעשה, האם **נעבירה** – נוריד אותו מנשיאותו, הרי אין
29 לנו לעשות כן, משום דגמירי – שמסורת בדינו, **מעלין בקדש ואין**
30 **מוזדיין** – מותר לשנות כל דבר שבקדושה רק לתוספת מעלה אך
31 אין לגרוע ממעלתו. ואם נשאיר אותו בנשיאותו ונדרוש מר **חדא**
32 **שבתא ומר חדא שבתא** – ידרוש רבן גמליאל שבת אחת ורבי
33 אלעזר בן עזריה שבת אחת, הרי **אתי לקנאווי** – יבואו לידי קנאה,
34 ומחמת כן אין לעשות כך. **אלא לדרוש רבן גמליאל תלתא שבת**
35 **– שלוש שבתות, ורבי אלעזר בן עזריה ידרוש חדא שבתא, והיינו**
36 **דאמר מר** – וזהו מה ששינונו בברייתא (תגיה ג), שרבי יהושע שאל
37 את רבי יוחנן בן ברוקה ואת רבי אלעזר חסמא, **שבת של מי היתה**
38 **– מי דרש בשבת זו, והשיבו לו, של רבי אלעזר בן עזריה היתה,**
39 משמע שהיו שבתות שרבן גמליאל דרש בהן והיו שבתות שרבי
40 אלעזר בן עזריה דרש בהן.

41 עתה מבארת הגמרא מיהו אותו תלמיד ששאל (לעיל כז) את רבי
42 יהושע ורבן גמליאל האם תפילת ערבית רשות או חובה: **ואותו**
43 **תלמיד ששאל** האם תפילת ערבית רשות או חובה, **רבי שמעון בן**
44 **יוחאי הוה.**

45 שנינו במשנה: **זמנה של מוסף – תפילת מוסף כל היום.**
46 **אמר רבי יוחנן,** אף על פי שזמנה כל היום, אין לאחרה הרבה, ואם
47 איחר מלהתפלל אותה עד לאחר שבע שעות **נקרא פושע.**
48 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין אדם ששומד להתפלל מוסף
49 ומנחה איזה מהם יקדים: **תנו רבנן, מי שהיו לפניו שתי תפלות**
50 **להתפלל, אחת של מנחה ואחת של מוסף – שהגיעה שעה שש**
51 **ומחצה שהיא זמן מנחה, ועדיין יכול להתפלל מוסף שזמנה עד שעה**
52 **שביעית, מתפלל של מנחה, ואחר כך מתפלל של מוסף, משום**
53 **שזו תרידה – שתפילת מנחה מתפללים מדי יום, וזו אינה תרידה –**

54 ותפילת מוסף אין מתפללים מדי יום, ותדירה קודמת, דברי חכמים.
55 **רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף, ואחר כך מתפלל של מנחה,**
56 משום **שזו מצוה עוברת** – שזמן תפילת מוסף הוא עד סוף שבע
57 שעות, וזו **מצוה שאינה עוברת** – זמן תפילת מנחה הוא עד הערב,
58 על כן יש להתפלל מוסף בתחילה, בכדי שלא יעבור זמנה.

59 רבי יוחנן פוסק את ההלכה: **אמר רבי יוחנן, הלכה, מתפלל של**
60 **מנחה בתחילה, ואחר כך מתפלל של מוסף, כחכמים.**

61 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **רבי זירא בי הוה חליש מגירסיה –**
62 כאשר נחלש רבי זירא מחמת רוב לימודו ולא היה בו כח ללמוד,
63 **הוה אויל ויתיב אפתתא דבי רבי נתן בר טובי** – היה הולך ויושב
64 על פתח ביתו של רבי נתן בן טובי, **אמר, כי חלפי רבנן או איקום**
65 **מקמיהו ואקבל אנרא** – כאשר יעברו לפני חכמים היוצאים מביתו
66 של רבי נתן בר טובי בשעה שיסיימו את לימודם, אקום לפנייהם
67 ואקבל שכר. **נפק אתא – יצא ובא רבי נתן בר טובי, אמר ליה**

68 **רבי זירא, מאן אמר הלכה בי מדרשא – מי אמר בבית המדרש**
69 **שהלכה כרבי יהודה. אמר ליה רבי נתן בר טובי, בבית המדרש לא**

70 **נאמר שהלכה כרבי יהודה, אלא הכי אמר רבי יוחנן, אין הלכה**
71 **כרבי יהודה דאמר מתפלל אדם של מוסף ואחר כך מתפלל של**

72 **מנחה, אלא כחכמים הסוברים שיש להתפלל תפילת מנחה בתחילה.**
73 **אמר ליה רבי זירא, האם רבי יוחנן אמרה. אמר ליה רבי נתן בר**

74 **טובי, אין, רבי יוחנן אמר הלכה זו. תנא מיניה ארבעין זמנין – שנה**
75 **רבי זירא מרבי נתן בר טובי הלכה זו ארבעים פעמים. אמר ליה רבי**

76 **נתן בר טובי, מדוע הלכה זו חביבה עליך שאתה שונה אותה ארבעים**
77 **פעמים, האם מפני שחדא היא לך – שזו הלכה ראשונה ששמעת**

78 **בשם רבי יוחנן, ולא למדת עד היום דבר מפיו, או מפני שחדת היא**
79 **לך – שזו הלכה חדשה בשבילך, מפני שהיית סבור עד היום**

80 **שאמורא שזו הלכה. אמר ליה רבי זירא, חדת היא לי – זו הלכה**
81 **חדשה בשבילי, משום דמספקא לי ברבי יהושע בן לוי – שהייתי**

82 **סבור שרבי יהושע בן לוי אמרה.**

83 הגמרא מביאה דרשה מרבי יהושע בן לוי בענין המאחר להתפלל
84 תפילת מוסף: **אמר רבי יהושע בן לוי, כל המתפלל תפלה של**

85 **מוסףין לאחר שבע שעות לרבי יהודה הסובר שזמנה עד שבע**
86 **שעות, עליו הכתוב אומר (צפניה ג יח), 'נוגי ממועד אספתי – כיליתי,**

87 **ממך – מעמך היו', כלומר, מחמת שאיחרו את מועדי התפילות**
88 **נעשים שבורים אסופים וכלים.**

89 מבררת הגמרא: **מאי משמע דהאי 'נוגי' לישנא דתברא הוא –**
90 **מדיחן משמע ש'נוגי' הוא לשון שבר. מבארת הגמרא: כדמתרגם רב**

91 **יוסף – ממח שתרגם רב יוסף פסוק זה לארמית, 'תברא אתי על**
92 **שנאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים' – שבר**

93 **יבאו על שונאי ישראל שאיחרו זמני המועדים שבירושלים, ומכאן**
94 **משמע ש'נוגי' הוא לשון שבר.**

95 רבי אלעזר דורש פסוק זה על המאחר להתפלל תפילת שחרית: **אמר**
96 **רבי אלעזר, כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות,**

97 **לרבי יהודה הסובר שזמנה עד ארבע שעות, עליו הכתוב אומר**
98 **(שם), 'נוגי ממועד אספתי ממך היו', כלומר, נעשים נוגים מחמת**

99 **שאיחרו את מועדי התפילות.**

100 מבררת הגמרא: **מאי משמע דהאי 'נוגי' לישנא דצערא הוא –**
101 **מדיחן משמע ש'נוגי' הוא לשון צער. מבארת הגמרא: ממח דבתיב**

102 **(תהלים קט כח), 'דלפה נפשי מתוניה' – נטפה נפשי מצער, כלומר,**
103 **נחסרת וחולכת מרוב צער, הרי שהוא לשון צער.**

104 מקור נוסף: **רב נחמן בר יצחק אמר, משמע בן מהבא, שנאמר לגבי**
105 **צער ירושלים לאחר חורבן הבית (איכה ד ט), 'בתולותיה נוגות –**

106 **בצער, והיא – וירושלים מר לה', הרי שהוא לשון צער.**

1 כוונתו עד שעה רביעית ועד בכלל – ושעה רביעית כלולה בזה, וזמן
2 תפילת שחרית הוא עד סוף שעה רביעית, או דלמא – שמוא כוונתו
3 עד שעה רביעית ולא עד בכלל – ושעה רביעית אינה כלולה בזה,
4 וזמן תפילת שחרית הוא עד תחילת שעה רביעית.
5 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי רבי יהודה לגבי תפילת
6 מנחה: תא שמע, רבי יהודה אומר זמן תפילת מנחה עד פלג

1 כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא בנותיה – ושנינו במסכת עדיות
2 המובחרת כמותו, הךא לגבי תפילת מנחה, מאי – מזי ההלכה.
3 אישתיק, ולא אמר ליה ולא מירי – שתק רב יצחק ולא ענה לו
4 כלום.
5 אמר רב חסדא, נחוי אנן – נראה אנחנו לפשוט את ההלכה, מדרך
6 מצלי – ממה שרב התפלל תפילת ערבית של שבת בערב שבת
7 מבעוד יום, וקיבל עליו שבת בתפילתו מבעוד יום, שמע מינה –
8 מוכח שהלכה כרבי יהודה, שזמן תפילת מנחה הוא עד פלג המנחה,
9 ולאחר מכן מתחיל זמן תפילת ערבית. דוחה הגמרא: אדרבה, מדרך
10 הונוא ורבנן לא הווי מצלי עד אורתא – לא התפללו ערבית של
11 שבת עד הלילה, שמע מינה – מוכח שאין הלכה כרבי יהודה.
12 מסיקה הגמרא: השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר –
13 עתה שלא נפסקה הלכה לא כחכמים ולא כרבי יהודה, דעבד כמר
14 עבד, ודעבד כמר עבד – העושה כחכמים עושה כדון, והעושה כרבי
15 יהודה עושה כדון.
16 הגמרא מביאה מעשה שרב התפלל ערבית של שבת מבעוד יום,
17 ואגב דין זה דנה בהוראות נוספות הלמדיות ממעשיו של רב: רב
18 איקלע לבי גניבא – רב הזדמן לביתו של גניבא, וצלי – והתפלל
19 תפילת ערבית של שבת בערב שבת, והווי מצלי – והיה מתפלל
20 רבי ירמיה בר אבא לאחוריה דרב – מאחורי רב, וסיים רב את

1 הדרשה, דרר ומצלי – חזר והתפלל מעומד, כדי לכוין את ליבו.
2 אמרי ליה רבנן, ולעביד מר – וינהג הרב כמרימר ומר זוטרא שהיו
3 מתפללים בביתם קודם השיעור, ולא יהיה צריך להתפלל שתי
4 תפילות. אמר להו רב אשי, מריחא לי מלתא – טורח לי הדבר
5 להגיע לבית המדרש רק לאחר שאתפלל.
6 אמרו לו חכמים, ולעביד מר באבוב דשמואל ולוי שהקדימו
7 להתפלל לפני זמן קריאת שמע, ויתפלל בעלות השחר, ויוכל להגיע
8 מוקדם לבית המדרש לאחר התפילה. אמר להו, לא חוינא להו
9 לרבנן קשישי מינן דעבדי חבי – לא ראיתי חכמים זקנים מאיתנו
10 שנהגו כך והקדימו תפילה לקריאת שמע, ולכן איני נוהג כך.

משנה

12 המשנה מביאה מחלוקת האם תפילת מוסף נדחגת רק בציבור או גם
13 ביחיד: רבי אלעזר בן עזריה אומר, אין תפילת המוספין נדחגת אלא
14 בחבר עיר – בחבורת העיר, כלומר שלא תיקנו להתפלל תפילת
15 מוסף אלא רק בציבור של עשרה אנשים, אבל יחיד לא יתפלל לבדו
16 תפילה זו. וחקמים חולקים ואומרים שתפילת מוסף נדחגת בין בחבר
17 עיר ובין שלא בחבר עיר, וגם יחיד מתפלל תפילת מוסף.
18 המשנה מביאה דעה נוספת בשיטת רבי אלעזר בן עזריה: רבי יהודה
19 אומר משמו – בשמו של רבי אלעזר בן עזריה, כל מקום שיש שם
20 חבר עיר – ציבור שמתפללים מוסף, יחיד פטור מתפילת המוספין.

7 המנחה. אי אמרת בשלמא – מוכן הדבר אם תאמר שעד ולא עד
8 בכלל, משום שהיינו דאיכא – זהו החילוק שיש בין רבי יהודה
9 לרבנן, לחכמים זמנה עד הערב, ולרבי יהודה עד מחצית זמון
10 המנחה, אלא אי אמרת – אם תאמר שעד ועד בכלל, אם כן רבי
11 יהודה

21 תפילתו ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה – ולא הפסיק את
22 תפילתו של רבי ירמיה, כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל
23 לעבור לפניו בעודו מתפלל כדי להגיע למקום שיושב שם, אלא
24 נשאר על מקומו. אומרת הגמרא: שמע מינה תלת – מוכח מכאן
25 שלושה דינים, שמע מינה שמתפלל אדם תפילת ערבית של שבת
26 בערב שבת, ושמע מינה שמתפלל תלמיד אחריו רבו, שהרי רבי
27 ירמיה בר אבא היה תלמיד של רב, ושמע מינה שאסור לעבור כנגד
28 המתפללין – לפני מי שעדיין מתפלל תפילתו.
29 מסייע ליה – יש להביא ראיה ממעשה זה לרבי יהושע בן לוי,
30 דאמר רבי יהושע בן לוי, אסור לעבור כנגד המתפללין, כמו
31 שפסקה הגמרא מחמת מעשהו של רב.
32 מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא הדין שאסור לעבור כנגד
33 המתפלל, והא רבי אמי ורבי אסי חלפי – עברו כנגד המתפלל.
34 מתרצת הגמרא: רבי אמי ורבי אסי חזי לארבע אמות הוא החלפי
35 – עברו לפני המתפלל מחוץ לארבע אמותיו, ומה ששנינו שאסור
36 לעבור כנגד המתפלל היינו דווקא בתוך ארבע אמותיו.
37 הגמרא חזרת לדון במעשהו של רב. מקשה הגמרא: ורבי ירמיה
38 היכי עבדי חבי – כיצד עשה רבי ירמיה כך והתפלל מאחורי רבו,
39 והא אמר רב יהודה אמר רב, לעולם אל יתפלל אדם

גמרא

21 שנינו במשנה שתנא קמא ורבי יהודה נחלקו מה היא דעת רבי
22 אלעזר בן עזריה בענין תפילת מוסף ביחיד, הגמרא מבררת מה
23 ההבדל ביניהם. שואלת הגמרא: שיטת רבי יהודה היינו שיטת תנא
24 קמא, שהלא שניהם אמרו שדעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא,
25 שיחיד אינו מתפלל תפילת מוסף. משיבה הגמרא: איכא בינייהו,
26 באופן שיש יחיד שלא בחבר עיר – יחיד שדר בעיר שאין שם ציבור
27 של עשרה שמתפללים מוסף, דתנא קמא סבר, שגם באופן זה לדעת
28 רבי אלעזר בן עזריה היחיד פטור מתפילת מוסף, כיון שתפילת מוסף
29 כלל לא נתקנה ליחיד אלא לציבור, ורבי יהודה סבר, שבאופן זה
30 מודה רבי אלעזר בן עזריה שהיחיד חייב להתפלל מוסף, משום שלא
31 פטר רבי אלעזר בן עזריה את היחיד אלא במקום שיש עשרה
32 מתפללים, שאז תפילת השליח ציבור (כשמתפלל בקול רם) פוטרנו
33 מלהתפלל בעצמו. אבל כשאין בעיר ציבור שמתפללים, ואין שליח
34 ציבור שמתפלל ומוציא את היחיד, חייב היחיד להתפלל בעצמו
35 תפילת מוסף.
36 הגמרא מביאה פסק הלכה: אמר רב הונא בר חיננא, אמר רב חייא
37 בר רב, הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה,
38 שכשאין ציבור שמתפללים מוסף, היחיד חייב להתפלל. אמר ליה
39 רב חייא בר אבין לרב הונא בר חיננא, שפיר קאמרת – טוב אמרת
40 שכן היא ההלכה, שהרי כך מוכח ממה דאמר שמואל, מימי לא
41 מצלינא צלותא דמוספין ביחיד

פרק חמישי - אין עומדין

פרק זה ממשיך לעסוק בהלכות תפילה, ומבוארים בו דיני צורת התפילה, ההוספות המחויבות, ההוספות האסורות, ודיני הטועה בתפילה.

משנה

משנתנו עוסקת בחיוב הכוונה הראויה בשעת התפילה, ובאיסור להפסיק באמצע התפילה: **אין עומדין להתפלל** תפילת שמונה עשרה, **אלא מתוך כוונה ראש**, כלומר, מתוך הכוונה ויראה. חסידים הראשונים היו שוחזין קודם התפילה **שעה אחת** שלמה, במקום שבאו להתפלל, ואחר כך היו **מתפללין, כדי שיכוננו את לבם לאביהם שבשמים**.

המשנה מבארת שאסור להפסיק בשעה שמתפלל תפילת 'שמונה עשרה': **אפילו אם תמלך שואל בשלומי לא ישיבנו**. וכן **אפילו אם היה נחש פרוץ על עקבו, לא יפסיק מתפילתו**.

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין ששינוי במשנה, שאין עומדים להתפלל אלא מתוך כוונה ראש. שואלת הגמרא: **מנא הני מילי** - מהיכן למדנו דבר זה. משיבה הגמרא: **אמר רבי אלעזר, דאמר קרא** - שאמר הכתוב לגבי חנה, כשעמדה להתפלל לפני ה' במקדש שיתן לה בנים (שמואל א' א ט), **ויהי מרת נפש ותתפלל על ה' וקבלה תבכה**. הרי שלא עמדה חנה להתפלל אלא מתוך נפש מרה ונכונת, ויש ללמוד משם לכל מי שבא להתפלל, שצריך לעמוד להתפלל מתוך נפש נכונת, ולא מתוך קלות ראש.

שואלת הגמרא: **מנא** - מנין שיש ללמוד מתפילת חנה לתפילה של כל אדם, **דילמא חנה שאני** - אולי אצל חנה שונה דבר זה, כיון דהוה מריא לבא טובא - שהיתה מרת לב ביותר משום שלא זכתה לילדים, ומחמת כן התפללה בהכנעה, אולם אין הכרח ללמוד מכאן שרק כך ראוי להתפלל.

משיבה הגמרא: **אלא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, יש להוכיח דבר זה מהבא** - מפסוק זה, שאמר דוד המלך, **ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך** (תהלים ד ח). ומסיום דברי דוד שישתחוה אל היכל קדשו של ה' מתוך יראה, יש ללמוד שכן היא הצורה הראויה לעמוד לפני ה' לתפילה, מתוך יראת ה' והכנעה לפניו.

שואלת הגמרא: הרי אף לימוד זה יש לדחות, **ממאי, דילמא דוד שאני**, משום דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא - שהיה מצער את עצמו מאוד לבקש רחמים מתוך יראה והכנעה, ולא משום שרק כך היא הצורה הנכונה לעמוד בתפילה לפני ה'.

משיבה הגמרא: **אלא אמר רבי יהושע בן לוי, יש להוכיח דבר זה מהבא**, שנאמר (תהלים כט ב) **הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש**. הרי שהשתחויה לה' צריכה להיות בהדרת קודש, ואל

תקרי - אל תקרא בלשון הפסוק בהדרת קודש, **אלא כאילו כתוב בהדרת קודש**. כלומר, שהשתחויה לה' צריכה להיות מתוך חרדת קודש ויראה. וזוהי יש ללמוד גם שעבודת התפילה צריכה להיות מתוך חרדת קודש ויראה.

שואלת הגמרא: **ממאי** - מנין שיש לקרוא כך את הפסוק וללמוד ממנו את החיוב להתפלל בכובד ראש, **דילמא לעולם אימא לך** - אולי לעולם יש לומר שכונת הפסוק היא להדרת קודש **ממש**, כלומר שיש לעבוד את ה' מתוך דר ויופי, **כי הא** - וכמו שמצאנו, **דרב יהודה הוה מציין נפשיה** - היה מקשט את עצמו בבגדים מהודרים, **והדר מצלי** - ורק אחר כך היה מתפלל. ואם כן אין ללמוד מפסוק זה גם את דין המשנה, שיש לעמוד לפני ה' מתוך חרדת קודש ויראה.

משיבה הגמרא: **אלא אמר רב נחמן בר יצחק, יש להוכיח דבר זה מהבא** - מפסוק זה, שנאמר (תהלים ב יא) **עבדו את ה' ביראה וגילו בירעה**. הרי שמפורש בלשון הפסוק, שעבודת ה' צריכה להיות ביראה ובהכנעה. ואם כן, התפילה שהיא לנו היום במקום העבודה שהיתה בבית המקדש, צריכה להיות מתוך יראה והכנעה.

מתוך שהביאה הגמרא פסוק זה וביארה את תחילתו, מבררת הגמרא את ביאור סוף הפסוק. מבררת הגמרא: **מאי** - מהו הביאור בלשון הפסוק **וגילו בירעה**. מבארת הגמרא: **אמר רב אבא בר מתנא** **אמר רבה, שבמקום גילה ושמחה שם תהא גם בירעה**. כלומר, שכאשר האדם שרוי בשמחה וטוב לב, צריכה להיות שם גם רעדה, כיון שבלי זה הוא נראה כפורק עול.

הגמרא מביאה כמה מעשים מעניין זה, שבמקום גילה צריכה להיות גם רעדה: **אפי' הוה יתיב קמיה דרבה** - אביי היה יושב לפני רבה, **חזויה** - ראה רבה את אביי, **דהוה קא ברח טובא** - שהיה שמח ביותר, והיה נראה כפורק עול, **אמר לו רבה, וגילו בירעה בתיב**, הרי שאין לשמוח יותר מדי, אלא צריכה להיות גם רעדה, **אמר ליה** - השיב לו אביי, **אנא תפילין מנחנא** - אני, תפילין מונחות עלי, ולכן איני חושש לזה, כיון שהתפילין הן עדות שממשלת בוראי ועול מלכותו עלי, ואיני נראה כפורק עול.

מעשה נוסף: **רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא, חזויה** - ראה רבי זירא את רבי ירמיה, **דהוה קא ברח טובא, אמר ליה רבי זירא, בכל עצב יהיה מותר בתיב** (משלי יד כג), כלומר, שיש יתרון ושכר לאדם כשמראה את עצמו עצב, הרי שאין ראוי לאדם להראות את עצמו שמח ביותר, משום שנראה מחמת זה כפורק עול. **אמר ליה** רבי ירמיה, **אנא תפילין מנחנא**, ולכן איני חושש לשמוח יותר מדי, כיון שהתפילין הן העדות לכך שעול מלכות שמים עלי, ואיני נראה כפורק עול.

הגמרא מביאה מעשים נוספים, מעניין מניעת ריבוי השמחה: **מר בריה דרבנא עבר הלולא לבריה** - עשה שמחת נישואין לבנו, **חזוהו לרבנן דהוו קבדתי טובא** - ראה מר בריה דרבנא את החכמים שהיו שמחים ביותר,

היאך יכול תחי להכחיש את תחי, ועל כן מוכרח אני להודות שאכן אמרתי לו שתפילת ערבית רשות. לאחר מכן, היה רבן גמליאל יושב ודרוש, ורבי יהושע עומד על רגליו, משום שלא נתן לו רבן גמליאל רשות לשבת, עד שרגנו – התרעמו כל העם על הפגיעה בכבוד רבי יהושע, ואמרו להוציאת התורגמן שהשמיע לרבים את דברי רבן גמליאל בקול, עמוד – הפסק דיבורך, ועמך.

אמר, עד כמה נצערית וניזיל – ילך ויצער רבן גמליאל את רבי יהושע, בראש השנה אשתקד – שנה שעברה, צעריה – ציערה, שהכריחו לבוא אליו ביום הכיפורים שחל על פי חשבוננו עם מקלו ומעותיו, בכבודות פמנשה דרבי צדוק – בעניני בכורות, לגבי המעשה שרבי צדוק האכיל את בכורו שעורים ונעשה בו מום, צעריה – ציערה באותו אופן, שישב רבן גמליאל ודרש ורבי יהושע עמד על רגליו, הקא נמי צעריה – גם כאן ציערה, תא ונעצריה – בואו ונעבירונו מן הבשיות.

הסתפקו חכמים את מי אפשר למנות לנשיא במקומו של רבן גמליאל: מאן נוקים ליה – מי נעמיד במקומו, אם נוקמיה לרבי

יהושע – נעמיד את רבי יהושע, הרי פעל מעשה הוא, ויצטער רבן גמליאל צער גדול. אם נוקמיה לרבי עקיבא, דילמא עניש ליה דלית ליה זכות אבות, שמא יענש מחמת קפידתו של רבן גמליאל, משום שאין לו זכות אבות, אלא נוקמיה לרבי אלעזר בן עזריה, משום דהוא חכם, והוא עשיר והוא עשירי לעזרא. הוא חכם, דאי מקשי ליה מפרק ליה – שאם מקשים לו, מתרץ להם, והוא עשיר, דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר, אף הוא אול ופלה – שאם יצטרכו ללכת להשתדל לפני הקיסר, אף הוא יילך ויתן דורונות לקיסר, והוא עשירי לעזרא, דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה – שיש לו זכות אבות, ולא יוכל רבן גמליאל להענישו. אתו ואמרו ליה – באו ושאלו את רבי אלעזר בן עזריה, האם ניקא ליה למר דליתו ריש מתיבתא – נוח לרב להיות נשיא במקום רבן גמליאל, אמר להו רבי אלעזר בן עזריה, איזיל ואימליך באינשי ביתי – אלך ואתיעץ עם אנשי ביתי, אול ואמליך בדביתיהו – הלך והתיעץ עם אשתו, אמרה ליה אשתו,

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

אלעזר, שמואל מורה הלכה לפני רבן היה, שנאמר בפסוקים הקודמים (שם א כה), וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי, ויש לשאול, וכי משום ד'וישחטו את הפר' לכן הביאו את הנער אל עלי, ולמה הסמיך הכתוב את שני הדברים. אלא יש לדרוש מסדר הפסוק שכך היה המעשה, אמר להן עלי לחנה ואלקנה, קראו לבתך דלית וישחט – שיבוא וישחט את הפר אשר הביאו, הונחה – ראה אותם שמואל, דהו מהדרי בתר בהן למישחט – שהיו מחזירים אחר כהן שיחט את הפר, אמר להו שמואל, למה לבו לאהדורו – [לחזור] בתר בהן למישחט, והלא שחיטה בור בשירה, וכל מי שידוע לשחוט יכול לשחוט את הקרבן. איתתוהו לקמיה דעלי – הביאו את שמואל לפני עלי, אמר ליה עלי לשמואל, מאן לך הא – מנין לך דין זה שהשחיטה כשרה בזה, אמר ליה שמואל לעלי, מי בתיב – האם כתוב לגבי הקרבת הקרבן וישחט בהן, הלא וישחט את בן הקרבן לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח כסביב וגו' בתיב בפסוק (ויקרא א ט), הרי שלגבי שחיטה לא הזכיר הכתוב כהן אלא רק לגבי קבלת הדם, הרי יש ללמוד שרק מקבלה של דם השחיטה בכלי ואילך, מצות בהונה, והכהונה מעכבת בהן, ומבאן יש ללמוד למצות שחיטה שפשרה פור. אמר ליה עלי לשמואל, מימר שפיר קא אמרת – מה שאמרת טוב ונכון הוא, מיהו – אולם, מורה הלכה בפני רבך אתה, שהרי הורית בפני שהשחיטה כשרה בזה, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא צוחה קמיה – באה חנה וצעקה לפניו, אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו' להתפלל אל ה', שאזכר לבן, אמר לה עלי, שביי לי דאענשיה – הניחי לי שאעניש אותו, ובעניא רחמי – ואבקש רחמי מזה, ויהיב לך רבא מיניה – ויתן לך בן גדול ממנו. אמרה ליה חנה לעלי, אל הנער הזה התפללתי ולא לאחר, ואל תעניש אותו.

עוד נאמר בתפילת חנה (שם א יג), ויחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. דורשת הגמרא: אמר רבי אלעזר משום – משמו של רבי יוסי בן זמרא, מהו 'על לבה' על עסקי לבה, שכך אמרה חנה לפניו, רבונו של עולם, כל מה שבשראת באשה לא בראת דבר אחד מהם לבטלה, ענינים שבראת, הם כדי

לראות, ואונים שבראת, הם כדי לשמוע, חוטם שבראת, הוא כדי להריח, פה שבראת, הוא כדי לדבר, ידים שבראת, הם כדי לעשות בהם מלאכה, רגלים שבראת, הם כדי להלך בהן, רגלים שבראת, הם כדי להניק בהן, ואם כן, רגלים הללו שנתת על לבי למה הם, וכי לא כדי להניק בהן, הן לי בן ואניק בהן, וזהו על עסקי לבה, שדברה חנה לפני ה' מענין הדדים שעל לבה, ותבעה להניק בהם בן. הגמרא מביאה מירא נוספת שאמר רבי אלעזר משמו של רבי יוסי בן זמרא: ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא, כל היושב בתענית בשבת, קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, כלומר, קורעים לו גזרות רעות אפילו אם כבר נגזרו עליו מנעוריו לפני שבעים שנה. מפני שבשבת קשה להתענות, שכן כולם מתענגים בו ורק הוא מתענה. ואף על פי כן, שגדולה תענית זו כל כך, חזרין ונפרעין ממנו משמים, על שביטל דין עונג שבת. שואלת הגמרא: מאי תקנתיה, כלומר, מה ביכולתו לעשות כדי להינצל מעונש על תענית זו. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, ליתבי תעניתא לתעניתא – שישב למחר בתענית נוספת על שהתענה בשבת וביטל דין עונג שבת.

הגמרא חוזרת לדרוש את הפסוקים בפרשת חנה: ואמר רבי אלעזר, חנה הטיחה דברים בלפי מעלה, כלומר שדברה קשות ואמרה דברי נצוח כלפי מעלה, שנאמר (שם א ט) והיא קרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה. מה שכתוב בלשון 'על ה' ולא אל ה' מלמד, שהטיחה דברים בלפי מעלה.

הגמרא מביאה מקום נוסף שמצאנו בו הטחת דברים: ואמר רבי אלעזר, אליהו הטיח דברים בלפי מעלה, שנאמר (מלכים א' יח לו) כאשר התווכח אליהו עם נביאי הבעל מי האלוהים, התפלל ואמר, 'ענני ה' ענני ידעו העם הנה בי אתה ה' האלוהים ואתה הסבות את לבם אחורנית'. הרי שתלה אליהו את חטאם של ישראל בה', שהוא היסב את לבם ונתן להם מקום לסור מאחוריו, ובידו להכין לבבם אליו. ודברים אלו הם הטחה כלפי מעלה. ומוסיפה הגמרא: אמר רבי שמואל בר רבי יצחק, מנין שחור תקדוש ברוך הוא לאחר זמן והודה לו לאלוהיו שצדק בטענתו,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

יד אין צריך לברך על תיין שבתוך הסעודה לפי שפטר בברכת בורא פרי הגפן שבקידוש¹⁷² (עיין סימן קע"ד⁷³):

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין סעיף יד

הלכתא רבנא

לזן שבקידוש - והוא הדין למסובין שיצאו ידי חובתם מהמקדש - אם טעמו מהיין⁷².

ציונים והוספות

לשתות יין בתוך הסעודה ואח"כ נמלך אבל בסתם אינו נקרא נמלך כי רגילות הוא לשתות יין בסעודה. . .
ואפילו קידש קודם שקבע עצמו לסעודה אע"פ שיין זה אינו לשתייה אלא למצוה וכל שכן יין שלפני הסעודה בחול שהוא לשתייה שפוטרי היין שבתוך הסעודה אפילו אם בירך עליו קודם שקבע עצמו לסעודה.

72 אבל כשלא טעמו מהיין, אף שיצאו ידי חובת קידוש, צריכים לברך 'בורא פרי הגפן' אם רצו לשתות יין.
ויש שנהגו שהמסובים מברכים כ"א בפ"ע בפה"ג אפילו על יין הקידוש (ברי השלחן סי' עט ס"ק יט).
73 סעיף ה: אם שתה יין לפני הסעודה אפילו קודם שקבע עצמו לסעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שנפטר בברכת היין שלפני הסעודה אלא א"כ לא היה בדעתו תחלה

שולחן ערוך - הלכות שבת

ה הכל עולים להצטרף למנין ד' קרואים בשבת אפילו אשה
וקטן היודע למי מברכין אע"פ שאינן מחוייבים בדבר אבל
אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור ואפילו
קטן אינו עולה אלא להצטרף לגדולים אבל לא שיהיו כולם
קטנים או נשים כיון שאינן מחוייבים בדבר.
וכן אין הקטן יכול להיות מקרא את העולים דהיינו שהוא יקרא
בקול רם בספר תורה והעולים אומרים אחריו בלחש וכל הצבור
יוצאים ידי חובתן בשמיעה ממנו הואיל והוא אינו מחוייב בדבר
אינו יכול להוציאם ידי חובתן עד שיתחייב כמותם דהיינו
משיביא שתי שערות:
י כשהקטן עולה להצטרף לא יהיה ראשו מגולה מפני כבוד
התורה וכל שכן גדול עיין סי' ב' וסי' ח' וקנ"א:
ז ועכשיו אין נוהגין לקרות הקטן אלא למפטיר ואף אם אין
כהן בבית הכנסת אלא קטן כהן נוהגים לקרות ישראל
במקום כהן ואין בזה איסור במה שאין חולקין כבוד לכהונה
אף שמן הדין כהן הקטן יכול לעלות מכל מקום אין אנו
מחוייבים כלל לכבד כהנים קטנים שמצות עשה של וקדשתם
אינה אלא על הגדולים שנאמר כי את לחם אלהיך הוא מקריב
והקטן פסול להקריב:

ח ממזר מותר לעלות לתורה שגם לו ניתנה התורה שהרי הוא
חייב בכל המצות האמורות בתורה.
ועבר כנעני שלא נשתחרר דינו כאשה שהרי אינו חייב אלא

במצות שהאשה חייבת בהן.
ואם אמו ישראלית הרי זה כישראל גמור לכל דבריו:
ט וסדר הקרואים בשבת נתבאר בסי' קל"ו ואין איסור לקרות
עם הארץ שהוא נכבד ועשיר וגדול הדור לפני תלמיד חכם
כי אין זה בזיון לתלמיד חכם רק כבוד לתורה שמתכבדת
באנשים גדולים:
י המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה ויברך עליה
תחלה וסוף ואח"כ יפטיר בנביא כדי שלא יהא כבוד תורה
וכבוד נביא שוה אם יקרא בנביא לבדו כמו שקראו העולים
הראשונים בתורה לבדה:
יא והמפטיר עולה למנין ד' שאם קראו בתורה ששה והמפטיר
הוא השביעי די בכך ויש אומרים שאינו עולה למנין ד'
הואיל ואינו קורא אלא בשביל כבוד התורה שיהא עודף על
כבוד הנביא והעיקר כסברא הראשונה.
ומכל מקום בשבת ויו"ט ויום הכיפורים שיכולים להוסיף על
המנין נהגו כל ישראל מדורות הראשונים שהמפטיר אינו מן
המנין ובוה יוצאים לדברי הכל שאף האומרים שהוא עולה
למנין מכל מקום הרי יכולין להוסיף על המנין אבל בט' באב
ושאר תעניות ציבור ויום הכיפורים במנחה שאין יכולים להוסיף
על ג' המפטיר הוא מהג':

חלק ב סימן רפב קריאת התורה והמפטיר סעיפים ה"א

לקוטי תורה

ועלייתן למעלה למקורן הוא על ידי התפילה.

ע"פ הנ"ל נמצא, שבמצוות יש שתי מדריגות: האור האלקי השייך למצוה, אשר מקורו של אור זה (ששם הוא מתגלה בכל תוקפו) הוא למעלה, בעולמות עליונים; ומעשה המצוה למטה, שעל ידו נמשך אור אלקי זה למטה.

תכלית ענין נתינת המצוות למטה היא, שגם למטה יתגלה האור האלקי שבמצוות באותו תוקף הגילוי כפי שהוא במקורו למעלה.

אך כדי שיתגלה במעשה המצוות האור האלקי המלוכבש במצוות כפי שהוא במקורו - יש צורך "להעלות" את המצוות למקורן, היינו "לקשר" את מעשה המצוות דלמטה עם שרשן למעלה, ששם הוא מקור אורן, ועי"ז נמשך האור למטה כפי שהוא בשרשו.

עליי' זו נפעלת על ידי כוונת המצוות, כמבואר בזהר, דדחילו ורחימו (יראת ה' ואהבתו) הן כמו "כנפיים", שעל ידם התורה ומצוות "פרחין לעילא" (פורחים ועולים למעלה).

וזהו הקשר לתפילה - כי כל ענין התפילה הוא עבודה שבלב, לעורר בלב האדם רגשי אהבת ה' ויראתו; וזהו גם התוכן הפנימי של כוונת המצוות כאמור, שעושה את המצוות מחמת אהבתו את ה' או יראתו, ד"כמו שאין אדם עושה דבר בשביל חברו למלאות רצונו אלא אם כן אוהבו או ירא ממנו, כך אי אפשר לעשות לשמו ית' באמת למלאות רצונו לבד, בלי זכרון והתעוררות אהבתו ויראתו".

ולפיכך, על ידי התעוררות האהבה והיראה לה' בעת התפילה, הרי התפילה "מעלה" ומקשרת את כל המצוות של האדם "לעילא".

ועל זה נאמר "מלאכי אלקים עולים גו' בו" [היינו בסולם], פירוש, "מלאכי אלקים" היינו המצוות "עולות למקורן" על ידי ה"סולם" דתפילה.

[וזהו ענין עבודת האדם בימי החול "לשמור" את השבת ו"לעשות את השבת", דכאשר במשך ששת ימי המעשה האדם עוסק במצוות, וגם מתפלל כדבעי - שאז על ידי "סולם" התפילה מתגלה בנפשו האור האלקי של המצוות כפי שהוא במקורו - הרי בזה הוא מתקן את נפשו שתהי' מוכנת לגילוי קדושת שבת (שהיא גילוי פנימית אור אין סוף ב"ה (כנ"ל פרק א')), וזוכה "להתקדש בקדושתו ית'".

אלא שלכאורה, מהי ההדגשה שהתפילה מעלה את המצוות למקורן כדי "לעשות שבת בנפשו", דמשמע שעיקר ההכנה לשבת הוא על ידי אור המצוות (אלא שצריך לתפילה בכדי להעלותם) - מדוע לא די בתיקון נפשו שפועל עצם ענין התפילה, במה שהאדם מתקשר לה' בתפילה בדביקות הנפש והתעוררות אהבה ויראה?

ולזה ממשיך:]

ולכאור ענין זה, הנה חז"ל תקנו לומר קודם כל מצוה אשר קדשנו במצותיו, שעל ידי המצוות מתעלים בקדש העליון.

לפני כל מצוה אנו אומרים "אשר קדשנו במצותיו", ולכאורה הרי פשיטא שהמצוות הן של הקב"ה (והול"ל "אשר קדשנו במצוות"), אלא הפירוש הפנימי בזה הוא, דהכוונה של "קדשנו במצותיו" היא שקדשנו באור האלקי המתפשט במעשה המצוות, להיותם מצוותיו של הקב"ה (וכמבואר לעיל דבכל מצוה יש אור אלקי השייך למצוה זו); ועל ידי קיום מצוה אנו מתקדשים בקדושתו ואורו ית' המאירים "במצותיו".

וזהו "אשר קדשנו במצותיו", שעל ידי המצוות מתעלה אדם בקדושתו ית' (המתפשטת במצוותיו) - "קדש העליון".

ולפיכך, אף שבתפילה מתקשר האדם לה' ומתעורר באהבה ויראה ודביקות, מ"מ ההתקדשות בקדושתו ית' נפעלת רק ע"י קיום מצוות מעשיות, ולכן רק על ידן ניתן לאדם להכין את עצמו "לשמור את השבת", לפי שזהו ענין השבת - "להתקדש בקדושתו ית'".

[אלא שלכאורה צריך ביאור, הרי המצוות רובן ככולן נחלבו בדברים גשמיים וענייני עולם הזה (ל' התניא פרק ד'), וכיצד יתכן לומר שדוקא במצוות גשמיות מאיר "קודש העליון", עוד יותר מעבודת התפילה של האדם (עבודה שבלב).

וזהו שממשיך:]

והענין הוא, דהנה כתיב אני כבדתי רענן בו', פירוש, ברוש הוא מין ארז שעדיין לא הזקין, והוא רך ורענן כשהוא בלחותו, שאז יכולים לכופפו למטה, ובשביל שהוא גבוה שבאילנות וכשמניחין עליו איזה דבר כשנכפף למטה הנה כשהחזיר לאיתנו מנביה את הדבר ההוא למקום גבוה מאד.

ומצוותי' בדברים גשמיים וענייני עולם הזה (שהם דברים קצובים ומוגבלים), שלכן רוב המצוות יש להן שיעור מצומצם, כמו מי רביעית לנטילת ידים, ו"כמו אורך הציצית י"ב גודלין, והתפילין אצבעיים על אצבעיים ומרובעות דוקא, והלולב ד' טפחים והסוכה ז' טפחים והשופר טפח והמקוה מ' סאה, וכן בקרבנות יש להן שיעור מצומצם לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שנים ופרים כו", שזה מורה גם על "צמצום האור והחיות הנמשכות מאור אין סוף ב"ה כדי שתוכל להתלבש במעשה המצוות".

והוא כמשל הברוש רענן שנכפף למטה וחוזר למעלה למקורא עילאה דבולא.

כאשר אדם מקיים מצוה, אזי מכיון שהמצוה נתלבשה בדבר גשמי, הרי זה פועל המשכת האור האלקי למטה, ועל ידי זה גופא ניתן כח באדם להתקדש בקדושה זו ולהתעלות על ידה לקדושת האין סוף ב"ה המאירה במקורן של המצוות למעלה ("אשר קדשנו במצותיו").

וכמו ה"ברוש רענן", שעל ידי זה גופא שנכפף למטה, הרי "כשחוזר לאיתנו מגביה את הדבר ההוא למקום גבוה מאד".

[אלא שזה גופא - "העלאת" המצוות למקורן, דהיינו שיתגלה האור האלקי המלוּבש במצוות שעל ידו מתעלה האדם המקיים המצוה - תלוי בעבודת התפילה (הנק' "סולם כנ"ל), כי ע"י התפילה כדבעי מתעלית הנשמה לשרשה ומקורה לידבק באין סוף ב"ה, כפי שיבאר לקמן. אלא שקודם לכן מבאר כיצד הענין ד"כברוש רענן" ישנו גם בלעומתו:]

וכן בזה לעומת זה נאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו.

לפני הפסוק אני כברוש רענן, כשמסופר כיצד בנ"י חוזרים בתשובה מחטא עבודה זרה, נאמר: "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו" (שלא יאמרו עוד על מעשה ידינו שהם אלהינו) - ובהמשך לזה נאמר "אני כברוש רענן גו".

וקשר הענינים - דכשם שבכוּחן של מצות מעשיות (שנמשלו ל"ברוש רענן", שנכפף למטה) להגבי' את האדם בעילוי אחר עילוי - כך, זה לעומת זה, על ידי שאומרים "אלהינו למעשה ידינו" מתרחק האדם מאלקות בתכלית הריחוק והנפילה.

הפירוש הפשוט בכתוב הוא, שהקב"ה אומר לישראל (כשעושים תשובה מחטא עבודה זרה) ש"כמו ברוש הלח הרטוב שכופפין ראשו אצל שרשיו, כן אני שוכן מרום ואני משפיל עיני להשגיח בך", "אני לו נכפף להיות אוּחוּז ידו בי, כברוש רענן הנכפף לארץ שאדם אוּחוּז בענפיו, כלומר אהי' מצוי לו".

אך, על פי פנימיות הענינים, המשל ד"ברוש רענן" מורה ג"כ על הכח הניתן לאדם מאתו ית' להעלות את עצמו מעלה מעלה עד רום המעלות. וזהו כברוש, כמו כשנותנים חפץ על גבי ענף הברוש שנכפף למטה, שכשחוזר לאיתנו מגביה את הדבר מן הארץ למקום גבוה מאד ["וכענין הנמצא בספרים במעשה דיואב ברבת בני עמון"], "כך אמר הקב"ה, אני הוא שנתלבש במעשה התחתונים [היינו מעשה המצוות] כברוש רענן ע"י כפיפת קומתו כביכול, שעל ידי זה תתעלה נפש האדם בעילוי אחר עילוי, לאור באור אין סוף ב"ה והיתה נפשו צרורה בצרור החיים את ה' ממש".

וכך הוא עד"מ בחינת "אני".

הדיוק בכתוב זה הוא "אני כברוש רענן", "אני" דייקא, בחינת "אני" [וכפי שהולך ומבאר:]

כי יש בחינת אנכי ובחינת אני.

[וההבדל ביניהם:]

בחינת אנכי מי שאנכי, דהיינו בחינת עלמא דאתכסיא.

"אנכי" מורה על העצמיות המכוסה והנעלם, שאינו בגדר גילוי לזולת, כלשון רז"ל "אנכי מי שאנכי" - מבלי לגלות מי הוא, ובלשון הזהר "כמאן דאמר אנא מאן דאנא, ולא אתיידע מאן הוא", וכך למעלה, בחינת "אנכי" קאי על הקב"ה בכבודו ובעצמו כפי שהוא סתום ונעלם מנבראים (ונק' בזהר "עלמא דאתכסיא").

ובחינת אני הוא בחינת תורה ומצוות בבחי' למטה, כשמתלבשים בענינים גשמיים ומוגבלים הענינים לתת שיעור וקצבה לענייני המצוות גשמיים, כמו מי רביעית נוטלין לידים כו'.

"אני" מורה על בחינת הגילוי, כפי שהקב"ה יורד ומתגלה לנבראים, וזהו ענין נתינת התורה ומצוותי' למטה, שהתורה ומצוותי' הם חכמתו ורצונו של הקב"ה ובהן ועל ידן נמשך אלקות למטה, וכדי שיגיע הגילוי למטה בעוה"ז הגשמי הלביש את התורה

1 [וממשיך לבאר ה"זה לעומת זה" באמירת "אלהינו
2 למעשה ידינו"]:

3 כי כמו שהמצות מתעלים על ידי העלאות פנימיות
4 לבבות כללות נשמות ישראל, כמאמר עלה
5 במחשבה כו'.
6 כוחם של ישראל להעלות את המצוות למקורן
7 (היינו לגלות האור האלקי שבמצוות כפי שהוא
8 במקורו למעלה), הוא מצד מעלת נשמתן, דהיות שהן
9 מושרשות במחשבתו ית', בבחינת פנימיות אור אין
10 סוף ב"ה, לכן, על ידי שהנשמות מתעוררות בפנימיות
11 לבבן לאלקות בעת התפילה, שע"ז מאיר בהן שרשן
12 ומקורן (בבחינת עלי' למדרגת מחשבתו ית'), הרי הן
13 "מעלות" גם את המצוות למקורן (שיתגלה האור
14 האלקי שבמצוות, קודש העליון), כפי שיבאר להלן.

15 ולכן אומרים אלקינו, פירוש, שהוא כח חיותנו
16 ושאליו אנחנו משתחיים ומודים בבחינת ביטול.
17 מצד קשר זה בין נשמות ישראל להקב"ה (שעלו
18 במחשבה), אומרים בני" על הקב"ה שהוא "אלקינו"
19 (אלקה שלנו), כדיוק ל' הכתוב "ולא נאמר עוד אלקינו
20 למעשה ידינו"] אע"פ שהשי"ת הוא אלקי כל העולם -
21 כי "אלקים" הוא לשון כח, והפירוש הפנימי ב"אלקינו"
22 הוא - "כוחנו וחיותנו", כי היות הנשמה "חלק אלקה
23 ממעל ממש" (להיותה מושרשת במחשבה עליונה
24 כנ"ל), לכן דוקא בני" אומרים "אלקינו" (אלקה שלנו),
25 כלומר, שכח וחיות נשמתנו הוא אלקות.

26 וזהו שורש ענין הביטול שישנו בנשמות ישראל
27 להקב"ה, דהיות שהקב"ה הוא כוחנו וחיותנו, לכן
28 "ואנחנו כורעים ומשתחיים ומודים כו'", שתוכן ענין
29 ההשתחווה הוא ביטול מוחלט אליו ית'.

30 [ועתה יבאר כיצד ענין זה בא לידי ביטוי בלעומת זה
31 - "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו"]:

32 והנה אמרו רז"ל ישראל שבחוץ לארץ עובדי
33 כוכבים במהרה הם.
34 עומק ענין אמירת "אלהינו למעשה ידינו" יובן
35 בהקדם הביאור הפנימי במאמר רז"ל שישאל שבחוץ
36 לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הם, פירוש, כשם
37 שיש עבודה זרה כפשוטה, שמשתחוה לכוכבים
38 ומזלות כו', כך יכול אדם להיות עובד עבודה זרה
39 ב"דקות" (והיינו מה שאמרו "בטהרה"), דאע"פ שאין
40 כאן חטא עבודה זרה כפשוטו ח"ו, מכל מקום,

41 בפנימיות הענינים יש בזה התוכן הפנימי שבעבודה
42 זרה.
43 כי ההשתחווה לעבודת כוכבים הוא שמשתחוה
44 וכופף ראשו לכוכבים ומזלות.
45 והנה בתיב וממגר תבואות שמש, שהתבואות
46 גדלים מן השמש, וכן שאר כל עניני עולם הזה אין
47 לך עשב מלמטה שאין לו כוכב מלמעלה שהוא
48 המזל שממנו נשפע הדבר.
49 - ועל כן משתחוה להם העובד, ד"ענין עבודת
50 כוכבים בגשמיות הוא המשתחוה לשמש וירח מפני
51 שמהם תצא השפעת המזון וכמ"ש ממגר תבואות
52 שמש וממגר גרש ירחים [ולכן משתחוה להם ועובד,]
53 כדי לקבל מהם השפעה], הגם שבאמת נמשך
54 ההשפעה על ידם, הרי הם שלוחי ההשפעה בלבד,
55 והמשתחוה להם מחשיב אותם ליש ודבר נפרד כאילו
56 הם משפיעים מצד עצמם".

57 וכשארם ממריד מחשבתו ולבו רק בעניני עולם
58 הזה כל הימים, הוא מוריד שכלו שבראשו לדבר
59 הנשפע מכוכבים ומזלות, ונעשה גם הם בחינת
60 אלהינו למעשה ידינו, כי מעשה ידינו שהוא עסק
61 הפרנסה נעשה מזה בחינת אלהים אחרים.
62 "השתחווה בגשמיות היינו שכופף ראשו וקומתו
63 הגשמיים, ויש השתחווה ברוחניות, שכופף ומבטל
64 שכלו לדבר הנשפע מן השמש והירח שהם מגד
65 תבואות כו', בדאגת הפרנסה ע"י איזו תחבולה כאילו
66 התחבולה ההיא היא עיקרית בהשפעה זו. הגם שנאמר
67 וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה, הרי ה' אלקיך
68 כתיב, שלא יהי נפרד מאלקותו ית', משא"כ
69 כשמחשיב את התחבולה עיקר ההשפעה, שאז הוא
70 בבחינת נפרד [מאלקות]".

71 כלומר: אע"פ שהאדם צריך לעשות השתדלות
72 בטבע כדי להשיג פרנסתו, מכל מקום צריך לזכור
73 שפרנסתו באה מאת הקב"ה, שהוא ית' ממציא לו
74 פרנסתו, וההשתדלות שלו היא רק לעשות כלי שבו
75 תשרה ברכת ה'.

76 ואם אינו חושב כן, אלא חושב שהתחבולות שלו
77 מביאות לו פרנסתו, ה"ה נפרד מהשי"ת, וזהו ענין
78 עבודה זרה בדקות (ב"טהרה").

79 וזהו פירוש הכתוב "ולא נאמר עוד אלהינו
80 למעשה ידינו", שלא בא לשלול רק עבודה זרה

מאלקות הנפעל על ידי שמחשיב את מעשה ידינו, הנה
על ידי קיום מצות מעשיות דוקא, עולה האדם ומתקרב
מאד לאלקות.

ועתה חוזר לענין עליית המצוות למקורן על ידי
תפילה (שעל ידי זה דוקא ניתן לאדם להרגיש קדושת
המצוות כנ"ל):

והנה עליית המצות העיקר הוא על ידי התפילה,
לפי שאז הוא שעת הכושר ומתגלה ומתעלה
בחינת פנימית נקודת הלב בכללות נשמות ישראל
בחשיקה ודביקה באלהים חיים.

הטעם שעליית המצוות היא על ידי תפילה דוקא,
הוא לפי שעניינה של תפילה הוא גילוי דביקות
הנשמה באלקים חיים, כידוע שתפילה "היא שעת
הכושר לכל אדם, שאז מקשר חכמה בינה דעת שלו
לה', להעמיק דעתו בגדולת אין סוף ב"ה ולעורר את
האהבה כרשפי אש .. לדבקה בו".

וסיבת הדבר, כי בזמן זה מתגלה "פנימית נקודת
הלב" בכללות נשמות ישראל, שמצד בחינה זו רוצה
הנשמה מאד לידבק במקורה בחשיקה ודביקה.

ולפיכך, על ידי שהאדם מתדבק באלקים חיים ע"י
התפילה (שהוא "סולם" שראשו מגיע השמימה,
כנ"ל), הוא מעלה עמו גם את המצוות שעשה למקורן.

וזהו [פירוש] מאמר רז"ל תפלות במקום קרבנות
תקנום, כי כמו הקרבן שהיו מקריבין הבהמה
שתהא נשרפת באש שעל גבי המזבח, וכך צריך
לעורר את האהבה בתפילה כרשפי אש שלהבת
מתלהבת בלבו, כי יסוד האש הוא בלב, ולשרוף
ולכלות את נפש הבהמית שבו בו':

ענין זה, שעיקרה של תפילה הוא הדביקות בה',
הוא הוא תוכן מאמר רז"ל שתפלות כנגד קרבנות
תקנום, לפי שבשעת התפילה האדם "שורף" את נפשו
הבהמית, כמו שריפת הבהמה ע"ג המזבח.

ו"שריפה" זו היא על ידי התעוררות הנשמה
באהבה כרשפי אש להקב"ה, שאש האהבה לאלקות
"שורפת" ומכלה את האש הזרה דנפשו הבהמית.

ונמצא, שעיקרה של תפילה הוא התעוררות אהבה
לה'.

[לסיכום:]

ענין שמירת שבת הוא - שהאדם צריך "לשמור" את
קדושת האלקות המאירה בשבת בתוך נפשו;

כפשוטה, אלא גם עבודה זרה בדקות, ש"משתחוה" ¹
לעסק הפרנסה שלו ("מעשה ידינו"), בחשבו שעיקר ²
שפע פרנסתו בא ממעשה ידיו (ושוכח כי ברכת ה' ³
היא תעשיר), ובזה עושה את עסק הפרנסה שלו כמו ⁴
עבודה זרה, אלהים אחרים. ⁵

[ועתה יסיק כיצד על ידי שאדם אומר "אלהינו ⁶
למעשה ידינו" - נופל ומתרחק מאד מאלקות (זהלעומת ⁷
זה - כנגד עליות האדם ע"י קיום מצוות מעשיות):] ⁸

וזהו ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע. ⁹
אחד מעונשי הנשמה (לאחרי מיתה) הוא "כף ¹⁰
הקלע", פירוש, "כף הקלע" הוא "כלי העשוי כעין ¹¹
מקל ובראשו כעין כף ובו יניחו האבן הנזרק", וענין ¹²
עונש כף הקלע הוא, שהנשמה "נזרקת" באופן ¹³
ש"תהי' משוטטת נעה ונדה כהאבן הקלוע (הנזרק) ¹⁴
בכף הקלע". ¹⁵

אך על פי פנימיות הענינים, הענין ד"כף הקלע" ¹⁶
אינו רק עונש הבא אחר מיתה, אלא הוא גם תיאור ¹⁷
המצב הנגרם לנפש האדם על ידי החטא גופא, ¹⁸
שמתרחק מאד מאלקות (כאבן הנזרק למקום רחוק ע"י ¹⁹
כף הקלע). ²⁰

שאע"פ שהדבר שהוא מלוכש בו בענינים גשמיים ²¹
נראה לעין שהוא מן העבירות שאדם דש בעקביו, ²²
הנה הוא דומה למשל קליעת האבן, שמקלעין אותו ²³
על ידי כף הקלע למקום רחוק מאד, עד שנעשה ²⁴
כאלו עובד כוכבים. ²⁵

ריחוק זה מאלקות (הנק' "כף הקלע") נגרם גם על ²⁶
ידי עבודה זרה ב"דקות" הנ"ל, שהאדם אומר "אלהינו ²⁷
למעשה ידינו", דאע"פ שלכאורה אין עון גדול בכך ²⁸
שמחשיב את עסק פרנסתו לעיקר (שלא עבר בזה על ²⁹
שום מצות לא תעשה), ומצד מעשיו הגשמיים נראה ³⁰
שזהו דבר קל כעבירות שאדם דש בעקביו מחמת ³¹
קלותם, מכל מקום, על ידי זה מתרחק האדם מאד ³²
מאלקות, שמקלעין אותו ברוחניות למקום רחוק מאד, ³³
עד שנעשה מרוחק כאילו עובד עבודה זרה. ³⁴

וזהו ההיפך ממה שנעשה בצד הקדושה, שעל ידי ³⁵
קיום מצוות מעשיות, בדברים גשמיים, מתעלה האדם ³⁶
ומתקרב לאלקות (כנ"ל בפירוש "כברוש רענן"), הנה ³⁷
זה לעומת זה יש כף הקלע, שעל ידי אמירת "אלהינו ³⁸
למעשה ידינו" מתרחק כריחוק העובד עבודה זרה. ³⁹

[וזהו ביאור המשך הענינים "ולא נאמר עוד אלהינו ⁴⁰
למעשה ידינו" ל"אני כברוש רענן" - דלעומת הריחוק ⁴¹

1 וכדי לפעול זאת צריך להכין את עצמו עוד קודם
2 השבת לכך (לעשות "שבת" בנפשו עוד בימות החול) - על
3 ידי קיום מצוות מעשיות (שבהן שורה "קודש העליון"),
4 והעיקר - ע"י עבודת התפילה ברשפי אש אהבה לה',
5 שהיא "מעלה" את המצוות למקורן, באופן שעל ידי
6 התפילה יכול להרגיש קדושת המצוות ("קדשנו במצותי")

7 - שעל ידי זה "עושה" בחינת שבת בנפשו בימות החול
8 (שגם זה נכלל בשמירת שבת - ששומר את השבת "מחול
9 לשבת", על ידי עשיית שבת בנפשו בימות החול), ואז,
10 בבוא השבת, הרי הוא מתקדש בקדושתו ית'.

ושמרו בני ישראל את השבת פרק שני

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

1 (ד) וזהו ענין המנורה בכללה שהיתה של זהב טהור כי
2 הז' נרות הן ז' מדות הטובות העולות לה' באור
3 וחיות גדול כמו התפעלות אוי"ר וכה"ג אך התעוררות
4 וחשק לקרבת אלקים כנ"ל צריך להיות תחילה ע"כ היתה
5 המנורה של זהב בכללותה כדי שיוכלו הז' מדות בז' נרות
6 להאיר וע"כ היו הז' נרות של זהב דוקא ואעפ"י שבתוך
7 הז' מדות יש מדות החדש שהיא האהבה הנמשך כמים
8 בקרירות גם היא היתה של זהב מטעם הנ"ל שגם בה
9 מוכרח שיהיה קצת חשק ותשוקה ברשפי אש ואם לאו לא
10 תתקיים כלל וכך הוא בכל המדות שבלתי תעורבות של
11 בחי' הזהב בהם כנ"ל הרי אין בהם אור וחיות כלל ויכבו
12 אורם מיד עד שכמתים יחשבו כנ"ל ולא יועיל להם בחי'
13 השמן והאור כלל וכמ"ש לא המתים יהללו י"ה הן אותן

14 נשמות וניצוצות שנק' מתים מצד עוצם הקרירות בלתי
15 התעוררות ותשוקה לקרבת אלקים כלל וד"ל וזהו מקשה
16 תעשה המנורה כו' שכללות נש"י הרי המה כלולים בז'
17 נרות המנורה שהיא בחי' הכלי לאור האלקי המאיר
18 בכללות נש"י בתמידות למעלה בבחי' ההעלם ומקיף
19 וכמ"ש כי אתה נרי הוי"ה כו' וצריך שיהיה עיקר בנינה
20 מבחי' הגבורות שהוא מעלת הזהב על הכסף והוא בחי'
21 רשפי אש התשוקה בכלל בקרבת אלקים ולהיות כי כל
22 ישראל ערבים זה בזה ע"כ מקשה אחת היתה ובה כלולים
23 כל הנשמות מיריכה עד נרותיה והן פרטי כל הכלים
24 לאורות שנעשים בסדר והדרגה מיריכה עד פרחא כו'
25 וכמ"ש ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה
26 וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 **עלה** ראש הפסגה, פי' פסגה הוא הר גבוה כמ"ש בת"א
2 רמתא, והנה בס' פנים יפות פי' פסגה הוא ס"ג פ"ה
3 שעליית משה הי' בבחי' שם ס"ג שהוא בחי' בינה
4 כמשי"ת, ופה הוא כי הנה אלקים גימטרי' פ"ו, וידוע
5 שהוי' בניקוד אלקים הוא ג"כ בחי' בינה, והנה כתי'
6 ותחסרהו מעט מאלקים שמשא לא השיג כל הנש"ב כ"א
7 מ"ט שע"ב ולכן כתי' פסגה ס"ג פ"ה, משא"כ אלקים גימ'
8 פ"ו, וזהו ותחסרהו מעט שחסר א'. וביאור הענין הוא, הנה
9 ידוע שד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן הם בחכ' ובינה ז"א
10 ומל', שם ע"ב בחכ' ופי' שם הוי' במילוי יודין, שם ס"ג
11 ג"כ במילוי יודין רק שהוי"ו הוא בא' בבינה, שם מ"ה

12 בז"א במילוי אלפין, שם ב"ן במל' במילוי ההין, והנה
13 השבירה הי' בז"ת דאימא דהיינו בשם ב"ן וע"י מ"ה
14 שמכבר לב"ן בחי' העלי' לשם ס"ג ששם לא הי' השבירה
15 כי השבירה לא הי' כ"א בז"ת דאימא אבל בג"ר דבינה לא
16 הי' שם שבירה כלל, והעלי' היא דוקא ע"י בירור שם ב"ן
17 בחי' בהמה כמ"ש בת"א בד"ה ונתתי לך מהלכים כו',
18 והנה משה הי' בחי' מ"ה כמ"ש ונחנו מה שהוא בחי'
19 תיקון שהוא בחי' ז"א, וההפרש שבין ז"א לבינה הוא כמו
20 ההפרש שבין חכ' לכתר, שהתהוות החכ' היא מבחי' אין
21 וכמ"ש והחכ' מאין תמצא, כמ"כ ת"ת דבינה נעשה כתר
22 לז"א, ולזה הי' עליית משה שהוא בבחי' ז"א שם מ"ה

1 שהוא בז"א לבחי' ס"ג שהוא בחי' בינה, ופ"ה הוא בחי'
2 אלקים היינו הוי' בניקוד אלקים שהוא בחי' בינה, ופי'
3 הוי' בניקוד אלקים היינו שאלקים הוא בחי' כלי והוי' בחי'

4 אור שלאחר הבירור וכתוב ותחסרהו מעט מאלקים, שלא
5 השיג כל אלקים גימ' פ"ו, ופסגה הוא ס"ג פ"ה, והיינו
6 שלא השיג שער הנו"ן דבינה.

עלה ראש הפסגה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 אך צ"ל דלמעלה יתכן ב' הפי' או הארת הכתר או יחוד
2 מל' דאבא, אבל איך יתכן זה על יעקב למטה שהוא
3 נברא והלא למטה לא הי' כ"א מרכבה למדת הת"ת והאיך
4 יתכן שא"ס יתייחד עם נברא ביחוד גמור. ובכדי להבין
5 זאת, צריך להקדים מ"ש בזהר מאן פני האדון ה' דא
6 רשב"י, ולכאורה האיך יקרא הנברא בשם ה', ויובן זה
7 במ"ש למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, שלום הוא
8 שפע הפנימי' שנשפע מיסוד למל', ויש נשמות שנקראים
9 בשם אחים לבחי' זו, ולכאורה גם זה אינו מובן האיך
10 יקראו הנשמות בשם אחים למקום, וגם צריך להבין מה
11 שאמר רשב"י אנה סימנא בעלמא האיך משבח א"ע הנברא
12 כ"כ, ועוד דאינו מדרך הצדיקים לשבח א"ע כ"כ. והענין
13 דהנה איתא בכתבי האריז"ל דכאשר נאצלו אורות וכלים
14 דאצילות נאצלו עמהם נשמות דאצי' ממש, ולגביהם אין
15 ערוך נשמות דאצי' בבי"ע, כי הנה איתא בהרמ"ז שיש ג'
16 מיני נשמות, נשמות דבי"ע בעצם, ודאצי' דבי"ע, ודאצי'
17 ממש. ונשמות דאצי' אין יכולים לסכול אפילו חטא משהו

18 כי אצילות הוא אלקות ממש וכמו שבאלקות לא יגורך רע
19 כמ"כ נשמות דאצי' ממש אין יכולים לסכול שום חטא
20 וכמאמרם שדור ע"י חטא דבת שבע נסתלקה ממנו שכינה,
21 ונשמות דבי"ע לגבי נשמות דאצילות דבי"ע הוא ריחוק
22 הערך כי אין ערוך נברא לבורא, והגם כי בבי"ע יש ג"כ
23 כח האצי' המחי' ומהווה אותם דאם הי' מסתלק כרגע הי'
24 אין ואפס, מ"מ הרי מלוכש מאד בהעלם והסתור כי בריאה
25 הוא יש מאין וא"א להיות התהוות יש מאין כ"א בדרך
26 העלם הבורא מהנברא, ונברא לגבי בורא אין ערוך, לכן
27 נשמות אלו הם ריחוק הערך לגבי נשמות דאצי' דבי"ע כי
28 הם ג"כ אין יכולים לסכול שום חטא. אך גם נשמות אלו
29 לגבי נשמות דאצי' ממש ג"כ אין ערוך. ומ"ש ונפש כי
30 תחטא קאי על נשמות דבי"ע, שע"י לבושים דבי"ע
31 מתהווה תערוכות טו"ר והנשמות שרשם מהלבושים לכן
32 בירידתם למטה יכול להיות בהם חטא ועון, ונשמות דאצי'
33 ממש אין מסתירים על גילוי אור השוכן בקרבם ומאיר
34 אצלם בגילוי אלקות ולכן נק' בשם אחים.

הקבצו ושמועו

בס"ד, פ' יחזי, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 התורה – ממוצע המחבר
2 והנה ידוע דהתורה היא גם כן ממוצע כמו שהאצילות
3 ממוצע בין האור אין סוף אל העולמות ובמאמר הזהר⁹⁸
4 אסתכל באורייתא וברא עלמא כו' – כלומר הקב"ה הסתכל
5 בתורה ועל ידה הוא ברא את העולם, או כפי שזה

6 במדרש⁹⁹: התורה אומרת אני הייתי בלי אומנתו של
7 הקב"ה כו', כלומר כלי האומנות שאיתו ה' ברא את העולם.
8 ובמה מתבטא הממוצע של התורה? דקיום כל הדברים
9 הגשמיים והתהוותן מאין ליש הוא על ידי התורה דעשיה -
10 התורה כפי שנמצאת ומתגלה בעולם העשיה, שכל הדברים

98. זוהר חלק ב', קס"א, ב.

אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפושין כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה ובורא את העולם.

99. בראשית רבה בתחילתו. וזה הלשון שם: התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין אינו לו לדעת בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן והאומן

1 הגשמיים הכתובים בתורה הכתיבה שלהם בתורה הם
2 חיותם וקיומם ויש מהם שלא כתובים במפורש בתורה,
3 ולמרות זאת גם אותם נבראים שרש חיותן הוא מהתורה,
4 אלא שלא הכל כתוב בפירוש בתורה רק שנאמרו ברמז בו,
5 וכפי שמסביר זאת אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה¹⁰⁰.
6 וזהו שאמרו רז"ל דברו חכמים בהווה¹⁰¹ שהפירוש הפשוט
7 של מאמר חכמים זה, הוא שחכמים מדברים במקרים
8 המצויים בהווה, אבל כאן מסביר זאת על פי הפנימיות¹⁰²,
9 שב"הווה" חיינו בהתהוות של העולם, כלומר שדברי
10 חכמים בתורה הם אלו שמאפשרים את התהוות וקיום
11 העולם בו, ויש תורה בכל עולם ועולם - יש את דרגת
12 התורה כפי שהיא בעולם האצילות, ויש איך שירדה לעולם
13 הבריאה וכן הלאה, שעל ידי זה - על ידי התורה שבכל
14 עולם הוא המשכת והתחברות אור אין סוף בעולם ההוא
15 בו,
16 והממוצע דתורה אינו כמו הממוצע שבעולמות שהממוצע
17 שבעולמות הוא ממוצע המפסיק, שאינו נמשך בחינת
18 העצמות כי אם הארה לבר, - האצילות שהוא הממוצע
19 שבעולמות אמנם מאפשר את גילוי האור אין סוף בעולמות,
20 אך כיון שזה עובר על ידי הממוצע של הכלים, הרי אין כאן
21 גילוי של עצמות הבורא ממש אלא רק הארה, ובתורה אין
22 הממוצע מפסיק אלא מחבר עצם בעצם, התורה לא

100. וזה לשונו שם, פרק א: לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיוור החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגמיטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר

23 מרחיקה את האדם מהבורא, אלא מאפשרת לאדם לקבל את
24 פנימיות ועצמות הבורא ונמשך על ידי התורה בחינת
25 העצמית בו' וכמו שכתוב במקום אחר, ומכל מקום הוא על
26 ידי ממוצע דוקא. - למרות שהתורה היא מגלה את העצם,
27 הרי העצם לא יכול להתגלות אם לא יעבור דרך התורה.
28 והממוצע כלול מב' המדרגות - כפי שלמדנו שכל ממוצע
29 בין שני דברים צריך להיות כלול משניהם, כך גם בתורה
30 יש שתי בחינות שונות שלכן היא ממוצע בין הבורא ובין
31 העולמות, והוא ענין פנימית התורה שהיא הדרגה העליונה
32 וחינוניות התורה, שהיא הדרגה התחתונה.
33 דהנה חינוניות התורה כלומר החלק הנגלה של התורה הרי
34 היא באה בהגבלה וכמו אלו מריפות ואלו כשרות שיש מדה
35 ושיעור לכל דבר שזהו החלק בתורה שמצד העולמות שהן
36 בבחינת גבול ולכן חלק זה בתורה הוא בדינים מוגבלים בו',
37 אבל פנימיות התורה אין לה מדה וגבול כלל שלכן פנימיות
38 התורה עוסקת בעניינים נשגבים וברוממות הבורא,
39 וכדאיתא¹⁰³ לכל הדברים שבעולם יש סיקום (הגבלה) חוץ
40 מהתורה שאין לה סיקום וחיינו - כלומר על איזה חלק
41 בתורה כוונת המדרש שאין לו שום הגבלה - על פנימיות
42 התורה בו', שזהו בחינת אור אין סוף שבתורה שבבחינת
43 בלי גבול בו'.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיות לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד.
101. ראה לדוגמא יבמות קט"ז, ב.
102. ראה לקוטי תורה דרושים לשמיני עצרת (פו, א).
103. מדרש רבה פרשת בראשית.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

1 כדי שאדם יהיה כוס לקבל ישועות, זהו ע"י שבשם ה' אקרא בתורה ותפלה, ואז מלאכתו
2 מתברכת. אם מלא מרצונות גשמיים אינו כלי לישועות, וע"י לב נשבר נעשה כלי. וזהו מעלת
3 תפלת המנחה באמצע היום ורתיחה בעניני עוה"ז, ואצל כל יהודי - מצד נקודת היהדות שבו

4 דְּהִנֵּה כְּתִיב "כּוֹס יִשְׁעוֹת אֶשָּׂא וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא", דְּכַכְדִּי
5 שִׁיחִיָּה כּוֹס שֶׁהוּא כְּלִי קְבוֹל לִישְׁעוֹת גְּשָׁמִיּוֹת
6 וְרוּחָנִיּוֹת הוּא עַל יְדֵי שְׁבִשְׁם ה' יִקְרָא בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה,
7 לְהַתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וּלְקַבֵּץ עֲתִיד לְתוֹרָה, וְאִזּוּ מְלֹאכְתּוֹ

8 מִתְפַּרֶכֶת, אֲכַל פְּאֶשֶׁר הוּא מְלֹא מְרֻצוֹנוֹת גְּשָׁמִיּוֹת לְאִמֵּר
9 שְׁנֵה אֲנִי רוּחָה, וְהָ אֵין אֲנִי רוּחָה, זֶה אֲנִי יָכוֹל וְהָ אֵין אֲנִי
10 יָכוֹל, הֵינּוּ אִזּוּ עַר וְוִיל נִיט גִּיין לְעִנְיָנִין¹⁰ בְּשַׁעוֹרִים, וּמְרָאָה
11 בְּכִמָּה טְעֻנוֹת אִזּוּ עַר קָאֵהן נִיט¹¹ לְשִׁמּוֹר זְמַנֵּי הַשַּׁעוֹרִים, אִזּוּ

יט. אינו רוצה ללכת ללמוד. כ. שאיננו יכול.

מגיע לו, ובהתבוננות כזו הרי הוא מתעורר לקבל עליו על
מלכות שמים בתורה ותפלה. וזהו "שפתי חכמים יזרו
דעת", להיות "והשבת אל לבבך פי הו' הוא אלקים", וזהו
ענין תפלת המנחה שהיא בעת זריחת החמה, והינו בעוד
האדם רותח בכל עניני עולם, הנה אז יתן אל לבו לשוב
אל ה', וזהו מעלת תפלת המנחה שהיא באמצע היום, וכח
זה ישנו בכל אחד מישראל מפני נקדת היהדות שבו, ולכן
יהא זהיר בתפלת המנחה, אשר באמצע הירתיחה שלו
בעסק ומשא ומתן יזכר על ה' ויתפלל ויקבע עתים לתורה
ואז הו' יצליח לו.

ד"ה לעולם יהא אדם

אינו יכול להחזיק ב'שמונה עשרה' ישועות וחסדים
העליונים. והעצה לזה הוא, כמו שעשית הכוס מגלמי כסף
וזהב צריך האומן להפכותו בפטיש לעשות טס עד שיכול
לקפפו ולעשותו כלי קבול, כן הוא בעבודה בנפש האדם,
הנה עשית הכלי להיות כלי קבול הוא על ידי לב נשבר
ונדקה, שידבא את עצמו לאמר לנפשו ומה יתרון חיי על
חיי הבעלי חיים, ויעשה חשבון בנפשו למה מגיע לו שיתן
לו השם יתברך הדברים שהוא חפץ בהם, דאם היה עובד
את הקדוש ברוך הוא פאשר נצטוו היה יכול לחשב
שמגיע לו, אבל פאשר הוא חס ושלום מרחק מזה למה

לקוטי דיבורים

איש אשר הניף תנופת זהב לה".
ארבעה סוגי תכשיטים הביאו נשות ישראל כנדבה
להקמת משכן בית ה' בבני ישראל.
ארבעה התכשיטים הם: חת, (עגיל עם האוזן): נזם
(על האף): טבעת (על האצבע) וכומז (על הזרוע) - כך
מפרש האבן עזרא את התכשיטים האמורים.
בבניית בית המקדש בחיי המשפחה, צריכים
להשתתף הבעלים והנשים יחד. אך, הנדבות הראשונות
לבית הקדש בחיי המשפחה הן מתנות האשה, כאשר
היא נותנת את תכשיטיה שלה לבנין החינוך, אז נעשה
ביתם משכן לתורה ולמצוות, ובביתם ישכון שמו הקדוש
של הקב"ה באושר רב.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

הפעם השניה בה מוזכרות הנשים לפני הגברים, היא,
באסיפת הנדבות להקמת המשכן - בית המקדש - וכליו.
בית המקדש אינו בנין ארעי, חד פעמי, אלא כל בית
יהודי בונה בית מקדש, כמו שכתוב⁵ "ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם".
כשרצה הקב"ה, האל הגדול, ליזכות אותנו, בני
ישראל, במתנה הגדולה, של עשיית בית המקדש לשמו
של הקדוש ברוך הוא, הרי אף ש"לי הכסף ולי הזהב" -
הוא ביקש נדבותיהם של בני ישראל להקמת המשכן -
בית המקדש - וכליו, ונשי ישראל היו הראשונות בהבאת
הנדבות.
התורה הקדושה אומרת⁶ "ויבואו האנשים על הנשים
כל נדיב לב הביאו חח וזנים וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל

(6) שם, לה, כב.

(5) שם, כה, ח.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

כשמוע הפראפעסאר דע לאנגזשי ראש המורים באקאדעמיע של הנסיך צעקרעט את שמע גודל
חכמתו של הוד כ"ק אדמו"ר בחכמת התכונה וההנדסה, הנה אף שהוא בעצמו עסק בחכמת טבעי
הצמחים אבל זה רבות שנים אשר שמע - כשהי' עוד תלמיד ביה"ס הגבוה בסארבאנא¹⁰⁸ - מאת
הפראפעסאר לחכמת החשבון והנדסה שם, חידה הנדסית, ומני אז בהפגשו עם מהנדסים הוא מראה
להם את החידה כפי אשר כתבה אז ואין פותר אותה, וכשמעו כי חתן הגביר סגל בוויטעבסק מופלג
בחכמת התכונה וההנדסה עשה את מסעו לוויטעבסק.

ביאתו של הפראפעסאר הבאטאניק הישיש דע לאנגזשי עשה רושם בין חכמי האקאדעמיע של
הנסיך שעקשינסקי ויבאו לקבל פניו בבית ראש העיר שהתאכסן אצלו, כשמוע הפראפעסאר מארסעי

1 את מטרת בואו של הפראָפּעסאָר דע לאַנגזשי לבקש פתרון החידה ההנדסית – שזה איזה שנים ששאל
2 גם אותו ולא ידע – מחתן הרי"ל סגל הוכיח אותו על אשר זילזל בכבודו כבוד חכמים להטריח לבוא
3 לשמוע לקח מדעי מפי עברי תלמודי צעיר אשר כל ידיעותיו שואב מן התלמוד.

4 דע לאַנגזשי בידעו שמאָרסעי עויין את היהודים לא ענהו מאומה.

5 שר העיר שלח את אחד מפקידיו להגביר סגל להודיעו כי הפראָפּעסאָר דע לאַנגזשי הישיש בא
6 ביחוד להתראות עם חתנו המופלג בחכמת ההנדסה ושואל מתי יוכל חתנו לקבלו להתראות, כ"ק
7 אדמו"ר השיב שאיננו חפץ להטריחו ויבוא אליו.

8 הפראָפּעסאָר הציע את שאלתו בשפה הפולנית, אמנם הניירות עם המספרים שהיו לו כתובים
9 צרפתית, הוד כ"ק אדמו"ר התעמק בשאלה וביום השלישי כשבא הפראָפּעסאָר לבקר את כ"ק אדמו"ר
10 בבית חותנו פתר כ"ק אדמו"ר את החידה, והאיש משה מענדיל הצרפתי – משה מענדיל דער פראַנצויז
11 – שהי' מנהל חשבונות בבית מסחרו של הרי"ל סגל העתיק את כתבו של כ"ק אדמו"ר מלה"ק
12 לצרפתית.

13 הפראָפּעסאָר נתפעל במאד מפתרון החידה ההנדסית אשר עמלו ויגעו עלי' כמה מבחירי חכמי
14 ההנדסה ולא פתורו ויספר בשבחו של כ"ק אדמו"ר ויהללו לפני כל מכריו מה שהביא תועלת מרובה
15 לתעמולה של כ"ק אדמו"ר בדבר הסתדרות היהודים בעבודת האדמה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון תרפ"א

תלמידיו הנכבד מר צבי שיי ריזיק

שלום וברכה.

שילוחו מעש"ק בהר אלף וחצי רמב"ן שני אלפים קו"ר
שלשה ושני מאות וחמשים תו"ת וכוזה לצרכי הבית התקבל,
והשי"ת יהי בעזרו.

אמנם מדוע כל העת לא הודעת ממצב העיר, האם
עוסקים בלימודים ואם קבעת עתים לתורה הן בעצמך והן עם
זולתך, אשר זאת היא כוונת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר חפץ בחניכי המוסד תו"ת
והמקושרים אליו, אשר לא רק בדברים הגשמיים בלבד יהי
התמסרותם והתקשרותם כ"א בהעיקר האמיתי שהיא תעודת

האדם עלי אדמות בלימוד התורה ועבודת התפלה איש איש
באשר יוכל, כי הלא לא המדרש והלימוד עיקר כ"א כשרון
המעשה בהתעוררות טוהר לב ובאהבת ריעים האהובים, אשר
האהבה הזאת לא יעצרנה כל מגביל, לא הזמן ולא המקום
שהם מחודשים ביש ומציאות, להיות ההרגש, הוא יסוד
החסידות ועמוד העבודה, בחסדי אל עליון נמצא בכל עת, אם
לא שדוחים אותו בידים, או בענינים המגשמים ומבלבלים.

ועתה הואל נא והודיעני מכל הנעשה אתכם לטובה
ולברכה, ואמור נא שלום וברכה בשמי לאוהבינו וידידנו שיי
וביחוד להנכבדים רי"ל ור"פ שיי.
והיי ברכה כאו"י וחדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהרי"צ כדך יד

פרק א משנה ג

אֲנִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קָבֵל מִשְׁמֵעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פָּרִס, אֲלָא הָיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב שְׂלָא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פָּרִס, וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו'", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הוּ כו'".

והנה מבואר בחסידות⁶ שאהבה ויראה הן שתיים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה. וענינם: יראה תתאה - שירא מהעונש (או על כל פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בוש, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל האדם על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. אהבה רבה - שלא על מנת לקבל פרס כלל⁷. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה.

וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה⁸. ומאחר שביראה עילאה גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"⁹ לכן אומר "ויהי מורא שמים עליכם" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם¹⁰.

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו. לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"¹¹. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"¹².

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד": כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם. (ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה לשמה)¹.

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב² "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הו כעבדים כו'"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיוק "עליכם" (ולא "בכם"). והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל³: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "למען יאריך ימך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"⁴.

והנה, מאמרו "אל תהיו כעבדים" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירא נתיחא⁵. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא

(1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. (2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. (3) סוטה מז, א. (4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. (5) גיטין יג, א. (6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. (7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). (8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). (9) סדור עם דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". (10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. (11) אבות דר"ב פ"ה, ב. (12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת כִּי־תֵצֵא

כא כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּיתְךָ וְשִׁבְתָּ שָׁבוּ: ^א וְרֹאִיתָ בַשָּׂבִיחַ אִשָּׁה יִפְתָּהָאֵר וְחִשְׁקָתָ כָּה וְלָקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה: ^ב וְהִבֵּאתָה אֶל־תְּנוּךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפְרָנֶיהָ: ^ג וְהִסִּירָה אֶת־שְׂמֶלֶת שָׁבִיחָה מֵעָלֶיהָ וְיִשְׁכַּח בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּה אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֵר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעִלְתָּהּ וְהָיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה: ^ד וְהָיָה אִם־לֹא חָפְצָתָ כָּה וְשָׁלַחְתָּהּ לִנְפֹשָׁה וּמָכַר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמָּר כָּה תַּחַת אִשֶּׁר עָנִיתָ: ^ה ^(לוי טו בִּרְתִּינִי) לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְיִלְדוּ לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֶּן הַכֹּהֵן לְשִׁנְיָה: ^ו וְהָיָה כִּי־וְהָיָה הַנְּחִילֹו אֶת־בָּנָיו אֶת־אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ לֹא יִוָּכַל לְכַבֵּל אֶת־בְּנֵי־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בְּנֵי־הַשְּׂנוּאָה הַכֹּהֵן: ^ז כִּי אֶת־הַכֹּהֵן בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יִכֹּר לָתֵת לוֹ כִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֲנִי לוֹ מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנָה: ^ח ^{(ישראל יח בִּרְיִיהָ לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָנו שְׁמִיעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֵלֵיהֶם: יח וְתִפְשׁוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שֹׁעֵר מְקוֹמוֹ: יח וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵינוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָנו שְׁמִיעַ בְּקוֹלָנוּ זֹלָל וְסָבָא: יח וְנִגְמָתוֹ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וּמָת וּבְעֶרְתָּ הָרָע מִקֶּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ: ט}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 32)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים

הפעל שם טוב היה לומד עם תלמידיו שעור גמרא. כשהגיעו למסכת ערכין (טו, ב) ולמדו את המאמר "לישנא תליתא קטיל תליתא", פרש הפעל שם טוב: לשון הרע הורג כל השלשה - הממציא, המספר, והמאזין. אלא שזהו רציחה בלבד, רוחניים, שהיא קשה יותר מרציחה גשמית.

שני כב וכִּי־יְהִיָּה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפַּט־מוֹת וְהוֹמַת וְתִלִּית אוֹתוֹ עַל־עֵץ: ^ב לֹא־תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ כִּי־הוּא הָיָה כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תִּלְוִי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

נָתַן לָךְ נִחְלָה: ^א **כב** לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׂוֹר אֶחָד אוֹ אֶת־שׂוֹי נְדָחִים וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם הֵשֵׁב תְּשִׁיבֶם לְאֶחָד: ^ב וְאִם־לֹא קָרֹב אֶחָד אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ וְאִם־פָּתוֹ אֶל־תְּנוּךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אֶחָד אוֹתוֹ וְהִשְׁכַּחְתָּ לוֹ: ^ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחַמְרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵרַת אֶחָד אֲשֶׁר־תֵּאֱכָד מִמֶּנּוּ וּמִצֵּאתָהּ לֹא תִוָּכַל לְהִתְעַלֵּם: ^ד לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמֹור אֶחָד אוֹ שׂוֹר נָפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם תִּקַּם תִּקָּם עִמּוֹ: ^ה לֹא־יְהִיָּה כָל־יָגֵבֵל עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גִּבֹּר שְׂמֶלֶת אִשָּׁה כִּי תִוָּעֶבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה אֵלֶּה: ^ו כִּי יִקְרָא קֹנֶצֶפֹּר ^א לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל־עֵץ ^א אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֲפֹרָחִים אוֹ בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל־הָאֲפֹרָחִים אוֹ עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים: ^ב שְׁלַח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרֵכְתָּ יָמִים: ^ג

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום יג חשוון)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים

מבאר פתניא (אגרת הקדש סכ"ב), שמחשבת לשון הרע חמורה יותר מדבור: "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם כתיב, ולא יעלה על לב לעולם, ואם תעלה יתדפנה מלבו כהנדה עשן, וכמו מחשבת עבודה זרה ממש. כי גדולה לשון הרע כנגד עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ואם בדבור קף כו'. וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הקשר המושבה על הדבור, הן לטוב והן למוטב".

שלישי ^א כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְדְּךָ וְלֹא־תִשֵּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: ^ב לֹא־תִזְרַע בְּרִמָּךְ כִּלְאִים כִּי־תִקְדֹּשׁ הַמִּלְאָה הַזֶּה עַל־אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתִבְנוֹת הַכָּרִם: ^ג לֹא־תִחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר־וּבַחְמוֹר יַחְדוֹ: ^ד לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ צִמָּר וּפְשָׁתִים יַחְדוֹ: ^ה גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע בְּנָפוֹת כְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־כָּה: ^ו כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָה: ^ז וְשֵׁם לָהּ עַלִּילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצֵּאתִי לָהּ בְּתוּלִים: ^ח וְלָקַח אָבִי כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִּי הַנְּעָרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ

אֶת־בְּתוּלָיָא כְּתִיב הִנֵּנִי קִרִי הַנְּעָרָה אֶל־זִקְנִי הָעִיר
הַשְּׁעָרָה: ^ט וְאָמַר אָבִי כְּתִיב הִנֵּנִי קִרִי הַנְּעָרָה אֶל־
הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנֶאֱהָ:
י וְהִנֵּה־הוּא שָׁם עֹלִילַת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מִצָּאתִי
לְבִתִּי בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפָרְשׁוּ הַשְּׂמֻלָּה
לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר: ^ח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־
הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ: ^ט וַעֲנִשׁוּ אוֹתוֹ מָאָה כֶּסֶף וַנִּתְּנוּ
לְאָבִי הַנְּעָרָה כִּי הוֹצִיאָ שָׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל
וְלֹו־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יֻכַּל לְשַׁלְּחָה כְּלִימָיו: ^ס
כ וְאִם־אָמַת הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצָאוּ בְּתוּלִים
כְּתִיב לִנְעַר קִרִי לְנְעָרָה: ^{כא} וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כְּתִיב הִנֵּנִי
קִרִי הַנְּעָרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקִלּוָּּהּ אָנְשֵׁי
עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָה כִּי־עָשִׂתָּה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל
לְזִנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ^ס כב כִּי־
יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב א עִם־אִשָּׁה בְּעֵלְתָּ־בַעַל וּמָתוּ
גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה
וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ^ס כג כִּי יִהְיֶה כְּתִיב נֵעַר
קִרִי נְעָרָה בְּתוּלָה מֵאֲרָשָׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָהּ אִישׁ בְּעִיר
וְשֹׁכֵב עִמָּה: ^{כד} וְהוֹצִאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר א
הָעִיר הַהוּא וּסְקִלְתֶּם אוֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ
אֶת־כְּתִיב הִנֵּנִי קִרִי הַנְּעָרָה עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה
בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ
רָעָהּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ^ס כה וְאִם־בִּשְׁדָּה יִמְצָא
הָאִישׁ אֶת־כְּתִיב הִנֵּנִי קִרִי הַנְּעָרָה הַמֵּאֲרָשָׁה וְהַחֲזִיק
בָּהּ הָאִישׁ וְשֹׁכֵב עִמָּה וּמָתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־שֹׁכֵב עִמָּה
לְבָדוֹ: ^{כו} כְּתִיב וּלְנֵעַר קִרִי וּלְנְעָרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין
כְּתִיב לִנְעַר קִרִי לְנְעָרָה חֲמָא מוֹת כִּי כֹאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ
עַל־רַעְהוֹ וְרָצְחוֹ נָפֵשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה: ^{כז} כִּי בִשְׁדָּה
מִצָּאָה צִעֲקָה כְּתִיב הִנֵּנִי קִרִי הַנְּעָרָה הַמֵּאֲרָשָׁה וְאֵין
מוֹשִׁיעַ לָּהּ: ^ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ כְּתִיב נֵעַר קִרִי נְעָרָה
בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וּתְפָשָׁה וְשֹׁכֵב עִמָּה
וּנִמְצָאוּ: ^{כט} וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי כְּתִיב הִנֵּנִי
קִרִי הַנְּעָרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלֹו־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת
אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יֻכַּל שְׁלַחָה כְּלִימָיו: ^ס

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם

אָמרוּ בְּרוֹ"ל "לִישָׁנָא תְּלִיתָאִי קָטִיל תְּלִיתָאִי" - הַמְּדַבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאֶדָם שֶׁעָלָיו מְדַבְּרִים. וְכָשֶׁה, מֵהִי אֲשַׁמְתּוּ שֶׁל הָאֶדָם שֶׁעָלָיו דְּבָרוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהֵנָּה הַדְּבָרוֹ מוֹצִיא מִן הַהֶעָלֶם, מִחֲשֻׁבָּה, אֶל הַגָּלוּי. כָּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הָרַע שֶׁבָּאֲדָם, הָרִי זֶה בְּהֶעָלֶם, וְהַקָּב"ה מֵאֲרִיף אֶף וּמְכַהֵן שִׁשּׁוּב בְּתִשְׁבּוּכָה. אֶף כִּשְׁמֵדִבְרִים עַל כֵּךְ וְהַדְּבָר מִתְּגַלֶּה בְּעוֹלָם הַדְּבָרוֹ, עָלוּל לְצֵאת מִזֶּה קִטְרוּג שִׁיגָרִם גִּזְק.

רבינו ח' לא־תתעב אֲדָמִי כִּי אָחִיד הוּא לֹא־תתעב
מִצְרֵי כִּי־נָגַר הָיִיתָ בְּאַרְצוֹ: ־ בְּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם
דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בְּקֶהֱלִי יְהוָה: ־ ס' פִּי־תִצֵּא
מִחֲנֶה עַל־אִבִּיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דִּבְרַר רַע: ־ י" פִּי־
יְהִיהֶ בְךָ אִישׁ אִישׁ לֹא־יְהִיֶּה מְהוֹר מְקַרֶּה־לִּילָה
וְיִצֵּא אֶל־מַחוּץ לְמַחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:
י" וְהָיָה לְפָנֹתֶיךָ עֶרֶב יִרְחָץ בַּמַּיִם וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא
אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: ־ י" וְיָדִ תְּהִיָּה לְךָ מַחוּץ לְמַחֲנֶה
וְיִצֵּאתָ שָׁמָּה חוּץ: ־ י" וְיִתֵּד תְּהִיָּה לְךָ עַל־אֹזְנֶךָ וְהָיָה
בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וּחִפְרָתָה כָּהִן וּשְׁבִתָּ וּכְסִיתָ אֶת־
צִאתְךָ: ־ י" כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ
לְהַצִּילְךָ וּלְתֵת אִבִּיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ
וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דִּבְרַר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: ־ ס'
י" לֹא־תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל־אֲדָמִיו אֲשֶׁר־יִנְצֹל אֱלֹהֶיךָ
מֵעַם אֲדָמִיו: ־ י" עַמְּךָ יֹשֵׁב בְּקֶרְבְּךָ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר־

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א' עמ' 310)

זכור את אשר עשה לך עמלק

שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ - מנוי מלך, מחיית עמלק ובנין בית המקדש. הרי שמחייית עמלק מביאה שלמות בבית המקדש. והנה, יש שני אופני נקודת מבט "זכור" - בצירי או בסגל. ויש לומר, שזכר בצירי, ב' נקודות, רומזת על מחיית עמלק שקדמה לשתי מקדשות, בית ראשון ובית שני. וזכר בסגל, שלש נקודות, רומז על מחיית עמלק שקדמה לבית המקדש השלישי.

שש^ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַצֵּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכַלְדָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמְחָה אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח: וְלֹא־יַחֲבֹל רָחִים וְרָכַב בִּיַּנְפֶּשׁ הוּא חָבֵל: ׀ כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גִּנְבָּה נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרָבוּ וּמָכְרוּ וּמָתָה הַגִּנְבָּה הַהוּא וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבּוֹ: ׀ הַשְּׁמֹר בְּנִגְעֵי־הַצָּרַעַת לְשֹׁמֵר מָאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּכָל־אֲשֶׁר־יֹאמַר אֲתָכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ׀ זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמֹרִים בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ׀ כִּי־תִשָּׂא בְרַעְךָ מִשָּׂאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עִבְטוֹ: ׀ כַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה נִשֶּׂה בֹו יוֹצֵא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֹבֹט הַחוּצָה: ׀ וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ: ׀ הִשָּׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֹבֹט כִּבּוֹא הַשֹּׁמֵשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּךָ וְלֹךְ תִּהְיֶה צִדְקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א' עמ' 328)

זכור את אשר עשה לך עמלק

שלושה פרושים בתבנת "קרה", זה למטה מזה. קרירות - עמלק מקרר את האדם, שעבודתו תהיה בקרירות. מקרה - עמלק גורם לאדם לא להיות ענייני השגחה פרטית. טמאה - עמלק מטמא את האדם, כפרש"י ריש פרשת ויקרא "לשון עראי וטמאה, כמו שכתוב ויקר אלקים אל בלעם".

שביעי י' לֹא־תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: ׀ בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שָׂכָרוֹ וְלֹא־תָבֹא עָלָיו הַשֹּׁמֵשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עֲלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה כִּךְ חָטָא: ׀ לֹא־יִוָּמְתוּ אֲבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים

יִבְחַר בְּאַחֵר שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ׀ לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ׀ לֹא־תָבִיא אֶתְנֶן זוֹנָה וּמַחֲרִי פֶלֶא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־גֵּדֵר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנִיתָם: ׀ לֹא־תִשָּׂא לְאֲחִיךָ גֶּשֶׁף בְּסֹף גֶּשֶׁף אֲכַל גֶּשֶׁף כְּלִדְבָר אֲשֶׁר יִשָּׂא: ׀ לִנְכָרִי תִשָּׂא וְלֹא־אֲחִיךָ לֹא תִשָּׂא לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַשְׁלַח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: ׀ כִּי־תִדָּר גֵּדֵר לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי־דִרְשׁ יִדְרְשְׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמֻּךְ וְהָיָה כִךְ חָטָא: ׀ וְכִי תַחֲדַל לְגֵדֵר לֹא־יִהְיֶה כִךְ חָטָא: ׀ מוֹצֵא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כֹּאֲשֶׁר נִדְרַת לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ז' עמ' קצד)

זכור את אשר עשה ה' אליך למרס

שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר דצוקללה"ה נב"מ זי"ע, שספר לי, אשר נכנס אליו אחד ליחידות ושאל תקן על איזה ענינים, ובשעת מעשה תאר מצבו הרוחני באותיות מבהילות. וענהו כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר ידוע חמר הענין דלשון הרע, שאסור לספר על חברו וגם על עצמו. וד"ל.

חמישי כ' כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנִפְשְׁךָ שְׂבַעְךָ וְאֶל־כְּלֶיךָ לֹא תִתֵּן: ׀ כִּי תָבֹא בְּקִמְתָּ רֵעֶךָ וְקִטְפַת מְלִילַת בִּידְךָ וְחִרְמַשׁ לֹא תִנִּיף עַל קִמְתָּ רֵעֶךָ: ׀ כִּד ׀ כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעֻלָּהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָאֶחֶן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: ׀ וַיֵּצֵאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלָּכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ׀ וַיִּשְׁנָאָה הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר־לָקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ׀ לֹא־יִוָּכַל בְּעֻלָּה הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהָיִיתָ לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמִינָהּ בְּיִתּוֹעֲבָה הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ׀

וְאִיפֹה גְדוּלָּה וְקִטְמָה: ^ט אֲבָן שְׁלֹמֹה וְצֹדֵק יִהְיֶה לְךָ אִיפֹה שְׁלֹמֹה וְצֹדֵק יִהְיֶה־לְךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ^י כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּל־עֲשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֲשֵׂה עוֹל: ^י זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמֹלֶךְ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ^{יא} אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בְּךָ כֹּל־הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עִיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: ^{יב} וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ^{יג} לְךָ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֹל אֶת־זִכְרִי * (זכר) עֲמֹלֶךְ

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עמ' 104)

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֹלֶךְ

עֲמֹלֶךְ הוּא מִלְשׁוֹן "וְעֹמֵק אֶת רִאשׁוֹ", הוּא 'חֹתֶמֶת' וְאִינוּ מֵאֲפָשֶׁר לְהִבְנֶה הַשְׂכָּלִית שְׂבִמָּח לְרֹדֶת לְמַדּוֹת שְׂבִלָב. זֶהוּ שְׂנֵאֲמַר בּוֹ "אֲשֶׁר קָרָךְ", שְׂקִיר אֶת אֲמוֹת הָעוֹלָם שְׂלֹא יִפְחָדוּ מִיִּשְׂרָאֵל, לְמַדּוֹת הַנְּפִסִּים וְהַנְּפִלְאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וְקָרִיעַת יָם סוּף: שְׂבַע הָאֲמוֹת הֵן שְׂבַע הַמַּדּוֹת הַרְעוֹת, וְעֲמֹלֶךְ גֵּרָם לְךָ שֶׁהַמַּדּוֹת שְׂבִלָב לֹא יִשְׁפְּעוּ מִהִבְנֶה הַשְׂכָּלִית שֶׁל גְּדוּלָּה וְעֲצֻמַּת ה' וְיִשְׂרָאֵל.

★ ★ ★

חצי קריש

וְיִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֲלָמָא דִּי כְּרָא כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֲנָלָא וּבְזִמּוֹן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׂמַה רַבָּא מְכַד לַעֲלֵם וְלַעֲלָמִי עֲלֵמָא. יִתְבַּרַךְ יְהֵא שְׂמַה רַבָּא מְכַד לַעֲלֵם וְלַעֲלָמִי עֲלֵמָא. יִתְבַּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׂמַה דְקָרְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לַעֲלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תִּשְׁתַּבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֲלָמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

★ ★ ★

מִפְטִיר ^י זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמֹלֶךְ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ^י אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בְּךָ כֹּל־הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עִיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: ^{יב} וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ^{יג} לְךָ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֹל אֶת־זִכְרִי * (זכר) עֲמֹלֶךְ

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פפפ

לֹא־יִוָּמְתוּ עַל־אֲבוֹת אִישׁ בְּחַטָּאוֹ יִוָּמְתוּ: ^א לֹא תִפֹּה מִשְׁפָּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחְבֹּל בְּגֵד אֶלְמָנָה: ^ב וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה: ^ג כִּי תִקְצֹר קִצְיֶיךָ בְּשִׂדֵּךְ וּשְׂכַחַת עֹמֶר בְּשׂוּדָה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לָגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ: ^ד כִּי תַחֲבֹט וַיִּתֶּךָ לֹא תִפָּאֵר אַחֲרֶיךָ לָגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יְהוָה: ^ה כִּי תִבְצֹר בְּרִמְךָ לֹא תַעֲזוֹל אַחֲרֶיךָ לָגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יְהוָה: ^ו וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה: ^ז כֹּה ^ח כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אָנָשִׁים וַיִּגְשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע: ^ט וְהָיָה אִם־כֵּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכְּהוּ לַפְּנִי כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ^י אַרְבָּעִים יָכֹנּוּ לֹא יִסִּיף פְּנִי־יִסִּיף לְהַכְתּוֹ עַל־אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ לַעֲנִיָּה: ^{יא} לֹא־תַחֲסֹם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ: ^{יב} כִּי־יִשְׁכְּבוּ אֲחִים יַחְדוֹ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אִין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אִשְׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִכְמֹה יָכֹא עָלֶיהָ וְלִקְחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: ^{יג} וְהָיָה הַכָּבוֹל אֲשֶׁר תִּלְד יָקוֹם עַל־שֵׁם אַחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחַ שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ^{יד} וְאִם־לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יְבִמָּתוֹ וְעָלְתָה יְבִמָּתוֹ הַשְּׂעִרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָכְמִי לְהָקִים לְאִחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יָכְמִי: ^{טו} וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעֹמֶד וְאָמַר לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ: ^{טז} וַיִּגְשֶׁה יְבִמָּתוֹ אֵלָיו לַעֲנִי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נָעֻל מֵעַל רִגְלוֹ וִירָקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כֹּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אַחִיו: ^{יז} וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנָּעֹל: ^{יח} כִּי־יִנָּצוּ אָנָשִׁים יַחְדוֹ אִישׁ וְאִחִיו וְקִרְבָּה אִשְׁת־הָאָחִיר לְהַצִּיל אֶת־אִשָּׁה מִיַּד מִכְּהוּ וְשָׁלַחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בְּמִבְשָׁיו: ^{יט} וְקִצְתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחֹם עֵינֶיהָ: ^כ לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסָךְ אֲבָן וְאֲבָן גְּדוּלָּה וְקִטְמָה: ^{כא} לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבִיתְךָ אִיפֹה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָנִים הֵיּא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּינַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאֲמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצָדִק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נָד אֶרְנִי עֲקָרָה לֹא יָלְדָה פֶּצְחִי רִנָּה וְצִהְלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: בִּהְרִיבִי מְקוֹם אֶהְלֶךְ וְיִרְעוּת מִשְׁפָּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֶל־תַּחֲשֻׁכִּי הָאֲרִיכִי מִיִּתְרוֹךְ וַיִּתְדַתֶּיךָ חֻזְקִי: גִּבִּי־מִין וּשְׂמֹאֹל תִּפְרָצִי וְזִרְעֶךָ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נִשְׁמֹות יִוָּשִׁיבוּ: וְאֶל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֶל־תִּפְלָמִי כִּי־לֹא תִחַפְּרִי כִּי בִשֵׁת עָלוּמֶיךָ תִשְׁכַּחִי וְחִרְפַּת אֲלֻמְנוֹתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: הִכִּי בְעֵלְיֶךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שָׁמוּ וְגֵאלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא: וּכִי־כֹאשָׁה עֲזוּבָה וְעַצוּבַת רוּחַ קָרָאךָ יְהוָה וְאִשָּׁה נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם אָמַר אֱלֹהֶיךָ: וּבְרַגַע קָטָן עֲזוּבָתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ: הִכְשַׁעְךָ קִצְף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִפֶּה וּבִחְסֵד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֵּאלֶךָ יְהוָה: טִפְרִי נָח וְזֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי מֵעֵבֶר מִי־נָח עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁפַּעְתִּי מִקִּצְף עָלְיֶךָ וּמִגֹּעַר־בְּךָ: יִכִּי הִהְרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטֶינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתָךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אָמַר מֶרְחֶמֶךָ יְהוָה:

נָד יֵא עֲנִיָה סְעָרָה לֹא נִחַמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ בַּפּוֹף אֲבָנֶיךָ וַיִּסְדַּתֶּיךָ בַּסְּפִירִים: יֵא וּשְׁמִתִּי בְּכֶדֶל שְׂמִשְׁתֶּיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאֲבָנִי אֶקְדַּח וְכָל־גְּבוּלֶךָ לְאֲבָנֵי־חֶפֶץ: יֵא וְכָל־בְּנֶיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה

קעג

וְרַב שְׁלוֹם בְּנִיךְ: ד' בַּצְדָקָה תְּכַוְנֵנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂיךָ כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמַּחֲתָה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ: טו הֵן גִּזֹּר יִגְוֹר אֶפֶס מֵאוֹתֵי מִי־גֵר אֶתְּךָ עָלֶיךָ יְפוּל: טז הִנֵּה אֲנֹכִי בִּרְאִיתִי חָרָשׁ נִפְחַ בְּאֵשׁ פָּחִם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשֶׂהוּ וְאֲנֹכִי בִּרְאִיתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל־לִשׁוֹן תִּקְוִים־אֶתְּךָ לְמַשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת נִחַלְתָּ עִבְדִּי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נִאֲמִים־יְהוָה: גח א הוּי כָּל־צִמָּא לָבוֹ לַפִּיִם וְאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לָבוֹ שִׁבְרוֹ וְאָכְלוֹ וּלְבוֹ שִׁבְרוֹ בְּלוֹא־כֶּסֶף וּבְלוֹא מַחֲיר יֵין וְחֵלֶב: ד לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶּסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וַיִּגְיַעְכֶּם בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שְׂמָעוּ שְׂמוֹעַ אֱלִי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנֶּג בְּדָשָׁן נִפְשְׁכֶם: ג הִטּוּ אֲזִנֵּכֶם וּלְבוֹ אֱלִי שְׂמָעוּ וּתְחִי נִפְשְׁכֶם וְאִכְרַתָּה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד הֵנָּא־מְנִים: ד הֵן עַד לְאוּמִים נִתְּנוּ נִגִּיד וּמִצִּוָּה לְאוּמִים: ה הֵן גִּזֹּי לֹא־תִדְעַ תִּקְרָא וְגִזֹּי לֹא־יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ יִרְוִצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקַדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי כְּאֶתְּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְתֵּינוּ הַנִּבִּיאַ עִבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַפָּנּוּ, עַל כֶּסֶּאֱוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּפֶה גִּירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל שישי י"ג אלול

לוח זמנים לשבוע פרשת כי תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:14	6:10	8:52	8:53	9:24	9:25	10:30	10:30	19:14	19:07	19:39	19:31	18:48	19:41
חיפה (ק)	6:07	6:11	8:50	8:51	9:22	9:23	10:29	10:29	19:15	19:08	19:40	19:32	18:39	19:42
ירושלים (ק)	6:06	6:10	8:50	8:51	9:21	9:22	10:28	10:28	19:15	19:07	19:39	19:32	18:29	19:40
תל אביב (ק)	6:10	6:14	8:52	8:53	9:24	9:25	10:30	10:30	19:14	19:07	19:39	19:31	18:48	19:42
אוסטריה וינה (ק)	6:00	6:09	8:54	8:57	9:26	9:29	10:36	10:37	19:51	19:39	20:22	20:10	19:23	20:24
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:47	6:39	9:00	8:55	9:33	9:27	10:29	10:25	17:57	18:02	18:23	18:28	17:43	18:38
אוקראינה אודסה (ק)	6:07	6:15	8:58	9:01	9:31	9:34	10:40	10:41	19:49	19:38	20:19	20:08	19:22	20:12
אוקראינה דונייצק (ק)	5:35	5:43	8:29	8:32	9:01	9:04	10:10	10:12	19:25	19:13	19:55	19:43	18:57	19:47
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:46	5:54	8:39	8:43	9:11	9:15	10:21	10:23	19:36	19:24	20:07	19:54	19:08	19:58
אוק. ז'יטומיר (ק)	6:09	6:18	9:03	9:07	9:36	9:39	10:46	10:48	20:04	19:51	20:36	20:23	19:35	20:27
אוקראינה קייב (ק)	6:00	6:09	8:55	8:59	9:28	9:31	10:38	10:40	19:58	19:45	20:30	20:17	19:29	20:21
איטליה מילאנו (ק)	6:34	6:42	9:25	9:28	9:57	10:00	11:06	11:08	20:14	20:03	20:44	20:32	19:47	20:46
אקוואדור קיטו (ח)	6:05	6:03	8:38	8:36	9:08	9:06	10:11	10:09	18:26	18:24	18:47	18:45	18:07	18:49
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:17	7:09	9:32	9:27	10:04	9:59	11:01	10:57	18:33	18:37	18:58	19:02	18:19	19:13
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:12	8:03	10:27	10:21	10:58	10:52	11:54	11:50	19:21	19:27	19:48	19:54	19:08	19:58
ארה"ב בולטימור (ק)	6:27	6:33	9:13	9:15	9:46	9:47	10:53	10:54	19:48	19:39	20:15	20:05	19:22	20:09
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:14	6:20	9:02	9:04	9:34	9:36	10:41	10:42	19:41	19:31	20:08	19:58	19:15	20:09
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:15	6:21	9:02	9:04	9:34	9:36	10:42	10:43	19:40	19:30	20:07	19:57	19:14	20:09
ארה"ב דטרויט (ק)	6:48	6:54	9:37	9:39	10:09	10:11	11:17	11:18	20:19	20:09	20:47	20:37	19:53	20:48
ארה"ב היוסטון (ק)	6:53	6:56	9:33	9:34	10:06	10:06	11:11	11:11	19:53	19:46	20:17	20:10	19:29	20:19
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:19	6:23	9:03	9:04	9:35	9:36	10:41	10:41	19:30	19:22	19:55	19:47	19:05	19:56
ארה"ב מיאמי (ק)	6:56	6:59	9:35	9:35	10:07	10:08	11:12	11:12	19:48	19:42	20:11	20:05	19:25	20:14
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:10	6:16	8:57	8:59	9:30	9:32	10:37	10:38	19:35	19:26	20:03	19:53	19:09	20:06
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:06	6:12	8:55	8:58	9:27	9:29	10:35	10:36	19:38	19:28	20:05	19:55	19:11	20:06
בוליביה לה פאס (ח)	6:34	6:29	9:03	9:00	9:32	9:29	10:33	10:30	18:35	18:36	18:57	18:57	18:17	19:01
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:44	6:54	9:39	9:43	10:12	10:16	11:22	11:24	20:43	20:30	21:15	21:02	20:14	21:19
בלגיה בריסל (ק)	6:44	6:53	9:40	9:43	10:12	10:15	11:22	11:24	20:43	20:30	21:16	21:02	20:15	21:18
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:48	5:59	8:49	8:53	9:21	9:25	10:33	10:35	20:06	19:51	20:42	20:26	19:35	20:30
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:18	6:12	8:40	8:36	9:11	9:07	10:10	10:07	17:59	18:01	18:21	18:23	17:42	18:30
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:03	5:58	8:26	8:22	8:57	8:53	9:56	9:53	17:46	17:48	18:08	18:10	17:29	18:16
בריטניה לונדון (ק)	6:00	6:10	8:57	9:01	9:29	9:33	10:40	10:42	20:03	19:50	20:36	20:22	19:34	20:38
בריטניה מנצ'סטר (ק)	6:05	6:15	9:03	9:08	9:35	9:40	10:47	10:49	20:15	20:01	20:50	20:35	19:45	20:53
גרמניה ברלין (ק)	6:05	6:15	9:02	9:06	9:34	9:38	10:45	10:47	20:10	19:57	20:44	20:30	19:41	20:34
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:27	6:36	9:23	9:27	9:55	9:58	11:05	11:07	20:26	20:13	20:58	20:45	19:57	20:49
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:19	6:13	8:42	8:38	9:12	9:09	9:59	9:57	18:00	18:02	18:23	18:25	17:44	18:29
הודו בומביי (ח)	6:20	6:22	8:56	8:55	9:28	9:28	10:32	10:32	19:00	18:55	19:22	19:17	18:38	19:21
הודו פונה (ח)	6:15	6:16	8:52	8:51	9:24	9:23	10:28	10:27	18:57	18:52	19:19	19:14	18:35	19:18
הונגריה בודפשט (ק)	5:52	6:00	8:44	8:47	9:16	9:19	10:26	10:27	19:38	19:26	20:09	19:56	19:10	20:00
טורקיה איסטנבול (ק)	6:22	6:28	9:09	9:12	9:42	9:44	10:50	10:50	19:48	19:39	20:16	20:06	19:22	20:10
יוון אתונה (ק)	6:47	6:52	9:32	9:34	10:05	10:06	11:12	11:12	20:06	19:57	20:32	20:23	19:40	20:27

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ק)	6:14	6:22	9:05	9:08	9:38	9:41	10:47	10:49	19:57	19:46	20:28	20:16	19:30	20:20
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:13	7:14	9:53	9:53	10:23	10:23	11:28	11:27	20:03	19:58	20:26	20:21	19:41	20:25
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	7:05	6:55	9:13	9:07	9:46	9:40	10:41	10:37	17:58	18:04	18:26	18:32	17:46	18:36
נפאל קטמנדו (ח)	5:34	5:37	8:17	8:17	8:48	8:48	9:53	9:53	18:37	18:30	19:00	18:54	18:13	18:58
סינגפור סינגפור (ח)	7:00	6:58	9:28	9:27	10:01	9:59	11:03	11:01	19:13	19:11	19:34	19:32	18:53	19:36
פולין ורשא (ק)	5:34	5:44	8:32	8:36	9:03	9:07	10:14	10:17	19:40	19:27	20:14	20:00	19:11	20:04
פרו לימה (ח)	6:13	6:09	8:37	8:34	9:09	9:07	10:10	10:07	18:07	18:07	18:28	18:28	17:49	18:32
צרפת ליאון (ק)	6:51	6:58	9:42	9:45	10:14	10:17	11:23	11:25	20:33	20:22	21:02	20:51	20:06	21:04
צרפת פריז (ק)	6:55	7:04	9:50	9:53	10:22	10:25	11:32	11:33	20:48	20:36	21:19	21:07	20:20	21:21
קולומביה בוגוטה (ח)	5:44	5:43	8:19	8:17	8:49	8:47	9:52	9:50	18:12	18:09	18:33	18:30	17:52	18:34
קנדה טורונטו (ק)	6:31	6:38	9:21	9:23	9:53	9:55	11:01	11:02	20:06	19:56	20:35	20:24	19:39	20:36
קנדה מונטריאול (ק)	6:05	6:13	8:56	8:59	9:28	9:31	10:37	10:39	19:45	19:34	20:15	20:03	19:18	20:17
קפריסין לרנקה (ק)	6:13	6:17	8:55	8:56	9:28	9:29	10:34	10:34	19:21	19:13	19:46	19:38	18:56	19:42
רוסיה מוסקבה (ח)	6:18	6:29	9:21	9:26	9:52	9:57	11:05	11:08	20:43	20:28	21:20	21:04	20:12	21:22
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	6:30	6:38	9:22	9:25	9:54	9:57	11:04	11:05	20:15	20:03	20:45	20:33	19:47	20:37
שווייץ ציריך (ק)	6:32	6:40	9:26	9:29	9:58	10:01	11:07	11:09	20:22	20:10	20:52	20:40	19:54	20:53
תאילנד בנגקוק (ח)	6:03	6:04	8:37	8:36	9:09	9:09	10:13	10:12	18:36	18:32	18:57	18:53	18:14	18:57

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחסות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il